LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

Fondé en 1925 Tél.: PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր․, վեցամս․ 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆր․ Հատը 12 ֆր․

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
1
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
*
MERCREDI
1 SEPTEMBRE
1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7459 30e ANNEE
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2870

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՐԻՒՐ ՈՏՔՈՎ ՀՍԿԱՆ

●

Լոնտոնի «Թայմզ»ը հարիւր ոտքով հսկայի մը առասպելը կը յիշեցնէ, շօշափելով միացեալ բանակի մասին ծագած վէճը՝ Ֆրանսայի մէջ:

Կ'ըսէ թէ ինչպէս առասպելական հըսկան, ամէնքն ալ գիտեն թէ ո՛ր ճամբով պիտի երթան, բայց չեն գիտեր թէ ո՛ր ոտքը յառաջ պիտի նետեն:

Ամբողջ Եւրոպայի պատկերը չի՞ խտանար այս այլաբանութեան մէջ:

Արդարեւ, մեծ թէ փոքր, ամէնքն ալ գիտեն թէ ինչ ուղղութեան պիտի հետեւին:

Եւ արտակարգ ճիգեր կը փորձեն, անհնարին զոհողութիւններ կը յանձնեն, որպէսզի կէս ճամբան չմնան:

Շատերը հարիւր ոտք ունին, աւելի կամ նուազ տոկուն:

Անշուշտ մեծերը աւելի կը դիմանան եւ աւելի խոշոր քայլեր կրնան առնել, լայն ակօսներ բանալով իրենց ճամբուն վրայ:

Բայց, կուգան օրեր եւ ժամեր, ուր կը շուարին: Չեն կրնար անմիջապէս վճռել թէ ո՛ր ոտքը յառաջ պիտի նետեն:

Հետեւա՞նքը, — անստուգութիւն եւ ջղագրգռութիւն: Համատարած մշուշ եւ անթափանցելի խաւար:

Կը պատահի նաեւ որ, երբ աս ու ան իրենց հարիւր ոտքէն մէկը յառաջ նետեն, խոս մը կը բացուի, տապալելով, տրորելով միլիոնաւոր բազմութիւններ:

Եւ երբ ուրիշ «մեծ» մըն ալ տեղէն շարժի, օգնութեան հասնելու համար, ուրիշ փոսեր կը բացուին, պայթուցիկ նիւթերով եւ փշաթելերով:

Այսպէս, մարդկութիւնը կը գահնուի մէկ պատէն միւսը, Եւ, մէկ տարիէն միւսը, աւելի կը թանձրանայ մշուշը:

— Ազատութի՜ւն, խաղաղութի՜ւն, կ'աղաղակեն միլիոնաւոր ձայներ:

Եւ կը լսեն միեւնոյն յանկերգը, հարիւր ոտքով հսկաներէն.

—Սպասեցէք որ վճռենք թէ ո՛ր ոտքը յառաջ պիտի նետենք...

Ու մինչ վիճաբանութիւնները կը շարունակուին, սպասելով փրկարար վճիռներու, տարիները կը թաւալին, լեռնակուտակ բեռներ բարդելով ժողովուրդներու մէջքին:

Երբեք այսքան անճրկած չէր հարիւրոտանի Եւրոպան, ինքն իր մէջ եւ արտաքին ճակատի վրայ:

Ահա լրացաւ Բ. աշխարհամարտին տասնամեակը:

Կրնա՞ք ցոյց տալ տասը հիմնական խնդիրներ որ կարգադրուած ըլլան վերջնապէս, առանց դառնութեան եւ յուսախաբութեան հետքեր ձգելու իրենց ետին: Առանց նոր ճեղքեր բանալու:

Բազմաթիւ վէճեր, որոնք առժամեայ եւ անվնաս կը համարուէին երէկ, արդէն դարձեր են անլուծելի հանգոյց եւ կատարեալ թնճուկ:

Ուրիշ խնդիրներ, որոնց լուծումը կախում ունէր փոխադարձ բարեացակամութենէ, դարձած են կռուախնձոր:

Ո՞ր մէկ ոտքը յառաջ նետեն, որպէսզի կարենան մօտենալ առաջադրուած նպատակին, առանց փոսի մը հանդիպելու կամ նոր փոս մը բանալու:

Իսկ եթէ մէկուն ոտքը միւսին դառնուի, պատահարը...

Ահաւասիկ նոր տագնապ մը, Եւրոպայի սրտին վրայ:

Երկարատեւ պայքար մը ետք — աւելի քան երկու տարի — Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովը մերժեց Եւրոպայի միացեալ բանակի դաշինքը, վնասակար գտնելով զայն, երկրին հիմնական շահերուն համար:

Տարբեր մտածողներ ալ կան: Եւ սակայն մահավճիռը արձակուած է, եւ այժմ ստիպուած են ուրիշ ելք փնտռել:

Մաղթենք որ երկար չտեւէ անստուգութիւնը:

Շ.

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ ԹԱՂԵՑ
ՄԻԱՑԵԱԼ ԲԱՆԱԿԻ ԾՐԱԳԻՐԸ
ԽՆԴԻՐԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ ԱՌԱՆՑ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԴԱՇԻՆՔԻՆ ԿՈՒՍԱԿԻՑՆԵՐԸ ՉԿՐՑԱՆ ԽՕՍԻԼ

Երկուշաբթի օր, 30 օգոստոս, Ազգ. Ժողովը 264ի դէմ 319 ձայնով մերժեց Եւրոպայի միացեալ բանակի դաշինքը, առանց վիճաբանութեան, շնորհիւ խորհրդարանական կանոնի մը որ կը կոչուի նախավճիռ:

Ինչպէս կը հաստատեն տեղական թերթերը, թերեւս ամէնէն ծանրակշիռ որոշումն է որ կը տրուի, երկրորդ աշխարհամարտէն ի վեր:

Մինչ դաշինքին կուսակիցները կը փորձէին յետաձգել վիճաբանութիւնը, որպէսզի նոր բանակցութիւններ կատարուին, հակառակորդներ ուրիշ բանաձեւ մը առաջարկեցին, պահանջելով նախավճիռ, այսինքն անմիջապէս դադրեցնել վիճաբանութիւնը: Սահմանադրական օրէնքով անվերաքննելի է այս վճիռը:

Քուէարկութեան ատեն, մթնոլորտը կը յիշեցնէր 14 տարի առաջուան վիճակը, երբ Ֆրանսան պարտուած էր: Նիստը բացուած ատեն, համաձայնութիւն գոյացաւ որ դաշինքին հակառակորդները կարճ չկապեն վիճաբանութիւնը, անմիջապէս քուէարկութիւն եւ նախավճիռ պահանջելով, եթէ կուսակիցները ետ առնեն իրենց բանաձեւը, որ կ'առաջարկէր յետաձգել քննութիւնը, որպէսզի վարչապետը կարենայ նոր բանակցութիւններ կատարել: Վարչապետը ինքն ալ գոհ էր այս համաձայնութենէն, մանաւանդ որ դահլիճին մէջ ալ կան դաշինքին կուսակիցներ եւ հակառակորդներ: Յանկարծ, բաղդատաբար անծանօթ երեսփոխան մը, Ալֆրէտ Շուիէն, 38 տարեկան, յայտարարեց թէ ինք համամիտ չէ, գոյացած համաձայնութեան եւ կը պահանջէ անմիջապէս քուէարկել բանաձեւ մը, արտօնելով որ վարչապետը Պրիւսէլ կամ ուրիշ քաղաք երթայ, միջին ճամբայ մը գտնելու համար:

Այս առաջարկին վրայ, դաշինքին կուսակիցները սկսան աղմկել, առաջնորդութեամբ ընկերվարական Դ. Մայէր, որ նախագահն է արտաքին գործերու յանձնաժողովին: Այս վերջինը իսկոյն նիստի հրաւիրեց իր յանձնաժողովը, որ 20ի դէմ 24 ձայնով քուէարկած էր ժխտական բանաձեւ մը: Յանձնաժողովը կը պահանջէր անմիջապէս քուէարկել նախավճիռը, առանց շարունակելու վիճաբանութիւնը:

Արդէն սկսած էր վճռական ճակատամարտը, որուն գլուխն անցաւ Ազգ. Ժողովին պատուակալ նախագահը, Պ. Էռիօ, որ 82 տարեկան է:

ԷՌԻՈՅԻ ՄԱՀԱՑՈՒ ՃԱՌԸ
ԴԱՇԻՆՔԻՆ ԴԷՄ

Այդ պահուն յանձնաժողովին փոքրամասնութեան ներկայացուցիչը, Մոււթիէ, զարմանք յայտնելով Պ. Մենտէս-Ֆրանսի վերապահ դիրքին առթիւ, հարցուց թէ վարչապետը ինչո՞ւ անկեղծօրէն չի յայտներ իր տեսակէտը, — դաշնագիրը գէ՞շ է, պէտք է մերժե՞լ: Իր կարծիքով, դեռ կարելի էր միջին ճամբայ մը գտնել, այլապէս դաշինքին ձախողման շնորհը պիտի վայելէ համայնավար կուսակցութիւնը: «Պ. Մենտէս-Ֆրանս իր պաշտօնին վաւերացումը խնդրած ատեն մերժած էր համայնավար երեսփոխաններուն ձայնը: Այսօր ալ միտք ունի՞ մերժելու»:

Վարչապետը խօսք առնելով բացատրեց թէ կառավարութիւնը ստիպուած էր լուծել բազմաթիւ դժուարին խնդիրներ: «Միացեալ բանակի դաշինքը այդ խնդիրներէն մէկն է: Կառավարութիւնը առաջին օրէն ձեզի ըսաւ թէ Ազգ. Ժողովին պիտի ներկայանայ արձակուրդէն առաջ, լուծելու համար մեր արտաքին քաղաքականութեան այս ահարկու անստուգութիւնը: Ես չեմ փոխուած: Կը մեղադրենթէ լռութիւն կը պահեմ այս վիճաբանութեան մէջ: Չեմ ամչնար խոստովանիլ թէ անձկութեան մը մատնուած եմ եւ կը տառապիմ: Շատեր ըսին. — Ըրէք միւսներուն պէս եւ հրաժարեցէք, եթէ կը տեսնէք որ ելք չկայ: Իշխանութեան տենչը չէ որ վար կը դնէ գլս: Բայց իմ պարտականութիւնս է ստիպել Ազգ. Ժողովը որ վերցնէ ծանր բեռ մը, տալով համապատասխան որոշում մը: Ես իրաւունք չունիմ առնել քալելու: Գալով նախավճռին, որ համազօր է պարզապէս մերժելու դաշինքը, կառավարութիւնը չուզեր նժարին մէջ դնել իր վարկը: Եթէ քուէարկէք Շուիէնի բանաձեւը, կառավարութիւն պիտի յայտնէ մեր զինակիցներուն թէ պատրաստ է նորէն բանակցելու իր նշանակած կէտերուն վրայ, զորս այսպէս վաւերացուցած պիտի ըլլայ Ազգ. Ժողովը: Միայն այդ ոգիով կ'ընդունիմ բանաձեւը»:

Այս յայտարարութենէն ետք, խօսք առաւ Պ. Էռիօ, որ նախապէս յիշեցուց թէ ամէն բան պիտի ընէ, պահպանելու համար վիճաբանութեան վեհութիւնը եւ վայելչութիւնը: Յետոյ սկսաւ բացատրել թէ ինչու հակառակ է միացեալ բանակի դաշինքին.

— «Նախապայմաններ առաջարկուած էին, որ եւ է վաւերացումէ առաջ: Այդ նախապայմաններէն գոնէ երկուքը չեն լրացած. մէկը՝ Սարի հարցին կարգադրութիւնն է, միւսը՝ Անգլիոյ միացումը: Իմ համոզումով, միջազգային վիճաբանութիւն մը չի կրնար կատարուիլ առանց Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ մասնակցութեան: Գերմանիոյ հաւանական սպառնալիքներուն դէմ ճակատելու համար ալ անհրաժեշտ է սերտ գործակցութիւն մը Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ: Հակառակութեան ուրիշ պատճառներ ալ ունիմ: Միացեալ բանակի ծրագիրը կը նուազեցնէ մեր գերիշխանութիւնը եւ անկախութիւնը: Այս դաշինքին շնորհիւ Գերմանիա քայլ մը յառաջ կը նետուի դէպի գերիշխանութիւն, իսկ Ֆրանսա քայլ մը ետ կ'երթայ: Յետոյ, մեր բանակը երկու մասի կը բաժնուի: Զինուորութեան չըրջանը ազգային իշխանութիւնները չեն որ պիտի ճշդեն, բանակներուն ելեւմուտքը պիտի նշանակէ ընդհանուր վերատեսչութիւնը, զինուորները Ֆրանսան չէ որ պիտի տրամադրէ, զօրավարները հանրապետութեան նախագահին կողմէ պիտի չնշանակուին: Երբ ժողովուրդ մը տէրը չէ իր բանակին, այլեւս չի կրնար վարել իր դիւանագիտութիւնը: Այս բոլորը կը նուաստացնեն Ֆրանսան եւ ես կը մերժեմ այդ նուաստացումը: Դաշինքին 20րդ յօդուածին համաձայն, ընդհ. վարչութեան անդամները ոչ հրահանգ պիտի խնդրեն, ոչ ալ պիտի ընդունին իրենց կառավարութենէն: Ո՞րն է այն սրտցաւ Ֆրանսացին որ պիտի ներկայացնէ իր երկիրը առանց անոր ծառայելու: Յետոյ, ի՞նչ պիտի ըլլան վերատեսչութեան անդամները առանց ազգային ձգտումի, — վերացական էակներ, մարդամեքենաներ: Ես չեմ կրնար ընդունիլ այդպիսի բան: Եւ երբեք յեղափոխական Ազգ. Ժողով մը պիտի չընդունի այդպիսի ազգային նուաստացում:

»Այս միջոցին, ինչպէս ըսի արդէն, Գերմանիա քայլ մը յառաջ պիտի նետուի դէպի գերիշխանութիւն: Եթէ Պոնի համաձայնութեան կարգ մը յօդուածները յստակ չեն, Պեռլինի խորհրդաժողովին մէջ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչներուն կողմէ եղած յայտարարութիւններէն բացորոշապէս կը հետեւի որ միացեալ Գերմանիան բոլորովին ազատ պիտի ըլլայ: Ան պիտի կրնայ բանակցիլ Ռուսիոյ հետ, — միակ երկիրը որ մանրուք դրամ ունի ձեռքին մէջ: Միացեալ բանակի ծրագիրը Ռուսիոյ գիրկը կը նետէ Գերմանիան: (Բուռն բողոքներ): Ես ոչ աջին կը նայիմ, ոչ ձախին: Ես առջեւս կը նայիմ: Այդպէս ըրած եմ ամբողջ կեանքիս մէջ, միշտ հետապնդելով ազգային շահը»:

Այստեղ Պ. Էռիօ բացատրեց թէ ամէնէն հրէշային պարագան այն է որ Ֆրանսան իրաւունք չունի դաշինքէն քաշուելու ինչպէս Գերմանիան:

Այդ պահուն ժողովրդական կուսակցութեան անդամներէն Փիէռ Թէթժէն, նախկին նախարար, դիտել տուաւ թէ Էռիօ ինք 1937ին կ'ըսէր որ երբեք պիտի չվարանի համաձայնութեան մը յանգելու Գերմանիոյ հետ, հակառակ իր կրած յուսախաբութեանց: «Ինչո՞ւ այսօր վարչապետ Ատընաուըրի կը մերժէք փորձ մը որ չէր մերժուեր Հիթլէրի»:

Պ. Էռիօ ջերմ համակրանք յայտնելով հանդէպ արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետին, «աւետարանական ոգի» կոչելով զայն, պատմեց թէ ինչ պայմաններու մէջ դիւանագիտական կապեր հաստատեց Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ միջեւ եւ շարունակեց.

— «Եթէ հակառակ եմ Պրիւսէլ վերադառնալու եւ բանակցութիւններ վեր—

(Լուրերու շար․ը կարդալ Դ․ էջ)

ՎԱՂԸ ԿԸ ՍԿՍԻՆՔ

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ
ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ ՀԱԻԱՔԱԾ ՆԻՒԹԵՐՈՒՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՎԿԱՅՈՒԹԵԱՆՑ:

Հ. ԱԿԻՆԵԱՆԻ ՎԻՃԱԿԸ

Վաստակաւոր բանասէրը, Հ. Ներսէս վրդ. Ակինեան, որ վերջերս արկած մը անցուցած էր, հետեւեալ երկտողը դրկած է բարեկամի մը, օգոստ. 28 թուականով.

Սիրելի բարեկամ, կը յայտնեմ շնորհակալութիւնս ձեր ցաւակցութեան համար: Բան մըն էր պատահեցաւ: Կը գրեմ հիւանդանոցէն: 15 օր է որ հոս եմ: Բժիշկս յայտնեց երէկ, թէ նոր քննութեանց արդիւնքը լաւ է. ճեղքուածքը ժամանակով պիտի ձուլուի միւս անգամ. Համբերութիւն պէտք է: Լաւ է տրամադրութիւնս:

ԸՄԲՈՍՏՆԵՐԸ ԿԸ ՎՏԱՐՈՒԻՆ

Ազգ. Ժողովի քուէարկութենէն վերջ, ընկերվարական կուսակցութեան վարիչ մարմինը զեկոյց մը հրատարակեց որով դիտել կուտայ թէ ընկերվարական ձայներու շնորհիւ էր որ վերիվայր շրջուեցաւ կուսակցութեան քաղաքականութիւնը: Եւ կը ծանուցանէ թէ կուսակցութեան շարքերէն վտարուած են Մաքս Լըժէօն, Դ. Մայէր եւ Ժիւլ Մոք, — երեքն ալ նախկին նախարարներ, վերջինը՝ վարչապետ եւ տեղեկատու Ազգ. Ժողովի արտաքին գործերու յանձնախումբին: Կարգապահական միջոցներ ձեռք պիտի առնուին միւս ըմբոստներուն դէմ: Այս առթիւ վարչութիւնը կոչ մը կ'ուղղէ բոլոր ընկերվարական մասնաճիւղերուն, որպէսզի ամէն ջանք թափեն այս դժուարին պարագաներուն մէջ պահպանելու եւ զօրացնելու համար կուսակցութեան համերաշխութիւնը եւ միութիւնը:

ԱՓՐԻԿԵԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԹԱՓԱՌՈՒՄՆԵՐ

●

Ա. ԹՈՒՆՈՒԶ

Թունուզ եմ, անկէ ափրիկեան Տրիպոլիս մեկնելու համար: Կը դիտեմ ընդարձակ պողոտաներն ու փարթամ քաղաքը: Ցեղերու եւ ժողովուրդներու կատարեալ խառնարան: Արեւելքն ու Արեւմուտքը գիրկընդխառնուած, կարծես նոր քաղաքակրթութիւն մը կ'ուզեն կերտել Միջերկրականի գեղատեսիլ այս ափերուն վրայ:

Միջերկրականը Թայ քարուղին է տիեզերքի: Ամէն ազգի նաւեր կը լողան անոր կապոյտ ջուրերուն վրայ: Ըստ ծովակալ Ֆիչթլէրի տեղեկութեան, օրական վեց հարիւր նաւեր, մեծ թէ փոքր, Արեւելքէն Արեւմուտք եւ Արեւմուտքէն Արեւելք, երկու հարիւր միլիոն թոն ապրանք կը փոխադրեն ամէն տարի:

Ազգերու ճակատագրին մէջ, իրաւամբ Միջերկրականը կոչուած է «վճռական ծով»: Ով որ կ'անտեսէ անոր վեհապետութիւնն ու արժէքը, կը խորտակուի, ինչպէս Գերմանիան:

Աշխարհագրական բախտաւորութեամբ մը, արաբական երկիրներու մեծագոյն մասը դասաւորուած է Միջերկրականի ափերուն, ընծայելով անոնց միջազգային բացառիկ կարեւորութիւն:

Ֆրանսական դրօշով եւ թեւարկութեան տակ, Հիւսիսային Ափրիկէն, Եւրոպայի պաշտպանութեան դրահն է դարձած:

Թունուզը կիսանկախ փոքր պետութիւն մըն է: Երկրի վեհապետն է Պէյը: Երկիրը ունի 167·400 քառ. քիլմ. տարածութիւն եւ երեքուկէս միլիոն բնակիչ:

1881էն ի վեր, Ֆրանսան օժտած է այս երկիրը արդիական շինութիւններով: Կառուցած է ջրանցքներ, ելեկտրակայաններ, խճուղիներ, երկաթուղիներ, դըպրոցներ, հիւանդանոցներ եւ գործարաններ:

Սահարեան եւ Թէլլէն լեռնաշղթաները մասնաւոր հմայք մը կուտան երկրին: Թունուզի մեծագոյն հարստութիւնը կը կազմեն իր 40 միլիոննոց ձիթենիի ծառերը, սակայն առանց խաղաղութեան ձիթենի... Հողը արգասաբեր եւ ջրառատ է: Պիզերթան միջազգային արժէքով արգիական նաւահանգիստ մըն է դարձած:

Թունուզը՝ իր արուարձաններով, — Լա-Մարսա, Կարթաժէնէ եւ Լա-Կուլէթ — եւրոպական քաղաքի մը տպաւորութիւնը կը ձգէ: Փողոցներու մէջ կեանքը կ'եռայ, Ձեր ականջին կը հասնին արաբերէն, ֆրանսերէն, իտալերէն, սպաներէն, ռուսերէն, անգլերէն բառեր:

Կը գտնեմ քանի մը Հայեր եւս: Թունուզի հայ գաղութը, հազիւ ութ-տասը ընտանիքներէ կը բաղկանայ: Մեծ մասով առեւտրականներ են, — նպարավաճառ, կօշկակար եւ շրջուն նկարիչ: Կայ ատամնաբոյժ մը եւ բժիշկ մը: Աւելորդ է խօսիլ ազգային կեանքի մասին, երբ հազիւ քանի մը հայերէն թերթ կը ստանան:

Կը շրջիմ քաղաքի զանազան թաղամասերը, յատկապէս հռչակաւոր Կարթագինէն: Ծովափնեայ բարձունքի մը վրայ, կարմիր աւերակները բաց վէրքի մը պէս, մարդկութեան կը նային: Կարծես Կատոնի ձայնն է որ կը հասնի ինծի.— «Եւ Կարթագինէն պէտք է կործանի...»: Պեղումներ կը կատարուին հնագիտական ընկերութեան մը կողմէ, բայց քաղաքին մեծ մասը դեռ հողին տակն է:

Կը պատրաստուիմ Տրիպոլիս մեկնիլ: Մինչեւ Լիբիոյ սահմանները շոգեկառք չկայ: Ճամբորդները հարկադրուած են կամ օդանաւ եւ կամ ինքնաշարժ առնելու: Կը նախընտրեմ վերջինը, երկիրը մօտէն դիտելու համար:

Թունուզէն Տրիպոլիս շուրջ 800 քիլոմեթր է: Միակ խճուղին ինկած է Միջերկրականի ափը, մերթ ընդ մերթ խոյանալով դէպի անապատի աւազները:

Ինքնաշարժը իր ետին կը ձգէ ծառազարդ Թունուզն իր սլացիկ մզկիթներով: Տասը հոգի ենք: Կ'անցնինք Մարսայէն, Համամ-Լիֆէն (Պէյին բնակավայրը): Շուրջը կանաչաւէտ անտառներ ու լեռներ, կապոյտ ծով եւ արեւ: Կը հասնինք գեղակերտ աւան մը՝ Համամ-Սուս: Սպիտակ բարձրաբերձ շէնքերը, կարապի պէս, դէպի ծով կ'երկարին: Ինքնաշարժը կը սուրայ ծառերուն մէջէն: Անյագ կը դիտենք բնութեան այլազան գեղեցկութիւնները: Սուս ենք: Արդիական մաքուր քաղաք մը, կոնակը տուած եքալիփթիւսներու անտառի մը: Մեր ետին կը ձգենք Մոսքէնը, կարճահասակ ձիթենիներու հայրենիք՝ Քերուանը, Ճէմալ Մեքնին եւ կը հասնինք Էլ-Ճեմ: Այս աւանին բլրաձեւ բարձունքին վրայ կ'երեւան հռոմէական պալատի մը աւերակները: Ամրակուռ պարիսպներ, կամարազարդ պատուհաններ, խոյակներ, մարմարեայ հաստաբեստ կլոր սիւներ, քանդակներ եւ արձաններ, արտակարգ վեհութիւն մը կուտան աւերակներուն, որ դարեր շարունակ կը հեգնէ ժամանակն ու բնութեան աւերները:

Գիւղական քանի մը կայաններէ վերջ — Քըրքըր, Սաքիէթ-Էզիթ — կանգ կ'առնենք Սֆաքս: Արդիական շքեղ քաղաք մը: Բնակչութեան մեծ մասը կը կազմեն Եւրոպացիներ: Ցունական եւ ռուսական գաղութներ ալ կան, եկեղեցիով եւ դըպրոցով: Հայեր չկան: Սֆաքսէն վերջ քանի կը յառաջանանք, բուսականութիւնը կը նուազի եւ աստիճանաբար անապատի տաք շունչն է որ կը դիմաւորէ մեզ: Կապէս ենք՝ անապատի նախադուռը: Տասներկու հազար բնակչութեամբ այս փոքրիկ քաղաքը ծածկուած է փոշիներու մէջ: Շուրջը զօրանոց ու զինուորական: Անապատի լայնատարած ոստիկանութիւնը առանձնայատկութիւն մը կուտայ քաղաքին: Ունի օդակայան մըն ալ: Բայց ինչ որ ուշագրաւ է, դերձակներու առատութիւնն է: Վաճառատուններուն ստուար մեծամասնութիւնը, դերձականոց է:

Կապէսէն անդին արեւէն խանձուած դաշտեր, չիկացած արտեր: Ոչ ջուր, ոչ բուսականութիւն: Մեր շուրջը կը տեսնենք կարմրաւուն բլուրներ, կիսաքանդ ամրակուռ պարիսներ, աւերակ բերդեր ու պատնէշներ: Հռչակաւոր Մարէթի գըծին վրայ ենք, վերջին աշխարհամարտի արիւնոտանդ գիծերէն մին: Հողն անգամ թունաւորուած է ռումբերու անձրեւին տակ: Ռազմադաշտին մէջ մահացու ամայութիւն մը կը տիրէ: Ուղտերու կարաւաններն անգամ հազուադէպ են: Թափառաշրջիկներ, արեւէն ածխացած դէմքով, բոկոտն, կը հանդիպին, երբեմն, կորսուած քուրջի ծրարներու պէս: Ցանկարծ, լերկ սարահարթի մը վրայ, մեր աչքերուն առջեւ պարզուեցաւ ճերմակ խաչափայտերու ընդարձակ անտառ մը.. Մարէթի ահեղ ճակատամարտի զոհերը: Աչքէ ու մտքէ հեռու, արեւին տակ, անապատին ծոցը անսահման խաղաղութեան մէջ կը ննջեն, դաշնակից ու գերման զինուորներ, կարօտ փունջ մը ծաղիկի...

Խռովայոյզ հոգիով կ'անցնինք Մարէթի գիծէն:

Խճուղին թեքած է դէպի անապատ: Բայց, ահա, ուրիշ ծով մըն է, որ կը դիմաւորէ մեզ,— աղի-լիճերու ընդարձակ տարածութիւնը, բլրակներով օղակուած: Բարկ օդը կը չորցնէ ձեր կոկորդըն ու լեզուն: Բարեբախտաբար, ճամբան, օձապտոյտ գալարումներով դէպի Միջերկրական կը դիմէ: Կը հասնինք Զարզի: Դիմացէն կ'երեւայ դրախտավայր կղզի մը՝ Ճերպա: Ծառ ու ծաղիկ: Հմայիչ տեսարան

Թունուզի եւ Տրիպոլիսի սահմանագլուխն ենք՝ Պէն-Կարտան: Զորս դրօշներ կը ծածանին: Ֆրանսական եւ Թունուզեան՝ այս կողմը, անգլիական եւ լիբիական՝ միւս կողմը:

Բոլոր ճամբորդները կանգ կ'առնեն: Քննութիւն ինքնութեան թուղթերու եւ գոյքերու: Ժամեր կը տեւեն: Հազիւ վերջացած մէկ կողմը, նոյն գործողութիւնները կը սկսին միւս կողմը:

Վերջապէս, կը մտնենք Լիբիոյ Թագաւորութեան սահմաններէն ներս:

ՎԱՀԱՆ

ՅԱՐԳԵՆՔ ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԸ

●

Երէկ նկարագրած էի Ա. Մեծ Պատերազմի քառասնամեակին առթիւ կատարուած հանդիսութիւնը:

Որչափ մեծ հպարտութիւն էր տեսնել որ այդ հանդիսութեանց մէջ կ'երեւար Հայու անունը, Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Միութեան միջոցաւ: Եռագոյն դրօշը պարծանքով կը բարձրացնէր Պ. Մարտիրոս Ղազարեան, ճիշդ ինչպէս պիտի բարձրացնէր ռազմադաշտին վրայ, սեղմած զայն սրտին: Փոքրահասակ էր եւ նիհարակազմ, բայց բնաւ չէր դողդղար, պինդ փարած դրօշին:

Պատիւ մըն էր նաեւ Հայութեան, որ գոնէ երեք Հայեր, ինչպէս ըսինք, Մկրտիչ Երանեան, վարչութեան անդամ Յակոբ Քէհրիպարճեան եւ Իգմիրլեան որժանացած էին զինուորական շքանշանի: Հայ կամաւորներու պատուիրակութիւն մը, կազմուած՝ Պ. Ճերմակեանէ, Զ. Վարպետեանէ, Իգմիրլեանէ, Քէհրիպարճեանէ եւ առաջնորդութեամբ Մարտիրոս Ղազարեանի պարզած դրօշին, կը մասնակցէր քաղաքապետին՝ Պ. Պեռնար Լաֆէի ընդունելութեան:

Հսկիչը բարեացակամութեամբ թոյլ կուտար որ մտնէ նաեւ փոքրիկն Ճերմակ, հօրը սրտառուչ յայտարարութեան վրայ: Ռազմիկներու Միութիւնը շատ բան կը պարտի Ծ. Գարահիսարի ռազմիկին:

Բայց մենք գիտե՞նք յարգել անոնք որ զոհուեցան մեր խեղճ հայրենիքի փրկութեան համար, թէ մոռցած ենք զանոնք: Ո՞ւր էին այս բոլոր տօնակատարութիւններու մէջ Հայը, զանգուածը, Կիլիկեան եւ այլ ճակատներու լեգէոնականներու խումբերը: Ո՞ւր էր Հայ մտաւորականութիւնը: Ո՞ւր էին մամուլը, հայ կրօնականը... Մասնակցող Հայերու թիւը հազիւ 8–10ի կը հասնէր: Հայոց եկեղեցիին առջեւ, երբ հայ կամաւորի յուշարձանին վրայ ծաղկեփունջ կը դընէին օտարներ, որոնք՝ կը մասնակցէին բոլոր օտար միութիւններու պատուիրակները եւ տեղի կ'ունենար զինուորական յարգանք, հազիւ... տասը հոգի եկած էին եւ պատահաբար: Հարսնիք մը տեղի կ'ունենար նոյն պահուն եկեղեցիին մէջ, ուր կային նաեւ երկու քահանաներ: Բարեբախտաբար Պ. Ճերմակ արթնութիւնը ունեցաւ խնդրելու հարսնեւորներէն որ ներկայ ըլլան այդ զինուորական պետական յարգանքին, եւ այսպէսով քահանաներ ալ իրենց հետ խումբին մաս կը կազմեցին... պատահմամբ: Արդար ըլլալու համար պէտք է ըսել որ՝ Պ. Քարեան եւ Թոփաքեան մասնաւորապէս եկեղեցի եկած էին պաշտօնապէս մասնակցելու յարգանքի այդ ցոյցին:

Բայց ո՞ւր էին ուրիշներ, ինչո՞ւ չըլլար գոնէ այնքան, որքան ունէին Հրեաները եւ ուրիշ քանի մը օտար կազմակերպութիւններ: Եւ մենք՝ մասնաւորապէս Հայերս իբրեւ մնայուն պարտապահանջ, ինչո՞ւ չհաւաքուէինք այդ բոլոր հանդիսութիւններու մէջ, մանաւանդ Հայոց եկեղեցիին առջեւ աւելի մեծ թիւով, քանի մը հազարեակով, ըսելու համար.

— «Մենք հոս ենք, մեր իրաւունքէն չենք հրաժարած, պիտի չհրաժարինք երբեք»:

Երբ Ռոմէնվիլի արարողութիւնը տեղի կ'ունենար, կ'ողեկոչէի մեր միլիոնաւոր զոհերուն յիշատակը: Դժբախտաբար մինակս էի հոն — կը մտածէի, ո՞վ մեզի չափ կորուստ ունեցաւ, ինչպէս եւ ռազմական մասնակցութիւն եւ քաջագործութիւն, բաղդատելով մեր թիւին հետ...

Օտարներ կը յարգեն, բայց մենք պարտաւոր ենք տասն անգամ աւելի յարգել մեր զոհերը եւ մանաւանդ մեր ռազմիկները: Պէտք է որ վարժուինք յարգել ոչ թէ յիշատակի մը օրով, այլ սրտի մը ուխտով:

Ահա այս խորհրդածութիւնը ունեցայ ամբողջ տօնակատարութեան ընթացքին եւ կը սպասէի որ բոլոր հայրենակիցներս այս ոգիով ներկայ ըլլային այնտեղ եւ այդ վսեմ լռութեան մէջ յայտնէին իրենց պահանջը անջնջելի: Ո՞ւր էին...

Այդ առթիւ յիշեցի, նաեւ, հրամանատար Լոփիթալիէի երկը, ուր կը պարզուին հայկական քաջագործութեանց դրուագները, պաշտօնական վկայութիւններով:

Ժամանակին կոչեր հրատարակուեցան թերթերու մէջ, հաւաքում տեղի ունեցաւ Սերքըլ Միլիթէրի մէջ, ժողովներ, կոմիտէներ կազմուեցան, նոյնիսկ ազնիւ եւ սրտցաւ հայրենակից մը, Պ. Սարգիս Տէր Պալեան, քաջածանօթ՝ կօշիկը արուեստի վերածելու գիտութեամբ օժտուած, դումարում մը սարքեց իր առեւտրական եւ գեղեցիկ հանդիսասրահին մէջ: Հոն էին Հայեր, հոն էր նաեւ հրամանատարը: Պ. Սարգիս Տէր Պալեան արձանագրուեցաւ 50·000 ֆրանքով. ուրիշներ հետեւեցան իրեն. գոյացաւ 250·000 ֆրանք: Պ. Տէր Պալեան յանձն առաւ շարունակել դիմումը ուրիշներու եւ շուտով ճարելու պահանջուած մէկ միլիոնը: Ցետոյ, ի՞նչ եղաւ արդիւնքը: Մինչեւ այսօր գիրքը կը սպասէ մեկենասի մը, ազնիւ հեղինակը կը սպասէ հայկական սթափումի մը, Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը կը սպասէ հրաշքի մը: Պ. Ճերմակ քաջութիւնն ունեցաւ իր վրայ առնելու գործին հրատարակութիւնը, բայց մինչեւ ե՞րբ եւ ինչպէ՞ս պիտի ընէ իր ուժերէն շատ վեր զոհողութիւն մը:

Պէտք է արծարծել, վերարծարծել այդ բոցը, ինչպէս ամէն օր, Անծանօթ Զինուորի դամբարանին վրայ: Այո, մենք դեռ կը մնանք Անծանօթ Զինուորը, որ չէ ճանչցուած իր բուն դերին մէջ:

Միջերկրականեան Կոմիտէն գնահատանքի նամակ մը կը գրէ Հայ Ռազմիկներու միութեան, իսկ մենք ամէն բան մոռցած ենք...

Անհրաժեշտ է լայն միջոցներ տրամադրել Ռազմիկներու Միութեան, որպէսզի

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՓՈԽ ՏՐՈՒԱԾ ԳԻՐՔԵՐԸ

●

(Բ. եւ վերջին մաս)

Գիրքը կը յանձնեմ Քաթերինային, որ իր օսլայուած կիսազգեստին ֆրուֆրուն սփռելով չորս դին, արտոյտի քայլերով կը մեկնի:

Քանի մը ամիս ետքը աղտոտ պերպերի մը գիրքդ ետ կը բերէ, եւ ոչ իսկ շնորհակալութեան բառ մը միասին:

Հետաքրքրութեան համար գիրքդ կը թղթես: Կնկան մը ձեռքէն անցած հատորի մը ամէն մէկ էջի վրայ կանացի հետք մը կայ միշտ:

Քանվեցերորդ երեսին լուսանցքին վըրայ մատիտով բաներ մը գրուած են:

16 թաշկինակ, 3 զոյգ գուլպայ, 11 անձեռոց, 27 օձիք, 7 շապիկ Յակոբին:

Տիկինը իր լուացարարուհիին հետ ունեցած հաշիւը գրքիդ մէջ արձանագրած է՝ պաշտելի անփութութեամբ մը:

Միւսէի բանաստեղծութիւններէն առենօք հատոր մը փոխ տուած էի խելքը գըլուխ կնկան մը, որ գրպանի տետրակի տեղ գործածած էր զայն թուղթ ընդ մէջ նօթագրութիւններ ընելու համար:

Տեղ մը գրած էր.—

Մէկ թոփ կտաւ հինգ մէճիտ:

Զոյգ մը կօշիկ:

Հինգշաբթի Մերեէմիացային օրն է:

Երկու օխա ալիւր, կէս օխա արդար եղ, հարիւր շէքեր, մէկ աւուն պատէմ, երկու տիրեմ վանիլիա:

Ուրիշներ կան որ երբ փրազի մը կը հասնին «պռաւօ» մը կը գրեն կապոյտ մատիտով:

Լուսանցքներու վրայ խորհրդածութիւններ կը շարեն եւ իրենց սիկարէթին ծայրովը գրքին քանի մը էջերուն վրայ սեւ ծակեր կը բանան:

Լաւագոյն ճամբան բնաւ փոխ չտալն է. բայց երբեմն կը պատահի որ ծանօթներէդ եւ կամ բարեկամներէդ մէկը, փոխ տուած հատորներէդ քանի մը հատը թեւին տակ՝ այցելութեան կուգայ քեզի.

— Ահաւասիկ Զոլայի գիրքը ետ բերի, շնորհակալ եմ. Քաթիւլ Մենտեսի հատորն ալ երկու օրէն կը ղրկեմ:

— Լաւ, լաւ, կ'ըսես ակռաներուդ մէջէն:

— Ուրիշ աղուոր բան մը չունի՞ս, շատ մը կը կարդամ, կուտամ, հարկաւ Ջիֆթէ Սարաֆի «Միամիտները» ունիս:

— Ձեմ խրատեր որ կարդաս, կը պատասխանեմ իրեն, հաւատա որ չարժեր, ձանձրանալի գիրք մըն է:

— Բայց լրագիրները շատ կը գովեն:

— Շատ մի հաւատար լրագիրներուն ըսածին, դուն ինծի մտիկ ըրէ, ես կարդացի, ջիղերուս դպաւ:

— Անանկ է նէ՝ չկարդամ:

— Հաւատա որ աղէկ բան մը չէ:

Եւ ժպտագին քաղաքավարութեամբ այցելուդ մինչեւ դուռը առաջնորդելէդ ետքը, դուռը գոցած պահուդ դուն քեզի կ'ըսես.

— Վայ աղուէս, վայ, «Միամիտի մը Արկածները» գոհար մըն է, բայց փոխ տալու միտք չունիմ: Այդչափը չհասկցա՞ր:

Ց. ԱԼՓԻԱՐ

Տ. ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ ՊՏՈՅՏՆԵՐԸ

●

ԽՄԲ.— Թեհրանի «Ալիք»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (10 օգոստ.)

«Արարատ» Մշակութային Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ Թեհրանահայ միւս միութիւններու մասնակցութեամբ, օգոստ. 1ին Միութեան ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ հրաժեշտի երեկոյ ի պատիւ Տ. Նարդունիի։ Հրաւիրուած էին Ազգ. մարմինները, միութիւններու եւ մամուլի ներկայացուցիչներ եւ բազմաթիւ հայրենակիցներ։

Հանդէսը բացաւ կազմակերպիչ յանձնախումբին կողմէ Պ. Շաւասպ Թովմասեան։ Երեկոյթին նախագահը, «Ալիք»ի խմբագիր Պ. Տաճատ Պօղոսեան ողջերթ մաղթեց Տ. Նարդունիին։

Յետոյ յաջորդաբար խօսեցան Մուշեղ Յովհաննիսեան (Լուսաբեր), Արամ Անտոնեան (Արմենունի), Յովսէփ Թադէոսեան (Արփի), բանաստեղծ Արամ Գարոնէ, հայ համայնքին կողմէ Յովհ. քհնյ. Հաճեան, բողոքական համայնքի կողմէ՝ Արսէն Խաչիկեան, «Գոհար» դպրոցի հոգաբարձութեան կողմէ Աստուր Զաքարեան, որ 5000 րիալ նուիրեց Տ. Նարդունիի գործերուն հրատարակութեան համար։

Մէջընդմէջ տեղի ունեցան երգեր, արտասանութիւններ։ Վերջին խօսքը տուեցաւ Տ. Նարդունիին, որ իր հրաժեշտի եւ շնորհակալութեան սիրալիր արտայայտութեամբ արժանացաւ ջերմ ծափերու։ (ԽՄԲ.— Ճառը հրատարակած ենք առանձին)։

Երեկոյթը փակեց նախագահը, բարի ճամբորդութեան ջերմ մաղթանքներով եւ յանձնախումբին կողմէ նուիրեց ընծահօս դրիչ մը, իսկ «Լուսաբեր»ի խմբագրութեան կողմէ արծաթէ ծաղկաման մը, յայտարարելով միեւնոյն ատեն թէ յանձնախումբը ձեռնարկած է «հիմնադրամ» մը հաստատելու, գրագէտին անտիպ գործերուն հրատարակութեան համար։

× Պաղտատէն կը գրեն.— Տ. Նարդունի օդանաւով հոս հասաւ Թեհրանէն օգոստ. 4ին եւ դիմաւորուեցաւ ընկերներու եւ ծանօթներու կողմէ։ Երկու դասախօսութիւններ կազմակերպուած էին, մէկը օգոստ. 11ին, երկրորդը 13ին։ Կարելի չեղաւ դոհացում տալ Պասրայէն եւ Մուսուլէն եկած դիմումներու։ Դասախօսութիւններէն ետք մեկնեցաւ Երուսաղէմ։

կարենայ ըլլալ այն ինչ որ կը սպասուի, սկսելով հրամանատար Լոփիթալլիէի գրքին հրատարակութենէն։

Ահա այն ատեն պիտի կրնանք ըսել թէ նուազագոյն չափով յարգած եղանք մեր զոհերը եւ պարտաւոր ենք մեծագոյն չափով յարգել զանոնք ամենօրեայ յիշատակութեամբ, ամենօրեայ գործով։

Թ. ԳԱՌՆԻԿ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱԼԷՊԷՆ մօտ 300 քլմ. դէպի արեւելք, Թուրքիոյ սահմանակից աւան մըն է Թել–Ապիատ, ընդարձակ դաշտավետնի մը վրայ։ Հայերը դրած են հիմերը այս աւանին, 1915ի աքսորէն վերջ։ Ժամանակին 200 հայ ընտանիքներ կը բնակէին այստեղ։ Շատեր մեկնած են Հալէպ կամ ուրիշ քաղաքներ։ Այժմ միայն 110 տուն Հայեր կը բնակին հոն։ Մօտ քսան ընտանիքներ Սուրիացի, կամ հայ կաթոլիկներ են, իսկ 30–40 տուն Քաղդէացի։ Հարիւր տուն չափ ալ տեղացիներ կան։ Բնակչութիւնը կ'աճի զինուորներու եւ պաշտօնեաններու ընտանիքներով։

Թել–Ապիատի օդը աննպաստ է եւ ժանտատենդը յաճախադէպ, ախտաբեր մժղուկներու պատճառով։ Ճահճատենդը տարածուած է քաղաքին մէջ։ Աչքի հիւանդութիւնները, մանաւանդ մանուկներու մօտ շատ սովորական է։ Այսքան հիւանդութեանց դէմ միայն մէկ բժիշկ ունի քաղաքապետութիւնը։ Ժամանակին այցելու բժիշկներ ալ կը հանդիպէին, փրկարար դեր մը կատարելով հիւանդներուն մէջ։ Քաղաքը մաքուր, ըմպելի ջուր ալ չունի. ստիպուած են կառքերով փոխադրել Այն–Արուսի աւազանէն։ Անցեալ տարի երկու թիթեղ ջուրը քառորդ սուրիական ոսկի էր, (25 ֆրանք), իսկ այժմ երեք թիթեղը կէս սուրիական ոսկի կ'արժէ։

Դժբախտաբար ելեկտրականութիւն չունի աւանը, սոռն ալ Հալէպէն կը ստանան։ Կը յուսան անհատական միջոցներով ելեկտրականութիւն ճարել, եթէ կառավարութիւնը արտօնէ։ Թերեւս տարի մը վերջն ալ ունենան սառի գործարան մը եւ դիւղաքաղաքը հետզհետէ զարգանայ եւ մշակութեան կեդրոն դառնայ։ Արդէն զանազան վայրերէ բերուած են հասկաքաղ մեքենաներ, արօրներ, կամնիչներ։ Վերջին հացահատիկի բերքը առատ եղած է եւ ցորենի ու գարիի առուտուրը մեծ զարկ ստացած։

Հայ համայնքը կը բաղկանայ Ուրֆացիներէ եւ Կարմուճցիներէ։ Հայր. Միութիւն գոյութիւն չունի. ժողովուրդին մեծ մասը ազգային գաղափարով տոգորուած է։

Օգնութեան Խաչը ունի 40 անդամ։ Երիտասարդները դիւղէն հեռացած ըլլալով, Հ. Մ. Ը. Մ.ը քայքայուած է եւ իրենց ընդախաղի խումբն ալ ցրուած։ Ազգ. վարժարանը ունի 80–90 աշակերտ, ուսուցչուհի մը եւ կրթական նախարարութեան կողմէ տրամադրուած ուսուցիչ մը արաբերէնի համար։ Ելեւմուտքը կը հաւասարակշռուի աշակերտներու թոշակներով, կրթական նախարարութեան վճարած գումարով եւ Հալէպի Ուսումն. խորհուրդին նպաստով։ Մինչեւ 20 աշակերտ ալ կ'որդեգրուի Օգն. Խաչի միութեան կողմէ, համաձայն օրուան պահանջին։

Կրթական նախարարութեան նորակառոյց դպրոցէն ներս ուսումը ձրի է բոլորին համար անխտիր։ Հայ աշակերտներ ալ կը յաճախեն, պետական վկայական ստանալու մտահոգութեամբ։

Եկեղեցի կայ, բայց քահանայ չկայ։ Տէր–Զօրի կամ Արաբ Փունարի քահանաները պարբերաբար կ'այցելեն, իսկ մահուան կամ հարսնիքի պարագային, իրենց հարազատները ստիպուած են նիւթական մեծ զոհողութիւններ ընել, յիշեալ վայրերէն քահանայ բերել տալու համար։

Կառավարութիւնը բարեացակամ է ժողովուրդին հանդէպ. ոչ մէկ խտրութիւն. բոլորն ալ իրենց քաղաքացիի արդար իրաւունքները կը վայելեն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵԶԻՐԷՆ Հիւսիսային Սուրիոյ ամէնէն կարեւոր համայնքն է։ Ճեզիրէն ինք արդէն շտեմարանն է ցորենի, բրինձի, գարիի, բամպակի եւայլն։

Մեծ Եղեռնէն վերջ հոս եւս Թուրքիայէն փախստականներ եկած հաւաքուած են, իսկ վերջին տարիներն ալ Սուրիոյ զանազան քաղաքներէն եկած Հայեր ստուարացուցած են գաղութին թիւը։

Գլխաւոր քաղաքներն են Հասիչէ, Գամըշլը, Տէրիք, Տերպեսիէ, Ռաս–իւլ–Այն, Ամուտա, Թել–Քէօչէք, Թել–Ապիաթ են.։ Այս բոլոր քաղաքներուն մէջ ալ ունինք հայրենակիցներու կարեւոր թիւ մը. բայց գլխաւոր կեդրոնը Գամըշլըն է։ Կան ամբողջապէս հայաբնակ գիւղեր, որոնք հիմնուած են քրտախօս Հայերու կողմէ, ինչպէս Թել–Պրաք, Հեքոյ եւայլն։

Լուսաւորչականները, Կաթոլիկները եւ Բողոքականները ունին դպրոցներ, ինչպէս եւ եկեղեցիներ։ Առաջնորդը կը նստի Գամըշլը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ՕՐ ՄԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

★

ՆԻՍ.— Խանասորի արշաւանքին տարեդարձին եւ Սասունի ապստամբութեան յիսնամեակին առթիւ, դաշտահանդէս մը սարքուած էր, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Գէորգ Չաւուշ խումբին։

Վերջին պահուն լսեցինք որ դաշտահանդէսը յետաձգուած է, օդին անյարմարութեան պատճառով։ Ամբողջ ամիսը լաւ անցած էր, եւ ահա օգոստ. 19, 20 եւ 21 ի առտուն երկինքը մթնիլ սկսաւ, մերթ ընդ մերթ անձրեւելով, իսկ կէսօրէ վերջ կատարեալ տեղատարափ, Յետաձգումը կ'որոշուէր չարաթ իրիկուն ուշ ատեն։

Կիրակի առտու ժամը 7ին՝ Նիսի հրաշագործ արեւը վերսկսած էր փայլիլ։ Ի՞նչ ընել. երկու ժամ աջ ու ձախ խորհրդակցելէ ետք կ'որոշուի լուր ղրկել Թաղերը իմացնելու համար թէ դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ. իսկ բանախօ՞սը, ընկեր Պետրոս Զպուքճեան, որուն հաղորդուած էր յետաձգումը։ Որոշուեցաւ դոհանալ տեղական ուժերով։

Ժամը 11ին օթոքար նստելով մեր հայրենակիցներուն հետ կը հասնինք ժամադրավայրը։ Մէկէ աւելի կառքերով մեր բարեկամները եկած տեղաւորուած էին Լաքոլի անտառին շուքին տակ։ Քոթ տ'Ազիւրի տաք արեւը եւ մեղմ զեփիւռը նախընթաց տեղատարափին հետքն անգամ չէին ձգած։

Իւրաքանչիւր խումբ տեղաւորուեցաւ եւ ախորժաբեր կերակուրներուն հոտերը խառնուեցան բնութեան բոյրին, գաւաթները պարպուեցան ու մթնոլորտը տաքցաւ. հերոսական եւ գեղջկական երգերը իրարու կը յաջորդէին։

Ընկ. Գ. Խօսրովեան երկու խօսքով բացատրեց օրուան տօներուն իմաստը։ Ցաւ յայտնեց որ նախընթաց օրուան անձրեւը պատճառ եղած էր մեր բանախօս ընկերոջ բացակայութեան։ Խօսք տրուեցաւ ընկեր Գարեգին Գէորգեանի, որ ծնած է Թուրքեւիրանեան սահմանին վրայ, Սալմաստ գիւղը, ուրկէ մեկնեցան Խանասորի հերոսները։ Ընկերը, երբեմն ոգեւորուած, երբեմն յուզուած եւ զառնացած պարզեց թէ ինչպէս 1890ական թուականներէն առաջ, հայ–գիւղացին գրկուած՝ նիւթական եւ մտաւոր հանգիստէ, ներշնչուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան նշանախօսքէն։ Անհրաժեշտ էր զէնք ճարել։ Դաշնակցութիւնը կրցաւ 250 հոգի զինել արդիական զէնքերով, Խանասորի արշաւանքին համար։ Հայ բանուորն ու գիւղացին, մտաւորականն ու վաճառականը, որոնք ընկճուած էին տարիներու բռնութիւններէն, բարձրացուցին իրենց գլուխը, ճակատելու համար Մազրիկ ցեղին դէմ, որ ջարդեր կազմակերպած էր։ Նոյն շարժառիթներով պայթեցաւ Սասունի ապստամբութիւնը։

Ընկերոջ փաստացի ճառը ոգեւորեց ներկաները, որոնք յեղափոխական երգերով ոգեկոչեցին մեր հերոսներուն յիշատակը։

Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր սանակնկալներով։ Խանդավառութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ ատեն։ Երբ ժողովուրդը օթոքար կ'սպասէր վերադառնալու համար, Մատէնի մեր երիտասարդուհիներ թնդացուցին մթնոլորտը, ազգային եւ հերոսական երգերով, մինչեւ իրենց տուները։

Յիշատակելի օր մըն էր Նիսի համար։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

Յօդուածագիրը.— Կարծեմ այս կախման կէտերով բանլ ուղածներս կը հասկնաք։

Խմբագիրը.— Կախման կէտերով բանլ ուղածներդ կը հասկնամ, սակայն առանց կախման կէտի բսածներդ՝ չեմ հասկնար։

★

Ա.— Տոքթոր Ա.ի քունի մասին դասախօսութիւն մը բրաւ, լսեցի՞ր։

Բ.— Ներկայ էի, բայց չլսեցի։

Ա.— Ինչո՞ւ։

Բ.— Քունս եկած էր...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ՀԱՐԱԶԱՏ ՈՐԴԻ...

●

Ե.

— Զորս օրէն կը ստանաք, ըսաւ լուսանկարիչը։

— Աւելի կանուխ անկարելի՞ է։

— Անկարելի։

Բենիամին դուրս ելաւ։

— Հայրիկ, հիմա ի՞նչ պիտի ըլլայ, կը հարցնէր Արամ՝ այդ բոլոր խօսակցութիւններէն եւ գործողութիւններէն տեսակ մը թաքուն երկիւղ զգալով։

— Լուսանկարդ հանել տուի, որպէսզի մայրիկդ եւ միւսիւ Վահէն վրան նային եւ քեզ աւելի սիրեն, ըսաւ Բենիամին՝ իր չփոթութեանը եւ յուզմանը մէջ պիջանելով ծածկել այդ փոքր ու անպատասխանատու էակը։

Տուն հասնելուն պէս, Արամ վազեց մօրը վրայ եւ ուրախութեամբ յայտնեց թէ հայրը իր լուսանկարը հանել տուած էր։

— Իրա՞ւ է, Բենիամին, հարցուց Մալվինէ, երբ ամուսինը ներս մտաւ սենեակէն։

— Այո։

— Ա՞յս հագուստներով հանել տուիր։

— Այո։

—Ո՛, ի՛նչ փայլեր են, զաւակս, ըսաւ մայրը գրկին մէջ սեղմելով Արամը։

Բենիամին թիկնաթոռի մը մէջ ինկած էր, ուժասպառ։

— Հիւա՞նդ ես, հարցուց Մալվինէ՝ երկանը մահատիպ տժգունութենէն դող ելած։

— Ոչ, ըսաւ Բենիամին։

— Շատ դեղներ ես։

— Ցողնեցայ։

Չորրորդ օրը։ Բենիամին գնաց առաւ Արամին լուսանկարը, քանի մը օրինակ, եւ Սոֆիկ հանըմի ալպոմին մէջէն գողցուած լուսանկարին հետ բաղդատեց։ Երկուքին տարբերութիւնը շատ աննշան էր։ Հինին մէջ տղան աւելի խոշոր էր, մէկ մէկուկէս տարու աւելի մեծ. բայց դիմագծութիւնը, կեցուածքը, նայուածքը ճշգրտօրէն հանդունատիպ։

Այս հաստատումը մահաշուք եւ ցաւագին ուրախութեամբ մը կը լեցնէր իր սիրտը։ Զինքը կրծող, քայքայող կասկածը համոզումի փոխուած էր այլեւս։ Այո, խաբուած մըն էր ինք, չարաչար եւ անգթօրէն խաբուած։ Կը մտաբերէր հիմակ իր միամիտ եւ անկեղծ ուրախութիւնները Փարիզէն դարձին, երբ ծանուցուած էր իրեն զաւկի մը յայտնութիւնը։

Ինչ անպատում գորովանքով շրջապատած էր իր կինը, զոր մինչեւ վերջը սիրած էր անկեղծօրէն։ Ուրկէ՞ երեւան ելած էր այդ զաւկէնը, որուն խօսքը անգամ չէր լսած մինչեւ այն օրը ուր, Փարիզ Մալվինէի մէկ նամակը եկած ծանուցած էր, անոր Պոլիս վերադարձը։ Հապա այն տարապայման խանդաղատանքը, զոր իր զաւկին համար զգացեր էր մինչեւ վերջին րոպէն, այն զաւկին որ զուցէ մասնիկ մը չէր կրեր իր արիւնէն, որուն ծննդեանը մէջ որ եւ է դեր չէր ունեցած հաւանաբար։

Երբեմն, գանկին մէջ զանազան եւ հակընդդէմ մտածումներու անանկ ուժգին խառնում մը կը յորձանէր որ Բենիամին խենթենալ կը կարծէր։ Անզուսպ եւ անյագ վրէժի մը պասուքն ալ կը տոչորէր իր էութիւնը։

Կոպերը պրկած, ակռաները սեղմ, կը քալէր, կ'երթար փողոցէ փողոց իր անբացատրելի ցաւին թեթեւցում մը որոնելու, ընդունայն։ Այդ երկու լուսանկարները՝ կուրծքին վրայ հանգչած՝ հրբաշէկ երկաթներու պէս կ'այրէին զինքը։

— Արամիս հայրը ուրեմն այդ նորահաս, քաղաքավար երիտասարդն է, սիլինքոռն է կը մռնչէր ակռաներուն մէջէն, աչքերը կատաղութենէն կարմրած։

Ցանկարծ, փողոցին մէջ, ետեւէն ահեղ ձայն մը պոռաց իրեն.

— Դուն, փճացած մարդ, դուն կրնանայի՞ր արդէն զաւակ ունենալ։ Ո՞վ է յանցաւորը։

Բենիամին, սարսափահար ետին դարձաւ։

Ո՞վ էր այդ ահեղ եւ արիւնոտ կշտամբանքը իր կռնակին, գլխուն նետողը, լախտի հարուածի մը պէս։

Ոչ ոք կար։ Հեռուէն մարդիկ կ'անցնէին անտարբեր։ Վեր նայեցաւ, երկինք, չուրջը, պատուհաններուն. իրմով հետաքրքրուող մէկը չկար։ Ո՞վ էր ուրեմն այդ ահաւոր բացագանչութեան հեղինակը։

Ի՞նք, իր խի՞ղճը, ներքին այն ձա՞յնը որ երբեմն կը բարձրանայ՝ հակառակ մեր կամքին՝ մեր մէջէն, մեր էութեան խորերէն։

— Ես փճացա՞ծ, կը կրկնէր հիմա. ե՞ս յանցաւորը։

Ամբողջ մարմինը պաղ քրտինքով ողողուեցաւ։

Սակայն բժիշկները վերջ ի վերջոյ իր բուժումը աւետած էին իրեն, Փարիզ։ Այդ հաւատքով դարձած էր Պոլիս, այդ հաւատքով կեանքին փարած էր եւ այդ յայտարարութեան վրայ հիմնուելով՝ բնական եւ օրինաւոր գտած էր իր կնոջ յղութիւնը։

— Արդեօք բժիշկները խաբեցի՞ն զիս, կը մռմնջէր՝ յիմարի պէս չորս դին նայելով, իր վրայ ծանրացող աղջամուղջին մէջէն դուրս ելլելու, անհնարին ճիգերով։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

ակսելու, պատճառն այն է որ ոչ մէկ նորութիւն կայ վարչապետին վերադարձէն ի վեր: Այս պայմաններուն մէջ, ձեր բանակնացը կրնաք զրկել ըսելով թէ լաւ չարժած չէ առաջին անգամ: Ես բացարձակապէս կը մերժեմ ինծի համար, թոյլ տուէք ըսել մահուան սեմին վրայ, միացբանակի դաշինքը Ֆրանսայի վախճանն է: Ո՞վ կ'ըսէ թէ ես չեմ ուզեր միացեալ Եւրոպան: Կարելի չէ խաղաղութիւն հաստատել զայն փնտռելով պատերազմի ճամբուն վրայ: Մենք կ'ուզենք որ լուծում մը գտնուի ամբողջ Եւրոպայի համար: Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք խաղաղութեամբ եւ ոչ թէ զերազինումով: Ինչ կը վերաբերի միացեալ դաշինքի բանակին, ոչ մէկ արժէք պիտի ունենայ. որպէսզի բանակ մը արժէք ունենայ, պէտք է հոգի մը ունենայ: Ես կը նախընտրեմ ներկայ կացութիւնը, որ երաշխաւորուած է քառանգամ համաձայնութիւններով, քան թէ վեց պետութեանց այս համաձայնութիւնը որ յառեղօյն բարդութիւններ պիտի ստեղծէ եւ որ յիսուն տարի պիտի տեւէ: Ես կը մաղթեմ որ Ֆրանսայի ժողովուրդը վերածնի, վերստանալով իր նիւթական եւ բարոյական կորովը: Պրիւսէլի խորհրդաժողովը հաստատեց թէ ինչպէս կը վարուին Ֆրանսական վարչաձեւի հանրապետութեան հետ, երբ ղեկավարները կը կատարէ իր դերխաղանութեան եւ իրաւունքներուն վրայ: Միացեալ բանակի դաշինքը արկածախնդրութիւն մըն է. զգուշացէք»:

Ժողովը այնպիսի ընթացք մը առած էր որ, դաշինքին կուսակիցները չկրցան խօսք ուզել: Կատարեալ անելի մը մատնուած էին Պ. Ռոպէռ Շուման, Ժորժ Պիտօ, Փլեւէն, որ միացեալ բանակի ծրագրին հեղինակն է եւ ուրիշներ: Թերթերը կ'ըսեն թէ ամէնքն ալ տժգոյն եւ յոգնած երեւոյթ մը ունէին:

Հրատարակուած տեղեկութեանց համաձայն, դաշինքին դէմ քուէարկած էին համայնավարները եւ ուղեկիցները ամբողջութեամբ (հարիւր քուէ), 32 արմատականներ (կէսը), 43 ընկերվարականներ, այսինքն ճիշդ կէսը, 11 հոգի Փլեւէնի խմբակցութենէն (կէսը), 84 հոգի զօր. տը Կոլի կուսակիցներէն եւայլն: Իսկ թեր քուէարկած էին 50 ընկերվարականներ, 35 արմատականներ, ութ հոգի Փլեւէնի կուսակիցներէն, 80 երեսփոխաններ Ժողովրդական Շարժումէն (մեծ մասը), 16 հոգի զօր. տը Կոլի կուսակիցներէն եւայլն:

ՈՒՐԻՇ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ազգ. Ժողովի քուէարկութենէն անմիջապէս վերջ, Պ. Մենտէս-Ֆրանս ձեռնարկեց նոր բանակցութիւններ կատարելու Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու հետ, որպէսզի ուրիշ ձեւ մը գտնեն, ապահովելու համար Եւրոպայի հաւաքական պաշտպանութիւնը Գերմանիոյ մասնակցութեամբ: Պ. Իտըն, որ Մանիլա պիտի երթար մասնակցելու համար հարաւ-արեւելեան Ասոյ խորհրդաժողովին, յետաձգեց իր ճամբորդութիւնը եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Չըրչիլի հետ:

× Փարիզի համայնավար պաշտօնաթերթը, Իւմանիթէ, խոշոր խորագիրներով կ'աւետէ Ազգ. Ժողովին մերժումը, իբրեւ «յաղթանակ Ֆրանսայի ժողովուրդին եւ խաղաղութեան»: Ֆիկառօ դառնօրէն կ'ողբայ որ «խեղդելու գործողութիւն մը կատարուեցաւ, կատարեալ յաղթանակ մը ապահովելով համայնավարներուն»: Եւ խմբագրականը կը վերջացնէ հետեւեալ բառերով. — «Վաղուան համար կարելի է վախեր զգալ, իսկ այս իրիկուն՝ ամօթ»:

× Ազգ. Ժողովի քուէարկութենէն վերջ, երբ դաշինքին հակառակորդները «Մարսէյէզ»ը կը թնդացնէին, Ժողովրդական Շարժումի երեսփոխանները պոռացին. — «Մոսկուա գացէք»: Աննկարագրելի ժխոր մը կը տիրէր ժողովասրահին մէջ: Շատեր ձգեցին գացին: Նախկին վարչապետ Փոլ Ռենօ գիտել տուաւ թէ Ֆրանսայի խորհրդարանական պատմութեան մէջ առաջին անգամ է որ դաշնագիր մը կը մերժուի, առանց թոյլ տալու որ անոր հեղինակը կամ զայն ստորագրողը բեմ բարձրանայ պաշտպանելու համար:

Միջադէպեր ալ պատահեցան նրբանցքներուն մէջ: Անծանօթ մը սողոսկած էր ժողովասրահին մէջ: Բարապանները զայն հանեցին: Ստուգուեցաւ թէ «Քրիստոսի աշակերտ» մըն է:

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆՑ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Ուսուցիչ Ազգէն Մարտիրոսեան տրամադրելի ժամանակ ունի շաբաթը երկու անգամ դասաւանդելու որ եւ է դպրոցի մէջ:

Հասցէ. —
Mardirossian
13, Bld. de Cazoran, St. Jerôme
Marseille

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ երիտասարդ մը 21 – 30 տարեկան որ ունենայ որոշ պատրաստութիւն եւ ծանօթ ըլլայ առեւտրական գործերու:

Անձամբ դիմել Յառաջի վարչութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փաստրմաճեան ընտանիքը եւ բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ողբացեալ

ՀՐԱՆԴ ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆԻ

դառն մահուան առթիւ:

× Այրի տիկին Ատրինէ Պարոնվարդեան եւ բոլոր ազգականները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ողբացեալ՝ հայ ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ՊԱՐՈՆՎԱՐԴԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր եկեղեցիի կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ կնունքի, պսակի, յուղարկաւորութեան եւ հոգեհանգստեան համար պէտք է կանխապէս եկեղեցիի քարտուղարութեան հետ ժամադրուիլ, անձամբ, նամակով կամ հեռախօսելով 339, Ավընիւ տիւ Փրատօ: Հեռախօս՝ Փրատօ 84 – 70: Չժամադրուած արարողութիւններու համար եկեղեցին պատասխանատուութիւն չի ստանձներ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄՕՏ

ԿԸ ԳՏՆՈՒԻՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԳԻՐՔԵՐԸ. —

ՌՈՒԲԷՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ, 7 հատոր: Գին 6000 Ֆրանք:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ (Ն. Ադոնց), գին 1000 Ֆրանք:

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ, (Ֆրանսերէնի թարգմանեց Լիւք Անտրէ Մարսէլ, ուրիշ ժողովրդական բանաստեղծութիւններով): Գին 1000 Ֆրանք:

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻԻ «Պատմութիւն Արեւմտահայ արդի Գրականութեան» Գին 800 Ֆր.:

Թղթատարի ծախքը գնողին վրայ:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Վճարումները դիւրացնելու համար կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն դիմել հետեւեալ հասցէներուն. —

ԱՆԻԷՌ, ՔՈԼՈՄՊ – ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՄՊ. — Ընկերներ Յակոբ Հիսայեանի եւ Արամ Աւետիսեանի:

ԻՍԻ. եւ ՄԷՕՏՕՆ. — Ընկերներ Երուանդ Ատանալեանի, Նշան Դարբինեանի կամ սրճարանապետ Զատիկեանի:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՌՍԵԼ. — Ընկերներ Արփիար Մարտիրոսեանի եւ Կարօ Երանեանի:

ԱՆԿԷՆ – ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ. — Ընկեր Սահակ Տէր Թովմասեանի:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. — Ընկեր Բարթող Փափազեանի:

ՇԱՒԻԼ – ՎԻՐՈՖԼԷ. — Ընկեր Գրիգոր Կիւլեանի:

ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆ. — Ընկերներ Ներսէս Տակառեանի կամ ԲարթամՊասմաճեանի:

ՍԵՒՐԱՆ. — Պ. Խլոյեանի:

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

- Imp. Araxes 46, rue Richer. Paris -

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél.: PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆր. Հատը 12 ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 2 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ★ JEUDI 2 SEPTEMBRE 1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7460 30e ANNEE
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2871

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԵՌԵԼԱԾԻՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

Ինչո՞ւ թաղուեցաւ միացեալ բանակի, ուրիշ խօսքով՝ Եւրոպայի հաւաքական պաշտպանութեան դաշինքը, Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին մէջ :

Բազմազան են պատճառները:

Նախ հակառակորդները այն տեսակէտն ունին թէ դաշինքը ներշնչուած է դուրսէն: Ուրիշէն :

Ազգ. Ժողովին պատուակալ նախագահը, Էռիօ, որ մահամերձը արձակեց երկար ճառով մը, փարիզեան սրամտութիւն մըն ալ կը սահեցնէր:

Խօսքը ուղղելով Պ. Մենտէս Ֆրանսի, կ՚ըսէր.

— « Պ. վարչապետ, կը մեղքնամ ձեզի: Դուք Պրիւսէլ գացիք ձեր թեւերուն մէջ առնելով ուրիշներու զաւակները, բանի մը անկողիններու մէջ ծնած զաւակներ »:

Ժողովականները ծիծաղեցան. բայց կ՚ըմբռնէին թէ ինչ ըսել կ՚ուզէ: Թէեւ, ծրագրին բուն հեղինակը Ֆրանսայի մըն է:

Երկրորդ, այն մտավախութիւնը կը տիրէ թէ Ֆրանսա շատ բան պիտի կորսնցնէ իր անկախութենէն եւ գերիշխանութենէն, վաւերացնելով դաշինքը :

Միւս հինգ պետութիւնները յանձնառած էին այս մեծ զոհողութիւնը, այն համոզումով թէ ուրիշ ելք չկայ :

Հոլանտա եւ Պելժիա երբ կը վաւերացնէին ծրագիրը, գիտէին թէ նուազագոյն չարիքն է:

Անոնք ուզեցին Ֆրանսան ալ համոզել, գտնէ փորձի շրջան մը բոլորելու համար, բայց ի զուր :

Քիչ անգամ պատահած է որ Ֆրանսան այսքան բազմաճակատ պատկեր մը ներկայացնէ, հիմնական հարցի մը քննութեան առթիւ :

Ճակատը ճեղքուած էր ոչ միայն յաջորդական կառավարութեանց եւ խորհրդարանին մէջ, այլ եւ գլխաւոր կուսակցութեանց և խմբակցութեանց մէջ:Միայն համայնավարները հետեւողական մնացին սկիզբէն մինչեւ վերջը:

Պառակտումը կը շարունակուէր դուրսն ալ, մտաւորական եւ լրագրական շրջանակներու մէջ :

Թեր ու դէմ կոչեր եւ յայտարարութիւններ լոյս կը տեսնէին ականաւոր անձերու ստորագրութեամբ :

Վերջին շաբաթներու ընթացքին 14 ուսուցիչներ յայտարարութիւն մը հրատարակեցին ուրիշ 14 ուսուցիչներու դէմ, հակաճառելով նոյն հարցի մասին :

Ծանօթ գրագէտ Ժիւլ Ռոմէն, որ նախագահն է քաղաքական յանձնաժողովի մը, պարտք սեպեց մասնաւոր նամակներ ուղղել խորհրդարանի անդամներուն, ապացուցանելու համար թէ միացեալ բանակի ծրագրին « մերժումը պիտի կըղզիացնէ Ֆրանսան: Այն ատեն Գերմանիոյ յարաբերական դիրքը պիտի զօրանայ Արեւմուտքի եւ Արեւելքի մէջ»:

Անշուշտ այս բոլորին վրայ կը տիրապետէ հոգեբանական պատճառ մը :

Միացեալ բանակի ծրագիրը ամէն բանէ առաջ կապ ունի Գերմանիոյ հետ, որուն հանդէպ կանխակալ կարծիքները միշտ կը պահեն իրենց ուժը, Ֆրանսայի մէջ :

Մանաւանդ որ, դաշինքին շնորհիւ, պիտի վերազինուի արեւմտեան Գերմանիան, գործնապէս մասնակցելու համար Եւրոպայի հաւաքական պաշտպանութեան:

Դաշինքին կուսակիցները, վարչապետներ, նախարարներ, ուրիշ ականաւոր դէմքեր եւ դաշնակիցները ի զուր փորձեցին համոզել թէ այս ծրագրով պիտի կրնան հակակշռի տակ առնել վերազինումը, այսպէս, ուշ-կանուխ պիտի վերահաստատուի պարտեալ պետութեան գերիշխանութիւնը եւ ապա պիտի ըլլայ ազգ. բանակ մը կազմելու :

Եւ ահա դաշինքը չծնած կը մեռնի, առանց լաւ էութեան քննուելու : Շ.

ԲՈՒՌՆ ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3ԻՆ

Երեքշաբթի օր բուռն հարցապնդումներ տեղի ունեցան Ազգ. Ժողովին մէջ, միացեալ բանակի կուսակիցներուն կողմէ:

Առաջին անգամ խօսք առաւ Պ. Փոլ Ռենօ: Նախկին վարչապետը հոգիւ բեմ բարձրացած էր, երբ համայնավար երեսփոխան մը, Ալֆոնս Տընի, որ ժողովին քարտուղարներէն մէկն է, բողոքեց անոր ներկայութեան դէմ: Նախագահը կարգի հրաւիրեց քարտուղարը, որ անարգած էր նախկին վարչապետը, «ոմն» կոչելով զայն: «Ես վարժուած չեմ այսպիսի միջադէպեր ստեղծելու: Անհրաժեշտ է բարեկրթութեամբ վարուիլ այստեղ: Եթէ նորէն այդպիսի միջադէպ մը ծագի, օրինական պատիժը պիտի պահանջեմ ազգ. ժողովէն »:

Պ. Փոլ Ռենոյի հետ հարցապնդումի բանաձեւը ստորագրած էին 50 երեսփոխաններ, ինչպէս կը տրամադրէ օրէնքը: Ժողովը պահանջեց անմիջապէս նշանակել վիճաբանութեան թուականը: Նախագահը հարցուց թէ կառավարութիւնը ե՛րբ կ՚ուզէ: Պ. Մենտէս Ֆրանս պատասխանեց. Նոյ. 3ին: Ասոր վրայ աջակողմէն բազմաթիւ ձայներ դահլիճին հրաժարումը պահանջեցին: Վարչապետը բացատրեց թէ Նոյեմբեր 3ը կ՚առաջարկէ, վասնզի արձակուրդէն վերջ կառավարութիւնը նիստի պիտի հրաւիրէ խորհրդարանը, քննելու արտաքին քաղաքականութիւնը:

Պ. Փոլ Ռենօ բեմ բարձրացած ատեն ջերմապէս ծափահարուեցաւ միացեալ բանակի դաշինքին կուսակիցներուն կողմէ : Յետոյ սկսաւ իր ճառը, խօսքը ուղղելով Պ. Մենտէս Ֆրանսի :

— Կորսնցիք, տաշեցիք, չափեցիք, ձեւեցիք, այժմ հարկ է կարկտել: Ի՞նչ պիտի ընէք :

Դուք մեզի ըսիք թէ Ատլանտեան դաշինքը աւելի հաւատարիմ նեցուկ չունի քան զուք: Արդ, ի՞նչպէս պիտի օգտագործէք գերմանական ուժը որպէսզի մասնակցի Եւրոպայի պաշտպանութեան: Պիտի պահանջէ՞ք հաւանութի՞ւն յայտնել Գերմանիոյ ազգ. բանակին վերածնութեան, այն՝ բանակին որ զօրահանդէս կը կատարէր Շան զ՚Էլիզէի պողոտային վրայ եւ Ֆրանսայի բոլոր քաղաքներուն մէջ : Վստա՞հ էք թէ Գերմանիան, որուն գերիշխանութեան եւ զինուորական անկախութեան վերահաստատումը պիտի պահանջէք մեզմէ, ճակատ պիտի չփոխէ: Վստա՞հ էք թէ նախկին Նացիները, որոնք վաղը Գերմանիոյ անկախ բանակին գլուխը պիտի անցնին, պիտի չփորձեն ռուսական փիղին առաջնորդը դառնալ օր մը: Բանի մը օրէն դէմ դիմաց պիտի գտնուիք մեր ընկերակիցներուն: Ի՞նչ դիրք պիտի բռնէք: Կ՚ուզենք գիտնալ, մանաւանդ որ այսօր ազատ աշխարհը անձկութեան մատնուած եւ ջղագրգռուած է եւ միայն համայնավար մամուլն է որ կը ցնծայ: Դուք սպաննեցիք Ֆրանսական մեծ գաղափար մը, վասնզի եթէ կայ մէկը որուն անունը կը յարգեն արտասահմանի մէջ, այն ալ Ռոպէռ Շուման է: Յաճախ կը խօսիք երիտասարդութեան մասին, անոր յիշեցնելով արիւնոտ հետքերը: Մենք վստահութեամբ կը սպասենք պատմութեան վճռին: Ազգայնականներուն ստուար մեծամասնութիւնը քուէ տուաւ միացեալ բանակի դաշինքին համար: Ձեզի կը ձգենք ձեր մեծամասնութեան մնացորդը » :

Երկրորդ հարցապնդողը, Հալէկէն, պարզեց Ֆրանսայի սպառնացող վտանգները եւ համայնավար վտանգին ծանրութիւնը: « Շատ շուտ մոռցան թէ միացեալ բանակի դաշինքը էապէս փրկութեան միջոց մըն էր: Ի՞նչ պիտի ըլլայ վարչապետին վարկը մեր ընկերակիցներուն առջեւ, երբ անոնց ըսէ թէ դաշինքը մերժուեցաւ աջակցութեամբ անոնց որոնք ամէն պարագայի մէջ կը պաշտպանեն ռուսական աշխարհակալութեան շահերը: Կը կասկածիմ որ վարչապետը իրաւասու ըլլայ մեր երկիրը ներկայացնելու յառաջիկայ խորհրդաժողովներու մէջ »:

Անկախ երեսփոխան մը, Անտրէ Միւթէր, մեղադրեց կառավարութիւնը թէ իր ամբողջ հեղինակութիւնը ի գործ չդրաւ նախընթաց նիստին մէջ: «Եթէ դաշինքը կը վնասէր Ֆրանսայի կենսական շահերուն, ինչո՞ւ կառավարութիւնը դիրք չբռնեց անոր դէմ, իսկ եթէ դաշինքը կրնար ծառայել Ֆրանսայի շահերուն, ինչո՞ւ թեր չարտայայտուեցաւ :

Ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Կի Մոլէ դիտել տուաւ թէ ոչ ոք ուրիշ լուծում առաջարկեց: «Որպէսզի յառաջիկայ բանակցութիւնները արդիւնքի մը յանգին, հարկ է հաւասարէ հաւասար վիճիլ Ռուսիոյ հետ:Ասոր համար է որ մենք ամէնքս քուէարկեցինք ի նպաստ ազատ աշխարհի ապահովութեան: Մենք հակառակ ենք որեւէ կարգադրութեան որ պիտի յանգի Գերմանիոյ չէզոքացման: Մենք կը պահանջենք ելք մը գտնել ազգային նկատումներէ վեր: Միացեալ բանակի ծրագրին մերժումով թերեւս պիտի դանդաղի պատմութեան ընթացքը, բայց կանգ չառներ: Գերմանիոյ գերիշխանութեան վերահաստատումով նոր կացութիւն մը կը ստեղծուի. Գերմանիոյ վերազինումը պիտի յանգի ազգ. բանակի վերածնութեան: Այն ատեն պիտի վերջանայ գերման ժողովրդավարութիւնը»:

Յաջորդ հարցապնդողն էր նախկին վարչապետ մը, Պ. Փինէ, որ խստօրէն քննադատեց Պ. Մենտէս Ֆրանսի քաղաքականութիւնը, բացատրելով թէ միացեալ բանակի դաշինքին մերժումը վերիվայր պիտի շրջէ Ֆրանսայի կնքած գինակցութիւնները: « Կ՚ըսէք թէ դուք հակառակ էք Գերմանիոյ չէզոքացման,բայց ի՞նչ պիտի ընէք, երբ որ եւ է մեծամասնութիւն չունիք հոս ուժ տալու համար ձեր քաղաքականութեան: Միաձայնութեա՞ն կը սպասէք, կոյմ բռնելու համար: Այդ ընթացքով չէզոքութեան պիտի դատապարտուիք տեւականօրէն: Դուք պիտի չկրնաք դիրք բռնել մինչեւ որ բոլոր ճամբաները փակուին, բացի Մոսկուայի ճամբէն »:

Միջանկեալ դիտողութիւններ ըրաւ ուրիշ նախկին վարչապետ մը, Ռոպէռ Շուման եւ կարգ մը միջադէպեր պատահեցան: Յետոյ Պ. Մենտէս Ֆրանս պատասխանեց քննադատութեանց, եւ ըսաւ թէ « աւելի ճշգրիտ եւ լրիւ» յանձնառութիւններ պիտի պահանջէ Անգլիայէն, իբրեւ պայման արեւմտեան Գերմանիոյ գերիշխանութեան վերահաստատման եւ հետեւաբար վերազինման : Երբ խօսիլ սկսաւ, ձայներ կը լսուէին,— «Հրաժարեցէ՛ք»:»: Վարչապետը բացատրեց թէ «Ֆրանսայի պատիւը կը պահանջէր որ խորհրդարանը կարճ կապէ իր վարանումը, արտայայտուելով թեր կամ դէմ, միացեալ բանակի հարցին առթիւ: Յետոյ ըսաւ թէ իրենց տարակարծութիւնը մեթոտներու մասին է, ոչ թէ սկզբունքներու: «Մեր քաղաքականութիւնը հիմնուած է Ատլանտեան գինակցութեան վրայ, միացեալ Եւրոպայի ստեղծման հաստատման եւ Ֆրանքօ-գերմանական հաշտութեան վրայ»: Յետոյ պահանջեց վիճաբանութիւնները յետաձգել Նոյեմբեր 3ին: Ազգ. ժողովը այս առաջարկը քուէարկեց 162ի դէմ 41» ձայնով, եւ արձակուրդ ստացաւ :

·····

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ Դաշնակցութիւնը խնդրագիր մը ուղղեց ելմտական նախարարութեան, առաջարկելով դեկտ. 15էն յետաձգել տասը առ հարիւր յաւելումի պատիժը, յապաղման առթիւ :

ՅՈՒԶՈՒՄ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

ՊԻՏԻ ՎԵՐԱՔՆՆԱՐԿԵՆ ԻՐԵՆՑ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ.— ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՆԻՍՏԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը, Պ. Ֆ. Տըլլըս Մանիլա մեկնեցաւ, մասնակցելու համար հարաւ-արեւելեան Ասիոյ խորհրդաժողովին : Մեկնելէ առաջ ըսաւ թէ բացառիկ նիստի հրաւիրուած է Ատլանտեան գինակցութեան Խորհուրդը, քննելու համար Ֆրանսայի մերժումին հետեւանքով ստեղծուած «ողբերգութիւնը»: Յետոյ ցաւ յայտնեց որ Ֆրանսա «կը լքէ իր իսկ պատմական առաջարկը զոր ըրած էր չորս տարի առաջ: Այս ժխտական դիրքը անշուշտ կը ստիպէ Մ. Նահանգները վերաքննարկել իրենց արտաքին քաղաքականութիւնը, մասնաւորապէս Եւրոպայի հանդէպ: Դժուար է վիճելի գտնել այս վերաքննութեան անհրաժեշտութիւնը, մանաւանդ որ Ատլանտեան նախարարներու խորհուրդը երկու անգամ միաձայնութեամբ յայտարարեց թէ միացեալ բանակի դաշինքը վերին աստիճանի կարեւոր է Եւրոպայի պաշտպանութեան համար: «Ողբալի է հաստատել որ երկրի մը մէջ ազգայնականութիւնը ուժ կ՚առնէ համայնավարութենէն, ամբողջ Եւրոպան վըտանգելու աստիճան : Նոր կացութեան առջեւ, Մ. Նահանգները պարտաւոր են վերաքննել իրենց որոշումները եւ ծրագիրները, ինչպէս կը տրամադրէ տարբական խոհեմութիւնը: Մենք բաւական ճկուն ենք, մեր քաղաքականութիւնը յարմարցնելու համար արտաքին դէպքերուն: Արեւմտեան ազգերը այժմ պարտաւոր են շուտով փորձել իրենց կարելին՝ վերահաստատելու համար արեւմտեան Գերմանիոյ գերիշխանութիւնը, անոր տալով անհրաժեշտ միջոցները՝ աջակցելու միջազգային խաղաղութեան եւ ապահովութեան: Գերման դաշնակցային հանրապետութիւնը պէտք է իր տեղը գրաւէ իբրեւ ազատ եւ հաւասար անդամ Ազգաժողովին: Մ. Նահանգները պատրաստ են աջակցելու բոլոր անոնց որ ծանր անձկութեան մը մատնուած են արեւմտեան Եւրոպայի մէջ, հակառակ իրենց կորովի ճիգերուն : Պէտք չէ կարծենք թէ եւրոպական գաղափարը մեռած է, որովհետեւ վեց երկիրներէն մէկուն մէջ մեծամասնութիւն մը կ՚ընդդիմանայ այդ գաղափարին մէկ արտայայտութեան »:

Եզրակացնելով, Պ. Տըլլըս ծանրացաւ երեք հիմնական կէտերու վրայ .—

1.— Արեւմտեան Եւրոպայի արդիւնաւոր պաշտպանութիւնը կը կարօտի Գերմանիոյ զինուորական չօշափելի աջակցութեան: Ամէնքն ալ, մէջն ըլլալով Գերմանները իրենք, պէտք է խուսափին ազգային վերազինումի այն ձեւէն որ կրնայ օգտագործուիլ վերածնեալ զինապաշտութեան մը կողմէ. 2. Կարելի չէ Գերմանիան չէզոքացման ենթարկել անսահման ժամանակով: Կարելի չէ խտրական միջոցներ ձեռք առնել անոր դէմ, գերիշխանութեան մասին, որ կը նշանակէ իրաւունք՝ ապահովելու իր անհատական եւ հաւաքական պաշտպանութիւնը .— 3. Կարելի չէ լըջօրէն արգիլել պատերազմը դրացի եւ վաղուց թշնամի ազգերու միջեւ, ազգային խոստումներով կամ սպառնալիքներով: Պատերազմը կրնանք արգիլել ստեղծելով հաստատութիւններ՝ որոնք վեր ըլլան ազգային նկատումներէ: Այդ էր միացեալ պաշտպանութեան ծրագրին նպատակը :

Նախագահ Այզընհաուըր ալ ճառ մը խօսելով, ըսաւ թէ Մ. Նահանգները պիտի չլքեն Ատլանտեան քաղաքականութիւնը եւ թէ կ՚ուզեն անյապաղ վերահաստատել Գերմանիոյ կատարեալ գերիշխանութիւնը:

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԱՓՐԻԿԵԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԹԱՓԱՌՈՒՄՆԵՐ

●

Բ.— ՏՐԻՊՈԼԻՍ

Լիբիան անկախութիւն ստացաւ 1952 դեկտ. 24ին: Թագաւորն է Իտրիս Էլ Սինուսի, որ կը նստի Պէնկազի: Երկիրը կը բաղկանայ երեք նահանգներէ, — Տրիպոլիս, Կիւրենայիք եւ Ֆեզան: Տարածութիւնն է մէկ միլիոն քառ. քիլոմեթր, 800.000 բնակչութեամբ: Լիբիոյ մեծ մասը խոպան է եւ անջրդի: Բազմաթիւ նահապետական հորեր կան: Ժողովուրդը երկրագործ է եւ խաշնարած:

Այս երկիրը, բիւզանդական կայսրութեան անկումէն վերջ, ինկած էր օսմ. տիրապետութեան տակ: 1912ին, Իտալօ-Թուրք պատերազմէն յետոյ, երկիրն անցաւ իտալական գերիշխանութեան տակ: Անուրանալի է Իտալացիներուն կատարած աշխատանքը: Այս լերկ ու անհիւրընկալ երկիրը, այսօր, արդիական դրոշմ կը կրէ: Ճամբաներ, այգիներ, պարտէզներ, այլազան շինութիւններ, հիւանդանոցներ ու դարմանատուններ, ամենուրեք: Բայց, տակաւին, որքան աշխատանք կայ ընելիք

Երկրորդ Աշխահամարտին, այս երկրամասը վերածուած էր ահեղ ռազմադաշտի մը: Ռոմմէլի եւ Մոնկոմըրիի բանակները հոս է որ մղեցին ամէնէն բախտորոշ ճակատամարտը: Պէնկազի, Թոպրուք եւ Էլ-Ալամէն, պատմութեան յանձնուած, յիշող անուններ են այլեւս: Գերման ահարկու ռազմական ուժը, Կիւրենայիքէն սկսաւ ճարճատիլ:

Տրիպոլիսը մայրաքաղաքի դեր կը կատարէ, թէեւ արքայանիստ քաղաքը Պէնկազին է: Ունի շուրջ 250 հազար բնակիչ: Արար պաշտօնական վերին խաւը կը կազմեն եկուորներ, Պաղեստինէն: Ամբողջ իշխանութիւնը կը գտնուի անոնց ձեռքը: Ատոր համար շատ մը անհասկացողութիւններ կը տիրեն տեղացի եւ եկուոր Արաբներու միջեւ: Շուրջ 30 հազար Իտալացիներ կան, եւ քաղաքին ամբողջ առեւտրական կեանքը անոնց ձեռքն է: Տրիպոլիսը, մարմարաշէն գեղակերտ քաղաք մըն է, լայն ու ծառազարդ պողոտաներով:

Նախանձելի կարգ ու կանոն կը տիրէ քաղաքին մէջ: Ոստիկանութիւնը, առանձնայատուկ մաքուր համազգեստով եւ սեւ փափախով, կը հսկէ, գիշեր-ցերեկ, հանրային անդորրութեան վրայ: Անգլիական թեւարկութիւնը իրական բարիք մըն է դարձած այս յետամնաց աղքատ ժողովուրդին համար: Ամերիկացիները ունին հսկայական օդակայան մը, օժտուած բոլոր յարմարութիւններով: Ունին դպրոց, եկեղեցի, սինեմա եւ զբօսավայրեր: Կատարեալ ամերիկեան քաղաք մըն է: Քաղաքացիներուն բացարձակապէս արգիլուած է ամերիկեան ծխախոտի գործածութիւնը: Մէկ ծխիկը (սիկառէթ) մէկ ամիս բանտարկութեան կը դատապարտէ դանցառուն: Տրիպոլիս եւ այլուր, լաւագոյն հիմնարկութիւնները Անգլիացիներն են գրաւած:

Ծովեզերեայ բարձունքի մը վրայ կը գտնուի պարսպապատ մռայլ բանտը, որ վերածուած է կառավարական հիմնարկութիւններու: Համիտեան բռնակալութեան օրով, այդ բանտին մութ նկուղներուն մէջ էր որ ցմահ կ'արգելափակուէին աքսորական բազմաթիւ Հայեր:

Ներկայիս ունինք փոքրաթիւ հայ գաղութ մը, տնտեսապէս բարեկեցիկ: Գաղութին հիմնադիրներն եղած են 1896ի աքսորական հայ ընտանիքները: Յետագային, Երուսաղէմէն եւ Եգիպտոսէն ուրիշներ եկած եւ տեղաւորուած են Տրիպոլիս եւ Պէնկազի: Գաղութին ընդհանուր թիւը հազիւ կը հասնի 80 անձի: Քանի մը արհեստաւորներէ զատ, մեծ մասը Անգլիացիներու եւ Ամերիկացիներու քով պաշտօնեաներ են: Ազգային կեանք չունին: Պատահաբար կը ստանան «Յուսաբեր» եւ «Յառաջ»: Ինքնամփոփ եւ կղզիացած կեանք մը ունին: Մանուկները կը յաճախեն օտար դպրոց, եւ կը խօսին հայերէն, անգլերէն եւ իտալերէն:

Նախկին չափահաս որբերէն անձնուէր երիտասարդ մը՝ Տիգրան Ուրֆալը, գիս կ'առաջնորդէ եւրոպական գերեզմանատունը: Դիւրութեամբ կը գտնենք հայկական բաժինը: Ուշադրութիւնս կը գրաւէ հողին մէջ մխրճուած անխնամ տապանաքար մը, հետեւեալ արձանագրութեամբ.

— «Տապան հանգստեան Աւետիս աղա Արապեանի, որդի Վանեցի հանգուցեալ Կարապետ աղա Արապեանի, որ ի պատճառս ծանօթ խառնաշփոթութեան Կ. Պոլսոյ ի 14 օգոստոսի 1896 թուականի, քաղաքական յանցանօք ի մահ դատապարտեցաւ ընդ որդւոյն իւրում Պ. Օննիկի եւ այլոց մերազնէից: Եւ ապա ըստ որում պատիժն Հայոց մահապարտելոց բարձրագոյն ներմամբ բարեփոխեցաւ ի բերդարգելութեան առժամանակեայ, Աւետիս աղա եւ որդին, ըստ այսմ ներման ի 14 յունուար 1897 թուականի, հանդերձ այլովք մահապարտելովք տարագրեցան առ յԱփրիկեան Տրիպոլիս, ուր ի ներկայութեան դժբախտ կողակցին իւրում եւ զաւակաց, հանգեաւ ի Տէր ի 17 օգոստոս 1903: Ծնեալ ի Խասգիւղ Կ. Պոլիս յամի Տեառն 1852»:

Ինքնին լուռ պատմութիւն մը: Քիչ մը անդին կան ուրիշ աքսորականներու տապանաքարեր, բայց առանց բացատրական արձանագրութեանց, — Գրիգոր Ահարոնեան, Յակոբ Տէրվիշեան, Պօղոս Դաւիթեան, Աւետիս Զարմանեան եւ Նուարդ Աթարեան:

Ահա, ափրիկեան մեր հողմացրիւ բեկորներուն եղերաբախտ վիճակը, աստանդ: Ամէն բանէ առաջ, կարօտը կը քաշեն հայ քահանայի մը եւ Խաչին...

ՎԱՀԱՆ

«ԳՈՐԾ ԳԱՅԼԸ ԿԱՏՂԵՐ ԷՐ»

(Գրեց՝ Գաբրիէլ Թագւորեան)

●

Արիւնով եւ արցունքով գրուած է այս գիրքը, որ կը պարունակէ 1915ի տպաւորութիւնները եւ վկայութիւնները Կապադովկիոյ շրջանին հայութեան բնաջնջման:

Ամբողջ շրջանի մը նահատակութիւնը արձանագրուած է մանրամասնօրէն, ի վեր հանելով մանաւանդ, մեր ժամանակակից պատմութեան անկիւնադարձ թուականին հոգեբանական մթնոլորտը:

Ամէն Կեսարացի մասնաւորապէս պէտք է ունենայ իր սնարին մօտիկ զայն, ինչպէս նաեւ բոլոր սրտցաւ Հայերը, որոնք հայ տառապանքին մէջ պիտի տեսնեն հերոսական դրուագներ եւ շրջանի մը հաւաքական մարտիրոսացումի եւ աղէտալի գալարումներու մէջ, անոր անպարտելի կորովի դիմագրական ոգին:

Այդ օրերուն հայ ընտանիքներ կ'ապրէին սարսափի ժամեր, գիշեր եւ ցերեկ, յեղակարծ խուզարկութեան մը մղձաւանջին տակ. պահականոցներու մէջ անմեղ Հայերու արիւնը կը քամուէր կաթիլ կաթիլ. տուներն ու շուկաները կ'ամայանային յուսահատութեան մթնոլորտ մը ստեղծելով ամէն կողմ, բանտերը կ'արձագանգէին արցունքոտ հեծկլտանքներով, Պատերազմական Ատեանը գործի լծուած էր տենդագինօրէն:

Բանտարկեալները անգէտ՝ իրենց սպասող ճակատագրին, թեթեւցում կը զգային ատեան ներկայանալու լուրը առնելով, որովհետեւ այլեւս վերջ գտած կ'ըլլային տանջանքի սպառնալիքները, եւ օրէնքը, որքան ալ կամայական եւ դժնդակ հանգամանք մը երեւար, այս անբնական շրջանին, գոնէ թոյլատու կ'ըլլար տարրական ինքնապաշտպանութեան մը, եւ կը փոխարինէր ոճրապարտ ոստիկանութեան մը քմահաճ ծայրայեղութիւնները:

Շուրջ վաթսուն ամբաստանեալներ դատի կանչուած էին առաջին օրը: Տեսարանը ծանր էր եւ սրտաճմլիկ: Հակառակ ատեանի թելադրութիւններուն թէ ամբաստանեալները պէտք է ներկայանան, առանց կրելու խոշտանգումներու նշաններ, շատերու գլուխները, ոտքերը, թեւերը փաթթուած էին ճերմակ վիրակապերով եւ կը կրէին գաւազաններ, որպէսզի կարենան շիտակ կենալ:

Նախագահը իւրաքանչիւրին կ'ուղղէր քանի մը հարցումներ, դատարանական ծանօթ ձեւակերպութիւնները լրացնելէ վերջ:

Ընդհ. դատախազի օգնականը ելակէտ ունենալով պաշտպանողականի փաստեր, զանոնք կը խեղաթիւրէր հիմնովին եւ տալով անոնց քմածին մեկնութիւն մը, խստօրէն կը յարձակէր ամբաստանեալներուն վրայ: Սահմանադրութիւնը պաշտպանելու պարտադրութեան մէջ իսկ կը նկատէ թափանցիկ խոստովանութիւն մը Իսլամները ջարդելու: — Որո՞ւ դէմ պիտի պաշտպանէիք Սահմանադրութիւնը, կը բացագանչէ դայրագին: Անշուշտ Թուրքերու դէմ: — Ի՞նչ կերպով: — Ջարդելով ընդդիմադիրները, Թուրքեր ամէնքն ալ: Կը պահանջէ մահուան դատապարտել պարագլուխները եւ նոյնիսկ կը մատնանշէ մի առ մի անոնց անունները:

Այս մահաշունչ յայտարարութեան դիմաց, կալանաւորներու սրտերը կը դադրին տրոփելէ:

Շանթ մը զարկած եւ անդամալուծած էր անոնց կենսական ջիղերը: Քարացուցիչ լռութիւնը մը կը տիրէր սրահին մէջ եւ մարդ չէր համարձակեր նոյնիսկ շնչառութեան շարժում կամ շշուկ հանելու:

Այս մահասարսուռ սպասումին մէջ, յանկարծ խլրտում մը կը նշմարուի ամբաստանեալներու շարքէն: Նիհար, կարճահասակ երիտասարդ մը, գունաթափ եւ կորաքամակ, հազիւ կրնայ ինքզինքը բռնել գաւազանի մը յեցած, երկու քայլ կը յառաջանայ եւ կը խնդրէ նախագահէն թոյլ տալ իրեն երկու խօսք ըսելու:

Գէորգ Վիշապն էր այդ երիտասարդը.. Գաղափարապաշտ, անձնուիրութեան մարմնացում, ամբողջ Կապադովկիոյ եւ շրջաններու հայ ժողովուրդին ներքին եւ անծանօթ բոլոր առաքինութիւններովը օժտուած հոյակապ դէմքը, որ աչքերը սեւեռած էր ատեանին, այնքան շանթահարիչ կայծկլտումներով: Ամէնքը ուշադիր իրենց աչքերը կը յառին այդ յանդուգն Հայուն, որ դեռ քաջութիւնը ունէր այսպիսի եղերական պահու մը, պաշտպանողական խօսելու: Բոպէ մը կանգ կ'առնէ ան, առաջին շփոթութենէն կը սթափի, եւ կը խօսի — թրքերէն լեզուով — պերճախօս պաշտպանողական մը գերզգայուն շեշտերով:

Իր ձայնին ելեւէջները հետզհետէ մագնիսական ձգողութիւն մը կը ստանան եւ ամէնքը յուզմունքով կը հետեւին իր զգացումներու յորդումին եւ փաստերուն հեգնութեան:

Գ.

ԽՄԲ.— Շար՝ յաջորդով:

800 ՊՈՂՊԱՏԵԱՑ Սաղաւարտակիրներ տարեկան հաւաքոյթ մը սարքեցին Ռուրի շրջանին մէջ, հակառակ արհեստակցական միութեանց բողոքին: Ներկաներուն մէջ կը գտնուէին մարեշալ Քեսելրինկ եւ ուրիշ երեւելիներ, որոնք բողոքեցին ազգ. քայլերգին փոփոխման դէմ, (Գերմանիա ամէն բանէ վեր):

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ Ճափոնի արտաքին գործերու պաշտօնատարներէն մէկը, որ ամբաստանուած էր թէ խորհրդային լրտես Ռասսթվորովի յանձնած է ամերիկեան զինուորական գաղտնիքներ, փոխան երկու միլիոն ենի: Երկու ժամուան հարցաքննութեան մը պահուն, իր յայտարարութիւնը ստորագրելէ ետք, պաշտօնատարը վար նետուեցաւ չորրորդ յարկէն եւ մեռաւ հիւանդանոց փոխադրուած ատեն:

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

●

Երեք տարի առաջ էր:

Օր մը, Նուպարեան Մատենադարան հանդիպած ատեն տեսայ որ Արամ Անտոնեան զբաղած է Զօհրապի եւ Վարդգէսի ձերբակալութեան եւ սպանութեան պատմութիւնը խմբագրելով: Քանի մը էջ գրած էր արդէն: Խնդրեցի որ «Յառաջ»ի յանձնէ լրացնելէ ետք:

Այդ առթիւ առաջարկեցի նաեւ հաւաքել 1915 Ապրիլ 11/24 ձերբակալութեանց առթիւ հրատարակած յուշերը, բոլորը միասին գրքի վերածելու համար:

Անտրամադիր վիճակ ունէր ամէն բանի հանդէպ:

— Հիւանդ եմ, չեմ կրնար աշխատիլ: Չեմ ալ գիտեր թէ պիտի կրնա՞մ լրացնել այս գործը (Զօհրապի եւ Վարդգէսի սպանութեան պատմութիւնը):

— Աճապարելու բան չկայ. կամաց կամաց կ'աշխատիս եւ կը լրացնես:

Բաժնուեցայ առանց որոշ պատասխան մը ստանալու:

Այնուհետեւ հետզհետէ ծանրացաւ իր առողջական վիճակը: Եւ առտու մըն ալ իմացայ թէ հիւանդանոց փոխադրուած է, յուսահատական վիճակի մէջ:

Քանի մը օր վերջ, մահուան գոյժը կը հասնէր (1951 դեկտ. 23):

Այդ օրէն ի վեր, կ'ուզէի գիտնալ թէ ի՛նչ եղած են իր մշակած նիւթերը:

Քանի մը ամիս առաջ երբ շնորհալից պատմութիւն մը հրատարակուեցաւ Պէյրութի «Ազդակ»ին մէջ, Ժաք Ստեփան ստորագրութեամբ, պարտք սեպեցի պրպտումներ կատարել:

Բնականաբար առաջին գործս պիտի ըլլար դիմել Նուպարեան Մատենադարան, որուն նոր վարիչը, Պ. Ա. Սալմասլեան, սիրայօժար տրամադրեց իր դասաւորած թղթածրարը, հետեւեալ մակագրութեամբ.— «Զօհրապ եւ Վարդգէս»:

Թղթածրարը կը պարունակէ բազմաթիւ հում նիւթեր, — նիշեր, նամակներ, արձանագրութիւններ, աւելի կամ նուազ վաւերական վկայութիւններ, թերթի կտրօններ (Յառաջէն ալ). վերջապէս ինչ որ կապ ունի երկու նահատակներուն ձերբակալութեան եւ սպանութեան հետ:

Անտոնեանի խմբագրած մասը կը բաղկանայ 17 էջերէ, նամակի թուղթի մեծութեամբ, հետեւեալ խորագրով.— ԶՕՀՐԱՊ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍ:

Ինչպէս կ'երեւայ, դժկամակութեամբ գրած է: Ակներեւ են յոգնութեան նշանները, վերջին թուղթերուն մէջ: Գրած, աւրած, սրբագրած, յաւելումներ կատարած եւ յետոյ ընդհատած է:

Այդ մասը պիտի հրատարակեմ նոյնութեամբ, իբրեւ տեսակ մը նախաբան, ուր կը նկարագրուի Պոլսոյ քաղաքական մթնոլորտը՝ Ա. Մեծ Պատերազմի յայտարարութենէն ետք. ապա երկու զոհերուն դիմագիծը եւ կարգ մը վկայութիւններ:

Յետոյ պիտի ջանամ դասաւորել մնացեալ հում նիւթերը, որոնք լայնօրէն կը պարզեն սարքուած դաւը, քննելի մանրամասնութիւններով:

Թղթածրարը սպանութեան պարագաներուն մասին ալ կը պարունակէ վկայութիւն մը, որ բոլորովին անտիպ է:

Պրպտումներուս ընթացքին, մէկ քանի նոր վկայութիւններ ստացայ — վերջինը՝ Հիւս. Ամերիկայէն: Պիտի ջանամ զանոնք ալ օգտագործել:

Եղերապատումը կը պահանջէ համբերատար ուսումնասիրութիւն մը, նոր պրպտումներով, որպէսզի կարելի ըլլայ տալ ամբողջական պատկերը:

Ամենօրեայ հեւ ի հեւ աշխատանքը ինծի թոյլ չի տար ստանձնել այդ ծանր պարտականութիւնը:

Փորձ մըն է որ կը կատարեմ, ողջունելու համար ողբացեալ Մատենադարանապետին կազմած թղթածրարը, լոյս աշխարհ բերելով անծանօթ մնացած իրողութիւններ:

Այս ձեռնարկին առթիւ, թերեւս ուրիշ իրազեկներ ալ երեւան կ'ելլեն, նոր վկայութիւններով:

Միջանկեալ ըսեմ որ հաւաքուած նիւթերուն մէջ կան շատ մը հակասական պատմութիւններ, որոնք լուսաբանութեան կը կարօտին:

Ամէն պարագայի մէջ, առաջին անգամն է որ այսքան մանրամասնօրէն պիտի պարզուին արիւնածարաւ իշխանութեան մը հրէշային դաւերը, երկու մեծ նահատակներուն զոհաբերութեան ոգին եւ օրհասական պայքարը արիւնարբու հրէշներուն դէմ:

Այս կամ այն վկայութիւնը հրատարակուած ատեն, եթէ կան իրազեկներ որ կ'ուզեն լրացումներ կատարել, կրնան ղրկել ուղղակի խմբագրութեան:

Ահաւասիկ առիթ մը եւս, երեւան հանելու անծանօթ մնացած իրողութիւններ, հոգ չէ թէ քառասուն տարի անցած ըլլայ:

Դեռ լմնցած չէ Հայաջինջ Սարսափներուն պատմութիւնը: Ամէնէն աննշան համարուած դրուագն ալ իր տեղն ունի, իբրեւ ատաղձ:

Որ եւ է իրազեկ, ինչքան ալ համեստ ըլլայ, պարտաւոր է գրի առնել իր տեսածն ու գիտցածը, առանց խորհրդածութեան:

Ուրեմն, փութանք՝ Արամ Անտոնեանի տեսութիւնը, իբրեւ նախաբան:

Շ.

(1)

ՏՈՄՍԵՐ

ԱՒԵԼԻ ԱՐԹՈՒՆ

●

Ոչ սրտաճմլիկ «Տէր Ողորմեան»ներով կարելի է ազգային դատ շահիլ, ոչ ալ խանդավառ, այլ սնամէջ, յոյսերով:

Ոչ մէկ ժողովուրդ կրցած է իր բաղձանքները իրականացնել եւ իր հայրենիքին ու իրաւունքներուն տէր դառնալ, դիմացիններուն — Մեծերուն — գութը շարժելով:

Միջազգային քաղաքականութեան եւ դիւանագիտութեան բառարանին մէջ Գութ ու Կարեկցութիւն, Սէր ու Բարեկամութիւն բառերը չկան:

Աշխարհի ճակատագիրը վարող ժողովուրդները ոչ մէկ ատեն ու ոչ մէկ պայմանով իրենց առեւտրական, տնտեսական, ելմտական ու քաղաքական շահերը կը զոհեն՝ մնացեալ ժողովուրդներուն աղուոր աչքերուն կամ անոնց յորդառատ արցունքներուն համար:

Ունեւորը չունեւորին երեսը կը նայի միայն այն պարագային, երբ անոր պահանջները չեն հակասեր իր շահերուն:

Պատմութեան մէջ լսուած, տեսնուած երեւոյթ չէ որ մեծ ազգ մը փոքր ազգի մը արցունքը սրբէ՝ ի վնաս իրեն:

Եթէ սա վերջին քառասնամեակին, քանի մը «պզտիկ»ներ իրենց անկախ հայրենիքը ունեցած, պատճառը այն է որ իրենց շնորհուած անկախութեան մէջ, Մեծերը փնտռեցին նպաստաւոր երեւոյթ մը իրենց համար:

Ու այդ քառասնամեակին ,դանուեցան ժողովուրդներ, պզտիկ ժողովուրդներ, որոնց ամէնէն արդար իրաւունքն անգամ, մեծ ժողովուրդի մը գինովին աճիւնն ալ ձէր արժեր:

Կարդացէք մեր պատմութիւր՝ 1914էն մինչեւ 1923:

Ի՜նչ խոստումներ, ի՜նչ հաւաստիքներ, ի՜նչ ճառեր, երբ Թնդանօթը կը դոռար ռազմաճակատին վրայ: Երբ Դաշնակիցները պէտք ունէին նոյնիսկ հայ զինուորին, հայ կամաւորին բազուկին, ամբարտաւան կայսրութիւն մը տապալելու համար:

Ի՜նչ պատահեցաւ՝ յաղթանակէն ետք:

Թուղթի կտոր մը տուին մեզի՝ հանդիսաւոր արարողութեամբ: Թուղթի կտոր մը, որուն մէջ փաթթուած էին մեր անկախութիւնն ու ... մեր հողերը: Յետոյ, անփառունակ նահանջ:

— Շատ կը ցաւինք, բան մը չենք կրնար ըլլալ...Սպասեցէք նայինք, Աստուած ողորմած է...

Ու մէկ կողմ հրեցին հայ ժողովուրդը այդ աղօթքով, անոր հայրենիքին կէսը մէկ հրէշին եւ մնացեալը միւս հրէշին մատաղ ընելէ ետք:

Սեւոփ դաշնագրին գլխուն պատահած փորձանքը մեզի դաս: Եւ ազդանշան:

Որպէսզի մեր աչքերը բանանք: Որպէսզի թօթափենք մեր միամտութիւնները եւ մեզի ի նպաստ արտասանուած ճառերը լսենք միայն մէկ ականջով:

Ձեզ գիտեր թէ 1923էն մինչեւ 1954 ինչեր սորվեցանք դիւանագիտական մարզին մէջ: Շատ բան մը սորված չենք: Որովհետեւ ,տակաւին, կը հաւատանք թէ մեր զոհաբերութիւնը, երէկ, ի նպաստ Ազատութեան դատին, մոռցուած չէ ու պիտի վարձատրուի:

Տակաւին կը հաւատանք թէ Մեծերը մեր խաթրը պիտի չկոտրեն, երբ... մրցանակաբաշխութեան օրը հասնի:

Ժամանակը եկած է որ ըլլանք քիչ մը աւելի արթուն եւ քիչ մը աւելի իրատես:

ՆԻՐՈՊԱՑԻ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷՋ

(Քաղուած՝ տեղեկագրէ մը)

*

Ա.— ԱՆԳԱՐԱ.— Մայրաքաղաքին հայ բնակիչներուն թիւն է 500 տուն:

Հայերու նիւթական վիճակը գոհացուցիչ է եւ կեանքը՝ խաղաղ: Ջուրկ են եկեղեցիէ, քահանայէ եւ վարժարանէ: Առժամեայ կարգադրութեամբ պարբերաբար Անգարա կ'այցելէ Կեսարիոյ քահանան: Ի հարկին Պատրիարքարանէն կը ղրկուի այցելու եկեղեցական մը: Ջանքեր կ'ըլլան այս պակասը լրացնելու յարմար առիթով մը, երբ Պատրիարքարանը բաւարար թիւով հոգեւորականներ կարենայ ունենալ իր տրամադրութեան տակ:

Բ.— ԿԵՍԱՐԻԱ.— Ամբողջ կուսակալութեան Հայոց թիւն է 592 տուն, հետեւեալ բաժանումով.—

Կեսարիա 380, Էվէրէկ 100, Թալաս 18, Մունճուսուն 2, Մանճըսըն 5, Սարօղլան 7, Եահեալը 30 ,Էգրէկ 3, Սըվկըն 2, Կիկի 25, Փընարպաշը, Ետայլն 20,

Կեսարիա ունի եկեղեցի եւ քահանայ: Ունի նաեւ Թաղական խորհուրդ: Կայ մտադրութիւն ձեռք բերելու պետական արտօնութիւն՝ բանալու նախակրթարան մը, որուն համար պէտք պիտի ըլլայ դուրսէն նիւթական օժանդակութիւն հասցնել: Ժողովուրդը բարեկեցիկ է: Իրենց կեանքն ալ ապահով եւ անդորր է, եթէ նկատի չունենանք այն փոքր դժուարութիւնները, որոնք արդիւնք են հին մոլեռանդութեան մնացորդներուն:

Էվէրէկի հայութեան նիւթական վիճակը գոհացուցիչ է: Կ'ապահովեն իրենց ապրուստը: Ունին եկեղեցի եւ քահանայ: Պահելու համար եկեղեցին եւ ապրեցնելու իրենց քահանան, մանաւանդ ունենալու համարդոնէ նախակրթարան մը ,կը կարօտին նիւթական եւ բարոյական օժանդակութեան

Մնացած սակաւաթիւ համայնքները չունին առանձին եկեղեցի եւ քահանայ, կապուած ըլլալով կեդրոնին:

Գ.— ՍԵԲԱՍՏԻԱ.— Կուսակալութեան հայ բնակիչներուն ընդհ. թիւն է 487 տուն, հետեւեալ բաժանումով.—

Կեդրոն 230, Գանկալ գազայի շրջան 25, Կիւրին 10, Շարգըշլա 15, Կեմերեկ 35, Տիվրիկ 35, Զարա 78, Եըլտըզըը 59:

Սեբաստիոյ մէջ ապրուստի տեսակէտով դժգոհութիւն յայտնող չկայ: Մեծ մասով առեւտրականներ են: Քիչ է թիւը անոնց, որոնք չունին արհեստ եւ գործաւոր են: Կը պակսին եկեղեցի, քահանայ եւ դպրոց: Թերեւս ժամանակի ընթացքին կարելի ըլլայ դարմանել այդ պակասը, կառուցանել եկեղեցի կամ մատուռ եւ կարգել հոգեւոր պաշտօնեայ մը, եթէ դուրսէն ալ նիւթական օժանդակութիւն հասնի:

Տիվրիկցիք, նկատի առնելով իրենց ցրուած վիճակը, չեն կրնար առանձին եկեղեցի, քահանայ եւ դպրոց ունենալ: Անոնք կապուած պիտի մնան կեդրոնին, անկէ ստանալով իրենց հոգեւոր մատակարարութիւնը:

Նոյնն է պարագան Զարայի եւ Եըլտըզըլի համար:

Այս նահանգին բնակչութեան նիւթական կացութիւնը լաւ է ընդհանրապէս: Հայերը կ'աշխատին դաշտերու, պարտէզներու եւ ագարակներու մէջ:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՆՀՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔ

●

ԽՄԲ.— Այս նոր բացատրութիւնն ալ հրատարակելով, փակուած կը նկատենք բանավէճը.—

Կարդացի Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան լուսաբանութիւնը, ի պատասխան հարեւանցի ակնարկիս: Այս տողերը գրած ատեն բնաւ մտքէս չանցնիր ոտնձգութիւն փորձել եկեղեցւոյ գործերուն մէջ:

Կ'ամփոփեմ անցուդարձը եւ թող հասարակութիւնը դատէ.—

Տակաւին ապրիլի սկիզբը, Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովին մէջ կ'առաջարկուէր հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել տալ Վարդավառին, նկատելով որ ճիշդ այդ օրը սկսած է ջարդը Տուրուբերան նահանգին մէջ: Անդամներէն մէկը դիտել կուտար. — «Տղաք, ուշադրութիւն ըրէք որ առջի տարուան պէս անշուք վիճակ չստեղծուի»: Ուրիշ մը.—«Երեւի վճարումը քիչ եղած էր ատոր համար ալ անշուք անցաւ»: Հայրենակից Պ. Արամ Սարգիսեան ըսաւ թէ վճարումը ինչ ալ ըլլայ այս տարի ինք յանձն կ'առնէ: Ժողովը որոշեց որ Արամը քարտուղարին հետ կարգադրէ այս հարցը:

Դարձեալ ապրիլին, այս տողերը գրողը եկեղեցիի ընդհ.քարտուղարին բնակարանը երթալով խօսած էր այս խնդրոյ շուրջ: Ընդհ. քարտուղարը կը պատասխանէր թէ Վարդավառի օրը «անկարելի» է: «Կ'ուզէք վարդապետը տեսէք»:

Յունիս 5ին Հրայրի յիշատակի տօնին երեկոյայս խնդիրը դարձեալարծարծուեցաւ, եւ քանի մը օր վերջ այս եւ ուրիշ դպրոցական խնդրի մը համար դարձեալ ընդհ. քարտուղարին տունը գացի: Դարձեալ նոյն պատասխանը:

Որոշած էինք վարդապետը տեսնել, երբ «Յառաջ»էն իմացանք որ Երուսաղէմ մեկնած է:

Վարդավառէն 15 օր առաջ, այս անգամ հայրենակից Պ. Արամ Սարգիսեանը եկեղեցի կ'երթայ, կը պնդէ Վարդավառի օրուան համար եւ կը ստանայ նոյն պատասխանը: Կ'որոշեն յուլիս 18ի կիրակին, թէեւ եկեղեցին ինքը կը ծանուցանէր լուսահոգի Զօպանեանի հոգեհանգստեան օրուան համար: Պ. Սարգիսեանը ինծի լուր կը ղրկէ եւ ազդը կ'ուղարկեմ «Յառաջ»ի որ շաբթուան մէջ քանի մը անգամ հրատարակեց:

Սարգիսեան տեսնելով որ Զօպանեանի եւ Նաթանեանի հոգեհանգիստին կը զուգադիպի, լուր կը ղրկէ որ յետաձգել տանք: Բայց նկատելով որ Վարդավառի յաջորդ կիրակին այլեւս ամէն մարդ արձակուրդի կ'երթայ, յետաձգում չէր կրնար ըլլալ: Հոգեհանգիստէն մէկ օր առաջ, հեռաձայնով յայտնեցինք թէ համաձայն էինք:

Յաջորդ օրը, Պատարագի ընթացքին, պատարագիչ քահանան եւ աբեղան խօսեցան եւ դրուատեցին Զօպանեանը եւ Նաթանեանը եւ մոռցան 200.000 տարօնցի նահատակները:Ճիշդ այդ պահուն հայրենակիցներս բոլորն ալ երեսս կը նայէին զառնացած: Եկեղեցիէն դուրս ելանք եւ ընդհ. քարտուղարին գրասենեակը վազեցինք: Հոն էր եւ առենապետը: Հազիւ հանդարտեցուցին մեզ եւ գացին աբեղան տեսնելու: Եկեղեցիէն ներս հարկադրուեցանք երկրորդ միջամտութիւն մը կատարել: Յետոյ աբեղան քանի մը խօսք ըրաւ, հազիւ լսելի: Պատարագը վերջացած էր եւ ժողովուրդը մեկնած, նոյնիսկ քանի մը Մշեցիներ: Մնացած 30-35 հոգիի չափ Տարօնցիներ, ցոյցի կերպով դէպի դուրս ուղղուեցան, երբ ատենապետը անձամբ միջամտեց եւ կեցուց: Հոգեհանգիստը տեղի ունեցաւ ի ներկայութեան 30 հոգիի:

Կեցցէ Փարիզի ստուարաթիւ հայութիւնը: Կեցցէ մեր կարգուսարքը:

Լ. ՏՕՆԻԿԵԱՆ

900.000 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ հաւանեցան ետ առնել գործադուլի որոշումը Ռուրի շրջանին մէջ, համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով գործատէրերուն հետ:

Ա.— Ինծի տասը ոսկի փոխ կուտա՞ս, դրամապանակս տուն մոռցեր եմ:

Բ.— Կը նախընտրեմ ինքնաշարժիդ դրամը տալ, որ երթաս դրամապանակդ բերես...

★

ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ.— Օննիկ, դարձեալ կուղին պակասութեան վրայ խնդացեր ես:

ԱՐԱՄ.— Ես պակասութեան վրայ չխնդացի, այլ առաւելութեան վրայ ..

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ՀԱՐԱԶԱՏ ՈՐԴԻ...

Ե.

Մութ փողոցէն անցած միջոցին, յոյնի կապելայ մը մտաւ, գինովի պէս: Իրարու ետեւէ չորս քոնեակ կուլ տուաւ եւ շիտակ տուն գնաց:

— Վերը մարդ կա՞յ, հարցուց Կիրակոսին:

— Խանըմները դուրս ելան, ըսաւ խոհարարը:

Ուժգնօրէն սանդուղներէն վեր խոյացաւ Բենիամին, շիտակ զոքանչին սենեակը մտաւ, առաւ ալպոմը, բացաւ այն էջը ուսկից զողցած էր լուսանկարը, եւ գրպանէն հանելով զայն՝ տեղը դրաւ, շրթները գեղնած, մատները դողդողուն. յետոյ իր սենեակը առանձնացաւ, ինկաւ անկողնին վրայ, վառնդի դանկին մէջ խորտակում մը կը զգար:

— Ցանցաւոր եմ, կը մրմռար, ճակատը սեղմելով երկու ձեռքերուն մէջ:

Գիշերը, ճաշէն յետոյ, որ անցաւ լուռ ու մունջ, Վահէ երեւցաւ չափազանց զուարթ տրամադրութեամբ:

— Ո՞ւր է Արամը, հարցուց՝ թղթով պլլըուած ծրարի մը մէջ խաղալիք մը հանելով, որ մանրանկար կառախումբ մըն էր:

— Պառկած է, ըսաւ Մալվինէ, մինչ Բենիամին թիկնաթոռի մը մէջ ինկած, աչքերը գոց, կը մրափէր, չտեսնել ձեւացնելով Վահէն:

— Արթնցնենք, ըսաւ երիտասարդը դէպի դուռը ուղղուելով:

Բենիամին, մէկէն ի մէկ գլուխը վեր առաւ.

— Կ'աղաչեմ որ անհանգիստ չընէք պզտիկը, ըսաւ տիրական ձայնով մը:

Վահէ, որ Բենիամինի ձայնին մէջ տակաւին բնաւ այդ անախորժ շեշտը չէր լսած, կեցաւ՝ անոր նայելով զարմացմամբ:

— Եթէ անպատճառ Արամը տեսնել կ'ուզէք, աւելցուց Բենիամին դառն հեգնութեամբ մը, ահաւասիկ, ես ցուցնեմ ձեզի:

Եւ գրպանէն հանելով այն օրը լուսանկարիչէն ստացած լուսանկարը, ցոյց տուաւ Վահէի եւ Մալվինէի:

— Ահ, զուկիս լուսանկարը, պռռաց մանկամարդ կինը, ուրախութեամբ յափշտակելով զայն էրկանը ձեռքէն: Ին-չո՞ւ մինչեւ հիմա ցոյց չտուիր:

Վահէ ետ դարձաւ ու երեքը մէկ ձեղնաջահին տակ, գլուխ գլխի, ծռեցան լուսանկարին վրայ:

— Աղուո՞ր է, հարցուց Բենիամին՝ տարօրինակ շողացող աչուրները մխրճելով Վահէի աչուրներուն մէջ:

— Սքանչելի է, հրաշալի է, կը բացագանչէր Մալվինէ՝ փոքրիկ նաւավարին կեցուածքը դիտելով յափշտակուած:

— Բայց այս «փօզ»ը ո՞վ մտածեց, հարցուց Վահէ, քիչ մը այլայլած, միակնոցը խաղցնելով ունքին ներքեւ:

— Ես մտածեցի, ըսաւ Բենիամին՝ Վահէի ամենափոքր դիմաշարժութեանը հետամուտ. աղուոր յղացում չէ՞:

— Օ, շատ գեղեցիկ յղացում է, ըսաւ ձարտարապէտը մտածկոտ եւ աչքերուն մէջ զարմացման արտայայտութեամբ:

«Սակայն, տարօրինակ բան է աս, աւելցուց ձեռքը առնելով լուսանկարը եւ շարունակելով դիտել ուշի ուշով: Շատ տարօրինակ բան է»:

Այս միջոցին Սոֆիկ հանըմ ներս մտաւ.

— Մամա, Արամին լուսանկարը, կ'ըսէր Մալվինէ. օհ, զաւակս. ինչ կեցուածք, ինչ նայուածք:

Սոֆիկ հանըմ ծռեցաւ նայելու:

— Պահ, ըրաւ, Արա՞մն է:

— Չէ՞ս տեսներ, ըսաւ Բենիամին, զոքանչին զարմանքին զարմանալու ձեւով մը:

— Այո, Արամը. բայց այս մակոյկը, այս թին, այս բոլորը ո՞վ կարգադրեց... զարմանալի է, կը շարունակէր Սոֆիկ հանըմ...

Եւ յանկարծ Վահէին դառնալով՝

— Դուն ալ Վահէ, ճիշդ դրեթէ այս տարիքիդ մէջ այս ձեւով հանուած լուսանկար մը ունիս. չե՞ս յիշեր:

— Ատանկ բան մը կայ յիշողութեանս մէջ, պատասխանեց Վահէ, Մալվինէին նայելով, լուսանկարի այս անակնկալ պատմութենէն յայտնապէս նեղուած:

— Ես ալ կը յիշեմ կոր, վրայ բերաւ Մալվինէ, վարանումով:

— Բայց եթէ չեմ սխալիր, իմ ալպոմիս մէջ կեցած ըլլալու է դեռ այդ լուսանկարը: Երթամ բերեմ:

Այդ ըսելով Սոֆիկ հանըմ փութով դուրս ելաւ սենեակէն, լուսանկարը ձգելով Վահէին, որ՝ պաղարիւնը պահելու ճիգերուն հակառակ աչքերուն թարթափումով մը կը մատնէր իր ներքին յուրաճուն խռովքը:

Առանց որոշապէս բան մը հասկնալու անցած դարձածէն, Մալվինէ կը զգար թէ անախորժ կացութիւն մը ստեղծուած էր այդ րոպէին, այդ սենեակին մէջ, այդ երեք հոգիներուն մէջ: Ոչ միայն անախորժ ,այլեւ զուցէ վտանգաւոր ալ բան մը:

Կողմնակի նայուածքով մը կշռեց էրկանը վիճակը, զոր գտաւ ահաւորօրէն սառն եւ վճռական: Բենիամին հիմա կը ծխէր գլուխը դէպի ետեւ աթոռին յենակին կրթնցուցած՝ մուխին գալարներուն նայելով՝ երկար կիսաբօղ նայուածքներով, մինչ Վահէ, որուն զուարթութիւնը մէկէն ի մէկ անհետացած եւ վրդովալի անձկութեան մը փոխուած էր, ձեռքերը ետին կապած կը նայէր պատէն կախուած խոշոր իւղաներկ պատկերի մը՝ ոսկեզօծ շրջանակով:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

ՏԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՈՒՐԻՇ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ «Ֆըրանսա սպաննեց միացեալ բանակի դաշինքը»։ Անգլիոյ մէջ ալ շատ ծանր կը գտնեն կացութիւնը։ Այն առտիճան որ արտաքին նախարարը, Իտըն Մանիլա չգնաց, մասնակցելու համար ատլական խորհրդաժողովին։ Չըրչիլ արտակարգ նիստի մը հրաւիրեց նախարարական խորհուրդը։ Անգլիա բնաւ տրամադիր չէ մասնակցելու հաւաքական պաշտպանութեան նոր դաշինքի մը։

× Արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետը, Տոքթ. Ատընաուըր իր նախարարները ժողովի հրաւիրելէ առաջ յայտարարեց.— «Ֆրանսայի Ազգ. ժողովին որոշումով ծանր հարուած մը տրուեցաւ ազատ ժողովուրդներու միութեան։ Կառավարութիւնը պիտի սպասէ որ Ֆրանսա ճշդէ իր դիրքը, անհրաժեշտ որոշումները տալէ առաջ։ Տակաւին կարելի չէ նախատեսել հետեւանքները»։

× Պելճիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Սփաք, որ կ'ուզէր միջին ճամբայ մը գտնել Պրիւսէլի ժողովին մէջ, յայտարարեց թէ «Ֆրանսայի Ազգ. ժողովին ժխտական քուէն ոչինչ կը լուծէ։ Այդ որոշումը դիւանագիտական փառաւոր յաղթանակ մըն է Սովետներուն համար։ Կը ցաւիմ որ ապարդիւն անցան այնքան ճիգեր։ Մըտահոգ եմ ապագայի մասին, տեսնելով որ բանլոյծ կը մնան այնքան խնդիրներ»։

× Քանատայի մէջ յուսահատական չեն գտներ կացութիւնը։ Իտալիա խոր անձկութեան մատնուած է։

× Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, «Փրաւտա», կ'ըսէ թէ «մերժումի որոշումը կը համապատասխանէ Ֆրանսայի կենսական շահերուն»։ Կառավարական պաշտօնաթերթն ալ, «Իզվեստիա» գիտել կուտայ թէ դաշինքին կուսակիցներուն պարտութիւնը չի նշանակեր թէ այլեւս վտանգ չկայ։ Ընդհակառակն։ Բայց Ֆրանսայի ժողովուրդը արթուն է, միշտ պատրաստ՝ կատարելու իր հայրենասիրական պարտականութիւնը։ Երկու թերթերն ալ մասնաւոր ուշադրութիւն կը հրաւիրեն արեւմտեան Գերմանիոյ վերազինման վրայ։

ԻՍՐԱՅԷԼ ԿԸ ՏՐՏՆՋԱՅ

Իսրայէլի խորհրդարանին առջեւ բուռն ճառ մը խօսեցաւ վարչապետը, Պ. Շարէթ, քննադատելով Մ. Նահանգներուն եւ Անգլիոյ քաղաքականութիւնը։ Դիտել տուաւ թէ անգլեւեգիպտական համաձայնութիւնը կնքուեցաւ առանց նկատի առնելու Իսրայէլի գոյութիւնը։ «Անգլիա յանձն առնելով պարպել Սուէզի շրջանը, չպահանջեց որ Եգիպտոս դադրեցնէ Իսրայէլ գացող նաւերուն դէմ դրուած արգելքը, վերջ դնէ պատերազմական վիճակին կամ հրաժարի Իսրայէլը կործանելու մտադրութենէն։ Հաւանելով պարպել Սուէզի շրջանը, Անգլիա ճանչցած կ'ըլլայ Արաբական պետութեանց զինուորական դաշինքը որ ամբողջովին ուղղուած է Իսրայէլի դէմ։ Սուէզի շրջանին զինուորական հաստատութիւնները պիտի աւելցնեն Եգիպտոսի ռազմական կարողութիւնը որ արդէն շատ աւելի զօրաւոր է քան Իսրայէլի ուժը։ Աւելի ծանրակշիռ պարագայ մը կը կազմեն Ամերիկայի վերջին արարքները եւ մասնաւորապէս զինամթերքի յանձնումը Իրաքի եւ Եգիպտոսի, առանց վճարման։ Իսրայէլ պիտի շարունակէ ձգտիլ քաղաքականութիւն մը որ կը ձգտի զինել արաբական երկիրները, իբրեւ թէ ժողովրդապետութիւնը պաշտպանելու համար։ «Ի՞նչպէս կարելի է պաշտպանել ժողովրդապետութիւնը հոն ուր գոյութիւն չունի։ Մենք պիտի շարունակենք յայտարարել ի լուր աշխարհի թէ արաբական երկիրներուն հայթայթուած զէնքերը պիտի գործածուին միայն եւ միայն Իսրայէլի դէմ»։ Այս առթիւ յիշելով Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին վերջին յայտարարութիւնը, դիտել տուաւ թէ բարեացակամ հաւաստիքները բաւական չեն եւ թէ Իսրայէլ կը պահանջէ որ ապացուցանեն այդ հաւաստիքներուն անկեղծութիւնը։ Իսրայէլ հրահանգած է Ուաշինկթընի դեսպանին, որպէսզի խնդրէ ամերիկեան կառավարութենէն Իսրայէլի ալ զէնք ճարել։ Վիճաբանութեանց ընթացքին, արտաքին գործերու յանձնաժողովը յայտարարեց թէ Իսրայէլ իրեն կը վերապահէ գործելու ազատութիւնը նախկին Պաղեստինի մէջ, եթէ միութիւն հաստատուի Յորդանանի եւ Իրաքի միջեւ։

ԳՐԱՏՈՒՆ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

46, Rue Richer, Paris (9).
Tél.: PROvence 64-90
C. C. P. Paris 3630-66

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գ. Թափուրեան, Գորշ Գայլը կատղեր էր, 1915 (վկայութիւններ եւտպաւորութիւններ), Գահիրէ 1953, 700 ֆրանք։ Սարգիս Խ. Տէօվլէթեան, Յուշեր Շապին Գարահիսարէն, Փարիզ 1954, 500 ֆրանք։ Վ. Թէքէեան, Հատընտիր, Պէյրութ 1954 300 ֆր.։ Հ. Աճառեան Քննութիւն Առտեալի բարբառի, Երեւան 1953, 600ֆր.։ Ն. Զարեան Ուղեգրութիւններ, Երեւան, 1953, 500 ֆր.։ Ստ. Տ. Մելիք-Բախշեան Պաւղիկեան շարժումը Հայաստանում, Երեւան 1953, 600 ֆր.։ Ծաղկաքաղ շարականաց, Երգոց եւ Աղօթից, հանդերձ աշխարհաբար թարգմանութեամբ, Երուսաղէմ, 1952, 800 ֆր.։ Ա. Գրանեան, Մանուկներու բեմը (արտասանութիւններ, մենախօսութիւններ, մանկական թատերերգութիւններ), Պէյրութ, 1954, պատկերազարդ 1200 ֆր.։ Պ. Պ. Աճեմեան, Առձեռն բառարան, Անգլ. – Հայ, Պէյրութ 1953, 1300 ֆր.։ Ս. Գափամաճեան Հայ – Հայ բառարան (Նոր տպագրութիւն) կազմուած՝ 4000, անկազմ՝ պրակներով՝ 3000 ֆր., Պէյրութ 1954։ Եղիա Տէմիրճիպաշեան (Արձակներ, նամակներ, քերթուածներ) Հրատ. Հ. Գ. Բ. Մ., մատենաշար թիւ 18, էջ 480, 1000 ֆր., Ամերիկա՝ 3.50 տոլար, Փարիզ 1955։ Ծատուր Պէրպէրեան, Խաչին ճամբան, Փարիզ 1955, 350 ֆր.։

Սիամանթօ, ամբողջական գործ Գահիրէ 1954, գին՝ 1500 Ֆրանք։

Դպրոցական վերամուտի առթիւ փնտռեցէք Արարատ դասագիրքին շարքը։ Ա. հատոր այբենարան 100 ֆր., Բ. գիրք 200 ֆր., Գ. գիրք 300 ֆր.։ Հեղինակ՝ Մըկրտիչ Պարսամեան, ինչպէս նաեւ բառարաններ, քերականութեան գիրքեր եւլն։

Փափաքողներուն կը ղրկուի գրացանկը։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պաղտասար Տիրատուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարդան Երեմեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի, Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին, իրենց կնոջ, մօր եւ քրոջը ՍԻՐԱՆՈՒՇ ՏԻՐԱՏՈՒՐԵԱՆի (ծնեալ Երեմեան), մահուան Ա. տարելիցին առթիւ։ Կը հրաւիրուին յիշատակը յարգողները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր եկեղեցւի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ կնունքի, պըսակի, յուղարկաւորութեան եւ հոգեհանգստեան համար պէտք է կանխապէս եկեղեցւի քարտուղարութեան հետ ժամադրուիլ, անձամբ, նամակով կամ հեռախօսելով 339, Ավընիւ տիւ Փրատո։ Հեռախօս՝ Փրատո 84 – 70։ Չժամադրուած արարողութիւններու համար եկեղեցին պատասխանատուութիւն չի ստանձներ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկեր Արամ Պետիկեանի, իր մօրը մահուան առթիւ։

× Յառաջ եւս իր վշտակցութիւնը կը յայտնէ այս ցաւոտ կորուստին առթիւ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Երուանդ Պարոնվարդեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Սէրճանեան եւ զաւակները կը նուիրեն փոխան ծաղկեպսակի 2500 Ֆրանք Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին, 2500 Ֆրանք ալ Աղքատախնամին։ Ստանալ «Յառաջ»էն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Պետրոս Սարգիսեանց եւ զաւակները, Պ. Լեւոն Սարգիսեանց եւ բոլոր ազգականները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին իրենց ողբացեալ ծնողքին Մկրտիչ եւ Աննա Սարգիսեանցներու ցաւոտ եւ կրկնակի կորուստին առթիւ։

× Այրի Տիկին Աստղիկ Գալայճեան եւ զաւակները, ինչպէս եւ բոլոր ազգականները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որ փութացին ցաւակցութիւն յայտնել իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ հօր ՅԱԿՈԲ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆի կսկծալի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ.— Ֆ. Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Սահակեանէ երկու հազար Ֆրանք իրենց զաւկին Սահակի ամուսնութեան առթիւ։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ խնամակալութիւնը կը յայտնէ պաշտօնապէս, որ աշակերտուհիներու ընդունելութեան արձանագրութիւնները բացուած են արդէն։ Ծնողները կ'ընդունուին երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը, մինչեւ կէս օր։

Դիմել վարժարանը,

1, Bd. du Nord, Le Raincy
Autobus 146 de l'Eglise de Pantin.

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Արձանագրութիւնները բացուած են 1954 1955 ուսումնական տարեշրջանի համար։ Կը խնդրուի բոլոր հայ ծնողներէն, որոնք կը փափաքին ազգային այս դարաւոր հաստատութեան մէջ ապահովել իրենց զաւակներուն տոհմային եւ ֆրանսական կրթութիւնը, օր առաջ, դիմել տեսչութեան, արձանագրութեան համար։

Մուրատեան վարժարանի այցելութիւնները՝ Շաբաթ եւ Երկուշաբթի օրերը եւ ժամադրութեամբ։

Direction Collège Arménien
26, Rue Troyon - Sèvres (S. O.)
Tél. : OBS. 18-28

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆՑ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ուսուցիչ Ազգին Մարտիրոսեան տրամադրելի ժամանակ ունի շաբաթը երկու անգամ դասաւանդելու որ եւ է դպրոցի մէջ։

Հասցէ.—
Mardirossian
13, Bld. de Cazoran, St. Jerôme
Marseille

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄՕՏ

ԿԸ ԳՏՆՈՒԻՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԳԻՐՔԵՐԸ.—

ՌՈՒԲԷՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ, 7 հատոր։ Գին 6000 Ֆրանք։

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ (Ն. Ադոնց), գին 1000 Ֆրանք։

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ, (ֆրանսերէնի թարգմանեց Լիւք Անտրէ Մարսէլ, ուրիշ ժողովրդական բանաստեղծութիւններով)։ Գին 1000 Ֆրանք։

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻԻ «Պատմութիւն Արեւմտահայ արդի Գրականութեան» Գին 800 ֆր.։

Թղթատարի ծախքը գնողին վրայ։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Վճարումները դիւրացնելու համար կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—

ԱՆԻԷՌ, ՔՈԼՈՄԲ – ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՄԲ.— Ընկերներ Յակոբ Հիսայեանի եւ Արամ Աւետիսեանի։

ԻՍԻ. եւ ՄԷՕՏՕՆ.— Ընկերներ Երուանդ Ատանալեանի, Նշան Դարբինեանի կամ սրճարանապետ Զատիկեանի։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՌՍԵԼ.— Ընկերներ Արփիար Մարտիրոսեանի եւ Կարօ Երանեանի։

ԱՆԿԷՆ – ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ.— Ընկեր Սահակ Տէր Թովմասեանի։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Ընկեր Բարթող Փափազեանի։

ՇԱՒԻԼ – ՎԻՐՈՖԼԷ.— Ընկեր Գրիգոր Կիւլեանի։

ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆ.— Ընկերներ Ներսէս Տակառեանի կամ Բարթամ Պասմաճեանի։

ՍԵՒՐԱՆ.— Պ. Խլոյեանի։

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

- Imp. Araxes 46, rue Richer. Paris

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

Fondé en 1925 Tél.: PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆր. Հատը 12 ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ★ VENDREDI 3 SEPTEMBRE 1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7461 30e ANNEE | Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2872

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՓԼՈՒԶՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

●

Հիմա որ միացեալ բանակի դաշինքը «սպաննուեցաւ Ֆրանսայի կողմէ», ինչպէս կը գրեն Լոնտոնի թերթերը, կացութիւնը շատ բարդ հանգամանք մը կը ներկայացնէ :

Թէեւ յաղթական, դաշինքին հակառակորդները նոյնքան մտահոգ են որքան կուսակիցները :

Նախավճիռ մը ջուրը ձգեց հաւաքական պաշտպանութեան ծրագիրը, բայց բուն տագնապը նոր կը սկսի :

Ամէնքն ալ կը հարցնեն անձկութեամբ.

— Ի՞նչ պիտի դրուի դաշինքին տեղը, որ ապահովէ արեւմտեան Եւրոպայի պաշտպանութիւնը, խափանելով հանդերձ Գերմանիոյ ազգ. բանակին վերածնութիւնը :

Ազգ. ժողովը օրինական արձակուրդ տուաւ մինչեւ Նոյեմբեր 3: Բայց կրնայ արտակարգ նիստի հրաւիրուիլ, եթէ կառավարութիւնը գտնէ նոր բանաձեւ մը:

Երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, երբ կը պատասխանէր հարցապնդումներուն, վարչապետը յայտարարեց թէ նոր բանակցութիւններ պիտի կատարէ :

— «Կարելի եղածին չափ առաջ պիտի երթամ, մինչեւ անգամ նշանագրելով (փառաֆէ), բայց պիտի չստորագրեմ, առանց Ազգ. ժողովին ներկայանալու եւ անոր քուէն պահանջելու»:

Հարցապնդումներու ընթացքին, դաշինքին կուսակիցները — նախկին վարչապետներ եւ նախարարներ — դիտել տուին թէ Պ. Մենտէս Ֆրանս իր պաշտօնին վաւերացումը պահանջած ատեն հաշուի չառաւ համայնավար քուէները :

Մինչդեռ, այս անգամ ձայն չհանեց, երբ 264ի դէմ 319 ձայնով կը մերժուէր միացեալ բանակի դաշինքը: Գիտնալով հանդերձ որ այդ 319 քուէներուն հարիւրը համայնավարները եւ իրենց ուղեկիցները ձգած էին:

Ուրիշ խօսքով, եթէ այս հարիւր քուէները նկատի չառնէին, մեծամասնութիւն պիտի չգոյանար: Իսկ եթէ ընկերվարականներն ալ կէս առ կէս քուէ տուած չըլլային, դաշինքը փրկուած պիտի ըլլար :

Երբ հարցում կ'ուղղէր նախկին փոխվարչապետ մը, Պ. Թեյժէն, Պ. Մենտէս Ֆրանս պատասխանեց.

— «Որքան կրնամ նախատեսել ապագան, համայնավար կուսակցութիւնը մաս պիտի չկազմէ այն մեծամասնութեան որ կրնայ վաւերացնել նոր առաջարկներս արտաքին քաղաքականութեան մասին».

Ներքին պառակտումին չափ մտահոգութիւն կը պատճառէ միացեալ բանակի միւս հինգ գինակիցներուն, այլ մանաւանդ Մեծն Բրիտանիոյ եւ Մ. Նահանգներուն դիրքը :

Լոնտոն միշտ կը ջանայ պահպանել հաւասարակշռութիւնը :

Միւս ընկերակիցներէն Պելժիոյ արտաքին նախարարը, Սփաք, փութաց իր խորին մտահոգութիւնը յայտնել ապագայի մասին: Իսկ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը, Ֆ. Տըլլըս, արդէն կը խօսի վերաքննութեան մասին (վերադնահատում արտաքին քաղաքականութեան):

Այս առթիւ, անգամ մը եւս կ'ըսէր թէ կարելի չէ անվերջ ձգձգել արեւմտեան Գերմանիոյ գերիշխանութեան վերահաստատումը եւ վերազինումը :

Ամերիկեան մամուլը շատ աւելի բաց կը խօսի :

«Տէյլի Նիւզ» կը պահանջէ որ Ատլանտեան կազմակերպութիւնը բանակ մը կազմէ անյապաղ, փանզի արեւմտեան Գերմանիան կրնայ Ռուսիոյ կողմը դառնալ, եթէ իր ազատութիւնը չվերահաստատուի»:

Ուրիշ թերթ մը կը թելադրէ նոր ընտրութիւններ կատարել Ֆրանսայի մէջ ...

Որ եւ է մեկնութիւն կը կարօտի՞ այս խրախճանքը :

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԼԻԱ ԳՈՐԾԻ ՁԵՌՆԱՐԿԵՑ ԵԼՔ ՄԸ ԳՏՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

●

ՆԱԽ ՊԻՏԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻՆ ՈՒԹ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

Ինչպէս գրած էինք, Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ մը գումարեց Սեպտ. 1ին, միացեալ բանակի դաշինքին ձախողման առթիւ: Օրակարգի գլխաւոր խնդիրն էր արեւմտեան Գերմանիոյ գերիշխանութեան վերահաստատումը, իբրեւ առաջին դարման հաւաքական պաշտպանութեան ծրագրին ձախողման: Ժողովը տեւեց երկու ժամ : Պահ մը ներկայ էին նաեւ Փարիզի եւ Պերլինի անգլիական դեսպանները : Ահաւասիկ տրուած որոշումները .—

1. Վերահաստատել արեւմտեան Գերմանիոյ գերիշխանութիւնը համաձայն Պոնի մէջ կնքուած պայմանագիրներու եւ համախորհուրդ Մ. Նահանգներուն հետ:

2. Պրպտումներ կատարել դիւանագիտական *ճամբով, իմանալու համար թէ Պ. Մենտէս Ֆրանս ի՛նչ կը մտածէ, դրական առաջարկներ ընելու եւ Գերմանիոյ վերազինման խնդիրը լուծելու համար: Լոնտոնի մէջ կը յուսան թէ կարելի պիտի ըլլայ ընդհանուր եզրակացութեան մը յանգիլ այս խօսակցութիւններով, որեւէ մեծ խորհրդաժողովէ առաջ :*

3. Նախապէս խորհրդակցութիւն մը կատարել ուղղակի շահակից պետութեանց հետ, Ատլանտեան Կազմակերպութեան 14 անդամները ժողովի հրաւիրելէ առաջ: (Այդ պետութիւններն են,— Ֆրանսա, Անգլիա, Մ. Նահանգները, Իտալիա, Պելժիա, Հոլանտա, արեւմտեան Գերմանիա եւ Լիւքսէմպուրկ):

4. Երբ այս ութ պետութիւնները իրենց կարծիքները յայտնեն, այն ատեն պիտի հրաւիրուի Ատլանտեան խորհրդաժողովը : Անգլիոյ տեսակէտով, Գերմանիոյ մուտքը Ատլանտեան Կազմակերպութեան մէջ զինուորական սահմանափակ աջակցութեամբ ամէնէն պարզ եւ արագ միջոցն է այժմ, քանի որ ձախողեցաւ միացեալ բանակի դաշինքը :

ԵԹԷ ՖՐԱՆՍԱ ՄԵՐԺԷ

5. Եթէ այս ջանքերը ի դերեւ ելլեն եւ Ֆրանսա չհամաձայնի Գերմանիոյ վերազինման բանաձեւին, այն ատեն Անգլիա վերջնական քայլը պիտի առնէ Գերմանիոյ վերազինման համար, համախորհուրդ՝ Մ. Նահանգներուն հետ: Անգլիական տեսակէտով, եթէ Ֆրանսացիները բոլորովին անկարող ըլլան որեւէ դրական ծրագիր ներկայացնելու Գերմանիոյ սահմանափակ վերազինման համար, այն ատեն ուրիշ ելք չի մնար եթէ ոչ գործել առանց Ֆրանսայի, յանձն առնելով այդ երկրին չէզոքացման զինուորական հետեւանքները, ոչ միայն Արեւելքի եւ Արեւմուտքի հաղորդակցութեանց եւ Ատլանտեան ճակատի օդանաւային կայաններուն պաշտպանութեան համար, այլեւ բուն իսկ Ֆրանսայի համար որ մինակ պիտի մնայ գերմանական ուժին վերակազմութեան դիմաց :

Լոնտոնի թերթերը դիտել կու տան թէ եղածը նախնական խորհրդակցութիւն մըն է: Արեւմտեան Գերմանիոյ անգլ. մարզպանին հրահանգուեցաւ անմիջապէս Պոն վերադառնալ եւ տեսակցիլ Տոքթ. Ատէնաուըրի հետ, Գերմանիոյ գերիշխանութեան վերահաստատման մասին որուն համար որոշում տրուած է 28 ամիս առաջ: Փարիզի անգլիական դեսպանն ալ իր պաշտօնատեղին վերադարձաւ օդանաւով, նոյն հարցի մասին խորհրդակցելու համար Պ. Մենտէս Ֆրանսի հետ :

ՍՈՒՐՃԻՆ ԳԻՆԸ պիտի իյնայ յառաջիկայ շաբթու, ինչպէս կ'աւետեն տեղական թերթերը :

❖ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ❖

●

ՍԷՐ ԵՒ ԱՂՕԹՔ

Աւելի քան երկու ամիսէ ի վեր աննախընթաց գործադուլ մը սարքուած է Ճափոնի մէջ :

Հիւսուածեղէնի գործարանի մը 13.000 բանուորուհիները ապստամբած են եւ գոհացում կը պահանջեն :

Վստահ եմ որ ձեր մտքէն անգամ չանցնիր պատճառը:

Երեւակայեցէք, — հաստատութեան վարչութիւնը արգիլած է ... սիրաբանութիւնը (ֆլիրտ) եւ ուրիշ ինչ որ կապ ունի սրտին հետ :

Արգիլած է նաեւ որ բանուորուհիները օծանելիքներ գործածեն, իրենց դէմքերը յարդարեն եւ գեղեցկացնեն :

Վերջապէս, արգիլած է ամուսնութիւններ կնքել իրենք իրենց միջեւ :

Իսկ իբրեւ թագուպսակ այս ամէն բռնութեանց, կը պարտադրէ որ ամէն առտու թափօր կազմեն, Պուտտային ձօնուած տաղեր երգելով, ինչպէս եւ հաւատարմութեան խօսքեր արտասանելով ի փառս գործարանին եւ անոր վարչութեան:

Բանուորներն ալ իրենց կարգին կը գանգատին թէ վարչութիւնը խիստ հսկողութիւն մը կը կատարէ հաստատութեան ննջարաններուն մէջ ուր կ'ապրին իրենք:

Ինչո՞ւ այս միջնադարեան բռնակալութիւնը :

Հրատարակուած տեղեկութեանց համաձայն, հաստատութեան վարչութիւնը կ'առարկէ թէ սիրաբանութիւնը, օծանելիքներու գործածութիւնը եւ ուրիշ արդիական սովորութիւններ կը պակսեցնեն աշխատանքի եւ արտադրութեան թափը:

Մասնագէտներուն կ'իյնայ ճշդել,— կը պակսեցնե՞ն թէ կը սրեն, կ'աւելցնեն :

Ամէն պարագայի մէջ, խնդիրը այնքան լուրջ հանգամանք ստացած է որ, Ճափոնի Արհեստակցական Միութեանց վարչութիւնը ստիպուեր է միջամտել :

Այս առթիւ, դիմած է անգլիական այն պատուիրակութեան որ Չինաստան գացած էր վերջերս եւ որ Թոքիօ պիտի այցելէ սեպտեմբերին:

Ինչպէս գիտէք, այդ պատուիրակութիւնը կը բաղկանայ աշխատաւորական կուսակցութեան ականաւոր դէմքերէն, գլուխն ըլլալով նախորդ վարչապետը, Էթլի եւ ձախ թեւին առաջնորդը՝ Պիւըն:

Չեմ գիտեր թէ Ալպիոնի պաղարիւն զաւակները ինչպէս պիտի կրնան միջամտել այս փափուկ հարցին :

«Ֆլիրտ»ը անգլիական արտադրութիւն է, բառով եւ բովանդակութեամբ :

Ուրեմն, եթէ միջամտեն, ճնշում բանեցուցած պիտի ըլլան, ոտնձգութիւն կատարելով օտար երկրի մը «ներքին գործերուն մէջ»:

Գալով աղօթքին, ի՞նչպէս կրնան արգիլել, իրենք որ միշտ կ'աղօթեն եւ կը պատուիրեն աղօթել, յանուն խաղաղութեան :

Ամէն պարագայի մէջ, թերեւս հասկցնեն թէ ոչ միայն գործադուլ, այլեւ յեղափոխութիւն պիտի ծագէր Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ, եթէ փորձէին արգիլել սիրաբանութիւնը, որեւէ հաստատութեան մէջ, սկսելով պաշտօնական գրասենեակներէն ...

ՎԱՀԷ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԳԼՈՒԽ ԿԸ ՎԵՐՑՆԷ

★

ԻՐ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ.— ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏԵԼ ԳԵՐԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ.— ՄԱՍՆԱԿՑԻԼ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՆՑ ԽՏՐՈՒԹԵԱՆ.— ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Նոյն օրը արտակարգ նիստ մը գումարած էր Արեւմտեան Գերմանիոյ նախարարական խորհուրդը : Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօն. զեկոյցը կ'ըսէ.

— «Դաշնակցային կառավարութիւնը կը փափաքի անմիջապէս բանակցութիւններ կատարել Մ. Նահանգներուն եւ Մեծն Բրիտանիոյ հետ, արեւմտեան Գերմանիոյ գերիշխանութեան վերահաստատման եւ ռազմական մասնակցութեան մասին»: Ապա հետեւեալ պահանջները կը ներկայացնէ .—

1. Շարունակել եւրոպական միութեան քաղաքականութիւնը բոլոր այն երկիրներուն հետ որ համաձայն են եւ բոլոր համապատասխան ասպարէզներուն մէջ: Խորհրդակցիլ այն բոլոր երկիրներուն հետ որոնք վաւերացուցած են միացեալ բանակի դաշինքը կամ պատրաստ են վաւերացնելու, զինուորական գործակցութեան մասին:

2. Վերահաստատել Գերմանիոյ գերիշխանութիւնը :

3. Ընդունիլ Գերմանիոյ մասնակցութիւնը Արեւմուտքի պաշտպանութեան մէջ, առանց որեւէ խտրութեան :

4. Իրաւական տեսակէտով կարգադրել օտար զինուորներու ներկայութիւնը դաշնակցային Հանրապետութեան հողերուն վրայ, պայմանագիրներ կնքելով :

5. Անմիջապէս բանակցութիւններ կատարել Մ. Նահանգներուն եւ Մեծն Բրիտանիոյ հետ:

Զեկոյցին հրատարակութենէն ետք, պատասխանելով զանազան հարցումներու, Արեւմտեան Գերմանիոյ մամուլի վերատեսուչը բացատրեց թէ չեն կրնար ընդունիլ որեւէ խտրութիւն: Կառավարութեան բանբերն ալ յայտարարեց թէ սահմանափակումներ կրնան ընդունիլ, եթէ ուրիշ երկիրներ ալ ընդունին, պաշտպանութեան հարցին մէջ: «Դաշնակցային Հանրապետութիւնը պէտք է իրաւունք ունենայ Եւրոպայի պաշտպանութեան մասնակցելու կատարեալ հաւասարութեամբ եւ առանց սահմանափակումներու»: Բանբերը, որ անպաշտօն նախարար մըն է, չուզեց բացատրել թէ ինչ ձեւ պիտի ունենայ Գերմանիոյ նոր բանակը: Ժողովը այս խնդիրն ալ քննած է, բայց որեւէ տեղեկութիւն պիտի չհրատարակուի: Նախարարը նոյն օրը ճառ մըն ալ խօսեցաւ անթելի վրայ, եւ մասնաւորապէս շեշտեց թէ «Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը, զոր հեռուէն կը ղեկավարէ Մոսկուա, խախտեց հաւասարակշռութիւնը, ի նպաստ ժխտական որոշման մը որուն հետեւանքները կարելի չէ հաշուել »:

Իրազեկներ կը կարծեն թէ արեւմտեան Գերմանիան այլեւս չեղեալ կը նկատէ Պոնի համաձայնութիւնը, որ գերիշխանութեան վերահաստատումը կ'արտօնէ սահմանափակումներով: Ամէն պարագայի մէջ, Տոքթ. Ատէնաուըր, որ անբաւական կը նկատէ այդ համաձայնութիւնը, Սեպտեմբեր 14ին յայտարարութիւն մը պիտի ընէ, խորհրդարանին վերաբացման առթիւ, պարզելով քաղաքական կացութիւնը եւ իր նոր ուղեգիծը :

Արեւմտեան Գերմանիոյ ընկերվարական կուսակցութեան առաջնորդը խօսելով կառավարական զեկոյցին վրայ, յայտարարեց թէ եւրոպական որեւէ գործակցութեան մէջ պէտք է Ֆրանսան ալ առնել :

× Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ հակաֆրանսական հով մը կը փչէ արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք միացեալ բանակի ծրագրին ձախողման : Կառավարական զեկոյցն ալ կը զօրացնէ այս տպաւորութիւնը: Ցարդ վարչապետը միշտ կը ջանար խափանել հակաֆրանսական պոռթկումները :

ՀԱՐԱՒ. ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՍԻՈՅ խորհրդաժողովը բացուեցաւ Սեպտեմբեր 1ին : Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ ամերիկեան ծրագիրը պիտի ընդունուի առանց դժուարութեան :

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԱՓՐԻԿԵԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԹԱՓԱՌՈՒՄՆԵՐ

Գ. ՀՌՈՄԷԱԿԱՆ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հիւսիս. Ափրիկէն, եւ մասնաւորապէս Լիբիան, հարուստ են պատմական աւերակներով։

Մարոքի, Ալժերիոյ, Թունուզի եւ Տրիպոլսոյ արաբ ժողովուրդներու հիմնախաւը կը կազմեն Պէրպէրները, որոնց ծագման եւ պատմութեան մասին լրիւ տեղեկութիւններ կը պակսին ցարդ։ Պէրպէրները, բաղդատաբար անաղարտ մնացած են եւ կառչած մինչ լեռնային անմատչելի բարձունքներու։ Իրենց բարբառը մօտ է եգիպտականին։ Կ՚ապրին Օրէսի, Ճիւրճիւրայի, Ռիֆի եւ Սահարեան շրջաններուն մէջ։ Եգիպտացիները «Լիբիացի» կը կոչեն զանոնք։

ԺԲ. դարուն, Քրիստոսէ առաջ, ափրիկեան ափերուն վրայ հաստատուեցան Փիւնիկեցիները։ Ստեղծեցին առեւտրական հիմնարկութիւններ եւ սակարաններ։ Երբ Կարթագինէն հզօր պետութիւն մը դարձաւ, Հաննոն ծովապետին առաջնորդութեամբ սկսաւ նորանոր կցումներ կատարել։ Փիւնիկեցիները ազատ կը ձգէին բնիկները իրենց ցեղապետական եւ կրօնական սովորութիւններուն մէջ։

146ին, Քրիստոսէ առաջ, Կարթագինէի կործանումը հռոմէական լեգէոններուն առջեւ, բացաւ Հռոմի ափրիկեան տիրապետութեան ճամբան։ Հռոմ սկսաւ աստիճանաբար նորանոր երկրամասեր գրաւել, եւ իր գրաւումներն ամբողջացուց 42ին (Ք. վերջ) Տրիպոլսէն մինչեւ Մարոք։

Ափրիկեան թափառական ցեղերը կարգի հրաւիրելու համար, Հռոմը այլեւս չգործածեց իր լեգէոնները, այլ տեղացիներու աջակցութեամբ կազմեց օժանդակ բանակ մը, անապատային ոստիկանութեան պէս, երկրի անդորրութեան հսկելու համար։

Հռոմէական տիրապետութեան ընթացքին, Միջերկրականի ափերուն վրայ, հիմնուած են բազմաթիւ մեծ ու փոքր քաղաքներ։ Հռոմի ներկայացուցիչներու միջոցաւ քրիստոնէութեան, մուտքը Բ. դարուն, բարեփոխած էր նաեւ երկրին քաղաքակրթական դիմագիծը։ Բայց, երկար չի տեւեր այդ շրջանը։ Սպանիայէն Վանդալները մեծ ճնշում կը գործեն եւ Ե. դարուն Հռոմայեցիներու ձեռքէն կը խլեն ափրիկեան գաղթավայրերը, հակառակ բնիկներու ապստամբութեան։

533ին, բիւզանդական կայսրերէն Յուստինիանոս, կը վճռէ ազատել Ափրիկէն Վանդալներու ձեռքէն։ Հինգ հարիւրի չափ նաւեր զինուոր ցամաք կը հանեն Սուս եւ Սֆաքս։ Հինգ հազար այրուձի եւ տասը հազար հետեւոտն զինուորներ, զօր. Սելիսէրի առաջնորդութեամբ, կը գրաւեն Կարթագինէն եւ իրենց տիրապետութիւնը կը տարածեն Տրիպոլսէն մինչեւ Թանժէր։ (Իսմայիլ Համետ)։

Հռոմէական եւ բիւզանդական տիրապետութենէն մնացած երկու պատմական աւերակ քաղաքները այցելելու առիթը ներկայացաւ ինծի, ինչ որ, աւաղ, շատ կը յիշեցնէր մեր ողբակոծ Անիին աւերակները։ Այդ քաղաքներն են Սապրաթա եւ Լեպտիս - Մակնա։ Սապրաթան կը գտնուի Տրիպոլսէն դէպի արեւմուտք, Թունուզի ճամբուն վրայ, իսկ Լեպտիս - Մակնան դէպի արեւելք Պէնկազիի ճամբուն վրայ։ Սապրաթան Փիւնիկեցիներու օրով ալ կարեւոր քաղաք մըն է եղած, ըստ յիշատակարաններու, որքան Հռոմայեցիներու։ Ծովափնեայ բարձրադիր բլուրի մը վրայ, աւերակ յաղթական կամարներն ու մարմարակերտ լերկ աշտարակները եւ սիւները ցցուած են դէպի երկինք։ Պեղումները, քաղաքին մեծ մասը, հողին տակէն դուրս են հանած։ Ահա քանդակազարդ Ֆորումը, Անտոնիոս Պիոսի տաճարը, յաղթական կամարը, Յուստինիանոսի կառուցած մայր եկեղեցին, Հերակլէսի մատուռը, Սերապիսի տաճարը, հինգ հազար հոգի տեղաւորող թատրոնը, քրիստոնեաներու գերեզմանատունը, հանրային բաղնիքները, ջրանցքները եւ Նեպտունի — ծովերու աստուածը — հսկայական խճանկարը, հրեղէն մազերով եւ բոցեղէն աչքերով վերարտադրուած։

Բայց, մանրանկարչական հրաշակերտ մըն է, Զ. դարուն, Յուստինիանոսի գահակալութիւնը։ Խճանկարը, նրբահիւս զարդի մը պէս, փռուած մայր տաճարի գետնամածին վրայ, կը պատկերացնէ բիւզանդական գահը, որ կը գրաւէ Յուստինիանոսը։ Ծառերուն վրայ, գոյնզգոյն թռչուններ կը դայլայլին, սպիտակ քաղաքներ հեռուէն կը շրջապատեն գահը եւ երփներանգ փետուրներով սիրամարգ մը, —վերածնութեան խորհրդանշան— իր կտուցը կ՚երկարէ դէպի գահը։ Թագին վրայ կը սաւառնի հոգու անմահութեան խորհրդանշանը։

Աւերակներուն քով կը գտնուի թանգարան մը, ուր տեղաւորուած են այլազան անօթներ, իրեր եւ արձանագրութիւններ։

Սապրաթայէն շատ աւելի մեծ պատմական սքանչելի կոթող մըն է Լեպտիս - Մակնա քաղաքը։ Մակնա կը նշանակէ մեծ, որովհետեւ փոքր Լեպտիսը կը գտնուի Թունուզի Սուս քաղաքին քով։ Լեպտիս Մակնան կը գտնուի Տրիպոլիսէն դէպի արեւելք Համս քաղաքին մօտ։ Նորակառոյց բոլորակաձեւ ցանկապատը ծածկած է փոր ինկած քաղաքը։ Սեպտիմ Սեւերիոս կայսրը (146 - 211) իր ծննդավայր Լեպտիս Մակնան օժտած է գեղակերտ շինութիւններով եւ վերածած երկրորդ Հռոմի մը։ Նրբաքանդակ եւ հաստաբեստ լայն սիւներով յաղթական կամարը, արտակարգ վեհութիւն մը կուտայ քաղաքին, Գոյնզգոյն մարմարիոնները, իրենց նրբութիւնն ու շքեղութիւնը կը դրոշմեն բոլոր հիմնարկութիւններուն վրայ։ Բացի գլխաւոր յաղթական կամարէն, երկու, նոյնքան փառաշուք յաղթական կամարներ նուիրուած են Տիբերիոսի եւ Տրայիանոսի։ Ահա Յուստինիանոսի կառուցած տաճարները սրբաքանդակ խոյակներով, դատարանները՝ արդարութեան կշիռքով, Ֆորումը՝ վայրի գազաններու լայնաբաց երախներով, վեհաշուք թատրոնը՝ իր մարմարեղէն սիւներով, հանրային բաղնիքները, շուկան եւ անհամար արձաններ, լայն պողոտաներ, աջ ու ձախ։ Լեպտիս Մակնան աննման հրաշակերտ մըն է Լիբիոյ մէջ։ Յափշտակուած եւ անէացած կարելի է դիտել, եւ մինչ դիտել, առանց յագենալու։

Հայ մարդուն մէջ անզուսպ զգացում մը կը խռովէ իր հոգին։ Կ՚ուզէ գրկել այդ պատմական լուռ ու անշունչ քարերը, թօթափել փոշիները եւ համբուրել սրտագեղ, կարօտը առնելու համար իր հեռաւոր ու դարաւոր Անիին, որ կը մաշի Թրքական կրունկներու տակ, ինչպէս, երբեմն, այս երկիրն էր, այժմ ազատագրուած եւ անկախ դարձած։

ՎԱՀԱՆ

ԻՐԱՔ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Պաղտատի Հայերուն թիւը մօտ 12 հազար է։ Պասրայի, Մուսուլի, Քէրքուքի եւ քանի մը այլ վայրերու փոքրաթիւ Հայերն ալ հաշուելով, ամբողջ Իրաքի Հայոց թիւը կը բարձրանայ շուրջ 15 հազարի։ Հին Հայերը, որոնք բնիկ տարր կը սեպուին, հաստատուած են քանի մը հարիւր տարի առաջ եւ եկած են Պարսկաստանէն։ Հայախօս են եւ բարեպաշտ քրիստոնեայ. ընդհանրապէս մեծահարուստ են եւ կալուածներու տէր։ Նոր Հայերը եկած են Թրքահայաստանի եւ Կիլիկիոյ ընդհանուր տեղահանութեան հետեւանքով։ Մեծ մասով Վասպուրականցիներ են եւ Սալմաստ - Ուրմիոյ շրջանի Հայեր։ Կան Զէյթունցիներ, Հաճընցիներ եւ այլն։ Ընդհանրապէս ամբողջ Իրաքի եւ մասնաւորապէս Պաղտատի մէջ Հայոց տնտեսական վիճակը բարեկեցիկ կարելի է համարել։

Հայերը առ հասարակ կը զբաղին առեւտուրով եւ արհեստներով։ Կան բաւական թիւով յարգուած ու դիրքի տէր հայ բժիշկներ, ատամնաբոյժներ եւ դեղագործներ. մաս մը Հայեր ալ տեղական եւ օտար հաստատութեանց մէջ պաշտօնեայ են։ Ունինք նաեւ աշխատաւոր դասակարգ մը։ Կան վերջապէս պետական հաստատութեանց մէջ բարձր պաշտօն ունեցող Հայեր, որոնց հաւատարիմ եւ օգտաշատ գործունէութիւնը գնահատուած է պետութեան կողմէ։ Ընդհանրապէս, իբրեւ հաւատարիմ քաղաքացիներ, աշխատասէր, ուղղամիտ ու մաքրասէր, Հայերը սիրուած ու գնահատուած են։ Պէտք է խոստովանիլ, թէ տեղացիները լաւ վերաբերում ունին Հայերուն հանդէպ, ամէն բանէ առաջ իրաքցի հայրենակից կը նկատեն Հայերը։

Պաղտատի մէջ Հայերը ունին երկու եկեղեցի, մէկը անգործութեան դատապարտուած ու դարձած տեսակ մը ուխտավայր Մէյտանի Սուրբ Աստուածածին եկեղեցին, իսկ միւսը՝ Ռաս էլ Կըրէյեայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին, որ կը գտնուի Ազգ. Առաջնորդարանի շրջափակէն ներս։ Ամէն Ծնունդի եւ Զատկի եկեղեցին ու շրջափակը կը յորդին հաւատացեալներու բազմութեամբ։ Այս եկեղեցին ալ հինցած է. փլչելու վտանգին տակ։ Առաջնորդարանը ունի բաւական մեծարժէք ազգապատկան կալուածներ՝ խանութներ, խաներ, բնակարաններ, որոնք մեծ մասով վերակառուցման ու վերանորոգման կը կարօտին։

Իրաքի առաջնորդական տեղապահն է Գրիգոր Աւագ քհնյ. Յակոբեան, որ 15 տարիէ ի վեր կը վարէ այդ պաշտօնը։ Փորձառու է եւ հմուտ եւ յարգանք կը վայելէ պետական շրջանակներու մօտ։ Իրաքի թեմը կապուած է Ս. Էջմիածնին։ Սակայն Իրաքի հայութիւնը ունի իր սեփական Ազգ. Սահմանադրութիւնը, ըստ որուն ճշդուած է Հայոց ներքին կեանքը վարչական, եկեղեցական եւ կրթական գետնի վրայ։ Կը յարգուի պետութեան կողմէ, որ կը հսկէ Սահմանադրութեան գործադրութեան վրայ։

Ազգ. իշխանութիւնները խորհած են կալուածներու վերակառուցման կամ վերանորոգման, զանոնք հասութաբեր դարձնելու, մանաւանդ եկեղեցին նորոգելու կամ նոր եկեղեցի մը կառուցանելու մասին. այս ուղղութեամբ կատարուած են երկար խորհրդակցութիւններ։ Ձեռնարկուած է մասնակի հանգանակութեան եւ գոյացած է աւելի քան 15 հազար տինար, որուն վրայ 15 հազար տինար եւս աւելցուցած է արմաւի յայտնի վաճառական եւ յարգուած ու սիրուած ազգային, Պ. Սիմոն Ղարիպեան։ Քանի մը հազար տինար ալ ստացուած է Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանէ։ Մօտ 35 հազար տինար պատրաստուած մը կայ ուրեմն կալուածներու բարեկարգման եւ եկեղեցիի շինութեան համար։ Նոր եկեղեցիի յատակագիծը արդէն պատրաստուած է նշանաւոր ճարտարապետ Պ. Մարտիրոս Ալթունեանի կողմէ։ Որոշուած է նոր եկեղեցին կառուցանել Հայոց գերեզմանատան պարապ հողամասին վրայ, որ դարձած է նոր կեդրոնավայր մը շրջակայ թաղերու հայութեան։

ԴՊՐՈՑՆԵՐ.— Իրաքի ազգային վարժարաններու աշակերտներուն թիւը կը հասնի մօտ 2100ի, 1350ը Պաղտատի մէջ, իսկ մնացեալը Մուսուլի, Քէրքուքի, Պասրայի, Հապպանիէյի մէջ։ Պաղտատ ունի երեք ազգային վարժարաններ, քաղաքի արեւելեան արուարձանին մէջ՝ Նորաշէնի ազգային վարժարանը (Նախակրթարան եւ մանկապարտէզ) 220 աշակերտներով։ Քաղաքի արեւմտեան արուարձանին մէջ՝ Սըլէխի ազգային վարժարանը (Նախակրթարան եւ մանկապարտէզ) 180 աշակերտներով։ Իսկ քաղաքին կեդրոնը՝ Թարգմանչաց եւ Սըվաճեան

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ

ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

Ահաւասիկ Ա. Անտոնեանի տեսութիւնը որ դժբախտաբար կէս մնացած է.—

ԶՕՀՐԱՊԻՆ ՈՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻՆ վերջին յիշողութիւնները որոնք բաբախուն կը մնան իմ մօտս, զարմանալի բարեդիպութեամբ մը կը պարզեն այն տրամադրութիւնները որոնց մէջ կը գտնուէին երբ զարհուրանքը յանկարծ, ուրականի մը պէս, իջաւ մեր վրայ։

Մէկուն ու միւսին մօտ՝ ոչ միայն նոյնը չէին, այլ նաեւ իրարու հակոտնեայ էին այդ տրամադրութիւնները, բայց հաւատարմօրէն կը պատշաճէին իրենց անհատական խառնուածքին։

Զօհրապ՝ խորապէս կը հաւատար Համաձայնական պետութեանց յաղթանակին. հետեւաբար, համոզուած էր թէ Թուրքիա պատերազմին մէջ նետուելով, շիտկէ շիտակ անձնասպանութեան կը դիմէ։ 1914 Հոկտեմբեր 29ին՝ Սեւ Ծովու ռուսական նաւահանգիստներուն դէմ կատարուած յարձակումներէն աւելին՝ որոնք Կէօպէնի եւ Պրէսլաուի Պոլիս մտնելէն ու զինաթափ չըլլալէն ետք անակնկալներ չէին այլեւս, երեք անգամ տեսայ զինքը, եւ Համաձայնական պետութեանց վերջնական յաղթանակին նկատմամբ միեւնոյն համոզումը մինչ անխախտ գտայ իր մօտ։

Այն անձկութեան օրերուն՝ դիւրին չէր այդ համոզման վրայ մնալը։ Գերմանիոյ յաղթանակներուն շռնդալից արձագանգը միանգամայն ամէն կողմէ կը թնդար։ Արդէն Թուրքերուն խանդավառութիւնը մինակը կը բաւէր յոյսի նոյն իսկ յետին ծիլերը սպաննելու։ Առաջին օրէն՝ յաղթական կը նկատէին ինքզինքնին։ Եւ ատոր համար արդէն շտապած էին պատերազմի մտնելու, վախնալով որ կարկանդակի իրենց բաժինը ուրիշի բերանը կը մնայ։ Պարտութեան վրայ մտածող Տաճկաստան մը երբեք քաջութիւնը պիտի չունենար Այ Սթէֆանոյի ռուսական յիշակերտը օդը հանելու, ինչպէս ըրած էին, որովհետեւ պարզ էր թէ այս անգամ՝ յաղթական Ռուսիա մը նոյն իսկ Պոլսոյ մէջ պիտի կառուցանէր քանդուած յիշակերտը՝ Այա Սոֆիայի մինարէներուն ագուցուած զանգակներու ղօղանջով։

Բայց Զօհրապ չէր հաւատար Թուրքիոյ յաղթանակին։

— Պիտի պարտուին, կ՚ըսէր, որովհետեւ պէտք է պարտուին ... աշխարհ չի կրնար տանիլ գերմանական յաղթանակի մը աղէտը ...

Վերջին անգամուն՝ ճիշդ մեր ձերբակալութեան նախորդ օրը, 1915 Ապրիլի 10ի ուրբաթն էր, իրեն հանդիպեցայ Բանկալթի, Սէնթ Էսփրիի առջեւ։ Կառավարութիւնը բրտութեամբ դուրս հանած էր Ֆրանսական այդ հոյակապ աղջկանց վարժարանին բոլոր մայրապետները, պաշտօնեաներն ու աշակերտուհիները, եւ այնտեղ փոխադրած էր պետական երկրաչափական վարժարանը։ Ուսանողներու ջոկը, մեծ մասամբ դպրոցին առջեւն էր, սալայատակին երկայնքը, կը վժար խլացուցիչ դոռում գոչումի մը մէջ, մինչդեռ Օսմ. դրօշը կը բարձրացուէր վարժարանին ճակատը ցցուած այն երկար ձողին վրայ որուն կատարը երբեմն Ֆրանսական եռագոյնը կը ծածանէր։

Ուսանողներէն ոմանք աղջկանց պարապ անկողինները գրաւած ըլլալով, ամենախենէշ բացատրութիւններով իրենց գիշերուան զգայութիւնները կը պատմէին փողոցը գտնուողներուն, եւ յայրատ ծիծաղներ ու շարժուձեւեր իրար կը խաչաձեւէին մէկ խումբէն միւսը։ Ուրիշներ՝ Թրքական դրօշը կ՚ողջունէին «կեցցէ»ներով, առանց մոռնալու «անկցի»ներու եւ հայհոյութեանց ալ տարափ մը Համաձայնական պետութեանց հասցէին։

Վերէն՝ Հարպիյէէն, զինուորներու գումարտակ մը կ՚իջնէր նուագախումբի մը առաջնորդութեամբ, եւ անոր երկու կողմերն ալ հետեւորդներու ահագին թափոր մը, մեծ մասամբ կիսամերկ ու բոկոտն լաճեր։ Անոնցմէ բխած դժոխային վժլտուքին մէջ՝ որոշակի կը լսէինք այդ օրերուն ամէնէն աւելի ժողովրդական հայրենասիրական երգին կրկնակը.

Սանճաղըմըզ շանըմըզ,
Վաթան պիզիմ ճանըմըզ,
Ֆէտա օլսուն գանըմըզ...

Ամէն անգամ որ երգը կ՚ընդհատուէր, վայնասունը աւելի կը մեծնար, որովհետեւ բոլորը մէկ կը սկսէին գոռալ.

— Եաշասը՛ն վաթան... եաշասը՛ն օրտու ... (կեցցէ՛ հայրենիքը... կեցցէ՛ բանակը...)։

Պատերազմի յայտարարութենէն ի վեր Պոլսոյ համար սովորական տեսարան մը դարձած էր այլեւս ասիկա։ Բոլոր գլխաւոր պողոտաներուն վրայ նոյն բանն էր գրեթէ։

Կեցեր կը դիտէինք։ Զարմանալի կերպով մտահոգ էր Զօհրապ։

— Յաղթանակին ապահովութիւնը, որով լեցուած են, տակաւին շատ հեռուներն պիտի տանի զիրենք, ըսաւ։

Ու պահ մը վերջ կրկնեց.

— Շատ, շատ հեռուները ...

Նոյն միջոցին, սարսափելի աղմուկ մը մեր ուշադրութիւնը դարձուց դէպի Սէնթ Էսփրիի առջեւ խռնուած ուսանողներու փոհմակը։

(2) (Շար.)

Միացեալ վարժարանը (մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ լրիւ միջնակարգ) 950 աշակերտներով :

Իրաքի մէջ պետական կրթական ծրագիրը պարտադիր է նաեւ օտար եւ ազգային վարժարաններուն : Համայնքները ազատ են իրենց կրօնն ու լեզուն դասաւանդելու, սակայն ընդհանուր կրթութիւնը պետական ծրագրի համաձայն կը կատարուի : Այս պատճառով ալ պետական քննութիւնները ստացած են բացառիկ նշանակութիւն : Նախակրթարաններ, միջնակարգ ու երկրորդական վարժարանները այնքան արժէք ունին, որքան աշակերտները պետական քննութիւններէն յաջող դուրս գան : Այս վիճակը կրթական ծրագրի գործադրութեան աւելի մղում կուտայ եւ մրցակցութեան ոգին վառ կը պահէ : Հայերէնը անգլերէնի նման իբրեւ լեզու կը դասաւանդուի միայն, մնացեալ բոլոր առարկաները արաբերէն կ'աւանդուին : Երբ նկատի առնէք արաբերէնի առաջնակարգ հանգամանքը, այն ատեն կը հասկնաք, թէ ինչու հայերէնը տկար կը մնայ ազգ. վարժարաններու մէջ : Հակառակ այս իրողութեան, ազգ. վարժարաններու պատասխանատու մարմինները մեծ ճիգեր կը թափեն, որպէսզի հայերէնը եւս արաբերէնի նման առաջին գծի վրայ պահուի : Ասոր համար ալ հայերէնի հմուտ, փորձառու, մանաւանդ նուիրուած ուսուցիչներու պահանջը շատ կը զգացուի :

Ուրախալի է, որ Պաղտատի Ազգ. Միացեալ վարժարանը վերջին երկու տարուան ընթացքին բաւական զօրացած է : Այս պարագան կը հաստատեն անցեալ եւ այս տարուան պետական քննութեանց ներկայացող աշակերտներու մօտ երկու երրորդին յաջողութիւնները :

Աչքի առջեւ ունեցէք պետական ձրի վարժարանները, նոյնիսկ զրենական պիտոյքներն ալ ձրի, եւ Պաղտատի հայութեան ազգ. վարժարանին մասին յանձն առած նիւթական զոհողութիւնները : Հայերէն կը կարեն, հաճոյքէն կը զեղչեն եւ դրամով իրենց զաւակները ազգին վարժարանը կը ղրկեն : Այսպէս պահուած են մեր եկեղեցին ու դպրոցը դարերու ընթացքին . այսպէս ալ պիտի պահուին գաղութներու մէջ :

Արաբական ծովուն մէջ կաթիլ մըն է Պաղտատի հայութիւնը, սակայն այս կաթիլը ճիգ չի խնայեր ինքզինքը հայ պահելու : Գաղութը, հակառակ այլասերող բազմաթիւ ազդակներու, տարիներէ ի վեր պահած է իր հայկական դիմագիծը : Պաղտատի հայութիւնը ունի մարզական, ուսանողական, երիտասարդական եւ աղքատախնամ միութիւններ, որոնք բոլորն ալ լաւ մնջիկ կ'աշխատին : :

Իրականութիւնը այն է, որ աշխատող տարրեր եւ նուիրուած մտաւորականներ քիչ են . եղածները իրենց լաւագոյնը կ'ընեն : Մեծ բախտաւորութիւն է գաղութին այժմու խաղաղ կեանքը : Պայքար, անհասկացողութիւն կամ խոր տարակար-

ծութիւններ չկան, այսպէս թէ այնպէս իրարու, կը հանդուրժեն : Աւելի լայն կարելիութիւններ կան սակայն, մանաւանդ եկեղեցիի եւ վարժարանի շուրջ ժողովրդական աւելի ջերմ վերաբերում ու խանդավառութիւն ստեղծելու համար :

Կ. ԹԱԹՈՒԼԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ

★

ԽՄԲ.— Հալէպի մեր պաշտօնակիցը, Արեւելք, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Թուրքիոյ եւ արաբական երկիրներու յարաբերութեանց մասին, որոնց ընթացքէն կախում ունի Մ. Արեւելքի հաւաքական պաշտպանութեան խնդիրը.—

Թուրքիոյ արտաքին նախարարութեան հրաւէրով, դեսպանական ընդհանուր ժողով մը տեղի ունեցաւ 12 Յուլիսին, Անգարայի նախարարական կեդրոնին մէջ :

Արաբական երկիրներու թրքական բոլոր դեսպանները, այս ժողովին մէջ, ներկայացուցին տեսակէտը այն պետութեանց որոնց մօտ իրենք կը ներկայացնեն Թուրքիան : Տեսակէտ՝ Թուրք եւ փաքիստանեան ուխտի եւ Միջին Արեւելքի պաշտպանութեան ծրագիրներու մասին :

Ինչպէս յայտնի է, արաբական աշխարհը արդար կարգ մը վերապահութիւններ ունի Անգարա – Քարաչի դաշնագրին եւ, ընդհանրապէս, Միջին Արեւելքի պաշտպանութեան յատուկ արեւմտեան պետութիւններու հին թէ նոր ծրագիրներուն հանդէպ : Երեք չորս տարիէ ի վեր՝ խնդրոյ առարկայ է պաշտպանութեան հասարակաց դրութիւն մը, որուն դէմ առարկութիւններ ունին, սակայն, Միջին Արեւելքի բոլոր երկիրները, — Պաքիստանէն մինչեւ արաբական աշխարհ :

Վերջերս միայն, ընդհանուր համոզում դարձաւ այն հաւանականութիւնը, որ արեւմտեան երկիրներու կողմէ նոր փորձ մը պիտի կատարուի՝ արաբական պետութեանց ընդդիմութիւնը չքացնելու եւ հող պատրաստելու համար անմիջական գործակցութեան :

12 Յուլիսի թրքական դեսպանաժողովը, ըստ երեւոյթին, առաջին քայլն է Թուրքիոյ կողմէ իրագործելիք նորքաղաքականութեան մը գլխաւոր գիծերը ճշդելու համար : Անգարա կ'ուզէ մանրամասնօրէն տեղեակ ըլլալ արաբական աշխարհի,— մասնաւորաբար Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի — վերապահութեանց պատճառներուն, համապատասխան կարելիութիւններ փնտռելու համար համաձայնութեան : Կը յիշուի, որ, նախ քան 12 Յուլիսի դեսպանաժողով, Անգարա այցելեցին փաքիստանեան եւ լիբիական պատուիրակութիւններ, որոնց հետ Թուրք աւագանին տեսակցութիւններ ունեցաւ :

Վստահօրէն, այդ խորհրդակցութիւնները եւս կապ ունէին այն նախաձեռնութեան հետ, որուն լծուած է այսօր Թուրքիա, վստահելի կռուան մը ստեղծելու համար Միջին Արեւելքի մէջ :

Ինչպէս կը պարզուէր նաեւ Եգիպտոսի վարչապետ գնդապետ Ապտել Նասերի 23 Յուլիսի յայտարարութիւններէն՝ արաբական աշխարհը չուզեց երկրորդական դեր խաղալ Միջին Արեւելքի պաշտպանութեան գործին մէջ : Աւելի քան Թուրքիա, արաբական երկիրները ի վիճակին են բախտորոշ դեր ստանձնելու, համապատասխան իրաւունքներով եւ յանձնառութիւններով : Եթէ Միջին Արեւելքի պաշտպանութիւնը պիտի յենու թուրքեւփաքիստանեան ուխտին, ու Թուրքիա ցեկավարի դեր պիտի ստանձնէ՝ արաբական երկիրներու ստորակայութեամբ, Եգիպտոս եւ Սուրիա, ինչպէս նաեւ հաւանական միւս անդամները Միջին Արեւելեան ուխտին, պիտի չուզեն մաս կազմել այդ նպատակով ստեղծուած քաղաքական խմբաւորումի մը :

... Թուրքիոյ եւ արաբական երկիրներու միջեւ անյաղթահարելի դժուարութիւններ կամ տարակարծութիւններ գոյութիւն չունին : Եթէ Անգարա կարենայ վստահութիւն ներշնչել արաբական աշխարհին, եւ արեւմտեան պետութիւններ ընթացք տան կարգ մը անմիջականօրէն կարգադրելի հարցերու, ապահովաբար հարթուի ճամբան, դէպի վերջնական գործակցութիւն : Կարգ մը երեւոյթներ կը մղեն մեզ ենթադրելու, թէ արդէն իսկ բաւական ճամբայ կտրուած է դիւանագիտական ճանապարհով : Իրաքի մէջ, օրինակ, տրամադրութիւն կայ անմիջականօրէն լուծելու Միջին Արեւելքի պաշտպանութեան հարցը : Իրանի մէջ ալ հնարաւորութիւններ կան սերտ գործակցութեան : Իրաքի դահլիճի փոփոխութենէն եւ Սահմանադրականներու աւելի գործօն մասնակցութենէն ետք՝ կառավարական ճիգերու, վստահաբար նոր փորձեր կատարուին, արաբական աշխարհի մէջ վերապահութիւնները ցրուելու :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ ժողովրդական կուսակցութիւնը, որ մեծամասնութիւն կը կազմէ ներկայ խորհրդարանին մէջ, որոշեց չմասնակցիլ նոր ընտրութեանց (24 Սեպտեմբեր) : Այս առթիւ հրատարակուած յայտարարութեան մէջ կ'ըսեն թէ կարգ մը պայմաններ կը միջամտեն ուղղակի ընտրութեանց :

ՄԱՐՈՔԷՆ հասած վերջին լուրերու համաձայն, ծայրայեղ ազգայնականները ֆրանսերէն եւ արաբերէն թռուցիկներ կը ցրուեն, մէկ ամիս պայմանաժամ տալով առեւտրականներուն, որպէսզի սպառեն իրենց ֆրանսական ապրանքները : Ո՛վ որ նոր ապրանք ապսպրէ, «փորձանքի պիտի հանդիպի» : Վաճառականները կը վախնան ահաբեկումներէ : Առջի օր ռումբ մը պայթեցաւ Քազապլանքայի շուկային մէջ : Մէկ հոգի մեռաւ, քսան հոգի վիրաւորուեցան :

ԹՐՔԱԿԱՆ սաւառնակ մը Օգոստ. 26ին ինկաւ Էսկիշէհիրի մէկ թաղին վրայ, հրկիզելով հինգ տուներ : Օդանաւորդը երբ կը տեսնէ թէ օդանաւը բռնկած է, կը շարունակէ ճամբան որպէսզի օդանաւը քաղաքին վրայ չիյնայ եւ երբ վտանգը կը ծանրանայ, ինքզինքը վար կը նետէ, միայն 500 մեթր բարձրութենէ մը : Անկարգելը չի բացուիր եւ օդանաւորդը կտոր կտոր կ'ըլլայ, իսկ անդին օդանաւը իյնալով հինգ տուներ կ'այրին : Զոհերուն մէջ կը գտնուի հինգ տարեկան փոքրիկ մը :

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«Յառաջ»ի Օգոստոս 27 թիւին մէջ կարդացի Անշէն Կարօտունիի յօդուածը, «Յուշերշապին Գարահիսարէն» հատորիս մասին : Զարմացայ իր փութկոտութեանը համար, մանաւանդ որ ժամանակակից չէ դէպքերուն, չէ ալ համբերած որ նախ ձեռնհաս անձեր արտայայտուին :

Կը հաստատեմ թէ գործս գրած եմ բացարձակ անշահախնդրութեամբ եւ անկողմնակալութեամբ, առանց կուսակցական նեղմտութեան, պատմութեան յանձնելով իրողութիւնները : Այժմ դէպքերու ժամանակակից եւ ձեռնհաս հայրենակիցներուս կը մնայ հակառակը փաստել, սիրով պիտի մտիկ ընեմ :

Այս առթիւ տամ կարծիք մը, որ կը հանի Մ. Նահանդներէն.— «Եթէ օր մը հատոր մը հրատարակելու ձեռնարկենք, քու գիրքդ կռուին առաջին շրջաններուն համար սքանչելի նախանիւթ է» : Արամ Հայկազ :

ՍԱՐԳԻՍ ՏԷՎԼԷԹԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԷՍԻՆ.— Մենք ալ Տէսինի մէջ բախտը ունեցանք կազմելու Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրացի մասնաճիւղը, յունիս 25ին : Առաջին առթիւ 13 անդամ ունեցանք : Կը յուսանք այս թիւը պիտի բազմապատկուի յառաջիկային :

Սիրելի հայրենակիցներ, ձեզի հաղորդելով այս բարենպատակ ձեռնարկը, անմահ հերոս Մուրատի անուան տակ, կը հրաւիրենք աջակցիլ բարոյապէս եւ նիւթապէս :

Արդ, բոլոր այն հայրենակիցները որ կը բաղձան անդամագրուիլ Միութեան, կ'ընդունուին սրտաբաց, առանց խտրութեան : Վստահ ենք թէ ամէնքդ ալ պիտի համախմբուիք այս գեղեցիկ նպատակին շուրջ : Վարչութիւն

Հասցէ.—

Chirvanian Jean, 3, Rue Paul-Bert
Décines (Isère)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ՀԱՐԱԶԱՏ ՈՐԴԻ...

Ե.

Բայց մխակնոցով աչքը արտասովոր արագութեամբ կը քթթէր, փարիզեան երգի մը եղանակը մրմռալով քթին տակէն :

Մթնոլորտը ելեկտրականացած կը զգար Մալվինէ, եւ այն արիութեամբը որ իրեն սովորական էր, պատրաստուեցաւ դիմագրաւել թերեւս անհաճոյ միջադէպ մը : Արդէն այն օրէն ի վեր որ մտնած էր իր ամուսինը՝ գիտակցաբար, համոզմամբ, հասուն խորհրդածութեամբ, այն օրէն ի վեր, ինքզինքը այլապէս պրահաւորուած կը զգար այն բոլոր դժնդակ եւ գայթակղելի անպատեհութիւններուն դէմ որոնք կրնային մէկէն ի մէկ յառնել դիպուածով կամ որ եւ է անուշադրութեամբ :

Խօրապէս թափանցած իր ամուսինին նկարագրին, չէր վախնար ալ անկէ, վասնզի, եւ մանաւանդ որ այլեւս բնաւ չէր սիրեր զայն :

— Գտայ, աննուասիկ, ըսաւ Սոֆիկ հանըմ ներս մտնելով սենեակէն, ձեռքին մէջ այն լուսանկարը որ պզտիկ ճամբորդութենէ մը վերջ վերադարձած էր իր քսանամեայ թաքստոցը :

Հիմակ բոլորն ալ հաւաքուեցան մէջտեղի սեղանին շուրջը, ձեղնաջահին տակ :

— Տեսէք, կ'ըսէր Սոֆիկ հանըմ, ինքն ալ սասնիկ յուզուած, կարծես այս լուսանկարէն ընդօրինակուած է... զարմանալի բան :

— Պարզապէս անշուշտ դիպուածի մը գործ է աս, ըսաւ Վահէ պղտոր ձայնով մը, Մալվինէին նայելով, որ հակառակ կամքին, տժգուներ էր :

— Որքան ալ իրարու կը նմանին, հէ՞, մանաւանդ դէմքով, միջամտեց Բենիամին... :

Յետոյ.

— Զե՞րն է այս լուսանկարը, Պ. Վահէ, հարցուց՝ ճարտարապէտին նայելով շեշտակի :

— Իմս է, այո, քսան տարի առաջ հանուած է :

— Որքան շատ կը նմանիք սակայն զաւկիս, աւելցուց Բենիամին, մուխի գուլայ մը նետելով ձեղուն :

— Դիպուածի գործ. ես որչափ իրարու նմանող լուսանկարներ տեսած եմ, ըսաւ երիտասարդը՝ իյնալով թիկնաթոռի մը վրայ, նուաղում մը զգալով իր մէջ :

Սոֆիկ հանըմ որ մէյմէկ ձեռքին մէջ բռնած էր երկու լուսանկարները, աչքերը անոնց մէջ սեւեռած, կարծես արձան կտրեր էր . չէր համարձակեր վեր նայելու, իր աղջկանը, Վահէին, մանաւանդ իր փեսին : Ինչ տարօրինակ, անհեթեթ, գայթակղեցուցիչ նմանութիւն էր սակայն :

Բենիամին կը ծխէր :

— Յաջողած լուսանկար է, հէ՞. կը հարցնէր զոքանչին :

— Շատ յաջող :

Մալվինէ դաշնակին առջեւ նստաւ եւ նուագել սկսաւ, մինչ Վահէ լրագրի մը վրայ կը նայէր, առանց անշուշտ բան մը տեսնելու :

— Այլեւս կարելի՞ է կասկածիլ, կը մտածէր Բենիամին :

Հետեւեալ առտուն, առաջին անգամ որ տեսաւ իր զաւակը, այլանդակ հրէշ մը երեւցաւ անոր իրեն : Անոր աղնիւ ու նուրբ դիմագծութիւնը տգեղ, անհեթեթ համեմատութիւն մը կը ստանար, եւ մանաւանդ «հայրիկ» բառը իր ականջին կը հնչէր ահեղ ու չարաթոյն հեգնութեան մը պէս : Մինչեւ իսկ վայրկեան մը, իր գայրոյթին մէջ, եղեռնական փափաքը ունեցաւ բռնելու, այդ էակը, ջախջախելու, ճմլելու, ջնջելու զայն եւ արիւնալից շաղախի մը պէս նետելու մօրը գիրկը :

Իր հոգեկան տարապայման յուսահատութեանը մէջ՝ համբերութիւնը ունեցաւ մէկ քանի հեղինակաւոր բժիշկներու ալ դիմելու նորէն, որոնք միաբերան յայտարարեցին ու հաստատեցին ինչ որ Տոքթ. Ոպրեան ըսած էր իր մասին, մանրակրկիտ քննութենէ մը վերջ :

— Ուրեմն այս զաւակը իմս չէ, կը կրկնէր օրուան մէջ հարիւր անգամ, իր գրասենեակը, փողոցը, տունը, քունին մէջ իսկ :

Գիշերները կ'արթննար ընդոստ, շնչահեղձ, պաղ քրտինքներով ողողուած : Զարհուրելի երազներ կը չարչարէին, կը խենդեցնէին զինքը. անհանդուրժելի տեսարաններ կը պարզուէին իր երեւակայութեանը առջեւ. Վահէն ու Մալվինէն իրարու փարած, իրար գգուելով եռանդալից գորովանքի մը մէջ : Եւ ահա, դիւթաբար, այդ գիրկընդխառնումէն կը յառնէր խարտիշագեղ, սքանչելի էակ մը — Արամը, խաժուկ աչուըներով, եւ որ երկու թեւիկներովը կը փարէր իր ծնողներուն :

Շատ անգամ, կէս գիշերէն վերջ, կ'արթննար՝ մորակուած անհնարին մղձաւանջներէ : Կը ցանկէր անկողնէն, կորուսած իրականութեան գիտակցութիւնը, ցնորածի մը պէս կը ցցուէր սենեակին մէջ, աչքերը լայնաբաց, անշարժ բիբերով : Կուրծքը կ'ելեւէջէր տաժանագին հեւքով : Գիշերային լռութեան մէջ լսուող ամենաթեթեւ շշուկ մը կը դողացնէր իր ամբողջ մարմինը : Յետոյ, կը սթափէր, շուրջը կը նայէր, սարսափահար այն վիճակէն, ուր կը գտնէր ինքզինքը : Զգոյշ քայլերով կը մօտենար միջնադրան որ իր ու Մալվինէի սենեակները կը բաժնէր իրարմէ . մտիկ կ'ընէր . ոչինչ . կնոջը եւ Արամին խաղաղ ու կանոնաւոր շնչառութիւնը :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

ՆՈՐ ԴԱԻ ՄԸ ԻՐԱՆԻ ՄԷՋ

Թեհրանէն հասած վերջին լուրերու համաձայն ոստիկանութիւնը կը շարունակէ հետապնդումներ կատարել, երեւան հանելու համար լրտեսական ցանցի մը բոլոր գաղանիքները: Ցարդ ձերբակալուած են աւելի քան երեք հարիւր կասկածելիներ: Զինուորական իշխանութիւնը կ'ըսէ թէ լրտեսական ցանցը ամբողջովին եւ ամէնէն մանրամասն տեղեկութիւնները կը հաղորդէր Խ. Միութեան, Իրանի եւ Մ. Նահանգներու զինեալ ուժերու մասին, 1953 Օգոստոսէն ի վեր: Խիստ հետապնդումներ կը կատարուին բանակին, ոստիկան-զօրքին եւ ոստիկանութեան մէջ, անցեալ չորեքշաբթիէն ի վեր, երբ ոստիկանապետ Ռըզա Մետանիի տան մէջ գտնուեցաւ լրտեսական ցանցին անդամներուն ցանկը: Պաշտօնական տեղեկութեանց համաձայն, գտնուած են երեք ծածկագիրներ որոնց երկուքը միայն բացուած են: Մինչ հետապնդումներ կը կատարուէին Թեհրանի օդանաւային սպաներուն մէջ, նոյն գործողութիւնները տեղի ունեցան Կասպեան ծովու մեծ քաղաքին՝ Ռաշտի մէջ որ համայնավարական բոյն մը կը նկատուի: Հետապնդումներ կատարուեցան նաեւ Սպահանի մէջ ալ ձերբակալուած են շատ մը բարձրաստիճան սպաներ: Կ'ըսուի թէ ամբաստանեալներէն մէկը ապահովութեան ուժերուն տեղեկագիրները իրենց հասցէներուն ղրկելով, միեւնոյն ատեն կը հաղորդէր Խ. Միութեան, լրտեսական ցանցին միջոցաւ, Բագուի ճամբով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը հրամայեց հպատակութենէ եւ քաղաքային իրաւունքներէ զրկել դատապարտուած համայնավարները: Ներքին նախարարը յայտարարեց թէ այս որոշումը կը համապատասխանէ վարչապետ Նուրի Սայիտ փաշայի յայտարարութեան որով կ'ըսէր թէ պիտի պայքարի համայնավարութեան դէմ:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ վարչապետը, զնդ. Նասըր, կարգ մը փոփոխութիւններ կատարեց դահլիճին մէջ, զօրացնելով յեղափոխական-զինուորական տարրը: Փոխվարչապետ նշանակուեցաւ զնդ. Կամալ Սալեմ, պատերազմական նախարար՝ զօր. Հաքիմ, անպաշտօն նախարար՝ կառավարական պաշտօնաթերթին տնօրէնը, Անվար Սատաթ, որ միեւնոյն ատեն Իսլամական համագումարին քարտուղարն է: Այս փոփոխութիւններով դահլիճին մէջ կը մտնեն յեղափոխական խորհուրդի անդամներ որոնք մինչեւ այսօր նախարար եղած չէին: — Սեպտեմբեր 15ին Նիւ Եորք կը սպասուի Եգիպտոսի սպարապետը, զօր. Մոհամմէտ Իպրահիմ, երեք բարձրաստիճան սպաներու հետ: Հրաւիրուած է Մ. Նահանգներու ազգ. պաշտպանութեան նախարարին կողմէ:

ՍԱՍՏԻԿ ՏԱՔԷ ՄԸ ԵՏՔ, որ կապարի պէս կը ճնշէր Փարիզի վրայ, օդը զովացաւ, շնորհիւ Դշ. գիշեր տեղացած անձրեւներու: Մասնագէտներ կը կարծեն թէ օդը լաւ պիտի ըլլայ մինչեւ Սեպտեմբերի կէսը: Ձմրան մասին ալ գուշակութիւններ կը կատարուին: Արագիլները հաղուադէպ կ'երեւան Պասքի շրջանին մէջ: Մասնագէտներ կը կարծեն թէ այս պարագան աղդանշան է կանխահաս եւ խիստ ձմեռի մը: Միւս կողմէ, Ստորին Պիրենեաններու պարտիզպանները տեսեր են որ իրենց սոխերը կը բուսնին մէկ կեղեւով: Այս պարագան ալ բարենշան կը համարուի, — մեղմ ձմեռ մը պիտի ունենանք...

ԹՈՒՆՈՒԶԻ Նոր-Տեսթուր կուսակցութեան աքսորական առաջնորդը, Պուրկիպա, յայտարարեց թէ ժողովուրդը յուսահատութեան պիտի մատնուի, եթէ Ֆրանսա չգործադրէ ներքին ինքնավարութեան մասին տուած խոստումները: Այս առթիւ ջերմապէս գնահատեց տրուած խոստումները: Պուրկիպա կը վախնայ որ Թունուզի ֆրանսական քաղաքային իշխանութիւնը եւ Ֆրանսացի գաղթականները ջուրը ձգեն ներքին ապատութեան ծրագիրը:

ՄԱՐՈՔԻ մէջ անհանգիստ նալը կը շարունակուին: Առջի օր քանի եղան երկաթուղիներու ձողերը, կեդրոնական գծի մը վրայ: Քազապլանքայի մէջ ձերբակալուեցան երեք Մարոքցիներ իբրեւ հեղինակները Օգոստ. 20ին նետուած ռումբի մը:

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Փաստրմաճեան երկու հազար ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման, փոխան ծաղկեպսակի, իրենց յաւէտ ողբացեալ զարմիկին

ՀՐԱՆՏ ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Հաւատարիմ բաժանորդ մը երկար ճամբորդութենէ մը վերադառնալուն առթիւ հազար ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման, հազար ֆրանք ալ Այնճարի «Յառաջ» դպրոցին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄՕՏ

ԿԸ ԳՏՆՈՒԻՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԳԻՐՔԵՐԸ.—

ՌՈՒԲԷՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ, 7 հատոր: Գին 6000 ֆրանք:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ (Ն. Ադոնց), գին 1000 ֆրանք:

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ, (ֆրանսերէնի թարգմանեց Լիւք Անտրէ Մարսէլ, ուրիշ ժողովրդական բանաստեղծութիւններով): Գին 1000 ֆրանք:

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻԻ «Պատմութիւն Արեւմտահայ արդի Գրականութեան» Գին 800 ֆր.:

Թղթատարի ծախքը գնողին վրայ:

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ուսուցիչ Ազգէն Մարտիրոսեան տրամադրելի ժամանակ ունի շաբաթը երկու անգամ դասաւանդելու որ եւ է դպրոցի մէջ:

Հասցէ.— Mardirossian
13, Bld. de Cazoran, St. Jerôme
Marseille

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Վճարումները դիւրացնելու համար կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—

ԱՆԻԷՌ, ՔՈԼՈՄՊ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՄՊ.— Ընկերներ Յակոբ Հխայեանի եւ Արամ Աւետիսեանի:

ԻՍԻ. եւ ՄԷՕՏՕՆ.— Ընկերներ Երուանդ Ատանալեանի, Նշան Դարբինեանի կամ սրճարանապետ Զատիկեանի:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՌՍԵԼ.— Ընկերներ Արփիար Մարտիրոսեանի եւ Կարօ Երանեանի:

ԱՆԿԷՆ-ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ.— Ընկեր Սահակ Տէր Թովմասեանի:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Ընկեր Բարթող Փափազեանի:

ՇԱԻԻԼ-ՎԻՐՈՖԼԷ.— Ընկեր Գրիգոր Կիւլեանի:

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆ.— Ընկերներ Ներսէս Տակառեանի կամ Բարթամպասմաճեանի:

ՍԵՒՐԱՆ.— Պ. Խլոյեանի:

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ կնունքի, պսակի, յուղարկաւորութեան եւ հոգեհանգստեան համար պէտք է կանխապէս եկեղեցիի քարտուղարութեան հետ ժամադրուիլ, անձամբ, նամակով կամ հեռախօսելով 339, Ավընիւ տիւ Փրատօ: Հեռախօս՝ Փրատօ 84-70: Ժամադրուած արարողութիւններու համար եկեղեցին պատասխանատուութիւն չի ստանձներ:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Արձանագրութիւնները բացուած են 1954-1955 ուսումնական տարեշրջանի համար: Կը խնդրուի բոլոր հայ ծնողներէն, որոնք կը փափաքին ազգային այս դարաւոր հաստատութեան մէջ ապահովել իրենց զաւակներուն տոհմային եւ ֆրանսական կրթութիւնը, օր առաջ, դիմել տեսչութեան, արձանագրութեան համար:

Մուրատեան վարժարանի այցելութիւնները՝ Շաբաթ եւ Երկուշաբթի օրերը եւ ժամադրութեամբ:

Direction Collège Arménien
26, Rue Troyon - Sèvres (S. O.)
Tél. : OBS. 18-28

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ խնամակալութիւնը կը յայտնէ պաշտօնապէս, որ աշակերտուհիներու ընդունելութեան արձանագրութիւնները բացուած են արդէն: Ծնողները կ'ընդունուին երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը, մինչեւ կէս օր:

Դիմել վարժարանը,

1, Bd. du Nord, Le Raincy
Autobus 146 de l'Eglise de Pantin.

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ողբացեալ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ հետեւեալ գիրքերը, Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց վանքին հրատարակութեամբ.—

ՑԵՂԻՆ ՍԻՐՏԸ — Բագինին վրայ, կրկէսին մէջ, դիւցազնավէպեր (1906-1909): Բ. տպ. Երուսաղէմ 1953, Գին՝ 6 շիլին

ՀԵԹԱՆՈՍ ԵՐԳԵՐ, Տպ. Երուսաղէմ, 1950, գին՝ 6 շիլին:

ՀԱՑԻՆ ԵՐԳԸ, տպ. Երուսաղէմ 1950: Գին 3 շիլին:

ՍԱՐՍՈՒՌՆԵՐ, տպ. Երուսաղէմ, 1950 գին 3 շիլին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ.— Տր. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը դեկտ. 18ին, Սփլանտիտի շքեղ սրահներուն մէջ:

- Imp. Araxes 46, rue Richer. Paris

ՅԱՌԱՋ — ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 — Tél.: PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 — R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 փր., վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 փր. — Հատը 12 փր.

ՇԱԲԱԹ 4 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — SAMEDI 4 SEPTEMBRE 1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7462 30e ANNEE — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2873

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՅՆՏԵ՞Ղ ԱԼ ԸՆԿՐԿՈՒՄ

Աւանէ մը ի վեր խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Գահիրէի մէջ, երկրորդական վարժարան մը հաստատելու համար :

Որքան գիտենք, Ուսումն. Խորհուրդը երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, խնդիրը յանձնած է Քաղաք. Ժողովին, չատ բարդ գտնելով զայն :

Բուն դժուարութիւնը աւելի չատ բարոյական է, քան թէ նիւթական :

Կը վախնան որ եթէ վարժարանը բանան, կա՛մ աչակերտ պիտի չգտնեն կա՛մ ուսուցիչ :

Թերեւս երկուքն ալ չգտնեն, դատելով կարգ մը պարագաներէ :

Գահիրէի մեր պաչտօնակիցը, «Յուսաբեր», պարբերաբար յուզելով այս խնդիրը, դառն խորհրդածութիւններ կ'ընէ :

Վերջերս Թուաբանական հաչիւ մըն ալ կը ներկայացնէր :

Աղեքսանդրիոյ Պօղոսեան վարժարանը ունի 531 աչակերտ : Գահիրէի Նուպարեան վարժարանը՝ 396, Գալուստեանը՝ 697 : Համագումար՝ 1624 աչակերտ եւ աչակերտուհի :

Այս հաչիւէն դուրս կը մնան Մխիթարեան եւ Անարատ Ցղութեան վարժարաններու աչակերտները, չուրջ 450–500 :

Ուրեմն համագումար 2074 կամ 2124 աչակերտ եւ աչակերտուհի :

«Յուսաբեր» եգիպտահայ գաղութը հաչուելով մօտ 40.000 հոգի, կ'ենթադրէ թէ պէտք էր ունենայինք առ նուազն չորս հազար աչակերտ (10 առ հարիւր) : Մինչդեռ ունինք 2074 կամ 2124 :

Ո՞ւր են մնացեալ 1876 կամ 1926 աչակերտները եւ աչակերտուհիները : — Օտար դպրոց կ'երթան :

Այս թիւէն զեղչելով անոնք որ օտար ճեմարան կամ համալսարան կը յաճախեն, մեր պաչտօնակիցը կ'եզրակացնէ թէ «անդին կը մնան միչտ 1700 – 1750 հայ տղաք, որոնք բնաւ հայկ. դպրոցի երես չեն տեսներ եւ կամ կէս կը ձգեն եւ օտար վարժարան կ'երթան» :

— «Այս 1700 – 1750 հայ տղաքը գրեթէ կորսուած տարր են մեր ազգին, մեր լեզուին, մեր գրականութեան, մեր մշակոյթին համար» :

Դժբախտաբար այս կորուստը միայն եգիպտահայ գաղութին յատուկ երեւոյթ մը չէ :

Նոյն անողոք իրականութիւնը՝ Լիբանանի ափերէն մինչեւ Իրան :

Մամուլը յաճախ կ'արձանագրէ կաղդուրիչ իրողութիւններ, — դպրոցական ցանց մը՝ ծաւալուն : Կառուցում նոր չէնքերու : Աստիճանական բարւոքում՝ կրթական մակարդակի եւ ուրիչ գնահատելի ճիգեր :

Եւ սակայն, կարելի չէ ժխտել յարաճուն կորուստը :

Եթէ հազարաւոր աչակերտներ եւ աչակերտուհիներ հայկական դպրոց կը յաճախեն, անդին կան ուրիչ հազարներ որոնք «հայկ. դպրոցի երես չեն տեսներ եւ կամ կէս կը ձգեն» :

Մենք այստեղ մեր ամբողջ յոյսը դրած ենք Միջին Արեւելքի վայելած առաւելութեանց վրայ : Կ'ուզենք մեր կորուստը մեղմացնել անոնց փրկած համբանքով :

Մինչդեռ, ահա ընկրկումի ախտանըչաններ կը տեսնուին այնտեղ ալ :

Բազմաթիւ ծնողներ կը չարունակեն վերապահ դիրք մը բռնել հայկական դպրոցներու հանդէպ : Առնուազն բարեացակամ չէզոքութիւն պահել :

Ուրիչներ իրարու կը փոխանցեն առեւտրական կամ սալոնական հաչիւներ, — «Հայերէնով հաց կը ճարուի՞ ...» :

Տակաւին չատերուն համար լեզուի կը բաւէ տունին մէջ խօսուած հաց – պանիր հայերէնը :

Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս ...

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԸ ՅՈՒՍԱՆ ԵԼՔ ՄԸ ԳՏՆԵԼ ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔԻՆ ՄԻՋՈՑԱՒ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԼ. ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀԵՏ

Փարիզի անգլ. դեսպանը, Սըր Կ. Ժեպ, որ Դշ. օր ներկայ եղած էր Անգլիոյ նախարարական խորհուրդի արտակարգ նիստին, առջի օր այցելեց Պ. Մ. Ֆրանսի : Այցելութեան նպատակն էր քննել նորկացութիւնը, քանի որ Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովը մերժեց վաւերացնել միացեալ բանակի դաչինքը : Անգլիա միչտ այն տեսակէտն ունի թէ անհրաժեչտ է ժողովի հրաւիրել ութ պետութիւնները, յետոյ գումարել Ատլանտեան դաչինքի նախարարական խորհուրդը :

Անդին, Ուաչինկթընի մէջ կը մտածեն թէ կարելի է նոր բանաձեւ մը գտնել Ատլանտեան դաչինքին միջոցաւ, գոհացում տալով թէ Ֆրանսայի եւ թէ Արեւմտեան Գերմանիոյ : Դաչինքին մէկ յօդուածը կը տրամադրէ ամէն տարի քննել 14 անդամներէն իւրաքանչիւրին զինուորական կարողութիւնը. ոչ միայն զինեալ ուժերը, այլ եւ ճարտարագործական այն հաստատութիւնները որ կրնան զինամթերք արտադրել : Արդ, արեւմտեան Գերմանիան անդամագրելով Ատլանտեան դաչինքին, նոր բանաձեւին կուսակիցները կը յուսան թէ կարելի է գոհացում տալ Ֆրանսայի, որպէսզի գերմանական ազգ. բանակը աւելի մեծ չըլլայ քան միացեալ բանակի ծրագրով նախատեսուած 12 զօրաբաժինը :

Միացեալ բանակի ծրագրին մասին կատարուած բանակցութեանց ատեն, Ֆրանսայի ներկայացուցիչները միչտ վախ կը յայտնէին թէ գերմանական բանակը կրնայ գերակչիռ դիրք մը գրաւել, առանց Անգլիոյ մասնակցութեան : Այժմ Ամերիկայի մէջ կը մտածեն Գերմանիոյ վերազինումը կատարել Ատլանտեան դաչինքի չրջանակին մէջ, գոհացում տալով Ֆրանսայի :

Կը կարծուի թէ այս տեսակէտն ալ պիտի քննուի ութ պետութեանց ժողովի մէջ, զոր կ'առաջարկէ անգլ. կառավարութիւնը :

× Ուաչինկթընէն կը հեռագրեն թէ 500 միլիոն տոլար արժէքով զինամթերք պատրաստուած է եւ կրնայ անմիջապէս Գերմանիա փոխադրուիլ, երբ նոր բանաձեւ մը գտնուի Գերմանիոյ վերազինման համար : Մ. Նահանգներու ազգ. պաչտպանութեան նախարարութիւնը կը հաստատէ թէ մեծաքանակ հրացան, թնդանօթ եւ ռազմանիւթ դրուած է արեւմտեան Գերմանիոյ տրամադրութեան տակ : Նախապէս որոչում տրուած ըլլալով, այլեւս անհրաժեչտ չէ արտօնութիւն խնդրել խորհրդարանէն, այդ զինամթերքին փոխադրութեան համար : Նոյն աղբիւրին համաձայն, կարելի է մաս մը թնդանօթներ, հրասայլեր եւն. Գերմանիոյ յանձնել քանի մը օրէն, երբ համաձայնութիւն գոյանայ : Ամերիկացիները Եւրոպայի մէջ ալ տրամադրելի զինամթերք ունին :

× Արեւմտեան Գերմանիոյ անգլ. մարզպանը Տոքթ. Ատընաուըրի հաղորդեց իր կառավարութեան նոր առաջարկները :

× Պ. Մէնտէս Ֆրանս Ուաչինկթըն պիտի երթայ մօտերս :

× Պելժիոյ արտաքին նախարարը, Սփաք, դառնօրէն կը գանգատի թէ Ֆրանսական պատուիրակութիւնը երբեմն «չափազանցեալ անհաւակացողութիւն մը ցոյց տուաւ Պրիւքսէլի մէջ եւ թէ իր վերջին առաջարկները անպատասխանի մնացին» :

❀ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ❀

ՍԵՒԱՑՐԷՔ ...

Փարիզեան ամսագրէ մը կ'իմանամ թէ Մոսկուայի մէջ լոյս տեսած է եռահատոր համայնագիտական բառարանի մը Ա. հատորը, (Ա-էն Ի.) :

Այս բառարանը կապ չունի Խորհրդային Մեծ Համայնագիտարանին հետ որուն 22 հատորները հասած են մինչեւ ռուսերէն Կ. տառը :

Երկու ձեռնարկներն ալ կը խմբագրուին միեւնոյն յանձնախումբին կողմէ, բայց Համայնագիտական Բառարանը սահմանուած է անմիջական պահանջ մը գոհացնելու : Խմբագրութիւնը կ'աշխատի երեք հատորներուն տպագրութիւնը լրացնել օր առաջ :

Բառարանը կը պարունակէ ամփոփ տեղեկութիւններ՝ միջազգային ականաւոր դէմքերու մասին :

Անշուշտ իւրաքանչիւրին դիմագիծը կը ճշդուի համաձայն բոլշեւիկեան բանաձեւին :

Այսպէս, Ա. հատորին մէջ արձանագրուած են երեք ֆրանսացի մեծ դէմքեր, — Անտոէ Ժիտ, Փոլ Վալերի եւ Լէոն Պլում : Երեքն ալ մեռած :

Ձեր գիտցածները մէկդի դրէք, որպէս զի նոր բան սորվիք, հետեւելով «ռեւոլուցիոն» գիտութեան. —

ԺԻՏ, Անտոէ (1869 – 1951), ֆրանսացի անկումային (դեկատան) յետադիմական գրագէտ, թշնամի Խ. Միութեան : Դաւաճանելով իր հայրենիքին, գործակցեցաւ հիթլերական փաչականներու հետ : Ջատագով ամերիկեան նախայարձակման :

ՎԱԼԵՐԻ, Փոլ (1871 – 1945), ֆրանսացի բանաստեղծ : Իր ոտանաւորներուն մէջ որոնք սահմանուած են գեղապաչտներու (էսթեթ) նեղ չրջանակի մը, կը պաչտպանէ աշխարհաքաղաքացիութիւնը եւ «զուտ բանաստեղծութիւնը», թշնամի ժողովուրդին :

ՊԼՈՒՄ, Լէոն (1872 – 1950), ֆրանսացի յետադիմական քաղաքագէտ, առաջնորդ աջակողմեան ընկերվարութեան, կատաղի թշնամի Խ. Միութեան : 1936ի ժողովրդական ճակատի ընտրութեանց յաղթանակէն ետք անցաւ կառավարութեան գլուխը եւ ճակատի կազմալուծման քաղաքականութիւն մը վարեց : «Ոչ-միջամտութեան» ձեռնարկներէն մին որ նպաստեց խեղդելու սպանիական հանրապետութիւնը (1936 – 1939) : Նպաստեց երկրորդ աշխարհամարտը յարուցանելու : Պատերազմէն ետք, սատարեց Ֆրանսան հպատակեցնելու Մ. Նահանգներու աշխարհակալութեան» :

Այս երեք օրինակներէն կրնաք եզրակացնել թէ ինչ պատկերալից ածականներ գործածած են հայկական դէմքերու մասին, իրենց սիրածը փառաբանելով, իսկ ատածը սեւցնելով :

Անշուշտ վերագնահատումներ ալ կատարած պիտի ըլլան, լոյս աշխարհ հանելով նախապէս «ռէակցիոն» հռչակուած դէմքեր :

Այդպէս չըրի՞ն վերջերս, «նացիոնալիստ նիհիլիստ» կոչելով անոնք որ հատորներ թխած էին, մրոտելու համար Րաֆֆին, Մ. Պէշիկթաշլեանը, Ստ. Նազարեանցը, Եղիշէ Չարենցը եւ ուրիշներ :

Երէկ մահացու մեղք էր արտասանել Չարենցի անունը : Այսօր անոր «Ես իմ անուշ»ը կ'արտասանեն ռատիօ – երեւանէն ...

ՎԱՀԷ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԳԵՐԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ Կ'ՈՒԶԵՆ ՓՈՒԹԱՑՆԵԼ

Մ. Նահանգներու Ծերակոյտին արտաքին յարաբերութեանց յանձնաժողովին նախագահը, Ալեքսանդր Ուայլի, Եչ. օր Յուկէս ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետին հետ, Սեւ Անտառի ապարանքին մէջ : Յետոյ յայտարարութիւն մը հրատարակեց որով ուժգնօրէն կը պաչտպանէ Տոքթ. Ատընաուըրը, ներկայ միջազգային տաղնապին մէջ եւ կ'առաջարկէ անմիջապէս եւ ամբողջովին վերահաստատել արեւմտեան Գերմանիոյ գերիչխանութիւնը : Ամերիկացի ծերակուտականը Տոքթ. Ատընաուըրը կը ներկայացնէ իբրեւ «մեծ վարչապետ մը, ամուր նկարագրով եւ սուր իմացականութեամբ» : Միեւնոյն ատեն խստօրէն կը քննադատէ Մէնտէս Ֆրանսի կառավարութիւնը : Ծերակուտականին խօսակցութիւնը հրատարակուեցաւ գերման վարչապետին վերջին յայտարարութենէն 24 ժամ ետքը : Ուայլի միեւնոյն ատեն ջերմապէս կը գովէր արեւմտեան Գերմանիոյ ժողովուրդը, զայն բաղդատելով Մ. Նահանգներու ժողովուրդին հետ : Ահա իր խօսքերը.

— «Գերմանիոյ եւ Մ. Նահանգներուն ժողովուրդները հասարակաց մեծ առաքինութիւն մը ունին : Մենք իրատես ենք : Դուք, Գերմաններդ, իրատես եղաք միանալով ազատ ազգերուն հետ, ընդունելով միացեալ բանակի դաչինքը իբրեւ տրամաբանական բանաձեւ մը Եւրոպայի հաւաքական պաչտպանութեան համար : Իրատես եղաք մէկդի դնելով վերջին պատերազմին ատելութիւնները եւ պատրաստելով ապագային համար : Կը յուսամ թէ հիմա որ գիտենք Ֆրանսայի որոչումը, Գերմանիան ապագային պիտի նայի միեւնոյն իրատեսութեամբ : Կը հաւատամ թէ պիտի աչխատիք որ արեւմտեան Գերմանիոյ պահանջած ազատութիւնը ծառայէ միչտ ուս ուսի քալելու ազատ ազգերուն հետ : Ասոր համար արեւմտեան Գերմանիան կատարեալ գերիչխանութիւն պէտք է ստանայ անմիջապէս» :

× Արեւմտեան Գերմանիոյ կառավարութեան մամուլի վերատեսուչը յայտարարեց թէ կարելի է վերազինման խնդիրը կարգադրել հինգ զինակից պետութեանց հետ, այսինքն առանց Ֆրանսայի, թէեւ յոռեգոյն ձեւը պիտի ըլլայ այս լուծումը : Ամէն պարագայի մէջ, պնդեց թէ կարելի չէ ձգձգել Գերմանիոյ վերազինումը, Ֆրանսայի պատճառով : Այս առթիւ յիչելով կառավարութեան վերջին որոչումները, զորս հրատարակած էինք երէկ, ըսաւ թէ դուռը բաց է Ֆրանսայի առջեւ, գործակցելու համար արեւմտեան Գերմանիոյ եւ միւս զինակից պետութեանց հետ, յանուն արեւմտեան Եւրո–

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Լուրտէն վերադառնալով Կարդինալ Աղաճանեան Փարիզ հասաւ չորեքչաբթի իրիկուն : Պիտի մնայ քանի մը օր :

Կը խնդրուի ծանուցանել թէ անոնք որ կը բաղձան իրենց յարգանքը ներկայացնել կարդինալին, կրնան մասնակցիլ մտերմական ընդունելութեան մը Սեւրի Մուրատեան վարժարանի Մ. Պէչիկթաչլեան Ալէմչահ սրահին մէջ, այս չաբաթ ժամը 16ին : Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 200 ֆրանք :

× Այս առթիւ մեզի կը հաղորդեն թէ կարդինալը Լուրտ գտնուած միջոցին նախագահած է հայածէս պատարագին : Երգեցողութիւնը կատարած է Վիէնի հայկ. երգչախումբը ղեկավարութեամբ Յովսէփ վրդ. Լեւոնեանի, խոր տպաւորութիւն ձգելով : Հայ ուխտաւորներուն ուղղած իր հայրենաչունչ քարոզին մէջ կարդինալ Աղաճանեան յորդորած է որ ուխտեն հայերէն խօսիլ իրենց տան մէջ, ամբողջ տարին, իբրեւ լրացուցիչ մասը իրենց հաւատացեալի ուխտին :

« ԳՈՐՇ ԳԱՅԼԸ ԿԱՏՂԵՐ ԷՐ »

ԽՄԲ.— Եշ. օր հրատարակած էինք այս գրութեան առաջին մասը: Ահաւասիկ մնացեալը, ողբացեալ Գ. Վիշապեանի ճառով. — (Կեսարիոյ պատերազմական ատեանին առջեւ).—

«Ժամանակէ մը ի վեր, Կեսարիոյ եւ շրջականերուն մէջ տեղի կ'ունենան ահաւոր դէպքեր, սարսափելի բռնադարձութիւններ, որոնք [illegible] անպատմելի դառնութեամբ կը գլեն, կ'անցնին Համիտեան հալածանքներն ու արհաւիրքները: Հայ ժողովուրդը չի կրնար հասկնալ որ ինչպէս իր տարիներու ծառայութիւնն ու զոհողութիւնները այս երկրի յառաջդիմութեան համար, կը վարձատրուին հակամարդկային եղանակով: Դուք, պատական կառավարութեան մը ներկայացուցիչներդ, լաւ գիտէք որ երբ սահմանադրութիւնը վտանգի մէջ էր յետադիմական տարրերու կողմէ Հայ ժողովուրդն էր որ Թուրք ազգասէրներու հետ գործակցաբար, անկեղծօրէն պաշտպանեց զայն եւ միասնաբար թափուած արիւնով, Հայ եւ Թուրք եղբայրակցութիւնն ու հայրենակցութիւնը նուիրագործուեցաւ, եւ ապահովուեցաւ այսպէս Սահմ. օրէնքի տիրապետութիւնը Օսմ. կայսրութեան մէկ ծայրէն միւսը:

Այս զոհողութիւններուն շնորհիւ է որ երկիրը փրկուեցաւ եւ յառաջդիմութեան ճամբան բռնեց եւ ուխտեց հաւատարիմ ըլլալ օրէնքին եւ սահմանադրութեան: Բայց երկրին փրկութեան այս կռուաններուն դէմ ատելութիւնն ու թշնամութիւնը վերջացած չեն դեռ: Հակառակորդները առիթ կը փնտռեն գլուխ բարձրացնելու եւ ամէն ինչ ոչնչացնելու եւ առաջին հերթին անոնց զոհերը պիտի ըլլան անմեղ Հայերը, այս հայրենիքին հանդէպ իրենց ունեցած դարաւոր հաւատարմութեան եւ անձնուիրութեան իբրեւ վարձատրութիւն:

Տեղեակ ըլլալով այս դառն իրականութեան, դիւրին կը բացատրուի այն պարագան թէ ինչո՞ւ Հայերը ինքնապաշտպանութեան վրայ մտածելու հարկադրուած են:

«Արդարամիտ պէյեր եւ էֆէնտիներ, մի չափազանցէք մէկ քանի հին ու մին հրացաններու եւ ժանգոտ ռումբերու գոյութիւնը հոս ու հոն եւ երեւակայական ենթադրութիւններու մի տարուիք: Ատոնք նախազգուշական պարզ միջոցներ են, նոյնինքն այս հայրենիքին եւ հայրենակիցներուն օգուտին եւ պատիւին համար: Մարդկայնօրէն դատեցէք: Երբ Հայր մը կամ եղբայր մը, իր աչքերովը տեսած է իր զաւկին կամ քրոջը արիւնլուայ յօշոտումը, խողխողումը ջարդարարներուն, յետադիմականներուն կողմէ, մե՞ղք գործած կ'ըլլայ, երբ տարուի մտածելու ինքնապաշտպանութեան մը վրայ:

Օրէնքը կրնա՞յ արգիլել, պարոն դատախազ, այդ տարրական իրաւունքը մարդուն տրուած Աստուծոյ կողմէ եւ Սուրբագործուած դարերու ընթացքին, կրօնքին եւ պատմութեան ուժով: Բայց, ոմանք կրնան ըսել, կառավարութեան վրայ վստահութիւն չունի՞ք որ դուք կը կազմակերպէք ձեր ինքնապաշտպանութիւնը: Անշուշտ կառավարութիւնը կը պաշտպանէ, եթէ այդ ներքին խռովութիւններու ժամանակ գլուխը չկորսնցնէ եւ միջոցը ունենայ իր հպատակներուն վրայ մտածել:

Բայց տեսանք որ այդպիսի անակնկալ յեղափոխութիւններու ընթացքին, նախարարներն անգամ իրենց գլուխը ազատելու առիթը փնտռեցին եւ անոնցմէ ամէնէն ազդեցիկն անգամ ապաստան խնդրեց Հայու մը մօտ եւ ազատեցաւ, ինչպէս գիտէք դուք ամէնքդ:

Հայ ժողովուրդը Թուրք ժողովուրդին հետ ապրած է դարերով, իբրեւ դրացի, գործակից, եղբայր, իբրեւ երկիրը շէնցնող եւ անոր յառաջդիմութեան ջանացող, չի կրնար երբեք դաւաճանել իր այդ դարաւոր դերին եւ գործունէութեան, ան հայրենիքին ամրապինդ սիւնն եւ անոր տկարանալը հայրենիքի տկարութիւնն է:

Ով արդարութեան անունով այս պատասխանատու աթոռներու վրայ նստող դատաւորներ, առողջ հայրենասիրութեան եւ ողջմտութեան ճամբայէն մի շեղիք, վերջ տուէք հայահալած քաղաքականութեան, այսպիսի փափուկ ժամանակ մը, երբ թշնամին թնդանօթը կ'որոտայ սահմանագլուխներուն վրայ եւ Հայ ու Թուրք միասնաբար պէտք է տանին այս ծանր օրերուն ճնշող եւ սպառիչ բեռը:

Իսկ, եթէ կառավարութիւնը ամէն գնով զոհ մը կ'ուզէ Հայ Թուրք եղբայրակցութեան վերանորոգման սեղանին վրայ, ես պատրաստ եմ յօժարակամ այդ զոհը ըլլալու:

Արձակեցէք այս բոլոր ձերբակալուածները, որոնք ոչ մէկ բաժին ունին ձեր արտայայտած երեւակայական յանցապարտութիւններուն մէջ եւ թող երթան իրենց աղիողորմ արտասուող ընտանիքներն եւ զաւակները մխիթարելու: Ես, Դաշնակցութեան ներկայացուցիչս՝ սիրով կը կրեմ ամէնուն պատասխանատուութեան ծանրութիւնը: Ձեր շանթերը թափեցէք իմ գլխուն եւ ալ ուրիշ մեղաւոր մի փնտռէք այս տանջահարուած, անմեղ ժողովուրդին մէջ»:

Հայ տրիբունին, դիւցազներգական վեհութեամբ օծուն խօսքերուն վերջին վանկը, հազիւ պայթած էր յորդուն ալիքներով, խորունկ սարսուռ մը կ'անցնէր ներկաներուն երակներէն: Պատերազմական ատեանի նախագահին աչքերուն մէջ արցունքի կաթիլներ երեւցան:

Այդ արցունքը եւ Վիշապեանի ուժեղ եւ յանդուգն պաշտպանողականը, երկու հազարէ աւելի բանտարկեալներու, սարսափէն պարտուած հոգիներուն մէջ ծնունդ կուտային բարեմիտ հաւատքի մը եւ շատերը կը սպասէին ազատագրութեան մօտալուտ ժամերուն: Մանաւանդ դատավարութեան երկրորդ օրը անսպասելի դէպքեր պատահեցան, տասնեակ մը Հայեր ազատ արձակուեցան իբրեւ ոչ յանցապարտ եւ ուրիշ տասնեակ մըն ալ տուն ճամբուեցան:

Բայց այս խանդավառութիւնը երկար չտեւեց, շաբաթ մը չէր անցած արձակուածները հաւաքուեցան, աքսորը սկսաւ, այսինքն սպանդանոց ղրկելու զարհուրելի շրջանը: Կեսարիան պաշարուած էր Թուրք գիւղացիներէ, որոնք գիշեր ցորեկ կը հսկէին իրենց գիւղին ճամբաներու եւ անցքերու վրայ եւ թոյլ չէին տար կասկածելիներու երթեւեկել իրենց շրջանակին մէջ:

Ամէն առաւօտ եւ իրիկուն բանտին առաստաղը կ'արձագանգէր սրտաբուխ ժամերգութիւնով: Երբ քահանան կ'երգէր ջերմեռանդօրէն, «Համբարձի զաչս իմ ի լերինս, ուստի եկեսցէ ինձ օգնութիւն», յոյսի կայծ մը կը պսպղար ամէնուն հոգւոյն մէջ եւ կը սպասէին տեսնել ձեռքը, որ օգնութեան պիտի հասնէր, ծով տառապանքի մէջ սուզուած հայ ժողովուրդին:

×

1915 Յունիս 2ի նախընթաց գիշերն էր: Բանտարկեալները աղօթքի ուժովը կազդուրուած, կը հանգչէին, բարեգուշակ առաւօտեան մը հեռանկարով, ժամը 2ին, մեծաշառաչ կը բացուի երկփեղկ մեծ դարպասը:

Բանտարկեալները ընդոստ կ'արթննան ահուդողով

Ոստիկանապետը կը կարդայ ցանկը: Առաջին դատավարութեան մնացորդէն 11 հոգիներ կը կանչուին: Սարսափով ոտքի կ'ելլեն անոնք, կէս հագուած, բոպիկ, գլխաբաց եւ կը խմբուին սանդուղին գլուխը: Բակը կ'ելլեն, կը քալեն սառն լռութեան մէջ, բանտին ետեւի դռնէն դուրս ելլելով եւ կ'ուղղուին սայլերու հրապարակը: Քանի մը վայրկեանէն, հեռուն կը նշմարուին կախաղանի չարաչուք ցիցերը:

Յանկարծ, զոհերու շարքէն դուրս կու գայ գիսախռիւ, աչքերը բոցավառ եւ ամբողջ էութիւնով ելեկտրականացած Գէորգ Վիշապը եւ ձեռքերը սպառնալից վեր բարձրացուցած, մարգարէի մը անվեհերութեամբ կը գոչէ.

— «Այսպէս դաւադրօրէն կը սպաննէք մեզ հրապարակաւ, անօրէններ, նախապէս խլելով մեր ձեռքէն մեր զէնքն եւ մեր պաշտպանութեան բոլոր միջոցները: Սակայն, գիտցէք,... գիտցէք որ մեր արեան վրէժխնդիր պիտի ըլլայ ամբողջ հայութիւնը եւ մասնաւորապէս անոր աններող եւ քաջ բազուկը՝ Դաշնակցութիւնը ...: Ան ձեզի պէս վատօրէն կռնակէն չի զարներ այլ ճակատէն, եւ պիտի պատուհասէ ձեզ պէս անարգ, գարշելի աւազակ ոճրագործները ...»:

Նահատակներու մարմինները կը բերուին Ս. Սարգիս եկեղեցին:

Քահանաները կը կատարեն թաղման կարգը: Առաջնորդը, մեկուսացած եւ հսկողութեան տակ, արտօնուած չէր ներկայ ըլլալու:

Հայոց գերեզմանատան մէկ անկիւնը ափ յափոյ փորուած փոսի մը մէջ կը թխմեն մարմինները, թոյլ չտալով որ մէկը ներկայ գտնուի:

Կը ջանան գերեզմաններու վայրը անծանօթ պահել, որպէսզի ուխտատեղի չդառնայ յետագային:

×

Գրքին հեղինակը, Գ. Թաղուրեան, հանդարտօրէն կը վերլուծէ բոլոր դէպքերն ու դէմքերը, գրական մշակուած հայերէնով մը, եւ երեւան կը բերէ անոնց ներքին արտայայտութիւնները, կ'արդարացնէ Հայ ժողովուրդին ինքնապաշտպանութեան փրկարար բնազդը, պարզելով միեւնոյն ատեն անողոք թշնամիին լարած որոգայթները եւ սադրանքները:

Թաղուրեանի արտայայտած տպաւորութիւնները եւ ապրումները եւ տուած վկայութիւնները պարագայական փոփոխութեամբ մը կրնան յարմարիլ նաեւ ուրիշներուն:

Հետեւաբար «Գորշ գայլը կատղեր էր» հատորը, պէտք է դառնայ բարձի գիրքը նաեւ 1915ի եղերական թուականին, միեւնոյն դժնդակ պայմաններուն ենթարկուած բոլոր մեր վերապրող հայրենակիցներուն: Գ.

ԽՕՍՔ Կ'ՈՒԶԵՄ

Սիրելի բարեկամներ,

Ի՞նչ գլուխնիդ կը յոգնեցնէք բառի մը համար, կամաւոր ծոմ, սննդադուլ, հացադուլ եւայլն:

«Կրէվ տը լա ֆէն»ին իսկական իմաստը կու տայ մեր ծոմ բառը, մինակը: Պէտք չկայ անոր կցել «կամաւոր» բառը: Ծոմը արդէն կամաւոր շարժում մըն է, ուխտի մը համար Աստուծոյ կամ անոր իրաւ կամ սուտ մէկ ընտրեալին ուղղուած: Բռնի ծոմ չկայ: «Որոշեցին ծոմ պահել մինչեւ որ իրենց պահանջին գոհացում տան» եւայլն:

Գալով՝ «հացադուլ»ին խօսելի պէտք չէ դառնել, քանի որ գրոց մէջ ունինք «հացահատ» բառը որ կը նշանակէ կամաւ անօթի մնալ:

Քանի որ «հացահատ»ը ունինք, անոր վրայ հիմնուելով շինուած է «հացադուլ», ինչպէս դասադուլը եւ գործադուլը: Կողմնակից չեմ սննդադուլի, աւելի յարմար կ'ըլլայ ի հարկին գործածել ճաշադուլ բառը, եթէ ծոմը պիտի չգործածենք:

★

Երբ մէկ կողմէ կը փառաբանենք մեր մեծասքանչին ճկունութիւնը, միւս կողմէ կ'ուզենք « ընտէքս»ի ենթարկել նորածիններ:

Ի՞նչ մեղք ունին բարձրօրակ, լաւ-

ՋՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

Կը խժային պարզապէս, ձեռքէ ձեռք քաշելով լաթէ կտորներ դուրս կը տրօբէին իրենց ոտքերուն տակ, կը ծռէին ու կը թքնէին անոնց վրայ, հայհոյչներու, յիշոցներու եւ բոլորովին անասնական ռռնոցներու խլացուցիչ վայնասունի մը մէջ:

Իրարմէ յափշտակուած այդ լաթի կտորներուն մէջ որոշակի կը զանազանէինք կարմիր եւ կապոյտ գոյները: Բզկտուածը, Ֆրանսական դրօշակ մըն էր զոր կ'երեւայ թէ դպրոցին մէկ անկիւնէն գտեր էին:

Ծանօթ մը որ մեզի միացեր էր, հարցուց.

— Օր մը ի՞նչպէս այս ամէնուն հաշիւը պիտի տան:

— Չեմ կարծեր որ այդ օրը հաշիւ տըւող մարդ մնացած ըլլայ մէջտեղը, պատասխանեց Զօհրապ:

Եւ անմիջապէս վերջ՝ մենախօսութեան մը պէս, յարեց երազկոտ նայուածքով մը.

— Երանի՛ տեսնողին ...

Ազգի՞ն հետ իր սեփական ճակատագիրը կը կարդար:

Թերեւս երկուքը մէկանց:

Իսկ Վարդգէսին հետ վերջին հանդիպումս Թրամուէյին մէջ եղաւ: Կը վիճէր երկու Թուրք երեսփոխաններու հետ, այն անտաշ Թրքերէնով որ իր առանձնայատկութիւններէն մէկը մնաց միշտ, եւ որ Խորհրդարանին կամարներուն տակ, Թուրք երեսփոխաններու մեծամասնութեան փափուկ, երաժշտական ճառերուն մէջ, մետաքսին փէշի մը կառչած փուշի մը տպաւորութիւնը կը թողուր: Եւ արդէն, սովորաբար կը խոցէր քան կը խօսէր:

Վէճին առարկան Հայ զինուորներու մասին սնուցուած անվստահութեան հարցն էր, որովհետեւ այդ օրերուն բանակներու մէջ գտնուող հայ զինուորները, նոյն իսկ հայ ժանտարմաները զինաթափ կ'ընէին եւ նոր դրօշի տակ կոչուած Հայոց հետ խումբ խումբ կը քշէին դէպի այն «աշխատաւոր»ի գումարտակները (ամէլէ թապուրի) որոնց մէջ պիտի սպաննուէին ճամբաներուն վրայ քար կոտրելով, կամ պարզապէս ջարդուելով:

Առենը մէյ մը, Վարդգէս կը պոռար, առանց իսկ շուրջիններուն ուշադրութիւն ընծայելու.

— Յաղթէք, յաղթուիք, միշտ մեզի պէտք պիտի ունենաք ...

Թունէլին առջեւ, ուր վար իջանք, Վարդգէս բաժնուեցաւ Թուրք երեսփոխաններէն, որոնցմէ մէկը հեգնական ժըպիտով մը կ'ըսէր.

— Հանդարտէ, սիրելիս, հանդարտէ, նորէն կը տեսնուինք ... Փաստըրմաճեանին հետ ալ պիտի տեսնուինք, եւ շուտով ...

Փաստըրմաճեանը Արմէն Գարօն էր, որ այդ միջոցին կամաւորական խումբեր կը կազմակերպէր Կովկասի մէջ, ինչ որ անսահման զայրոյթ յառաջ բերած էր կառավարական շրջանակներու մօտ: Վիճաբանութեան ընթացքին երկու Թուրքերը շարունակ անոր անունը արտասանած էին, արտասահման եւ Կովկաս Հայ Կամաւորներու կազմութիւնը պատճառ ցոյց տալով Թուրքիոյ մէջ հայ զինուորներու մասին գոյացած անվստահութեան:

Վարդգէսի հետ միասին վար իջանք Եւիքէ Գալըրըմէն, ուրկէ Ղալաթիոյ եկեղեցին պիտի երթար: Բարկութիւնը չէր ամոքած:

— Հովերը փոխուեցան, գիտել տուի, այլեւս պէտք չէ այս լեզուով խօսին անոնք:

— Ոչինչ, ըսաւ, այս փոթորիկը շուտով կ'անցնի եւ հետեւանքը յայտնի է ... Թող այն օրը գայ եւ ես գիտեմ թէ ինչ պիտի ըսեմ իրենց ...

Կը հաւատար թէ պիտի գար այդ օրը, նոյն իսկ շուտով: Կը հաւատար մանաւանդ որ ինք պիտի տեսնէ այդ օրը:

Ինչ անդունդ այս հաւատքին եւ Զօհրապի այն մարգարէական «Երանի տեսնողին» բացագանչութեան միջեւ:

Այս լաւատեսութիւնը Վարդգէսի քով, այն յոռետեսութիւնը Զօհրապի մօտ, անխախտ պիտի մնային իրենց զարհուրելի ոդիսականին ընթացքին: Մինչեւ Հալէպ, մինչեւ Ուրֆա, մինչեւ այն եղերական առուն ուր զիրենք Միլլէթ Օթէլի խեղճուկ սենեակէն հանելով կառքը դրին՝ կէս ժամ անդին սպաննելու համար, երկուքին քով ալ անեղծ կը մնար առաջին պահերու այդ տրամադրութիւնը որ արդէն իրենց խառնուածքին տրամաբանական բերմունքն էր:

Անձկութեան ու վտանգի պահերու մէջ, ինչպէս ամէն տեսակ փորձանքներու հանդէպ, Զօհրապ տկարագոյն էակն էր, նախասահմանուած յոռետեսութեան: Իր ոյժը՝ զինքը շրջապատող շքեղանքին, հանգստութեան, իր հոգեկան վիճակի պայծառութեան մէջն էր: Իրեն մատուցուած խունկը, իր առջեւ խոնարհող գլուխները, իրեն ընծայուած գովասանքը, — կեղծ կամ անկեղծ՝ խնդիր չէր, — ամբոխին հիացիկ մրմունջը երբ որ եւ է տեղ կը յայտնուէր յանկարծ, խոնարհութեան ու պաշտամունքի այս բոլոր արտայայտութիւնները իր մէջ կը զօրացնէին հաւատքը իր գերազանցութեան մասին եւ իրեն կուտային ապահովութեան, գրեթէ անձեռնմխելիութեան գիտակցութիւն մը որմէ կը ստանար իր ամբողջ կորովը:

(3) (Շար.)

բակ, ցածրակ բառերը, թէեւ օտար ա-ռումենէ նմանողաբար, բայց կ'արդա-րացնեն իրենց իմաստը, զոր չեն կրնար տալ «ընտիր», վարնոց եւ «անպիտան» բառերը: Ասոնք երկու ծայրայեղութիւն-ներ են՝ ինչպէս Դրախտն ու Դժոխքը:

Պապական եկեղեցին իր անսահմանելի նրբամտութեամբ նկատելով որ երկնային այդ երկու օթեւաններուն միջեւ տարբե-րութիւնը շատ խորխորատային է, այդ ճամբուն վրայ շինած է Քաւարանը, որ-պէսզի կարենայ հոն որսալ աշխարհի մե-ղաւորները (քանի որ արդարներու բազ-մութիւնը անբաւական էր նոյնիսկ Վա-տիկանի շրջափակը լեցնելու):

Զմռնանք նաեւ որ նրբացման եւ բար-դացման դարու մը մէջ կ'ապրինք, ուր ա-մէն ինչ անտեսանելի լարերով կը շար-ժի: Գաղափարական ամենանուրբ սկզբ-բունքներն անգամ վաճառքի են վերած-ուած: Արդ, վաճառքի մը աստիճանական արժէքը կրնա՞նք ընտիր եւ անպիտանով սահմանել, մինչ բարձրորակ, լաւորակ, միջնորակ եւ վատորակ բառերը նիւթի մը չորս աստիճանները կը ներկայացնեն: Ի՞նչ կ'ուզէք տակաւին:

★

Նարդունիի ճառէն կը տեղեկանամ թէ մեր ընկերը Իրանի մէջ ընդուներ են իր-րեւ Ամենափրկչեան վանքին վանահայրը, Սաատի բանաստեղծին ընկերը հաւասար տաղանդով, Իշխան մը եւ Քուրմ մը, Մեսիա մը, Իպնը Սինայի փրոֆեսոր-նիստը եւ վերջապէս Առաքեալ մը: Նար-դունի կը ցաւի որ Ատրպատականի տխր-ղոսէն զրկուած է:

Խեղճ Նարդունին, համեստ ու ինքնամ-փոփ — ինչպէս որ կը ճանչնանք հոս մեր մտերմութեան մէջ—չուարեր եւ խեղճա-ցեր է պատասխանելու: Բայց իր գեղջու-կի բնածին ներքին երգիծողը, վստահ եմ թէ, իր ենթագիտակցութեան մէջ, բաւական մը ժպտած ըլլալու է այդ ցոյ-ցերուն առջեւ:

Ժպտած ըլլայ կամ ոչ, սորսորած կամ կլլած ըլլայ կամ ոչ, պարսկական այդ բոլոր շռայլաբանութիւնները, ես կը տարուիմ ուրիշ բան խորհելու:

Լաւ որ, Երուսաղէմը Իրանի մէջ չի գտնուիր: Ապա թէ ոչ, քոսոտ էշ մը բե-րելով, իբրեւ Քրիստոսի աւանակին շա-ռաւիղը, Նարդունին անոր հետ պիտի ա-ռաջնորդէին Տիրոջ քաղաքը, առօք, փա-ռօք եւ ովսաննաներով:

Բայց Աստուած մեր Նարդունիին, վեր-ջին պահուն խնայեց զէթ այդ յաւելուա-ծական փորձութիւնը:

★

Դարձեալ Նարդունիի ճառէն.—

«... Ուրեմն, ես, գիւղի մշակ մը, ըլք-ուած չեմ, անտեսուած չեմ՝ խորհեցայ: Այս ժողովուրդը, մեծով պզտիկով, գիտէ պատուել ու գնահատել իր սպասաւոր-ները: Եւ անգամ մը եւս համոզուեցայ թէ մեծ ժողովուրդ է հայութիւնը, հոգիով մեծ, սրտով մեծ: Անգամ մը եւս հը-պարտութիւնը օրօրեց գլխս, որ Հայ եմ»:

Կ'եզրակացնեմ, ուրեմն հայ ժողովուր-դը մեծ է, որովհետեւ Նարդունիին կ'ըն-ծայէ անսովոր յարգ ու պատիւ: Սխալ չմեկնուիմ: Նարդունին մեր արդի մտա-ւորականութեան իրաւ պատիւ բերող անձ մըն է: Եւ սակայն իրեն եղած խանդավառ ընդունելութեան աղբիւրը ազգին մեծու-թեան ապացոյցը կարելի չէ համարել: Եթէ իրական ըլլար այդ մեծութիւնը, զայն պիտի տեսնէինք ու գտնէինք իր բո-լոր արարքներուն եւ զաւակներուն հան-դէպ:

Եւ արդէն, բոլոր ազգերու մէջ, ճշմա-րիտ մեծ մարդոց արժէքը կը գնահատ-ուի իրենց մահէն շատ վերջը: Նոյնիսկ Քրիստոս յարգ չէ ընդունուած իր հայ-րենի ազգէն՝ Հրեաներէն:

Նարդունի չխտակ ըսած էր թէ այս բո-լոր աննախընթաց ցոյցերուն առջեւ «ինք-զինքը դաղաղին մէջ կը կարծէ»:

Ուրեմն մեզի հետ համամիտ է ինքն ալ եւ ինք միակ հայ գրագէտն է որ բացա-ռիկ բախտով մը կը վայելէ կենդանի մեռեալի փառքն ու պատիւը:

Նարդունի, թող այդ դափնեշատ դա-գաղը եւ «արի, ել արտաքս»:

Տէր, խմբագիր,

Կը խնդրեմ որ չընդունիք չափամտու-թեանս հաւաստիքները:

Ձերդ՝ ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԸՄԲՇԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ ՊԵՐՆԻ ՄԷՋ

●

ՊԵՐՆ, 30 Օգոստ. (Յառաջ).— Մինչ-դեռ քաղաքակրթութեան մենաշնորհ ու-նեցող երկիրներ աջ ու ձախ կը կազմա-կերպեն ռազմափորձեր յառաջիկայ պա-տերազմի մը պահուն իրար աւելի լաւ փճացնելու համար, Զուիցերիան՝ խաղա-ղութեան եւ համերաշխութեան նմոյշ այս երկիրը սարքեց այս տարի մարզական շարք մը մրցումներ: Ֆութպոլի համաշ-խարհային մրցումներէն վերջ, ունեցանք մարզական համաշխարհային մրցումները եւ ահա այժմ ալ ըմբշական մրցումները:

Այս մրցումներէն աւելի լաւ ի՞նչ կա-րելի է երեւակայել աշխարհի խաղաղու-թիւնը ամրապնդելու եւ ազգերու լաւա-գոյն զաւակները իրարու մօտ բերելու համար:

Եւրոպայի ըմբշական մրցումները, ո-րոնք տեղի կ'ունենային Պեռնի մէջ, վեր-ջացան կիրակի 29 Օգոստոսին: Այս մըր-ցումներուն մասնակցեցան Եւրոպայի բո-լոր ժողովուրդները իրենց լաւագոյն մարզիկներով: Ինչպէս ամկից առաջ մարզական մրցումներուն մէջ, այս ան-գամ ալ ըմբշական (աթլեթիք) մրցում-ներուն մէջ նորէն Խ. Միութեան մար-զիկներն էին որ յաղթական հանդիսա-ցան: Զուիցերիական մամուլը լեցուն է անոնց հանդէպ դրուատալից գրութիւն-ներով, թէ անոնց պատրաստութեան ե-ղանակի թէ իւրաքանչիւր մարզիկի կա-րողութեան մասին:

Խ. Միութեան մարզիկներէն անմիջա-պէս վերջը կուգան հունգարացի եւ չե-խոսլովաք մարզիկները որոնք նոյնքան լաւ տպաւորութիւն մը ձգեցին հոս, բազ-մահազար ներկաներու վրայ:

Ահաւասիկ շահուած շքանշանները ըստ ազգութեանց.—

Այրերու բաժին.—

Խ. Միութիւն ութ ոսկի շքանշան, վեց արծաթ, չորս պրոնզ, 40 կէտ, Հուն-գարիա չորս ոսկի շքանշան, մէկ արծաթ, չորս պրոնզ, 18 կէտ, Չեխոսլովաքիա 3 ոսկի շքանշան, երկու արծաթ, չորս պր-ոնզ, 17 կէտ, Ֆինլանտա երկու ոսկի շքանշան, երեք արծաթ, չորս պրոնզ, 16 կէտ, Անգլիա մէկ ոսկի շքանշան, երեք արծաթ, չորս պրոնզ, 13 կէտ, Գերմա-նիա երկու ոսկի շքանշան, մէկ արծաթ, երկու պրոնզ, տասը կէտ, Շուէտ մէկ ոսկի շքանշան, երկու արծաթ, եօթը կէտ, Ֆրանսա մէկ ոսկի շքանշան, մէկ արծաթ, մէկ պրոնզ, վեց կէտ, Լեհաս-տան մէկ ոսկի շքանշան, մէկ արծաթ, 5 կէտ, Իտալիա մէկ ոսկի շքանշան, մէկ արծաթ, հինգ կէտ, Նորվեկիա մէկ ար-ծաթ, երկու պրոնզ, չորս կէտ, Պելժիա մէկ արծաթ, երկու կէտ, Տանըմարքայ մէկ արծաթ, երկու կէտ:

Կիներու բաժին.—

Խ. Միութիւն ինը ոսկի շքանշան, չորս արծաթ, չորս պրոնզ, 39 կէտ, Անգլիա երկու ոսկի շքանշան, չորս արծաթ, չորս պրոնզ, 18 կէտ, Չեխոսլովաքիա մէկ ոս-կի շքանշան, մէկ պրոնզ, չորս կէտ, Հո-լանտա մէկ արծաթ, երկու կէտ, Ռու-մանիա մէկ արծաթ երկու կէտ, Լեհաս-տան մէկ պրոնզ, մէկ կէտ, Իտալիա մէկ պրոնզ, մէկ կէտ:

Այս մրցումներուն ամէնէն մեծ անակն-կալը եղաւ Չեխ վազող նշանաւոր Զա-թոփէքին պարտութիւնը 5000 մեթր վազ-քին մէջ: Արդարեւ Զաթոփէքի համաշ-խարհային չափանիշը որ այս տարուան մայիսին մէջ հաստատած էր Փարիզի մէջ 13 վր. 56 երկվր. 8 ժամանակով, կոտ-րեցաւ՝ Խ. Միութեան մարզիկ Քուցի կողմէ որ այս միջոցը կտրեց, 13 վ. 57 երկվ. երկուքէն, իր ետին՝ 120 մեթր հեռու ձգելով երկրորդը՝ անգլիացի Չեթ-ուէյը եւ երրորդ՝ նոյն ինքն Զաթոփէքը: Նոյնպէս նշանաւոր հանդիսացաւ Խ. մարզիկ Կրիվանոզով համաշխարհային մուրճ նետելու չափանիշը կոտրելով (63.34 մեթր):

Իրապէս կազդուրիչ բան մըն է տեսնել զանազան ազգութիւններու մարզիկները երբ ասպետաբար կը մրցին իրարու հետ, իրենց կարողութեանը լաւագոյնը ցուցա-դրելու համար:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՄԱՔՈՒՐ ԳՐԵԼ, ՄԵԼԱ-ՆՈՎ, ԵՒ ՄԷԿ ԷՋԻ ՎՐԱՅ:

ԿԻՊՐՈՍԻ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

★

Ինչպէս գրած էինք, Թուրքիոյ մէջ ալ խլրտումներ սկսած են, Կիպրոսի հարցին առթիւ: Մասնաւորապէս գրգռուած է ուսանողութիւնը:

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Եգէականի շրջանի բնակիչները շարժ-ման անցան կառավարութեան ուշադրու-թիւնը հրաւիրելու համար Կիպրոսի հար-ցին վրայ, որ ազգ. արժանապատուութեան հարց մըն է: Եգէականցիք կը պատրաս-տեն աշխարհի ամէնէն ստուարաթիւ ստո-րագրութիւն ունեցող հանրագրութիւն մը, որով պիտի պահանջուի կառավա-րութենէն մօտէն հետաքրքրուիլ Կիպրոսի խնդրով:

Այս հանրագրութեան մէջ տեղ պիտի բռնէ Եգէականի շրջանի բնակիչներուն մէկ փափաքը, այսինքն Յոյներէն ետ ու-զել Եւկոտասանկղզիները, որոնք Անատո-լուի մէկ անբաժան մասն են եւ ուր կը հաստատուի թէ Կիպրոսը թուրք հող է: Մինչ մեր բարեկամ ??? Յոյները, աշ-խարհ իրար անցուցին, առանց արժէք տալու մեր բարեկամական ամէն կարգի արտայայտութիւններուն:

Միւս կողմէ Իզմիրցի համալսարանա-կան երիտասարդութիւնն ալ, որ միշտ համամիտ եղած է պայքարող Եգէական-ցիներուն, նոր որոշումներ տալու վրայ է ու բողոքի միթինկներ կը պատրաստէ.

— Թուրք ուսանողական դաշնակցու-թիւնը որոշած է գործակցիլ մամուլին: Անոր կեդրոնին մէջ աշխատանքի սկսաւ «Կիպրոսի կոմիտէն» եւ որոշուեցաւ ամ-բողջ Թուրքիոյ մէջ հաւաքոյթներ կազ-մակերպել, մասնակցութեամբ երիտա-սարդութեան, լրագրողներու եւ բանուո-րական, ուսուցչական ու կանացի միու-թիւններու:

Կոմիտէն Թուրքիոյ եւ համաշխարհա-յին հանրային կարծիքին համար հրա-տարակեց զեկոյց մը, որ կ'ըսէ թէ Թրքա-կան Կիպրոսին ցնորքովը տարուած են Յոյները եւ թէ Թրքական դատ մըն է Կիպրոսի հարցը: Կիպրոսի ճակատագրին վրայ միայն Թրքական կամքին վճիռը կը-նայ ազդել: Թուրք ազգային խղճմտան-քը չի զիջանիր հրապարակային սակա-րարութենէ տարուած քաղաքականու-թեան: Այս բարոյականին փառաւոր ժա-ռանգորդ Թուրք երիտասարդութիւնը վստահ է որ. Թրքական Կիպրոսի հարցը, Թրքական միութեան տեսակէտէն միայն կրնայ քննուիլ: Ասկէ դուրս ուեէ ձեւ չենք կրնար ընդունիլ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ մօտ եր-կու հազար ոստիկաններ արեւմտեան շր-ջանը ապաստանած են այս տարուան ընթացքին, ինչպէս կը ծանուցանէ արեւ-մտեան Պերլինի ոստիկանութիւնը:

ՀԱՐԱԶԱՏ ՈՐԴԻ...

Ե.

Գիշեր մը կարծեց տեսնել Վահէն, որ գլուխարաբար մտաւ իր սենեակէն ներս, ուղղուեցաւ միջնադրան, բացաւ զայն եւ անյայտ եղաւ Մալվինէի սենեակին մէջ: Բենիամին, խենդի պէս, ցատկեց անկող-նէն, վազեց միջնադուռը եւ ուժգնօրէն բանալով զայն՝ ներս նետուեցաւ՝

— Բռնեցի քեզ, սրիկայ, պոռալով:

Մալվինէ եւ Արամ ընդոստ արթնցան, սարսափահար, սենեակին մէջ տեսնելով այդ մարդը, խենդի պէս աչքերը խոշոր-ցուցած, ահաւոր կերպարանքով:

— Ի՞նչ կայ, Բենիամին, ի՞նչ կ'ուզես, հարցուց Մալվինէ՝ վերմակին պլլուած, ահաբեկ:

— Մամա, կը վախնամ կոր, կը պոռար Արամ լալագին:

Բենիամին շուրջը կը նայէր, փնտռելով ան զոր չէր գտներ: Մարդ չկար, բացի Մալվինէէն եւ Արամէն: Սթափած, մար-դը ձեռքը ճակտին տարաւ՝ զինքը այսա-հարող դեւը վանելու պէս:

— Քնացէք, քնացէք, ոչինչ, բան չի կայ, ըսաւ, կարծեցի որ գող մտած է հոս:

Եւ իր սենեակը դարձաւ:

Հետեւեալ օրը Մալվինէ կ'ըսէր իր մօ-րը.

— Մամա, ես այս մարդէն կը վախ-նամ կոր. ի՞նչ պիտի ընենք, խենդու-թեան վայրկեանի մը մէջ չելլա՞յ մեզ սպաննէ:

— Սենեակիդ դուռը գիշերները կղպէ, խորհուրդ տուաւ Սոֆիկ հանըմ, ինքն ալ սաստիկ մտատանջ: Գիտե՞ս ինչու այս մարդը կը փոխուի կոր:

— Ի՞նչ գիտնամ:

— Պատճառը Վահէն է, ըսաւ մայրը լրջօրէն. սոսկալի կերպով կը նախանձի կոր: Կրնայ դժբախտութիւն մը պատա-հիլ:

— Օհ, աս ինչ սարսափելի բան է, ի՞նչ ընելու ենք, կ'ըսէր Մալվինէ, շուարած եւ անձկալից:

Վահէին հանդէպ, մանաւանդ, Բենիա-մինի վարմունքը ոչ միայն սկսաւ վերջին ծայր սառն ըլլալ, այլ եւ յարձակողա-կան: Բնաւ առիթները չփախցուց վիրա-ւորելու համար ճարտարապետին արժա-նապատուութիւնը: Անգամ մը Փարիզի վրայ խօսուած ատեն, Բենիամին ըսաւ.

— Ես չորս ամիս ապրեցայ Փարիզի մէջ, ու տեսայ թէ երիտասարդները, մանաւանդ Հայերը գլխաւորապէս ինչ կը սորվին հոն:

— Ի՞նչ, հարցուց Վահէ:

— Սրիկայութիւն, ըսաւ Բենիամին՝ չեշտակի նայելով երիտասարդին:

Այս վերջինը հասկցաւ որ քարը իրեն կը նետուէր. միակնոցը սեղմեց ականա-կապին մէջ, ու ձայն չհանեց: Արամին հանդէպ՝ Վահէին հոգածութիւնն ու գուրգուրանքը կ'աճէին քանի անիկա կը մեծնար: Մնաց որ, տարիքին յառաջաց-մանը հետ, դէմքին վրայ կը շեշտուէին Վահէին շարժումները, ձեւերը, խօս-ուածքը, նայուածքը, ամէն բան: Անոր մանրանկարն էր: Բենիամին կը տեսնէր այս աճումը, որ իր հերքումն էր, իր հայրական իրաւունքներուն ուրացումը, հետզհետէ ուժգին ու շեշտուած կերպով: Եւ այդ զայթակղական աճումին հետ կ'աճէին իր հոգիին անձկութիւնը, իր մտքին տանջանքը, իր էութիւնը վրդո-վող, մրրկող մոլուցքը:

Տաք մթնոլորտին մէջ հեղձուցիչ ճնշումը հետզհետէ կը սաստկանար. օդին մէջ կը դառնար սպառնական, վտանգա-ւոր բան մը, զոր ամէն մարդ կը զգար, կը տեսնէր, մինչեւ իսկ Սարգիս աղան, որ մերթ կ'ըսէր Սոֆիկ հանըմի.

— Հարս, ես այս մարդուն կերպարան-քին չեմ հաւնիր կոր. ի՞նչ կայ, ի՞նչ ե-ղաւ:

— Չեմ հասկնար կոր, կ'ըսէր Սոֆիկհա-նըմ, գլուխը օրօրելով, ամէն բան հաս-կցած ըլլալով հանդերձ:

— Օհ, ինչպէս աղջիկս այս մարդուն տուի, կը գալարուէր խեղճ կինը՝ իր սենեակին մէջ առանձնացած, յորդ ար-ցունք թափելով:

Վանեցի խոհարարը անմասն չէր տունը վրդովող այդ անձկութենէն: Դաւառացիի իր սուր հոտառութեամբը ամէն բան կը կռահէր:

— Էդ Փարիզի գիւպէն եկաւ էս տունը տակնուվրայ արեց, կ'ըսէր ինքնիրեն:

Տանը չորս անկիւններէն նորէն սկսան լսուիլ խորաթունդ հառաչանքները, որոնք տխրութեամբ եւ երկիւղով կը լեցնէին Նիրակոս աղբօրը հոգին: Տանը մէջ այ-լեւս ախորժակ չէր մնացած՝ իր պատ-րաստած համեղ կերակուրները ուտելու համար: Հազիւ սեղան նստած եւ պատա-ռաքաղի մէկ քանի հարուած տուած, անեցիք մէկիկ մէկիկ կ'ելլէին, լուռ ու մունջ, եւ կը քաշուէին իրենց սենեակ-ները:

Պատահեցաւ որ Բենիամին, մինչեւ իսկ, ներկայ չգտնուեցաւ իրիկուան ճա-շերու: Կատաղօրէն խմել սկսաւ եւ գլխի-վայր նետուեցաւ այն աշխարհին մէջ, ուր 'ատենօք' կորսնցուցած էր իր առող-ջութիւնը, իր առնականութեան շնորհը, իր երջանկութիւնը: Խելայեղօրէն ինկաւ նորէն բոզերու գիրկը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԵՇԽԱՆԼԵԱՆ

պայի պաշտպանութեան : Արեւմտեան Գերմանիան պատրաստ է մասնակցելու ութ պետութեանց խորհրդաժողովին, մէջն ըլլալով Ֆրանսան :

Ամերիկայի ծերակուտականը միացեալ բանակի դաշինքին ձախողմանպատասխանատուութիւնը կը ձգէ Պ. Մենտէս Ֆըրանսի վրայ : Այս առթիւ ըսաւ թէ իր անկեղծ եւ խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Նախագահ Այզընհաուըրի եւ Պ. Ֆ. Տըլըսի հետ, ողբերգութիւն համարելով Ֆրանսայի տուած վերջին որոշումը : «Ես չեմ կրնար հաւատալ թէ Ֆրանսացիներու ազատ կամքին արտայայտութիւնը միեւնոյն արդիւնքը պիտի տար : Արեւմտեան Գերմանիան կատարեալ գերիշխանութիւն ստանալէ զատ, պէտք է ի վիճակի ըլլայ աջակցելու իր իսկ հռչակած գաղափարներուն պաշտպանութեան : Կը հաւատամ թէ մեր կառավարութիւնը պիտի օգնէ Գերմանիոյ, այս ուղղութեամբ» :

ԵԳԻՊՏՈՍ ՋՈՒԶԵՐ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ԿՆՔԵԼ

Եգիպտոսի վարչապետը, գնդ. Կամալ Նասըր, յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը ամէն կերպով Արեւմուտքի հետ է, բայց չուզեր մասնակցիլ Միջին Արեւելքի պաշտպանութեան դաշինքի մը, նըկատելով որ համայնավարները պիտի չահագործեն այս պարագան, գրգռելու համար Արաբներու կասկածոտ միտքերը : Յեղափոխական Խորհուրդը զեկոյց մը հրատարակելով այս առթիւ, կ'ըսէ թէ գիտէ որ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները երբեք պիտի չյարձակին արաբական աշխարհին վրայ : «Եգիպտոսի մշակոյթը, առեւտուրը եւ տնտեսական կեանքը կապուած են Արեւմուտքի հետ : Գաղափարական տեսակէտով Եգիպտոս բացէ ի բաց հակառակ է համայնավարութեան : Զինուորական տեսակէտով Եգիպտոս այն կարծիքն ունի թէ Միջին Արեւելքի ըսպառնացող միակ համաշխարհային վըտանգը ռուսական արշաւանքն է» :

Այս պաշտօնական զեկոյցը օտար թըղթակիցներուն յանձնուեցաւ իբրեւ յուշագիր, պարզելու համար Եգիպտոսի արտաքին քաղաքականութիւնը, մանաւանդ որ այս միջոցին Իսլամ Եղբայրութիւնը, համայնավարները եւ կարգ մը քաղաքական վարիչներ պայքար կը մղեն կառավարութեան դէմ, անգլեւեգիպտական համաձայնութեան առթիւ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՀԼԻՃԷՆ հրաժարեցան երեք նախարարներ, որոնք համաձայն էին միացեալ բանակի դաշինքին վաւերացման : Նախապէս ալ ուրիշ երեք նախարարներ հրաժարած էին : Կառավարութիւնը նիստի հրաւիրուեցաւ, խնդիրը քննելու համար :

ԵՐԵՔ ՄԵԾԵՐԸ յառաջիկայ շաբթու պիտի ղրկեն իրենց պատասխանը՝ Մոսկուայի վերջին երկու ծանուցագիրներուն : Երեքը միասին որոշած են չվերսկսիլ բանակցութիւնները Խ. Միութեան հետ, գերմանական հարցին ինչպէս եւ Եւրոպայի ապահովութեան մասին, մինչեւ որ Մոսկուա չհաւանի ազատ ընտրութիւններ կատարել ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, ինչպէս եւ ստորագրել Աւստրիոյ հաշտութեան դաշնագիրը :

ԱՆԳԼԻՈՅ նախորդ վարչապետը, Պ. Էթլի, որ քննական պտոյտ մը կը կատարէր կարմիր Չինաստանի մէջ, յայտարարութիւն մը հրատարակելով, կ'ըսէ թէ մեծ տարբերութիւններ կան Խ. Միութեան եւ Չինաստանի միջեւ, համայնավար ծրագրի գործադրութեան տեսակէտով : Օրինակ, Չինացիները աւելի մեղմ կը վարուին գիւղացիներուն հետ, աւելի ճկուն են անհատական առեւտուրին հանդէպ, կարճ խօսքով՝ նուազ խստութեամբ կը կիրարկեն Մարքսի ծրագիրը :

ԹՈՒՆՈՒԶԻ մէջ սպաննուեցան ֆրանսացի օդաչու սպայ մը եւ չորս զինուորներ, ընդհարելով խումբ մը լեռնականներու հետ :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հանրապետութեան նախագահը, Ճէլալ Պայար, Պելկրատ հասաւ : Մինչեւ Ադրիականի նաւահանգիստը զբօսանաւին կը հետեւէին չորս թրքական եւ երկու եուկոսլաւական թորփիլահալածներ : Նախագահին կ'ընկերանան վարչապետը եւ ուրիշ խորհրդականներ :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ խորհրդարանը բանաձեւ մը քուէարկեց, որով խոր մտահոգութիւն կը յայտնէ, Մ. Նահանգներու եւ Մեծն Բրիտանիոյ նոր քաղաքականութեան հանդէպ՝ Միջին Արեւելքի մէջ (վերազինում արաբական երկիրներու) :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄՕՏ

ԿԸ ԳՏՆՈՒԻՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԳԻՐՔԵՐԸ.— ՌՈՒԲԷՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ, 7 հատոր : Գին 6000 ֆրանք :

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ (Ն. Ադոնց), գին 1000 ֆրանք :

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ, (ֆրանսերէնի թարգմանեց Լիւք Անտրէ Մարսէլ, ուրիշ ժողովրդական բանաստեղծութիւններով) : Գին 1000 ֆրանք :

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻի «Պատմութիւն Արեւմտահայ արդի Գրականութեան» Գին 800 ֆր. :

Թղթատարի ծախքը գնողին վրայ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.— Դպրաց դասը կը հրաւիրէ բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ ըլլալ իր եռանդուն անդամներէն Պ. Պէրպէրեանի զինուորական ծառայութեան մեկնումին առթիւ, իր ընտանեկան պարագաներուն ննջեցելոց հոգւոյն համար կատարուելիք հոգեհանգստեան պաշտօնին, այս կիրակի, Հայոց եկեղեցին, 69 ռիւ Լուի Պլան :

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԱՆԻ, ՎԻԷՆ.— Ուրբաթ օրուան համար ծանուցուած ժողովին ազդը ստացանք ուրբաթ առտու :

Մ. ՄԻՐԶԷ, ԼԻՈՆ.— Կրնաք ղրկել :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ երիտասարդ մը 21 – 30 տարեկան որ ունենայ որոշ պատրաստութիւն եւ ծանօթ ըլլայ առեւտրական գործերու :

Անձամբ դիմել Յառաջի վարչութեան :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Վճարումները դիւրացնելու համար կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—

ԱՆԻԷՌ, ՔՈԼՈՄԲ – ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՄԲ.— Ընկերներ Յակոբ Հիսայեանի եւ Արամ Աւետիսեանի :

ԻՍԻ. եւ ՄԷՕՏՕՆ.— Ընկերներ Երուանդ Ատանալեանի, Նշան Դարբինեանի կամ սրճարանապետ Զատիկեանի :

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՌՍԵԼ.— Ընկերներ Արփիար Մարտիրոսեանի եւ Կարօ Երանեանի :

ԱՆԿԷՆ – ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ.— Ընկեր Սահակ Տէր Թովմասեանի :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Ընկեր Բարթող Փափազեանի :

ՇԱՒԻԼ – ՎԻՐՈՖԼԷ.— Ընկեր Գրիգոր Կիւլեանի :

ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆ.— Ընկերներ Ներսէս Տակառեանի կամ ԲարթամՊասմաճեանի :

ՍԵՒՐԱՆ.— Պ. Խլղյեանի :

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի Կեդր. վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Արամ Պէտիկեանի (Մարսէյլ) իրենց մօր մահուան առթիւ :

★

Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Աճէմեան ցաւակցութիւն կը յայտնեն տէր եւ տիկին Արամ Պէտիկեանի իրենց մօր մահուան առթիւ եւ հազար ֆր. կը նուիրեն Հ. Յ. Դ. Տան ֆոնտին :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Արձանագրութիւնները բացուած են 1954-1955 ուսումնական տարեշրջանի համար : Կը խնդրուի բոլոր հայ ծնողներէն, որոնք կը փափաքին ազգային այս դարաւոր հաստատութեան մէջ ապահովել իրենց զաւակներուն տոհմային եւ ֆրանսական կրթութիւնը, օր առաջ, դիմել տեսչութեան, արձանագրութեան համար :

Մուրատեան վարժարանի այցելութիւնները՝ Շաբաթ եւ Երկուշաբթի օրերը եւ ժամադրութեամբ :

Direction Collège Arménien
26, Rue Troyon - Sèvres (S. O.)
Tél. : OBS. 18-28

ԴՈՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ խնամակալութիւնը կը յայտնէ պաշտօնապէս, որ աշակերտուհիներու ընդունելութեան արձանագրութիւնները բացուած են արդէն : Ծնողները կ'ընդունուին երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը, մինչեւ կէս օր :

Դիմել վարժարանը,

1, Bd. du Nord, Le Raincy
Autobus 146 de l'Eglise de Pantin.

- Imp. Araxes 46, rue Richer. Paris

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ — HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

Fondé en 1925 — Tél.: PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 — R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆր. — Հատը 12 ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 5 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — DIMANCHE 5 SEPTEMBRE 1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7463 — 30e ANNEE — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10Ր ԴՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2874

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՆՇԱՐԺ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ

Ապահովաբար շատ քիչեր լուր ունին :

Հարիւրին քանի՞ն հայկական գրատուն կը հանդիպին, ուրկէ որ լաւծ ըլլան :

Վերջին ամիսներու ընթացքին, մեծ քանակութեամբ գիրքեր հասած են Երեւանէն : Ոչ միայն Փարիզ, այլեւ Միջին Արեւելք :

Այդ գիրքերուն մէջ կը գտնուին ամէն տեսակ հրատարակութիւններ, — բանաստեղծութիւն եւ վէպ : Գիտական, ընկերային եւ բանասիրական ուսումնասիրութիւններ : Պատմութիւն եւ Թարգմանութիւն : Ծանօթ հեղինակներու ամբողջական գործերը : Մանկական գիրքեր եւ ուրիշ այլազան հատորներ :

Անշուշտ կարեւոր բաժին մը կը կազմեն քարոզչական հրատարակութիւնները, մեծ մասով թարգմանածոյ :

Մէկդի դնելով այս մասը, անդին կը մնան շատ մը արժէքաւոր գիրքեր, որոնք առաջին անգամ է որ կ՚երեւան արտասահմանի մէջ :

Թուղթը եւ տպագրութիւնն ալ բարւոքած են, բաղդատելով նախընթաց հրատարակութեանց հետ : Մեծ մասով՝ կազմուած են գիրքերը :

Ի՞նչ ընդունելութիւն կը գտնեն, հարցուցի գրավաճառի մը :

— Աւելի շատ փոխանակութեամբ կը ղրկուին : Ամէնքն ալ կը խրտչին ուղղագրութենէն եւ օտարաբանութիւններէն ..

Արդարեւ, բանաստեղծութիւնները եւ շատ մը արձակ էջեր բաղդատաբար հաճելի են, լեզուի հարազատութեամբ : Իսկ ուսումնասիրութիւնները, քննական, մասնագիտական հատորները յայտնապէս ճիգ, յոգնութիւն կը պահանջեն :

Այս բոլորին Թագուպսակ՝ բոլշեւիկեան անճոռնի, հակագիտական եւ յետադիմական ուղղագրութիւնը, որ մեծապէս կը դժուարացնէ ընթերցումը :

Երեսուն տարի անցած է արդէն, այդ բարբարոսութեան հաստատումէն ի վեր :

Կարգ մը բարեփոխումներ կատարուեցան 1941ին, բայց մասնագէտներ իրենք ալ գոհ չմնացին :

Հարիւր երեսուն տարի ալ անցնի, միշտ պիտի գտնուին ազատ եւ հմուտ միտքեր, բողոքելու համար պարտադրուած բարբարոսութեան դէմ, որ հիմնովին կ՚աղճատէ լեզուին ոգին եւ զարգացման բնական ընթացքը :

Ոչ միայն ագէտներ, այլեւ քրէական յանցաւորներ են անոնք որ կը փորձեն ազատ արտասահմանի մէջ ալ տարածել այդ խեղկատակութիւնը, — հետո, կիլիկիո, նյութ, իդեպ, կյանք, հարձակում եւայլն :

Եթէ անոնք իսկապէս հայրենիքի եւ հայկ. մշակոյթի սիրով առաջնորդուած ըլլային, իրենց առաջին պարտականութիւնը պիտի ըլլար ոչ թէ թութակաբար կապկել ծաղրանկարը, այլ բարեկամաբար թելադրել որ վերահաստատեն աւանդական ուղղագրութիւնը :

Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին, սնտուկներով գիրքեր կը հասնէին Կովկասէն, եւ գրական հատորները անմիջապէս կը սպառէին :

Թիֆլիսի հռչակաւոր «Կութէնպէրկ» գրավաճառանոցին տէրը կը խոստովանէր թէ մէկ տարուան ընթացքին այնքան գիրք չէ ծախած քաղաքին մէջ, որքան վերջերս, պոլսահայ գրատան մը միջոցաւ :

Նորութեան կարօ՞տն էր :

Բայց այսօր ալ նորութիւն չէ՞ ինչ որ կուգայ Երեւանէն : Հայրենիքի բոյրով :

Ինչո՞ւ միջոցներ չեն մտածեր, որպէսզի ընթերցողները չխրտչին եւ ղրկուած գիրքերը անշարժ դրամագլուխի չվերածուին :

Լեզուն «դիպլոմատիա» կամ «դիալեկտիկա» չէ, որպէսզի կուսակցական մարզանքի վերածեն, իրենց ուզածին պէս խաղալով անոր հետ : Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ ՎԵՐՋԸ

ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ ԵՒՐՈՊԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄԵԼ ԱՌԱՆՑ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Վերջին լուրերու համաձայն, բանակցութիւնները կը շարունակուին Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ, նոր խորհրդաժողով մը գումարելու համար : Այս առթիւ արեւմտեան Գերմանիոյ բրիտանական մարզպանն ալ տեսակցութիւն մը ունեցած է Տոքթ. Ատընաուըրի հետ, որ կը շարունակէ վերապահ դիրք մը բռնել : Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ կարելի պիտի չըլլայ ութ պետութեանց խորհրդաժողովը գումարել հոկտեմբերէն առաջ : Իրազեկներու կարծիքով, Մեծն Բրիտանիա կը փորձէ իրաւարարի դեր կատարել Ֆրանսայի եւ արեւմտեան Գերմանիոյ միջեւ : Շատ մը կէտեր անորոշ կը մնան : Օրինակ, Չըրչիլ տակաւին չէ ճշդած թէ ինչ ձեւ պիտի առաջարկէ, գերմանական ուժը եւրոպական ճակատին միացնելու համար, միեւնոյն ատեն սահմանափակելով անոր վերազինումը, որպէսզի փարատէ Ֆրանսայի կասկածները : Ամէն պարագայի մէջ, Անգլիա միշտ անհրաժեշտ կը գտնէ Ֆրանսայի հաւանութիւնը՝ որեւէ կարգադրութեան համար : Չըրչիլ եւ Իտըն այս պարագան մասնաւորապէս յիշեցուցած են Մ. Նահանգներուն : Ատլանտ. զինակցութեան բոլոր ռազմական ծրագիրները հիմնուած են ֆրանսական հողին օգտագործման վրայ : Հետեւաբար, Լոնտոնի մէջ կը նախընտրեն պրպտումներ կատարել եւ գտնել բանաձեւ մը որ ընդունուի Ֆրանսայի կողմէ, փոխանակ նոր ընդդիմութիւններ յարուցանելու : Նոր կարգադրութիւնը պիտի հիմնուի Ատլանտեան դաշինքին վրայ : Անգլիա կ՚ուզէ միշտ հաւասարէ հաւասար գործել Մ. Նահանգներուն հետ, իսկ Ֆրանսայի խորհրդարանը չի կրնար ընդունիլ բանաձեւ մը որ չապահովեր Անգլիոյ գործօն մասնակցութիւնը :

ԱՀԱԳԻՆ ԶԻՆԱՄԹԵՐՔ ԱՄԲԱՐԱԾ ԵՆ

Մինչ այս մինչ այն, Մ. Նահանգներուն միացեալ սպայակոյտը անելի մը մատնուած է, երեք տարիէ ի վեր դիզուած զինամթերքի փոխադրութեան համար : Այս զինամթերքը ամբարուած է արեւմտ. Գերմանիոյ վերազինման համար : Ուաշինկթընի մէջ կը գանգատին թէ մթերանոցները խճողուած են, ինչ որ ոչ միայն դժուարութիւն կը պատճառէ Ամերիկայի զինուորական իշխանութեանց, այլեւ կրնայ վնասել ամբարուած զինամթերքին : Միացեալ սպայակոյտը կը կարծէ թէ կարելի է անմիջապէս Գերմանիա փոխադրել դիզուած զինամթերքը, եթէ համաձայնութիւն գոյանայ վերազինման մասին : Իրազեկներ հինգ հարիւր միլիոն կը հաշուեն դիզուած զինամթերքին արժէքը :

Եւրոպայի միացեալ բանակի ծրագրով կը նախատեսուէր 400.000 գերման զինուոր, բաժնուած՝ 12 զօրաբաժիններու, յետոյ 80.000 օդաչու՝ 1200 օդանաւերով եւ քսան հազար նաւազ, սահմանափակ տարմիղով : Միեւնոյն ատեն պիտի տրամադրուէին արդիական թնդանօթներ եւ հրասայլեր : Այս բոլոր զէնքերը դիզուած են ամերիկեան մթերանոցներու մէջ, ուղղակի արեւմտեան Գերմանիա ղրկուելու համար :

× Արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետը նոր տեսակցութիւն մը ունենալով անգլ. մարզպանին հետ, հաւանեցաւ յետաձգել Ուեթերու ժողովը, որպէս զի կարելի ըլլայ խնամեալ բանաձեւ մը պատրաստել :

Գերման ընկերվարութեան առաջնորդը, Օլէնհաուըր, գիտել կուտայ թէ տոքթ. Ատընաուըրի կառավարութիւնը կը ձգտի

❁ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ❁

ԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ՄԱՅՐԵՆԻ ԱԾՈՒՆ

Երկու տարի առաջ, Լիբանանի գրական շաբաթաթերթը, *Նայիրի*, կը ծանօթացնէր նոր աշխատակից մը, Նուպար Չարխուտեան :

«Անծանօթ»ը կը գրէր ֆրանսերէն, արձակ թէ ոտանաւոր : Ուրեմն կը թարգմանէին գրածները :

Ձեռքի տակ ունիմ փոքր ժողովածու մը իր վերջին բանաստեղծութիւններէն, **« Berceuses pour des Cadavres »,** (Օրօր Դիակներու համար), տպուած 1952ին :

Կատաղի ճիչ մը զայրոյթի, վրէժի, ատելութեան : Փոթորկահայն պոռթկում՝ ներշնչուած Հայաջինջ Սարսափներէն :

Եւ այս բոլորը արտայայտուած՝ եփուն, գունագեղ ֆրանսերէնով մը :

Չեմ գիտեր թէ Նուպար Չարխուտեան որ եւ է յիշատակ ունի՞ 1915ի Արհաւիրքէն :

Ամէն պարագայի մէջ, իր հատորը կը պարունակէ պատկերներ, նկարագրութիւններ, ահուսարսափի տեսարաններ որոնք ուժգնօրէն կը բզկտեն ձեր սիրտն ու միտքը, իբրեւ կենդանի վկայութիւններ :

Հատուած մը առաջին «Օրօր»էն.—

Քնացէք, մարմիններ անմայր, ոսկորներ առանց միսի, աչքեր առանց բիբի, բերաններ առանց շրթունքի, մեռելներ առանց գերեզմանի, սիրտեր անսէր :

Տեղ – տեղ սանձակոտոր ուժգնութեան մը կը հասնի բանաստեղծին ցասումը, դառնալով հրեղէն անէծք եւ մարտակոչ :

Յետոյ խօսքը կ՚ուղղէ վրէժխնդիր Աստուծոյ (Աղօթք Հայաստանի համար).

— «*Դուն բիր.— Սպաննեցէք Սերմնացանին, արդարութեան եւ զայրոյթի ժամուն :*

Բայց, ո՛վ Քրիստոս, դաշտը մշակուած է արդէն. Թող մի տար որ որոմը խեղդէ ցորենը :

Լսէ՛ մեր անյոյս կոչերը որոնք կը թնդան եւ վաղը թող հնչէ վրէժխնդրութեան ժամը :

... Քու հողեվարքդ երեք օր տեւեց :

Մերինը աւելի՞ երկար եւ աւելի՞ դաժան պիտի ըլլայ :

Պատի՞ւ կ՚ընես մեզի որպէսզի աւելի երկար տառապինք քան մեր Աստուածը :

Եւ կամ քու տառապանքդ շատ ծանր ըլլալով մէկ մասը մեզի՞ ձգեցիր »:

Այս տղան հրապարակ հանած ատեն, *Նայիրի* կը մաղթէր որ « իվերջոյ տիրանայ հայ լեզուով արտայայտուելու արուեստին, ինչպէս կրցած է գեղեցկօրէն տիրանալ ֆրանսերէնին» :

Եւ ահաւասիկ աւետաբեր լուրը, — հայերէն գրքոյկ մը՝ նոյն հեղինակէն, — «Կայէն՝ Անմեղը» :

Սահուն եւ ներդաշնակ հայերէն մը, աննշան վրիպումներով :

Ուրեմն վերադարձ դէպի մայրենի ածուն :

Նիւթն ալ՝ յանդուգն նորութիւն մը, — Կայէն կը դառնայ ոչ թէ հասարակ եղբայրասպան մը, ինչպէս գիտենք աւանդութենէն, այլ անմեղ, հալածական զոհ մը որ կ՚ըմբոստանայ անիրաւութեան դէմ եւ ի վերջոյ արիւն կը թափէ :

Կ՚արժէ առանձին քննել վէպը :

ՎԱՀԷ

ԴԱՀԼԻՃԸ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԵՑԱՒ

Պ. Մենտէս Ֆրանս աւջի օր վերակազմեց դահլիճը, նորեր նշանակելով երեք հրաժարեալ նախարարներուն տեղ : Այս վերջինները յայտարարութիւն մը հրատարակեցին որով կ՚աղդարարեն թէ Ֆրանսա ի վերջոյ պիտի հարկադրուի հաւանիլ դերիշխանԳերմանիայի մը անկաշկանդ վերազինման, կամ հրաժարիլ Եւրոպայի պաշտպանութենէն, եթէ մերժէ որեւէ բանաձեւ եւրոպական ազգերու հաւաքական կազմակերպութեան մասին : Ինչպէս միացեալ բանակի դաշինքին կուսակիցները, այս երեք նախարարներն ալ կը վախնան որ Ֆրանսայի ժխտական դիրքը մեծ տագնապ մը յարուցանէ Հիւս. Ատլանտեանի կազմակերպութեան մէջ որուն վրայ հիմնուած է Ֆրանսայի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի պաշտպանութիւնը : Երեք հրաժարեալներն են Մօրիս Պուրժէս – Մոնուրի (առեւտուրի), Քլոտիւս Փըթի (աշխատանքի) եւ Էմիլ Հիւկ (դատական) : Ասոնց յաջորդները նշանակուած ատեն, վերադարձաւ միացեալ բանակի հակառակորդներէն Շապան Տելմաս, հանրօգուտ շինութեանց նախարարը, որ հրաժարած էր վարչապետին Պրիւսէլ երթալէն առաջ : Արտաքին գործերու նախարարութեան խորհրդական նշանակուեցաւ Պ. տը Մուսթիէ, որ կուսակից է Ատլանտեան զինակցութեան եւ միացեալ Եւրոպայի : «Դահլիճին մէջ մտայ անգամ մը եւս հաստատելու համար թէ այս կառավարութիւնը հաւատարիմ է այդ քաղաքականութեան » : Այս նախարարին

երկրորդական գծի մը վրայ դնել Ֆրանսան : « Մեր կառավարութիւնը կը մոռնայ թէ ստիպուած է բանակցիլ գրաւման պետութեանց հետ, որոնց մէկն է Ֆրանսան : Ան մինչեւ անգամ կը փորձէ գերիշխանութեան վերահաստատում եւ վերազինման իրաւունք ստանալ առանց Ֆրանսայի, հետեւաբար Ֆրանսայի դէմ, ինչ որ պատճառ կրնայ ըլլալ Գերմանիոյ երրորդ բաժանման : Այս քաղաքականութիւնը պատճառ պիտի ըլլայ որ Եւրոպան պառակտուի եւ Ֆրանսան միակողմանի համաձայնութիւն մը կնքէ Խ. Միութեան հետ » :

հայրը մեռած է աքսորի մէջ, մառեշալ Փեթէնի պահանջած լիազօրութիւնը մերժելէ վերջ :

Դահլիճը կը բաղկանայ 16 նախարարներէ, (խորհրդականներով 27) :

Ուրիշ երկու հրաժարեալ նախարարներ, զօր. Քէօնիկ եւ Պ. Լըմէր մերժեցին վերադառնալ, նախկին պաշտօններուն մէջ :

Դահլիճին վերակազմութենէն ետք, վարչապետը տեղեկութիւններ հաղորդեց վերջին օրերու խորհրդակցութեանց մասին : Յաջորդ շաբթու երկու ժողովներ պիտի գումարուին, մէկը՝ նախագահութեամբ Պ. Ռընէ Քօթիի, որ առձակուրդի գացած է : Վարչապետը նոր տեսակցութիւններ ունեցաւ Փարիզի անգլիական, ամերիկեան եւ քանատական դեսպաններուն հետ : Սեպտեմբերի վերջերը Նիւ Եորք պիտի երթայ, մասնակցելու համար ՄԱԿի ընդհ. ժողովին որ կը բացուի Սեպտեմբեր 21ին :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՊԵԼԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Եուկոսլաւիոյ կառավարութիւնը փայլուն ընդունելութիւն մը սարքած էր ի պատիւ Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահին, որ Պելկրատ հասած է աւջի օր : Քաղաքին փողոցները զարդարուած էին թրք. եւ եուկոսլաւ դրօշներով : Հեռագիրը կ՚ըսէ թէ հարիւր հազարաւոր բնակիչներ կը ծափահարէին պաշտօնական թափօրը : Ճէլալ Պայար նախկին արքայական պալատը առաջնորդուելով ճաշեց մարեշալ Թիթոյի հետ : Յետոյ ծաղկեպսակ մը դրաւ Անծանօթ զինուորի դամբարանին վրայ : Երէկ, շաբաթ, պատուակալ դոկտոր պիտի նշանակուէր Պելկրատի համալսարանին, եւ ներկայ պիտի ըլլար խորհրդարանի նախագահին ընդունելութեան : Այսօր, կիրակի, գօրահանդէս մը վերջ, Ճէլալ Պայար եւ Թիթօ մասնաւոր կառախումբով պիտի այցելեն Սերայեվօ, Զագրէպ, Պլէտ եւ Թիթոյի ամառանոցը, որ կղզի մըն է : Զանազան տեսակցութիւններէ, լրագրական ասուլիսէ մը եւ նաւահանգիստէ մը վերջ, Ճէլալ Պայար պիտի մեկնի իր զբօսանաւով, ընկերակցութեամբ եուկոսլաւ թորփիլահալածներու :

ՈՐՊԻՍԱ՞ԶԻ ՇԱՀԻՆՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ազգապահպանման մեր պայքարին մէջ, մեծ է մեր գրականութեան, այսինքն՝ մեր գրագէտներուն դերը :

Հրապարակագրութիւնը մեր առօրեայ կեանքը կ'առաջնորդէ. կը դատէ, կը քննադատէ եւ կը մատնանշէ : Լուծումներ կը փնտռէ մեր օրակարգի հրատապ հարցերուն, ինչպէս կ'ըսուի. եւ, առաջարկներ կը ներկայացնէ, երբեմն ալ պարտադրելով զանոնք :

Գրականութիւնը աւելի տեւական է իր նպատակներով ու ազդեցութեամբ : Անմիջական չէ իր ազդեցութիւնը, անշուշտ, բայց խորունկ է աւելի, մանաւանդ նորահաս երիտասարդութեան վրայ :

Հայ կեանքէն ու հայու հոգիէն բխած գրականութիւնը, վէպ ըլլայ թէ վիպակ, քերթուած թէ թատերական գործ կամ ստեղծագործ քննադատութիւն, բնական կոչումով մը սահմանուած է վերելքի տանելու մեր ժողովուրդին հոգեկան կեանքը : Խօրացնելու, մշակելու զայն եւ, միանգամայն, պատկերացնելու իր յաւերժական ու լուսաւոր գիծերուն մէջ : Վէպ մը պատմական շրջան մը կը բանայ յաճախ, ինչպէս Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի»ն. ուրիշ վէպեր՝ ինչպէս Րաֆֆիի գործերը, յետոյ Ահարոնեանինը, ոչ միայն ժողովուրդի մը առօրեայ կեանքն ու շարժումները կուտան, այլեւ ապագան ընդգրկող բաղձանքները, նոր թափ ու նոր ոգի ներշնչելով անոր. նոր ազդ մը ճարտարապետելով :

Մեր բանաստեղծներէն շատերը, Նալբանդեանէն մինչեւ Ալիշան, մինչեւ Վարուժան ու Սիամանթօ, իրենց կարգին, ազգակերտումի գործը տարած են իրենց լրումին, հարստացնելով հայ ժողովուրդի հոգին, բարձրացնելով անոր հաւատքը, լուսաւորելով անոր մութ հորիզոններ :

Զենք կրնար ըսել, թէ անգործօն է հայ գրականութիւնը մեր օրերուն. չկան կամ չունինք գրողներ՝ նոր ուժ ու կայծոյր ներշնչող, նոր հորիզոններ բացող գրողներ : Կան :

Կը շարունակուի դեռ հին աւանդութիւնը, բարեբախտաբար, եւ ունինք դեռ դէմքեր — նոյնիսկ երիտասարդ սերունդէն — որոնք հաւատարիմ իրենց ժողովուրդին, ինչպէս նաեւ իրենց կոչումին, կը ստեղծագործեն հաւատքով ու հայու հարազատ ոգիով :

Քանի՞ հոգի սակայն, թիւը այս հաւատաւորներուն, որոնք գրի ու արուեստի ճամբով գոյութեան մեր պայքարին կը բերեն իրենց նպաստը : Ալեկոծութեան մէջ է Հայոց պատմութիւնը եւ, արժան է, անհրաժեշտ է որ բոլորը մասնակցին փրկութեան գործին :

Հայ գրողներու գանգուածը սակայն, մեր օրերուն, միաձոյլ զօրութեամբ չի ներկայանար : Իր հոգիին մէջ փշրուած, կրնանք ըսել պառակտուած պատկերով կը ներկայանայ ան : Կան շատեր՝ որոնք, յանուն արուեստի, չեն հետաքրքրուիր ազգային, առօրեայ կամ տեւական կեանքով ու խնդիրներով : Կը վախնան որ կը նեղնայ իրենց ներշնչումի դաշտը՝ ազգային տարրերով սահմանափակուելով :

Կը նախընտրեն « համամարդկային »ը, առանց անդրադառնալու, որ իրենք արժէք կրնան դառնալ ազգային գետնին վրայ միայն, իրենց ցեղային շունչովն ու արիւնովը : Նախ՝ որովհետեւ ինչ որ ալ ընեն, չեն կրնար խուսափիլ «ազգային» խառնուածքէն, իրենց ծնունդովն իսկ պարտադիր. երկրորդ՝ որովհետեւ համամարդկային կոչուած ովկէանոսին մէջ կաթիլ մը իսկ չեն կրնար դառնալ : Զմոռնանք, որ Սարոյեան մը, համաշխարհային անունով, դերագանց Հայ մըն է եւ շատ բան կը պարտի իր խառնուածքին, ցեղային իր ծագումին ու շնորհներուն :

Կան ուրիշներ, որոնք օտար հովերու ունկնդիր, արձագանգ են միայն մեր կեանքէն դուրս ըմբոնումներու եւ մեզի օտար տպաւորութիւններու : Մինչ Հայոց պատմութիւն ու ապրած կեանքը, հայ ժողովուրդի սիրտն ու հոգին բաւական պիտի ըլլային ստեղծագործութեան, փառքի ու մեծութեան տանելով ամէնէն խստապահանջ արուեստագէտն իսկ :

Այս տեսակէտէն, ուրիշներու կարգին, մանաւանդ, Փարիզի մէջ մշակուած Հայ գրականութիւնը, գիրքերու կամ հանդէսներու մէջ, մեծ թիւով էջեր ունի, անազդեցիկ ու անօգուտ, բացարձակապէս :

Խօսքը չենք ըներ այն գրականութեան, որ կեղծ հայկականութեամբ մը կը տրուի ընթերցողներուն, իբրեւ աժգոյն ու հետեւակ արձագանգ հայաստանեան գրականութեան, Լիբանանէն մինչեւ Ֆրանսա ...

Ժամանակակից հայ գրագէտը ,պէտք է մասնակցի ազգապահպանման մեր պայքարին, հայ կեանքը տալով հաւատքով ու հարազատութեամբ : Այսինքն՝ ունկնդիր Հայոց պատմութեան խորունկ տրոփումներուն եւ հայ ժողովուրդին ազգային հարազատ բաղձանքներուն : Ազգամոլութիւն թող չհամարուի այս բաղձանքը, այլ հրաւէր մը միայն մասնակցութեան ազգ մը փրկելու դիւցազնական պայքարին : Արդարեւ, կա՞յ աւելի դիւցազնական գործ շարժում, քան ժողովուրդի մը փրկութիւնն է՝ իրմէ վեր ու զինք լափող ուժերու ալիքներէն : Մեր փէտայիները իրենց արիւնը, կեանքը տուին, հայ գրողը կրնա՞յ սակարկել իր միտքն ու հոգին :

Դժբախտութիւն է որ, մեր գրականութիւնը դեռ չէ խառնուած հայ կեանքին. դանդուածներուն համար սնունդ չէ ան դեռ, ոչ ալ շունչ, ոչ ալ առօրեայ հաց ու լոյս : Պիտի գիտնանք հացի ու լոյսի վերածել զայն, հոգեպէս կապելով գրականութիւնը մեր ժողովուրդի կեանքին ու արիւնին, անոր առօրեային խառնելէ առաջ : Պիտի կրնա՞նք յաջողիլ : Ի՞նչ միջոցներով սակայն, երբ ամէնէն անպաշտպան կալուածը դարձած է հայ գրականութիւնը : Երբ ոչ վերահրատարակութիւններ կան, ոչ ալ հրատարակութիւններ : Մեր հին ու արժէքաւոր գրողներու գործերը անգտանելի են, մոռցուած գրեթէ. բացմաթիւ հեղինակներու, որոնց կարգին՝ Տէմիրճիպաշեանէն մինչեւ Օշականի գործերը լոյսի կը սպասեն, կամ տարիներու ընթացքին լոյս կը տեսնեն, բեկորներով, երբ Վարուժանի գործերը վերհրատարակուելու համար ազգաշունչ մեկենասի մը կը սպասեն, վերջ տալով ամէն կարգի չարաշահութիւններու ... Երբ մեր երիտասարդութիւնն ու պատանութիւնը զուրկ են իրենց սրտին, տարիքին ու մտքին յատուկ գրականութենէ :

Կրցա՞նք լրացնել այս պակասները՝ մեր կեանքին : Գրագէտն ու գրականութիւնը դարձնել հայ կեանքի լուսարարներէն, յառաջապահ մարտնչողներէն, այն ատեն կը շահինք ազգապահպանումի մեր պայքարը :

Կը շահինք մեր ազգային պատերազմը : Անոնցմով՝ չենք կորսնցներ :

(Խմբագրական ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ)

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵԴԵՍԻՈՅ ՄԷՋ

Ա.

Գ. Ալան (Հայրենիք, 1954 թ. 12-839) եւ Արամ Սահակեան (Յառաջ, թ. 2856) աւետեցին Ուրֆայի «Յուշապատում»ին մօտալուտ հրատարակումը : Որքան նիւթ կայ ««Ուռհա-Եդեսիա-Ուրֆա»ի մասին գրուած շատ հինէն ի վեր : Մեր հնագոյն պատմիչը կը գրէ թէ . (զՈւռհա քաղաք շինեալ է նախնեաց մերոց» (Բուզանդ, Բ. ԼԲ.) : Ո՞վ կրնայ յաւակնիլ մէկտեղ հաւաքելով բոլոր աղբիւրները՝ տալ ամբողջ պատմութիւնը այդ քաղաքին : Անշուշտ դոհ ըլլալու ենք, եթէ «Յուշապատում»ը լոյս հանողները տան մեզի «Հայ – Ուրֆան» ամբողջապէս : Առ այդ սիրով մեր գոյգն նպաստը կը բերենք՝ մեր հաւաքած նիւթերը տրամադրելով :

1. ՔՐԻՍՏՈՍԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1885) .— Ե՞րբ հիմնուած է «Եդեսիա – Ուրֆայի» հնագոյն Կրթական Ընկերութիւնը : Զունինք տեղեկութիւն : 1898ին «Սկսնակ Բանասէր» Եդեսիա – Ուրֆայի հնագոյն երեք ընկերութիւններ յիշած է 1855էն : Ատոնց ամէնէն հինը կը համարինք «Քրիստոսեան Ընկերութիւն»ը, որուն նպատակն էր՝ համանուն վարժարանին նիւթապէս նպաստել (Արեւելք, կ. պ. 1898 թ. 3854) :

Ընկերութիւնս եւ իր վարժարանը կը յիշուին արդէն 1857ին «Քրիստոսեան» վարժարանի ուսուցիչ Գրիգոր Գապպանճեանի կողմէ, որ կը պատմէ թէ նոյն վարժարանի մէջ 1857ի սկիզբը բացուած է նաեւ գիշերային դասընթացք մը մեծերու համար, ուր կը յաճախեն 35 հոգի (Մասիս, կ. պ. 1857 թ. 269) :

1858ին ընկերութեանս կը միանան «Ազգէեան» եւ «Թադէոսեան» ընկերութիւնները՝ կազմելով նոր ընկերութիւն մը — Քրիստոսեան ազգային միաբանեալ նոր ընկերութիւն — որ խնկանին մէջ «Քրիստոսեան» ընկերութիւնն է՝ նոր տիտղոսներով : Ասիկա կը տեսնուի նաեւ անկէ որ 1858 Օգոստոսին կը գրուի թէ. « Եդեսիոյ վիճակին առաջնորդ արժ. Տ. Իսրայէլ Ծ. Վ. Եդեսիոյ դպրատուները բարեկարգելով՝ անոնց կանոնաւոր շարունակութեանը համար Քրիստոսեան ընկերութիւնը նոր կանոններով վերահաստատեց» (Մասիս, 1858 թ. 341) :

2. ԱԳԴԷԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1855). — Ուրֆայի համանուն վարժարանի նըպաստմատոյց ընկերութեանս հիմնումը կը դրուի նոյնպէս 1855ին (Արեւելք, անդ, թ. 3854) : Գապպանճեան 1857 Փետրուար 21ին գրած թղթակցութեան մէջ (Մասիս, 1857 թ. 269) կ'իմացնէ թէ Եդեսիոյ «Ագդէեան» վարժարանը «Քրիստոսեան» վարժարանի մէջ բացուած գիշերային դասընթացքի յաջողութիւնը տեսնելով՝ 1857 Յունուար 10ին ինքն ալ կը բանայ գիշերային դասընթացք մը :

Ընկերութեանս առաջին յիշատակութիւնը 1858ին կ'ըլլայ, երբ արդէն կը ձուլուի ուրիշ երկու ընկերութիւններու հետ, ինչպէս պիտի տեսնենք :

3. Ս. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1856 – 7) .— «Սկսնակ բանասէր»ի համաձայն (տես Արեւելք, թ. 3854) Ուրֆայի երրորդ Կրթական Ընկերութիւնն ալ — Ս. Թադէոսեան — 1855ին հաստատուած է : Կը թուի թէ «Սկսնակ Բանասէր»ի կարծիքը այս ընկերութեան հիմնումի թուականի մասին ճշդումի կարօտ է :

1857 Ապրիլի սկիզբը Եդեսիայէն գըրուած հանրագիր մը կ'իմացնէ թէ տեղւոյն առաջնորդ Զաքարիա Ծ. Վ. արդէն գոյութիւն ունեցող դպրոցները բարեկարգեր եւ իր կողմէ ալ նոր ընկերութիւն մը — Ս. Թադէոսեան — հիմներ եւ նոյնանուն դպրոց մըն ալ բացեր է : Այս բացատրութիւնը կը ցուցնէ նախ թէ « Ս. Թադէոսեան ընկերութիւն »ը «Քրիստոսեան» եւ «Ագդէեան» ընկերութիւններէն յետոյ հիմնուած է, երկրորդ՝ այս վերջին թղթակցութիւնը կ'ապացուցանէ թէ « Ս. Թադէոսեան ընկերութիւն»ը 1857ի Ապրիլին նոր բան մըն էր : Աւելցնենք նաեւ թէ Գրիգոր Գապպանճեան իր 1857 Փետրուար 21ի թղթակցութեան մէջ «Քրիստոսեան» եւ «Ագդէեան» վարժարաններու յիշատակութեան առթիւ ՉԻ ՅԻՇԵՐ «Ս. Թադէոսեանը» : Հետեւաբար հաւանական կը մնայ ընդունիլ թէ «Ս. Թադէոսեան ընկերութիւնը» հիմնուած է 1856 – 7ին :

Ահա այս մասին «Մասիս»ի մէջ գրուածը .— «Եդեսիայի հայ ժողովուրդը բաղմաթիւ ստորագրութեամբ նամակ մը ուղղելով Ամենապատիւ Ս. Պատրիարք

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

Քանի այդ մթնոլորտը կը շնչէր, տիրական, նոյն իսկ հերոսական կերպարանք մը կը ստանար, եւ կրնար տարուիլ ամէնէն սահմռկեցուցիչ յանդգնութեանց : Բայց անգամ մը որ այդ մթնոլորտը պակսէր, կ'իյնար ուժաթափ ու ամքած, — իր իսկ ծանօթ բացատրութեամբ՝ «պարպուած օդապարիկի մը պէս»...

Յետոյ՝ չափազանց կը սիրէր կեանքը, որ իրեն համար ծաղիկներու, անուշահոտութեանց, երգի, նուագածութեան, ժըպիտի, վերջապէս ամէն տեսակ գեղեցկութեանց յաճախ բոլորովին խելայեղիչ փոթորիկ մըն էր : — «Ինչպէ՞ս պիտի բաժնուինք այս ամէնէն», — կ'ըսէր մըտերմական պահերու մէջ, երբ անխոր հուրդ խօսքի մը վրայ, որ երբեք իրմէ չէր բխեր, մահուան յաճախանքը կ'ունենար : Եւ շուտով ուրիշ խօսք կը բանար, մղձաւանջը վանելու համար :

Պէտք է երեւակայել իր կորովին փլուզումը, երբ յանկարծ այդ ամէնէն խլուեցաւ, բոլորովին անսպասելի պահու մը մէջ, — կ'ըսեն թէ ձերբակալութենէն քիչ առաջ Թալէաթ փաշայի հետ թեւ թեւի մեկնած էին Քլիւպէն, — եւ ձգուեցաւ այն անյոյս ճամբաներուն վրայ, որոնց երկայնքը այլեւս իրեն պիտի պակսէին այն բոլոր բաները որոնցմէ իր ոյժը կը ստանար :

Ընդհակառակն, ամէն մէկ քայլին, մարդոց վարմունքն ու իրերու երեւոյթը, քիչ մը աւելի բրտօրէն իրեն պիտի զգացնէին այն եղերական վախճանը որուն կը տարուէր, եւ որուն մերձաւորութիւնը կը զգար զինքը յատկանշող իրատեսութեամբ եւ խորաթափանցութեամբ :

Զարմանալի չէ որ ամբողջ այդ ցաւի ճամբան կարեց առանց մտածման, առանց կամքի, առանց կորովի, մահուան դրոշմը աչուըներուն խորը :

Իսկ Վարդգէս՝ բոլորովին իր հակոտնեան էր : Կեանքէն՝ առաւելապէս նեղութիւնները, վտանգներն ու փորձանքները գիտէր : Շատ ճիշդ էր իրեն համար ըսել թէ աւելի մահը կը ճանչնար քան կեանքը : Եւ մահուան հետ խաղալով խաղալով այլեւս վարժուած էր անոր յաճախանքին, չէր խրտչեր անկէ : Ապահովաբար առաջին անգամը չէր որ իր մորթը վտանգի մէջ կը զգար : Խնդիր է նոյն իսկ թէ իրօք այդ վտանգին կը հաւատա՞ր : Կը փորձուիմ խորհելու թէ ոչ : Բայց եթէ նոյն իսկ հաւատար ալ, կրկին լաւատես պիտի մնար, ինչպէս մնաց իրենց ամբողջ գողգոթային երկայնքը :

Այդ լաւատեսութեան պիտի զոհուէր, իրեն հետ քաշքշելով նաեւ Զօհրապը : Որովհետեւ, ինչպէս պիտի տեսնենք, երկուքն ալ կրնային ազատիլ, եթէ Վարդգէս քիչ մը աւելի սեւ տեսնէր իրերը :

●

Մէկն ու միւսը մեր յոյսն էին Չանղըրըի աքսորավայրին մէջ, ուր արթընցեր էինք առտու մը, 1915 ապրիլի անակնկալ ձերբակալութեանց յաջորդող վըրդովիչ ճամբորդութենէ մը ետք : Զօհրապի ազդեցութիւնը մեծ էր պետական շըջանակներու մօտ, իսկ Վարդգէս, իբրեւ Դաշնակցական, սակայն կը պատկանէր կուսակցութեան այն սակաւաթիւ հատուածին որ գոնէ առերեւոյթ անկեղծութեամբ կը գործակցէր Իթթիհատին, եւ լաւագոյն յարաբերութիւններ կը պահէր անոր հետ :

Տարիներ վերջ, 1919ին, Իթթիհատի ընդհանուր քարտուղար Միտհատ Շիւքրի պէյ, Պոլսոյ մէջ ձերբակալուած Իթթիհատականներուն դատավարութեան Մայիս 17ի նիստին մէջ պիտի յայտարարէր .— « Երբ լսեցի որ սիրելի բարեկամս, Վարդգէսը, ճամբան սպաններ են, յուզումէս լացի, ներքին գործոց նախարարին (Թալէաթի) գացի եւ խնդրեցի որ անոր ոճրագործը անպատճառ գտնեն, ընտանիքին ալ դրամ ղրկեցի եւ խորհուրդ տուի որ Զաւիցերիա երթան» : («Նոր Կեանք», 17 Մայիս 1919) :

Հրաչ (Հայկ Թիրեաքեան) երբ տակաւին Չանղըրը էր մեզի հետ , կը մեղադրէր Վարդգէսը, ըսելով որ ան պատճառ եղաւ որպէսզի իրենք անզգոյշ մնան Իթթիհատի նկատմամբ, այլապէս, կը յաւելէր, այս թակարդին մէջ չէինք իյնար :

Երկուքն ալ, Զօհրապ՝ ինչպէս Վարդգէս, կրնային օգտակարապէս միջամտել կառավարութեան մօտ, բոլորիս ալ համար : Եւ այս յոյսը մանաւանդ զօրաւոր էր Դաշնակցականներուն մօտ, որոնք տակաւին կը հաւատային թէ սխալ հասկացողութեան մը զոհ գացած են, եւ թէ Թալէաթ աքսորուողներու ցանկը ստանալուն պէս անպատճառ կարգադրութիւն մը կ'ընէ իրենց մասին : Այս պարզամիտ հաւատքը շատ տեսնելու չէ երբ ամէնէն ականաւոր պետերն իսկ, ինչպէս Ակնունի եւ Խաժակ, իրենց ձերբակալութեան պահուն չէին ուզած հետեւիլ ոստիկանութեան պաշտօնեաներուն, առանց նախապէս հեռաձայնով տեղեկութիւն տալու Թալէաթ փաշայի, որ սակայն չէր պատասխանած :

Այս յոյսը ամէնէն աւելի մարմին առաւ առաջին օրը ուր մեզի թոյլատրեցին դուրս ելլել Չանղըրըի զօրանոցէն եւ քաղաք մտնել :

(4) (Շար.)

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

★

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 29 Օգոստ. (Յառաջ).— Ուրբաթ, 27 Օգոստոս, Ժառանգաւորաց վարժարանի ընդարձակ սրահին մէջ, նախագահութեամբ պատր. տեղապահ՝ Եղիշէ արք. Տէրտէրեանի, տեղի ունեցաւ Շաւարշ Նարդունիի երկրորդ հրապարակային դասախօսութիւնը:

Ներկայ էին Ս. Յակոբայ միաբանութեան անդամները մեծ մասով, սարկաւագները եւ Ժառանգաւորաց վարժարանի աշակերտները, գաղութին բոլոր հոսանքներու ընտրանին: Ամմանէն, ուր առիթ չէր ունեցած խօսելու, յատկապէս զինք լսելու եկած էին ընկեր Տ. Լիւլէճեան եւ ուրիշներ: Ժամանակէն առաջ աթոռները արդէն գրաւուած էին: Շատեր՝ տեղի չգոյութեան պատճառաւ բռնուեցան ոտքի մնալ: Այդ օրը մեր գաղութն ալ ապրեցաւ իր անմոռանալի հոգեկան վայելքներէն մին, կարծէք տօնական բացառիկ օր մըն էր:

Իր բացման խօսքին մէջ ընկեր Ե. Գալյեան պարզեց գրագէտ Շաւարշ Նարդունիի կենսագրական գիծերը, տեղեկութիւն տալով իր հրատարակած եւ հրատարակելի գործերու մասին: Զաւէն վրդ. Չինչինեան ներկայացուց Շ. Նարդունին իբրեւ գրագէտ, ըսաւ թէ՝ կը պատկանի արեւմտահայ գրողներու այն դասին որ հասակ նետեց դժբախտ պայմաններու մէջ: «Հայկական արժէքներու վրայ գուրգուրացող մըն է: Իր գրականութիւնը կը նմանի աւազանի մը որուն մէջ կը թափին զանազան վտակներ: Լեզուն ճոխ է ու պերճ, արու խոյանք ունի: Շաւարշ Նարդունի հայ գրականութեան կորովի դէմքերէն մէկն է, հայ գրականութիւնը արդէն իսկ գովեստով կ'արտայայտուի իր մասին»:

Ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ Շ. Նարդունի, խանդավառութիւնը իր զէնիթին հասցնելով իր ոգեշունչ բանախօսութեամբ որ յաճախ կ'ընդմիջուէր բուռն ծափերով: Ամբողջ ճառի ընթացքին ներկաները մտիկ ըրին, լափելով ամէն խօսք:

Նարդունի յիշեց իր մանկութեան օրերը Արմաշի մէջ ուր յագեցած էր հայկական շունչով եւ կենդանութեամբ: Ս. Յակոբայ վանքին մէջ հին յուշերը նորէն վերակենդանացան: Բացատրեց թէ կը գտնուինք դժուարին պայմաններու մէջ: «Եւրոպայի մէջ հայերէն խօսելու կարօտը կը քաշենք, այդ կողմէն դուք հոս բախտաւոր էք, հոն կ'երդնունք ամէն օր թէ պիտի չմոռնանք մեր լեզուն, երդում մը հաւատքի արտայայտիչն է: Պայմաններու փոփոխումով Ֆէտայիին փոխարինած է գրագէտը, փոխան զէնքի՝ գրիչ: Գրագէտն է ժողովուրդին ոգեկան առաջնորդը: Կը հաւատամ հայ ժողովուրդի ոգեկան դիմադրականութեան – Հայկազեան ոգին:

«Շատ է տառապած մեր ժողովուրդը, մեր ճիգերը պէտք չէ մարին, պէտք է ստեղծագործենք: Բոլոր ասպարէզներու մէջ հայկ. հանճարը կը փայլի, պէտք է հպարտ ըլլանք մեր սերունդով, որ հանճարներ կուտայ, ուրիշ ժողովուրդներ չէին դիմանար այս պայմաններուն մէջ: Վերջին 30 տարիներուն ամէն տեղ շինեցինք եկեղեցիներ եւ դպրոցներ: Երեք գաղթական էինք, այսօր յաղթական, երէկ՝ մահուան դատապարտուածներ, այսօր՝ վկաներ յարութեան: Պէտք է տոկանք բոլոր դժուարութիւններուն —Հայկազեան ոգին է մեր ապաւէնը: Մեծ ենք՝ մեր մշակոյթով: Ճարտարապետութեամբ կրնանք մրցիլ ոեւէ ազգի հետ»:

Կոչ ուղղեց ըլլալ համերաշխ: Բոլոր կուսակցականները պէտք է աշխատին հայրենիքին համար: «Հայը նուիրական է եւ անբաժան, նախ՝ հայութիւնը եւ հայութիւնը ամէն բանէ վեր: Լուսաւորչի կանթեղն է մեր հաւատքին խորհրդանիշը, կը հաւատանք մեր ժողովուրդի յարութեան»:

Երկարատեւ ծափերու մէջ բեմէն վար իջաւ Շ. Նարդունին: Զգալի էր ճառին ձգած խանդավառութիւնը եւ խոր տպաւորութիւնը:

Կար նաեւ գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը: Հ. Մ. Ը. Մ.ի երկսեռ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Համբարձում Գալայճեանի երգեց Ալէմշահի «Իմ հեռաւոր հայրենիք»ը եւ Կանաչեանի «Հօյ նար»ը: Մեներգեցին Օր. Մարիամ Աշճեան՝ «Ես երգեցի» եւ Կարօ Կիւլոյեան՝ «Սայաթ Նովա», դաշնակի ընկերակցութեամբ Պ. Համբարձում Գալայճեանի: Ջեռնադաշնակի եւ դաշնակի վրայ նուագեցին Պ. Համբարձում եւ Վահէ Գալայճեան՝ քանի մը հայկական կտորներ: Պ. Վարդան Վարդանեան կարդաց Շ. Նարդունիի «Հաւ մը կ'երգէր»: Արտասանեցին Վահան Աստուրեան՝ Յովհ. Թումանեանի «Լուսաւորչի կանթեղ»ը եւ Կարօ Կիւլոյեան՝ Դ. Վարուժանի «Կարմիր հողը»: Վերջինը ներկաներու պահանջքին վրայ կրկին բեմ գալով, արտասանեց Գ. Էմինի «Երդ կռունկի մասին»:

Շնորհաւորելի են գեղարուեստական բաժնի բոլոր դերակատարները որոնք արժանացան հանդիսականներու ջերմ գնահատանքին, մանաւանդ երգչախումբի ղեկավար Պ. Համբարձում Գալայճեանը որ կրցաւ շատ կարճ ժամանակի մէջ գլուխ հանել խմբերգներու եւ երգերու դժուարին աշխատանքը:

Բակման խօսքն ըրաւ, օրուան նախագահը, տեղապահ Եղիշէ արք., «Պ. Շաւարշ Նարդունի, կախարդ մըն է իր խօսքով, մտածումով, հոգիով: Ան մեր աչքին առջեւ բացաւ անցեալի բարձունքներ, կախարդ մը՝ արժէքներու իր ահաւոր լաւատեսութեամբ: Ամէն մտածում, ամէն իր որ ան կը վերբերէ, կը դառնայ մեծ: Արտասահմանի մէջ ժողովուրդը կը տաղնապի, սպառնալիք, վտանգ, բեկումներ, իրական են մեր բոլորին համար, որոնց ներքեւ ճնշուած կը մտածենք բաներ որ Հայուն պատիւ չեն բերեր, յուսահատութիւնները մերը պէտք չէ ըլլան, պէտք չէ նահանջել: Իսկական կախարդ մըն է Շ. Նարդունի, որովհետեւ մեզի պատմեց հայ հոգիին հրաշքը: Դուք կը տեսնէք այդ իրականութիւնը, Սիոնի բարձունքին, ափ մը ժողովուրդ, Միաբանութեան կողքին կռուած է իր իրաւունքներուն համար, անընկճելի կորովով: Այս իրիկուն մխիթարուած ենք ձայնով մը որ մեզի կը կանչէ միանալու ժողովուրդի ամբողջութեան մէջ, կազմելու մեր մեծ ապագան համաձայն մեր անցեալին: Երկար ապրի բազմարեղուն հոգիով գրագէտը, որպէսզի վեր բռնէ հայ հոգիին ջահը: Մեր հոգին ողջ է ու միշտ ողջ պիտի ըլլայ համաձայն իր բաղձանքին»:

× Յաջորդ օրը, շաբաթ կէսօրին, Երուսաղէմէն Պէյրութ մեկնեցաւ Շ. Նարդունին, մեր մէջ մնալով տասը օրեր, որոնք անջնջելի պիտի մնան: Իր ներկայութիւնը, խօսքերը հաւատքի նոր խթան մը եղան Երուսաղէմի հայութեան համար: Մինչեւ օդակայան ողջերթի գացած էին Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Կ. Խաչի վարչութեան ներկայացուցիչներ, ընկ. Տ. Լիւլէճեան եւ բարեկամներ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՐԵՒԵԼԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 23ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

●

ԼՈՆՏՈՆ, 1 Սեպտ. (Յառաջ).— Արեւելագէտներու 23րդ համագումարը տեղի ունեցաւ Քէմպրիճի մէջ, տեւելով մէկ շաբաթ, Օգոստոս 21էն 28: Վերջինը տեղի ունեցած էր Պոլսոյ մէջ: Ներկայ էին 940 գիտնականներ աշխարհի բոլոր մասերէն: Կը մասնակցէին նաեւ հայ արեւելագէտներ եւ մտաւորականներ որոնցմէ ոմանք ուսումնասիրութիւններ կարդացին: Ա. Սաֆրաստեան (Լոնտոն) բերաւ աշխատանք մը Հայաստանի եւ Կասպեան երկիրներու մասին, համաձայն նոր բեւեռագիրներու: Պ. Աշոտ Պատմագրեան (Փարիզ) խօսեցաւ «Ժողովրդական երաժշտութեան եւ ԺԲ. դարու հայ եկեղեցական երգեցողութեան մասին: Ա. Մխիթարեան (Պրիւսէլ) խօսեցաւ Եգիպտոսի մէջ գտնուած նոր դամբարանի մասին: Ա. Խաչատուրեան (Փարիզ) մշակած էր ճարտարապետական նիւթ մը: Օր. Սիրարփի Տ. Ներսէսեան եւս մասնակցեցաւ: Խ. Միութենէն քանի չափ արեւելագէտներ կը մասնակցէին համագումարին: Մէկը Երեւանէն էր, պատմութեան կաճառի վարիչ Ստեփան Երեմեան, 40 տարեկան, որ կարդաց ռուսերէն խնամուած ուսումնասիրութիւն մը Հայաստանի աւատական (ֆէոտալ) կազմակերպութեան մասին: Բնագիրը անգլերէնի թարգմանուած ըլլալով դրուած էր ունկնդիրներու տրամադրութեան տակ:

Փարիզէն կը մասնակցէր մեր հայագէտ

Հօր, իրենց խորին շնորհակալութիւնն ու երախտագիտութիւնը կը յայտնեն վիճակին առաջնորդ Արժ. Տ. Զաքարիա Ծ. Վ.էն, որ գովելի ջանքով արդէն գտնուած դպրոցները բարեկարգեր եւ յանուն Ս. Թադէոս Առաքելոյ ընկերութիւն եւ դպրոց մըն ալ հաստատել տուեր է» (Մասիս, 1857 Թ. 274, Ապրիլ 25):

4. ՔՐԻՍՏՈՍԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻԱԲԱՆԵԱԼ ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1858).— Ընկերութիւնս ձուլումն է նախորդ երեք ընկերութիւններուն: Այս ձուլումը տեղի ունեցած կ'երեւայ 1858ի սկիզբները: Ժամանակակից հայ թերթը կը տեղեկագրէ 1858 Ապրիլ 3ին,— «Եդեսիայէն գրուած նամակները բերկրալից լուրեր կուտան տեղւոյն հայ ժողովրդեան ուսումնասիրական ջանքերուն վրայ՝ որոնց անձանձիր քաջալերող եւ ձեռնտու եղած է Եդեսիոյ այժմեան բարեխնամ առաջնորդ Գեր. Տ. Իսրայէլ Ծ. վարդապետը: Քրիստոսեան, Թադէոսեան եւ Ադդէեան անուններով յիշեալ քաղաքին մէջ հաստատուած ուսումնասիրական ընկերութիւնները՝ բարեջան առաջնորդին խորհրդովը միաբանելով՝ մէկ ընկերութիւն եղեր են Քրիստոսեան Ազգային միաբանեալ նոր ընկերութիւն անունով, որուն յարատեւ հաստատութեանը համար ալ Գեր. Առաջնորդը իմաստուն եւ օգտակար կանոններ շինած է, որոնք պատրիարքական հաւանութեամբ հաստատելով ընկերութեան բոլոր անդամներէն ստորագրուեր են եւ հիմա ընկերութիւնը եռանդուն ազգասիրութեամբ եւ գովելի միաբանութեամբ Եդեսիոյ վարժարաններուն բարեկարգութեանն ու պայծառութեանը կը զբաղի» (Մասիս, 1858 Թ. 323):

5. ··· ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1858).— 1858 Դեկտեմբեր 25 թուականով կը ծանուցանէ Մասիս (Թ. 361), «Արժանապատիւ Տ. Եփրեմ Ծ. Վ.ը Եդեսիոյ Ս. Սարգսի վանից վանահայր անուանեցաւ: Յիշեալ արժ. Վ.ը Եդեսիոյ Ս. Սարգսի վանից նորոգ շինութեանը համար հազար հոգիէ բաղկացեալ ընկերութիւն մը կազմած է եւ արդէն նոյն Ընկերութեան ազգասիրական նպաստիւքը վանքին շինութեանը պէտք եղած բոլոր նիւթերն ալ պատրաստուած է: Իր նպատակն է՝ շինուելիք վանքին մէջ դպրոց մը հաստատել շրջակայ գեղերուն մանկունքը կրթելու համար: Այս ընկերութիւնը նաեւ յատուկ սնտուկ մը հաստատած է քաղաքին աղքատները խնամելու համար»:

Ընկերութեանս անունը կը մնայ անծանօթ:

Հ. ԵՓՐԵՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ՀԱՐԱԶԱՏ ՈՐԴԻ...

Ե.

Իր խռովատանջ ու հիւանդ հոգիին բովանդակ մխիթարութիւնը փնտռեց զզուելի հաճոյքներու ըմբոշխնումին մէջ: Երբեմն գիշերները բոլորովին կը բացակայէր: Մերթ կը վերադառնար, կէս գիշերէն շատ ետքը, գրեթէ առտուան դէմ, գինով, խելակորոյս, գլտորելէն: Անկողնին վրայ կ'իյնար առանց հանուելու եւ մինչեւ կէսօր կը խորդար:

Սկիզբները, Մալվինէ, իբրեւ պարտականութիւն հարցուց թէ ուր գացած էր եւ ինչու բացակայած էր:

— Ազատ չե՞մ ուզած տեղս երթալու, հարցուցած էր Բենիամին՝ կնոջը նայելով զայրալից:

— Ազատ ես, ըսած էր Մալվինէ պարզօրէն:

Իր զաւկին հանդէպ իր վարմունքին խժռութիւնը ամէն օր կը հաստատուէր: Միշտ կը յանդիմանէր զայն, նախատական բառերով կ'որակէր եւ կը կաշկանդէր անոր ազատութիւնը:

— Իր բուն հօրը պէս սարսափելի սրիկայ մըն ալ աս պիտի ըլլայ, կ'ըսէր ինքնիրեն:

Վահէին համար՝ հակառակ այդ տունէն ներս մտնելը շատ դժնդակ բան մը ըլլալուն՝ անդիմադրելի պէտք մըն էր տեսնել Մալվինէն, մանաւանդ Արամը: Շատ հեղ, ցորեկ ատեն իսկ, Բենիամինի բացակայութեանը, կուգար, եւ կարճ տեսակցութենէ մը ետքը կ'առնէր կը քալէր: Մնաց որ, Մալվինէի եւ Վահէի համար բոլորովին բացատրուած էր Բենիամինի կացութեան պատճառը:

— Ամէն բան հասկցած է կ'ըսէր Մալվինէ:

— Էհ, այո, ի՞նչ կարելի է ընել հիմա. կը պատասխանէր Վահէ՝ անհամբերութեամբ մը: Վերջապէս ո՞վ է այս վիճակին բուն պատասխանատուն:

— Ինք, կ'ըսէր Մալվինէ գոռ եւ վրէժառու շեշտով մը:

Բենիամին, երբ մէկ երկու օր չհանդիպէր Վահէին՝ տան մէջ, հեգնական կերպով մը կը հարցնէր կնոջը.

— Տիկին, քուզէնդ ո՞ւր է, մէջտեղ չկայ: Զէ՞ք կարօտնար զինքը:

— Իրեն հարցնելու է, կը պատասխանէր Մալվինէ՝ զայրացած:

Յայտնապէս կացութիւնը կը ձգտէր հետզհետէ: Բենիամին գործը երեսի վրայ ձգած էր գրեթէ, եւ պատրաստ դրամը կ'ուտէր, կը ծախսէր լիաբուռն: Ոճիրի գիւային ծրագիրներ ալ միտքը կը խոշտանգէին ատեն ատեն:

Օր մը, ցորեկ ատեն, մէկէն ի մէկ տուն գալով, Արամը հագուեցուց նաւազի հագուստովը, եւ առաւ տարաւ:

— Ո՞ւր, հարցուց Մալվինէ սաստիկ վրդոված:

— Պտոյտի, ըսաւ Բենիամին:

Կառք մը նստան ու գացին:

Բենիամին կցկտուր պատասխաններ կուտար տղուն հարցումներուն:

— Ո՞ւր կ'երթանք կոր, հայր:

— Կը տեսնես:

Մինչեւ Օդմէյտան քշել տուաւ կառքը: Հոն մէջ վար իջաւ եւ Արամին ձեռքէն բռնելով քալեց դէպի Քեաթհանէի ձորը տանող զառիթափներուն վրայ: Ահագին անդունդներ կը բացուէին հոն, վարը, ամայի եւ մթին:

— Ո՞ւր կ'երթանք, հայր, կը հարցնէր Արամ՝ հօրը լռութենէն ընազդաբար սարսափած:

Վերջապէս կանգ առին անդունդի մը եզրը: Վարը, կը պարզուէր կանաչազարդ ու խաղաղ, Քեաթհանէի ձորը, Բենիամին կը խոկար: Կը դիտէր այդ անդունդը, սեւ եւ ահարկու ինչպէս իր հոգին: Իր կեանքը թունաւորող այդ քաղցր էակին հետ կարելի չէ՞ր սուզիլ, գլորիլ այդ խորութեան մէջ, լմննալ ու ջնջուիլ յաւէտ:

— Ես հոս կը վախնամ կոր, կը ճչար տղան ամբողջ մարմնովը դողալով, Ետ դառնանք, մամայիս երթանք:

Մարդն ալ կը դողար, քամհելի ոճիրի մը գործադրութեան այդ վճռական րոպէին: Կեանքը, զոր ապրած էր, աչքին առջեւ պարզուեցաւ՝ իր գլխաւոր դրուագներով: Որքան երջանիկ եղած էր, սակայն, իր ամուսնութեան առաջին տարին: Յետոյ դրախտին յաջորդած էր դժոխքը: Կինը այլեւս չէր սիրեր զինքը, կինը զոր, այդ մահացու տաղնապներուն մէջ իսկ, եւ հակառակ իր քովը կեցող այդ կենդանի մատնութեան, կը սիրէր տակաւին խենդի պէս, աւելի ուժգին կերպով քան որ եւ է ժամանակ: Օհ, այդ Վահէն, այդ դժոխային Վահէն. ուրկէ՞ երեւան ելած էր. ան էր միակ յանցաւորը, միակ պատասխանատուն այս բոլոր թշուառութեանց: Հիմակ իր բռունցքը կը գալարէր օդին մէջ, դէպի այդ հոյակապ բնութիւնը, այդ Վահէին դէմ: Զանիկա պէտք էր քաշկռտէր մինչեւ հոդ, այդ անդունդին եզերքը եւ գլտորէր հոն:

— Սրիկա, կ'ոռնար՝ կատաղութենէն դողդոջուն:

Յանկարծ, կռնակէն ահաւոր ձայն մը թնդաց.

— Դուն ես սրիկան եւ միակ պատասխանատուն այս բոլոր դժբախտութեանց:

Ո՞վ էր նորէն, սարսափահար՝ ետին դարձաւ Բենիամին. ոչ ոք կար. Օդմէյտանի լեռնադաշտին ամայի ու անդորր միօրինակութիւնը կը տարածուէր անհունօրէն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

բարեկամը, Պ. Յ. Ֆէյտի, դասախօս Ա-րեւելեան լեզուներու վարժարանին մէջ: Դասախօսութեանց կը հետեւէին վիճա-բանութիւններ: Ունկնդիրներուն մէջ կը գտնուէին Պ. Վաղարշակ Մելիքեան, Տէր եւ Տիկ. Խանտանեան, Տիկին Ֆէյտի, Տիկին Պատմագրեան (Փարիզէն), Տիկին Երէցեան, Պ. Նորայր Վրոյր (Պել-ժիա):

Համագումարը բացառիկ յաջողութիւն ունեցաւ: Ընդունելութիւններ սարքուած էին Քէմպրիճի քաղաքապետութեան եւ համալսարանի վարչութեան կողմէ:

Տէր եւ Տիկին Ֆէյտի եւ հայ հիւրերը Օգոստոս 29ի կիրակին Լոնտոն հասնե-լով ներկայ եղան եկեղեցւոյ արարողու-թեանց: Յաջորդ օրը, երկուշաբթի, ժա-մը 20ին Համայնական Խորհուրդը ըն-դունելութիւն մը սարքեց շքեղ պանդոկի մը մէջ: Այս առթիւ ճառեր խօսեցան Հո-գեւոր Հովիւը, Պսակ վարդապետ, Ար-շակ Սաֆրաստեան, Խաչատուրեան, ներ-բողելով Պ. Ֆէյտիի թանկագին ծառայու-թիւնները հայ դպրութեան: Մեր Փրան-սացի հիւրը շնորհակալութիւն յայտնե-լով, փառաբանեց հայերէնը: «Ձեր լեզուն հրապոյր մը ունի որ չեմ կրնար բացատրել: Ան կախարդած է զիս: Հա-յերէնը իր բառամթերքով աշխարհի հա-րուստ լեզուներէն մէկն է: Սիրեցէք ձեր լեզուն, Հայեր»:

Խօսեցաւ նաեւ հիւրերէն Միւ-ռոն վրդ. (Երուսաղէմ) որ Ամերիկա կ'երթայ եւ որ տեղեկութիւններ հաղոր-դեց Երուսաղէմի վանքի մասին: Տիկին Ֆէյտի, որ Հայուհի մըն է եւ որուն միակ մանչ զաւակը Փարիզի Մուրատեան վար-ժարանը կ'ուսանի, շնորհակալութիւն յայտնեց: Պսակ վրդ. «Ով Մեծասքանչ»ը երգեց ընկերակցութեամբ դաշնակի:

Նոյնպէս խօսեցաւ Պ. Վ. Մելիքեան, մաղթելով որ Լոնտոն շուտով ունենայ իր հայկական տունը: Հոգեւոր հովիւը պահ-պանիչով փակեց այս գեղեցիկ թէյասե-ղանը որ տեւեց մինչեւ ուշ ատեն:

ՅՈՎՀ. Կ. ՁԱԼԸԳԵԱՆ

ԺԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱ գնաց Ֆրանսայի համայնա-վար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղա-րը, Ժաք Տիւքլօ, խորհրդակցելու համար Մորիս Թորէզի հետ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ամերիկեան խարիսխնե-րուն շինութիւնը պիտի սկսի յառաջիկայ նոյեմբերին:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Հիւսէյին թագաւորը ազ-դարարեց անգլիական եւ ամերիկեան դեսպաններուն թէ պիտի հարկադրուի վերաքննել իր քաղաքականութիւնը, ե-թէ Իսրայէլ շարունակէ յարձակումներ գործել:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահը ստո-րագրեց այն օրինագիծը որ մահապատիժ կը տրամադրէ խաղաղութեան ատեն գործուած լրտեսութեան հեղինակներուն:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավա-րութիւնը յաջողեցաւ խորտակել ցանց մը որ լրտեսութիւն կը կատարէր ի վնաս Յունաստանի եւ Դաշնակիցներուն: Վար-չապետը կ'ըսէ թէ «ամենամեծ յաջողու-թիւնն է այս քաղաքացիական պատերազ-մի դադարումէն ի վեր (1949): Կառավա-րական ցեկոյցը մանրամասնութիւններ չի տար եւ չի յայտներ կալանաւորնե-րուն թիւը: Մառեշալ Փափաղոսի յայ-տարարութեան համաձայն, «լրտեսները մարզուած էին Մոսկուայի զինուորական եւ քաղաքական ակադեմիային մէջ եւ կարմիր ցանցը ահագին գումարներ ունէր իր տրամադրութեան տակ»: Ձերբակալ-ուած է ցանցին վարիչը, գօր. Խարիլաոս Ֆլորաքիս, այլ անուամբ Հարիւրապետ Իօթիս: Կազմակերպութիւնը կ'օգտագոր-ծէր վերջերս ազատ արձակուած համայ-նավարներ: Գլխաւոր վարիչներէն 40 հո-գի ձերբակալուած են:

ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ բողոքին վրայ, Նոր Քա-լետոնիոյ Ֆրանսական իշխանութիւնները ձերբակալեցին Ֆրանսական դեսպանա-տան պաշտօնեաներէն Տիկին Օլիէն, այն ամբաստանութեամբ թէ գաղտնի տեղե-կութիւններ հաղորդած է պոլշեւիկեան գործակալներու, Հնդկաչինի զինուորա-կան ուժերու մասին: Տիկինը նախապէս պաշտօնավարած է Պէյրութի մէջ:

ՏԻԷՆ ՊԻԷՆԻ ՀԵՐՈՍԸ, գօր. տը Քասթր որու մասին մտահոգութիւն կը տի-րէր Փարիզի մէջ, ազատ արձակուեցաւ Սեպտ. 3ին: Հեռագիրը կ'ըսէ թէ տաժա-նելի օրեր անցուցած է գերութեան ըն-թացքին, 30 քիլոմեթր քալած է ձեռքերը կապուած են.:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Արձանագրութիւնները բացուած են 1954 1955 ուսումնական տարեշրջանի համար: Կը խնդրուի բոլոր հայ ծնողներէն, ո-րոնք կը փափաքին ազգային այս դարա-նոր հաստատութեան մէջ ապահովել ի-րենց զաւակներուն տոհմային եւ Փրան-սական կրթութիւնը, օր առաջ, դիմել տեսչութեան, արձանագրութեան համար:

Մուրատեան վարժարանի այցելու-թիւնները՝ Շաբաթ եւ Երկուշաբթի օրերը եւ ժամադրութեամբ:

Direction Collège Arménien
26, Rue Troyon - Sèvres (S. O.)
Tél. : OBS. 18-28

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԻՐԻ խնամակալութիւնը կը յայտնէ պաշտօնապէս, որ աշակերտու-հիներու ընդունելութեան արձանագրու-թիւնները բացուած են արդէն: Ծնողները կ'ընդունուին երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը, մինչեւ կէս օր:

Դիմել վարժարանը,
1, Bd. du Nord, Le Raincy
Autobus 146 de l'Eglise de Pantin.

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Միլանոյէն Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տիլսիզեան, Այրի Տիկին Եսթեր Տամ-լամեանի (ծնեալ Տիլսիզեան) մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի տասը հա-զար լիր կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկ-նանց Վարժարանին:

Ստանալ «Յառաջ»ի վարչութենէն:

×

Տէր եւ Տիկին Հր. Փաստրմաճեան ի-րենց սիրեցեալ եւ համանուն ազգականին Հրանտ Փաստրմաճեանի ղառնաղէտ մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի հազար Փր. կը նուիրեն Յ.Կ. Խաչի Փա-րիզի մասնաճիւղին:

Ստանալ «Յառաջ»էն:

Imp. Araxes - 46, Rue Richer, Paris (9e)

ԿՈՄՍԻ

(ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ)

«Խոնարհ հերոսները» եւ «Իմ Յուշերը» տրամադրելի են տակաւին:

Դիմել Գավէզեանի՝
Cavezian, 37 Rue de Trevise
Paris (9e)

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւ-ղին ընդհ. ժողովը այս ուրբաթ ժամը 21-ին, 40 պիս, ռիւ էթիէն Տօլէ սրահարանը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերուհի-ներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél.: PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆր. Հատը 12 ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI 7 SEPTEMBRE 1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7464 30e ANNEE
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2875

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՀԻՆԸ, ՄԻՋԻՆԸ ԵՒ ՆՈՐԸ

●

Այս երեք սերունդներէն առաջինը հետզհետէ կը նօսրանայ, լայն անջրպետ մը ձգելով իր ետին։

Բոլոր գաղութներուն մէջ ալ իրարու կը յաջորդեն մահազդները։

Մասնաւորապէս ամերիկահայ գաղութը հետզհետէ կը պարպուի տարեցներու կորուստով, եւ դիմագիծ կը փոխէ տարուէ տարի։

Նոյն պատկերը Եւրոպայի եւ Միջին Արեւելքի մէջ, իբրեւ անխուսափելի երեւոյթ։

Ուրեմն, ամէն տեղ ալ անձկութեամբ կը սպասեն միջին սերունդին, պարպուած դիրքերը գրաւելու համար։

Դժբախտաբար մեծ թիւ մը չեն կազմեր «կոչեցեալները» եւ «ընտրեալները»։

Կան գործօն տարրեր, ամէն ասպարէզի մէջ։ Կամաւորներ եւ նուիրեալներ, որոնք իրենց կարելին կը փորձեն, մեր հանրային կեանքին վերանորոգման համար։

Անոնք շինարար աշխատանքներ ալ կատարած են զանազան գաղութներու մէջ, ստանձնելով բարոյական եւ նիւթական զոհողութիւններ։

Բայց, ինքնախաբէութիւն պիտի ըլլար կարծել թէ միջին սերունդը իր առաւելագոյն թիւը եւ կարողութիւնը տրամադրած է հանրային գործունէութեան։

Ինչպէս ուրիշ անգամ ալ դիտել տուած ենք, վրդովիչ համեմատութիւն մը կը կազմեն բացակաները, սկսելով մեր գա[illegible] ամբողջ արեւմտեան Եւրոպայէն։

Բացականներու այս բազմութիւնը այնքան «եւրոպականացած» է որ, հազիւ կը զիջանի հեռուէն դիտել։

Այդ բազմութեան մէջ ալ կազմուած են զանազան հոսանքներ։

Շատեր նեղ կը գտնեն հայկական ածուն, բայց չատ լայն՝ իրենց խանութին հորիզոնը եւ խաղասեղանը։

Անոնք հայերէն գիրք եւ թերթ կարդալն անգամ կը նկատեն յետադիմութիւն կամ ժամավաճառութիւն։

Շատ չատ, եկեղեցի կ'երթան տարին քանի մը անգամ, հաճոյք պատճառելու համար աւանդապահ մայրիկին կամ հայրիկին։

Ուրիշներ չատոնց կորսնցուցած են իրենց հաւասարակշռութիւնը, Արեւելքէն Արեւմուտք փոխադրուելով։

Ասոնք անթափանցելի վարագոյր մը քաշած են իրենց եւ ազգին միջեւ, որպէս զի հանգիստ քնանան։

Այնպէս որ, այլեւս բնական օրէնք դարձած է անտեսել ինչ որ հայկական է։

Եւ մեքենաբար կը խնդան, եթէ փորձէք արթնցնել, բանով մը հետաքրքրել։

Երէկ՝ պարծանք էր հայութիւնը իրենց համար։ Այսօր՝ տեսակ մը բեռ, մէկուն միւսին չալակը նետելու համար

Եւ ահաւասիկ նորերը, որոնց աչքերն ու միտքը չուտ բացուեցան, սանձարձակ ազատութեան մէջ։

Իբրեւ թէ բաւական չըլլար միջավայրին փորձութիւնը, տարեցներու ստուար մեծամասնութեան մը դասալքութիւնն ալ կը ծառայէ պատրուակ՝ այլասերման։

Ըլլալով ի բնէ ըմբոստ կամ ինքնահաւան, նորերը աւելի չուտ եւ չատ կ'ազդուին ժխտական, քան դրական երեւոյթներէն։

Այսպէս, երբ տղան կը տեսնէ որ հայրիկը եւ մայրիկը հայերէն գիտնալով հանդերձ ոչ կը կարդան, ոչ ալ կը խօսին, բնականաբար գլուխը կ'առնէ կ'երթայ։

Եւ դեռ ի՜նչ սայթաքումներ, որոնց համար օր մը դատախազ պիտի կանգնի պատմութիւնը, եթէ ոչ նոր սերունդը...

Տակաւին չենք ըմբռներ թէ չատ մը փոսեր մեր ձեռքով կը բացուին։

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՍՈՒԼԻՍԸ ՄԻԱՑԵԱԼ ԲԱՆԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

●

ԿԸ ԲԱՑԱՏՐԷ ՁԱԽՈՂՄԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Պ. Մենտէս Ֆրանս լուսաբանութիւններ հաղորդեց իր շաբաթական ասուլիսով, եւ յորդորեց միացեալ ճակատ կազմել։

— « Տաժանելի եղան այս վերջին օրերը։ Հարկ եղաւ որ գործնապէս համոզուիմ թէ մեր երկիրը վերջապէս պարտաւոր էր որոշում տալ, վասն զի ամբողջ աշխարհ իր պատասխանին կը սպասէր։ Խնդիրը կապ ունէր Ֆրանսայի հեղինակութեան եւ վարկին հետ եւ ես իրաւունք չունէի տկարացնելու զանոնք։ Իրաւունք չունէի ձգելու որ նաւը խրէր քաղաքական փոթորիկի մը մէջ։ Եթէ մեր ընկերակիցները յուսախաբութեան մատնուեցան, որովհետեւ մեր պատասխանը ի վերջոյ ժխտական եղաւ, գոնէ այլեւս պատճառ չունինք տառապելու այնվարկաբեկումէն որ ճակատագրական է անոնցհամար որոնք չեն համարձակիր այո կամ ոչ ըսելու անչարժ մնալով կը կասեցնեն ուրիշներու ընթացքը։ Անչուշտ կը քննադատեն Ազգ. Ժողովին որոշումը։ Բայց, արտաքին աշխարհին մէջ այլեւս չեն ծաղրեր մեր անկարողութիւնը։ Այս պարագան կը սփոփէ հպարտ ազգ մը որ ատով իսկ աւելի ընդունակ կը դառնայ անհրաժեշտ լրջութեամբ եւ կամեցողութեամբ դիտելու ապագան։ Կը կարծեմ թէ ըրի ինչ որ պարտաւոր էի ընել, խնդրելով Ազգ. Ժողովէն վերջին թուական մը նշանակել որոշում տալու համար։ Անչուշտ մեղադրանքներ կը լսեմ, բայց դէպքերու ընթացքը քննելով պիտի խոստովանիք թէ չէի կրնար ուրիշ ճամբու մը հետեւիլ։ Ըսած էի այստեղ եւ մեր զինակիցներուն թէ կարելի չէ մեծամասնութիւն ապահովել Փարիզի դաշնագրին համար (միացեալ բանակ) առանց բարեփոխումներ կատարելու։ Անոնք որ լման երկու քուկէս տարի ոչինչ փորձելով հանդերձ այսօր կը մեղադրեն արդիւնքին համար, պիտի չկրնային մեծամասնութիւն մը ձեռք բերել Ազգ. Ժողովին մէջ ի նպաստ Փարիզի դաշնագրին։ Բայց ինչո՞ւ մտիկ չըրին ինծի, երբ ամբողջ ուժովս կը փորձէի իրաւախոհութեան մը յանգիլ։ Ազգ. Ժողովը երեք օր վերջ քուէարկեց նախավճիռը, այսինքն ժողովավարութեան ձեւ մը որմէ ի զուր փորձեցի խուսափիլ։ Այս քուէարկութեան մէջ կարգ մը երեսփոխաններ որոնք յայտնապէս հակառակ են միացեալ բանակի ծրագրին, քուէ տուին նախավճիռին դէմ կամ ձեռնպահ մնացին, վասն զի չէին ուզեր որ վիճաբանութիւնը դադրէր։ Եթէ ըստ էութեան քուէարկութիւն կատարուէր, անոնք ալ պիտի միանային կազմուած մեծամասնութեան, ինչպէս ըսին։ Քուէներու անկողմնակալ քննութիւններ կ'ապացուցանեն թէ այն ատեն այդ մեծամասնութիւնը պիտի ըլլար մօտ հարիւր ձայն։ Հաւատացէք ինծի, ճշմարտութիւնը չեն խոստովանիր, այլ մեզ կը մեղադրեն մեր դաշնակիցներուն առջեւ, երբ կ'ըսեն թէ համայնավար կուսակցութիւնն էր որ վճռեց ամէն բան կամ իրաւարարի դեր կատարեց, մինչդեռ ան միայն յաւելուածական ծանրութիւն մը աւելցուց նժարին վրայ որ յամենայն դէպս ամէնէն ծանրն էր։ Գերիշխան Ժողովը արձակեց իր վճիռը։ Ամէնքս միասին գործի ձեռնարկենք եւ աշխատինք լուծել խնդիրները ազգային համերաշխութեամբ որ անհրաժեշտ է աւելի քան երբեք, ինչպէս կը վկայէ նախարարական վերջին վերակազմութիւնը »։

× *Ժողովրդական Շարժումն ալ (Էմ Էռ Փէ) վտարեց երեք ականաւոր անդամներ, որոնք միացեալ բանակին դէմ քուէարկած էին։ Մէկը ծերակուտական է, միւս երկուքը՝ երեսփոխան։ Այս վերջիններէն Մոնթէյլ առողջապահական նախարար է ներկայ դահլիճին մէջ։*

❖ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ❖

●

« ԿԱՅԷՆ՝ ԱՆՄԵՂԸ »

Կը թուի թէ Պ. Նուպար Զարխուտեան յայնօրէն սերտած է Աստուածաշունչը եւ յարակից գիտութիւններ, այս վիպակը գրելէ առաջ։

Ամէն պարագայի մէջ, ուշագրաւ է իր երկը։

Պատմութիւնը կը սկսի սկզբնական մեղքով։

Եւա կրելով մեղքին պատիժը եւ դրախտէն զրկուելով, ամբողջ դառնութիւնը կը թափէ Կայէնի վրայ։ Բնախօսական առեղծուածով կը լեցուի անոր դէմ, եւ միւս բոլոր զաւակներով կը դառնայ մահացու թշնամի։

« Օրերուս տանջանքը, գիշերներուս թոյնը », կը պոռար ան գիշեր ցերեկ։

Միայն Ադամ կը մնայ բարեացակամ, մէկ ալ փոքր աղջիկը, Մաէլլա, որ ջերմօրէն կապուած էր իրեն։

Յաղթանդամ այր եւ քաջ որսորդ, Կայէն յանկարծ կը տեսնէ որ ոչ միայն ընտանիքը, այլեւ ամբողջ բնութիւնը դարձած է իրեն թշնամի։ Ոսկերը, բոյսերն անգամ խոյս կուտան։ Մինչդեռ Աբէլ կը վայելէ ամէն գուրգուրանք, «իր ծնունդէն իսկ »։

Ադամի մահը աւելի կը կատղեցնէ Եւան եւ միւսները։ Աբէլ անդադար թոյն կ'արձակէ եղբօրը դէմ։

Օր մը ամէնը միասին կը քարկոծեն հալածականը, մինչ Եւա «կը ցնծար հրրճուագին»։

Քար մը կ'արիւնէ Կայէնի ճակատը։

Ի վերջոյ հալածականը կը ծգէ կ'երթայ։ Մաէլլան ալ ետեւէն կը հասնի գաղտագողի։

Երկու փախստականները կը թափառին անօթի ծարաւ։ Կայէն կը յաջողի թաքստոց մը շինել ծառի մը վրայ եւ հոն տեղաւորելով Մաէլլան, կ'երթայ ուտելիք նարելու։

Մեծ դժուարութեամբ կը բռնէ եղնիկ մը։ Վերադարձին, կը տեսնէ որ Մաէլլան անհետացած է։ Աբէլ առեւանգած էր զայն։

Խելայեղ, աջ – ձախ իյնալով, կը հասնի եղբայրներուն քարայրները, ուր Աբէլ չարախինդ քրքիջով մը ցոյց կուտայ Մաէլլայի անկենդան մարմինը, ծառի մը տակ։

Կայէն զայրացած, լախտի մէկ հարուածով կը զգետնէ Աբէլը։

Նիւթին կմախքն է այս։ Հարկ է կարդալ ծայրէ ծայր (72 էջ), ամբողջական գաղափար մը կազմելու համար։

Ինչպէս բացատրած էի կիրակի օր, հեղինակը, ծանօթ՝ իր ֆրանսերէն բանաստեղծութիւններով, առաջին անգամ է որ հայերէն կը գրէ։

Իբրեւ ամբողջութիւն, սահուն է լեզուն։

Անշուշտ յառաջիկային կը շտկուին քանի մը վրիպումներ,—*Դիմաւորեցին Աբէլին* (Աբէլը), *որոնց* արհամարհած էր (զորս), *իր* դէմ (իրեն), *յետ այսու* (այսուհետեւ կամ յետ այսորիկ), *մարդուն* անյաղթ դարձնէր (մարդը), պատժելու համար *իր քրոջը* (քոյրը), *անգութօրէն* (անգթօրէն) *եւ կարգ մը ուղղագրական* սխալներ։

Կարծեմ հատորը նախապէս ֆրանսերէն գրուած է։

ՎԱՀԷ

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ Ի ՊԱՏԻՒ ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆԻ

★

Ինչպէս ծանուցեր էինք, Լուրտի ուխտագնացութենէն Փարիզ վերադարձին առթիւ ընդունելութիւն մը սարքուած էր Մուրատեան վարժարանի դահլիճին մէջ, չաբաթ ժամը 16ին։

Ծանուցումը չատ ուշ տրուած ըլլալով, հազիւ հարիւր հոգի ներկայ էին։ Ֆրանսայի հայ կաթողիկէ համայնքութեան առաջնորդը, Հ. Ամատունի վրդ. եւ Փարիզի ժողովրդապետ Քաֆտանճեան վրդ. ներկաները մի առ մի ներկայացուցին կարդինալին, որ այս առթիւ ողջոյնի եւ հրաժեշտի ճառ մը խօսեցաւ, թելադրելով անվթար պահել հայ ընտանեկան սրբութիւնները, յարատեւօրէն գործածել մայրենի լեզուն, պահպանել հայկ. մշակոյթի արժէքները։ «Այս ազդակներն են որ պահեր են հայ ժողովուրդը դարերու ընթացքին, հակառակ ամէն կարգի դառն տառապանքներու, եւ պիտի պահեն զայն դարձեալ դարերով »։

Յարգելի հիւրը օրհնեց ներկաները, անոնց միջոցաւ ամբողջ հայ համայնքին հաղորդելով իր ողջոյնը։

Ներկաները միաբերան երգեցին «Հայր մեր»ը եւ «Բամ Փորոտան»ը եւ ընդունելութիւնը վերջացաւ «Պահպանիչ»ով։

Կարդինալը Հռոմ մեկնեցաւ կիրակի օր։

× *Լուրտի ուխտագնացութեան ներկայ եղած են 500 Հայեր, որոնք տասնեակ մը օտար ազգերու կարգին ուշադրութիւն գրաւած են իրենց եկեղեցական երգեցողութեան ներդաշնակցութեամբ եւ հայերէն աղօթքներով։*

Ներկայ եղած է նաեւ Վենետիկի Մխիթարեանց աբբահայրը, Ուլուհոճեան գերապայծառ։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «ՔԷՄՓ»ԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Պէյրութի մեր թղթակիցը կը գրէ թէ նորընտիր յանձնաժողովը գործի ձեռնարկած է արդէն, «քէմփ»երը քանդելու եւ նոր բնակարաններ շինելու համար։ Յանձնաժողովին պատուակալ նախագահն է Լիբանանի հանրապետութեան նախագահը, Պ. Շամուն որ հանգանակութիւնը բանալով, 5000 լիբանանեան ոսկի նուիրած է անձնապէս Այս առթիւ Մայրիներու շրջանչանը շնորհած է առաջնորդ Խորէն եպիսկ.ի։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ՏՕՔԹ. ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ ԿԸ ԲԱՆԱԿՑԻ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետը, Տօքթ. Ատընաուըր ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, նորէն յիշեցուց թէ անհրաժեշտ է վերահաստատել գերիշխանութիւնը եւ վերազինումը, եւրոպական միութեան մը շրջանակին մէջ։ Ըսաւ թէ արեւմտեան Գերմանիան պատրաստ է ինքն իրեն պարտադրել սպառազինութեանց սահմանափակում, համաձայն եւրոպական քաղաքականութեան։ Իր համոզումով, Ֆրանքօ-գերման համաձայնութիւն մը անհրաժեշտ հիմը կը կազմէ որեւէ եւրոպական քաղաքականութեան։ Նոր բանակցութիւններ պիտի կատարուին Ֆրանսայի հետ, Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն հետ կատարուած բանակցութիւններէն ետք։ Յետոյ բացատրեց թէ Պրիւքսէլի մէջ հինգ զինակիցները ֆրանսական առաջարկներէն մերժեցին այն կէտերը որ անհրաժեշտ կը դարձնէին դաշնագրին նոր վաւերացումը։ Մասնաւորապէս կանգ առնելով Ֆրանքօ-գերման յարաբերութեանց վրայ, վարչապետը յայտարարեց.

— « Կ'ըսեն թէ Գերմանիա կ'ուզէ անարգել կամ նոյնիսկ մեկուսացնել Ֆրանսան։ Անչուշտ անիմաստ խօսք է։ Չկայ գերման պատասխանատու քաղաքագէտ մը որ ուզէ մեկուսացնել կամ անարգել Ֆրանսան։

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

ԱՆՅԵՏԱՁԳԵԼԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

●

Մեր հինգշաբթիի դասընթացքներուն համար մէկէ աւելի մտահոգութիւններ ունինք:

Եթէ նոյնիսկ, լաւագոյն պարագային, պատրաստուած ուսուցիչներ գտնենք, հարցում մը կուգայ մեր գրչին ծայրը.— Ի՞նչ կը խորհին Թաղային մեր մարմինները իրենց խնամքին յանձնուած դասարաններուն կրթական ծրագրին մասին, առաւելագոյն օգուտը ձեռք բերելու համար :

Քանի մը տարիէ ի վեր, իբրեւ անդամ Հ. Բ. Ը. Միութեան կրթական մարմնին, աւելի մօտէն հետեւած եմ մեր դասընթացքներուն կրթական – դաստիարակչական խնդիրներուն: Փորձառութիւնս ցոյց տուաւ, որ ամէն բան պատահականութեան ձգուած է: Գոյութիւն չունի մշակուած կրթական ծրագիր մը, պարտադիր բոլորին համար :

Անշուշտ առաջին գծին վրայ կուգայ ուսուցչի խնդիրը: Կարծուածին չափ ալ դիւրին գործ չէ մարդ գտնել, եւ մեր աշակերտներուն կրթական – դաստիարակչական հողը անոր վստահիլ :

Մեր կրթական մարմինները կամ հոգաբարձուները սրտի թեթեւութիւն կը զգան եւ իրենց պարտականութիւնը կատարած ըլլալու գոհունակութիւնը կ'ունենան, երբ պայմանաւորուին ոեւէ ուսուցչի հետ: Պայմանագիրներն ալ պարզ ձեւակերպութիւններ են եւ անկարելի չէ որ մէկ ամիսէն միւսը ոեւէ ուսուցիչ հեռացուի իր պաշտօնէն: Չեն հետաքրքրուիր թէ հրաւիրուող ուսուցիչը վկայուա՞ծ է, ունի՞ հիմնական որեւէ ծրագիր, ինք կամ տասը ամսուան դպրոցական տարին անցընելու համար: Ուսուցչին չեն հարցներ թէ ի՞նչ ծրագրով պիտի դասաւանդէ առարկաները :

Երբ ամէն բան պատահականութեան ձգուած է, կ'ըսենք, անիմաստ խօսք մը չէ: Որովհետեւ ընդհանուր կրթական ծրագիր մը գոյութիւն չունի, Ամէն մէկ ուսուցչի քմահաճոյքին կամ կարողութենէն կախում ունի ամէն բան: Շատերը 40 – 50 տարի առաջուան դասագիրքերը կը գործածեն: Խնայողութեան համար 50 – 80 աշակերտները կը յանձնուին մէկ ուսուցչի խնամքին: Ուսուցիչը աշակերտները երկու խումբի կը բաժնէ, ըստիպուած է բաժնել: Մէկ խումբով կէսօրէն առաջ եւ միւս խումբով ալ կէսօրէն վերջ կը զբաղի :

Ծանօ՞թ են բոլոր այս անպատեհութիւնները եւ հակամանկավարժական պայմանները, որոնց տեւականացումը հիմնական պատճառներէն մէկն է մեր դասարաններուն ողբալի եւ անկերպարան վիճակին :

Կայ նաեւ դասագիրքերու ցաւոտ խնդիրը: Ամէն դասարան իր դասագիրքն ունի, համաձայն ուսուցչին հայեցողութեան: Նոյն դասարանին մէջ աշակերտներուն կարողութիւնը յաճախ իրարու անհամապատասխան ըլլալով, կրնաք երեւակայել թէ ի՞նչ վիճակ կը ներկայացընէ դասարանը եւ ի՞նչ աւելորդ յոգնութեան կ'ենթարկուի դասատուն :

Ի՞նչ կը թելադրէ մեզի այս տխուր կացութիւնը :

Գիտենք թէ մեր կրթական համեստ ձեռնարկներուն վրայ կը հսկեն եւ որոշ պատասխանատուութիւն ունին, Փարիզի Հայոց Եկեղեցին, Հ. Բ. Ը. Միութեան տեղական մասնաճիւղը, Հայ Կապոյտ Խաչը եւ այս կազմակերպութիւններէն դուրս գործող քանի մը արուարձաններու եւ կարգ մը քաղաքներու առանձին Միութիւնները: Բոլոր այս մարմիններուն ներկայացուցիչները պէտք է կրթական համագումար մը ունենան, որոշելու եւ կատարելու համար հետեւեալ աշխատանքները .—

Ա) Հայերէնի, Հայոց պատմութեան եւ աշխարհագրութեան դասաւանդութեան նպատակայարմար ծրագիր մը, պարտադիր՝ բոլորին համար :

Բ) Ճշդել դասագիրքերը, միօրինակութիւն ստեղծելու համար :

Գ) Ճանչնալ ուսուցիչներու իրաւունքը, ընդունիլ նուազագոյն ամսաթոշակը, ինչպէս նաեւ արձակուրդի ամիսներուն վճարումները, առանց որեւէ առարկութեան :

Դ) Փարիզի եւ արուարձաններուն, ինչպէս նաեւ գաւառական քաղաքներուն համար փնտռել եւ գտնել երկու կրթական քննիչներ, որպէսզի իրենց այցելութիւններով մօտէն հսկեն դպրոցական գործին, ուսուցիչներու խղճամիտ պաշտօնավարութեան եւ աշակերտներուն կրթութեան վրայ: Եւ տան իրենց տեղեկագիրները :

Ե) Տարին քանի մը անգամ ուսուցչական ժողովներ գումարել, եւ անոնց խօսիլ դասաւանդուելիք առարկաներուն մեթոտներուն մասին, որ ծանօթ է մեթոտաբանութիւն անունով: Կարծիքներու փոխանակութիւն ունենալ, եւ ջանալ դարմանել եղած պակասները :

Ասոնք քանի մը մանրամասնութիւններ են, որոնց վրայ կարելի է աւելցնել տակաւին ուրիշներ ալ: Եւ որոնց իրականացումը անյետաձգելի անհրաժեշտութիւն մըն է:

Հակառակ պարագային, ինչպէս մինչեւ հիմա, ժամանակավրէպ պիտի մնան հինգշաբթի օրերու մեր դասարանները, առանց որեւէ դրական արդիւնքի :

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՄԱՔՈՒՐ ԳՐԵԼ, ՄԵԼԱՆՈՎ ԵՒ ՄԷԿ ԷՋԻ ՎՐԱՅ :

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵԴԵՍԻՈՅ ՄԷՋ

Բ.

6. ՌՈՒԲԻՆԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1863). — Հիմնուած է 1863 Ապրիլին: Այս մասին ունինք ժամանակակից լաւատեղեակ հայ թերթին վկայութիւնը, որ կը գրէ 1864 Փետրուարին.— Եդեսիայէն գրուած նամակ մը կը ծանուցանէ մեզ թէ երկար ժամանակէ ի վեր տեղւոյն Լուսաւորչական Հայոց շատերուն վրայ աղքատութիւնը տիրած ըլլալով, իրենց առեւտրական գործերուն համար տեղւոյն այլազգիներէն հարիւր ղուրուշին ամսական 5 ղուրուշ տոկոս վճարելով փոխառութիւններ ընելու հարկադրուած էին: Այսպիսի ծանր եւ չափազանց տոկոսով փոխառութեանց վնասակար հետեւանքներէն աղքատ հասարակութիւնը ազատելու համար ,ԱՆՑԵԱԼ ՏԱՐԻ ԱՊՐԻԼ ԱՄՍՈՅ ՄԷՋ տեղւոյն առաջնորդ Տէր. Գրիգոր Ս. Արք.ը Ռուբինեան անուամբ ընկերութիւն մը հաստատեր է սա նպատակաւ որ ընկերութեան արդեամբք հաւաքուած դրամոց գումարը պէտք ունեցող հասարակութեան փոխ տրուի հարիւրին հարիւր փարայ տոկոսով: Այս ընկերութիւնը վեց տարի շարունակելէ ետեւ, յետ այնորիկ հաւաքուած ստակին արդիւնքն ալ տեղւոյն վարժարանին եւ անկար աղքատաց օժանդակութեան պիտի գործածուի: Արդէն ընկերութիւնը 13.500 ղուրուշ հաւաքեր է եւ ունեցած բաժանորդաց թիւն ալ 332ի հասեր է եւ օր քան զօր ալ աւելնալու վրայ է: Ասոնք երեք կարգի բաժնուած ինքնայօժար սիրով ոմանք վաթսուն փարայ, ոմանք քառասուն եւ ոմանք քսանական փարայ շաբաթական կը վճարեն եղեր անթերի» (Մասիս, 1864 թ. 625):

Ընկերութիւնը 1866 Մայիս 1ին կը բանայ «Ռուբինեան վարժարանը», որ կը տեւէ երկար տարիներ իր հովանիին տակ: 1877ին վարժարանի տասնումէկերորդ տարեդարձը կը տօնուի փառաւոր եւ աննախընթաց հանդէսով մը (տես Մասիս, 1877 թ. 1086):

Ռուբինեան ընկերութիւնը Ուրֆայի ամենաերկարատեւ ընկերութիւնն է: 1882 Ապրիլին թղթակից մը կը գրէ.— « Ռուբինեան եւ Որդիք – Ռուբինեանց ընկերութիւնները, համանուն Ռուբինեան վարժարանը նորաշինելէն յետոյ իբրեւ մի միացեալ մարմին կը գործէր, բայց ընկերութենէն անկախ պատճառներով կրթական գործոց նկատմամբ իւր ձեռներէցութիւնը դադրեցնելու պարտաւորուած էր երեք տարիներէ ի վեր ... Նոր անդամոց յաւելմամբ եւ ինչ ինչ կարեւոր տնօրինութեանց շնորհիւ նորոգ կազմակերպեալ նորէն ձեռք կ'առնու համանուն վարժարանի վարչութիւնը » (Մասիս, 1882 թ. 3188):

1883 Մայիս 1ին — վարժարանի 17րդ տարեդարձին — վարժարանին մէջ կը բանայ կիրակնօրեայ լսարան մը, «ուր գոհութեամբ կը յաճախէ հասարակութիւնն, որ սուղին կարօտ էր մի այսպիսի հաստատութեան » (Մասիս, 1883 թ. 3503): Թղթակիցը կը գնահատէ ընկերութեան արդիւնաշատ գործունէութիւնը, որ. զոհողութիւններով լի եղած է. «17 տարիներէ ի վեր զոհողութեամբ կանգուն կը պահէ համանուն վարժարանը, որ Եդեսիոյ միակ ընկերական եւ յարատեւ կրթական հաստատութիւնն է » (Մասիս, 1883 թ. 3519):

Ընկերութեան երկարամեայ գործօն անդամ եղած է Գէորգ Կ. Ոսկերիչեան, թղթակից «Մասիս»ի (Մասիս, 1884 թ. 3724):

1886ին ընկերութեան ընդհ. ժողովը դրամական հանգամանքութիւն մը կատարելով իր ունեցած դրամագլուխին վրայ կը բարդէ եւ շահագործելով կը ջանայ հաւասարակշռել իր տարեկան ելեւմուտքը: Այս առթիւ մասնաւորապէս կը շեշտուի ընկերութեան օգտին համար ի գործ դրած ջանքը Մ. Գաբրիէլ Կէմճեանի (Արեւելք, Կ. Պ. 1886 թ. 680):

Թէեւ 1886էն վերջ չենք հանդիպած Ռուբինեան ընկերութեան յիշատակութեան՝ սակայն կը կարծենք թէ շարունակած է իր գոյութիւնը գոնէ մինչեւ 95ի դէպքերը:

7. ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ. — Հիմնուած է 1863 Յուլիսին: Հիմնումի առիթ տուած է «Ապահով ճամբայ» անունով գրութիւն մը, որ կը յորդորէ ժողովուրդը կրթելու համար դպրոցներ բանալ : Ընկերութեան վարչութիւնը («խորհրդականք») նամակ մը գրած է, զոր կը հրատարակէ Մանչեսթրի «Երկրագունտ»ը: Կը համառօտենք. «...Ապահով ճամբայ բուսած տետրակը ... անպատմելի ուրախութիւններ կը բերէ: Եւ արդ ահա այս գեղեցկախօս տետրակին միջոցով յԵդեսիա Լուսաւորչական անուամբ ընկերութիւն մը հաստատեցինք երբեք հարիւրէն աւելի անձերով բաղկացեալ... կը ջանանք որ դպրոցներ բանանք եւ մեր մտքին դիտաւորութիւնը ճիշդ այս է որ Հայոց զաւակունքները ձրի կարդան դպրոցի մէջ եւ անոնց կարդացած գրքերը ձրի ըլլան, ասոնց ամէնուն ծախքը ընկերութեան գումարէն [illegible] ըլլայ եւ աւելի դառ աղքատաց ալ բաժիններ պիտի ելլէ, վարժարաններուն ամսականները գումարնիէն պիտի ըլլայ... ի պայծառութիւն ազգիս կիրակիները դպրոց մը բանալով՝ խորհրդականներով եւ տասնապետներով կը նստինք, գալած եւ երթած շաբաթականներնիս կը ժողուենք ... աս գործիս վերայ ջանացող տասը խորհրդական եւ քսանհինգ տասնապետներ կայ, որ ասոնց ամէն մէկին տասը, տասնուհինգ նեֆերներ կայ... այս ընկերութեան ըսկսումը հինգ ամիս ըլլալով, մինչեւ հիմա ունեցած ըստակնիս 6070.80ի չափ արծաթնիս եղած է...

Ն. Ծ. խորհրդականք Լուսաւորչական ընկերութեան.— Տէօքմէճի Կարապետ ,

---

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

●

« Բիւզանդիոն»ի թիւ մը զոր ձեռք անցուցինք այնտեղ, մէկ երկու տողով կը ծանուցանէր թէ «Օսմ. երեսփոխան Զօհրապ եւ Վարդգէս էֆէնտիները նախորդ օրը այցելեր են մեծ եպարքոս Սայիտ Հալիմ փաշայի եւ ներքին գործոց նախարար Թալէաթ պէյի» :

Ակնարկուած օրը՝ Ապրիլ 13ի երկուշաբթին էր, Պոլսէն քշուելնուս վաղորդայնը: Ու բնաւ տարակուսող չկար թէ այցելութեան շարժառիթը մեր տարագրութիւնն էր: Լուրը աւետիսի մը բնոյթը ստացաւ եւ իբր այդ փութացինք հաղորդել իրարու :

Տասնըմէկ օր ետք, առաջին բախտաւորները կը դառնային Պոլիս: Կծիկը կը քակուէ՞ր արդեօք: Այաշէն լուր առեր էինք թէ անկէ ալ քանի մը հոգի Պոլիս տարեր են: Պահ մը սկսանք հաւատալ թէ մղձաւանջը կը փարատի :

Բայց անմիջապէս վերջ նորէն մտահոգութիւնը, որովհետեւ նոր աքսորականներ կը հասնէին: Եւ եկողները լաւ լուրեր չունէին Պոլսէն: Արհաւիրքը կը շարունակուէր: Բանտերը լեցուն թողած էին, թէ Պոլիս եւ թէ ճամբուն երկայնքը:

Ժողովուրդը, ամէն տեղ, սարսափի տակ էր: Իբրեւ աքսորավայր լոկ Չանղըրըն ու Այաշը գիտէինք, բայց նոր անուն մըն ալ բարդուեր էր անոնց,— Սուլթանիէն: Ոչ մէկ լուր կար ներքին գաւառներէն, բայց Նիկոմիդիայէն, Պարտիզակէն, Ատափազարէն սկսեալ մինչեւ Գոնիա՝ Պոլսոյ պէս եղեր էր, բոլոր աչքի զարնող մտաւորականները յանկարծ ձերբակալելով Սուլթանիէ խմբեր էին: Այնտեղ էին նաեւ ստուարաթիւ Զէյթունցիներ, զորս զինաթափ ընելէ վերջ անասունի հօտերու պէս իրենց լեռներէն իջեցնելով, քշեր նետեր էին այդ անակնկալ ոստանին ախտաբոյր ճախճախուտներուն մէջ :

— Հապա Զօհրապ եւ Վարդգէ՞ս, կը հարցնէինք նորեկներուն, բան մը չէ՞ն ըներ :

Զօհրապէն տեղեկութիւն ունեցող չէր կար: Բայց Վարդգէսի համար կ'ըսէին շատ կ'երեւայ մէջտեղը, թէեւ որոշ չէին գիտեր թէ ինչ կ'ընէ: Օր մը՝ Հրաչ քարթ մը ստացաւ անկէ: Կը գրէր «Ազատամարտ»ի դրամարկղին մէջ գտնուող խոշոր գումարի մը մասին, զոր ոստիկանութիւնը գրաւած էր ապրիլ 11ի խուզարկութեանց միջոցին եւ զոր կ'աշխատէր ետ առնել կառավարութենէն, դրամ հասցնելու համար իրենց աքսորուած ընկերներուն, մանաւանդ հիւանդներուն : Չեմ յիշեր որոշ, բայց Թրքերէն գրուած այդ քարթին մէջ երկդիմի պարբերութիւններ կային որոնք կրնային լաւատես մեկնութեանց մղել մեզ :

Վարդգէսի անյեղլի լաւատեսութիւնը որ դարձեալ յոյսի հորիզոն մը կը բանար մեր անստոյգ կացութեան մէջ :

Եւ սակայն լուրերը հետզհետէ աւելի վրդովիչ կը դառնային: Գաւառներէն միշտ տեղեկութիւն չունէինք, ամենախիստ գրաքննութիւն մը կը տիրէր ամէն կողմ: Բայց քանի առենէ ի վեր կը շրջէր խուլ զրոյց մը թէ Մարզուան ջարդ եղած է: Կառապաններ էին լուրին աղբիւրը: Իրենց պատմութեան նայելով, Հայու մը տան մէջ արկածով պօմպա մը պայթեր էր: Ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն կատարելով ուրիշ պօմպաներ երեւան հաներ էր այս ու այն հայ տան մէջ եւ ասոր վրայ գարըշըքլըք (խառնակութիւն) առաջ եկած էր, պարզ խօսքով՝ ջարդ մը տեղի ունեցած էր :

Աւելի վրդովում յառաջ բերաւ Այաշի մեր աքսորականներէն հասած քարթ մը որմէ իմացանք թէ հետզհետէ իրենցմէ մարդիկ կը զրկուին ներսերը: Մուրատ Կեսարիա տարուած էր: Համանման լուր մըն ալ հասաւ Բարսեղ Շահպազի մասին, բայց անորոշ, չկրցանք հասկնալ թէ ուր զրկուած է: Ուրիշ լուր մը կ'իմացնէր թէ Ակնունի, Խաժակ, Զարդարեան, Տօքթ. Տաղաւարեան, Սարգիս Մինասեան եւ Ճանկիւլեան Էսկիշէհիր կը գտնուին : Շուտով իրենցմէ քարթ մը հասաւ մեզի, կը ծանուցանէին թէ Տիարպէքիր պիտի երթան

Տիարպէքի՜ր... առաջին անգամ որ այս անունը իմացանք, չեմ գիտեր թէ ինչո՞ւ մեր սիրտը սեղմուեցաւ: Ճշմարիտ հանելուկ մըն էր: Եթէ մեզի վիճակուածը աքսոր էր, Այաշը, Չանղըրըն ու Սուլթանիէն չէի՞ն բաւեր: Եւ այս հանելուկը անլոյծ մնաց նոյնիսկ երբ Չանղըրըի իշխանութեանց անխորհրդապահութեան շնորհիւ իմացանք թէ Տեարպէքիր կը տարուին Պատերազմական Ատեանին առջեւ դատուելու: Բայց Այաշէն մինչեւ Տիարպէքիր՝ ճամբուն վրայ ուրիշ Պատերազմական Ատեաններ շատ կային:

Ամբողջ երկիրը պաշարման վիճակի տակ էր, եւ ամէն նահանգի մէջ Պատերազմական Ատեան մը կը գործէր: Ինչո՞ւ անպատճառ Տեարպէքիր...

Մայիսի վերջին օրերն էին: Տակաւին այս հանելուկին խոովքը չանհետացած. աւելի չանթահարիչ լուր մը,— Զօհրապի եւ Վարդգէսի ձերբակալութիւնը : Եւ ասիկա այլեւս կայծակի հարուածի պէս բան մը եղաւ

Ծերունի Թուրք մը, կարծեմ թղթատարութեան պաշտօնեայ, որ առաջին անգամ այս լուրը բերաւ, կ'աւելցնէր որ Վարդգէսի եւ Զօհրապի հետ Գոնիա քշուած է նաեւ Ռոկան Մարտիկեան, ինչ որ սխալ էր:

(5) (Շար.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ՊՐԱԶԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

★

ՌԻՕ ՏԸ ԺԱՆԷՅՐՕ, 22 Օգոստ. (Յառաջ) — Սան Փաւլոյի մասին յաճախ թղթակցութիւններ կ'երեւան «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ, իսկ Ռիօ տը Ժանէյրոյի հայ գաղութին վրայ շատ քիչ բան գրուած է :

Ռիօ տը Ժանէյրոյի հայ գաղութը կը բաղկանայ մօտաւորապէս 150 ընտանիքէ, զուրկ հայկական եկեղեցիէ եւ դպրոցէ : Վիէննէ վրդ. Դաւիթեան ամէն ամիս հայկական ծէսով պատարագ կը մատուցանէ Մարոնիներու եկեղեցին, միեւնոյն ժամանակ հայկ. պսակ եւ կնունք կը կատարէ :

Մէկ տարիէ ի վեր կազմուած է Տիկնանց Միութիւն չէզոք գետնի վրայ, նախագահութեամբ Տիկին Արսինէ Քիւրքճիպաշեանի, իր շուրջն ունենալով Տիկիններ Զապէլ Բարսեղեան, Պերճուհի Նազարեան, Էլէնա Սարգիսեան, Պերճուհի Խընտըրեան, Ռոզա Տէպէլեան եւն. : Նպատակն է ի մի հաւաքել գաղութին ցիրուցան Հայերը, օգնել անտէր ծերերուն եւ հիւանդներուն, վառ պահել երկսեռ երիտասարդներուն մէջ պլպլացող հայ ճրագը, չինել եկեղեցի մը՝ դպրոցով :

Զատկի տօնին առթիւ վարչութիւնը Սան Փաւլոյէն քահանայ մը հրաւիրեց, քաղաքին մէջ եկեղեցի մը ճարելով: Հանդիսաւոր պատարագ մը տեսանք եւ շատեր հաղորդուեցան :

Ներկայ Միութիւնը շատ սերտ կապեր ունի Սան Փաւլոյի Հ.Օ.Մ.ին հետ :

Յուլիս 31ին շաբաթ գիշեր, նորակազմ Միութիւնը իր տարեկան հանդէսը տուաւ: Ներկայ էին Սան Փաւլոյի Հ. Օ. Մ.ին կողմէ Տիկիններ Լիւսի Գիւտ եւ Շուշանիկ Էքիզեան, հանդէսը շատ յաջող եւ խանդավառ անցաւ: Հանդիսականներու մեծամասնութեան խնդրանքով, Տիկին Արսինէ Քիւրքճիպաշեան (նախագահ) շատ կանուխէն «ճաշ»ը ճամբու դրաւ, որպէսզի ալ աւելի հայկական եւ ընտանեկան մթնոլորտի մէջ ապրին բոլորը: Ներկայ էին համայն գաղութը, նոյնիսկ օտարներ, կէս օտարներ, ոմանց կինը հայ, ոմանց ամուսինը գերմանացի, պրազիլիացի, ռումանացի, ռուս, վրացի, չեխ, լեհ, հրեայ: Եգիպտոսէն նոր հասած պատանի մը հարտասանեց Սիլվա Կապուտիկեանի «Խօսք իմ որդուն»: Ներկայ օտարներէն մէկը նուագեց «Լէպլէպիճի»էն կտորներ: Այնքան մեծ էր խանդավառութիւնը, որ ներկաները օրհնեցին հանդէսը կազմակերպողները եւ խնդրեցին որ շուտով նոր մը կազմակերպեն: Մօտերս տեղի պիտի ունենայ դաշտահանդէս մը:

Հ. Լ.

Տարաղճեան Գէորգ, Մրճանեան Սարգիս, Զուլհակ Յարութիւն, Մշահան Եօթնեղբայրեան, Գասապօղլի Գէորգ, Թէնէքճեան Յակոբ, Վաճառական Տօնվազ, Գուլաճեան Մելքոն, Պօյաճեան Պօղոս, Գումրանիայի գրագիրները, Յակոբ Արեւեան, Գէորգ Ապուհայաթեան, յնղեսխա 1863 Դեկտեմբերի 9ին (Երկրագունտ, Մանչեստր, 1864 թ. 3 էջ 4–5) :

Լուսաւորչական ընկերութեան արժանիքն է «Ուրֆայի առաջին աղջկանց վարժարանի բացումը եւ անոր վրայ հսկողութիւնը» : Այս մասին թերեւս առիթ ունենանք առանձին եւ մանրամասնօրէն խօսելու :

1874ին ընկերութեան վարչութիւնը կը կազմէին, Յակոբ Թէնէքճեան, Վրթանէս Տ. Գասպարեան եւ Յարութիւն Թագւորեան («Փունջ», Կ. Պ. 1874 թ. 948) :

Պեզչաեան Թուչնիկ (Կ. Պ. 1865 թ. 26) 1865ին Եդեսիոյ կրթական վիճակին վրայ խօսելով՝ կ'ըսէ թէ հոն չորս ընկերութիւններ կան, «որոնց ունեցած սաակին գումարը ութսուն հազար դահեկանի կը հասնի»: Դժբախտաբար չի տար թերթը այդ չորս ընկերութիւններու անունները, որոնցմէ մէկուն անունը, ինչպէս տեսանք, անծանօթ կը մնայ մեզի: Ամէն պարագայի մէջ այդ չորս ընկերութիւններն ըլլալու էին մեր վերը յառաջ բերածները, 1) Քրիստոնեան Ազգային միաբանեալ նոր ընկերութիւն, 2) (Ս. Սարգիս վանքի) ընկերութիւն, 3) Ռուբինեան ընկերութիւն, 4) Լուսաւորչական ընկերութիւն :

Հ. ԵՓՐԵՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «ՔԷՄՓ»ԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահին կողմէ հրաւիրուած 80 հայ ներկայացուցիչները Օգոստոս 23ին ժողով գումարելով, կազմած են 15 հոգինոց յանձնախումբ մը, որ կը բաղկանայ հետեւեալ անդամներէն.— Պ. Պ. Բագարատ Պագալեան, Ռուբէն Մավիսաքալեան, Գառնիկ Թիւֆէնկճեան, Ապրօ Ապրոյեան, Միհրան Զէյլէպի, Երուանդ Տէմիրճեան, Յակոբ Տէր Մելքոնեան, Մխաք Ալիքեան, Վահէ Սէթեան, Երուանդ Էքմէքճեան, Յակոբ Սալիպեան, Խօսրով Երամեան, Պասիլ Մկրտիչ, Գէորգ Զաթալպաշեան եւ Գառնիկ Մինասեան: Լիբանանեան խորհրդարանի երեք հայ երեսփոխանները եւ Պէյրութի քաղաքապետական խորհուրդի երեք հայ անդամները՝ Տօքթ. Ճիտէճեան, Յակոբ Աչճեան եւ Տօքթ. Ճ. Խաչօ:

× Հանրապետութեան նախագահը ոչ միայն պետական աջակցութիւն խոստացած է, այլեւ յաջողած է գումար մը ապահովել ամերիկեան Դ. Կէտի վարչութենէն: (Վարկեր յետամնաց երկիրներու համար): Օր. Լիլա Գարակէօզեան ալ յանձն առած է վճարել 50.000 տոլար եւ տեւականօրէն աջակցիլ այս ձեռնարկին յաջողութեան :

Ի ՊԱՏԻՒ ԲԺ. ՀԱՄԲ. ՔԷՔԼԻԿԵԱՆԻ

★

ՊԷՅՐՈՒԹ, 29 Օգոստոս.— Համազգային Ընկերութեան Կեդր. վարչութեան հրաւէրով Օգոստոս 27ին ընդունելութիւն մը սարքուեցաւ ճեմարանի պարտէզին մէջ, ի պատիւ բժշկապետ Համբարձում Քէքլիկեանի :

Հրաւիրեալներուն մէջ կը գտնուէին Կաթող. տեղապահ Խադ արք. Աջապահեան, Լիբանանի առաջնորդ Խորէն եպիս. պետական երեսփոխան Պ. Տիգրան Թօսպաթ, ազգային իշխանութեանց եւ Համազգայինի անդամներ ու համակիրներ : Հաւաքոյթը բացուեցաւ Համազգայինի Կեդր. վարչութեան նախագահ Պ. Յակոբ Տէր Մելքոնեանի կողմէ, որ բարի գալուստ մաղթելէ ետք համբաւաւոր բժիշկին, շեշտեց Համազգայինի եւ ճեմարանի հիմնական նպատակները :

Յիշեցուց թէ Հոկտեմբերի առաջին կիսամսեային, Թարգմանչաց Տօնին առթիւ պաշտօնապէս պիտի սկսին Համազգայինի եւ ճեմարանի 25ամեայ յոբելենական հանդիսութիւնները նախ Պէյրութի, ապա սփիւռքի բոլոր կեդրոններուն մէջ եւ յոյս յայտնեց թէ այդ առթիւ, հայ ժողովուրդը իր նիւթական աջակցութիւնը պիտի չզլանայ ամուր հիմերու վրայ հաստատելու համար այս յարկը :

Այնուհետեւ խօսք առաւ բժ. Համբարձում Քէքլիկեան, որ պարզեց Հայու նկարագրին հիմնական գիծերը, անձնական փորձառութիւններով: Բժիշկը ի յայտ եկաւ իբրեւ ջերմեռանդ հաւատացող մը հայ ժողովուրդի ապագային, նախանձախնդիր անոր դրականութեան, յիշեց թէ ինչպէս քաջալերուած է Դանիէլ Վարուժանով եւ ոգեւորուած Սիամանթոյով՝ Ամերիկայի մէջ իր ուսումը շարունակելու համար դժնդակ պայմաններու մէջ : Ընկեր Արամ Սահակեան կարճ բայց բովանդակալից ճառով մը պարզեց բժշկին նկարագրին հիմնական գծերը, իբրեւ մարդ, Հայ եւ գիտուն : Շեշտեց թէ բազմաթիւ հայ եւ արաբ երիտասարդներ իրենց ապագան կը պարտին Բժ. Քէքլիկեանի, որ Ամերիկայի նման հսկայական երկրի մը մէջ, կրցած է հանդիսանալ գիտական կարկառուն դէմք մը :

Կարճ դադարէ մը ետք, որու ընթացքին ներկաները հիւրասիրուեցան օշարակով եւ կարկանդակներով, խօսելու հրաւիրուեցաւ Համազգային Կեդր. վարչութեան անդամներէն ընկեր Կարօ Սասունի, որ պարզեց 25 տարիներու ընթացքին ճեմարանի անցած դժուարին ճամբան՝ հասնելու համար այսօրուան իր վիճակին :

Վերջին խօսքը տրուեցաւ կաթող. տեղապահին որ թելադրեց զօրավիգ հանդիսանալ հայապահպանման երկու գըլխաւոր ազդակներուն, Հայկ. Եկեղեցիին եւ դպրոցին, ի մասնաւորի ճեմարանին, որուն յոբելենական հանդիսութիւնները պիտի սկսին առաջիկայ Հոկտեմբերին : Համազգայինի կեդր. վարչութիւնը բժ. Քէքլիկեանի 25ամեայ յոբելեանին առթիւ հայկական մանրանկարչութեան նըմոյշներ պարունակող գեղատիպ ու լայնածաւալ գիրք մը նուիրեց անոր :

Նոյն առթիւ, ներկաներուն ուրախութեամբ ծանուցուեցաւ թէ Լիբանանի հանրապետութեան նախագահ Ն. Վ. Քամիլ Շամուն, գնահատելով յարգելի բժշկապետին կատարած աշխատանքները՝ Լիբանանի Մայրիներու Արժանեաց շքանշանով պարգեւատրած է զայն : Ներկաները ծափերով ողջունեցին այս լուրը :

ՈՐՍՈՐԴԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

ԱՆԴՈՒՆԴԻ ԵԶՐԻՆ

●

Ձմեռնամուտին Վաչագն ու Յարութիւնը մի արջի հետքով գնացին մինչեւ Տիգրանի քարը: Արջը ձիւնոտ ոտքով բարձրացել էր ժայռի ճակատը եւ մտել նրա մթին արանքներից մէկը :

Քարէ նեղ շաւիղներով նրանք դժուարութեամբ հասան մի քարանձաւի: Քարի վրայ հետք չկար, բայց Վաչագը հոտից զգաց, որ արջն այդտեղ է ձմեռնային քուն մտել :

Ներքեւում անդունդն է, յետեւում՝ նեղ կածանը, որով փախչել չի լինի, դիմացը այրի մութ բերանը:

— Ետ դառնանք, — ահով շշնջաց Յարութիւնը: Վաչագը մտածում էր

Ե՞տ դառնալ: Երբեք: Ինչ կ'ասեն գիւղում... Չէ, պատուի հարց է: Եւ նա կրակեց արձակի մէջ :

Ներսից բարկացած բրթբրթոց լսուեց եւ մի ահագին արջ դուրս վազելուն պէս թաթերով ու բերանով բռնեց Վաչագի հրացանից: Որսորդը ինչքան ուժ ունէր նրան հրեց դէպի անդունդը եւ հրացանը բաց թողեց: Մի վայրկեան եւ ինքն էլ պիտի գնար հետը, բայց ընկերը ամուր բռնեց նրա ուսից եւ ետ պահեց :

Գնաց արջը հրացանը գրկած, գնաց գլխկաց ժայռի տակ, կրծեց զէնքի փողը եւ հենց այդպէս էլ հրացանը գրկին, փողը բերանին շունչը փչեց :

Իսկ Վաչագն ու Յարութիւնը իրար գրկած դեռ կանգնած էին անյատակ անդունդի եզրին: Այնպէս անակնկալ էին ազատուել մահից, որ երկար ժամանակ դեռ ցըմած էին:

Ապա նայեցին իրար, ժպտացին վերածնուած մարդու բարի ժպիտով եւ քարերից բռնելով՝ զգուշութեամբ ցած իջան:

Ներքեւ, ձորում ճերմակ ձիւնի վրայ մի ահագին թուխ մարմին էր երեւում :

Սպաննուած արջն էր :

Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

ՀԱՐԱԶԱՏ ՈՐԴԻ...

Ե.

— Դո՞ւն էիր, պոռաց տղուն երեսին:

Ձայնին ահաւնութենէն, Արամ, սարսափած եւ դողահար, սկսաւ լալ, պոռալ:

— Ես բան չըրի, հայրիկ, ես կը վախնամ կոր, երթանք, հայրիկ:

Մէկէն ի մէկ, ետ դարձաւ Բենիամին, գրեթէ վազելով տղուն ձեռքէն բռնած : Քանի մը անգամ ետին դարձաւ, տեսնելու այն խորհրդաւոր էակը որ այդ սարսափելի ամբաստանութիւնը նետած էր գլխուն :

— Ե՞ս՝ սրիկան ու ե՞ս՝ պատասխանատուն, կը մրմնջէր ակռաները կափկափելով:

Կառք նստան ու Բերա վերադարձան:

Արամ տուն մտնելուն պէս մօրը գիրկը վազեց:

— Մամա, ալ անգամ մըն ալ հայրիկին հետ դուրս չեմ ելլեր, ըսաւ լալով:

— Ո՞ւր տարաւ քեզ, հարցուց Մալվինէ գրկին վրայ սեղմելով տղան:

— Չեմ գիտեր, լերան մը պէս տեղ մը, մարդ չկար, վախցայ, մամա, շատ վախցայ:

Փողոցը քալած ատենը, հիմա, Բենիամին, մերթ ետին կը դառնար յանկարծ տեսնելու կամ բռնելու համար այն մարդը որ՝ արդէն քանիցս ռումբի մը պէս իր գլխուն նետեր էր իր դատապարտութիւնը: Հակառակ իր այս նախազգուշութեանը, այդ ահեղի փորձութիւնը դարձեալ կրեց քանիցս, այնպիսի տեղերու մէջ ուր մարդ չկար:

Զինքը իր այդ անիծեալ բացականչութեամբ հետապնդողը անծանօթ էա՞կ մըն էր արդեօք, ոգի՞ մը, ուրուակա՞ն մը:

Խաղաղութեան եւ սթափումի հազուադէպ րոպէներու, Բենիամին անդրադառնալով իր վիճակին եւ դատելով զայն սպաղարեամբ, իրօք ինքզինքը պատասխանատու կը գտնէր իր կեանքին մէջ ստեղծուած այդ դժնդակ եւ անհանդուրժելի կացութեան:

— Ես կրցայ իմ ամուսնի պարտականութիւնս լիուլի կատարել, կը մտածէր: Վերջապէս ի՞նչ է ամուսնութեան նպատակը. երկուքով սկսուած եւ երկուքով վերջացած կեա՞նք մը. ամենեւին. եթէ նորանոր էակներ, քու միսէդ, արիւնէդ ու հոգիէդ բխած, չգան քաղցրացնել կեանքը եւ անոր մահացու միօրինակութիւնը վրդովել, ամուսնական կեանքը անշուշտ ամէնէն ձանձրանալի ձեւն է կեանքին, Մալվինէն ի՞նչ կ'ուզէր ինձմէ. զաւակ մը, մէկ հատիկ զաւակ մը. կրցա՞յ տալ, ոչ. ինչո՞ւ, որովհետեւ ֆիզիքական այդ կարողութիւնը կը պակսէր իմ քովս: Չորս տարի համբերեց առանց երբեք դաւելու իր երդմանը դէմ. Հինգերորդ տարին ամէն յոյս կտրած ինէ, ինկաւ ուրիշին բազուկներուն մէջ, այն կինը որ աշխարհի ամէնէն պարկեշտ կիներէն մէկն է: Այս պայմաններուն մէջ ո՞վ է ուրեմն յանցաւորը, կը վերջացնէր Բենիամին գլուխը սեղմած երկու ձեռքերուն մէջ :

— Դուն ես, դուն, կը պոռար՝ անծանօթ ձայնը, անծանօթ տեղէ մը :

— Այո, ես եմ, ես, կը կրկնէր դժբախտ մարդը՝ գիտելով արցունքի խոշոր կաթիլներուն գլորիլը այտերէն վար գետինը, առանց հեկեկանքի, առանց դէմքի վրդովման :

Յետոյ, գրեթէ խելոյն, ակռաները կը տրորէին նորէն, կը յուզէին, կը ցնցէին զինքը, խենդութեան կայծեր անցընելով ուղեղէն, ջիղերը լարելով պայթեցնելու աստիճան :

Զգալապէս նիհարցաւ, դէմքին փայլը անհետացաւ, աչքերը ներքին տենդով մը բոնկեցան միշտ, քալուածքը տատանոտ բան մը եղաւ ցնցումներով ընդհատուած: Ճամբան գացած ատենը, յանկարծ կը հառաչէր երկար ու աղմկալի հառաչով մը եւ անցորդները երեսը կը նայէին : Իրիկունները, ձմրան, Թոքաթլեան կը մտնէր եւ յարմար սեղան մը գտնելու համար մեծ դժուարութիւն կը քաշէր. կ'ուզէր որ ետին պարապ ըլլայ. շատ անգամ մէկ քանի հեղ սեղան կը փոխէր, մինչեւ որ յարմարագոյնը գտնէր. բարեկամներու հետ նստելէն քիչ քիչ վազ անցաւ: Թուեցաւ իրեն թէ այդ բարեկամները իր ցաւին հետաքրքիր են եւ իր խաղքութեանը համար պիտի ծաղրեն զինքը: Երբոր գլուխը ալքոլէն աղէկ մը բոնկէր, եւ իրերը քիչ մը վարդագոյն երեւնալ սկսէին իր աչքին, դիւրամատչելի տուն մը կ'իյնար, իր հին պաշտօն եւ հեշտամոլ բարքերուն մէջ թաղուելու համար խելակորոյս, մոռնալով ամէն բան, Մալվինէն, Վահէն, Արամը, իր ցաւը եւ իր անձնական թանձր անարգութիւնը :

Տան մէջ, տակաւին կը ջանար պահել ինքզինքը, իր բարոյական եւ ֆիզիքական անկումը քօղածածկելու համար: Առջի խաղաղ եւ անուշ կեանքին կարօտը քաշելով, երբեմն ճիշդ պանիկա վերակենդանացնել կը փորձէր : Տուն կ'երթար ժամուն, սիրալիր կերպով կը տեսնուէր կնոջը, զոքանչին, Սարգիս աղային հետ, կը գգուէր Արամը, խաղալիկներ կը նուիրէր անոր: Ճաշէն վերջը որ զուարթ կ'անցնէր, ամէնուն գաղտնի զարմանքին մէջէն, Բենիամին երգելով կ'ելլէր դաշլիճը, վառել տալով ձեռնաջահը, կը պառկէր օթոմանին վրայ, «փուռօ»ն շրթներէն կախ, «Սթամպուլ»ի մը վրայ աչք պտտցնելով :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

Այս առթիւ Հաստատեց թէ ուղղակի բանակցութիւններ կը կատարուին Մեծն Բրիտանիոյ եւ Մ. Նահանգներուն հետ, Գերմանիոյ գերիշխանութեան եւ վերազինման մասին: «Որոշեցինք այս բանակցութիւնները կատարել, նկատելով որ Պրիւքսէլի մէջ Ֆրանսայի հետ կատարուած բանակցութիւնները դրական արդիւնքի մը չյանգեցան»:

Տօքթ. Ատընաուըրի առաջին ճառն էր այս, միացեալ բանակի ծրագրին ձախողումէն ի վեր: Գերման վարչապետը մէկ օր առաջ ալ պատասխանելով «Թայմզ»ի թղթակցին հարցումներուն, խստօրէն քննադատած էր Պ. Մենտէս Ֆրանսը, իբրեւ պատասխանատու՝ միացեալ բանակի ծրագրին ձախողման: «Կը ցաւիմ ըսելու որ Պ. Մենտէս Ֆրանս կ'ուզէր ոչնչացնել միացեալ բանակի դաշինքը: Ազգ. ժողովը քուէարկութիւն կատարեց ժողովական ձեւակերպութեան մը վրայ եւ դաշինքին գլխաւոր պաշտպանները չկրցան խօսք առնել: Զօր. տը Կոլի կուսակիցները, համայնավարները եւ դրժողները միացան մերժելու համար դաշինքը: Խնդիրը այն է որ Պ. Մենտէս Ֆրանս մեծամասնութիւն չունի իր ետին»:

«Լը Մոնտ» խմբագրականով մը կը բողոքէ այս յայտարարութեան դէմ, «անթոյլատրելի միջամտութիւն» համարելով: Ուրիշ թերթեր ալ կը քննադատեն:

× Անգլ. կառավարութիւնը գործի ձեռնարկած է, խորհրդաժողովի մը հրաւիրելու համար 8 – 9 պետութիւններ, որպէսզի նոր բանաձեւ մը գտնեն, Ատլանտեան խորհուրդէն առաջ: Հաւանական է որ ժողովը գումարուի Սեպտ. 15-ին, քանի որ ՄԱԿի ընդհ. ժողովը պիտի բացուի Սեպտ. 21ին:

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ Ծ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Ծանր դէպքեր պատահեցան Ծայր. Արեւելքի մէջ: Ամերիկեան ռմբաձիգ օդանաւ մը վար առնուեցաւ ռուսական երկու «Միկ» օդանաւերու կողմէ, Ճափոնական ծովուն մէջ: Օդաչուներէն մէկը անհետացած է: Մոսկուայի զեկոյցը կ'ըսէ թէ ամերիկեան օդանաւը բռնաբարած էր Խ. Միութեան օդային տարածութիւնը: Ամերիկեան կառավարութիւնը մերժեց այս մեղադրանքը, պնդելով թէ իրենց օդանաւը 44 մղոն հեռու էր Սիպերիոյ ծովափէն:

Մ. Նահանգներու ծերակոյտին հանրապետական մեծամասնութեան առաջնորդը, Նոլէնտ, հեռագիր մը ուղղելով նախագահ Այզընհաուըրի, պահանջեց խզել դիւանագիտական յարաբերութիւնները Խ. Միութեան հետ: Ծերակուտականը մասնաւորապէս կը շեշտէ.— «Ստիպողաբար կը պահանջեմ ճամբել խորհրդային դեսպանը եւ իր պաշտօնէութիւնը»:

× Նոյն օրը (4 Սեպտ.) սպաննուեցան երկու ամերիկացի սպաներ, երբ չինական մարտկոցները կը ռմբակոծէին Քուէմոյ կղզին, որ ազգայնական Չինացիներուն ձեռքն է: Այս վերջինները յարձակման պատասխանեցին օդանաւերով: Ամերիկացի երկու սպաները կը լողային ծովուն մէջ երբ ռմբակոծութիւնը սկսաւ: Ընդհ. կարծիքն այն է թէ կարմիր Չինացիները արշաւանք մը կը պատրաստեն Ֆորմոզայի դէմ, ուր կը գտնուի մարեշալ Չանկ Քայ Շէք: Կ'ըսուի թէ 140.000 զինուորներ կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն այս արշաւանքին համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՆՈՒԶԻ ներքին ինքնավարութեան համար բանակցութիւնները սկսան շաբաթ օր, Կարթագինէի պալատին մէջ: Քաղաքը ամբողջովին դրօշազարդուած էր եւ ժողովրդական խրախճանքներ սարքուեցան: Այս առթիւ ճառեր խօսեցան Թունուզի պէյը եւ Ֆրանսայի ափրիկեան գործերու նախարարը, Պ. Ֆուշէ: Նոր Տեսթուր կուսակցութիւնը, որ արգիլուած էր 1938էն ի վեր, այսուհետեւ պիտի գործէ իբրեւ օրինաւոր կազմակերպութիւն: Հին Տեսթուրը արգիլուած կը մնայ 1933էն ի վեր: Բանակցութիւնները պիտի շարունակուին Փարիզի մէջ, ուրբաթ օր:

ՀՈԼԱՆՏԱԿԱՆ օդանաւ մը Շէնըն գետը ինկաւ (Իրլանտա) 56 ուղեւորներով եւ օդաչուներով, երբ Նիւ Եորք երթալու կը պատրաստուէր: 28 հոգի մեռան

Imp. Araxes - 46, Rue Richer, Paris (9e)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Վճարումները դիւրացնելու համար կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—

ԱՆԻԷՌ, ՔՈԼՈՄՊ – ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՄՊ.— Ընկերներ Յակոբ Հիսայեանի եւ Արամ Աւետիսեանի:

ԻՍԻ. եւ ՄԷՕՏՕՆ.— Ընկերներ Երուանդ Ատանալեանի, Նշան Դարբինեանի կամ սրճարանապետ Զատիկեանի:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՌՍԵԼ.— Ընկերներ Արփիար Մարտիրոսեանի եւ Կարօ Երանեանի:

ԱՆԿԷՆ – ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ.— Ընկեր Սահակ Տէր Թովմասեանի:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Ընկեր Բարթող Փափազեանի:

ՇԱՒԻԼ – ՎԻՐՈՖԼԷ.— Ընկեր Գրիգոր Կիւլեանի:

ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆ.— Ընկերներ Ներսէս Տականեանի կամ ԲարթամՊասմաճեանի:

ՍԵՒՐԱՆ.— Պ. Խլոյեանի:

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Խորունկ վշտով կը սգանք մեր հօրեղբօր եւ մօրեղբօր

ՉԱՐՄԱՅՐ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցած է Յուլիս 22ին Սոֆիայի մէջ յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Մեծատուրեան ընտանիք եւ Ազգանուշ Գոնջէկիւլեան

ԽՄԲ.— Մեր ցաւակցութիւնները այս դառն կորուստին առթիւ: Պիտի խօսինք առանձին:

Տէր եւ Տիկին Սահակ Ճէլալեան եւ զաւակները խորունկ վշտով կ'ողբան իրենց մօր եւ մեծ մօր Այրի Տիկին Մարիամ Պուրսալեանի մահը եւ փոխան ծաղկեպսակի 3000 Ֆրանք կը նուիրեն Փարիզի Աղքատախնամին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.— Եկեղեցաշէն յանձնախումբը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Նիսի եկեղեցւոյ Ազգ. վարչութեան անդամներուն, որոնք յանձնախումբիս քարտուղար Պ. Շ. Միքայէլեանի միջոցաւ նուիրած են շինութեան ֆոնտին 10 հազար ֆրանք:

Ինչպէս Կրընոպլի Ազգ. Միութիւնը անցեալին շատ սիրով թոյլատրած էր եկեղեցւոյն շինութեան պնակ դնել, նոյնը ըրաւ Նիսի Ազգ. Միութիւնը Ս. Աստուածածնի տօնին օրը, եկեղեցւոյ առջեւ թոյլատրելով վիճակահանութեան տոմսակներ սպառել, որմէ գոյացաւ 20 հազար ֆրանք:

Եկեղեցաշէն Տիկնանց Օժանդակը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները ի նպաստ եկեղեցաշինութեան ֆոնտին.— Տէր եւ Տիկին Թագւոր Թագւորեան երեք հազար ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Վարժապետեան հազար, փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Աննիկ Գարակէօզեանի մահուան առթիւ: Պ. Խաչիկ Սէմէրճեան երկու հազար ֆրանք:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ, ժամը ճիշդ 21.ին, Յոյներուն սրահը, 5 ռիւ Պօնըֆուա: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆ.— « Անի » կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ իրիկուն, սովորական հաւաքատեղին:

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս ուրբաթ ժամը21-ին, 40 պիս, ռիւ Էթիէն Տօլէ սրճարանը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՅՈՒՍԱԲԵՐ, Գահիրէ.— Օգոստ. 24էն ի վեր: Օդանաւով թերթ չենք ստանար

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Կարնոյ Հայր. Միութեան Մարսէյլի վարչութիւնը, իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ տարաբախտ Հրանդ Փաստրմաճեանի մահուան առթիւ, Վահան Փաստրմաճեանի եւ բոլոր պարագաներուն: Փոխան ծաղկեպսակի վարչութիւնը հինգ հազար ֆրանք կը տրամադրէ Կարնոյ Յուշամատեանի հրատարակութեան համար (Պէյրութ):

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

Fondé en 1925
Tél.: PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆր. Հատը 12 ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 8 SEPTEMBRE 1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7465 30e ANNEE
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2876

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՏԱԺԱՆԵԼԻ ԵՐԿՈՒՆՔԸ

●

Իրարանցումը կը շարունակուի Օգոստոս 30էն ի վեր, երբ Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովը մերժեց նկատի առնել միացեալ բանակի դաշինքը :

Նախաճիռ մը բաւական եղաւ, ջուրը ձգելու համար ամէն բան :

Եւ բանավէճը հետզհետէ կը սաստկանայ մամուլին մէջ, մասնակցութեամբ ականաւոր դէմքերու :

Ասպարէզ իջած են ոչ միայն դիւանագէտներ եւ երեսփոխաններ, այլեւ գրագէտներ :

Ազգ. ժողովին վճիռէն անմիջապէս ետք, մեծ վիպագիրը, Ժիւլ Ռոմէն բուռն բողոք մը կը հրատարակէր «Օրոռ»ի մէջ, իր խորին վրդովումը յայտնելով մասնաւորապէս ալեւոր Էռիոյի դէմ, որ միացեալ բանակի դամբանականը կարդաց :

Երկու կողմերն ալ քառասուն աղբիւրէ ջուր կը հոսեցնեն, մեռելածին դաշինքին բարիքն ու չարիքը պարզելու համար :

Հիմա որ դաշինքը թաղուած է, անոր կողմնակիցները կ'աշխատին նոր ձեւ մը գտնել, իսկ հակառակորդները նոյն ուժգնութեամբ կը պայքարին, որպէսզի խափանեն որեւէ նոր ծրագիր :

Իրարանցումը միայն Ֆրանսայի մէջ սահմանափակուած չէ :

Չարեւան երկիրներէն անոնք որ վաւերացուցած էին դաշինքը, անձկութեամբ կը հետեւին նոր խմորումներուն :

Իսկ Անգլիա կը փորձէ ելք մը գտնել, առանց որ եւ է գործնական յանձնառութիւն ստանձնելու :

Փարիզի մէջ տակաւին կը յուսան թէ Չըրչիլ բացառիկ զիջումներ պիտի կատարէ, յանուն իրենց ապահովութեան :

Ահա թէ ինչու անհամբեր կը սպասուի Իններու խորհրդաժողովին որ պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ, Սեպտ. 14էն ետք:

Նախապէս նկատի ունէին ութ պետութիւններ,— Ֆրանսա, Պելժիա, Հոլանտա, Իտալիա, արեւմտեան Գերմանիա, Լիւքսէնպուրկ (միացեալ բանակի ծրագրին թեկնածուները), յետոյ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները :

Վերջին պահուն յարմար դատած են հրաւիրել նաեւ Քանատան, որ նոյնքան մտահոգ է արեւմտեան Եւրոպայի ապահովութեան համար :

Այս ժողովը առաջարկեց Անգլիա, որպէսզի որոշ համաձայնութեան մը յանգին Ատլանտեան Խորհուրդին գումարումէն առաջ, որուն վրայ յատկապէս կը պնդեն Մ. Նահանգները :

Քանի մը օր վերջը, Սեպտ. 21ին, պիտի բացուի ՄԱԿի ընդհ. ժողովը :

Ամէն պարագայի մէջ, շատ բան կախում ունի Լոնտոնի ժողովին ելքէն : Պ. Մենտէս Ֆրանս այնտեղ պիտի պարզէ իր նոր առաջարկները, միշտ հիմնուելով Ատլանտեան դաշինքին վրայ :

Միտքերը պատրաստելու համար, երէկ ճառ մըն ալ խօսեցաւ Փարիզի անգլեւամերիկեան մամուլի ընկերակցութեան առջեւ :

Ուրեմն, Փարիզ եւ Լոնտոն կարելին կը փորձեն, մթնոլորտ ստեղծելու եւ Ուաշինկթընի տրամադրութիւնները բարեխառնելու համար :

Միւս կողմէ, բարենշան կը համարուի արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետին վերջին ճառը, ուր կը հաւաստէր թէ պատրաստ է ինքնակամ սահմանափակելու իր երկրին վերազինումը, որպէսզի կարենայ շարունակել եւրոպական քաղաքականութիւնը :

Այսպէս կամ այնպէս, բոլոր պատասխանատու վարիչները կարելին կը փորձեն մթնոլորտը մեղմացնելու համար, որպէսզի նոր երկունքը տեղի ունենայ բարենպաստ պայմաններու մէջ, եւ նոր փոթորիկ մը չպայթի, Գերմանիոյ գերիշխանութեան վերահաստատումը եւ վերազինումը արտօնուած ատեն :

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՆՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

●

ՊԻՏԻ ՋԱՆԱՆ ՆՈՐ ԵԼՔ ՄԸ ԳՏՆԵԼ

Փարիզի անգլիական դեսպանը պաշտօնապէս Լոնտոն հրաւիրեց ֆրանսական կառավարութիւնը, մասնակցելու համար Իններու խորհրդաժողովին, որ պիտի ջանայ նոր միջոցներ մշակել, միացեալ բանակի ծրագրին տեղ: Հրաւիրուած են նաեւ միւս ութ պետութիւնները, որոնց մէկն է Քանատան: Հաւանական է որ ժողովը բացուի Սեպտ. 14ին : Օրակարգի գլխաւոր խնդիրն է արեւմտեան Գերմանիոյ վերազինումը :

Անգլիա անհրաժեշտ կը գտնէ որ Գերմանիան գրաւող երեք պետութիւնները նախապէս ուղեգիծ մը պատրաստեն, եւ այդ ուղեգիծը արժանանայ Պելժիոյ, Հոլանտայի, Լիւքսէնպուրկի եւ Իտալիոյ վաւերացման, ինչպէս եւ արեւմտեան Գերմանիոյ հաւանութեան: Ուրիշ խօսքով, անհրաժեշտ է որ գլխաւոր շահակիցները Ատլանտեան խորհուրդին ներկայանան միացեալ ճակատով, հիմնական կէտերու մասին:

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը նիստ հրաւիրուած է այսօր, չորեքշաբթի, քննելու համար միացեալ բանակի ձախողումէն ի վեր կատարուած խորհրդակցութեանց արդիւնքը: Այս նիստին մէջ պիտի պատրաստուին պաշտօնական հրահանգները, թէեւ անգլիական դեսպաններուն յանձնարարուած է արդէն կատարել անհրաժեշտ ձեռնարկները : Գերմանիոյ գերիշխանութեան վերահաստատման համար, նկատի պիտի առնուին այն եզրակացութիւնները որոնց յանգած են անգլիացի եւ ամերիկացի մասնագէտները, անցեալ յուլիսին :

Արեւմտեան Գերմանիոյ անգլ. մարդպանը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պոնի արտաքին նախարարութեան խորհրդականին հետ, ծրագրուած խորհրդաժողովին առթիւ: Գերմանները առ այժմ վերապահ դիրք մը բռնած են եւ կ'ուզեն որ կարգ մը կէտեր ճշդուին ժողովին գումարումէն առաջ: Արտաքին նախարարութիւնը յուշագիր մը կը պատրաստէ, պարզելով Տոքթ. Ատընաուըրի տեսակէտները արեւմտեան Եւրոպայի հաւաքական պաշտպանութեան, եւ Գերմանիոյ մասնակցութեան մասին: Գերմանները կ'ուզեն որ Լոնտոնի ժողովը գումարուի կարելի եղածին չափ շուտ: Իրազեկներ կը կարծեն թէ այդ խորհրդաժողովը պիտի չկրնայ վերջնական որոշում տալ, նկատելով որ արեւմտեան Գերմանիոյ զինուորական մասնակցութեան խնդիրը կը վերաբերի Ատլանտեան զինակցութեան: Անգլիա տրամադիր չէ Եւրոպայի հաւաքական պաշտպանութեան նոր դաշինք մը առաջարկելու, բրիտանական մասնակցութեամբ, չափազանց բարդ գտնելով այս հարցը :

....

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ խորհրդային ուժերուն հրամանատարը, զօր. Կրեչքօ, այցելեց արեւմտեան Գերմանիոյ անգլ. հրամանատարին եւ Զուկէս ժամուան սիրալիր տեսակցութիւն մը ունեցաւ: Յետոյ այցելեց ամերիկեան եւ ֆրանսական հրամանատարներուն: Առաջին անգամ է որ ռուս զօրավար մը կ'այցելէ արեւմտեան Գերմանիոյ դաշնակից հրամանատարներուն : Խորհրդային զօրավարը հրամանատարն է 300.000 զինուորներու :

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ երկիրներէն Եգիպտոսի, Իրաքի, Յորդանանի, Լիբանանի եւ Սուրիոյ կիներուն ընկերային կարգուսարքը ուսումնասիրելու համար 47.500 տոլարի վարկ մը տրամադրած է Ֆորտ հաստատութիւնը, կիներու միջազգային դաշնակցութեան մը: Աշխատանքը պիտի տեւէ տասը ամիս :

❁ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ❁

●

ՀԱՐԱԶԱՏ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆԵՐ...

Անոնք որ պոլսական թերթ կը կարդան, անշուշտ նկատած են ուշագրաւ պարագայ մը.—

Ոճիրները, լլկումները, մարդասպանութիւնները իրար կը գերազանցեն նոխութեամբ եւ այլազանութեամբ :

Վերջերս թուրքերէն թերթերը կը գրէին թէ ձերբակալուած է հոնա մը, որ վեց տարեկան աղջիկ մը լլկած էր, Գուրանի դաս տուած ատեն :

Այդ առթիւ կ'աւելցնէին թէ այս փաքթոցաւոր Տոն ժուանը ուրիշ հոնայական արարքներ ալ կատարած է: Եւ տասնեակներով: Յաւելեալ եւ նոխացեալ մանրամասնութիւններով :

Անցեալ շաբթու նոյն թերթերը հետեւեալ դէպքերը կը պատմէին.—

Կարսի Կիւլլիւք գիւղին մէջ Եազուպ անուն գիւղացի մը երբ արտը կը ջրէր գիշերանց, համագիւղացի Կիւնէշ վիրաւորեց զայն ատրճանակով, յետոյ գլուխը կտրեց վայրագօրէն :

Թոզատի մէջ Ապտուլլահ ձիհան գիշերանց մտնելով Մէհմէտ Ալիի տունը, ուզեց առեւանգել անոր 12 տարեկան աղջիկը: Ապտուլլահ կրակ բացաւ եւ ոստիկանութեան յանձնեց զայն :

Պալըքէսիրի մէջ Հայտար Ֆայիք անուն մարդ մը ոստիկանութեան դիմելով գանգատեցաւ թէ երկու եղբայրներ, Էյուպ եւ Հիւսէյին Շիմշէք, առեւանգեցին իր սիրականը, Ջիւմրիւթ: Քննութենէն հաստատուեցաւ թէ Հայտար Ֆայիք երկու եղբայրներուն ծախած է իր հոմանուհին, 600 ոսկիի, հարիւր ոսկի ալ կանխիկ ստանալով :

Պաֆրայի մէջ երկու գիւղացի ընտանիքներ հովիւի խնդիր մը ունէին: Օգոստոս 20ին իրարու վրայ յարձակեցան բահերով, բրիչներ...ով, դաշոյններով եւ փայտերով: Շապան դաշոյնով ծանրապէս վիրաւորեց Իլիասի որդին: Ասոր եղբայրն ալ սպաննեց Շապանի յղի աղջիկը, բահի հարուած մը տալով :

Երբ ոճրագործները ոստիկանատուն կը տարուէին, Շապանի տղան յարձակեցաւ իր քոյրը սպաննող Մահմուտի վրայ եւ դաշոյնը մխեց սրտին, գետին փռելով զայն անկենդան :

Այս ալ պոլսական քաջագործութիւն.—

Օգոստոս 29ի գիշերը երեսփոխան մը եւ Սիւմէրպանքի քննիչներէն մէկը խօսք կը նետեն եւկոսլաւ գեղանի կնոջ մը, որ մինակը նստած էր կառքին մէջ, Օթէլ Պրիսթոլի առջեւ, մինչ ամուսինը ներս մտած էր, սենեակ փնտռելու համար,

Երեսփոխանը եւ քննիչը առիթէն օգտուելով, կը սկսին ջրոտիլ : Երբ կինը կառքին միւս կողմը կ'անցնի, անպատշաճ խօսքեր չլսելու համար, «այս անգամ ալ կը սկսին ձեռքով խաղալ» :

Շարժավարը կը միջամտէ: Երեսփոխանը ձայնը կը բարձրացնէ, կոկոզավիզ.

— *Ինծի նայէ, ես երեսփոխան եմ, ճակատը կը չափեմ ինծի դուռ չբացողին...*

Անշո՛ւշտ, անշուշտ:

Ո՞ր կարողութիւնը կը պակսի ձեզի, — դուռ բանալ բռնի, դուռ գոցել բռնի, գլուխներ թռցնել եւ «լքեալ գոյքեր» իւրացնել...

ՎԱՀԷ

ԴԱՇԻՆՔ ՀԱՐԱՒ. ԱՍԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

★

Այսօր կը վերջանայ հարաւ. արեւելեան Ասիոյ պաշտպանութեան խորհրդաժողովը, որ տեղի կ'ունենար Մանիլայի մէջ (Փիլիպպեան կղզիներ), մասնակցութեամբ ութ պետութեանց: Հեռագիրը կ'ըսէ թէ դիւրաւ համաձայնութիւն գոյացաւ դաշինքին հիմնական կէտերուն վրայ: Մասնագիտական խնդիրները ամբողջապէս չեն լուծուած տակաւին : Դաշինքին հինգ հիմնական կէտերը քուէարկուեցան գաղտնի նիստի մը մէջ, մասնակցութեամբ Մ. Նահանգներու, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Փիլիպեան կղզիներու, Սիամի, Աւստրալիոյ, Նոր Զելանտայի եւ Փաքիստանի գլխաւոր պատուիրակներուն: Մ. Նահանգներու արտաքին նախարար, Պ. Ֆ. Տըլըս յայտարարեց.

— «Մենք գիտենք որ երբ համայնավարութիւնը շահեր կ'ապահովէ, ինչպէս Հնդկաչինի մէջ, այդ շահերը կը նկատուին ոչ թէ վերջնական լուծումներ, այլ յենակէտներ՝ ապագայ շահերու համար: Այս խորհրդաժողովը կրնայ մեծապէս նուազեցնել զինեալ նախայարձակումի մը վտանգը, յայտարարելով թէ դաշինքով նախատեսուած շրջանին դէմ որեւէ յարձակումի հետեւանքը պիտի ըլլայ հակազդեցութիւն մը այնքան միաձայն, այնքան զօրաւոր եւ դիպուկ, որ նախայարձակը աւելի շատ պիտի կորսնցնէ քան պիտի շահի: Այս խորհրդաժողովին մասնակցող ազգերը չեն կրնար համապատասխան ուժեր հանել այն ստուարաթիւ ցամաքային ուժերուն դէմ զորս ունին համայնավարները Ասիոյ մէջ. հետեւաբար պէտք է իրենց յոյսը դնեն շարժուն ուժերու վրայ, ռազմագիտական պահեստներով »:

Փիլիպպեան կղզիներու ներկայացուցիչը իր բացման ճառին մէջ բացատրեց թէ իրենց նպատակն է, 1. Վհատեցնել նախայարձակը. — 2. Արագ միջոցներ ձեռք առնել վտանգի պահուն եւ 3. Անմիջապէս գործադրել այդ միջոցները, երբ յարձակում կատարուի: «Այս միջոցներուն յաջողութենէն կախում ունի թերեւս Ասիոյ խաղաղութիւնը գալիք տասը տարիներու ընթացքին, իսկ աշխարհի ապատութիւնը՝ հազար տարուան համար »:

Փաքիստանի ներկայացուցիչը, Զաֆրուլլահ խան, յայտարարեց թէ իր երկիրը ուրիշ որեւէ երկրէ աւելի շահ ունի հաւաքական դաշինքի մը կնքումէն, ըլլալով սահմանակից համայնավար Չինաստանի, Հնդկաստանի, Իրանի եւ Աֆղանիստանի: Ֆրանսայի ներկայացուցիչն ալ շեշտեց թէ այս ձեռնարկով նոր քայլ մը կ'առնուի հաւաքական ապահովութեան համար :

ՄԵՐ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑԸ, ընկեր Հրանտ Ակոնայեան, որ ատենէ մը ի վեր տկար էր, վիրաբուժական լուրջ գործողութեան մը ենթարկուած է եւ այժմ լաւ է: Արագ ապաքինում կը մաղթենք: Ի տեղեկութիւն բոլոր ընկերներու եւ բարեկամներու, որոնց չի կրնար առանձին պատասխանել :

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԽԶԵԼ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Ինչպէս գրած էինք, Մ. Նահանգներու ծերակոյտին հանրապետական մեծամասնութեան առաջնորդը, Նոլէնտ, հեռագիր մը ուղղելով Նախագահ Այզընհաուըրի, առաջարկած էր անմիջապէս ճամբել խորհրդային դեսպանը եւ խզել յարաբերութիւնները Խ. Միութեան հետ, իբրեւ հետեւանք ամերիկեան օդանաւի մը խորտակման, ինչպէս եւ երկու Ամերիկացիներու սպանութեան՝ կարմիր Չինացիներու կողմէ :

Նախագահին մամուլի վերատեսուչը անմիջապէս պատասխանեց, մերժելով այս առաջարկը: Իր յայտարարութեան համաձայն, Այզընհաուըր խորապէս ցաւալի գտնելով հանդերձ միջադէպը, հաստատ կը մնայ իր Օգոստոս 11ի տեսակէտներուն վրայ: Այդ օրը իր լրագրական ասուլիսին առթիւ վճռապէս մերժած էր դանազան երեսփոխաններու կող-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՄԷՋ

ՈՒՂԵԳԾԻ ԵԼԵՒԷՋՆԵՐԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

●

Ղեկի բիրտ հրջումները արտասովոր երեւոյթ մը չեն Խ. Միութեան կեանքին մէջ։

Կը բաւէ որ կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, «Փրաւտա»ն, ուղեցոյց, յօդուած մը արձակէ իր էջերէն, եւ ահա խորհրդային բոլոր հրատարակութիւնները կ՚արձագանգեն հագիւ սքօղեալ հրամանը, շղթայազերծելով պայքարը յանուն «նոր» ճշմարտութեան։ Եւ յաճախ շատ աւելի բուռն շեշտով քան թէ «Փրաւտա»ն։ Այսպէս, մէկ օրէն միւսը երէկուան սխալը կ՚ըլլայ ճիշդ, եւ հակադարձաբար ճիշդը՝ սխալ։

Այս ելեւէջները, նոյնիսկ հակասական այս դիրքերը կրնան «խարխափումներու» տպաւորութիւնը ձգել, եւ շատերու կողմէ բացատրուիլ իբրեւ յեղափոխական փորձաշրջանի պահանջներ, որոնք կը ծագին տեսականէն գործնականին անցնելու դժուարութիւններէն։ Երեւութական են սակայն Մոսկուայի ուղեփոխութիւնները, որովհետեւ չեն հիմնաւորուիր գաղափարական սրբագրութիւններով կամ տեսական վերամշակումներով։ Մանրակրկիտ հաշիւի մը արդիւնքն են անոնք, ու կը բխին օգտապաշտ ըմբռնումներէ, համաձայն պարագաներուն։

Միշտ նկատի ունենալով շրջապատը Միութենէն ներս կամ դուրս, ղեկավար խմբակը կը կշռէ, կը չափէ շահն ու վնասը երբ գաղափարական գետնի վրայ ետ-դարձի մը հարցը ծագի։ Եւ եթէ որոշ ասպարէզի մը մէջ ընկրկումը թեքելու կշիռը դէպի շահ, պատրաստ է ժխտելու, ուրանալու իր տարիներու դաւանած իրականութիւնը։ Նոյնիսկ եթէ ժամանակաւոր է փոփոխութիւնը, պէտք է սակայն բացատրութեան պէս բան մը տալ հանրութեան, եւ ուրեմն հրամցնել ձեռք ու բերան կապուած քաւութեան նոխազներ։ Եւ ահա կ՚իյնան շարք մը գլուխներ։ Բայց ի՞նչ նշանակութիւն ունի այդ, երբ լաւ գիտենք անհատին արժէքը համայնավար հաւաքականութեան մէջ։

« Ամէն միջոց լաւ է նպատակին հասնելու համար » տարազը, իր պարզութեան եւ տափակութեան մէջ, շատ բնականօրէն պէտք էր դառնար տեսակ մը գործնական հիմնաքարը համայնավար գործելակերպին։ Եւ իսկապէս լաւագոյնս կը գործածեն այս ազդու զէնքը, յանուն բոլշեւիկեան տիրապետութեան։ Անկեղծութիւննե՞ր ունին որեւէ բանէ … Կը քամեն մինչեւ վերջին կաթիլը կիտրոնի մը պէս, կեղեւը վերջը անդին շպրտելու համար։ Այսպէս չեղա՞ւ «Հայրենիք»ի գաղափարին ողբական համայնավար պատմութեան մէջ։ Արտաքսուած, «Թապու»ներով ծանրաբեռնուած բառ՝ մինչեւ վերջին պատերազմը։ Յետոյ՝ յանկարծ պատուի կանչուած, երբ մարտիկներու սրտին մէջ անբաւարար նկատելով « միջազգային խանդ »ը, զայն կը փոխարինեն հայրենասիրական կրակով, շատ աւելի հզօր։ Եւ այնպիսի ճարտարութեամբ կ՚արծարծեն այդ կրակը, որ կը հասցնեն գրեթէ ազգայնապաշտ մոլուցքի մը աստիճանին, աւելի զօրաւոր քան թէ շատ մը քաղքենի եւ ազգայնական երկիրներու մէջ։

Բայց, պատերազմէն անմիջապէս ետք, երբ արդէն դերը կատարած-վերջացուցած էր «հայրենիքի զգացումը», մէկդի կը դրուի, կը հալածուի իբրեւ շեղում համայնավար տեսաբանութենէն։

Նոյնը՝ մեղի շատ աւելի մօտ խնդրի մը առնչութեամբ։

Ներգաղթը։ Ձեմ ուզեր շեղիլ նիւթէս, տալով մանրամասնութիւններ։ Կը գոհանամ կարճ ակնարկով մը։ 1945–46ին Մոսկուան, որոշ նպատակներ կը հետապնդէր կարգ մը երկիրներու մէջ։ Կը յուսար ներգաղթի շնորհիւ, այսինքն Հայուն հայրենասիրութիւնը շահագործելով, իրագործել այդ նպատակները։ Այսօր թաղուած է ներգաղթը, չեն խօսիր այդ մասին, որովհետեւ մէկ կողմէ երկու տարուան այդ շարժումը չտուաւ յուսացուած արդիւնքը, միւս կողմէ Մոսկուան այլուր փոխադրեց իր միջազգային քաղաքականութեան ծանրութեան կեդրոնը։

Կարելի է դեռ տալ բազմաթիւ օրինակներ, որոնք միշտ պիտի մատնեն օգտապաշտ քաղաքականութիւն մը։ Խորհրդային կառավարութիւնը ճարտարօրէն կը կիրարկէ զայն զանազան մարզերու մէջ, առանց ընկրկելու ետ-դարձերու, ժխտումներու, հակասութիւններու առջեւ, որոնք յաճախ շփոթութեան կը մատնեն ոչ-համայնավար աշխարհի կուսակիցներն անգամ։

Օգտագործել, շահագործել, առիթներէն առաւելագոյնը կորզել գրեթէ օրէնք են քաղաքականութեան-դիւանագիտութեան մէջ։ Ամէն կառավարութիւն նոյնը կ՚ընէ։ Ձեւերու տարբերութեամբ միայն։ Կարելի չէ գտնել պետութիւն մը, որ առաջնորդուած ըլլայ միայն բարոյական սկզբունքներով։

Ուրեմն Մոսկուան կրնայ փոշի փչել ոչ համայնավար աշխարհի աչքին, կրնայ կապել իր քաղաքացիներուն աչքն ու բերանը, կրնայ օրն ի բուն իբրեւ թէ նոր ուղիներ գծել։ Բայց հանրութեան պարտականութիւնն է, չկուրանալ փոշիէն, տեսնել հարցերը այնպէս ինչպէս որ են, այնպէս ինչպէս կը տեսնեն կառավարութիւններ, որոնց կարգին Մոսկուան։ Այլապէս պիտի խմբայ վարդապետի վարագոյրի մը ետեւ ապաստանած, մինչ մէկ անշօշափելի ցնորք, իր քթէն բռնած, զինք պիտի տանի աջ կամ ձախ։ Եւ եթէ հոս կամ հոն պէտք է երթալ, խարէութեան անդրադառնալով հանդերձ, երթալ գոնէ գիտակցօրէն։

Ահա թէ ինչու անհրաժեշտ է. քննական ակնարկ մը նետել սովետական աշխարհի նոր խմորումներուն եւ փոփոխութիւններուն վրայ, Ստալինի մահէն ի վեր։

Փոփոխութիւննե՞ր … Մալէնկովեա՞ն փոփոխութիւններ, ինչպէս կը յորջորջեն… անշուշտ կան։ Բայց խորքի՞ վերիվայրումներ են, թէ կիրարկման ձեւերու մէջ նոր ըմբռնումներ։ Դեռ կանուխ է համոզում մը գոյացնելու։ Բայց այդ յեղաշրջումները որոնց առաջին փաստաբանը կը դառնայ «Փրաւտա»ն իր ուղեցոյց-յօդուածներով, արդէն կ՚ապացուցանեն թէ համայնավար գործելակերպը, շատ չէ փոխուած խորքին մէջ։

Կ՚անդրադառնանք դեռ անոր քանի մը յօդուածներուն։

Ա. Վ. ԱԶԱՏ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵԴԵՍԻՈՅ ՄԷՋ

Գ.

8. ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1865–9). — Ընկերութիւնս առաջին անգամ կը յիշուի 1870 Մարտին (տես «Մանզումէի Էֆքեար», Կ. Պ. 1870 Թ. 1229)։ «Լուսաւորչական» եւ «Վշտակիր» ընկերութեանց հետ։ Հիմնումի թուականը եւ նպատակը անծանօթ կը մնան։ Նկատի առնելով որ 1865ին Եդեսիոյ մէջ չորս ընկերութիւն կար (տես Պեզասեան Թոչնիկ, 1865 Թ. 26) հաւանական չէ որ «Աւետարանական»ը 1865էն առաջ հիմնուած ըլլայ։

9. ՎՇՏԱԿԻՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1865–9). — Ընկերութիւնս առաջին անգամ եւ լոկ անունով յիշուած է 1870ին (Մանզ. Էֆ., Թ. 1229)։

10. ԱՆՁՆՈՒԷՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1868) — Պոլսոյ «Մասիս» թերթը կը գրէ. — (Եդեսիա) երեսունի չափ ուսումնասէր անձինք իրենց հայրենակցաց մէջ ուսում եւ կրթութիւն ծաւալելու աղնիւ նպատակաւ Անձնուէր Ընկերութիւն մը կազմելով՝ Կ. Պոլսոյ Անձնուէր ընկերութեան հետ կապուելու խնդիր գրած են… Վերոյիշեալ նորահաստատ ճիւղն արդէն իր արդեամբ դպրոց մ՚ալ մատակարարել սկսած է, որով կը ցուցնէ թէ կարեւոր նպաստ պիտի մատուցանէ Եդեսիոյ ազգային մտաւորական զարգացմանը » (Մասիս, 1869 թ. 949 Փետր.)։

Ընկերութիւնս հաւանօրէն 1868ի վերջերը հիմնուած է։ 1878ին «Անձնուէր»ի վարժարանի վերատեսուչն էր Մուրատեան (Հայրենիք, Կ. Պ. 1878 Թ. 422)։

Թղթակից մը 1882ին կը գրէ. — «Բազմիս Անձնուէր անուն ընկերութիւնը, որ ժամանակէ մը ի վեր դադրած էր, վերջերս վերակազմուիլ սկսաւ։ Կը փափաքինք որ քաջալերութիւն գտնելով կարող լինի Ազգ. դպրոցներէն մին կառավարել, որք մեծ մասամբ անխնամ վիճակի մէջ են» (Մասիս, 1882 Թ. 3208)։

11. ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1870). — Եդեսիայէն 1870 Մարտ 30ին գրուած նամակ մը իմացնելէ յետոյ թէ հոն ներքին մեծ խռովութիւններ ծագած ըլլալով տեղական ընկերութիւններն ալ հալածանքի ենթարկուած են՝ ի վերջոյ կ՚աւելցնէ. — « Բայց առ այժմ մեր փափաքը անցեալը իմացնելը չէ, այլ այժմեան խնդիրներն. (Լուսաւորչական. Աւետարանական, Վշտակիր ընկերութիւններէ երկերկու մարդ տեղ մը գալով՝ Հաւաքական ընկերութիւն մը ըրինք, մանաւանդ դպրոցներնուս վերակացու ըլլալով վարժապետին եւ աշակերտաց պակասութիւններուն, ամսականներուն հոգածութիւն ընել. մնամք եւայլն։ Հաւաքական ընկերութիւն»(Մանզումէի Էֆքեար, 1870 թ. 1229)։

12. ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1871). — Կազմուած է 1871 Յուլիս 22ին։ Իր նպատակի մասին Եդեսիայէն կը գրեն. « Ա. Աղջկանց դպրոց մը ունենալ, Բ. Տեղւոյս Հայոց կրած նախատինքն Սրբազան Հօր (Պատրիարքին) իմացնել, Գ. Արքունի տրոց համար բանտարկեալ աղքատներն ազատել։ Ամէն բաժանորդ կանխիկ կէս կամ մէկ լիրա պիտի վճարէ Ընկերութեան սնտուկին եւ յետոյ չաբաթականը պիտի շարունակէ։ Թէ խորհրդականը եւ թէ տասնապետը տարին անգամ մը բաժանորդներէն պիտի ընտրուի քուէիւք» (Մանզումէի Էֆքեար, 1871 Թ. 1691)։

Ընկերութիւնը ներկայացուցիչ ունէր Պոլիս, Հալէպ եւ Անթէպ (անդ)։

Ընկերութիւնը 1871ի աշնան տուն մը կ՚առնէ. 1. Գիշերները չափահաս արհեստաւորները տաճկերէն սորվեցնելու, 2. Շաբաթ իրիկունները լրագիր կարդալու եւ արքունի օրէնքները լսելու, 3. Երկուշաբթի իրիկունները ընկերութեան հաշիւները տեսնելու, 4. Ցորեկները 25 մանուկներու հայերէն դաս տալու եւ 5. Կիրակիները փափաքողներու դասատուութիւն ընելու համար (Մանզ. Էֆ., 1872 Թ. 1815)։ Սակայն Թուրքերը, գլխաւորութեամբ հոճայի մը, արգելք կ՚ըլլան ընկերութեան այս ծրագրին գործադրման, ինչպէս ընկերութեան անդամները կը գրեն 1871 Դեկտ. 20ին, նամակի մը մէջ (տես «Մանզ. Էֆ.», անդ)։

13. ԲՈՂԲՈՋ ՀԱՅԿԱԶՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1872). — 1872 Փետրուար 19ին Ուրֆայէն գրուած նամակէ մը կը քաղէ Պոլսոյ « Հայրենիք » թերթը հետեւեալ տեղեկութիւնը. « Սիրտ ի խինդ կ՚իմանանք որ խումբ մը 14–16 տարեկան հայրենասէր եւ ուսումնասէր հայ երիտասարդք «Բողբոջ Հայկազն անուն ընկերութիւն մը կազմած են. Հայկազեան ընկերութեան մէկ ճիւղը, որ դարձեալ նպատակին ըն–

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

●

Առաջին երկուքը չէր ճանչնար, անունին եւ համբաւին միայն գիտէր։ Բայց մօտէն ծանօթ Մարտիկեանի որ իբրեւ Թղթատարական նախարար մեծ յարգանք կը վայելէր Թղթատարական վարչութեան եւ առ հասարակ ընդհանուր պաշտօնէութեան մօտ, անընդհատ կը կրկնէր.

— Եազըք օլտու, եազըք օլտու (մեղք եղաւ, մեղք եղաւ)։

Ճշմարիտ բոթ, որ ամէն բանի վերջն էր մեզի համար եւ մեր մօտ կը սպաննէր ազատման միակ յոյսը զոր տակաւին կրնայինք սնուցանել։ Եւ այն շփոթութեան մէջ որուն մեզ ենթարկեր էր անսպասելի լուրը, ծերուկին աւաղելը թէ «մեղք եղաւ, մեղք եղաւ», այնքան ալ չէր գրաւած մեր ուշադրութիւնը։ Բայց իր մեկնելէն վերջ շուտով անդրադարձանք անոր։ Եւ ամենախոր անձկութեամբ մը կը խորհէինք թէ իրական վտանգ մը կար անանց համար որ այդ մարդը այնքան կը մեղքնար Ռուսան էֆէնտին։

Քէլէկեան որ միշտ սերտ յարաբերութեան մէջ մնաց Չանղըրըի ամէնէն ազդեցիկ պաշտօնատարներէն մէկուն՝ զինուորագրութեան մասնաճիւղին տնօրէն Իզզէթ պէյի հետ, որ «Սապահ»ի ընթերցող մըն էր եւ շատ կը յարգէր զինքը, անկէ իմացեր էր թէ Զօհրապ ու Վարդգէս ճամբայ հանուած են դէպի Տիարպէքիր։

— Ալլահ գուրթուրա (Աստուած ազատէ), յարեր էր Իզզէթ պէյ։

Այն տպաւորութիւնը ունեցանք թէ Տիարպէքիրի պատերազմական ատեանին առջեւ խոշոր դատավարութիւն մը կը պատրաստուի, թէեւ միշտ չէինք կրնար ըմբռնել թէ ինչո՞ւ անպատճառ Տիարպէքիրը ընտրուած էր։ Շփոթութիւնը աւելի կը մեծնար մանաւանդ անոր համար որ ուրիշ աքսորակիցներ կ՚ուղղուէին տարբեր վայրերու պատերազմական ատեաններուն։ Տօքթ. Փօղոսեան որ դեռ նոր եկեր էր մեր մօտ, ուղուեր էր Էնկիւրիի պատերազմական ատեանէն։ Ուրիշ աքսորական մը, Ստեփան Թաթարեան, Կեսարիոյ պատերազմական ատեանէն պահանջուած ու ղրկուած էր։ Ինչո՞ւ ոմանք Էնկիւրի կամ Կեսարիա եւ ոմանք Տիարպէքիր։

Քէլէկեան միայն ամէնէն խորաթափանցը եղաւ այդ միջոցին։ Օր մը, մինչդեռ այս առեղծուածը լուծելու ապարդիւն փորձին յանձնուած էինք, ըսաւ.

— Այն կառավարութիւնը որ Զօհրապի եւ Վարդգէսի պէս մարդիկ այդքան հեռուներ կը ղրկէ, անշուշտ իր վճիռը տուած է նախապէս։

Շատ ճիշդ էր ըսածը։ Քիչ ետքը այլեւս գաղտնիք մը պիտի չըլլար թէ դէպի Տիարպէքիր առաքում մը արդէն իսկ մահուան դատապարտութիւն մըն էր։

×

Այստեղ կը վերջանայ ողբացեալ Արամ Անտոնեանի խմբագրած տեսութիւնը, դժբախտաբար կէս մնացած։

Ինչպէս ըսած էի այս շարքին սկիզբը, Թղթածրարին մնացեալ մասը կը բաղկանայ հում նիւթերէ, — վկայութիւններ, նամակներ, թերթերէ քաղուած տեղեկութիւններ կամ կտրօններ են.։ Եթէ կը տողջական վիճակը ծանրացած չըլլար, անշուշտ պիտի օգտագործէր այս բոլոր նիւթերը, որոնք կրնան հատոր մը կազմել։

Պիտի աշխատիմ դասաւորել զանոնք, կարգ մը լրացումներով, կարելի եղածին չափ ամբողջական գաղափար մը տալու համար արինապանդ ոդիսականութեան մասին։

Դիտողութիւն մը, ըստ կարգի։

Ես մօտէն չեմ ճանչնար Գ. Զօհրապը։ Անոր դիմագիծը եւ խառնուածքը շատ աւելի ծանօթ էին Արամ Անտոնեանի, որ շատոնց սերտ յարաբերութիւններ ունէր եղերաբախտ գրագէտին հետ։ Այն ատենէն որ, «Ազատամարտ»էն առաջ, երբ Զօհրապ կը մտածէր օրաթերթ մը հրատարակել, խմբագրապետ նշանակած էր Անտոնեանը։ Յետոյ, անոր յանձնած էր իր ցիրուցան նորավէպերուն հաւաքումը, դասաւորումը եւ հրատարակութիւնը, երեք հատորներով, — Խղճմտանքի Ձայներ (1909), Կեանքը ինչպէս որ է, Լուռ ցաւեր (1911)

Գալով Վարդգէսի վերագրուած լաւատեսութեան կամ Իթթիհատի հանդէպ ունեցած վստահութեան, պարզապէս թիւրիմացութիւն է։

Վարդգէս ամէն բանէ առաջ վստահութիւն ունէր ինքն իր վրայ, ինչպէս պիտի տեսնենք աքսորէն մինչեւ եղերական վախճանը։ Մեր ողբացեալ ընկերը գիտէր թէ ինչ կ՚անցնի կը դառնայ, եւ յաճախ ճիգ մը կը փորձէր ինքն իր վրայ, կորով ներշնչելու համար վեհերոտներուն, ինչպէս պիտի տեսնենք պատմութեան ընթացքին։

Որքան գիտեմ, իր լաւատեսութիւնը շատոնց խախտած էր։

Ընդհանուր ձերբակալութիւններէն քանի մը շաբաթ առաջ, օր մը Բ. Դուռ գացած էր, բողոքելու համար հայ զինուորներու հանդէպ կատարուած խստութեանց դէմ։ Վերադարձին, զեկուցում տուած էր աւագ ընկերներու ժողովի մը մէջ, շատ յոռետես տպաւորութեամբ։ Վարդգէս պատմեր էր թէ երբեք այնքան դաժան եւ սպառնալից տեսած չէր շանտատակ Թալէաթը։

(6)

(Շար.)

ՀԱՅԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷՋ

●

(Քաղուած տեղեկագրէ մը)

ԽՄԲ. — Այս վիճակագրութեան առաջին մասը հրատարակած ենք Սեպտ. 2ին.

Դ. ԹՈՔԱԹ. — *Հայ բնակչութեան ընդհանուր թիւն է* 187 *տուն, հետեւեալ բաշխումներով.* —

1. *Քաղաքիս մէջ* 125, 2. *Արթովա Նահիէ* 8, 3. *Թախտըլյան գիւղ վեց*, 4. *Գիրզորիս գիւղ հինգ*, 5. *Զիլէ* 34: *Գումար* 178 :

Քաղաքին մէջ կան բաւական թիւով առեւտրականներ եւ արհեստաւորներ: Ունին գոհացուցիչ նիւթական վիճակ, կը պարապին զանազան գործերով: Զիլեցիք «գրեթէ» բարեկեցիկ են: Չունին եկեղեցի, քահանայ եւ դպրոց: Առայժմ կը վարանին ալ ունենալ, կարգ մը ուրիշ շրջաններու նման :

Ե. ՄԱԼԱԹԻԱ. — *Կուսակալութեան սահմաններուն մէջ ապրող Հայոց թիւն է* 343 *տուն, հետեւեալ բաշխումներով.* —

1) *Մալաթիա* 220, 2) *Արաբկիր* 123 :

Մալաթիոյ մեր համայնքը բաղդատմամբ ուրիշ տեղերու, տնտեսական եւ հանգստեան տեսակէտով, ունի «նիւթական լաւագոյն վիճակ»: Շատերը տէր են սեփական բնակարանի եւ ուրիշ կալուածներու եւ պարտէզներու: Չունին, սակայն, եկեղեցի, քահանայ եւ դպրոց: Թերեւս նոր եկեղեցի մը կամ մատուռ մը շինելու արտօնութիւնստանան, եթէ որոշ չափով օժանդակութիւն ըլլայ նաեւ դուրսէն :

Արաբկիրցիք, ըստ առաջնոյն, կը զբաղին մանուսայագործութեամբ: Կան նաեւ խանութպաններ եւ այլ արհեստաւորներ: «Միջակ» նկատուած է իրենց նիւթական վիճակը, փոխադրութեան միջոցներու անբաւարարութեան պատճառով: Եկեղեցի, քահանայ եւ դպրոց չունին, եւ ունենալու համար ալ կը գտնուին դժուարութեանց առջեւ՝ թերեւս ժամանակով հարթելի: Կը հաւատեն, սակայն, թէ ի վիճակի են աղօթատեղի մը վարձելու եւ քահանայի մը ապրուստը ապահովելու: Սկիզբէն ի վեր համեմատաբար անդորր ու ապահով վիճակ մը ունեցած եւ այժմ ալ հարեւաններու հետ կ'ապրին համերաշխօրէն :

Զ. ԷԼ ԱԶԻԶ (Խարբերդ). — *Սոյն կուսակալութեան շրջանին մէջ հայ բնակչութեան թիւն է* 174 *տուն հետեւեալ բաժանումներով.* — 1) *Կեդրոն* 170, 2) *Խուլէ գիւղ երկու*, 3) *Եղէգի գիւղ երկու:*

Ունին տնտեսական գոհացուցիչ վիճակ եւ սեփական տուն: Մեծ մասով առեւտրականներ են եւ արհեստաւորներ: Կան մաս մըն ալ գործաւորներ: Չունին եկեղեցի, քահանայ եւ վարժարան, բայց ի վիճակի են եւ տրամադիր աղօթատեղիի մը վարձքը վճարելու եւ քահանայի մը ապրուստը հոգալու :

Է. ԵՈԶԿԱՏ. — *Ամբողջ կուսակալութեան մէջ հայութեան թիւն է* 188, *հետեւեալ բաշխումներով.* — 1) *Կեդրոն* 18, 2) *Սարայ գիւղ վեց*, 3) *Սորկուն* 26, 4) *Թերզիլի* 18, 5) *Թերզիլի Համամ* 4, 6) *Թոմարճա երկու*, 7) *Պրունդըշլա* 20, 8) *Պօղազլեան* 62, 9) *Ուլուկիլու* 10, 10) 11 *գիւղեր* 22:

Ինչպէս կը տեսնուի, այս շրջանին մէջ միայն Պօղազլեանը կարելի է նկատի ունենալ իբրեւ եկեղեցաշէր կազմակերպելի վայր: Այս ալ, սակայն, կը կարօտի արտաքին օժանդակութեան՝ ունենալու համար գոնէ մատուռ մը եւ քահանայ մը: Ժողովուրդը հազիւ կրնայ հայթայթել իր ապրուստը, իր զբաղումներն ըլլալով խանութպանութիւն, արհեստ, երկրագործութիւն, արջառաբուծութիւն: Առայժմ այս շրջանը կապած ենք Կեսարիոյ հետ : (Շար.)

ՀԱՅԴՈՒԿ ՍՄԲԱՏԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՏԷՍԻՆ. — *Երբ «Յառաջ»էն՝ լսեցինք Սմբատի մահը, շատ մեծ ցաւ զգացինք: Համեստ, արհեստաւոր, չարքաշ ընտանիքի զաւակ մըն էր Բորոյեան Սմբատ, ծնած 1881ին Մշոյ Ս. Մարինէ թաղը: Հայրը և հօրեղբայրը կօշկակարութեամբ կը զբաղէին :*

Ուզեցի քանի մը տող գրել, այս ցաւալի լուրին առթիւ: Մշոյ Ս. Կարապետը երբ տէր ունէր, շատ զօրաւոր հրաշքներ կը գործէր, որովհետեւ ունէր անմահ հոգիներ, Վարդան վարդապետ, Տարօն-Տուրուբերանի ընտրանին, եւ անուանի հերոսներ, որոնք մեծ համբաւ կը վայելէին :

Երբ զանազան գաւառներէ Ս. Կարապետ ուխտի կուգային, Տարօն Տուրուբերանի ժողովուրդին փառքը կը հիւսէին: Իսկ այսօր երբ մենք ինկած ենք օտար ափերու վրայ եւ կը թափառինք աշխարհի չորս ծագերում, օրէ օր կը կորսուինք ու կը թափինք աշնան տերեւներու նման: Կ'անհետանան մեր ժողովուրդին մնացորդները:

Օտարութեան մէջ, ապրող Տարօն Տուրուբերանցիներս երբ անհոգութեամբ մոռացութեան տուած ենք մեր բոլորսրբութիւնները եւ անցեալի փառքերը, ի՞նչպէս կ'ուզենք որ ուրիշներ գրեն եւ կամ խօսին մեր անցեալի մասին: Տէրն է որ սուրբը զօրաւոր կ'ընէ: Հայր. Միութեան պարտականութիւնն է գործել յատուկ ծրագրով :

Մենք պէտք է գործքով ապացուցանենք մեր հաւատարմութիւնը եւ ոչ թէ խօսքով: Իւրաքանչիւր Տարօնցի պարտաւոր է յաւիտեան յիշել այն կտակը զոր մեզի ձգեց մեր մարգերու մէջ հրկիզուած ժողովուրդը, իյնալով անհաւասար կռիւներու մէջ: Հայրենակիցներ, բոլոր ըսիքսաւները մէկդի դնենք եւ միասնաբար լծուինք սրբազան գործին, որպէսզի կարենանք հասնիլ մեր հետապնդած նպատակին :

Միութիւնը զօրութիւն է: Հայր. հոգեբանութիւնը դաստիարակիչ եւ մղիչ ուժ է: Եթէ կրցանք եռանդով լծուիլ գործի, ամէն դժուարութիւն հարթած կ'ըլլանք: Բոլորիս պարտականութիւնն է ողբացեալ հրամանատար եւ քաջ հայդուկին Սմբատի համար կատարել հոգեհանգստեան պաշտօն պատարագ :

Սիրելի հայրենակիցներ, իմ կարողութենէս շատ վեր է ներկայացնել Սմբատի կեանքը եւ գործը: Այդ պարտականութիւնը կը ձգեմ մեր երէց հայրենակիցներուն եւ իր զէնքի ընկերներուն :

Երբ ներգաղթի առեն Մարսէյլ գացած էի, հայրենակից Եղիազարի սրճարանին մէջ, բաւական խօսելէ վերջ, Սմբատ ինծի ըսաւ.— Տղաս, քեզի պատմութիւն մը ընեմ: Փիղերը երբ իրենց մեռնելու ժամանակ կուգայ, ուր ալ գտնուին, կ'աճապարեն հասնիլ այն տեղ ու բոլոր փիղերը կ'երթան, լեռի կամ ժայռի մը կը կքթնին ու կը մեռնին: Ես ալ այդ փիղն եմ որ պիտի երթամ մայր հայրենիքս ուր արիւն ու քրտինք թափած եմ: Արարատ լերան պիտի կքթնիմ եւ պիտի մեռնիմ»: Ան արժանացաւ մայր հայրենիքի հողին եւ հոն թաղուեցաւ իր զէնքի ընկերներու կողքին :

Խոնարհելով իր յիշատակին առջեւ, փոխան ծաղկեպսակի հազար ֆրանք կը նուիրեմ Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Տէսինի մասնաճիւղին, իբրեւ մասնակցութիւն հոգեհանգստեան և պատարագին :

Լ. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

120.000 *ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐ շինուած վերջացած պիտի ըլլան այս տարի, ուրիշ* 110.000 *տուներ ալ հետզհետէ՝ պիտի շինուին:* 1950*ին կը հաշուէին թէ անհրաժեշտ է* 240.000 *շէնքեր կառուցանել ամէն տարի, լեցնելու համար* 2.300.000 *բնակարաններու պակասը: Քառամեայ ծրագիր մը պատրաստուած է, զարկ տալու համար բնակարաններու շինութեան: Ծախքը* 25 *առ հարիւր իջած է, կ'ըսեն մասնագէտներ :*

ԻՐԱՔԻ կառավարութիւնը արգիլեց ազգային ռամկավար կուսակցութիւնը, որ կ'ամբաստանուի թէ խանգարած է հանրային բարեկարգութիւնը ցոյցեր սարքելով: Դադարման դատապարտուեցաւ «Սաուտ էլ Աքալի» թերթը, որ զանազան բողոքներ հրատարակած էր :

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ ցանց մը երեւան հանուեցաւ Փիլիպպեան կղզիներուն մէջ, ուր տեղի կ'ունենայ հարաւ. արեւելեան Ասիոյ խորհրդաժողովը, նոր դաշինք մը կնքելու համար :

ԻՐԱՆԻ ՇԱՀԸ հրամայեց «ամենախիստ միջոցներ» ձեռք առնել այն սպաներուն դէմ որոնք սերտ կապեր հաստատած են կարմիր լրտեսներու հետ, զինուորական գաղտնիքներ հաղորդելով Խ. Միութեան:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ կոչեր ուղղուած են Էսթոնիոյ, Լեթոնիոյ եւ Լիթուանիոյ ռատիօ-կայաններէն, որպէսզի զօրացնեն հակակրօնական պայքարը աշակերտներու մէջ, դպրոցական վերամուտին առթիւ :

ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ կը հեռագրեն թէ միջազգային տօնավաճառին վրայ կը տիրապետեն Խ. Միութեան արտադրութիւնները: Պաշտօնական շրջանակներու կարծիքով, Մոսկուա ոչ միայն կ'ուզէ տեղաւորել իր արտադրութիւնները, այլեւ մասնաւորապէս ազդել տեսակներու բազմազանութեամբ: Այցելուները հրապուրելու համար, Ռուսերը խաւեար եւ վոտկա կը հրամցնեն: Խ. Միութենէն վերջը կուգայ Մեծն Բրիտանիա, իսկ երրորդ տեղը կը գրաւէ արեւմտեան Գերմանիան: Տօնավաճառին կը մասնակցին 621 տուներ 22 երկիրներէ :

թերցանութիւնը տարածել եւ աղքատաց ճրի գիրք տալ, թանգարան մը հաստատել, եւայլն է» (Հայրենիք, 1872 *թ.* 93):

Հիմնուած կ'երեւայ 1872ի սկիզբը :

14. ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1872). — *Անստորագիր թղթակից մը Ուրֆայէն գրուած նամակի մը մէջ տեղւոյն Դաւիթ Ծ. Վ.ի դէմ «Հայրենիք»ի մէջ գրուած նամակի մը պատասխանելով՝ կը գովէ եւ վեր կը հանէ Դաւիթ Վ.ի ազգօգուտ գործունէութիւնը եւ այդ առթիւ կ'աւելցնէ.* — «... Համազգային անունով ընկերութիւն մի հաստատեց, որոյ ջանից շնորհիւ հաւաքուած ստակներ մեծ դպրոցին ծախուց պիտի գործածէ» (Փունջ, Կ. Պ. 1872 թ. 765): *Նամակը գրուած է 1872 Նոյեմբեր 20ին, իսկ Դաւիթ Ծ. Վ. իբրեւ պատրիարքական փոխանորդ Ուրֆա կը հասնի 1872 Մարտին (հմմտ. «Հայրենիք», 1872 թ. 93): Որով ընկերութեանս հիմնումը ըլլալու է 1872ի գարնան կամ ամրան :*

15. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1872). — *Կը յիշուի 1872 Յուլիս 10ին Ուրֆայէն գրուած անստորագիր նամակի մը մէջ, զոր հրատարակած է «Փունջ» օրաթերթը: Հիմնումի թուական կը համարինք 1872 Մայիս – Յունիս: Ահա նամակագրի տուած տեղեկութիւնը.* — «... *Աւելորդ չեմ համարիր այս առթիւ համառօտ տեղեկութիւն մը տալ տեղւոյս* Յովսէփեան ընկերութեան *վրայ, 12 պատուարժան անդամներէ բաղկացեալ վարչութիւն մի եւ հարիւրէն աւելի բաժանորդ ունի:* Այս ընկերութեան նիւթական ու բարոյական խնամոց տակ կը գտնուի իրեն համանուն վարժարան մի, յորում 70ի չափ ուսանող կայ, դասատուն է մեծ. վ. Խաչատուր Պուլուտեան» (Փունջ Օրագիր, Կ. Պ. 1872 *թ.* 46):

Հ. ԵՓՐԵՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ՀԱՐԱԶԱՏ ՈՐԴԻ...

Զ.

— Հանելուկ, կը մրմնջէր Մալվինէ, երկանը դէմը նստած, իբր թէ ամէնէն սարսափելի դժբախտութիւնը այդ յարկին վրայ իջած եւ զայն տարտաղտղած ըլլար:

Գիշերը, սակայն, իր մթութեամբ ու խաղաղութեամբ, կը խռովէր, տակնուվրայ կ'ընէր ամէն բան: Դեւերը կը խուժէին՝ խուռներամ՝ Բենիամինի մտքին մէջ եւ կը խենթեցնէին զայն նորէն: Առտուան լոյսին հետ, ան միեւնոյն մարդն էր, դժոխային մտածումներէն ատանջուած, վրէժի կրակներով հրդեհուած:

Մեռելական յիմար նայուածքով, դէմքը խաթարուած, լուռ, ոչ մէկուն երեսը նայելով, կը մեկնէր տունէն: Ո՞ւր կ'երթար, ինք ալ չէր գիտեր: Կը քալէր, կը քալէր, անդուլ անդադար կը քալէր, գլուխը ուսերուն մէջ քաշած, ձեռքերը մեկուսօրէն բաճկոնին մէջ: Իր ծանօթները կերպարանքին այլանդակութենէն խրտչած, քովն անգամ չէին մօտենար: Եռեւէն կը նայէին, հետաքրքրութեամբ, մեղքնալով ալ: Կը յիշէին իր փայլուն ժամանակները, ամուսնանալէն առաջ, երբ Բենիամին Բարսեղեան, չքեղ երիտասարդ, ամէնուն ուշադրութեանը կ'արժանանար եւ ամէն տեղ կը փնտռուէր:

— Ամուսնութիւնը այս մարդուն օգտակար չեղաւ, կ'ըսէին:

Մինակ Ֆէրիխիէի շրջանակին մէջ էր որ հետաքրքրութեամբ եւ բամբասանքի հերոսուհիներ, Բարսեղեան ընտանիքին այդ քայքայումը մեկնաբանած էին, ծանրանալով մասնաւորապէս Վահէին վրայ, զոր իրենց մէջ, կ'անուանէին «փարիզցի գիւղացի»:

— Էրիկը ամէն բան հասկցած է, կ'ըսէին. սիրտին ցաւէն ինքզինքը «խառս»ին զարկաւ:

Տարօրինակ եւ անմեկնելի զգուշաւորութեամբ մը տնեցիներուն մէջ որ եւ է բացատրութիւն մը չէր տրուեր այս կացութեան մասին: Ոչ Մալվինէ իր մօրը բան մը կ'ըսէր, ոչ ալ այս վերջինը Մալվինէին, ոչ Սարգիս աղա իր հարսին, ոչ ալ մանաւանդ Բենիամին իր կնոջը կամ զոքանչին կամ Սարգիս աղային: Ընտանեկան այդ բոյնը աւերող պատճառը կը մնար սրտերու, մտքերու մէջ, խնամով պահպանուած, թերեւս նայուածքներու մէջ միայն կարդացուած: Լուսանկարը այդ կացութեան վրայ այնպիսի լոյս մըն էր սփռած որ ամէնէն պղտոր աչքերը տեսած, հասկցած էին ամէն բան. բայց այնչափ. ոչ ոք համարձակած էր իր հասկցածը ուրիշին ըսել, կամ անկէց մեկնութիւն մը խնդրել: Կիրակոս աղբարը անգամ վերլուծած էր տան վրայ ծանրացող այդ խորհուրդը. իր օձախներուն գիմացը, զաւառական ինչ խայտարղէտ ոճով մը զարդարուն մենախօսութիւններ տեղի կ'ունենային, խոհանոցին մէջ: Զպուխը քաշելով լիաթոք՝ միշտ կը յանկերգէր.

— Էֆէնտուն հապը կլլեց. մեղք:

Եւ իրօք էֆէնտին «հապը կլլած էր»:

Ինչ որ իր վիճակը ծանրացուց, այն անհնարութիւնն էր որով, հակառակ գերմարդկային ճիգերու, վճռապէս տրուած որոշումներու եւ անդրդուելի միտայնութիւններու, չհամարձակեցաւ Մալվինէի երեսին զարնել իր անհաւատարմութիւնը, իր դրժանքը ամէնէն նուիրական խոստմանը, իր մատնութիւնը վերջապէս: Այդ կնոջ անընկճելի երեւոյթը, միշտ վէս եւ խրոխտ, որուն տակ առաջին օրէն իսկ հեզօրէն, կամաւորաբար, մտած էր ինչպէս եղը իր լուծին տակ, այդ երեւոյթը կը ջախջախէր իր ամէնէն վճռական մտադրութիւնները: Պոռալ այդ կնոջ երեսին՝ անարգութիւնը զոր ըրած էր, դարմաններուն լաւագոյնը ըլլար թերեւս իր վիճակին: Քանի քանի անգամներ տուն մտած էր այդ հաստատ որոշումով, բայց խկոյն գինաթափ եղած, թուլցած, վհատած էր ի տես Մալվինէի կանգնած հասակին, լուրջ եւ ազդու նայուածքին, այն վեհանձն ու խրոխտ ամբողջութեանը, որմէ տիրապետուած էր միշտ: Ատանկ յանդգնութիւն մը միտքէն անցընելն իսկ վախ տուած էր իրեն: Հապա եթէ այդ կարգի յանդգնութեան մը պարագային իսկ կինը, իր բովանդակ խրոխտապանծ դայբոյթովը, ծառանար իր դէմ եւ իր երեսին նետէր իր Փիզիքական ողբալի թերութիւնը, որ աղբիւրն էր ամենայն չարեաց, ի՞նչ պիտի պատասխանէր, ինք, Բենիամին: Ահա մեծագոյն դայթակղութիւնը եւ ահաւորագոյն հարուածը:

— Օհ, անկարելի է, կը մխար ինքն իրեն. անկարելի է որ իր ոճիրը համարձակիմ երեսը զարնել:

Այս անել ու երկսայրի դրութեան մէջ, իր հոգեկան քայքայումը կ'արագանար: օրէ օր, կը տեսնար, կը զգար իր ներքին փլուզումը:

Արամ միակ երջանիկ էակն էր այդ տան. ամէն մարդ քաղցր էր իրեն հետ. հոգիներուն մահացու լարուածութենէն զուրս կը մնար ինքը. բայց հակառակ իր մանկական անգիտակցութեանը, բնազդաբար կը զգար որ գոնէ իր հայրը առաջուան, զուարթաբանքը, անձանձիր գորովը չունէր իրեն համար:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

մէ եղած առաջարկները, որոնք մէկ իմաստ ունէին .— Խզել յարաբերութիւնները Խ. Միութեան հետ եւ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը դարձնել հակախորհրդային զինակցութիւն մը : Նախագահին կարծիքով յարաբերութեանց խզումը չի կրնար ծառայել Ամերիկայի շահերուն :

Մինչ այս մինչ այն, բանավէճը կը շարունակուի Մ. Նահանգներուն եւ Խ. Միութեան միջեւ, ամերիկեան օդանաւի մը խորտակման առթիւ : Մոսկուայի ամերիկեան դեսպանը ծանուցագիր մը ուղղեց որով ուժգնօրէն կը բողոքէ ռուսական երկու օդանաւերու յարձակման դէմ, Ճափոնի ծովուն մէջ : Ուրիշ ծանուցագրով մը, ամերիկեան կառավարութիւնը կը հերքէր այն մեղադրանքը թէ ամերիկեան օդանաւը բռնաբարած էր Խ. Միութեան օդային կամ ծովային տարածութիւնը : Ծանուցագիրը կ'ըսէ թէ ամերիկեան օդանաւը կը սաւառնէր խորհրդային ծովափէն 70 քիլոմեթր անդին եւ երբեք կրակ բացած չէր : «Ամերիկեան օդանաւը յարձակում կրեց առանց ազդարարութեան եւ ռումբերու տեղատարափ մը ստացաւ երկու «Միկ.» օդանաւերէն : Ծանուցագիրը « բացարձակապէս անհիմն » համարելով Խ. Միութեան մեղադրանքները, «բոլորովին անարդար եւ յայտնապէս թշնամական» կը նկատէ յարձակումը :

× Ազգայնական Չինաստանի օդանաւերը երեք օր անընդհատ ռմբակոծած են կարմիր Չինաստանի ծովեզերեայ մարտկոցները, իբրեւ պատասխան կղզիի մը վրայ կատարուած յարձակման, ուր սպաննուած էին երկու ամերիկացի սպաներ, լղացած ատեն : Մ. Նահանգները ազդարարած էին ազգայնականներուն որ ռմբակոծութիւն չկատարեն, եթէ բռնի ձեռնարկ մը չփորձուի այդ կղզիին դէմ (Քուէմոյ) : Իրենց կարծիքով, ցարդ լուրջ յարձակում մը կատարուած չէ ազգայնականներուն դէմ : Բայց եւ այնպէս շարունակ խորհրդակցութիւններ տեղի կ'ունենան Ֆորմոզայի մասին, այն ենթադրութեամբ թէ կարմիր Չինաստանը պատրաստութիւններ կը տեսնէ, Ֆորմոզան գրաւելու համար : Առաջին անգամ ըլլալով, Սեպտեմբեր 6ին համայնավար Չինաստանէն օդանաւեր սաւառնեցան Ֆորմոզայի վրայ : Վտանգի ազդանշանը տեւեց յուկէս ժամ, թէեւ ռմբակոծութիւն տեղի չունեցաւ : Կը կարծուի թէ հետազօտութիւններ կը կատարէին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՈՒԺԻ խաղաղասիրական օգտագործման համար համաձայնութիւն մը գոյացած է կարգ մը երկիրներու հետ, ինչպէս կը ծանուցանէ նախագահ Այզընհաուըր : Նախագահը չյիշեց մասնակցող երկիրներուն անունները. բայց իրազեկներ կ'ըսեն թէ անոնց մէջ կը գտնուին Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա, Քանատա, Հարաւ. Ափրիկէ եւ Աւստրալիա : Ուրիշ երկիրներ ալ պիտի մասնակցին : Համաձայնութիւնը բաց է ամէնուն առջեւ, մէջն ըլլալով Խ. Միութիւնը : Պիտի ըստեղծուի միջազգային վարչութիւն մը, զարկ տալու համար հիւլէական արհեստագիտութեան : Լոնտոն ջերմապէս ողջունեց այս համաձայնութիւնը :

ԱՆԳԼԻՈՅ Արհեստակցական Միութեանց տարեկան համագումարը բացուեցաւ Պրայթընի մէջ : Առաջին նիստին մէջ, ժողովը 1·600·000ի դէմ 5·884·000 ձայնով մերժեց ձախ թեւին (կարմրուկ) մէկ բանաձեւը, որ կ'առաջարկէր օրակարգէն հանել Գերմանիոյ վերազինման խնդիրը, եւ ստիպողական չհամարել զայն : Համագումարին կը մասնակցին 937 պատգամաւորներ, ներկայացնելով 8·093·000 անդամներ : Համագումարին մէջ մանրամասն զեկուցում պիտի տայ նախորդ վարչապետը, Էթլի, որ վերջերս Մոսկուա եւ Չինաստան այցելեց, մասնաւոր պատուիրակութեան մը հետ :

ԱՐԻՒՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ Ե. համագումարը բացուեցաւ Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ : Ներկայ են աւելի քան հազար մասնագէտներ 52 ազգերէ : Պատուիրակներէն Դանիացի Դամեշկի այս առթիւ ներկայացուց տեղեկագիր մը որով կ'առաջարկէ միջազգային գիտական լեզու մը հաստատել : Իր առաջարկած լեզուն խառնուրդ մըն է Ֆրանսերէնի, սպաներէնի, իտալերէնի եւ անգլերէնի եւ կը կոչուի «ինտերլինկա» (միջնալեզու) : Այս առթիւ նախադասութիւններ ալ կազմած էր արիւնագիտութեան մասին :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Վճարումները դիւրացնելու համար կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն դիմել հետեւեալ հասցէներուն .—

ԱՆԻէՌ, ՔՈԼՈՄԲ – ԲՈՒԱ–ՔՈԼՈՄԲ.— Ընկերներ Յակոբ Հիսայեանի եւ Արամ Աւետիսեանի :

ԻՍԻ. եւ ՄԷՕՏՕՆ.— Ընկերներ Երուանդ Ատանալեանի, Նշան Դարբինեանի կամ սրճարանապետ Ջատիկեանի :

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՌՍԵԼ.— Ընկերներ Արփիար Մարտիրոսեանի եւ Կարօ Երանեանի :

ԱՆԿԷՆ – ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ.— Ընկեր Սահակ Տէր Թովմասեանի :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. — Ընկեր Բարթող Փափազեանի :

ՇԱԻԻԼ – ՎԻՐՈՖԼԷ.— Ընկեր Գրիգոր Կիւլեանի :

ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆ.— Ընկերներ Ներսէս Տականեանի կամ ԲարթամՊասմաճեանի :

ՍԵՒՐԱՆ.— Պ. Խլոյեանի :

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Արձանագրութիւնները բացուած են 1954-1955 ուսումնական տարեշրջանի համար : Կը խնդրուի բոլոր հայ ծնողներէն, որոնք կը փափաքին ազգային այս դարաւոր հաստատութեան մէջ ապահովել իրենց զաւակներուն տոհմային եւ ֆրանսական կրթութիւնը, օր առաջ, դիմել տեսչութեան, արձանագրութեան համար :

Մուրատեան վարժարանի այցելութիւնները՝ Շաբաթ եւ Երկուշաբթի օրերը եւ ժամադրութեամբ :

Direction Collège Arménien
26, Rue Troyon - Sèvres (S. O.)
Tél. : OBS. 18-28

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ խնամակալութիւնը կը յայտնէ պաշտօնապէս, որ աշակերտուհիներու ընդունելութեան արձանագրութիւնները բացուած են արդէն : Ծնողները կ'ընդունուին երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը, մինչեւ կէս օր :

Դիմել վարժարանը,
1, Bd. du Nord, Le Raincy
Autobus 146 de l'Eglise de Pantin.

ՀԱՑԱՃԻՍ ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս կիրակի ժամը 10·30ին Խաչվերացի տօնին առթիւ Ս. Խաչ եկեղեցւոյն մէջ հանդիսաւոր ձայնաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Գերապայծառ Ամատունի, Հայ կաթողիկէներու առաջնորդը :

(10պիս, Ռիւ Թուէն) :

Նմանապէս նոյն օրը երեկոյեան ժամը վեցին հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Իսի լէ Մուլինօ Սէն Պրինոյի մատրան մէջ : (148 Ռիւ տը լ'Էկալիթէ) :

Կը հրաւիրուին հաւատացեալները բազմութեամբ ներկայ ըլլալ սոյն արարողութեանց :

Ս. Խաչի ժողովրդապետութիւն

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՏԷՍԻՆԻ ԱԶԳ. ԴՊՐՈՑԻ

Դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտ. 15ին : Կը խնդրուի ծնողներէն որ փութան արձանագրել իրենց զաւակները ուսուցչուհի Տիկին Ռ. Միլտոնեանի մօտ՝ դպրոցին մէջ :— Հոգաբարձութիւն

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ կնունքի, պսակի, յուղարկաւորութեան եւ հոգեհանգստեան համար պէտք է կանխապէս եկեղեցիի քարտուղարութեան հետ ժամադրուիլ, անձամբ, նամակով կամ հեռախօսելով 339, Ավընիւ տիւ Փրատօ : Հեռախօս՝ ՓՐատօ 84 – 70 : Չժամադրուած արարողութիւններու համար եկեղեցին պատասխանատուութիւն չի ստանձներ :

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ուսուցիչ Ազգէն Մարտիրոսեան տրամադրելի ժամանակ ունի շաբաթը երկու անգամ դասաւանդելու որ եւ է դպրոցի մէջ :

Հասցէ .— Mardirossian
13, Bld. de Cazoran, St. Jerôme
Marseille

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը Լիոնի մէջ կը տօնուի, Հոկտեմբեր 30ին, շաբաթ ժամը 20·30ին, Գ. Թաղապետարանին սրահը :

Իսկ կիրակի, 31 Հոկտ. ՏԷՍԻՆԻ մէջ :

ԼԻՈՆԻ Կապ. Խաչի բացառիկ պարահանդէսը Հոկտեմբեր 16ին :

ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆ

Պ. Թաւուր Զաթալեան եւ չորս զաւակները (Լը Ման) իրենց սիրեցեալ կնոջ եւ մօր Թագուհի Զաքալեանի (ծնեալ Առաքելեան) զառնալէտ մահուան քառասունքին առթիւ 2500 ֆր. կը նուիրեն Մոնմորանսիի ծերանոցին :

Ստանալ «Յառաջ»էն :

Imp. Araxes - 46, Rue Richer, Paris (9e)

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

Հ. Յ. Դ. ԵԳԻՊՏԱՑԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի բոլոր խումբերու վարչութիւնները այս շաբաթ գիշեր ժամը 8·30ին, Սէն Սիւլփիսի սրճարանը : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ, ժամը ճիշդ 21.ին, Յոյներուն սրահը, 5 ռիւ Պօնըփուա : Խիստ կարեւոր օրակարգ :

ՎԻԷՆ.— « Անի » կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ իրիկուն, սովորական հաւաքատեղին :

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս ուրբաթ ժամը 21–ին, 40 պիս, ռիւ Էթիէն Տօլէ սրճարանը : Կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ երիտասարդ մը 21 – 30 տարեկան որ ունենայ որոշ պատրաստութիւն եւ ծանօթ ըլլայ առեւտրական գործերու :

Անձամբ դիմել Յառաջի վարչութեան :

×

14 – 17 տարեկան աշկերտ մը կոչկակարի քով աշխատելու համար (պօթիէ), ամբողջ ձեռքի գործ : Դիմել Անդրանիկի,

38, Rue Mont-Thabor, Paris

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél.: PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆր. Հատը 12 ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 9 SEPTEMBRE 1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7466 30e ANNEE

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2877

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՈԳԻՆ ՁԵԶ ԱՌԱՋՆՈՐԴ

Ամէն տարի նոյն խորհրդածութիւննե-րը վերամուտի առթիւ.—

Նոր ճիգ մը պիտի փորձուի՞, մէկ տարիէն միւսը, աշխուժացնելու համար մեր հանրային կեանքը :

Մասնաւորապէս երիտասարդութիւնը պիտի կրկնապատկէ՞ իր մասնակցութեան բաժինը, համրանքով եւ աշխատանքով: Իր իսկ բարիքին համար :

Քայլ մը յառաջ պիտի երթա՞յ գաղութին կազմակերպական մեքենան :

Ի՞նչ նոր առաջադրութիւններ կան, վերջ տալու համար համատարած թմրութեան, որ կը սպառնայ կազմալուծել որ եւ է հանրօգուտ ձեռնարկ :

Ամառ մը եւս անցաւ խաղալով, խնդալով, երգելով :

Ահաւասիկ աշուն եւ ձմեռ :

Տրամադի՞ր ենք մտածելու, աշխատելու, պարտականութիւններ ստանձնելու, որպէսզի ձմեռնային հովեր չսառեցնեն մեր հանրային գործունէութիւնը :

Արտակարգ զոհողութիւններ չենք պահանջեր ոչ անհատներէն, ոչ ալ այս կամ այն գաղութէն :

Եթէ ամէն ընդունակ տարր իր պարտականութիւնը կատարէ, յանուն ազգային ինքնապաշտպանութեան, բաւական ճամբայ կտրած կ'ըլլանք.

Եւ եթէ ամէն համայնք ըմբռնէ թէ ինչ որ կը բաւէր երէկ, պակաս կուգայ այսօր, զօրացուցած կ'ըլլայ իր դիմադրական կորովը :

Ինքնապաշտպանութեան բոլոր միջոցներն ալ ամլութեան դատապարտուած են, առանց հաւատքի եւ աշխատանքի :

Փառաբանել անցեալը եւ ձեռնածալ նստիլ, կը նշանակէ խախտել յարատեւութեան ոգին :

Այդպէս չէին մտածեր երէկ, ամէնէն դժնդակ պայմաններուն մէջ :

Տեսա՞ք թէ ինչ ոգի կը տիրապետէր, օրինակ, Եգիպտոսի մէջ, 1860 – 70ական թուականներուն, երբ կրթական ընկերութիւններ կը կազմէին, սուլթանական բռնակալութեան տակ :

Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ այդ քաղաքին Հայերը իրենց առեւտրական գործերուն համար տոկոսով դրամ փոխ կ'առնէին այլազգիներէն, հարիւր ղրուշին ամսական հինգ ղրուշ վճարելով :

— « Այսպիսի ծանր եւ չափազանց տոկոսով փոխառութեան հետեւանքներէն աղքատ հասարակութիւնը ազատելու համար, աշաջնորդը Ռուբինեան անուամբ ընկերութիւն մը հաստատեց, սա նպատակաւ որ ընկերութեան արդեամբ հաւաքած դրամոց գումարը պէտք ունեցող հասարակութեան փոխ տրուի հարիւրին հարիւր փարա տոկոսով» (1863).

Ընկերութեան անդամները ամսական 60, 40 կամ 20 փարա վճարելով, առաջին առթիւ հաւաքեր են 13.500 ղրուշ, 332 անդամներէ :

Երեք տարի վերջ, 1866 Մայիս 1ին, համանուն դպրոց մըն ալ բացեր են, անոր 11րդ տարեդարձը տօնելով 1877ին:

Նոյն տարին կը կազմուի ուրիշ ընկերութիւն մը, Լուսաւորչական, *հետեւեալ առաջադրութեամբ.*

— « Կը ջանանք որ դպրոցներ բանանք, որ Հայոց զաւակունքները ծրի կարդան դպրոցին մէջ եւ անոնց կարդացած գիրքերը ծրի ըլլան, ասոնց ամէնուն ծախքը ընկերութեանս գումարանէն պիտի ըլլայ եւ ասկէ զատ աղքատաց ալ բաժիններ պիտի ելլէ» :

Դեռ ուրիշ խօսուն օրինակներ :

Մի ըսէք թէ պայմանները փոխուածեն:

Ոգի՛ն առէք եւ դուք ալ կրնաք նոյնքան արդիւնաւոր գործեր կատարել, օտար բայց ազատ ափերու վրայ :

Երբ միտքերն ու ձեռքերը կը գործէին 80 – 96 տարի առաջ, տոկալով բազմապիսի խոչընդոտներու, պատճառ չկայ որ կորիւսին եւ անձերին այսօր ։ Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԿԸ ՊԱՐԶԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐԸ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼՈՎ ԶԱՆԱԶԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ, ԽՆԴՐԵՑ ՉՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼ

Պ. Մենտէս Ֆրանս առջի օր ճաշի հրաւիրուած էր Փարիզի Անգլեւամերիկեան մամուլի ընկերակցութեան կողմէ : Ներկայ էին երկու հարիւր անգլիացի, ամերիկացի եւ քանատացի թղթակիցներ: Մինչ ամէնքն ալ ճառի մը կը սպասէին, վարչապետը ցոյց տուաւ երկու ճերմակ թուղթ,— «Ահա ճառս, ըսելով եւ առաջարկեց որ հարցումներ ուղղեն, իր պատասխանները չհրատարակելու պայմանով:

Միացեալ բանակի դաշինքին մերժումէն ի վեր առաջին անգամ էր որ պիտի արտայայտուէր վարչապետը, ուստի ամէնքն ալ անհամբեր կը սպասէին իր յայտարարութեանց :

Համակերպելով տրուած հրահանգին, տեղական թերթերու թղթակիցները նոյնութեամբ չհրատարակեցին հարցումները եւ պատասխանները, բայց կրցեր էին ձեւ մը գտնել, պարզելու համար վարչապետին տեսակէտները:

Ահաւասիկ հրատարակուած տեղեկութեանց ամփոփումը .—

Առաջին սկզբունք.— Ֆրանսա չի հանդուրժեր որեւէ խտրութեան՝ Մ. Նահանգներուն եւ մասնաւորապէս Մեծն Բրիտանիոյ հանդէպ: Հետեւաբար, չի կրնար ընդունիլ ոստիկան – զինուորի կամ վարժապետի աշերախտ դերը Գերմանիոյ հանդէպ, ի հաշիւ Դաշնակիցներուն: Ինչպէս Ֆրանսայի, նոյնպէս Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն շահը կը պահանջէ որ Գերմանիոյ զինուորական կարողութիւնը օգտագործուի, կազմակերպուելով որոշ ուղղութեամբ մը: Հետեւաբար, Ֆրանսա պարտաւոր չէ առանձին հսկելու «խռովայոյզ աշակերտին վրայ»: Առաւել եւս, ան չի կրնար հրաժարիլ իր գերիշխանութենէն եւ ազգային բանակէն, ինչ որ տկարացած դիրքի մը մէջ պիտի դնէր զինքը :

Ֆրանսա համաձայն չէ որ արեւմտեան Գերմանիան Ատլանտեան դաշինքին մէջ առնուի առանց երաշխաւորութեանց : Ֆրանսա պատրաստ է ընդունելու նոր եւ պարզ բանաձեւ մը, որ խճողուած չըլլայ ինչպէս միացեալ բանակի դաշինքը : Այսպիսի բանաձեւ մը կրնայ անմիջապէս քննուիլ զանազան խորհրդարաններու եւ Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին կողմէ, մինչեւ տարեվերջ :

Ֆրանսա տրամադիր է փրկելու միացեալ բանակի ծրագրին որոշ մասերը, հաւանաբար ամբողջ գլուխներ, ինչպէս եւ առաջարկուած բարեփոխումներուն մէկ մասը: Բայց, անհրաժեշտ է շօշափելի փոփոխութիւններ կատարել նախորդ ծրագրին մէջ. միայն անունը փոխելով կարելի չէ ապահովել Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին հաւանութիւնը :

Նոր ծրագրին գլխաւոր նպատակը պէտք է ըլլայ կարելի եղածին չափ սերտօրէն արեւմտեան Գերմանիան կապել Արեւմուտքի հետ: Ֆրանսա երբեք համաձայն չէ Գերմանիան չէզոքացնելու, ընդհակառակն, կ'ուզէ որ աւելի սերտ համագամանք ստանայ գործակցութիւնը, պաշտպանելու համար արեւմտեան Եւրոպան սպառնացող ուժերուն դէմ: Ուրեմն, դդուշանալ Գերմանիան չէզոքացնելէ, աջակցիլ անոր երկու մասերուն միացման, կազմակերպել քաղաքական եւ տնտեսական գործակցութիւն մը: Գերմանիան չէզոքացնել՝ կը նշանակէ զինուորական բաց մը ձգել, ինչ որ կրնայ դէպի Խ. Միութիւն մղել զայն, ուշ – կանուխ :

Ֆրանսական կառավարութեան կարծիքով, ազգային իրաւասութենէ վեր կազմակերպութիւն մը, ինչպէս կը տըրամադրէ միացեալ բանակի դաշինքը, կրնայ յաջողիլ 20–30 տարիէն : Ազգ. Ժողովը այժմ պատրաստ չէ այդ գաղափարին համար :

Ֆրանսա համաձայն է որ ուրիշ երկիրներ ալ սպառազինութեանց սահմանափակում կատարեն, որպէսզի արեւմտեան Գերմանիան հետեւի. բայց կը կարծէ թէ Անգլիա, Ֆրանսա եւ արեւմտեան Գերմանիա, պէտք է նկատի առնուին իբրեւ առանձին պարագաներ: Անգլիա համաշխարհային շահեր ունի, արեւմտեան Գերմանիա՝ միայն եւրոպական շահեր, իսկ Ֆրանսան կը գտնուի երկուքին մէջտեղը :

Ֆրանսայի նոր բանաձեւերէն մէկն է վերազինման ծրագիր մը որուն համաձայն պիտի ճշդուին եւ հակակշռի տակ պիտի առնուին իւրաքանչիւր երկրի զինուորական ուժը, զինամթերքը եւ արտադրութիւնը :

Գալով Խ. Միութեան հետ եղած յարաբերութեանց, Ֆրանսա համամիտ է Մ. Նահանգներուն եւ Մեծն Բրիտանիոյ թէ՝ անօգուտ են նոր խօսակցութիւններ, ցորչափ Մոսկուա կառչած կը մնայ այն ուղղութեան որուն հետեւեցաւ Պերլինի խորհրդաժողովին մէջ: Կարելի է նկատի առնել նոր բանակցութեանց խնդիրը, եթէ Ռուսերը հաւանին փոխել իրենց ընթացքը՝ Գերմանիոյ ազատ ընտրութեանց եւ Աւստրիոյ մասին :

Կարեւոր պարագայ մը եւս. — Մենտէս Ֆրանսի կառավարութիւնը կ'ուզէ խուսափիլ ո'րեւէ տագնապէ՝ Ատլանտեան զինակցութեան մէջ:

Ֆրանսան էր որ 1950ին մերժեց Գերմանիոյ մուտքը Ատլանտեան Կազմակերպութեան մէջ: Եւ ան էր որ 1954 Օգոստոս 30ին մերժեց միացեալ բանակի ծրագիրը: Այս երկու պարագաները նկատի առնելով, Դաշնակիցները պէտք չէ երկընտրանքի մը առջեւ դնեն Ֆրանսան. — միացեալ բանակ կամ գերման ազգ. բանակ :

Ֆրանսական նոր ծրագիրը պիտի բաղկանայ մօտ քան յօդուածներէ, որպէսզի բանակցութիւնները կարճ տեւեն :

✤ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ✤

«ՀԱՅ ԳԻՐ, ԳՐԱՏԱՐԱԾ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ»

Այս անունով թռուցիկ մը ստացայ Պէյրութէն :

Մատնանշելով « ընթերցասիրութեան զգալի շիջումը հայ հասարակութեան մօտ», կոչը կ'ըսէ թէ էշրէֆիէ թաղամասէն խումբ մը երիտասարդներ վճռած են «կասեցնել նահանջը» :

Ուրիշ խօսքով, «յիշեցնել Հայուն իր սրբազնագոյն ու առաջին պարտականութիւնը՝ հայ գրի պահպանումը» :

Ուստի, կազմած են ընկերութիւն մը «որուն գլխաւոր մտահոգութիւնը պիտի ըլլայ տարածել հայ գիրքը լայն խաւերու մէջ, ստեղծելով հատուցումի չափազանց մատչելի պայմաններ » :

Թռուցիկը մանրամասնութիւններ չի տար գործունէութեան եղանակի մասին :

Բայց, խոնարհաբար կը խնդրէ.

— « Այս առթիւ իբրեւ անփորձ երիտասարդներ սիրով պիտի ուզէինք լսել խորհուրդները մեր *մեծերուն*» :

Յետոյ հացէ մը եւ ծանօթութիւն մը.

— « Մասնավճարով գիրք ստանալ փափաքողները հաճին դիմել մեր կեդրոնատեղին » :

Ուրեմն այնտե՞ղ ալ :

Հայաշատ եւ շէն Լիբանանի մէ՞ջ ալ ընթերցասիրութիւնը կը հեւա՛յ : «Նոր հրատարակութիւններ տակաւ առ տակաւ կ'անհետանան մեր գրական հորիզոնէն» :

Շարք–շարք դպրոցներ, տարրական թէ երկրորդական : Ճեմարան, լսարան : Բազմազան կազմակերպութիւններ : Հազարաւոր ուսումնականներ եւ «ընթերցասիրութեան շիջո՞ւմ» :

Այն աստիճան որ, ափ մը տղաք ստիպուեր են *գրատարած* ընկերութիւն մը կազմել, օգնելու համար գրագէտին, հրատարակիչին եւ... ընթերցողին :

Անշուշտ ուրիշ թռուցիկներ ալ պիտի հրատարակեն, պարզելով ձեռնարկին մանրամասնութիւնները :

«Մեծ»երէն սեպուիմ թէ ոչ, առ այժմ Փարիզի գրավաճառներուն կը ձգեմ խորհուրդներ տալ :

Ամէն պարագայի մէջ, նորութիւն մըն է որ կը փորձէ «Գրատարած Ընկերութիւնը » :

Նորութիւն մը, որ թէ ուրախութիւն եւ թէ տխրութիւն կը պատճառէ :

Ուրախութիւն՝ անոր համար որ խումբ մը համեստ երիտասարդներ կ'ուզեն ծառայել հայերէն գիրքերու սպառման :

Տխրութիւն, երբ կը մտածեմ թէ հայերէն գիրքերու սպառման նուազումը այնպիսի համեմատութիւններ ստացած է որ, արհեստական միջոցներ կը փորձեն նոյնիսկ հայաշատ Լիբանանի մէջ, դիւրացնելու համար գիրքերու ընթերցումը:

Նկարագրէ՞ի այստեղի պատկերն ալ.—

Ընտանիքներ ուր ոչ իսկ երբեք հայերէն գիրք մտած է երեսուն տարուան մէջ:

Ուրիշ ընտանիքներ, ուր պատահաբար գտնուած հայերէն գիրքերը ծախսած են, իբրեւ աւելորդ բեռ...

Եւ հազարաւոր «ուսումնականներ » որոնք հայերէն գրքին եւ թերթին վրայ խաչ քաշած են չտեսութեամբ, իմաստակութեամբ կամ տգիտութեամբ...

ՎԱՀԷ

ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ

Կաթող. պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Սերովբէ Ծ. Վ. Մանուկեան որ քանի մը ամիսէ ի վեր Երուսաղէմ գացած էր, Փարիզ վերադարձաւ երէկ, չորեքշաբթի, ինչպէս կը հաղորդեն եկեղեցւոյ դիւանէն :

ՎԱՐԱՆՈՒՄՆԵՐ ԻՆՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻՒ

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, որոշ վարանումներ կը տիրեն Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն մէջ, Իններու խորհրդաժողովին առթիւ, որ պիտի գումարուի Սեպտեմբեր 14ին, Լոնտոնի մէջ, նախաձեռնութեամբ Անգլիոյ :

Ֆրանսա կ'ուզէ որ խնդիրը նախ մանրակրկիտ ուսումնասիրութեան մը ենթարկուի դիւանագիտական ճամբով : Դեռ ժամանակը եկած չի համարուիր, ճշգրիտ բանաձեւեր առաջարկելու համար: Աւելի ճիշդ քննութիւն մըն է որ պիտի կատարուի :

Մ. Նահանգներուն մէջ խորհրդաժողովը նպատակայարմար գտնելով հանդերձ, նոյնպէս անհրաժեշտ կը համարին դիւանագիտական պատրաստութիւն մը : Արտաքին նախարարը որ Մանիլա կը գտնուի, Լոնտոն պիտի գայ օդանաւով, իսկ եթէ չկարենայ, առաջնակարգ ներկայացուցիչ մը պիտի ղրկէ :

Գալով արեւմտ. Գերմանիոյ, կ'ուզէ ժամանակ շահիլ, մանաւանդ որ խորհրդարանը նիստի հրաւիրուած է յառաջիկայ շաբթու: Արտաքին Նախարարութեան խորհրդականը, Հոլշթայն, նախ Պրիւսէլ, յետոյ Փարիզ այցելած է, գաղտնի պահելով ամէն բան: Անշուշտ կարեւոր խօսակցութիւններ ունեցած է երկու մայրաքաղաքներուն մէջ ալ :

Ամերիկացիները Լոնտոնի ժողովին կարեւորութիւն կ'ընծայեն այն պատճառով որ արեւմտեան Գերմանիան պիտի կրնայ ներկայ ըլլալ, մինչդեռ իրաւունք չունի մասնակցելու Ատլանտեան Խորհուրդին, քանի որ անդամ չէ: Իրազեկներ դիտել կուտան թէ Ամերիկացիները

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՅԼ Է ԿԱՊԸ

Կապը Հալէպի մեր շրջանին հայ յարանուանութիւններու միջեւ, կարծուածէն շատ աւելի թոյլ է։

Կարելի է ըսել, որ գոյութիւն անգամ չունի։

Այդպէս չէր քանի մը տարի առաջ, երբ եկեղեցական գործերու գլուխը կը գտնուէր Գարեգին Արք. Խաչատուրեան։

Իր շրջանին է որ կատարուեցան մի քանի համազգային արժէք ներկայացնող տօներ, երեք յարանուանութեանց մասնակցութեամբ։

Մեր խօսքը սակայն համահայկական արժէք ներկայացնող տօներու մէկտեղ կատարուելու մասին չէ միայն։

Սկզբունքով դէմ չենք ատոր, ու պիտի ուզէինք որ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերու կողմէ հովանաւորուէին ազգային արժէք ներկայացնող թըւականներ, եւ իրենց խօսքը ունենային այդ առթիւ բոլորն ալ։

Առիկա մէկը պիտի ըլլար այն կապերէն, որ իրարու պիտի մօտեցնէր հոգեւորականները ու մղէր զանոնք, որ կարգ մը կարեւոր հարցերու մասին միասին խորհէին։

Նման հարց մըն է, օրինակ, սերունդը կորուստէ փրկելու պարագան։

Ուրախալի երեւոյթներ են, որու կողմէ ալ ըլլայ նախաձեռնութիւնը կամ որ շրջանին մէջ անոր գործադրութիւնը հայերէն դասընթացքներու, բայց պիտի փափաքէինք, որ դրուէր յարանուանական նման ձեռնարկներու մէջ եւս ներդաշնակութիւն մը, եւ հայ լուսաւորչականին կողմէ նախաձեռնուած երիտասարդական դիշերային հայերէն դասընթացքէ մը չրացակայէին ոչ–լուսաւորչական համայնքի պատկանող երիտասարդներ, ու փոխադարձաբար։

Նոյնն է պարագան երիտասարդական զանազան այլ ձեռնարկներու, ուր իրենց բացակայութեամբ կը փայլին, (գործածելով հին բացատրութիւն մը) բողոքական եւ կաթոլիկ երիտասարդներ։

Այս նեղմտութիւնը հասկնալի էր թերեւս աւելի՜կէս դար առաջ։ Այսօր կը մնայ անիմաստ ու ժամանակավրէպ, որովհետեւ առաջին աշխարհամարտով Թուրքին կողմէ հաստատուեցաւ, որ օտարը մեզ կը ճանչնայ Հայ։ Խտրութիւն չի դներ լուսաւորչական, բողոքական կամ կաթոլիկ Հայուն միջեւ։

Թուրքին եաթաղանը իջաւ երեք յարանուանութեանց պատկանող ցեղին ճետերուն գլխուն հաւասարապէս։

Սփիւռքի մէջ դաւանական ամէն տարբերութիւն կրնայ միայն մեր ներքին ճակատը տկարացնել։

Մարդիկ իրենց լեզուով, իրենց պատմութեամբ, իրենց մշակոյթով եւ իրենց բարքերով ազգ են։

Կրօնը յետասմուտ ըմբռնում մը եղած է ամէն տեղ։ Ու քիչ չեն ազգեր, որ դարերու ընթացքին գլխովին փոխած են իրենց կրօնքը, պահելով իրենց լեզուն եւ մշակոյթը սակայն։

Պարսիկներ, Հռոմայեցիք, Յոյներ, Հայեր, Ասորիներ, Եթովպիացիք, Արաբներ այդպիսի ազգերէն եղած են։

Յետասմուտ այս կրօնքները օր մը տեղի պիտի տա՞ն նորերու, չգիտենք. բայց կը կարծենք, թէ այդ եւս կարելի է։

Ուրեմն, լեզուն եւ պատմութիւնը, մշակոյթն ու բարքերն են իրապէս ազգ կազմողը։

Մինչ մեր կրօնքը դարձած է սառոյցէ պատուար, իրարմէ հեռացնելու համար համարին եւ համացեղ ժողովուրդի մը զաւակները։

Մեր արդի պայմաններուն մէջ, մեկուսի գործունէութիւններով պէտք չէ տըկարացնենք դիմադրական մեր ուժը, ընդհակառակն պէտք է փնտռենք միջոցներ, իրարու մօտեցնելու երեք յարանուանութեանց պատկանող մեր քանակը, ու մեր ազգային ձեռնարկները դարձնենք հաւաքական ապրումներու եւ ոգեւորութեանց աղբիւր։

Այս մտահոգութիւնը պիտի չունենայինք, եթէ գտնուէինք մեր հայրենի երկրին մէջ։ Այս մտահոգութիւնը չունի Հայաստանի մէջ ապրող մեր ժողովուրդը։ Ունինք սակայն մենք, եւ աւելին ալ։ Մեր մէջ, ամէն տեղ ուր յարանուանութիւնները բաղկացնող համայնքները փոքր թիւ մը կը կազմեն, անոնց ձուլումն ու ապազգայնացումը տեղի կ'ունենայ աւելի արագօրէն։

Տարարին ամուսնութիւններ այդ փոքրաթիւ համայնքներուն մէջ աւելի մեծ նախճիր կը գործեն։

Աններելի նեղմտութեամբ մը, յարանուանութեանց պատկանող որոշ բնտանիքներ կը ղրկեն նաեւ իրենց փոքրիկները հայ դպրոցէ։ Եւ որովհետեւ փոքր է իրենց թիւը, չունին իրենց կողմէ բացուած դպրոցներ, ուստի արինով ու ազգութեամբ Հայ այդ խեղճ փոքրերը կը մեծնան առանց բառ մը հայերէն գիտնալու։

Այս առթիւ սակաւաթիւ գիտակից ազգայիններու պարագան ժխտումը չէ մեր բածին։

Եթէ առաքելական հաւատածին մէջ, որ կը հաշուէ հազարաւոր երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ կը պատահին պարբերաբար խառն ամուսնութիւններ, ուրեմն որքան շատ պէտք է ըլլայ թիւը այդ ամուսնութեանց քոյր յարանուանութեանց պատկանող երիտասարդութեան շրջանակին մէջ, երբ բաղդատաբար նուազ եռուն է ազգային մթնոլորտը անոնց մօտ։

Այս շատ կարեւոր հարցը կ'ուզէինք յանձնել լուրջ ուշադրութեան անոնց, որ իրենց պաշտօնին բերումով կոչուած են հոգեւոր սնունդ մատակարարելու իրենց հօտին, եւ որոնք պարտին անդրադառնալ ծաւալող վտանգին, որ հրէշի մը պէս կը եօթնաճղի ու կ'ուզէ կուլ տալ մեզ։

Այդ վտանգը կանխել պէտք է։

Աւելին. խնայել պէտք է նիւթական այն աղբիւրները, որոնք մշակութային, կրթական եւ այլ անուններու տակ կը սպառին, երբ կարելի է անոնք միացնել ու կարգ մը աշխատանքներ կատարել համադրուած ճիգերով։

Ներկայիս չեն կատարուիր անոնք, երբ արդէն երեսուն տարուան գաղութ մըն է մերինը։

Երեսուն տարի մը եւս, ու բուեր կրնան թառիլ հայ ակումբներուն վրայ։

Ժամանակը մեզ չսպասեր։ Ուրաքանչիւր օր, հարթիչ գլանը կը կատարէ իր դերը։

Հասած է առենը որ սերտացնենք կապերը յարանուանութեանց միջեւ։ Մեզի համար Հայ են հաւասարապէս եւ լուսաւորչականը, եւ բողոքականը եւ կաթոլիկը։

Պիտի ուզէինք որ անոնք կրօնական եւ դաւանական հարցերէ բարձր դասէին ցեղին ապագան, ու հաւասար չահագրգռութեամբ մօտենային այն խնդիրներուն որոնք կապ ունին մեր գոյութեան ու ճակատագրին հետ։

Այդ ուղղութեամբ մեծագոյն պարտականութիւնը կը ծանրանայ հոգեւոր իշխանութեանց վրայ։ Անոնք պարտին եւ պէտք է լեզու գտնել, մեր դիմադրական ճակատը պողպատելու հրամայական խնդիրներու մէջ։

Այդքան լայնամտութիւն կը սպասենք իրենցմէ։

ԱՐՄԵՆԻԱ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵԴԵՍԻՈՅ ՄԷՋ

Դ.

16. ՈՐԴԻՔ ՌՈՒԲԻՆԵԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1877).— Հիմնուած է 1877 Մարտ 1ին։ Նախաձեռնարկն ու հիմնադիրն է Ռուբինեան վարժարանի ուսուցիչ Գէորգ Կ. Ոսկերիչեան՝ նպատակ ունենալով «Ռուբինեան վարժարանի եւս առաւել զարգացման համար ջանք եւ ճիգ ի գործ դնել» («Մասիս», 1877 թ. 1981։ — «Փունջ», 1877 թ. 1181)։

Տեղւոյն Թաղական խորհուրդը կը գրէ. — «Այս նորակազմ ընկերութիւնը, որ երեւելի ու ազգասէր երիտասարդներէ ու պատանիներէ կը բաղկանայ՝ քիչ աւուր մէջ մեծ համբաւ ստացած է» (Մասիս, անդ)։

Ինչպէս կը տեսնուի՝ ընկերութիւնը կազմուած է Ռուբինեան վարժարանի սաներէն։

Փ. Կ. Ոսկերիչեան 1878ին կը գրէ Պոլիս թէ «Ռուբինեան» եւ «Որդիք – Ռուբինեանց» ընկերութիւնները միացեալ ջանքերով ձեռնամուխ եղած են Ռուբինեան վարժարանի համար նոր շէնք մը կառուցանելու։ 1878 Մայիս 14էն քանի մը օր վերջ հին շէնքը կը փլցնեն՝ աշակերտները առաջնորդարանի վերնայարկը զետեղելով ու նոր շէնքին հիմնադրութեան հանդէսը կը կատարեն։ «Ցիշատակութեան արժանի են, կ'ըսէ Ոսկերիչեան, ազգասէր Ռուբինեան ընկերաց ջանքն ու անվհատ ճգունքն» («Մասիս», 1878 թ. 2143)։

17. ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1878).— Յակոբ Արեւեան, «Արեւեան» վարժարանի ուսուցիչը, 1878 Յունուար 11 թուակիր նամակով կը գրէ.— «Ուրախութեամբ սրտի կը ծանուցանեմ որ մօտ օրերս Վարդանանց ընկերութիւն մըն ալ հիմնեցաւ Արեւեան դպրոցի մէջ, որոյ նպատակն է ընթերցասէր որբ եւ աղքատիկ տղայոց հոգատարութիւն ընել, անոնց կարդալու, գրելու թուղթ, գրիչ եւ հանդերձ հոգալ։ Եւ տաճկերէնի դասատու Գրիգոր էֆ. Տէր – Յովհաննէսեանը դպրոցին մէջ կարդեցին որ ձրի դասատուութիւն ընէ տաճկերէն փափաքողաց։ Մօտ օրերս նոյն կանոնագիրը եւ խորհրդականաց անուանք ալ կը ղրկուի առ ի հրատարակութիւն։ («Նոր Դար», Կ. Պ. 1878 թ. 2235)։

1878 Մարտ 19ին նամակ մը ուղղելով Պոլսոյ «Հայրենիք»ին՝ Տ. Գրիգորեան (վերատեսուչ Աբրահամեան վարժարանի) եւ Մուրատեան (վերատեսուչ Անձնուէր վարժարանի) զարմանք կը յայտնեն Արեւեանի յայտնութեան վրայ եւ իրական չեն համարիր այդ տեսակ ընկերութեան մը գոյութիւնը (տես «Հայրենիք», 1878 թ. 422)։

Նոյնպէս 1878 Ապրիլ 10 թուով նամակի մը մէջ (տես «Մասիս», 1878 թ. 2120) Կարապետ Յ. Արսէնեան Եդեսիայէն կը գրէ.— 1. Եդեսիոյ մէջ «Արեւեան» անունով դպրոց չկայ, այլ «Ազգային դըպրոցն» է, որուն մէջ Արեւեան պարզ ուսուցիչ մըն է եւ իրաւունք չունի իր անունով կոչելու ազգային վարժարան մը, 2. Դպրոցին մէջ «Վարդանանց ընկերութիւն» մը հիմնուած չէ, Արեւեան չի կրնար հաստատել անոր գոյութիւնը։

Ինչպէս կը տեսնուի՝ հակամարտութիւն մը կայ Արեւեանի եւ իր հակառակորդներու միջեւ։ Մին կը հաստատէ ընկերութեան հիմնուած ըլլալը, միւսները կը ժխտեն։ Դժբախտաբար ուրիշ կողմէ լուսաբանութեան մը հանդիպած չենք։

18. ԱՂՔԱՏԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1880).— 1880ի Հայաստանի մեծ սովին առթիւ Եդեսիայէն գրուած սրտաճմլիկ նամակի մը մէջ կը գրէ Արամ. «... Իրաց այս վիճակին մէջ եթէ սակաւիկ մը մխիթարական երեւոյթ մը կայ՝ ան ալ Աղքատաց ընկերութեան մասնախորհուրդին տարած ջանքն ու հոգածութիւնն է։ Խեղճերը իրենց յոյսը անոնց վրայ դնելով օգնութիւններ կը խնդրեն, բայց նորէն անդարմանելի է» («Մանզումէի Էֆքեար», 1880 թ. 4338)։ Ուրիշ տեղ յիշատակութիւն չկայ։

19. ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱՑ ԽՈՐԷՆԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1880).— Ա. Յ. Բրուտեան կը գրէ 1861ին.— «1880 տարւոյ մէջ մեծ խումբ մը ուսումնասէր անձերէ բաղկացեալ Ուսումնասիրաց ... անունով ընկերութիւն կազմելով՝ ջանացին նոր ուղ –

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ

ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

Խօսակցութեան ընթացքին, երբ կարգը կուգայ կովկասեան ճակատէն կատարուած արշաւանքին, Թալէաթ կը հեգնէ երկդիմի եւ թունալից արտայայտութեամբ, ժանիքները ցցելով.

— Հրամանատար Վարդան, Հայ չէ, Ռուս է, հէ՞... Անդրանիկ, Դրօ, Սմբատ, Քեռի Հայ չեն, Ռուս են, հէ՞...

Միւս ընկերներն ալ կ'ըմբռնէին թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ։ Եւ սակայն անյուսալին կը յուսային, նուազագոյն կորուստով փրկուելու համար.— Շ.

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՔՍՈՐ

Անտոնեանն է որ կը պատմէ, ուրիշ գլուխ մը բանալով, համաձայն իր հաւաքած նիւթերուն.—

ԶՕՀՐԱՊ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍ ձերբակալուեցան 1915 Մայիս 21ի հինգշաբթի օրը, նոր տոմարով Յունիս 3(*)։ Ոչինչ կը նախազգացնէր այս չնդալից իրողութիւնը, որ հաւանականաբար անակնկալ մը եղաւ նաեւ ենթականերուն համար։ Ապրիլ 11էն ետք ձերբակալութիւնները չէին դադրած անշուշտ, բանտերը միշտ կը լեցուէին ու կը պարպուէին ձերբակալուողներու աքսորմամբ։ Գործի վրայ էին մասնաւորաբար հայ լրտեսները,— մանաւանդ Յարութիւն Մկրտիչեան,— որոնք անընդհատ կը փնտռէին Ապրիլ 11ի մեծ ժողվրտուքէն խուսափողները, կամ այդ առթիւ մոռցուածները։ Հազիւ իրենց հետքը գտնուած, խկոյն կը ձերբակալուէին եւ կարճատեն մը բանտարկուելէ վերջ երբ իրենց թիւը քիչ շատ կը ստուարանար, կը փոխադրուէին Հայդարփաշա եւ անկէ կը ղրկուէին Նիկոմիդիա կամ աւելի ներսերը։

Այս ձերբակալութիւնները այլեւս սովորական բաներ դարձած էին Պոլսոյ մէջ, եւ բայց մերձաւոր ազգականներէ կամ բարեկամներէ, քիչ մարդ կը հետաքրքրուէր անոնցմով։

Բայց նոյն բանը չէր Զօհրապի եւ Վարդգէսի ձերբակալութիւնը, որ ճշմարիտ յուզում առաջ բերաւ Պոլսոյ բոլոր շրջանակներուն, մասնաւորաբար հայ տարրին մօտ։

Զօհրապ աքսորուողներէ շատերու ընտանիքին գլխաւոր յոյսն էր։ Այս ընտանիքներուն պատկանող կիներ, աղջիկներ, մանուկներ իր դրան առաջքը կը խմբուէին ամէն օր, եւ տունէն ելած կամ տուն վերադարձած միջոցին զինքը շրջապատելով կը պաղատէին որ անպատճառ բան մը ընէ, միջոց մը գտնէ իրենց աքսորականին կամ բարեկամին փրկութեան համար։ Շատեր, իր քայլերուն հետեւելով, կը բարձրանային մինչեւ շէնքին վերի յարկը, որուն վրայ կը գտնուէր Զօհրապի յարկաբաժինը, աղաչանքը բերաննին, արցունքը աչքերնուն մէջ։ Դժուար էր որեւէ յուսադրիչ, նոյն իսկ մխիթարիչ պատասխան մը տալ անոնց հարցումներուն։ Պետութեան մօտ, ոչ միայն անձնապէս իր կողմէ եղած, այլ նաեւ Պատրիարքին եւ օրուան Ազգ. Կեդրոնական վարչութեան կողմէ կատարուած բոլոր փորձերը ապարդիւն մնացած էին։ Այդ կիներն ու փոքրիկները կը մեկնէին անյոյս, բայց նորէն կուգային, իրենց հետ քաշքշելով նաեւ ուրիշներ։

Կարելի է ենթադրել թէ նոյն բանն էր նաեւ Վարդգէսի համար։ Դաշնակցականներուն թիւը շատ մեծ էր ապրիլ 11ին եւ յետագայ օրերու ընթացքին տեղի ունեցած ձերբակալութեանց հետեւանքով Պոլսէն աքսորուողներուն մէջ։

Ասոնց ընտանիքները առաւելապէս իր վրայ կը ծանրանային։ Եւ անշուշտ իրեն դիմողները լոկ Դաշնակցական ընտանիքներ չէին։ Զօհրապի հետ, Վարդգէս գրեթէ մինակ էր պետութեան մօտ որոշ հեղինակութիւն ունեցող Հայերուն մէջ որոնք գործօն դեր մը խաղացին այդ արհաւիրքի օրերուն, մինչեւ որ կարգը իրենց եկաւ։

Իրենց հետ կարելի է յիշել նաեւ Իզմիրի երեսփոխան Օննիկ Իհսան Էֆէնտին, բայց այս վերջինին միջամտութիւնը կառավարութեան մօտ տեղի ունեցաւ լոկ քանի մը մասնաւորներու եւ ոչ թէ աքսորուողներու ընդհանրութեան համար։

Վարդգէս կ'աշխատէր ոչ միայն իր ընկերներուն եւ ուրիշ աքսորականներու վերադարձին համար, այլ նաեւ կը ջանար ետ առնել կուսակցութեան պատկանող կարեւոր գումար մը,— կարծեմ 450 օսմ. ոսկի,— որ կը գտնուէր Ազատամարտի դրամարկղին մէջ եւ զոր ոստիկանութիւնը գրաւեր էր խմբագրատան խուզարկութեան միջոցին։ Այդ գումարին անհրաժեշտ պէտք կար այդ օրերուն։ Պէտք էր օգնութեան հասնիլ աքսորական Դաշնակցականներուն։

(7) Շար.

(*) Պ. Ալպօյաճեան իր «Գրիգոր Զօհրապ» աշխատութեան մէջ (Պոլիս, 1919, էջ 245) Մայիս 20 թուականը կուտայ։ Տոքթ. Լէփսիուս («Լը Ռափոր սըքրէ սիւր լէ մասաքր տ'Արմէնի», Փարիզ, 1919,» էջ 220) կը գրէ թէ Մայիս 21ին ձերբակալուեցան, եւ ճիշդը այս է, որովհետեւ կը համաձայնի Տիկին Զօհրապի կողմէ 1919 Փետրուար 10ին Լոզանէն գրուած եւ Պօղոս Նուպար փաշայի ուղղուած ընդարձակ անտիպ նամակի մը մէջ նոր տոմարով տրուած Յունիս 3 թուականին (հին տոմարով Մայիս 21)։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷՋ

Գ.

Ը. ՏԻԱՐՊԷՔԻՐ.— Կուսակալութեան հայ բնակչութեան թիւն է 574 տուն, հետեւեալ բաշխումներով.—

1) Կեդրոն 230, 2) Սիլվան հինգ, 3. Լիճէ երեսուն, 4) Մալախ երեք, 5) Պէչիրի քառասուն, 6) Ծըրնագ քառասուն, 7) Տիրիք 70, 8) Սասունի գաւառակ 63, 9) Նիչ 10, 10) Կապըրկոս Մոտկան կամ Մութքի գաւառակ երեք, 11) Պնուր 3, 12) Գոմի չորս, 13) Փուչինկ 15, 14) Քիւրտկա չորս, 15) Հըրկունք վեց, 16) Փչիր տասը, 17) Առվըրոց երկու, 18) Պարրամուտ հինգ, 19) Գոմք չորս, 20) Տալւորիկ հինգ, 21) Հով չորս, 22) Կուլկէթ ութ:

Տիարպէքիրի մէջ կան երկու եկեղեցիներ՝ Ս. Կիրակոս եւ Ս. Սարգիս, որոնք

ղութեամբ կանոնաւորել զդպրոցս, բայց թափուած այնքան աշխատութիւնք անյաջող ելք մը ունեցան» («Հայրենիք», 1881 թ. 929):

Ընկերութեան ամբողջական անունն է «Ուսումնասիրաց Խորէնեան ընկերութիւն» (անդ, 1880 թ. 613):

20. ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱՑ ՀԱՅԿԱԶՆԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1880). — Բրուտեանի թղթակցութենէն կ'իմանանք թէ կազմուած է 1880ին «յօգուտ եւ ի դաստիարակութիւն Եղեսիոյ անուս որդւոց»: Հիմնադիրներն են, Գրիգոր Մեսրովբեան, Գրիգոր Պիլէչիքճեան, Գէորգ Գալայճեան, Գրիգոր Ռումզալեցի, Մելքոն Էֆէնտի, Մ. Գէորգ Թարխանեան, Մեսրովպ Մեսրովպեան, Յակոբ Թաշճեան, Յակոբ Թէրզեան, Սարգիս Եէմէնիճեան, Սիմաւոն Քիլէճեան: Ունեցած է իր հիմնական կանոնագիրը(«Հայրենիք», 1881 թ. 933):

21. ԵԿԵՂԵՑԱՍԻՐԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1902).— 1903ի վերջերը Եղեսիայէն կը գրէ Գ. Կ. Ո. «Երկու տարիէ ի վեր գոյութիւն ունեցող եկեղեցասիրաց հաստատութիւնը, որ Ազգ. Որբանոցի քանի մը չըջանաւարտ սաներուն օգնեց, երկրորդական կրթութեան հետեւելու, իր ընթացքը անսայթաք շարունակելով՝ վարժարանաց նիւթական մատակարարութեան զօրավիգներէն մին եղաւ» («Սուրհանդակ», Կ. Պ. 1903 թ. 1487 Դեկտեմբեր):

Ինչպէս ծանօթ է՝ Համիտի շրջանին, յատկապէս 1895 – 1908 արգիլուած էին հայկ. ընկերութիւնները, անոնց անունն անգամ կարելի չէր բերան առնել: Ահա ասոր համար է որ թղթակիցը սոսկ «եկեղեցասիրաց» բացատրութիւնը կիրարկած է: Հիմնուած է 1902 Յունուարին:

Հ. ԵՓՐԵՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

վարձու տրուած են թաղականութեան կողմէ: Իսկ մանկապարտէզը վերածուած է եկեղեցիի: Համայնքն ունի իր սեփական քահանան եւ թաղական խորհուրդ մը: Տէր է 45 կտոր կալուածներու՝ երկու եկեղեցիներու անունին արձանագրուած: Զունին դպրոց: Այստեղ ալ նեղութիւններու կը հանդիպի մանուանդ քահանան, բայց սոսնց առաջքն առնելու հաւաստիք տրուած է կառավարութեան կողմէ:

Թ. ԱՄԱՍԻԱ.— Հայ բնակչութեան թիւն է 207 տուն, հետեւեալ բաշխումներով.— 1) Ամասիա 115, 2) Մարզուան 10, 3) Կիւմիւշհաճիքէօյ 78, 4) Զորում չորս:

Ամասիոյ Հայերն ունին «լաւ վիճակ եւ անդորր կեանք»: Կան շուկայի մէջ խանութպաններ եւ արհեստաւորներ – ոսկերիչ, դերձակ, մուշտակավաճառ, կօշկակար եւայլն, երեսուն Ֆիրմաներ՝ Հայերու անուններով: Զուրկ են եկեղեցիէ, քահանայէ եւ դպրոցէ: Կը զգուշանան առայժմ մատուցանելէ խնդրանք՝ աղօթատեղի մը ունենալու: Այս մտավախութիւնը, կը յուսանք, թէ կը փարատի ժամանակի ընթացքին:

Կիւմիւշհաճիքէօյի մերայնոց տնտեսական կացութիւնը «դոհացուցիչ» թըլուած է վերջին այցելու հովիւին: Կը վարեն խաղաղ կեանք մը՝ շնորհիւ ներկայ վարչաձեւին: Զունին եկեղեցի եւ քահանայ:

Ժ. ՕՐՏՈՒ.— Այս շրջանի հայութեան թիւն 44 տուն: Այս համայնքը ամփոփուած է միայն քաղաքին մէջ: Ունի իր սեփական քահանան բայց ոչ եկեղեցի ոչ դպրոց: Քահանային վիճակը խեղճ է:

ԼՈՒՐԵՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ԹԵՐԹԵՐԷՆ

Մարմաշէնի վանքի (Ախուրեանի շըրջան) որ կը պատկանի Ժ. – ԺԱ. դարերուն, ճարտարապետական յուշարձաններու վայրի պեղումներէն մէջտեղ ելած է Զ. դարու պատկանող տաճար մը որ ունի երեք յարկ: Արտաքինէն բոլորաձեւ այդ տաճարը ներքնապէս ունի խաչի ձեւ, գաւիթներով: Այս ձեւով տաճար առաջին անգամ կը տեսնուի եւ մեծ արժէք կը ներկայացնէ, որովհետեւ Զուարթնոց (է. դար) բազմայարկ նշանաւոր տաճարի նախատիպը կը նկատուի: Տաճարին մօտ մէջտեղ ելած է Ժ. դարու դամբարան մը: Այս երկու հնաւուրց կառուցածքներուն մօտ կը տեսնուին հին այլ կառուցուածքներու հետքերը: Ասոնցմէ զատ, պեղումներէն մէջտեղ ելած են մեծ թիւով ջնարակած կաւէ ամաններ, ապակիէ զարդեր, կիսաշրջանաձեւ կղմինտրներ եւ մշակոյթի այլ մնացորդներ:

ՊՈԼՍՈՅ թերթերը կը գրեն թէ ոստիկանութիւնը ձերբակալած է Սամուէլ Սամի անուն վաճառական մը, որ 811 հատ փողկապ եւ 15.000 ոսկիի փախստեայ ապրանք բերած էր Եւրոպայէն, «Անգարա» շոգենաւով:

ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

★

ՊԷՅՐՈՒԹ, 4 Սեպտ. (Յառաջ). — Սեպտեմբեր 2ին Լիբանանի առաջնորդ Խորէն եպիսկ., Վեր. Ա. Հատիտեան, պետական երեք հայ երեսփոխանները՝ Պ. Պ. Մովսէս Տէր Գալուստեան, Տիգրան Թօսպաթ եւ Ժօզէֆ Ջատըր, քաղաքապետական խորհուրդի երեք հայ անդամները, ինչպէս նաեւ հիւղաւաններու ազգային յանձնախումբը գացին Պէյթէտտինի պալատը, ուր ընդունուեցան Լիբանանի հանրապետութեան նախագահ Պ. Քամիլ Շամունի կողմէ:

Շինութեան գործին անցնելէ առաջ, նախագահը խօսքը ուղղելով Հայոց Առաջնորդին, ըսաւ.— «Ես եւ կառավարութիւնս, գնահատելով ձեր ծառայութիւններն ու գործունէութիւնը հայ համայնքին եւ լիբանանեան հայրենիքին, ինչպէս նաեւ ձեր օրինակելի կեանքը, որոշած ենք ձեզ պատուել Մայրիներու Ազգային կարգի շքանշանով: Երկու երեք օրէն անձամբ ձեր կուրծքը պիտի զարդարեմ այդ շքանշանով»:

Ներկաներու ծափերուն մէջ, Առաջնորդը կարդաց ֆրանսերէն ճառ մը, որով շնորհակալութիւն կը յայտնէր եւ միեւնոյն ժամանակ կը շեշտէր թէ իրեն եղած այս պատիւը իր անձին միջոցաւ կ'երթայ հայ եկեղեցւոյ եւ Լիբանանի հայ համայնքին:

Ապա նախագահը խօսեցաւ հիւղաւաններու խնդրի մասին եւ յանձնախումբին յանձնարարեց որ շուտով ժողով գումարէ, դիւանը կազմէ եւ իրեն համար ներքին կանոնագիր մը պատրաստէ: Ներքին կանոնագիրը, որուն պատրաստութիւնը յանձնուեցաւ Պ. Ժօզէֆ Ջատըրին, պատրաստ պիտի ըլլայ յառաջիկայ չորեքշաբթի: Նոյն օրը, կէսօրէ ետք, Առաջնորդին հրաւէրով, յանձնախումբը առաջնորդարանի դահլիճին մէջ պիտի գումարէ իր Ա. նիստը՝ կանոնադրութիւնը քննելու եւ վաւերացնելու ու իր դիւանը ընտրելու համար:

Պ. Ժօզէֆ Ջատըրի առաջարկին վրայ, Նախագահը ընդունեց շինութեան յանձնախումբին պատւոյ նախագահութիւնը եւ այդ առթիւ, հանգանակութիւնը բանալով, անձնապէս հինգ հազար լ. ոսկի նուիրեց:

Ներկաները ծափահարեցին եւ հրաժեշտ առին լաւագոյն տպաւորութիւններով:

«ՀՐԱՇԱԳՈՐԾ» ԱԻԱԳ (Յակոբեան), որ 1947ին Թեհրանէն Մ. Նահանգները հրաւիրուած էր մեծահարուստ Գր. Առաքելեանի անդամալոյծ տղան բժշկելու համար, ձախողած ըլլալով, հիւրընկալը երես դարձուցած էր: Այդ օրէն ի վեր դատավարութիւն տեղի կ'ունենար: Դատարանը վճռեց որ Աւագ հեռանայ Մ. Նահանգներէն:

ԿԻՊՐՈՍԻ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

★

Թուրքիոյ Ազգ. Ուսանողներու Համադաշնակցութիւնը ժողով մը գումարեց եւ լայն տեղեկութիւններ տրուեցան Կիպրոսի հարցի մասին:

Հաւաքոյթին կը մասնակցէին զանազան քաղաքական կուսակցութեանց, սենդիքաներու եւ ուսանող. միութեանց ներկայացուցիչներ: Կը նախագահէր Էրճիւմէնտ Էքրէմ Թալու:

Կոմիտէին անդամները բացատրութիւններ տուին վարչապետ Մէնտէրէսի հետ իրենց ունեցած տեսակցութեան մասին: Վարչապետը յայտնած է թէ Կիպրոսը պիտի չտրուի Յունաստանի, եւ այս խնդրին մէջ օրինակ պիտի չառնենք Յունաստանէն:

Յետոյ ճառախօսներ առաջարկեցին հիմնել «փոքր հայրենիքի ճակատ»ը եւ յուղումնալից շեշտով մատնանշեցին թէ Կիպրոսը Թուրք է Թուրք պիտի մնայ: Հալքի ներկայացուցիչն ալ խօսք առաւ ու յայտնեց թէ իր կուսակցութիւնն ալ հանրային կարծիքին հետ է եւ կարդաց Ինէօնիւի ու Կիւլէքի հեռագիրները: Երկուքն ալ կը յայտնեն թէ Կիպրոսի գոյավիճակին մէջ եթէ փոփոխութիւն մը ընդունուի, տակա կրնայ ըլլալ միայն կղզին Թուրքիոյ յանձնելով: Դեմոկրատ եւ Ճ. Միլլէթ կուսակցութեան ներկայացուցիչներն ալ յայտնեցին թէ իրենց կարելին պիտի ընեն Կիպրոսի կոմիտէին օժանդակելու համար:

Յետոյ պատուիրակի մը հետեւեալ առաջարկը քուէի դրուելով ընդունուեցաւ.

1) Կոմիտէի աշխատանքներուն մասնակցելու պիտի հրաւիրուի Իսթանպուլի յոյն երեսփոխան Հաճօփուլօ:

2) Պիտի խնդրուի Աթէնակորաս պատրիարքէն որ իրեն ենթակայ մետրոպոլիտներուն հրահանգ տայ քաղաքականութեամբ չզբաղիլ:

3) Պահանջել քաղաքիս յոյն լրաէներուն եւ ընկերութեանց ղեկավարներէն իրենց տեսակէտը յայտնել աշխարհի հանրային կարծիքին:

Արտաքին Նախարար Քէօփրիւլիւ կուսակալութեան մէջ ընդունեց անգլ. մեծ դեսպան Սըր Ճէյմս Պօքէրը: Ինչպէս յայտնի է, վարչապետն ալ ընդունած էր անգլ. մեծ դեսպանը եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցած էր անոր հետ:

Կ'ըսուի թէ տեսակցութեան բուն նիւթը կազմած է Կիպրոսի հարցը: Յոյներուն թափած ջանքերուն դիմաց Թուրք կառավարութիւնն ալ լուրջ միջոցներ ձեռք առած է, ինչպէս կը հաղորդուի, եւ ի հարկին ՄԱԿին պիտի դիմէ, Թուրք փոքրամասնութեան իրաւունքները պաշտպանելու համար: Կ'ըսուի թէ Թուրք կառավարութիւնը ծանուցագիր մըն ալ տուած է Անգլիոյ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ՀԱՐԱԶԱՏ ՈՐԴԻ...

Զ.

Քանիցս բռնած էր անոր կատաղի նայուածքը իրեն ուղղուած, որմէ սարսափեր էր: Գիշեր մը, մինչեւ իսկ, Մալվինէի ներկայութեանը, Արամ, տղու յատուկ յանկարծական պարթումով մը, հօրը երեսն ի վեր ըսաւ, կշտամբանքի դառն շեշտով.

— Հայրիկ, դուն ալ ինծի առաջուան պէս չես սիրեր. ինչո՞ւ:

Մալվինէ նստած տեղը թօթվուեցաւ. դարձաւ նայելու իր ամուսինին, որ, բազմոցի մը վրայ կրթնած, կը խոկար իր նուաղած աչքերը սեւեռուն: Մալվինէ տեսաւ արեան կոհակի մը բարձրացումը Բենիամինի ամբողջ դէմքին վրայ, եւ յետոյ, ինչ որ իրեն սարսափելի թուեցաւ եւ ահեղօրէն սրտաճմլիկ, արցունքի քանի մը կաթիլներ, կարծես արեան կարմրութեամբ, որ ժայթքեցին խեղճ մարդուն աչուըներէն:

Արամ հոն էր, հօրը դէմը կեցած, դանիկա դիտելով չարաճճի հետաքրքրութեամբ մը:

— Հայրիկ, ինչո՞ւ կուլաս, հարցուց:

Բենիամին, մէկէնիմէկ սթափած, ոտքի ելաւ. յաղթելով իր տկարութեանը, եւ տղուն երեսին փոքրիկ ապտակով մը՝

— Խենդ բաներ մի ըսեր, Արամ, ըսաւ՝ ձայնը այլայլած, գրեթէ խեղդուած:

Եւ առանձնացաւ իր սենեակը

Անկողնին վրայ երկնցած ալ հիմակ լացաւ Բենիամին, յորդ արցունքներով լացաւ իր դժբախտութիւնը, իր երիտասարդական յիմարութիւնները:

Լացաւ իր ամուսնութիւնը, իր սէրը, իր միտումները, իր յոյսերը, իր տառապանքները, լացաւ դառնաթոյն կեանքը զոր կ'ապրէր:

Օրերով իր ականջին մէջէն չհեռացան տղուն այդ բառերը, իր անկումին ահաւանգը կարծես, որ կը հնչէին իր գանկին տակ.

— Հայրիկ, դուն այլեւս առաջուան պէս չես սիրեր զիս. ինչո՞ւ:

Իր հոգեկան բուռն ցաւերուն հետ, ալ աւելի պղտիկցաւ տան մէջ. ոչ միայն ամէն հեղինակութիւն չունեցաւ հոն, այլ տակաւ յանցաւորի մը կորաքամակ երեւոյթը առաւ: Կարծես իր տառապանքը իր յանցանքը եղաւ: Աւելի մեղքցուիլ սկըսաւ քան փախցուիլ: Մալվինէ, որ արհամարհանքով լեցուած էր այդ մարդուն դէմ, սկսաւ արգահատիլ անոր վրայ: Հակառակ իր խղճին տալու ոեւէ կշտամբանք չունենալուն, ներքնապէս կը տանջուէր տեսնելով էրկանը Փիղիքապէս եւ բարոյապէս հալիլը, մաշիլը, փճանալը, օր օրի, գգալի սաստկութեամբ: Անոր

ծիւրած դէմքին վրայ կը կարդար անհուն եւ անբացատրելի տառապանքը, զոր անիկա կ'ապրէր լուռ ու մունջ, անտրտունջ:

— Արդեօք ի՞նչ կրնայ ըլլալ այս վիճակին վախճանը, կ'ըսէր ինքնիրեն Մալվինէ երբեմն:

Վահէ կը շարունակէր գալ տան մէջ հետզհետէ աւելի համարձակ եւ հեղինակաւոր քան Բենիամին իսկ: Այս վերջինին աչքին առջեւը, քիչ քիչ, բացէ ի բաց ըղբաղեցաւ Արամով, ինչպէս ճշմարիտ հայր մը կը զբաղի իր զաւկով. տղուն վերաբերեալ ամենապզտիկ բաներով կը հետաքրքրուէր, այնպիսի անպատկառ հոգածութեամբ մը որ սարսափ կուտար Բենիամինի: Մալվինէ չէր փորձեր արգիլել զանիկա, այդ իրաւունքին անձեռնհաս նկատելով ինքզինքը, քանի որ անառարկելի իրաւունքներ ունէր Վահէ այդ արարածին վրայ, որուն վրայ ամէն բան իրենն էր, ոտքէն մինչեւ գլուխը:

Իր անզօր եւ անհամարձակ կատաղութեանը մէջ, Բենիամին մերթ կը մղուէր յարձակիլ այդ անսիրտ մարդուն վրայ՝ որ իր կինն ու պատիւը գողցած էր իրմէ, եւ թեւալդըլոր դայն դուրս նետել տունէն. «Կորիր, սրիկայ, կորիր, խայտառակ» պոռալէն: Բայց այս շարժումը, որ սփոփանքներուն դերագոյնը պիտի ըլլար, կը մնար ծրագրային վիճակի մէջ, առանց երբեք գործադրուելու: Մալվինէն հոն էր

միշտ, անայլայլ եւ պատկառազդու երեւոյթով, որ սանձ կը դնէր իր կատաղի թափերուն:

Եկաւ ատեն մը ուր Բենիամին իրիկունը ուշ ատեն տուն դառնալով, երբ տեսաւ որ սրահին մէջ նստած էին Մալվինէ, Վահէ եւ Արամ, կազմած ընտանեկան անուշ եւ խաղաղ բոյն մը, առանց ներս մտնելու, ելաւ իր սենեակը անհանգիստ չընելու համար տնեցիները:

Անգամ մը Բենիամին լսեց որ Վահէ կ'ըսէր Մալվինէի, Արամին ապագային մասին խօսելով.

— Տասը տարու ըլլալուն պէս Փարիզ ղրկելու է, որպէսզի այս ապուշ եւ անտանելի միջավայրէն հեռու ստանայ իր կրթութիւնը, բոլորովին տարբեր մարդ մը ըլլալու համար...

— Այսինքն քեզի պէս փարթամ սրիկայ մը, մրմռաց Բենիամին, իր այս մտածումը բարձրաձայն բանաձեւելու անկարող:

Իր անկումը եւ իր համակերպութիւնը իր շուրջը մերկապարանոց ստեղծուած կացութեան մասին՝ երթալով ծանր քաջալերութիւններ տուին Վահէի, որ ալ գրեթէ ամէն գիշեր կուգար, խառնուելով տանին մանրամասնութիւններու, դիտողութիւններ ուղղելով ասոր անոր, մասնաւորապէս վարելով Արամին կրթութեան գործը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

գոհ են նաեւ անոր համար որ, այս անգամ նախաձեռնութիւնը կուգայ Եւրոպայէն: Ուաշինկթընի մէջ կ'ուզեն առեն մը մեկուսի կենալ եւ ձգել որ ուրիշները գործեն :

Անգլիացիները կը յուսան խորհրդաժողովը գումարել յառաջիկայ երեքշաբթի եւ վերջացնել չորս օրէն: Մասնակցողները կը կարծեն թէ կարելի պիտի ըլլայ դրական ելքի մը յանգիլ, քանի որ Ֆրանսա այժմ տրամադիր կ'երեւայ ընդունելու արեւմտեան Գերմանիոյ անդամակցութիւնը Ատլանտեան դաշինքին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ մէջ պատահած դէպքերուն առթիւ, Ազգաժողովին ամերիկեան պատուիրակը խնդրեց անյապաղ նիստի հրաւիրել Ապահովութեան Խորհուրդը, քննելու համար ամերիկեան օդանաւի մը խորտակման խնդիրը: Ինչպէս կ'երեւայ, այս անգամ խորհրդային օդանաւերու կողմէ կատարուած ոճրագործութիւնը պիտի չվերջանայ ծանուցագիրներու փոխանակութեամբ: Բայց եւ այնպէս, կը թուի թէ Ապահովութեան Խորհուրդին դիմելով, Մ. Նահանգները չեն ուզեր սաստկացնել դէպքը, այլ խափանել անոր կրկնութիւնը, մանրակրկիտ քննութեամբ: Առաջին անգամ է որ Մ. Նահանգները Ապահովութեան Խորհուրդին կը դիմեն, այս կարգի միջադէպի մը առթիւ: Ուրիշ առեն կը գոհանային բողոքագիրներ ղրկելով :

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ օդային եւ ծովային ուժերը նորէն ռմբակոծած են Կարմիր Չինաստանի ծովեզերքը, արտակարգ ուժգնութեամբ, ընկղմելով աւելի քան հարիւր մակոյկներ եւ թնդանօթանաւ մը, եւ մեծ վնասներ պատճառելով, ինչպէս կ'ըսէ պաշտօնական զեկոյցը: Յարձակման գլխաւոր նշանակէտն էր Ամոյ կղզին, որուն վրայ կրակ տեղացած է երեք օր անընդհատ: Աւելի քան հարիւր ազգայնական օդանաւեր ռմբակոծած են կղզին եւ ուրիշ համայնավար դիրքեր: Զեկոյցին համաձայն կարգ մը մարտկոցներ վնասուած կամ լռութեան դատապարտուած են :

ՀԱՐԱՒ. ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՍԻՈՅ դաշինքը ստորագրուեցաւ երէկ, չորեքշաբթի, Մանիլայի մէջ, ութ պետութեանց կողմէ: Դաշինքը մասնաւոր յօդուած մը կը պարունակէ, որուն համաձայն Հնդկաչինի անկախ պետութիւններէն Լաոս, Գամպոճ եւ հարաւ. Վիէթնամը պաշտպանութեան տակ պիտի առնուին առանց անդամակցութեան: Այդ երեք երկիրները միեւնոյն ատեն պիտի կրնան տնտեսական օգնութիւն ստանալ: Դաշինքէն դուրս կը մնայ Ֆորմոզա կղզին: Նախայարձակման մասին մէջ, «համայնավար» բառը ջնջուեցաւ, վերջին պահուն :

ԹԵՀՐԱՆԷՆ կը հեռագրեն թէ հետապնդումները շարունակուելով, 170 կասկածելիներ եւս ձերբակալուեցան: Կալանաւորներուն թիւը 400ը անցած է այժմ, մեծ մասով սպաներ, հարիւրապետէն մինչեւ ընդապետ: Զինուորական ատեաններ կազմուած են, ամբաստանեալները դատելու համար: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ կալանաւորները կը գործակցէին լրտեսական ցանցի մը, զինուորական գաղտնիքներ հաղորդելով Խ. Միութեան, Բագուի ճամբով: Թեհրանի զինուորական կառավարիչը յայտնեց թէ ծածկագիրները բացուած են արդէն եւ եթէ նոր ցանկերու մէջ նշանակուած անձերն ալ ձերբակալուին, կալանաւորներուն թիւը 600ը պիտի անցնի :

ԹՈՒՆՈՒԶԻ հողագործական նախարարը, Ալի Պէն Հաճի, յանկարծամահ եղաւ: Ծնած էր 1895ին:— Ազգայնական վարիչներէն Սալահ Պէն Եուսէֆ, որ Գահիրէ կը գտնուի, յայտարարեց առջի օր.— Եթէ բանակցութիւնները ձախողին, Թունուզի ժողովուրդը պիտի շարունակէ պայքարը, այս անգամ բացարձակ անկախութեան համար » :

ՄԱՐՈՔԻ ահաբեկիչ խումբերէն «Կարմիր ձեռք»ին անդամներէն քսան հոգի ձերբակալուեցան: Ասոնց մէջ կան ահաբեկիչներ 28 – 56 տարեկան: Խմբապետը նպարավաճառ մըն է, 30 տարեկան :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՏԷՍԻՆԻ ԱԶԳ. ԴՊՐՈՑԻ

Դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտ. 15ին: Կը խնդրուի ծնողներէն որ փութան արձանագրել իրենց զաւակները ուսուցչուհի Տիկին Ռ. Միլտոնեանի մօտ՝ դպրոցին մէջ:— Հոգաբարձութիւն

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Շնորհակալութեամբ ստացանք Իսէն Պ. Խաչիկ Խաչատուրեանէ (անդամ «Ազատ Հայաստան կազմակերպութեան) հազար ֆր. թերթիս բարգաւաճման համար :

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Խաչվերացի տօնին առթիւ այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր Ս. Պատարագ: Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ կաթող. պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ ՍԵՐՈՎԲԷ Ծ. Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ :

Երկուշաբթի առաւօտ յիշատակ Մեռելոց: Պատարագ ժամը 10ին: Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ ընդհ. ննջեցելոց յիշատակին :

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ԴԻՒԱՆ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

ՍՄԲԱՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի տեղւոյն Հայոց եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պատարագ պիտի մատուցուի հանգուցեալ հայրենակից զօր. Սմբատի (Բորոյեան) մահուան քառասունքին առթիւ: Կը պատարագէ Եւայի Խաչակիր քհնյ. Ալթունեան: Կը խնդրուի իր յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Արձանագրութիւնները բացուած են 1954-1955 ուսումնական տարեշրջանի համար: Կը խնդրուի բոլոր հայ ծնողներէն, որոնք կը փափաքին ազգային այս դարաւոր հաստատութեան մէջ ապահովել իրենց զաւակներուն տոհմային եւ ֆրանսական կրթութիւնը, օր առաջ, դիմել տեսչութեան, արձանագրութեան համար:

Մուրատեան վարժարանի այցելութիւնները՝ Շաբաթ եւ Երկուշաբթի օրերը եւ ժամադրութեամբ :

Direction Collège Arménien
26, Rue Troyon - Sèvres (S. O.)
Tél. : OBS. 18-28

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ խնամակալութիւնը կը յայտնէ պաշտօնապէս, որ աշակերտուհիներու ընդունելութեան արձանագրութիւնները բացուած են արդէն: Ծնողները կ'ընդունուին երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը, մինչեւ կէս օր :

Դիմել վարժարանը,
1, Bd. du Nord, Le Raincy
Autobus 146 de l'Eglise de Pantin.

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Մարսէյլ – Վարպառելի Հ. Յ. Դ. Արամ խումբը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ, ընկերներ Հայկ եւ Արամ Պետիկեաններու եւ համայն ընտանիքին, իրենց մօր մահուան առթիւ (Հալէպ) եւ հազար ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար :

ՀՐԱՏԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

« ՆՈՐ ՔՆԱՐ »

Ձայնագրուած եւ պատկերազարդ երգարանին Բ. տպագրութիւնը, հիմնովին բարեփոխուած եւ ճոխացուած Հայաստանէն լսուող բազմաթիւ նոր երգերով :

640 ԷՋ, 800 ԵՐԳ, 342Ը ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԱԾ եւ 132 ՆԿԱՐՆԵՐ.

Այս բովանդակութեամբ երգարան ցարդ լոյս չէ տեսած որեւէ տեղ :

Գինը 1400 ֆրանք (թղթակազմ) եւ 1650 ֆրանք (լաթակազմ—յատուկ ապրանքի վրայ միայն), կանխիկ:

Թղթատարի ծախքը գնողին վրայ :

Դիմել «Յառաջ»ի հասցէով : Մարսէյլի շրջանէն դիմել Պ. Յակոբ Մալաքեանին,

3, Bld. Th. Turner, Marseille.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը Լիոնի մէջ կը տօնուի, հոկտեմբեր 30ին, շաբաթ ժամը 20.30ին, Գ. Թաղապետարանին սրահը:

Իսկ կիրակի, 31 Հոկտ. ՏԷՍԻՆԻ մէջ :

ԼԻՈՆԻ Կապ. Խաչի բացառիկ պարահանդէսը հոկտեմբեր 16ին :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ կիրակի օր Խաչվերացի տօնը պիտի կատարուի բազմաձայն երգչախումբի մասնակցութեամբ, ղեկավարութեամբ Պ. Վ. Սարգսեանի: Սեպտեմբեր 13, Բշ. օր, Մեռելոց, հանդիսաւոր հոգեհանգիստ պիտի կատարուի համայն ննջեցեալներու յիշատակին :

ՖՐ. Կ. ԽԱՉ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի Պուլ. Օտտոյի մասնաճիւղին դպրոցը կը բացուի Հոկտեմբեր 4ին :

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն երկուշաբթի 5էն 7 եկեղեցիի սրահը :

Դիմել ուսուցչուհի Տիկին Սօնա Թորոսեանի :

×

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Պուլվառ Օտտոյի գինեձօնը այս շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Պար Տէրպիի մէջ, Շըմէն տը լա Մատրակ, իր ժրաջան անդամուհի Օր. Ա. Հայրապետեանի Ամերիկա մեկնումի առթիւ :

ՍՏԱՑԱՆՔ

La Communauté Européenne de Détente, Le Drame de l'Emigration dans la Guerre Froide. Supplément de la Revue «Preuves». Prix 90 francs.

ՏԱՏԻՍ ԳՐԱԳԻՐԸ (վիպակ) : Գրեց՝ Զօրա Սագինեան: Թեհրան, 1954: Գին 30 րիալ կամ 40 սենտ : Հասցէ.—
Mr. Zora Saguinian, Ave. Roosevelt
Téhéran (Perse)

ՏԱՐԱԲԱԽՏ ՈՒՍԱՆՈՂԸ (վիպակ, հայ չքաւոր ուսանողի մը կեանքէն): Գրեց՝ Հրանդ Համբարեան: Բ. տպագրութիւն: 1954, տպ. Անթիլիաս: Գին 2 լիր. ոսկի:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

14 – 17 տարեկան աշկերտ մը կօշկակարի քով աշխատելու համար (պօթիէ), ամբողջ ձեռքի գործ: Դիմել Անդրանիկի,

38, Rue Mont-Thabor, Paris

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

Հ. Յ. Դ. ԵԳԻՊՏԱՑԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի բոլոր խումբերու վարչութիւնները այս շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, Սէն Սիւլփիսի սրճարանը : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ, ժամը ճիշդ 21.ին, Յօյներուն սրահը, 5 ռիւ Պօնըֆուա: Խիստ կարեւոր օրակարգ :

ՓԱՐԻԶ.— «Փոթորիկ» խումբի ժողովը երեքշաբթի 14 Սեպտ. ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին :

ՎԻԷՆ.— « Անի » կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ իրիկուն, սովորական հաւաքատեղին :

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս ուրբաթ ժամը 21ին, 40 պիս, ռիւ Էթիէն Տօլէ սրճարանը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՀԱՅԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս կիրակի ժամը 10.30ին Խաչվերացի տօնին առթիւ Ս. Խաչ եկեղեցւոյն մէջ հանդիսաւոր ձայնաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Գերապայծառ Ամատունի, Հայ կաթողիկէներու առաջնորդը :

(10պիս, Ռիւ Թուէն):

Նմանապէս նոյն օրը երեկոյեան ժամը վեցին հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Իսի լէ Մուլինօ Սէն Պրինոյի մատրան մէջ: (148 Ռիւ տը լ'Էկալիթէ):

Կը հրաւիրուին հաւատացեալները բազմութեամբ ներկայ ըլլալ սոյն արարողութեանց :

Ս. Խաչի ժողովրդապետութիւն

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ.— Ֆ. Կ. Խաչի Պուլ. Օտտոյի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ս. Հայրապետեանէ հազար ֆրանք իրենց զաւկին Յակոբի ամուսնութեան առթիւ, նոյնպէս կնքահայրէն Տէր եւ Տիկին Պ. Սահակեանէ հազար ֆրանք :

ԾԱԽՈՒ ՄԵՔԵՆԱՅ

Ծախու է սիւռժէտէօզ, Իւնիոն սփեսիալ, թիւ 15.400 մեքենայ մը, ամբողջ կազմածով: Նոր վիճակի մէջ: Դիմել Տիկին Առաքելեանի՝

25, Rue Gabriel Péri, Le Pecq (S. et O.)

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél.: PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆր. Հատը 12 ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 10 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ★ VENDREDI 10 SEPTEMBRE 1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7467 30e ANNEE — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2878

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ...

Երեք անգամով հրատարակեցինք վիճակագրութիւն մը, որ ամբողջ պատմութիւն մըն է,— Հայերու թիւը Թուրքիոյ ներքին գաւառներուն մէջ:

Փորձենք ամփոփել հիմնական մասերը.

Անգարա.— Հայ բնակիչներուն թիւն է 500 տուն: Ոչ դպրոց ունին, ոչ եկեղեցի, ոչ ալ քահանայ:

Կեսարիա.— Ամբողջ նահանգին Հայերու թիւն է 592 տուն, բաժնուած զանազան քաղաքներու եւ գիւղերու վրայ: (Բուն Կեսարիոյ մէջ 380, Էվէրէկ 100 են.): Միայն Կեսարիա եւ Էվէրէկ ունին եկեղեցի եւ քահանայ, բայց ոչ որ եւ է դպրոց:

Սեբաստիա.— Նահանգին մէջ Հայերու թիւն է 487 տուն (կեդրոնին մէջ՝ 230): Ոչ եկեղեցի ունին, ոչ դպրոց, ոչ ալ քահանայ:

Թոքատ.— Հայերու թիւը՝ 187 տուն (քաղաքին մէջ 125): Ոչ եկեղեցի, ոչ դպրոց, ոչ ալ քահանայ:

Մալաթիա.— Նահանգին Հայերու թիւն է 343 տուն — Մալաթիա՝ 220, Արաբկիր՝ 123: Երկու քաղաքներն ալ ոչ եկեղեցի ունին, ոչ դպրոց, ոչ ալ քահանայ:

Էլ Ազիզ (Խարբերդ).— Նահանգին Հայերու թիւն է 174 տուն (կեդրոնին մէջ՝ 170, մնացեալ երկուքը՝ Խուլէ, երկուքն ալ՝ Եղեգի գիւղ): Ոչ եկեղեցի, ոչ դպրոց, ոչ ալ քահանայ:

Եոզկատ.— Նահանգին Հայերու թիւն է 188 տուն, բաժնուած՝ 11 աւաններու եւ գիւղերու վրայ: Դարձեալ ոչ եկեղեցի, ոչ քահանայ, ոչ ալ դպրոց:

Տիարպագըր.— Նահանգին Հայերու թիւը՝ 574 տուն, (կեդրոնին մէջ՝ 230): Քաղաքը ունի երկու եկեղեցիներ, Ս. Կիրակոս եւ Ս. Սարգիս, որոնք վարձուած են, իսկ մանկապարտէզը վերածուած է մառանի: Ունին քահանայ մը եւ Թաղ. Խորհուրդ մը, բայց ոչ մէկ դպրոց:

Ամասիա.— Հայերու թիւը 207 տուն, (բուն քաղաքին մէջ՝ 115): Ոչ եկեղեցի, ոչ քահանայ, ոչ ալ դպրոց: Նոյնպէս միւս վայրերուն մէջ:

Օրտու.— Հայերու թիւը՝ 44 տուն, բոլորն ալ ամփոփուած քաղաքին մէջ: Ունին քահանայ մը, բայց ոչ եկեղեցի, ոչ ալ դպրոց: (Վերջերս մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդած էինք այս շրջանի մասին, քաղելով ճամբորդէ մը):

Ընդհանրապէս պոհացուցիչ կը համարուի այս ցիրուցան բեկորներուն նիւթական վիճակը:

Տեղ — տեղ ի վիճակի են քահանայի մը ապրուստը հոգալու, բայց կը կարօտին արտաքին օգնութեան, դպրոց եւ եկեղեցի բանալու համար, եթէ կառավարութիւնը արտօնէ:

Կարգ մը վայրերու մէջ, տակաւին չեն անհետացած մոլեռանդութեան հետքերը: (Ժամանակին գրուեցաւ թէ փոքրիկ լակոտներ յաճախ կը քարկոծեն Տիգրանակերտի քահանան, թէ ամէն տեղ ծնողները ստիպուած են կանուխ ամուսնացնել իրենց աղջիկները եւն.):

Աւելորդ է ըսել թէ ամէն տեղ ալ՝ միայն տարեցներն են որ քիչ — շատ հայերէն գիտեն: Մնացեալները ոչ իսկ Ա. Բ. Գ.ը սորված են, առանց ազգ. դպրոցի մնալով կամ թրքական դպրոց յաճախելով:

Յաճախ պոլսահայ թերթերէն կ'իմանանք թէ հոգեւոր հովիւ մը այցելելով այս կամ այն քաղաքը, մկրտած է բազմաթիւ տարեցներ, երախաներու հետ:

Անշուշտ նկատեցիք որ այս ամբողջ ոդիսականին մէջ խօսք չկայ բուն «արեւելեան նահանգներուն» (Կարին, Վան, Տարօն), Կիլիկիոյ եւ Փոքր Ասիոյ (Իզմիր եւ Բիւթանիա) մասին:

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՆՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՒ

ԱՄԷՆՔՆ ԱԼ Կ'ՈՒԶԵՆ ՈՐ ՈՒՐԻՇ ՄԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐԸ ՄԻԱՑԵԱԼ ԲԱՆԱԿԻ ԴԱՇԻՆՔԻՆ ՏԵՂ

Անգլիական կառավարութիւնը վերջին պահուն որոշեց յետաձգել — ուրիշներ կ'ըսեն՝ լքել — Իններու խորհրդաժողովը, որ պիտի գումարուէր Սեպտ. 14ին, Լոնտոնի մէջ:

Այս առթիւ հետեւեալ բացատրութիւնները կը տրուին Լոնտոնի թերթերուն մէջ.—

Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է թէ հրաւիրեալ պետութիւններէն իւրաքանչիւրը կ'ուզէ որ ուրիշ մը սկսի պարը, այսինքն նոր ծրագիր մը ներկայացնէ, միացեալ բանակի դաշինքին փոխարէն: Այսպէս, արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետը, Տոքթ. Ատենաուըր յայտնած է թէ չուզեր Լոնտոն երթալ, եթէ ներկայ չըլլայ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը, Պ. Տըլըս, որ Մանիլայէն Ֆորմոզա գացած է եւ պիտի հանդիպի նաեւ Ճափոն: Ֆրանսայի վարչապետը պատասխանած է թէ պատրաստ է խորհրդաժողովին մասնակցելու եւ մտիկ ընելու, բայց տակաւին պատրաստ ծրագիր մը չունի: Անգլիացիները իրենք շատ զգոյշ են: Թէեւ կարգ մը առաջարկներ ունին տագնապը լուծելու համար, բայց նոյնքան վերապահ են եւ չեն ուզեր որոշ ծրագիր մը ներկայացնել:

Ուրեմն, ամէնքն ալ կ'ընդունին թէ կացութիւնը ծանր է եւ թէ անհրաժեշտ է բան մը փորձել, բայց ոչ մէկը կ'ուզէ ստանձնել նախաձեռնութիւնը: Լոնտոն հասած տեղեկութեանց համաձայն, Պ. Մենտէս Ֆրանս չուզեր Ֆրանսական ծրագիր մը ներկայացնել, այն մտավախութեամբ թէ անմիջապէս կը մերժուի: Տոքթ. Ատենաուըր կը դժկամակի մասնակցիլ խորհրդաժողովի մը որ հաւանաբար դրական արդիւնքի մը պիտի չյանգի: Միւս կողմէ, Պ. Տըլըս այն տպաւորութիւնը կը ձգէ թէ չուզեր Լոնտոն գալ:

Յարդ կատարուած դիւանագիտական բանակցութիւնները գործնական ելքի մը յանգած չըլլալով, անգլ. կառավարութիւնը առ այժմ որոշած է յետաձգել խորհրդաժողովը: Բայց արտաքին գործերու նախարարութիւնը միշտ այն տեսակէտն ունի թէ խորհրդաժողովը պիտի գումարուի յառաջիկային, հաւանաբար Նիւ Եորքի մէջ: Անգլիոյ դահլիճը առջի օր երեք ժամ նիստ գումարեց Չըրչիլի նախագահութեամբ, քննելու համար միջազգային կացութիւնը:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Արեւմտեան Գերմանիոյ կառավարութեան խօսնակը առջի օր կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդեց նախարարական արտակարգ նիստի եւ միջազգային կացութեան մասին, առանց յստակօրէն պարզելու դահլիճին դիրքը: Հրատարակուած տեղեկութեանց համաձայն, արեւմտեան Գերմանիա կը նախընտրէ որ պարզապէս չեղեալ համարուի Լոնտոնի խորհրդաժողովը եւ ուղղակի բանակցութիւններ կատարուին Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն հետ, իսկ Ատլանտեան Խորհուրդը նիստի հրաւիրուի յառաջիկայ Հոկտեմբերին: Կառավարութիւնը յուշագիր մը կը պատրաստէ, պարզելու համար իր դիրքը գերիշխանութեան վերահաստատման եւ վերազինման մասին: Երկարօրէն խօսակցեցաւ նաեւ անգլիական եւ ամերիկեան մարզպաններուն հետ, Տոքթ. Ատենաուըր կը նախընտրէ առ այժմ չներկայացնել որեւէ ծրագիր՝ գերիշխանութեան եւ վերազինման մասին: Վարչապետը կը յայտարարէ թէ կատարեալ միաձայնութիւն գոյացած է դահլիճին մէջ, ընդհանուր քաղաքականութեան մասին:

× Անգլիոյ Արհեստակցական Միութեանց համագումարը 3.622.000ի դէմ 4.077.000 ձայնով քուէարկեց բանաձեւ մը որուն համաձայն սկզբունքով կ'ընդունուի արեւմտեան Գերմանիոյ վերազինումը: Կազմակերպութեանց վարիչները աւելի տատամսոտութիւ մեծամասնութիւն մը կը սպասէին այս հարցին մէջ, որ երեք շաբաթ վերջը պիտի քննուի, աշխատաւորական կուսակցութեան համագումարին մէջ: Ժողովը միեւնոյն ատեն աւելի մեծամասնութեամբ որոշեց որեւէ յարաբերութիւն չհաստատել Աշխատանքի համաշխարհային դաշնակցութեան հետ, որ կը գտնուի բոլշեւիկեան տիրապետութեան տակ: Բանաձեւը քուէարկուեցաւ 1.886.000ի դէմ 5.986.000 ձայնով: (Միութեանց անդամներուն ընդհ. թիւն է 8 միլիոն): Միեւնոյն ատեն 2.110.000ի դէմ 4.262.000 ձայնով քուէարկուեցաւ ուրիշ բանաձեւ մը որ կը մերժէ Խ. Միութեան հրաւէրը — պատուիրակութիւն մը ղրկել Ռուսիա:

❀ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ❀

ԿԸ ՍՈՐՎԷԻՆ ԵՒ ԿԸ ՍՈՐՎԵՑՆԷԻՆ

Որքան սրտառուչ վկայութիւններ Եդեսիոյ մշակոյթի ընկերակցութեանց գործունէութեան մասին:

Մեր անխոնջ աշխատակիցը, Հ. Եփրեմ Պօղոսեան (Վիէննա), զանոնք հաւաքած է համբերատար պրպտումներով, ինչպէս առաջ ալ ըրած էր, ուրիշ գաւառներու համար:

(Միեւնոյն ատեն, «Հանդէս Ամսօրեայ» կը շարունակէ հրատարակել իր տքնաջան ուսումնասիրութիւնը Պոլսոյ մշակութային ընկերութեանց մասին):

Երէկուան խմբագրականին մէջ, օրինակ մը յիշուած էր Եդեսիոյ Ռուբինեան ընկերութեան ձեռնարկներու մասին — աժան տոկոսով դրամ ճարել չքաւոր արհեստաւորներու: Զրի դպրոց բանալ, դասագիրքերն ալ ձրի եւայլն:

Ուրիշ օրինակելի վկայութիւն մը, նոյն շարքէն.—

Հայկազնեան ընկերութիւն մը կը կազմուի 1871 Յուլիսին:

Գլխաւոր նպատակը — դպրոց մը բանալ աղջիկներու համար:

Քանի մը ամիս վերջը տուն մը կը գրենեն, հետեւեալ աշխատանքները կատարելու համար.—

1. Գիշերները տանկերէն սորվեցնել չափահաս աշակերտներու:

2. Շաբաթ իրիկունները հաւաքուիլ, թերթ կարդալու եւ արքունի օրէնքները սորվելու համար:

3. Երկուշաբթի գիշերները ընկերութեան հաշիւները տեսնել:

4. Յորեկները հայերէն դաս տալ 25 մանուկներու:

5. Կիրակի օրերը դաս տալ փափաքողներուն:

Բանգէտներ պիտի ըսեն թէ այսօր ալ կը կատարուին այդպիսի աշխատանքներ, այն ալ օտար ափերու վրայ:

Այո, շարժումը կանգ չէ առած եւ այսօր շատ աւելի լայն ձեռնարկներ կը կատարուին, նոյն ուղղութեամբ:

Տարբերութիւնը այն է որ, այն ատեն կէս ճամբան չէին մնար, եթէ կառավարութիւնը չարգիլէր, ինչպէս կ'ընէր յաճախ:

Գոնէ մեր գաղութին մէջ կրնա՞նք ցոյց տալ Հայր. Միութիւն մը որ այնքան կոկիկ եւ գործնական ծրագիր մը ունենար որքան Եդեսիոյ Հայկազնեան ընկերութիւնը 1871ին: Ծրագիր մը՝ բխած օրուան պահանջներէն եւ բաժնուած օրերու վրայ:

Այսօր շատ աւելի լայն միջոցներ ունինք, բայց աւելի շատ խարխափում կը տեսնենք:

Մարդիկ փոխանակ տարրական աշխատանքներ կատարելու, բանգիտութեան մարզանքներ կը փորձեն:

Անշուշտ շատերը խնդացին, տեսնելով որ 80 տարի առաջ, ընկերութեան մը անդամները շաբաթ իրիկունները կը հաւաքուին եղեր, թերթ կարդալու եւ պետական օրէնքները սորվելու համար:

Այսօր այնքան յառաջ գացած ենք որ, ոչ կարդալու, ոչ ալ սորվելու պէտք ունինք:

Իսկ սորվեցնե՞լ: Որո՞ւն հոգը հատեր է...

ՎԱՀԷ

Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ 8000

ՍԹԵՐԼԻՆ ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ

Լիբանանի առաջնորդարանի դիւանէն ուրախութեամբ կը հաղորդեն թէ Պ. Գ. Կիւլպէնկեան իր Լոնտոնի ներկայացուցիչէն՝ Պ. Ա. Ցակոբեանէ ստանալով առաջնորդ Խորէն եպիսկ.ի Յունիս 26 թուակիր նամակը, բարեհաճած է 8000 սթերլին նուիրել, դպրոց մը եւ եկեղեցի մը շինելու համար Թրիփոլիի մէջ:

Առաջնորդը շնորհակալութեան հեռագիր մը ուղղած է բարերարին, «երկար եւ քաջառողջ կեանք» մաղթելով:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ԵՐԿՈՒ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐԸ ՃԱՌԵՐ ԽՕՍԵՑԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Չորեքշաբթի օր, Ֆրանսայի եւ արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետները ճառեր խօսեցան անթելի վրայ, նախաձեռնութեամբ ամերիկեան ընկերութեան մը որ միեւնոյն ատեն անցուդարձը կը ներկայացնէր հեռապատկերով (թէլէվիզիոն): Տոքթ. Ատենաուըր խօսեցաւ Սեւ Անտառի ամառանոցէն, բացատրելով թէ Արեւմտեան Գերմանիան գերիշխանութիւն ստացած ատեն «միշտ պատրաստ պիտի ըլլայ այդ գերիշխանութենէն մաս մը զոհելու ի շահ միացեալ Եւրոպայի: Գերմանիա անսահման վերազինում չի պահանջեր, ոչ ալ կ'ուզէ դաշնակիցներէն բաժնել եւ մեկուսացնել Ֆրանսան»: Իր կարծիքով, եթէ գերման ժողովուրդը այն եզրակացութեան յանգի թէ չի կրնար համաձայնիլ Ֆրանսայի հետ, «պիտի հարկադրուի իր աչքերը ուղղել դէպի Արեւելք: Բայց այդ վտանգը մօտալուտ չէ»:

Պ. Մենտէս Ֆրանս յայտարարեց թէ ինք «բացարձակապէս վստահ է որ կարելի է նոր համաձայնութիւն մը կնքել մինչեւ տարեվերջ, որպէսզի արեւմտեան Գերմանիան գերիշխան դառնալով, իր զինեալ ուժերը միացնէ Եւրոպայի պաշտպանութեան ցանցին: Երբ նոր համաձայնութիւն մը գոյանայ, անմիջապէս պիտի ներկայացուի Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին»: Վարչապետը հերքեց այն զրոյցները թէ միացեալ բանակի ծրագրին մերժումը պառակտում յառաջ բերած է Ատլանտեան զինակցութեան մէջ: Ցետոյ շեշտեց թէ ինք միշտ կուսակից եղած է Ֆրանքօ-գերման հաշտութեան:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Վերջին լուրերու համաձայն, ազգայնական Չինացիները կը շարունակեն ռմբակոծել կարմիր Չինաստանի ռազմական դիրքերը, մասնաւորապէս Ամոյ կղզին: Ամերիկեան աղբիւր կը հաղորդեն թէ 7րդ նաւատորմիղը, որ չէ մասնակցած որեւէ գործողութեան, մօտէն կը հետեւի ազգայնականներու գործողութեանց: Կ'ըսուի թէ ազգայնականները մեծ վնասներ պատճառած են: Կարմիր Չինաստանի օդանաւերն ալ կը շարունակեն հետախուզութիւններ կատարել: Նոյն աղբիւրին համաձայն մարեչալ Չանկ Քայ Շէք արտակարգ նիստի հրաւիրած է զին-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Երեսունհրկու տարուան պատմութիւն ունի յունահայ գաղութը :

1922ին, Թրքական գեհենէն մազապուրծ, երբ փրկութեան առաջին կայան, հարիւր հազարով նետուեցանք այս երկիրը, որ մայրական գուրգուրանքով ընդունեց մեզ, ինչպէս մէկուկէս միլիոնի հասնող իր հարազատ զաւակները :

Քանի մը տարուան ընթացքին, այս բազմութեան կէսէն աւելին ցրուեցաւ զանազան երկիրներ եւ գաղութին թիւը կայունացաւ 35 հազարի վրայ :

Գրեթէ մերկ ու անօթի ինկանք այս ափերուն վրայ, փոքրասիական աղէտին մոխիրները մեր գլխուն եւ Թրքական եաթաղանի սարսափը մեր աչքերուն մէջ :

Շնորհիւ սակայն այն աղատութեան, որ կը խորհրդանշէ Հելլադան եւ շնորհիւ ցեղային այն կենսունակութեան, որ մեր ժողովուրդինը եղած է դարերէ ի վեր, կարճ ժամանակուան մէջ կրցանք սպիացնել մեր վէրքերը եւ սրբել մեր արցունքը :

Ու գաղութը սկսաւ շնչել, որպէս ազգային հաւաքականութիւն : Կեանքն ու ժպիտը վերածաղկեցան մեր դէմքերուն վրայ : Ոչինչէն ստեղծեցինք համեստ տնտեսութիւն մը եւ ազգային բազկերակը սկսաւ զարնել թիթեղապատ տնակներէ կազմուած գաղթակայաններու մէջ :

Ունեցանք մեր եկեղեցիները եւ վարժարանները, ինչ փոյթ թէ աղխատչէն եւ մոմլաթով ծածկուած, ուր հայ մանկտին ու պատանին թոթովեցին ու սորվեցան հայ լեզուն եւ ստացան հայեցի դաստիարակութիւն :

Եւ զուգընթացաբար, կեանքի կոչուեցան զանազան կազմակերպութիւններ ու Միութիւններ, յաճախ իրար աքցող եւ իրարու հետ գզուըտող, որոնք սակայն վառ պահեցին ազգային շունչը եւ խթանեցին գոյապահպանման համար մղուող պայքարը :

Բաղդատելով նորահաստատ միւս գաղութներուն հետ, մեր գաղութը հանդիսացաւ ամէնէն խանդոտն ու կենսունակը՝ ազգային գործունէութեան անդաստանին մէջ :

Ազգային ոգին՝ միշտ տիրապետող եղաւ մեր բոլոր գործերուն ու ձեռնարկներուն մէջ եւ սերունդը՝ որ ծնաւ ու հասակ նետեց այս երկրին մէջ, ունեցաւ աւելի չեչտուած հայադրոշմ դիմագիծ, քան արեւմտեան կիսագունդի միւս գաղութներունը :

Այս բոլորը, իբր բարենիշ, կարելի է արձանագրել յունահայ գաղութի ազգային կեանքի ելեւմտացոյցին մէջ :

Հակառակ ասոր, սակայն, մեր գաղութին մէջ, առաջին իսկ օրէն, կարելի չեղաւ տեւականօրէն հաստատուելու հողեբանութիւնը ստեղծել :

« Հոս պիտի չմնանք — պիտի երթանք»ի մտայնութիւնը ազէտ մը եղաւ մեզի համար թէ հաւաքականօրէն եւ թէ անհատապէս : Եւ այս աւերիչ հոգեբանութեամբ, ամբողջ քառորդ դար մնացինք օդակախ, օրօրուեցանք «Աւետեաց» երկիրներ «չուելու» երազներով, առանց մտածելու հիմնական գործերու մասին, զորս կրնայինք գլուխ հանել եւ մեծապէս բարելաւել մեր տնտեսական ու հոգեկան վիճակը :

Այսօր, բոլորս ալ կ՚ափսոսանք կորսուած այն առիթներու մասին, զորս կրնայինք շատ դիւրութեամբ օգտագործել, մեր անհատական տնտեսութիւնը հաստատ հիմերու վրայ դնելու, տունի եւ հողի տէր ըլլալու եւ փրկուելու համար այն անստոյգ կացութենէն որուն մատնուած մնացինք մինչեւ այսօր :

— « Պիտի երթանք » ...

Ոչ ոք հարցուց՝ թէ ո՞ւր եւ ինչպէ՞ս կրնայինք երթալ, երբ ամէն դուռ գոց էր մեր առջեւ, գոնէ մինչեւ երկրորդ աշխարհամարտի վերջաւորութիւնը :

Զենք ուզեր ճշդել այս տնաքանդ հոգեբանութեան ստեղծման մէջ պատասխանատուութիւնները, որոնց մէջ բաժին ունինք բոլորս ալ, — եկող ու գացող ազգային իշխանութիւններէն մինչեւ ամենայետին յունահայը :

Այս կացութիւնը տեւեց մինչեւ 1946 — 47, երբ ներգաղթը, մեր գաղութի համբանքին երկու երրորդը փոխադրեց հայրենիք : (Խմբագրական ԱԶԱՏ ՕՐի)

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵԴԵՍԻՈՅ ՄԷՋ

(Ե. եւ վերջին մաս)

Թղթակիցը 1905 Յունուար 29ին կը գրէ. — « Տեղւոյս եկեղեցասիրաց հասարակութիւնը իր եռամեայ շրջանը բոլորելով՝ Թեւակոխեց Դ. տարեշրջանին մէջ :

Ըստ կանոնական սովորութեան նոյն հասարակութիւնը այս տարի ալ իր հաշիւները հրապարակաւ ներկայեց հասարակութեան : Առաջնորդ Հայրը (Անանիա Վ. Հազարապետեան) նախագահեց հաշուետուութեան, կ՚ամփոփենք անոր ելեւմտական համեստ գործունէութեան վիճակացոյցը, սկսեալ 1903 Դեկտ. 15էն 9 Յունուար 1905 :

ՄՈՒՏՔ. — Նախորդ տարեշրջանէն փոխանցուած գումար 6411 ղրուշ, արանց վճարքներէ (շաբաթական տասը փարա) 4145, կանանց վճարքներէ 866, օրիորդաց վճարքներէ 974, դրամագլխի շահեցումէ 768 ղրուշ, գումար 13.164 ղրշ. :

ԵԼՔ. — Ծախք եկեղեցասիրաց ակումբի արանց ճիւղին 3174 ղրուշ, ծախք կանանց ճիւղին 781, ծախք օրիորդաց ճիւղին 1050, պատրաստ դրամագլուխ 8159 ղրուշ, գումար 13164 ղրուշ :

Եկեղեցասիրաց ակումբի գլխաւոր նպատակներէն մէկն է եկեղեցիին օգտակար մշակներ պատրաստելու համար քահանայացուներու կրթութեան ու պատրաստութեան օգնել» (Սուրհանդակ, 1905 Թ. 1833) :

22. ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ (1919 — 20). — Կազմուած է Հալէպի մէջ : 1920 — 1ին կը ջանար նպաստել հայրենակիցներուն՝ զգեստեղէն եւ դրամ ղրկելով (Ժողովուրդի Ձայնը, Կ. Պ. 1921 Թ. 726) :

ԳԻՒՂԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1. ՆԱՐԵԿԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1858). — Ուրֆայի Սեւերակ կամ Սեւերէկ գիւղաքաղաքի «Նարեկեան ընկերութիւնը» հիմնուած է Ուրֆայի առաջնորդ Իսրայէլ Ծ. Վ.էն 1858ի ամրան : «Մասիս» (1858, Թ. 341 Օգոստ. 7) պատմելով թէ յիշեալ Վ.ը Թեմական այցելութեան մ՚առթիւ ամէն տեղ բարեկարգութիւններ ըրեր է՝ խօսքը մասնաւորելով Սեւերակի վրայ, կը գրէ. — « Գլխաւորապէս Սեւերակ գիւղաքաղաքը գացած ժամանակը իւր ազդու քարոզներովն ու համոզիչ յորդորներովը հնացեալ պժտութիւններն ու երկպառակութիւնները ժողովրդեան մէջէն անհետ ընելով՝ քրիստոնէական եղբայրսիրութիւնը մէջերնին հաստատեր, եկեղեցւոյն եկամտից եւ ծախուց հաշիւները, որ երկար ժամանակէ ի վեր տեսնուած չէր՝ տեսեր եւ կարգի դրեր, դպրոցը բարեկարգեր, եկեղեցւոյն կիսակործանած սենեակները նորոգեր ու դպրոցին յարատեւ պայծառութեանն ու բարեկարգութեանը համար Նարեկեան անուամբ ընկերութիւն մը հաստատեր է՝ տասնեւչորս եկեղեցական ու աշխարհական ջանասէր ու բարեբարոյ անձինք հոգաբարձու եւ տեսուչ կարգելով, որոնք թէ եկեղեցւոյն եւ թէ դպրոցին վերաբերեալ ամէն գործերը ժողովով եւ հաստատեալ կանոնաց համաձայն պիտի տնօրինեն ու ի գործ դնեն » :

1. ... Ընկերութիւն (1858)

Եղեսիոյ Պերճուկ կամ Պիրճիկ գիւղաքաղաքի մէջ ընկերութեան մասին հետեւեալ տեղեկութիւնը կրցած ենք գտնել. ժամանակակից հայ թերթ մը եղեսացի Տ. Եփրեմ Ծ. Վ.ի գործունէութեան վրայ խօսելով՝ կը գրէ. — « Նոյն բարեջան Վ.ը Եղեսիայէն 18 ժամ հեռու Պէրէճուկ բսված գիւղաքաղաքին մէջ ալ դպրոց մը հաստատած է ընկերակցութեամբ եւ հիմա եկեղեցի մըն ալ հիմնելու դիտաւորութիւն ունենալով՝ թէ այս եւ թէ Ս. Սարգսի վանքին եւ եկեղեցւոյն շինութեանը վերաբերեալ կայսերական հրովարտակներն ալ այս օրերս ստացաւ » («Մասիս», 1858 Դեկտ. 25) :

Այս խօսքերէն յայտնի կը տեսնուի թէ Եփրեմ Վ. ընկերութիւն մըն ալ Պիրճիկի մէջ հաստատած է ի նպաստ բացած դպրոցին, սակայն տեղեկատուն անհոգ գտնուած է յիշել ընկերութեան անունը :

ԿԱՐՄՈՒՆՋ ԳԻՒՂ. — 1. Հայրենասիրաց ընկերութիւն (1880?). — 1881ին գրուած թղթակցութենէ մը կը գուշակենք թէ հաստատուած ըլլալու է 1880ին, զոր «սահմանափակ թուով խումբ մը եղբայրասէրներ » կը շարունակեն պահել : Ընկերութեան նպատակն է. «Կրթական ձեռնարկներու համար նիւթական վարկ պատրաստել» («Մասիս», 1881 Թ. 2928) :

Հիմնադիրներէն առաջինը կը յիշուի Յակոբ Ն. Պարտիզպանեան («Մասիս », 1882 Թ. 3233) :

1882ին «Ընկերութեան անդամք կիրակի օրերը մէկ տեղ կուգան՝ լրագիր եւ ուրիշ օգտակար հրատարակութիւններ կարդալով՝ լսարանի շուիք մը կը պատրաստեն ի Կարմունջ» : Ընկերութիւնը կը յուսայ ի մօտոյ դպրոց մը բանալ («Մասիս», 1882 Թ. 3233) : Ընկերութիւնը կ՚եռապատիկէ դպրոցին ծախքերը («Մասիս», 1883 Թ. 3519), հաւանօրէն բացած ըլլալով զայն արդէն 1883ի սկիզբը :

2. Ուսումնասիրաց ընկերութիւն (1885 — 6). — Ընկերութեանս յիշատակութեան հանդիպած ենք 1886 Օգոստոսին, երբ «Թուրինեան ընկերութեան նուիրատուութիւն մը կ՚ընէ՝ վերջնոյս վարժարանի 20ամեայ հանդէսին առթիւ (Հայրենիք, 1886 Թ. 2080) :

Հ. ԵՓՐԵՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. — Մէկ ամիսէ ի վեր Ֆրանսայի ախոյենութեան Ֆութպոլի մրցումները վերսկսած են «արհեստով» խաղացողներուն համար : «Ամաթէօռ» խումբերը ասպարէզ կը նետուին Սեպտ. 12ին միայն :

Այսպէս Ալֆորվիլի Հայ Մարզականը այս կիրակի պիտի ճակատի Քոլոմպ Սփոռի դէմ, այս վերջինին դաշտին վրայ : Մարզական շրջանակները հետաքրքիր են գիտնալ թէ ինչ ձեւով եւ ինչ ընթացքով պիտի շարժինք 12 մեծերուն հետ, որոնց մաս կը կազմենք այս տարի : Դժուար է գուշակութիւններ փորձել :

Զանք չէ խնայուած այս տարի եւս : Մեծ զոհողութիւններ ըրած ենք, հայկական խումբը պատուանդանին վրայ պահելու համար : Այս առաջադրութեամբ, այս տարի վարձած ենք հռչակաւոր մարզիչ մը, Անժէլօ Կրիֆիեթթի որ եղած է մարզիչը Ա. ԷՍ Մօնաքօի փրոֆէսիոնէլ խումբին : Նիւթական ուրիշ ծանր բեռ մը մեր Միութեան :

Վեց տարուան մէջ այդ բարձրութեան հասնող խումբ մը չէ տեսնուած տակաւին, ինչպէս կը գրեն թերթերը : Այս տարի ալ բաղձանքներ ունինք, եւ կարելին կը փորձենք իրականացնելու համար : Այդ աստիճանին վրայ մնալ պատուաբեր է ինքնին : Բայց որքա՜ն դժուար : Հարկ է տոկալ, տոկալ եւ մնալ 12 մեծերուն կողքին :

Զ. Մուրատեան

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ

ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

Ասոնք, առ հասարակ դրամական լայն միջոցներէ զուրկ մարդիկ էին, եւ ճամբայ հանուած ատեննին, — ինչպէս աքսորուողներու ստուար մեծամասնութիւնը, — շատ աննշան գումարներ միայն ունէին գրպաննին : Իրենցմէ ոմանք հիւանդ էին, ուրիշներ կրնային հիւանդանալ ճամբուն ընթացքին կամ աքսորավայրին մէջ : Պէտք էր հոգալ նաեւ անոնցմէ շատերուն ընտանիքները որոնք բոլորովին աննեցուկ կը մնային Պոլսոյ մէջ :

Մայիս 21ի այդ հինգշաբթի օրը Վարդգէս ոստիկանութեան տնօրէն Պէտրի պէյի գացեր էր յատկապէս այս գործին համար : Իրեն ըսեր էին թէ Միւտիր պէյը բացակայ է, եւ զինքը սպասցուցեր էին սրահի մը մէջ : Այս սպասումը տեւեր էր երկար, Վարդգէս ուզեր էր մեկնիլ եւ ուրիշ առիթի թողուլ իր տեսակցութիւնը, բայց նախ՝ «Հիմա ուր որ է կուգայ» ըսելով ջանացեր էին մեղմել իր անհամբերութիւնը, յետոյ, տեսնելով որ կը յամառի, յայտներ էին թէ Միւտիր պէյը շատ զոհ պիտի մնայ վերադարձին զինքը պաշտօնատուն գտնելով, որովհետեւ կարեւոր լուր մը ունի հաղորդելիք :

Այս պնդումին վրայ կասկածը կ՚արթննայ Վարդգէսի մօտ, բայց չուզեր զգացնել իր մտածումը : Սպասումը կը շարունակուի տակաւին երկար ժամ մը, որուն ընթացքին, ինչպէս պաշտօնատուն մտած ատենէն ի վեր, անընդհատաբար հսկողութեան տակ կը մնայ :

Վերջապէս, նոր փորձ մը կ՚ընէ մեկնելու համար, բայց պաշտօնեան, այս անգամ աւելի կտրուկ կերպով, թէեւ միշտ քաղաքավարութեամբ, կը յայտնէ թէ Պէտրի պէյ, որուն ծանուցուած էր իր ժամանումը, հրահանգ տուած է որ զինքը անպայման վար դնեն մինչեւ իր վերադարձը :

Վարդգէս շատ չախորժիր այդ «վար դնել» (ալը գօյմաք) բացատրութենէն զոր իր արկածալից կեանքին ընթացքին յաճախ լսած էր : Կասկածը բոլորովին կը զօրանայ իր մէջ, ու միջոց մը վերջին փորձ մը կ՚ընէ ըսելով թէ կինը յղի է եւ թէ անպատճառ պէտք է որ անգամ մը տուն հանդիպի, նոյն իսկ ի հարկին մասնաւոր հսկողութեամբ(*) : Բայց պաշտօնեան կ՚առարկէ թէ իրենք հրամանի ենթակայ մարդիկ են եւ թէ կը ցաւի որ չի կրնար բան մը ընել :

Այդ միջոցին, ոստիկաններու խումբ մը, — ըստ Լեփսիուսի 25 հոգի, ինչ որ անտարակոյս չափազանցութիւն մըն է, — խուզարկութիւն կը կատարեն իր բնակարանը, փնտռելով մանաւանդ զէնքեր : Բայց ոչինչ կը գտնեն ու կը գրաւեն ձեռքի տակ ինկած ամէն գիրք ու թուղթ :

Նոյն օրուան գիշերը Զօհրապ ալ կը ձերբակալուի Բերայի իր բնակարանին մէջ եւ կ՚առաջնորդուի ոստիկանութեան տնօրէնութեան, ուր կը միանայ Վարդգէսի :

Ձերբակալութեան միջոցին իսկ ուրիշ ոստիկաններ խուզարկութիւն կատարելով կը գրաւեն տունը գտնուող բոլոր դատական պարութթաները եւ ուրիշ թղթածրարներ, որոնց մէջ, — համաձայն տիկին Զօհրապի կողմէ Պօղոս Նուպար փաշայի ուղղուած 1919 Փետրուար 10 թուակիր նամակին, որուն ակնարկեցի արդէն, — «Շատ մեծ արժէք ներկայացնող գրական եւ իրաւաբանական ձեռագիրներ» : Կը գրաւեն նաեւ մօտ 3500 ոսկիի արժէքով Քրէտի Ֆօնսիէի եւ երկաթուղիի բաժնեթուղթեր զորս Զօհրապ երկու օր առաջ, դրամական գործողութեան մը համար տուն փոխադրած էր Քրէտի Լիոնէ դրամատան մէջ իր ունեցած մասնաւոր արկղէն, նաեւ՝ կարգ մը կալուածներու սեփականաթուղթերը եւ զանազան դատական գործերու վերաբերող մուրհակներու պայմանագրութիւններ, որոնցմէ մէկը, ութ հազար օսմ. ոսկիի, կնքուած Սուլթան Մուրատի ժառանգորդներուն հետ, երկրորդ մը, հինգ հազար օսմ. ոսկիի, կնքուած Եւմտական նախարարութեան հետ, եւ ուրիշներ՝ մօտաւորապէս երկու հազար օսմ. ոսկիի :

Անշուշտ ոչ Վարդգէս ոչ ալ Զօհրապ, առանց բողոքի չհամակերպեցան իրենց ձերբակալութեան, եւ շատ հաւանաբար պահանջեցին խնդիրը անձամբ զեկուցանել օրուան կառավարութեան գլուխը գտնուողներուն եւ բացատրութիւն պահանջել : Զմոռնանք որ երկուքն ալ երեսփոխան էին : Բայց ոչինչ գիտենք, իրօք թէ ի՞նչ տեղի ունեցաւ Մայիս 21ի այդ գիշերը ոստիկանութեան տեսչութեան պաշտօնատունը : Վերջէն, Հալէպի մէջ, Զօհրապ առթիւ մը պատմեր էր Պ. Օննիկ Մազլումեանի թէ ոստիկանութեան տնօրէնութեան մօտ մնացած ատեննին բնաւ չկրցան յարաբերութեան մտնել ոեւէ պետական անձնաւորութեան հետ, եւ թէ նոյն իսկ ոստիկանութեան բարձր պաշտօնատարներէն ոչ ոք մեղքցաւ իրենց, ինչ որ կ՚ենթադրէ թէ Պէտրի պէյն ալ չտեսան : Սոսկ երկրորդական նշանակութիւն ունեցող պաշտօնատարներ միայն կը կատարեն բոլոր ատենագրութիւններն ու գործողութիւնները, եւ նոյն գիշերն իսկ շոգենաւակով մը կը փոխադրուին Հայտար Փաշա :

(8) (Շար.)

(*) Կը հետեւիմ իր կողմէ Հալէպի մէջ Պ. Օննիկ Մազլումեանի (Պարոն) եղած յայտնութեանց :

ՏՈՄՍԵՐ

ՄԵՐ ԱԶԳԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

★

— Առենէ մը ի վեր, մեծ իրարանցում մը մէջ է Թիւ Մէկ գաղութը, որուն անդամները քանի մը ճակատներու բաժնուած են, որովհետեւ Զատկի առտուն պատարագիչ քահանան, Հաղորդութեան փշրանքը տեղւոյն վարժուհիին բերանը դրած պահուն, կամացուկ մը, կամիթ մը դոցեր է անոր այտէն: Օրիորդը բողոքեր է Թաղական Խորհուրդին ատենապետին, որ իր քրոջը ամուսնոյն եղբօրը զոքանչին մօրեղբայրն է եղեր: Ազգականական այս... շատ մօտիկ կապը իրաւունք տուեր է Տիար ատենապետին որ խնդիրը օրակարգի վրայ դնէ: Իր չար բախտէն, սակայն, քահանան մէկ, երկու բարեկամներ ունի եղեր Թաղական խորհուրդին կազմին մէջ: Եւ արդէն պայթեր է պատերազմ մը, որ տակաւին կը շարունակուի՝ կամիթականներուն եւ Հակակամիթականներուն միջեւ: Դիմում կատարուած է էջմիածին եւ հարցուած է Սինոդին — «քահանաները կրնա՞ն կամիթել հաղորդութիւն առնողներուն այտը կամ շրթունքը ...

— Փորձանքի մէջ է նաեւ Թիւ Երկու գաղութը: Գիւղի մը վարժապետը, որ միեւնոյն ատեն եկեղեցիին սարկաւագն է, «Ողջոյն տուք միմեանց ի համբոյր սրբութեան» աղօթքին «համբոյր» բառը արտասանած պահուն, պիչպիչ օրիորդ Ագապիին կը նայի եղեր ... ամէն կիրակի: Անգամ մը նոյնիսկ, բուրվառը ձեռքէն վար ինկեր է: Այս պատմութիւնը, իր ականատես վկաներուն բերնով, հասեր է հոգաբարձութեան ականջը: Գաղութը բաժնուեր է երկու ճակատներու: Շէրիաթճիները կը պահանջեն որ այդ աղօթքին մէջէն դուրս նետուի «համբոյր» բառը: Համբոյրապաշտները բողոքեր են այդ պահանջին դէմ: Համաձայն ստոյգ տեղեկութեանց, սարկաւագը իր եկածը տեղը պիտի ճամբեն — Ագապին ալ թե-ւը — եթէ Պատրիարքը չմիջամտէ ...

— Թիւ Երեք գաղութին ազգային երեւելիներէն մէկը որոշեր է Մանկապարտէզ մը շինել տալ, իր ծախքով: Կարգ մը աղաներ բողոքեր են — «Իրաւունք չունիս մեզ ամօթով ձգելու»: Գրոց – բրոցները պատասխաներ են — «Շատ ալ իրաւունք ունի»: Վէճը կը շարունակուի ալաթուրքա ռազմավարութեամբ, իսկ գաղութին երախաները փողոց թափած, պիլիա կը խաղան՝ սպասելով կաթողիկոսին որոշումին ...

— Թիւ Չորս գաղութին Հայկազեան վարժարանին տնտեսուհին շրթունքի կարմիր կը գործածէ եղեր: Պառաւները պայթակղեր են ու դիմեր են Առաջնորդին: Ազգային իշխանութիւնները գործի վրայ են. օրակարգի նիւթն է — «Մեր տնտեսուհիին շրթունքները կարմի՞ր ըլլալու են թէ ճերմակ»: Տեղական Թերթերը խմբագրական խմբագրականի ետեւէ կը թխեն՝ այս բարդ խնդիրը արդարօրէն լուծելու համար ...

Ուրիշ գաղութներու մէջ ալ այս տեսակ հրատապ ու կենսական հարցեր օրակարգի վրայ են:

Առայժմ այ քանի մը նմոյշներով գոհացէք:

Ասոնց վրայ բարդեցէք հատուածական վէճերը եւ աւէ – կոտէները ու այն ատեն կը համոզուիք որ Հայոց չգտնուած ազգը իրաւ բռնած է յառաջդիմութեան ճամբան:

Յառաջդիմութիւն՝ դէպի եղերքը այն անդունդին, որուն մէջ գլորած ազգեր, ալ ոտքի չեն ելլեր ...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԳԵՐԱՃՄԱՆ ՀԱՐՑԸ

★

Եօթանասուն ազգերու հինգ հարիւր մասնագէտները խորհրդաժողով մը գումարեցին այս պահուս Հռոմի մէջ, մանրակրկիտ քննութեան ենթարկելով աշխարհի բազմամարդութեան հարցը:

Համաձայն գիտութեան թիւերուն, ամբողջ աշխարհի ժողովուրդին ներկայ թիւը կ'անցնի երկու միլիառ հինգհարիւր հազարը: Միեւնոյն ատեն տարեկան 25 միլիոնի յաւելում մը տեղի կ'ունենայ, ինչ որ աննախընթաց է: Եթէ այս համեմատութիւնը շարունակուի, յաջորդ դարուն պիտի կրկնապատկուի աշխարհի ժողովուրդին թիւը:

Հռոմի համաժողովը որուն կը մասնակցի նաեւ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը, պիտի ուսումնասիրէ յաւելման պատճառները եւ անոր ազդեցութիւնը մարդկութեան վրայ:

Մասնագէտները հոն գացած են 280տեղեկագրերով որոնք բոլորն ալ ցոյց կուտան երկու հիմնական եւ տարբեր լուծումներ, — ծնունդներու վրայ հսկողութեան կամ «ծրագրեալ ծնողութեան» դրութիւն, կանոնաւորելու եւ սահմանափակելու համար ժողովուրդին յաւելումը: Երկրորդ, ժողովուրդին վերստին բաշխումը, եւ գիտական զարգացումը, մէջն ըլլալով հիւլէական եւ արեւային ուժերու օգտագործումը, որպէսզի աշխարհ ի վիճակի ըլլայ բազմացնելու ժողովուրդը առանց սեղմումի:

Մասնագէտներ ժողովի ղրկուած են որպէսզի խուրքանչիւրը իր անհատական պարագան պարզէ, որովհետեւ շատ բարդ է հարցը, նկատի ունենալով ցեղային, կրօնական ազգայնական տեսակէտները:

Վատիկանը նշանակած է Հայր տէ Լեսթափիզը ոչ թէ իբրեւ ներկայացուցիչ, այլ իբրեւ մասնագէտ: Բրիտանիա ղրկած է 35 մասնագէտներ, մէջն ըլլալով Սըր Չարլս Տարուինը, հեղինակ «Յաջորդ Միլիոն Տարիները» եւ թոռը ականաւոր մեծ բարեչրջականին: Մ. Նահանգները ղրկած են Տոքթ. Ուիլեըմ Պոկտ. տնօրէն Ծրագրեալ Ծնողութիւն Ընկերութեան, եւ Տոքթ. Աւ. Սթօն, մասնագէտ Նիւ Եորքի արգասաւորութեան Մարգրիտ Սէնկըր Հետազօտութեան Գրասենեակին:

Ճափոն ունէր բազմանդամ պատուիրակութիւն մը, բացատրելու համար թէ ինչպէս կը սահմանափակէ ծնունդները: Խ. Միութիւնը եւս ունէր բազմանդամ պատուիրակութիւն մը:

Կարգ մը երկիրներու մէջ, ինչպէս Տանըմարքայի, Նորվեկիոյ, Շուէտի եւ Հոլանտայի մէջ այրերը կ'ապրին միջին հաշուով մինչեւ 70 տարեկան, իսկ կիները երկար կ'ապրին 70 տարեկան կամ աւելի Աւստրալիոյ, Նորվեկիոյ, Հոլանտայի, Անգլիոյ Կալլէսի երկրին եւ Մ. Նահանգներու մէջ:

Կիները հետզհետէ աւելի երկարակեաց կը դառնան:

Ժողովուրդին այս գերաճը համեմատաբար նոր է: Մօտ մէկ դարէ ի վեր արեւմտեան Եւրոպայի քանի մը երկիրները սկսան նշանակել նուազումը մահերու: Գիտունները կը վերագրեն այս երեւոյթը ոչ թէ ծնունդներու յաւելման, այլ արդի գիտութեանց յաղթանակին, որ պակսեցուց մահերու թիւը: Տարափոխիկ հիւանդութեանց առաջքը առնելով, երիտասարդ տարիքի մէջ մեռնողներու թիւը նուազեցաւ, որով գիտուններու ուշադրութիւնը կեդրոնացաւ քրոնիք հիւանդութեանց վրայ:

Խ. Միութեան մէջ մահերու թիւը հազարին 8 – 9 իջած է համաձայն երկու ականդեմականներու տեղեկագրերուն, բայց վիճելի կը համարուի: Անոնց հաշուով 25 տարի ետք Խ. Միութիւնը պիտի ունենայ 290 միլիոն բնակիչ: Չինաստան 1980ին պիտի ունենայ 692 միլիոն բնակիչ: 1913ին Ռուսիոյ մահերու թիւը հազարին 30·2 եղած է:

Հոլանտայի մէջ մահերու թիւը հազարին 7·4 է, Նորվեկիոյ մէջ 8·3, Շուէտի մէջ 9·5, Մ. Նահանգներու մէջ 9·6, Անգլիոյ մէջ 11·3:

Տարեցներու յաւելումը պիտի շարունակուի մինչեւ ԻԱ. դար:

2017ի ատենները 65էն աւելի տարիք ունեցողներու թիւը պիտի աւելնայ 16 կամ 17առ հարիւր, համաձայն նախատեսութեանց: Ներկայիս ժողովուրդին միայն տասը առ հարիւրը այս տարիքէն վեր է:

Եօթանասուն երկիրներու գիտնականներու կարծիքով եթէ այս համեմատութեամբ աւելնայ մարդոց կեանքի տեւողութիւնը, ընկերային եւ տնտեսական լուրջ հարցեր պիտի ծագին: Զանազան առաջարկներ եղան տարեցներու համար ընկերային ապահովութիւն ստեղծելու:

Բրիտանիոյ ինչպէս եւ Մ. Նահանգներուն մէջ 62·7 տարիքի սահմանը պիտի բարձրանայ 69ի, 1978ին այրերու համար, եւ 67·4 տարիքէն 76·2ի կիներու համար:

Մ. Նահանգներու մէջ 1900ին ժողովուրդին չորս առ հարիւրը միայն 65 տարեկան կամ աւելի էր, 1930ին 8·5 առ հարիւր աւելցաւ:

Մ. Նահանգներու, Բրիտանիոյ եւ արեւմտեան ճարտարարուեստական երկիրներու մեծ մասին մէջ ներկայիս յառաջացած տարիքի տասը առ հարիւր յաւելում մը տեղի կ'ունենայ, իսկ 1967ին կ'ենթադրուի թէ 13 առ հարիւրի պիտի հասնի թիւը, իսկ մինչեւ դարուն վերջը 16 առ հարիւրի:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

★

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Բոլոր Հայր. Միութեանց առանձին պարտականութիւնն է վառ պահել ազգային ոգին, պայքարիլ այլասերման դէմ: Արծարծելով հայրենի յիշատակներ:

Վերջերս, մեր սքանչելի բանաստեղծը՝ Արշէն Երկաթ իր «Բաց նամակ»ով, կը պատմէր իր մանկութեան յիշատակները: Այո, սիրելիներ, «ոչ իսկ անշուք շիրիմներ ունինք հոն եւ ոչ ալ ալեհեր մեր Տէր Գլակներն ու իրենց պաշտած Աստուծոյ տուները, բացի ընկոյզի բունին մէջ փորուած մեր անուններէն եւ անթաղ նահատակներու յիշատակներէն»:

Ամասիոյ Հայր. Իրերօգնութեան Միութեան հոգեհանգստի ձեռնարկէն վերջ, Փրատոյի Մայր եկեղեցիին մէջ, ուր ներկայ էին հայրենակիցներ, կազմակերպուած էր դաշտահանդէս մը Օգոստոս 29ի կիրակին, Թոռա Լիւքի գեղեցիկ ագարակին մէջ: Հակառակ արձակուրդի շրջանին, ներկայ էին բազմաթիւ Ամասիացի ընտանիքներ ծանրաբեռն ծրարներով: Առտուընէ սեղաններ բռնած էին: Օդը պայծառ էր եւ տաք: Տարեց թէ երիտասարդ կ'ողեւորէին մթնոլորտը: Ամասիոյ համբաւաւոր խմորեղէնը, խորոված կը յիշեցնէին ծննդավայրի աննման պարտէզներն ու այգիները:

Վարչութեան ժրաջան ատենապետը, Պ. Տիգ. Զօրիքեան խօսք առնելով ըսաւ թէ Միութիւնը պաշտօնապէս վաւերացուած է եւ թէ այսուհետեւ ալ հարկ է սեղմօրէն գործակցինք, վառ պահելու համար մեր անցեալի յիշատակները: Այս առթիւ ուրախութեամբ աւետեց, Կիպրոս բնակող հայրենակիցներու նուէրները,—Պ. Գար. Սիմոնեան քսան հազար եւ Պ. Գայմակեան հինգ հազար Փրանք, քաջալերական գեղեցիկ նամակով մը: Ատենապետը շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին կողմէ, ջերմ ծափերու մէջ:

Փոխ – ատենապետ Պ. Լ. Քէլէշեան եւս խօսք առնելով, բացատրեց այս կարգի հաւաքոյթներու նպատակը: Ոգեւորութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ իրիկուն: Ասդին երիտասարդ մը, Յակոբ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ՀԱՐԱԶԱՏ ՈՐԴԻ...

Զ.

Յայտնապէս, Մալվինէ՝ ճարտարապէտին ազդեցութեան տակ ինկած էր, եւ յետոյ վերջապէս Արամը կար, որ իր գոյութեամբը եւ ծննդեանը խորհուրդովն իսկ, իրաւունքներ կը վերապահէր Վահէին, իրաւունքներ զորս չէր կրող ուրանալ Մալվինէ, իրաւունքներ զորս հարկադրուած էին ճանչնալ Սոֆիկ հանըմ եւ Սարգիս աղա, այս վերջինը, թէեւ ուշ բայց հուսկ ուրեմն տեղեկացած ըլլալով եղելութեան:

Պատահեցաւ որ Վահէ պտոյտի տարաւ Արամը կառքով: Բերայի շիտակին վրայ, Բենիամին անոնց հանդիպեցաւ:

— Հայրիկս, ըսաւ Արամ, մանկական ուրախութեամբ մը:

Վահէ չտեսնել ձեւացուց: Բենիամին մայթին վրայ քարացած, նայեցաւ այդ կառքին ետեւէն, որ կը թաւալէր առանց իրեն կարեւորութիւն տալու:

— Զաւակս իր հօրը հետ պտոյտի ելեր է, մրմռաց Բենիամին՝ քստմնելի ժպիտով մը:

Ամառ իրիկուններ, կառքի այս պտոյտներուն, Մալվինէ ալ երբեմն մասնակցեցաւ: Տարօրինակ ու զայթակղալից այս բանը շատ բնական թուեցաւ ի վերջոյ ամէնուն ալ, Ֆէրիտէի դրացիներուն, իսկ, որոնք բանբասելէ այլեւս յոգնած՝ անտարբեր աչքով սկսան դիտել տունը որ կը հոլովուէր այդ դժբախտ տան մէջ:

Մալվինէ մերթ սաստիկ կը տառապէր խղճի խայթէ: Ամուսնին անմռունչ համակերպութիւնը իր շուրջը լարուած զարհուրելի դաւադրութեան՝ մեղքնալու տրամադրութիւններ կը ծնցնէր իր մէջ: Բայց շուտով կը սթափէր, իր այդ ակամութեան կը յաղթէր, սովորական չքմեղացումով մը:

— Ո՞վ է յանցաւորը, եւ ո՞վ է պատասխանատուն, կ'ըսէր ինքնիրեն:

Իր անտանելի եւ անհնարին վիճակին վերջ մը դնելու համար Բենիամինի գանկին մէջ ծնած ու յարդարուած բոլոր ծրագիրները յաջորդաբար ջուրը ինկան: Անոնց ամէն մէկուն ոչնչացումէն յետոյ՝ Բենիամինի յուսահատութիւնը, հոգիին քայքայումը նոր զարկ կը ստանային, աշխարհը հետզհետէ մթնցնելով իր աչքին: Իր գայրոյթը, կատաղութիւնը, որ եւ է բան մը ընելու իր անկարողութիւնը գինքը հասցուցին ջղային անհեթեթ դրութեան մը: Ցնորութեան նոպաներ կ'ունենար. քալած ատեն յանկարծ շլացում մը կը կեցնէր զինքը: Իրերը եւ մարդերը երբեմն այլանդակ համեմատութիւններով կ'երեւէին իր աչքերուն: Կը մոռնար կացութիւնը ուր կը գտնուէր. կը մոռնար ամէն բան, իր կեանքին վերջին ութ ինը տարուան շրջանին դժնդակ դրուագները: Ժամերով կ'աշխատէր յիշել գանոնք, քով քովի բերել մէկիկ մէկիկ, խառն ի խուռն կարգերով, ի վերջոյ կերտելու համար չփոթ ամբողջութիւն մը, որուն մէջ խելակորոյս կը մոլորէր:

Ուրիշ անգամներ, յիշողութեան անակընկալ լուսաւորումով մը, բոլոր զինքը չարչարող արկածները գանկին մէջ կը խուժէին բուռն յարձակմամբ գլխուն պատեանը ճաթեցնելու ուժգնութեամբ մը: Այս բոպէները աւելի սարսափելի էին:

Յանկարծ ոտքի կ'ելլէր ու կը քալէր, խենդի պէս, առանց չորս դին նայելու, մտածման սարսափէն մտրակուած:

Օր մը, մոլորանքի մը րոպէին, ելաւ Տոքթ. Ոզորեանին գնաց: Առաջին ակնարկով բժիշկը չճանչցաւ Բարսեղեանը, այնքան կերպարանափոխուած էր:

— Դո՞ւք էք, Բենիամին էֆէնտի, հարցուց. ի՞նչ ունիք, հիւա՞նդ էք:

Պատասխանելէ առաջ՝ երկար հառաչով մը կուրծքը թեթեւցուց Բարսեղեան:

— Սարսափելի կերպով հիւանդ եմ, այո, ըսաւ պղտոր ձայնով մը: Եւ մինակ դուք կրնաք զիս բուժել, տոքթոր:

Բայց խսկոյն սկսաւ քրքջալիր խնդալ: Անհուն արգահատանք մը նկարուեցաւ բժիշկին դէմքին վրայ:

— Պահ, աւելցուց, իմ ցաւս անբուժելի է, այո, անբուժելի է:

— Ի՞նչ ունիք, կրնա՞ք ըսել, հարցուց բժիշկը, որ արդէն սկսած էր ամէն բան կռահել:

— Ի՞նչ ունիմ մի. դուք չէ՞ք գիտեր, տոքթոր, ըսաւ Բենիամին, ճակատը ձեռքերուն մէջ սեղմելէն. բայց դուք ամէն բան գիտէք: Գիտէք, օրինակի համար, թէ ես հիւանդ մըն եմ, թէ անկարող մարդ մը ըլլալով հանդերձ զաւկի մը տէր եղած եմ, թէ կինս, օհ, շնորհալի եւ հաւատարիմ կինս ճարը գտած է զաւակ մը աշխարհ բերելու՝ սրիկային մէկուն հետ չնալով... եւ թէ հետեւապէս, այս բոլորը գիտնալով, կեանքս դժոխք մը դարձած է, դժոխք, դժոխք... վերջացուց, խենդի պէս նայելով բժիշկին երեսը:

Ոզորեան չէր գիտեր ինչ ըսէր: Ազնուական մօրուքը բռնած, այդ մարդուն կը նայէր արգահատալից նայուածքով: Ի՞նչ կրնար ըսել անոր, մխիթարելու համար: Լռութիւն տիրեց:

— Տեսա՞ք որ, շարունակեց Բենիամին, թէեւ բժիշկ էք, բայց դարման չունիք իմ վիճակիս... տխո, ուրեմն, տոքթոր, տխո, բժշկութիւն բասծդ տակաւին ողբալի վիճակի մէջ է:

Եւ աճապարանքով մեկնեցաւ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

Սասմպօլեան կ'երգէր, «Խրիմեան Հայրիկ»ը, անդին Օր. Բէլէչեան Հայաստանեան անուշ երգեր: Այսպէս անցաւ գեղեցիկ կիրակի մը:

Սիրելի «Յառաջ», այս առթիւ, վարչութիւնը, յանուն մարսիլահայ Ամասիացիներու, իր խնդակցութիւնը կը յայտնէ բանաստեղծ Արսէն Երկաթի վերջերս ստացած մէկ մրցանակին համար, եւ նորանոր յաջողութիւններ կը մաղթէ իր հայրենակցին:

Վարչութիւնը ներողութիւն կը խնդրէ այն խումբ մը հայրենակիցներէն, որոնք յատկապէս եկած էին հեռաւոր Տրակինեանէն, բայց մէկ չարաթ առաջ, թիւրիմացութեամբ:

ԿԱՊՕ

ւորական վարիչները, կացութիւնը քննելու համար:

Ամերիկեան կառավարութիւնը սպառնական դիրք մը բռնած է: Արտաքին նախարարը Ֆորմոզա գնաց, կացութիւնը քննելու համար: Ուաշինկթընի մէջ շատ կնճռոտ կը գտնեն կացութիւնը: Եթէ չհետաքրքրուին կարմիր Չինաստանի կողմէ կատարուած արշաւներով, ազգայնականները պիտի վհատին եւ կարմիրները պիտի քաջալերուին: Իսկ եթէ որոշեն պաշտպանել յարձակման ենթակայ կղզին (Քուէմոյ), այն ատեն պիտի խրին զինուորական գործողութեան մը մէջ որ շատ բարդ հանգամանք ունի:

Ամերիկեան կառավարութեան ստացած տեղեկութեանց համաձայն, կարմիր Չինացիները զինուոր կը համախմբեն Ֆորմոզայի շրջանին մէջ, վճռական գործողութիւններ կատարելու համար: Փեքինի կառավարութիւնը քաշած է Քորէայի զինուորներուն մէկ մասը, կեդրոնացնելով Ամոյ կղզիին մօտ:

× Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Սեպտեմբեր 9ին ստորագրուեցաւ Հարաւ. արեւելեան Ասիոյ պաշտպանութեան դաշինքը Մանիլայի մէջ: Իրազեկներ դիտել կուտան թէ Անգլիոյ մէջ շատ ալ խանդավառ չեն երեւար այս նոր կազմակերպութենէն: Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը ճառ մը խօսելով, բացատրեց թէ «դաշնագիրը որեւէ ժողովուրդի կամ կառավարութեան դէմ ուղղուած չէ, այլ ուղղուած է այն չարիքին դէմ որ կը կոչուի նախայարձակում: Խաղաղականի այս դաշինքով բարձրաձայն կը յայտարարենք մեր նուիրումը ազգերու ինքնորոշման եւ անկախութեան իրաւունքին պաշտպանութեան: Ընդվզեցուցիչ բան է, տեսնել որ համայնավարները ստրկութիւն պարտադրելով հանդերձ, իբրեւ փրկիչներ կը ներկայանան»: Միւս պատուիրակներն ալ ճառեր խօսեցան:

ՀԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԱՆԴԱՄԱԼՈՅԾՄԱՆ (փոլիօմիէլիթ) համագումարը կը շարունակուի Հռոմի մէջ: Թերթերը կը գրեն թէ շատ կարեւոր յայտնութիւններ եղան չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ: Ամերիկացի գիտնական մը, Տոքթ. Ճոնս Սոք, պարզեց իր գտած չիճուկին փորձառ արդիւնքները: Վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին աւելի քան մէկ միլիոն մանուկներ պատուաստուած են այդ չիճուկով ե արդիւնքը շատ գոհացուցիչ եղած է: Այն ատեն որ, կը յուսան վերջնապէս խափանել չարաշուք ախտը:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ դահլիճը հրաժարեցաւ: Նախագահը դարձեալ հրաժարեալ վարչապետին՝ Ապտուլլահ Եաֆիի յանձնեց նոր դահլիճին կազմութիւնը, որպէսզի անփոփոխ մնայ երկրին քաղաքականութիւնը,— սերտ գործակցութիւն արաբական երկիրներու հետ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան Սէնի շրջանային վարչութիւնը արտակարգ ժողով մը գումարելով, բողոքեց նախկին ընդհ. քարտուղար Դ. Մայէրի վտարման դէմ: Այս առթիւ դիտել կուտայ թէ կեդր. վարչութիւնը խախտած է կանոնագիրը եւ կը հրաւիրէ բոլոր մասնաճիւղերը եւ ընկերները պահել իրենց պաղարիւնը, գդուշանալով ինքնագլուխ արարքներէ:

ՈՒԺԳԻՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ մը մեծ վնասներ պատճառեց Ալժերիոյ Ալժէ նահանգին մէջ: Առաջին լուրերու համաձայն 150 հոգի մեռած եւ շատեր վիրաւորուած են: Շարժին կեդրոնն է Օրլէանվիլ: Բոլոր զինուորները ազէտին վայրը դրկուեցան:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Խաչվերացի տօնին առթիւ այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր Ս. Պատարագ: Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ կաթող. պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ ՍԵՐՈՎԲԷ Ծ. Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ:

Կիրակի ժամը 16.30ին խաչվերացի թափոր:

Երկուշաբթի առաւօտ յիշատակ Մեռելոց: Պատարագ ժամը 10ին: Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ ընդհ. ննջեցելոց յիշատակին:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ԴԻՒԱՆ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

ՍՄԲԱՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի տեղւոյն Հայոց եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պատարագ պիտի մատուցուի հանգուցեալ հայրենակից զօր. Սմբատի (Բորոյեանի) մահուան քառասունքին առթիւ: Կը պատարագէ Եսայի Խաչակիր քհնյ. Ալթունեան: Կը խնդրուի իր յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Արձանագրութիւնները բացուած են 1954-1955 ուսումնական տարեշրջանի համար: Կը խնդրուի բոլոր հայ ծնողներէն, որոնք կը փափաքին ազգային այս դաստիարակութեան մէջ ապահովել իրենց զաւակներուն տոհմային եւ ֆրանսական կրթութիւնը, որ առաջ, դիմել տեսչութեան, արձանագրութեան համար:

Մուրատեան վարժարանի այցելութիւնները՝ Շաբաթ եւ Երկուշաբթի օրերը եւ ժամադրութեամբ:

Direction Collège Arménien
26, Rue Troyon - Sèvres (S. O.)
Tél. : OBS. 18-28

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ խնամակալութիւնը կը յայտնէ պաշտօնապէս, որ աշակերտուհիներու ընդունելութեան արձանագրութիւնները բացուած են արդէն: Ծնողները կ'ընդունուին երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ չարաթ օրերը, մինչեւ կէս օր:

Դիմել վարժարանը,
1, Bd. du Nord, Le Raincy
Autobus 146 de l'Eglise de Pantin.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՏԷՍԻՆԻ ԱԶԳ. ԴՊՐՈՑԻ

Դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտ. 15ին: Կը խնդրուի ծնողներէն որ փութան արձանագրել իրենց զաւակները ուսուցչուհի Տիկին Ռ. Միլտոնեանի մօտ՝ դպրոցին մէջ:— Հոգաբարձութիւն

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ երիտասարդ մը 21 – 30 տարեկան որ ունենայ որոշ պատրաստութիւն եւ ծանօթ ըլլայ առեւտրական գործերու: Անձամբ դիմել Յառաջի վարչութեան:

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը Լիոնի մէջ կը տօնուի, հոկտեմբեր 30ին, չարաթ ժամը 20.30ին, Գ. Թաղապետարանին սրահը:

Իսկ կիրակի, 31 Հոկտ. ՏԷՍԻՆԻ մէջ:

ԼԻՈՆԻ Կապ. Խաչի բացառիկ պարահանդէսը հոկտեմբեր 16ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ կիրակի օր Խաչվերացի տօնը պիտի կատարուի բազմաձայն երգչախումբի մասնակցութեամբ, ղեկավարութեամբ Պ. Վ. Սարգսեանի: Սեպտեմբեր 13, Բշ. օր, Մեռելոց, հանդիսաւոր հոգեհանգիստ պիտի կատարուի համայն ննջեցեալներու յիշատակին:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի Պուլ. Օտոյի մասնաճիւղին դպրոցը կը բացուի Հոկտեմբեր 4ին:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն երկուշաբթի 5էն 7 եկեղեցիի սրահը:

Դիմել ուսուցչուհի Տիկին Սօնա Թորոսեանի:

×

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Պուլվառ Օտոյի զինեձօնը այս չարաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Պար Տէրպիի մէջ, Շըմէն տը լա Մատրակ, իր ժրաջան անդամուհի Օր. Ա. Հայրապետեանի Ամերիկա մեկնումի առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ս. Մաքսուտեան կը ծանուցանէ թէ Սեպտեմբեր 19, կիրակին, հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցին իր ողբացեալ ամուսնոյն ՍԱՐԻՄ ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆԻ համար: Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները:

ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ԱՌԻԹԷՆ

Ծախու է կօշկակարի խանութ մը, իր ամբողջ կազմուածքով. (սաեայի մեքենայ, նորոգութեան մեքենայ եւ պան տը ֆինիսաժ): Բանուկ հրապարակ:

Ինը տարի պայ. մէկ մեծ սենեակ, մէջը ջուր եւ ելեկտրականութիւն:

Բացի նպարավաճառի գործէն, ազատ է ամէն տեսակ գործի վերածուելու:

Դիւրամատչելի պայմաններ: Դիմել՝

Mme Varakoumian
4 Rue Perrolière, Gap (H. A.)

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

Հ. Յ. Դ. ԵԳԻՊՏԱՑԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի բոլոր խումբերու վարչութիւնները այս չարաթ գիշեր ժամը 8.30ին, Սէն Միւլփիսի սրճարանը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ, ժամը ճիշդ 21.ին, Ցօյներուն սրահը, 5 ռիւ Պօնըֆուա: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶ.— «Փոթորիկ» խումբի ժողովը երեքշաբթի 14 Սեպտ. ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՎԻԷՆ.— « Անի » կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ իրիկուն, սովորական հաւաքատեղին:

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս ուրբաթ ժամը 21-ին, 40 պիս, ռիւ Էթիէն Տօլէ սրճարանը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՀԱՅԱԾԻՍ ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս կիրակի ժամը 10.30ին Խաչվերացի տօնին առթիւ Ս. Խաչ եկեղեցւոյն մէջ հանդիսաւոր ձայնաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Գերապայծառ Ամատունի, Հայ կաթողիկէներու առաջնորդը:

(10պիս, Ռիւ Թուէն):

Նմանապէս նոյն օրը երեկոյեան ժամը վեցին հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Իսի լէ Մուլինօ Սէն Պրինոյի մատրան մէջ: (148 Ռիւ տը լ'Էկալիթէ):

Կը հրաւիրուին հաւատացեալները բազմութեամբ ներկայ ըլլալ սոյն արարողութեանց:

Ս. Խաչի ժողովրդապետութիւն

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄՈՄԻԱՆԵՐ (Նորագոյն ծաղրանկարներ)

Գրեց՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ: Տպ. Յ. Տէր Յակոբեան, Փարիզ, 1954: Գին 500 ֆրանք: Ընտիր տպագրութիւն 1000 ֆրանք: Հասցէ՝

N. Bechiktachlian, 52, Rue de Strasbourg
Vincennes (Seine)

ԾԱԽՈՒ ՄԵՔԵՆԱՅ

Ծախու է սիւռժէտէօզ, Իւնիոն սփեսիալ, թիւ 15.400 մեքենայ մը, ամբողջ կազմածով: Նոր վիճակի մէջ: Դիմել Տիկին Առաքելեանի՝

25, Rue Gabriel Péri, Le Pecq (S. et O.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 — Tél.: PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 — R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆր. — Հատը 12 ֆր.

ՇԱԲԱԹ 11 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — SAMEDI 11 SEPTEMBRE 1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7468 — 30e ANNEE — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2879

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՀԻՒՂԱՒԱՆ = ՀԱՅԿԱՒԱՆ

Վերջին տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Լիբանանի ազգ. յանձնաժողովը նախնական աշխատանքներ կը կատարէ, գլուխ հանելու համար իրեն յանձնուած պաշտօնը:

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, Լիբանանի հանրապետութեան նախագահը Օգոստոս 20ին խորհրդակցութեան հրաւիրելով 80 հայ ներկայացուցիչներ, յայտնած էր թէ որոշած են քանդել Պէյրութի վատառողջ «քէմփ»երը եւ նոր, վայելուչ բնակարաններ շինել:

Պետութիւնը ինք որոշ յանձնառութիւններ ստանձնած է: Նիւթապէս ալ պիտի օգնէ:

Միեւնոյն ատեն, գրուեցաւ թէ Պ. Ք. Շամուն յաջողած է փոխ մը ապահովել Ցեռամնաց Երկիրներու սահմանուած վարկերէն (Ամերիկեան Դ. կէտ):

Ուրեմն, անհրաժեշտ է որ հայ ժողովուրդն ալ տրամադրէ իր լայն աջակցութիւնը, ստանձնելով նիւթական յանձնառութիւններ:

Այդ առաջադրութեամբ, կազմուեցաւ բազմանդամ յանձնաժողով մը, հովանաւորութեամբ երեք հոգեւոր պետերու եւ մասնակցութեամբ ականաւոր դէմքերու:

Պ. Քամիլ Շամուն, որ յանձնաժողովին պատուակալ նախագահն է, իր բացման ճառին մէջ կ'ազդարարէր, հանդիսաւորապէս.

— «Ամէն յապաղում եւ անտարբերութիւն ոճիր պիտի ըլլայ: Որոշած ենք յաջողութեամբ գլուխ հանել այս գործը»:

Եւ առաջին գործնական օրինակը ինք տուաւ, հինգ հազար լիր. ոսկի տրամադրելով:

Տեղեկութիւն չունինք թէ Ազգ. Յանձնաժողովը ինչպէս ձեւակերպած է իր աշխատանքը:

Անշուշտ, առաջին առթիւ ընդհանուր կոչ մը պիտի ուղղէ, պարզելով ձեռնարկին սուրբ, ազգային եւ մարդասիրական կարեւորութիւնը:

Լիբանանի Առաջնորդարանին համար դժուար չէ ճարել ունեւորներու ցանկ մը, ներքին թէ դուրսէն, որպէսզի անյապաղ իր տրամադրութեան տակ ունենայ շօշափելի գումար մը:

Ներելի չէ որ սովորական հանգանակութեան մը ձեւն առնէ այս ձեռնարկը, տժգոյն քաշքշուքներով:

Կը կարծենք թէ ամէնքն ալ կ'ըմբռնեն գործին համազգային հանգամանքը:

Անհրաժեշտ է վերջնապէս քանդել թիթեղի, քուրձի, փայտի եւ թուղթի կտորներէ կազմուած խրճիթները, փրկելու համար հազարաւոր դժբախտներ:

Ազգային արատ մըն է ինչ որ հիւղաւան կամ քէմփ, ղաղթականյան կը կոչեն:

Քանդենք եւ փլատակներուն վրայ շինենք շէն արուարձան մը.— Հայկաւան:

«Քէմփ»երը ոչ միայն սերունդներու առողջութիւնը խախտեցին, այլ եւ դարձան ապականութեան բոյներ, հակառակ անոնց մէջ ծուարած բազմութեանց կամքին եւ համբերութեան:

Հիւրընկալ երկրին հանդէպ երախտագիտութեան պարտք մը եւս կատարած պիտի ըլլանք, հիւղաւանը վերածելով ծաղկաւանի, միեւնոյն գետնին վրայ:

Այն բարիքը զոր կը վայելենք եղբայրական Լիբանանի մէջ, աւելի քան երեսուն տարիէ ի վեր, կրնայ կրկնապատկուիլ, եթէ գիտնանք սիրայօժար կատարել ինչ որ կը թելադրեն տարրական ողջմտութիւնը եւ ազգասիրութիւնը:

Հարազատ բոյն մըն է Լիբանանը մեզի համար:

Վատառողջ խրճիթները ծաղկաւէտ արուարձանի մը վերածելով, անգամ մը եւս պիտի ապացուցանենք թէ պատահական պատսպարեալներ չենք, այլ հաւատարիմ քաղաքացիներ, միշտ նախանձախնդիր՝ երկրին բարօրութեան եւ բարգաւաճման:

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՀՌԵԼԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

ՔԱՂԱՔ ՄԸ ՄԱՍԱՄԲ ՔԱՆԴՈՒԱԾ

1200 ՄԵՌԵԱԼ, ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Երէկ վերջին պահուն քանի մը տողով հաղորդած էինք թէ ուժգին երկրաշարժ մը տեղի ունեցած է Ալժերիոյ մէջ:

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, աղէտը շատ [illegible]լի ծանր հանգամանք ունի: Մեռեալն[illegible]ուն թիւը կը հաշուեն 1200, նոյնին[illegible]աւելի, վիրաւորները՝ հազարաւոր:

Մասամբ կործանած է Օրլէանվիլ քաղաքը, իսկ չորս մը գիւղեր ամբողջովին քանդուած են: Շարժը տեւած է միայն 12 երկվայրկեան, աճապին աւերներ գործելով հարիւր մղոն տարածութեան մը վրայ: Ներքին գործերու նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ 396 դիակներ գտնուած են առաջին առթիւ: Բուն կորուստը կարելի պիտի ըլլայ ճշդել օրեր վերջը, վասն զի շատ մը բնակիչներ թաղուած են իրենց տուներու փլատակներուն տակ: Առաջին անգամ է որ այսքան ծանր աղէտ մը կը պատահի Հիւս. Ափրիկէի մէջ: Շարժը տեղի ունեցաւ հինգշաբթի առտու ժամը 1ին, ուժգնօրէն ցնցելով Օրլէանվիլը, որ 32.000 բնակիչ ունի: Ականատեսները կը պատմեն թէ կարծես տուները կը թաւալէին առանցքի մը վրայ: Ելեկտրական հոսանքը դադրած էր, պատեր կը ճարճատէին թանձր փոշի մը տարածելով ամէն կողմ: Շատեր փողոց թափած էին, եւ ապաւէն կը փնտռէին մինչեւ արշալոյս: Աւերակներու վերածուած էր երկու հազար բնակչութեամբ գիւղ մը, Վոպան, քաղաքէն 12 մղոն հեռու: Ուրիշ գիւղեր ալ ծանրապէս վնասուած էին: Օրլէանվիլի մէջ մասամբ քանդուած է հիւանդանոցը, փլած է իր յարկով շէնք մը, իսկ ամբողջովին քանդուած են երեք պանդոկներ որոնց մէկուն մէջ մեռած են 30 հոգի: Կործանած են նաեւ քաղաքին բանտը, եկեղեցին ե նամակատունը: Թումբ մըն ալ ճեղքուած էր, բայց կարելի եղաւ նորոգել: Օդաչու մը կը պատմէ թէ մասնաւորապէս փոքր տուներուն մէջ տեսարանը կը յիշեցնէր պատերազմի ատեն ռմբակոծուած քաղաքները:

ԽՈՒՃԱՊԱՀԱՐ ՓԱԽՈՒՍՏ

Ալժերիոյ անթելը կոչ մը ուղղեց որ ալէսպի կամաւորներ արիւն տրամադրեն վիրաւորներուն համար: Առաջին առթիւ ներկայացան հինգ հարիւր հոգի, դոհացնելով ստիպողական պէտքերը: Ֆրանսա օդանաւային կամուրջ մը հաստատեց աղէտեալ վայրին մէջ, այլուր փոխադրելով ծանր վիրաւորները: Վարչապետը հրամայեց 15 միլիոն ֆրանք տրամադրել իբրեւ առաջին օգնութիւն: Կառավարութիւնը ազգային սուգ հռչակեց երէկ ամբողջ օրը (ուրբաթ): Ալժերիոյ Կառավարչապետն ալ կարեւոր գումար մը տրամադրեց: Ալժերիոյ կուսակալը Օրլէանվիլ երթալով, հաստատեց թէ շէնքերուն մէկ երրորդը քանդուած է, իսկ միւսները վնասուած են: Կուսակալը կ'ըսէ թէ քաղաքը սրտաճմլիկ տեսարան մը կը ներկայացնէ: Կատարեալ արտագաղթ մը սկսած է քաղաքէն, որ այժմ անապատի կը նմանի: Բնակիչները կը փախչին ամէն տեսակ կառքերով որոնց վրայ կուտակուած են ծերունիներ, մանուկներ եւ կիներ: Բոլոր ճամբաները խճողուած են փախստականներով: Զինուորները դիակներ կը փնտռեն աւերակներուն մէջ: Ոստիկան-զինուորներ կը հսկեն բարեկարգութեան, բոլոր խանութները փակուած են: Շարժագիրը ցնցումներ արձանագրած էր նաեւ Ալժէի, Պլիտայի եւ Օրանի մէջ: Ցնցումները յստակօրէն կը զգացուէին Սթրազպուրկի, Լոնտոնի եւ Հռոմի մէջ:

Արկածեալ մը կը պատմէ.

— Անկողնէս դուրս նետուեցայ ուժգին ցնցումէ մը, որուն յաջորդեց երկարատեւ որոտում մը: Անմիջապէս դուրս խոյացայ թանձր մութին մէջ, որովհետեւ ելեկտրական հոսանքը դադրած էր: Եռեւէս կը փլէր պանդոկին գլխաւոր մասը: Ահուսարսափի աղաղակները, վիրաւորներուն կանչերը եւ օգնութեան կոչերը կը լեցնէին մթնոլորտը, մինչ քարեր կը թաւալէին եւ պատեր կը փլէին շառաչալից: Այրեր, կիներ եւ մանուկներ ընդոստ արթննալով փողոց կը թափէին փոշեթաթախ: Յետոյ բուռն հով մը փչեց եւ փայլատակումներ երեւցան:

× Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, մեռեալներուն թիւն է 1200, վիրաւորներըն՝ 3000: Քառասուն հազար բնակիչներ փողոցներու մէջ կը պառկին:

Երէկ առտու ալ ցնցումներ զգացուեցան:

✤ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ✤

ՄԵՆՔ ԱԼ ՈՒՆԻՆՔ

Հայկական գրատուն մը գացէք եւ աչքէ անցուցէք դպրոցական, մանկական գիրքերը:

Ի՛նչ սիրուն, գոյնզգոյն հրատարակութիւններ,— քերական, այբբենարան, ընթերցարան:

Դժբախտաբար մեր գրավաճառները վարժուած չեն *էթալաժ* կազմելու:

Գիրքերը կը շարեն խառն ի խուռն: Կամ կը տեղաւորեն դարակներու մէջ: Այցելուն չի կրնար տեսնել ամէն բան:

Չի կրնար գաղափար կազմել, առանց այս կամ այն դասագիրքը թղթատելու:

Անցեալները գրատուն մը հանդիպած էի եւ զարմացայ տեսնելով այբբենարաններու եւ ընթերցարաններու ճոխութիւնը եւ այլազանութիւնը:

Հրատարակութիւններ կան Լիբանանէն, Սուրիայէն, Եգիպտոսէն, Իրանէն, Վենետիկէն, Փարիզէն եւ Պոլսէն:

Մեծ մասով՝ ընտիր տպագրութեամբ: Պատկերազարդ եւ գունաւոր:

Ամէն պարագայի մէջ, հրատարակիչները հոգ տարած են, կարելի եղածին չափ հաճելի, հրապուրիչ դարձնելու համար գիրքը:

Ամէն Այբբենարան եւ ընթերցարան իր գոյնը եւ բոյրը ունի եւ անկարելի է որ մանուկ մը չուրախանայ, առաջին տեսութեամբ:

Գեղեցիկ հրատարակութիւններ կան, նաեւ, Երեւանէն, արդիական տպագրութեամբ:

Պետական Հրատարակչականը լայն միջոցներ ունի, եւ միշտ կը գործէ:

Եթէ Լենին պապիկը, Ստալինը եւ ուրիշ թխածոյ պատմութիւններ մէկդի դնենք, անդին կը մնայ բաւական պաշար՝ ընթերցումի համար:

Տակաւին կրնայի յիշել արտասահմանի մանկական թերթերը, սկսելով Փարիզի «*Արաքս*»էն, որ մեծ յաջողութիւն գտաւ առաջին օրէն:

Անոնք որ դէզերով օտար հրատարակութիւններ կը գնեն իրենց զաւակներուն համար, առանց հետաքրքրուելու բովանդակութեամբ, վստահ եմ որ դարձի պիտի գան, եթէ բարեհաճին հայկական գրատուն մը հանդիպիլ:

Իրենց աչքերը պիտի բացուին: Եւ պիտի տեսնեն որ չարաչար սխալած են, հայկական ամէն բան տժգոյն, իսկ օտարինը փայլուն տեսնելով:

Մանուկներու այլասերման առաջին պատասխանատուները ծնողներն են:

Եթէ անոնք սորվին եւ սորվեցնեն թէ մենք ալ ունինք այգեստան, մրգաստան, ծաղկաստան, մանուկներու եւ պատանիներու համար, չարիքը կէս առ կէս կը պակսի:

Հրատարակիչները իրենք ալ պէտք է նոր միջոցներ խորհին, գիրքը տարածելու համար:

Այբբենարաններ եւ ընթերցարաններ կան որոնց գոյութիւնը միայն տպարաններ եւ գրավաճառները գիտեն: ՎԱՀԷ

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆ ՄՈՆՄՈՐԱՆՍիԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Աղքատախնամի վարչութենէն մեզի կը հաղորդեն թէ անցեալ կիրակի օր Կարդինալ Աղաճանեան այցելած է Մոնմորանսիի Հանգստեան Տունը, ընկերակցութեամբ Պաթանեան արք. ի, Ամատունի Ծ. վարդապետի եւ Քափթանճեան վրդ. ի, ինչպէս եւ Հոգաբարձութեան անդամներուն եւ ուրիշ ազգակիցներու: Աղքատախնամի կողմէ Կարդինալը ընդունած է նախագահ Պ. Արմենակ Աճէմեան: Հայ Կաթողիկէ Կաթող. պատրիարքը իր գոհունակութիւնը յայտնելով 10.000 ֆր. նուիրած է Հանգստեան տան:

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱԶԴԱՐԱՐԷ

«ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒՄԸ ԱՆՅԱՂԹԵԼԻ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԻՏԻ ՅԱՐՈՒՑԱՆԷ»

Խ. Միութեան արտաքին նախարարութիւնը ծանուցագիր մը հրատարակեց որով կ'ազդարարէ թէ «արեւմտեան Գերմանիոյ վերազինումը եւ զինակցութիւնը Արեւմուտքի հետ անյաղթելի դժուարութիւններ պիտի յարուցանէ, աւելցնելով նոր աշխարհամարտի մը սպառնալիքը»:

Ծանուցագիրը շնորհաւորելով միացեալ բանակի դաշինքին մերժումը Ֆրանսայի կողմէ, որուն ուղղուած կը թուի յայտարարութիւնը, կ'ըսէ թէ նոր ծրագիրներ կը մշակուին գերման զինապաշտութեան վերածնութեան համար: «Արեւմտեան երկիրներու զինուորական շրջանակները տենդագին գործունէութիւն կը ցուցնեն, որպէսզի բանակցութիւններ կատարուին կարելի եղածին չափ շուտ, արեւմտեան Գերմանիան միացնելու համար Արեւմուտքի զինուորական խմբակցութեան: Փորձելով նոր կազմակերպութիւն մը ստեղծել միացեալ բանակի ծրագրին տեղ, այս անգամ Մեծն Բրիտանիոյ մասնակցութեամբ, արեւմտեան պետութեանց վարիչ շրջանակները լռութեան կը մատնեն Խ. Միութեան Յուլիս 24ի եւ Օգոստոս 4ի առաջարկները գերմանական հարցի եւ Եւրոպայի հաւաքական ապահովութեան մասին: Այս առթիւ անհրաժեշտ կը համարինք յայտարարել թէ՝ ինչ անունով ալ ծածկեն գերման զինապաշտութեան վերահաստատման նոր ծրագիրները, անոնց անխուսափելի հետեւանքը պիտի ըլլայ արեւմտեան Գերմանիան վերածել նոր պատերազմի բոյնի մը եւ ծանրացնել Գերմանիոյ ներկայ բաժանումը: Կարելի չէ ըսել թէ սպառած են գերմանական հարցը լուծելու բոլոր հնարաւորութիւնները: Մինչ այդ նկատումով էր որ խորհրդային կառավարութիւնը առաջարկեց Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն՝ Չորսերու նոր ժողով մը գումարել օգոստոսին կամ սեպտեմբերին, քննելու համար գերմանական հարցը: Սակայն այդ պետութիւնները ցարդ չհաղորդեցին իրենց պատասխանը: Եւրոպայի ապահովութեան շահերը կը պահանջեն, փոխանակ զինուորական խմբակցութիւններ կազմելու, ստեղծել Եւրոպայի հաւաքական ապահովութեան դրութիւն մը, մասնակցութեամբ եւրոպական բոլոր պետութեանց, անկախ՝ անոնց ընկերային կարգուսարքէն»:

Ծանուցագիրը յատկապէս կը յիշեցնէ թէ արեւմտեան Գերմանիոյ վերազինումը

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԱԿԱԿՐՕՆԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ ՍԱՍՏԿԱՑՈՒՄ

Ուրեմն գաղափարական նկատումներէն աւելի, զանազան ակնկալութիւններն են որ կը մղեն Մոսկուան յանկարծ փոխել իր դիրքը, որեւէ հարցի հանդէպ: Թէեւ կը փորձեն միշտ գաղափարական պատճառներով բացատրել «նորութիւնը», սակայն յաճախ դժուար չէ թափանցել բուն շարժառիթին, զոր խնամով կը պահեն:

«Փրաւտա»ն, իր 24 Յուլիսի խմբագրականով, կը փաստէ թէ կառավարութիւնը ընդգրկած է կրօնական նոր քաղաքականութիւն մը: Աւելի ճիշդ՝ վերադարձած է իր նախապատերազմեան դիրքին, այսինքն պայքարի, այս անգամ կիրարկելով նոր միջոցներ: Ինչպէս կ՚երեւայ, հակակրօնական քարոզութեան փաստարկութեանց մէջ ալ նոր գիւտեր կան:

Մեզի համար մասնաւոր նշանակութիւն մը կը ստանայ այս լուրը, երբ նկատի ունենանք թէ թափուր է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան Աթոռը, թէ նոր ընտրութիւնները պիտի ըլլան կառավարութեան արտօնութեամբ: Անշուշտ եթէ չձգձգուին տասնեակ մը տարիներ, ինչպէս եղաւ պատերազմէն առաջ:

Իսկ եթէ շուտով տեղի ունենան, հարց կը ծագի թէ որո՞ւ համար ... «Ներս»ի՞ թէ «դուրսի»: Որովհետեւ դժուար պիտի ըլլայ բացատրել անշահախնդիր եւ բարեհաճ արտօնութիւն մը, երբ Մոսկուան վերսկսած է հակակրօնական բուռն պայքարը: Անշուշտ կրնայ ճարտարօրէն հաշտեցնել հակասութիւնները, տալ ճարպիկ «պատճառաբանութիւններ» ... Բայց մեզի համար հարցը դրուած է, միայն դէպքերը ցոյց պիտի տան թէ ինչ պիտի ըլլան անոր այս կամ այն դիրքին իսկական լծակները, հետապնդած նպատակները:

Ընդհանուր գետնի մը վրայ սակայն, հետաքրքրական է եւ այժմէական զբաղիլ այն քաղաքականութեամբ զոր սովետական կառավարութիւնը կիրարկած է կրօնքին հանդէպ, իր իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր:

Խորքին մէջ միշտ հակակրօն եղած է ան, եւ ստիպուած է այդպէս ըլլալու: Կը տեսնենք թէ ինչու:

Կրօնքին հանդէպ իր զիջումները, նոյն իսկ թոյլատուութիւնները, եղած են պարագայական, եւ միշտ ժամանակաւոր: Ոչ մէկ զարմանք կը պատճառէ «Փրաւտա»յի յօդուածը: Կը սպասուէր: Պատերազմի տարիներու տեղատուութեան իբրեւ հակազդեցութիւն, մակընթացութեան շրջան մը սկսաւ զինադադարէն անմիջապէս վերջ: Այդ է որ կը շարունակուի, եւ հիմա կարգը կրօնքին է: Մոսկուան, — որ սկիզբէն ի վեր սովետական նոր մարդը կերտելու իր քարոզութեան առանցք դարձուցած է հողեղէնական պահանջները, — լաւ գիտէ թէ դժուարին եւ նրբին պարագայի մը առջեւ կը գտնուի: Զարթած է հաւաքականութեան հոգեկան ուժը: Այս անգամ խնդրոյ առարկան անհատ մը չէ, որուն կարելի է հրահանգել, եւ ուղղակի միջոցներով ստիպել որ այս ընէ կամ չընէ: Իր դիմացն ունի ժողովրդական ամբողջ զանգուած մը, տոգորուած՝ առհաւական միթիքով: Ինչպէս կը խոստովանի «Փրաւտա»ն. — «Կը հաստատենք թէ Խ. Միութեան մէկ ծայրէն միւսը, միշտ ամուր կառչած կը մնան կրօնական նախապաշարումները»:

Ու կը թելադրէ սաստկացնել անաստուածութեան եւ գիտական ըմբռնումներու քարոզութիւնը բոլոր դաւանանքներուն դէմ, մասնաւորաբար ընդդէմ մահմետականութեան եւ օրթոտոքս եկեղեցւոյ: Յետոյ խստօրէն կը քննադատէ ցարդ կատարուած աշխատանքը, գտնելով զայն անբաւարար:

Այս խոստովանութիւնը յայտնապէս կ՚ապացուցանէ թէ համայնավար քարոզութիւնը ձախողած է իր հակակրօնական պայքարին մէջ: Նոր ռազմավարութիւնը արդիւնք մը պիտի տա՞յ: Տարակուսելի է: Ցամենայն դէպս մօտ ապագայի մը մէջ չի կրնար մեծ ազդեցութիւն գործել: Որովհետեւ այս խնդրին մէջ կարճ է կառավարութեան թեւը, շատ մը պատճառներով:

Նախ, ինչպէս ըսինք, դիւրին բան չէ խաղալ զանգուածի մը խղճին հետ: Երկրորդ՝ Մոսկուան սահմանափակ միջոցներ ունի միայն իր տրամադրութեան տակ: Չի կրնար շատ բիրտ միջոցներ կիրարկել, չի կրնար ուղղակի ոստիկանական միջամտութեան դիմել: Նոյնիսկ եթէ անուղղակի միջամտութիւններ կատարէ, գործնապէս անկարելի է բռնանալ որ քաղաքացին չհաւատայ: Զանազան պատրուակներով, կրնայ եկեղեցիներն ալ գոցել. բայց կրնա՞յ իւրաքանչիւրին օձիքէն բռնել եւ պարտադրել որ փակէ իր ներսի եկեղեցին... Այդպիսի դիրք մը պիտի խրտչեցնէր հանրային կարծիքը, եւ մանաւանդ պիտի հակասէր սովետական սահմանադրութեան, որ խղճի ազատութիւն կը շնորհէ քաղաքացիներուն: Արդ՝ գոնէ երեւութապէս, Մոսկուան ջանացած է միշտ չշեղիլ Սահմանադրութեան տրամադրութիւններէն: Ուրեմն ստիպուած է անուղղակի միջոցներու դիմել: Եւ նոյն Սահմանադրութեան մէջ կը գտնէ իր զէնքը: Արդարեւ, եթէ հոն կ՚ընդունուի անհատին խղճի ազատութիւնը, միւս կողմէ կառավարութեան առջեւ բաց դուռ մը ձգուի, կրօնքներու դէմ պայքարը իր պարտականութիւնը դարձնելով:

Այս պայմաններուն մէջ, հակակրօնական քարոզութիւնն է որ Մոսկուայի ձեռք կը դառնայ պաշտօնական միակ գործիքը: Եւ այս՝ մամուլով, դասախօսութիւններով, ինչպէս նաեւ դպրոցներու կրթական ծրագիրներով:

Դպրոցներու ազդեցութիւնը, անշուշտ շատ մեծ է: Բայց, որքան ալ համայնավար կաղապարներով մարդիկ հասցնեն հոն, սերունդներ պէտք է անցնին որպէսզի վերջնական արդիւնքի մը յանգի անաստուածութիւնը: Որովհետեւ, կայ ընտանիքներէն ներս «հին»երու ազդեցութիւնը, աւելի ճիշդ հակազդեցութիւնը, որ առաւել կամ նուազ կը չէզոքացնէ համայնավար դաստիարակութիւնը: Այս տեսակէտով խոչընդոտ մըն է ընտանիքը սովետական մարդուն ձեւակերպման դէմ: Թէեւ յեղափոխութեան սկիզբները փորձեցին ժխտել զայն, բայց ստիպուեցան ընտրել երկու չարեաց փոքրագոյնը, եւ վերադառնալ ընկերային այդ հին կորիզին: Բայց կրկին զօրաշարժի կ՚ենթարկուին մամուլ եւ դասախօս, «դաստիարակելու» համար հիները մանաւանդ, եւ քանդելու հաւանական պատուարները ընտանիքներէն ներս, ցցուած սովետական մարդու կազմաւորման դիմաց: Ուրեմն հակակրօնական այս շարժումը, որ աւելի մեծ համեմատութիւններ ստացած է քան թէ անցեալին, կը վերաբերի առաւելաբար ընտանիքներուն: Կը յուսան սիրաշահիլ երէցները, եւ այդպէսով արագացնել դպրոցներու մէջ կազմաւորումը, որ ինչպէս տեսանք, դանդաղ է դեռ:

Մամուլը աննախընթաց սաստկութիւն մը ցոյց կուտայ վերսկսած այս պայքարին մէջ: Բնականաբար: Պէտք է վերագրաւել պատերազմի տարիներուն կորսուած գետինը: Քիչ զիջումներ եւ նահանջներ չկատարեցին այդ շրջանին:

Իսկ թէ ինչ են հակակրօնական ներկայ փաստարկութիւններն ու պատճառաբանութիւնները, թէ ինչու սովետական վարչաձեւը ստիպուած է տապալել կրօնքը, կը տեսնենք տակաւին:

Ա. Վ. – ԱԶԱՏ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ներգաղթէն վերջն ալ, դժբախտաբար, մնացողներուն աչքերը սեւեռած մնացին դէպի հեռաւոր հորիզոններ, — Հարաւային Ամերիկայէն մինչեւ Նոր Զելանտա կամ Աւստրալիա ու Քանատա: Ու առիթը ներկայանալուն, մեկնեցան հարիւրներով եւ հազարներով, մասնաւորաբար դէպի Արժանթին, ուր իրենց հետ տարին ալ ազգային շունչ եւ ցեղային կենսանորոգ շիճուկ՝ աշխարհի այդ ծայրամասին մէջ շինող քոյր գաղութին:

Գացին երիտասարդներ, տնտեսական փայլուն ապագայ կերտելու վառ երազներով: Գացին ընտանիքներ, իրենց զաւակներուն խաղաղ ու հանգիստ կեանք մը ապահովելու մտահոգութիւնով: Գացին նաեւ եղեամը իրենց գլխուն նստած անզաւակ բազմաթիւ ամոլներ, որոնք հոս տուն մը ունէին գլուխ հանգչեցնելիք եւ ապրուստ մը՝ իրենց վերջին տարիներուն համար: Հարցուցէք այս վերջիններուն՝ թէ ինչո՞ւ գացին:

Գացին՝ պարզապէս գացած ըլլալու համար: Ու զղջացին: Ոմանք յաջողեցան վերադառնալ: Ուրիշներ կը հալեցնեն տարիներու ընթացքին հոս շինած իրենց տնտեսութիւնը:

Այս տողերը նպատակ չունին դատապարտելու մեկնողները եւ ոչ ալ պղտորելու միտքը անոնց, որոնք կը մտածեն տակաւին «չուելու» մասին: Ամէն ոք ազատ է իր ըմբռնած ձեւով մտածելու, գործելու եւ տնօրինելու իր տան գործը: Ոչ ոք կ՚ուզէ կամ կրնայ արգելք հանդիսանալ:

Կ՚ուզէինք պարզապէս մատը դնել վէրքի մը վրայ, որ հինէն ի վեր կրծեր է մեր ժողովուրդի միտքն ու հոգին, պատճառ ըլլալով ազգային աղէտի:

«Գնում է Հայը՝ դէպի դարիպութիւն», կ՚աղաղակէր երէկ ողբացեալ Ակնունին: Իսկ այսօր, դարձեալ «Գնում է» հայ գաղթականը՝ դէպի նոր գաղթականութիւն:

Երեսունըհինգ հազար հաշուող յունահայ գաղութը՝ այսօր կը տատանի 9500—10.000ի միջեւ ու հակամէտ է աւելի նուազելու:

Բայց, ինչ որ ալ պատահի, պէտք է համոզուինք որ այս երկրին մէջ պիտի մնայ գաղութ մը՝ իր եկեղեցիներով, վարժարաններով ու կազմակերպութիւններով:

Արդ, պիտի ուզե՞նք գոնէ այսուհետեւ, դաս առնելով անցեալէն, մտածել ազգովին այն միջոցներուն մասին, որոնք կրնան հիմնաւորել ու հաստատուն գաղութի վերածել յունահայութիւնը:

Այսօր կը զղջանք երէկուան կորսուած առիթներուն համար: Պիտի ուզե՞նք բան մը ընել, որպէսզի վաղը չզղջանք մեր այսօրուան անփութութեան համար:

Ներգաղթէն վերջ, մեր գաղութին մէջ գոյութիւն ունեցող համերաշխութեան մթնոլորտը լաւագոյն առիթը կ՚ընծայէ մեզի՝ ազգովին հաւաքուելու մէկ սեղանի շուրջ եւ մտածելու այն կարելիութեանց մասին, որոնք կրնան ստեղծուիլ այսօր ալ, եթէ բոլոր մուրճերը իյնան մէկ սալի վրայ եւ բոլորին ճիգերը լարուին՝ գաղութը հիմնաւորելու ուղղութեամբ:

Ամէն բանէ առաջ հոգեկան ու բարոյական ուժերու զօրաշարժ՝ անոնց կողմէ՝ որոնք վերջնապէս որոշած են մնալ այս երկրին մէջ: Գաղութը պէտք է վերանորոգուի ու նոր կաղապար ստանայ եւ ազգային վերին իշխանութենէն մինչեւ հանրային ամենայետին գործօնները սատեղ –

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

Զօրս գլխուոր, նոյնքան մը գաղտնի ոստիկաններ եւ ոստիկանութեան Ա. կարգի քօմիսէր մը կ՚ընկերանան իրենց մինչեւ Հայտար Փաշա եւ ուղղակի շոգեկառք կ՚առաջնորդեն զիրենք: Այնտեղ միայն ոստիկանութեան քօմիսէրը, որ իրենց հետ մէկտեղ կառախումբ կը մտնէ, իրեն հետեւող չորս գաղտնի ոստիկաններուն հետ, կ՚ըսէ թէ Գոնիա պիտի երթան:

— Այնպէս կարծեցինք թէ, կը յարէ Զօհրապ, Գոնիա աքսորավայր պիտի դառնայ մեզի համար, որովհետեւ գիտէինք որ եթէ Պոլիս վտանգուէր, այդ քաղաքը պիտի փոխադրուէին սուլթանը, պետութիւնը իր բոլոր ճիւղաւորումներով, օտար տէրութեանց դեսպաններն ու ոչ – իսլամ հասարակութեանց հոգեւոր պետերը:

★

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ. — Ինչպէս Անտոնեան ալ կը հաստատէ, Ապրիլ 11/24ի ձերբակալութիւններէն ետք, Վարդգէս գրեթէ ամէն օր դիմումներ կը կատարէր, աքսորականներուն փրկութեան համար: Միեւնոյն ատեն կ՚աշխատէր ետ առնել «Ազատամարտ»ի 450 ոսկին, որ պիտի բաժնուէր աքսորականներու ընտանիքներուն: Մասնաւոր տեսակցութիւններ ունեցած էր ոստիկանութեան անբարոյական վերատեսուչին՝ Պէտրի պէյի, Իթթիհատի ընդհ. քարտուղար Միտհատ Շիւքրիի, Ճանպոլատ պէյի եւ ուրիշ ազդեցիկ անձերու հետ, միշտ անմէջ հաւաստիքներ ստանալով:

Աքսորականներու մասին կցկտուր տեղեկութիւններ կը ստանայինք ընտանիքներուն ուղղուած Թուրքերէն «քարտ»երով: Գիտէինք որ ողբացեալ Յ. Շահրիկեան խիստ եւ պատճառաբանեալ բողոքագիր մը ուղղած էր Թալէաթի:

Պոլսոյ առժամեայ կոմիտէն յաջողած էր գումար մը ճարել եւ աքսորական ընտանիքներուն բաժնել ամսական 2–3–4 ոսկի, համաձայն իւրաքանչիւր ընտանիքի անդամներուն թիւին:

Անգամ մը Պէտրի պէյ պահանջած էր փոխանորդագիր մը բերել աքսորականներէն, 450 ոսկիին համար: Վարդգէս առաջարկած էր Զաւէն պատրիարքը, բայց մերժելով իբրեւ փոխանորդ ընդունած էին զինքը:

Վերջին անգամ խոստացած էին վճարել այդ գումարը, իբրեւ «Ազատամարտ»ի պաշտօնէութեան իրաւունքը: Եւ օր մը նշանակած էին, որպէսզի Վարդգէս ներկայանայ եւ գանձէ:

Գնաց եւ չվերադարձաւ:

Իրիկուան դէմ, երբ լուր առնելու գացած էի, Տիկինը դուռնէն կ՚ողբար արտասուալից.

— Վարդգէսը ձերբակալեր են: Քիչ առաջ բազմաթիւ ոստիկաններ եկան եւ երկու – երեք պարկ թուղթ եւն. գրաւելով առին տարին: Զօհրապն ալ ձերբակալեր են...

Այն ատեն կը պատմէին թէ խուզարկութեան միջոցին, երբ Զօհրապ կը յայտնէ իր հանգամանքը, տաճկցած հայ լրտես մը, Հիտայէթ, որ իմ բանտարկութեանս ատեն ալ երկդիմի եւ դաժան դիրք մը բռնած էր, կը պատասխանէ.

— Այդ օրերը անցան...

Այս հրէշը իրեն սահմանուած պատիժէն խուսափեցաւ մեղսակցութեան մը շնորհիւ, Անատոլու փախչելով: Իրազեկներ կ՚ըսեն թէ Կարսի մէջ ալ չարիքներ գործած էր, հայ – թրքական պատերազմին ատեն:

Բանտին մէջ միշտ կը ծածկէր իր ծագումը, պնդելով թէ Խարբերդցի Թուրք մըն է: Բոլոր ձերբակալութեանց մէջ գործօն դեր կատարած է Յար. Մկրտիչեանի հետ, որ իր պատիժը գտաւ զինադադարին: Իրեն յանձնուած էր մասնաւորապէս կալանաւորները խուզարկելու, լրտեսելու պաշտօնը. — Ծ.

ՎԱՐԴԳԷՍ ԵՒ ԶՕՀՐԱՊ ԳՈՆԻԱՅԻ ՄԷՋ

Ա. Անտոնեանն է որ կը շարունակէ. —

Ոչինչ գիտենք այս գիշերային ուղեւորութեան մասին: Անշուշտ իրենց առաջին հանգրուանը եղաւ Էսկիշէհիր, բայց հաւանական չէ որ հոն կանգ առին: Քաղաքին մէջ այդ միջոցին մեծ պատրաստութիւններ կ՚ըլլային Սուլթանին, գահաժառանգին, պալատականներուն եւ կառավարութեան անդամներուն ընդունելութեան համար, որովհետեւ Տարտանէլի անկումը շատ մօտալուտ կը թուէր, եւ Էսկիշէհիր պիտի ըլլար Թուրքիոյ ժամանակաւոր մայրաքաղաքը, ենթադրելով որ անկէ ալ խոյս տալու չպարտաւորուէին: Շատ շէնքեր, մասնաւորաբար քաղաքին շքեղագոյն պանդոկը որ Հայու մը սեփականութիւնն էր, եւ որ սուլթանին բնակութեան պիտի յատկացուէր, գրաւուած, յարդարուած ու փակ կը մնային:

Էսկիշէհիրէն անդին, երկաթուղին երկու ճիւղի կը բաժնուի, մէկ ճիւղը Էնկիւրիի եւ միւսը Գոնիայի ուղղութեամբ: Այս վերջինն էր որ վիճակեցաւ իրենց, եւ որքան ալ ստոյգ թուական մը չունինք այդ օրերու մասին, կարելի է ենթադրել թէ Գոնիա ժամանեցին Մայիս 22ի գիշերը կամ Մայիս 23ի առտուն:

(9) (Շար.)

ՏԱՔ ՈՒ ՊԱՂ

ԱՌԱՆՑ ԱՐՑՈՒՆՔԻ

★

Անսպասելի հիւանդութեան մը արձապանգը՝ նոր աշխարհէն, «դպրոցական տղաք կուլան առանց արցունքի»:

Այս աներեւակայելի համաճարակը ըսկսած է մուտք գործել Ամերիկայի մէջ, տարածուելով նահանգէ նահանգ եւ լուրջ մտահոգութեան մատնելով գիտնականները: Աշխարհահռչակ գիտուններ, ափ ի բերան մնացած այդ անբնական երեւոյթին առջեւ, ի զուր կը ճգնին դարման մը գտնել եւ հասկնալ հիւանդութեան բուն պատճառները:

Եթէ ըսէին թէ հայ մամիկին աչքերուն մէջ, արցունք չէ մնացած՝ սպառելով իր գերդաստանին սպանդը, գիտնականները միաբերան պիտի պատասխանէին թէ արցունքը ցամքած է այլեւս հայ մամիկին աչքերուն մէջ, որովհետեւ չարաչար գործածած է զայն: Մինչ ամերիկացի տղան որ թերեւս լալու մասին գաղափար անգամ չունի, ինչպէս կուլայ առանց արցունքի:

Ցարդ ցաւի ու վշտի արտայայտութիւն մըն էր արցունքը: Ժամանակին, մասնաւոր լացող կիներ եղերամայրեր կը վարձէին սգակիրները, իրենց վիշտը արտայայտելու համար:

Հայ բանաստեղծը, մահամերձին նըւիրած իր երգով, անոր վերջին ցանկութիւնը կ'արտայայտէր ... « Եւ լացող մ'իր վրան»:

Հայկական առածը կ'ըսէ.— «չլացող երեխային կաթ չեն տար»: Երախան ի՞նչպէս պիտի զգա՞յնէ այդ, եթէ արցունք չթափէ իր աչքերէն: Զարաճճի տղուն կերած հայրական ապտակին արձագանգը ի՞նչպէս պիտի զգացնէ, եթէ իր աչքերէն չցոլացնէ արցունքը ...

Վերջապէս այս հիւլէական դարուս, եթէ գիտնականները չկրնան առանց արցունքի հիւանդութեան առաջքը առնել, այն ժամանակ, կարելի է ըսել թէ բան մը փոխուած է վերջապէս, այս աշխարհին մէջ:

Իսկ մեր Վահէն պիտի ըսէր.

— « « Ի՞նչ լաւ պիտի ըլլար, եթէ այդ համաճարակը տարածուէր ամենուրեք, հոն ուր մարդկային էակ մը բոյն դրած է: Եթէ գիտնականները փոխանակ «արցունք թափելու մասին մտածելու», «արցունք ցամքեցնելու» միջոցներ խորհէին, այն ժամանակ բան մը բրած կ'ըլլային»:

Ո՞վ գիտէ թերեւս գիտնականներուն հըրածը, բնութիւնը ինքն յանձն առած է ընել:

ՄԵՂՈՒ

ծաւործ ճիգով մը լծուին շինարար աշխատանքի:

Նոր եւ կենսանորոգ շարժում մը ստեղծելու համար տարրերը չեն որ կը պակսին մեզի: Այլ այն մղիչ ուժը, որ կարենայ զանոնք համադրել, շաղախել եւ յարմարագոյն ձեւով օգտագործել հո՛ն՝ ուր պէտք է:

Եւ այդ ուժը կրնայ հանդիսանալ ամբողջ գաղութին վստահութիւնը վայելող եւ անոր կամքը ներկայացնող ազգային իշխանութիւնը, որ յաճախակի պէտք է պատուաստուի գործունեայ եւ վճռական տարրերով:

Ազգային մեքենան պէտք է իւղոտել ու չթողուլ՝ որ ժանգոտի, որպէսզի մեր հանրային կեանքին մէջ ճահիճ չստեղծուի:

Ունինք հայեցի շունչով հասակ նետած խանդավառ ու ծաղկեփթթաստղութիւն մը, որ մեծագոյն գրաւականը կը կազմէ մեր գաղութին կենսունակութեան: Ընենք այնպէս՝ որ այդ երիտասարդութիւնը օգտագործուի առաւելագոյն չափով, գաղութի կեանքին նոր թափ տալու եւ ստեղծելու համար ոգեւոր մթնոլորտ մը:

Առնցմէ զատ կան՝ գաղութը չահագրգռող կարեւոր հարցեր, որոնք սեղանի վրայ են տարիներէ ի վեր, առանց գտնելու իրենց վերջնական լուծումը:

Ազգային վերին իշխանութիւնը, յեցած ժողովուրդի նիւթական եւ բարոյական աջակցութեան, վստահ ենք՝ որ կրնայ լաւագոյն արդիւնքները յանգիլ՝ գաղութը հիմնաւորելու ուղղութեամբ տանելիք իր աշխատանքներուն մէջ, եթէ չպակսի իրեն հաւատքը, ստեղծագործ ճիգը եւ գործելու վճռակամութիւնը:

ԱԶԱՏ ՕՐ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԴԻՐՔԸ

ԵՒ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Եգիպտոսի վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւն բրած է ամերիկեան թերթի մը, Միջին Արեւելքի պաշտպանութեան մասին.—

Կ'ուզենք մեր դերը կատարել՝ ի նըպաստ արաբ. ազգերու կամ ժողովուրդներու խնդիրներու կարգադրման, որովհետեւ արաբ. որեւէ պետութեան պատկանող խնդիր մերը կը նկատենք: Կը զգանք, թէ մեր ձգտումը պէտք է ըլլայ արաբական աշխարհը կազմակերպել միացեալ ընտանիքի մը մէջ:

Համոզուած եմ որ արաբ. աշխարհը միացած՝ խաղաղութեան ամէնէն կարեւոր ազդակներէն մէկը պիտի ըլլայ ոչ միայն Միջին Արեւելքի, այլ ամբողջ աշխարհի մէջ: Կը հաւատամ թէ, Սուէզի հարցի կարգադրութենէն վերջ Եգիպտոսի դերը պէտք է ըլլայ կազմել՝ արաբական աշխարհ մը, որ կարելի եղածին չափ սատարէ յառաջդիմութեան եւ քաղաքակրթութեան:

Թուրքիոյ եւ Փաքիստանի դաշնագիրը՝ մեր մերժած Միջին Արեւելքի պաշտպանողական կազմակերպութենէն տարբեր լուծում մըն է:

Միջին Արեւելքի պաշտպանութեան ոչ մէկ դաշնագիր պիտի յաջողի, եթէ նախապէս չկարգադրուին արաբական գանազան խնդիրները:

Եգիպտական հզօր բանակ մը պիտի կրնայ կենսական դեր խաղալ Միջին Արեւելքի պաշտպանութեան մէջ: Երբ Եգիպտոսի բնակչութիւնը ութ միլիոն էր, մեր բանակի ուժը երկու հարիւր հազարը կ'անցնէր: Այսօր, մեր բնակչութիւնը 23 միլիոնի հասած է եւ ոչ մէկ պատճառ մեզի կ'արգիլէ հինգ հարիւր հազարնոց բանակ մը կազմելէ:

Եգիպտացի զինուորը շատ շուտ կը սորվի նոր զէնքերու գործածութիւնը: Զրահապատ միջոցներու, սաւառնակներու եւ հրետանիի պէտք ունինք: Խորապէս համոզուած եմ որ մեր զինուորներն ու օդանաւորդները դիւրութեամբ կրնան յարմարիլ արդիական ռազմական իրերուն:

Ամերիկեան նախորդ կառավարութիւնը, սխոնականութեան զօրավիգ կանգնելով անիրաւ եղաւ Արաբներուն հանդէպ: Արհամարհեց արաբական իրաւունքները, նոյնիսկ ամերիկեան շահերը եւ ամերիկեան հմայքը: Եւրոպայի Հրեաներու հարցը լուծել փորձած ատեն ամերիկեան քաղաքականութիւնը աւելի մեծ խնդիր մը ստեղծեց Միջին Արեւելքի մէջ:

Իսրայէլի հարցը կը լուծուի այն ատեն երբ Արաբները իրենց հողերը եւ տուները վերադառնան եւ Իսրայէլացիները համոզուին, թէ պէտք է յարգեն Միացեալ Ազգերու որոշումները:

Ներկայ կառավարութիւնը շատ կորով պէտք է ի գործ դնէ, Թրումընի վարչաձեւի անիրաւութիւնները դարմանելու եւ Իսրայէլի թոյլ չտալու համար, որ շարունակէ իր ներկայ յարձակողական քաղաքականութիւնը: Եթէ այդ քաղաքականութիւնը շարունակուի, շատ վտանգաւոր կացութիւն մը պիտի ստեղծուի Միջին Արեւելքի մէջ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահը նիստի հրաւիրեց Ապահովութեան ազգ. խորհուրդը: Այս առթիւ պիտի քննուի նաեւ Գերմանիոյ վերազինման խնդիրը::

ՄԱՐՈՔԷՆ հասած լուրերու համաձայն, երկու ահաբեկչական բջիջներ երեւան հանուած են, ձերբակալութեան մը շնորհիւ: Հետապնդումները կը շարունակուին: — Մարոքի Հրեաները Իսրայէլ կը փոխադրուին օդանաւերով եւ ծովու ճամբով եւ անմիջապէս կը տեղաւորուին հողագործական շրջաններու մէջ:

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ուժի եւ ածուխի գիները զեղչելու համար խորհրդակցութիւններ կը կատարուին դահլիճին մէջ:

ՀՆԴԿԱՉԻՆԻ համայնավար շրջանը (Վիէթմին) 8451 գերիներ արձակած է մինչեւ Սեպտ. 5:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՆԵՐԿԱՆ ԵՒ ԲԱՑԱԿԱՆ

★

«Յառաջ»ի Օգոստոս 25 թուակիր թիւին խմբագրականը ուշադրութիւնս գրաւեց,—Ներկան ու բացական: Այո, մասնաւորուած երեք դասերէն շատ քիչերն են որ ներկայ են միշտ, հայկական որեւէ ձեռնարկի մէջ, միւս երկու դասակարգը օրը իրիկուն կ'ընեն վերէն նայելով:

Իսկ ներկաներն ալ կը նօսրանան հետզհետէ: Իրողութիւն է որ յոգնած են, երեսուն տարի շարունակ շալկելով ամէն բեռ: Ներկաները ամէն տեղ են իրենց գործքով, նիւթականով եւ բարոյականով: Ներկաները չեն մերժեր իրենց վրայ դրուած որեւէ պարտականութիւն, բայց, ինչպէս ըսի, սկսած են նօսրանալ:

Մշակոյթի ասպարէզին մէջ ալ ներկան է որ կ'երեւայ: Ո՞ւր են միւս երկու դասակարգի գրողները եւ ընթերցողները:

Շատ քիչեր գիրք եւ թերթ կը կարդան, մեծ մասով միջին դասէն եւ բանուոր դասակարգէն: Որո՞ւ վերագրենք այս մեկուսացումը: Եթէ մեղաւորը կուսակցութիւններն են, եթէ կրօնական դաւանանքն է, յանցանքը միւս երկու դասերուն վրայ կը ծանրանայ: Փոխանակ մեկուսանալու հաւաքուինք իրարու մօտ եւ թոյլ չտանք որ ազգը, գիրն ու գրականութիւն խաղալիկ դառնան. օրինակ առնենք օտար ազգերէն որոնք նոյնպէս կուսակցութիւններ ունին, գլուխներ կըպատռեն, բայց ի հարկին միացեալ ճակատ կը կազմեն:

Մասնանշուած երկու դասակարգերը ոչ կ'աշխատին, ոչ ալ կը ձգեն որ ուրիշներ աշխատին: Կարդալ կ'ուզեն, բայց ոչ վճարովի: Ամէն օր մեր աչքերով կը տեսնենք, Ֆրանսացի ամուսինը իրեն յատուկ թերթը գնելով գործի կ'երթայ, կինը եւ երիտասարդն ալ իրենց թերթերը ունին, առանց հաշուելու զանազան գիրքեր:

Վերոյիշեալ երկու դասերը ե՞րբ պիտի սթափին, իրենց տեղը գրաւելով հանրային կեանքին մէջ:

Հայը Հայ պահելու գլխաւոր միջոցն է գործակցութիւն զանազան հոսանքներու միջեւ, համաձայն իւրաքանչիւրին կարողութեան: Ազգին ցաւը կը տեսնենք, հետեւանքներն ալ դաղանիք չեն ոեւէ մէկուն համար: Բայց տարրական պայմանն է ոեւէ Հայի համար ըլլալ ուղղամիտ եւ իսկապէս հայրենասէր: Այսպէս կրնանք Հայը Հայ պահել, մինչեւ այն ցանկալի օրը երբ ամէնքս ձեռք ձեռքի պիտի երթանք մեր սպասած սիրելի հայրենիքը, Հայաստան:

ԱՐՄԷՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՄԱՔՈՒՐ ԳՐԵԼ, ՄԵԼԱՆՈՎ ԵՒ ՄԷԿ ԷՋԻ ՎՐԱՅ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ՀԱՐԱԶԱՏ ՈՐԴԻ...

Զ.

Զինավաճառի մը խանութին առջեւէն անցած ատենը, օր մը, ներս մտաւ, եւ երեք դեղին ոսկի տալով սքանչելի հրացէն մը գնեց:

— Աղէկ եւ ճիշդ կը բանի՞, հարցուց զինավաճառին:

— Սուտ չի զուրցեր, ըսաւ մարդը:

Այդ զէնքը մարմնոյն վրայ հանգչած, բարերար ազդեցութիւն մը ըրաւ: Զօրութեամբ մը օժտուած զգաց ինքզինքը վերջապէս: Շիտակ է որ ճշդիւ չէր գիտեր թէ ինչ պիտի ընէր այդ զէնքով: Բայց հեռաւոր եւ տարտամ զգացում մը ունէր թէ այդ զէնքը պիտի կրնար ոեւէ ձեւով լուծել կնճիռը այն դժոխային կացութեան, որուն մէջ անդթօրէն կը գալարուէր:

Օդը սաստիկ տաք էր: Կառք մը նստաւ եւ Օսման պէյ գնաց: Արեւելեան նուագախումբի մը մելամաղձոտ մեղեդիներուն ի լուր սիրտը լեցաւ բուռն արտմութեամբ: Իր հին մէկ սովորութեան վերադառնալով՝ դրամական պարգեւներ նետեց նուագածուներուն: Քանի մը շիշ օղի կուլ տուաւ, եւ ալքոլին շոգիները ուղեղը բռնեցին: Ատեն ատեն ձեռքը կը տանէր տափատին ետեւի գրպանը՝ զէնքին ներկայութիւնը հաստատելու: Զանձրացած դուրս ելաւ նորէն ու դէպի Շիշլի քալեց: Ճամբուն վրայ եռուզեռ մը կար, արտասովոր ոգեւորութիւն մը որ անխորժելի չէր Բենիամինի: Քիչ մը տատանելով, կը քալէր կամաց կամաց, շուրջը դիտելով, մարդերը, կառքերն ու թրամվայները:

Մէկէնիմէկ, աչքին խոշոր կառք մը հանդիպեցաւ, որ կ'երթար միջակ արագութեամբ մը: Ի՞նչ էր, նայեցաւ ուշիուշով, այո, անոնք էին. տիկին Բարսեղեանը, հօյակապ նստուածքով մը, քովը զոքանչը՝ Սոֆիկ հանըմ, դիմացնին Վահէն, որուն միակնոցը հեռուէն կը շողար. մէջտեղերնին կեցած էր Արամը, ճիշդ այն նաւաստիի հագուստովը, որով լուսանկարուած էր: Զուեսան զինքը, կամ այնպէս կեղծեցին:

Մալվինէ, ժպտուն, կը խօսէր Վահէին հետ, կատարելապէս երջանիկ երեւոյթով մը: Զոքանչն ալ գոհունակ կ'երեւար: Բայց այդ ընտանիքին մէջ ամէն մարդ ուրախ ու երջանիկ էր ուրեմն բացի իրմէ:

— Վայ թշուառականներ, գոռաց ներսէն, երբ իր բովանդակ արիւնը սիրտը կը խուժէր ուժգնութեամբ:

Արագաքայլ ետ դարձաւ: Մթնելու դեռ երկու ժամ կար: Բերա իջաւ: Զիստին վրայ զէնքը կը սեղմէր տենդոտ մատուըներով: Զարհուրելի բաներ անցան մըտքէն: Արիւնոտ ծրագիրներ շինեց: Ամէն բան մէկ հարուածով վերջացնելու պէտքը կը զգար:

— Վերջապէս, կը մտածէր, այս վիճակը չի կրնար տեւել:

Առանց իր ուզելուն, մեքենաբար քայլերը Փէրիտէ ուղղուեցան: Տանը առջեւը գտաւ ինքզինքը: Մէկ քանի գիշերէ ի վեր չէր գացած: Այդ տան մէջ իրեն համար միակ համակրելի մարդը Կիրակոս աղբարն էր, որուն դէմքին վրայ կը կարդար իր դժբախտութեան ցաւը: Վերջերս լիովին պարզեւ կուտար անոր միշտ: Կիրակոս աղբար հառաչանքով մը կը պատնէր, ճակատը կը դնէր:

— Վերը մարդ կա՞յ, Կիրակոս աղբար, հարցուց երբ դուռը բացուեցաւ:

— Հանըմները դուրս ելան, էֆէնտի, ըսաւ խոհարարը՝ ձեռքը կուրծքին:

— Միւսիւ Վահէ՞ն, հարցուց Բենիամին:

— Ան ալ, էֆէնտի, ըսաւ դաւառացին, ցած ու վեհերոտ ձայնով մը:

Բենիամին իր սենեակը ելաւ, բացաւ պատուհանները եւ նստաւ սեղանի մը առջեւ: Հանեց զէնքը ու նայեցաւ: Կեանքին մէջ գրեթէ չէր գործածած: Մատուկցը գննեց եւ փամփուշտները հաստատեց: Վեց խորչ կար, մէկ մէկ փամփուշտով:

— Ըսել է վեց մարդ կարելի է սպաննել ասով. մտածեց դիւային ժպիտով մը:

Յետոյ խոր մտածումներու մէջ թաղուեցաւ: Ամուսնացած միջոցին ո՞վ կ'ըսէր թէ ինքը կրնար ոճրագործ մը ըլլալ: Հապա ետքի՞ կեանքը, ամուսնութեան առաջին երկու տարին: Եղեմափայլ երջանկութիւն: Յետոյ դժբախտութիւնը քիչ քիչ իր խոժոռ դէմքը ցուցուցած էր, մինչեւ այդ անտանելի վիճակին բերելու համար զինքը:

Լմնցած էր, մեռած էր ինք այդ ընտանիքին մէջ: Զորս կողմէն դաւած, դաւադրած էին իրեն դէմ: Վրէժ լուծելու էր, վրէժ:

— Բայց գլխաւոր յանցաւորը դուն ես, մի միայն դուն, պոռաց նորէն ահաւոր ձայն մը, անծանօթ տեղէ մը:

Բենիամին դողաց, ձեռքերովը երեսը ծածկեց, աչքերը ահաբեկութեամբ լեցուն:

— Յանցաւորը ե՛ս, կը մրմնջէր... այո, ես եմ...

Ոտքի ելաւ, այլայլմէ, նայուածքը մոլորական: Այլեւս չէր մտածեր: Կը նայէր անսաստնի տարտամութեամբ, զէնքին կը նայէր որ իր մութ շողիւնը կը դնէր հոն սեղանին վրայ: Ջղային դալարման շարժումով մը, Բենիամին առաւ զէնքը, պոկունքը սեղմեց, շունչը դադրած: Վերցուց զէնքը եւ դանդաղօրէն բարձրացուց մինչեւ քունքը եւ կրակեց:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

«անկարելի պիտի ըլլայ համաձայնութեան մը յանգիլ գերմանական հարցի մասին. հետեւաբար, գերման ազգը երկու մասի բաժնուած պիտի մնայ անսահման ժամանակով»:

Ֆրանսայի վարչապետը, որ միեւնոյն ատեն արտաքին գործերու նախարարն է, առջի օր նախագահեց Ատլանտեան խորհուրդին: Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, չեշտեց թէ անհրաժեշտ է զօրացնել Ատլանտեան դաշինքը: Ցետոյ բացատրեց թէ համաձայն է որ իններու ժողով մը գումարուի, նոր ծրագիր մը մշակելու համար, միացեալ բանակի դաշինքին տեղ, միեւնոյն ատեն քննելով Գերմանիոյ վերազինման խնդիրը: «Ֆրանսացի ժողովուրդը չի կրնար հրաժարիլ իր գերիշխանութենէն, կարեւոր պարագաներու մէջ, բայց պատրաստ է աջակցելու որպէսզի զօրանայ Ատլանտեան գինակցութիւնը»: Անդրադառնալով Ի. Միութեան վերջին առաջարկներուն, Պ. Մենտէս Ֆրանս գիտել տուաւ թէ Մոսկուայի դիրքը բարեփոխուած չըլլալով, կարելի չէ որեւէ արդիւնք սպասել խօսակցութեանց վերսկսումէն:

× Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Իտըն, յաջորդաբար պիտի այցելէ Պրիւսէլ, Պոն, Հռոմ եւ Փարիզ, եզրակացութեան մը յանգելու համար արեւմտեան Գերմանիոյ վերազինման մասին:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս այցելութեան: Այս առթիւ հրատարակուած գեկոյցը կ'ըսէ թէ Պ. Իտընի նպատակն է անձնական շփումներ հաստատել պատասխանատու նախարարներու հետ, բացատրել Անգլիոյ տեսակէտները, իմանալ անոնց կարծիքները, որպէսզի կարելի ըլլայ անյապաղ ձեռնարկել նոր ծրագիրներու քննութեան: Զեկոյցը միեւնոյն ատեն կ'ըսէ թէ Մեծն Բրիտանիա չէ հրաժարած իններու խորհրդաժողովէն եւ կը յուսայ զայն գումարել Սեպտեմբերի վերջերը:

ԶԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ կացութիւնը միշտ մտահոգութիւն կը պատճառէ Ուաշինկթընի մէջ: Արտաքին նախարարը, Պ. Տըլըս, Ֆորմոզա այցելեց եւ մնաց հինգ ժամ, տեսակցելով մարեշալ Չանկ Քայ Շէքի հետ: Այդ միջոցին ազգայնական Չինաստանի օդանաւերը եւ մարտանաւերը կը շարունակէին ռմբակոծել կարմիր Չինաստանի ռազմական դիրքերը եւ մակոյկները: Պ. Տըլըս ճառ մը խօսելով յայտարարեց թէ ամերիկեան 7րդ նաւատորմիղը կազմ եւ պատրաստ կը սպասէ, պաշտպանելու համար Ֆորմոզան: «Դժբախտաբար նոր նախայարձակում մը կը պատրաստուի, սպառնալով ազատ ազգերուն: Այս անգամ հանրապետական Չինաստանը մինակ չէ: Կարմիր Չինաստանը կը սաստկացնէ իր ռազմական եւ քարոզչական գործունէութիւնը Ազատ Չինաստանի դէմ, բայց մենք սպառնալիքէ չենք վախնար»:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ կուսակցական պաշտօնաթերթը, «Փրաւտա», խստօրէն կը քննադատէ Անգլիոյ նախորդ վարչապետը, Էթլին, ըսելով թէ գործիք դարձած է Մ. Նահանգներու եւ Անգլիոյ յետադիմական շրջանակներուն եւ կը գործէ իբրեւ թշնամի Ի. Միութեան եւ ժողովրդական Չինաստանի:

ՍՈՒՐԻՈՅ երեսփ. ընտրութիւնները պիտի կատարուին, Սեպտ. 24ին: Թեկնածուներուն մէջ կը գտնուին եօթը նախկին վարչապետներ եւ 30 նախարարներ: Երեսփ. ժողովը կը բաղկանայ 142 անդամներէ: Թեկնածուներու թիւն է 985:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ազգ. առաջնորդութեան նախարարը, գնդ. Սալեհ Սալեմ, որուն մէկ տեսակցութիւնը հրատարակած էնք այսօր եւ որ թիւ երկու դէմքը կը համարուի վարչապետ Նասըրէն վերջ, պաշտօնէն արձակուեցաւ, ինչպէս կը հաղորդէ պաշտօնական գեկոյց մը: Իրեն յաջորդեց յեղ. խորհուրդին ուրիշ մէկ անդամը, գեր. գնդ. Հիւսէյին Շաֆէյ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Վերջերս Պերնի մէջ Տէյրէքեան վերջին եւ բացառիկ ձիգով մը կրցաւ իր տիտղոսը պահել որմի Ֆինլանդիոյն համար, հարիւր մեթր վազքի մէջ: Սակայն վիրաւորուելով կորսնցուց յաղթելու առաջին պատեհութիւնը: Կ'իմանանք թէ այժմ պիտի մասնակցի Ֆրանսա–Գերմանիա մրցումներուն, որոնք տեղի պիտի ունենան շաբաթ եւ կիրակի, Քոլոմպի մարզադաշտին մէջ, եթէ կարենայ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Խաչվերացի տօնին առթիւ այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր Ս. Պատարագ: Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ կաթող. պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ ՍԵՐՈՎԲԷ Ծ. Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ:

Կիրակի ժամը 16·30ին խաչվերացի թափոր:

Երկուշաբթի առաւօտ յիշատակ Մեռելոց: Պատարագ ժամը 10ին: Ցաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ ընդհ. ննջեցելոց յիշատակին:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ԴԻՒԱՆ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՐԳԱՆՔ Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿԻ ՄԷՋ

Կ'իմանանք թէ Մէզօն տ'էնթէլէքթիւէլ հրաւիրած է Պ. Թ. Գաունիկը դասախօսութիւն մը տալու Ա. Չօպանեանի մասին, Նոյեմբեր 8ին, ժամը 17ին, Մէզոն տէ Ժուռնալիստի սրահին մէջ, 35 Ռիւ տիւ Լուվռը:

ՍՄԲԱՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի տեղւոյն Հայոց եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պատարագ պիտի մատուցուի հանգուցեալ հայրենակից զօր. Սմբատի (Բորոյեան) մահուան քառասունքին առթիւ: Կը պատարագէ Եսայի Խաչակիր քհնյ. Ալթունեան: Կը խնդրուի իր յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Արձանագրութիւնները բացուած են 1954-1955 ուսումնական տարեշրջանի համար: Կը խնդրուի բոլոր հայ ծնողներէն, որոնք կը փափաքին ազգային այս դարաւոր հաստատութեան մէջ ապահովել իրենց զաւակներուն տոհմային եւ ֆրանսական կրթութիւնը, որ առաջ, դիմել տեսչութեան, արձանագրութեան համար:

Մուրատեան վարժարանի այցելութիւնները՝ Շաբաթ եւ Երկուշաբթի օրերը եւ ժամադրութեամբ:

Direction Collège Arménien
26, Rue Troyon - Sèvres (S. O.)
Tél. : OBS. 18-28

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ խնամակալութիւնը կը յայտնէ պաշտօնապէս, որ աշակերտուհիներու ընդունելութեան արձանագրութիւնները բացուած են արդէն: Ծնողները կ'ընդունուին երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը, մինչեւ կէս օր:

Դիմել վարժարանը,
1, Bd. du Nord, Le Raincy
Autobus 146 de l'Eglise de Pantin.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՏԷՍԻՆԻ ԱԶԳ. ԴՊՐՈՑԻ Դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտ. 15ին: Կը խնդրուի ծնողներէն որ փութան արձանագրել իրենց զաւակները ուսուցչուհի Տիկին Ռ. Միլտոնեանի մօտ՝ դպրոցին մէջ:— Հոգաբարձութիւն

ՇԱՒԻԼԷՆ.— Հաճի Աւետիս Շարապխանեան իր թոռանը մկրտութեան առթիւ հազար ֆրանք կը նուիրէ գիւղի դպրոցին:

Նոյնպէս Շաւիլէն Այրի Տիկին Անահիտ Ուզունեան հազար ֆր. կը նուիրէ եկեղեցւոյ, Այրի Տիկ. Գոհարիկ Փափազեանի մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Արամ Պեաիկեանի եւ Տէր եւ Տիկին Հ. Պեաիկեանի իրենց սիրեցեալ մօր մահուան առթիւ: (Հալէպ): Մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է ընկ. Տիկ. Ս. Մահտեսեանէ երկու հազար ֆրանք (Լոս Անճէլըս) իր Մարսէյլ այցելութեան առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը Լիոնի մէջ կը տօնուի, Հոկտեմբեր 30ին, շաբաթ ժամը 20·30ին, Գ. Թաղապետարանին սրահը:

Իսկ կիրակի, 31 Հոկտ. ՏԷՍԻՆԻ մէջ:

ԼԻՈՆԻ Կապ. Խաչի բացառիկ պարահանդէսը Հոկտեմբեր 16ին:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի Պուլ. Օտոյի մասնաճիւղին դպրոցը կը բացուի Հոկտեմբեր 4ին:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն երկուշաբթի 5էն 7 եկեղեցիի սրահը:

Դիմել ուսուցչուհի Տիկին Սօնա Թորոսեանի:

×

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Պուլվառ Օտոյի գինեձօնը այս շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Պար Տէրպիի մէջ, Շըմէն տը լա Մատրակ, իր ժրաջան անդամուհի Օր. Ա. Հայրապետեանի Ամերիկա մեկնումի առթիւ:

ԽԱՉՎԵՐԱՑԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ.— Եկեղեցասէր բարեպաշտ ժողովուրդը կը հրաւիրուի ներկայ ըլլալ այս կիրակի Խաչվերացի տօնին հանդիսաւոր պատարագին եւ իրիկուան ժամը 5ին Թափօրի հանդիսութեան:

ԽԱՉՎԵՐԱՑԸ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Խաչվերացի տօնին առթիւ այս կիրակի Շաւիլի մատրան մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԱԲԵՂԱՅ: Ժամերգութիւնը կը սկսի ժամը 8·30ին, երգչախումբը երկձայն ղեկավարութեամբ Պ. ԲԱԳՈՍԵԱՆի:

ՀԱՅԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս կիրակի ժամը 10·30ին Խաչվերացի տօնին առթիւ Ս. Խաչ եկեղեցւոյն մէջ հանդիսաւոր ձայնաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Գերապայծառ Ամատունի, Հայ կաթողիկէներու առաջնորդը:

(10պիս, Ռիւ Թուէն):

Նմանապէս նոյն օրը երեկոյեան ժամը վեցին հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Իսի լէ Մուլինօ Սէն Պրինոյի մատրան մէջ: (148 Ռիւ տը Լ'էկալիթէ):

Կը հրաւիրուին հաւատացեալները բազմութեամբ ներկայ ըլլալ սոյն արարողութեանց:

Ս. Խաչի Ժողովրդապետութիւն

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

Հ. Յ. Դ. ԵԳԻՊՏԱՅԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի բոլոր խումբերու վարչութիւնները այս շաբաթ գիշեր ժամը 8·30ին, Սէն Սիւլփիսի սրճարանը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՓԱՐԻԶ.— «Փոթորիկ» խումբի ժողովը երեքշաբթի 14 Սեպտ. ժամը 8·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ է եւ Սեպտ. 15ին լոյս կը տեսնէ «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» օրացոյցը (1955) գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ պատկերազարդ: Ազգային, պատմական, գիտական ճոխ եւ այլազան բովանդակութեամբ:

Գին 200 ֆրանք: Ապսպրանքներու համար այժմէն դիմել.—

M. B. Agopian, 22, Rue d'Aix,
Marseille 1er, B. du R.

ՍՏԱՑԱՆՔ

La Communauté Européenne de Détente, Le Drame de l'Emigration dans la Guerre Froide. Supplément de la Revue «Preuves». Prix 90 francs.

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél.: PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 փր., վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 փր. Հատը 12 փր.

ԿԻՐԱԿԻ 12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ★ DIMANCHE 12 SEPTEMBRE 1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7469 30e ANNEE — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2880

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

Ո՞ՒՐ ԿԸ ՀՈՍԻ ԱՌՈՒՆ

Կ'առաջարկենք վիճակագրութիւն մը կազմել մեր բոլոր գաղութներուն մէջ, ճշտօրէն գտնելու համար հետեւեալ հարցումին պատասխանը.

— Երեսուն տարիէ ի վեր, հազարաւոր հայ երիտասարդներ բարձրագոյն կրթութիւն կը ստանան: Շատեր համալսարան ալ աւարտած են կամ պիտի աւարտեն:

Ուրեմն, ունինք արդիական գիտութիւններով օժտուած շրջանաւարտներ, բոլոր ասպարէզներէն, — գրական, գիտական, գեղարուեստական, արհեստագիտական եւն.:

Վերջապէս ամբողջ բազմութիւն մը, ճշտօրէն երկու սերունդ, որ թանկագին դրամագլուխ մը կը կազմէ, ոեւէ ժողովուրդի համար:

Արդ, ո՞ւր կը հոսին այս մտաւոր հարստութեան առուները:

Հարիւրին քանի՞ն բաժին կ'իյնայ մեր անտէր ածուին:

Տարուէ տարի հոսած բաժինը կրցա՞ծ է նոր աւիշ ներարկել մեր հանրային գործունէութեան, որպէսզի դառնայ աւելի աշխոյժ եւ արդիւնաւոր:

Կը տեսնենք ամէն օր, — տրամադրելի ուժերը կը սպառին ամէն տեղ, մահերով, յոգնութեամբ կամ դասալքութեամբ:

Չկայ գաղութ մը որ ողբագին կանչեր չարձակէ այս անողոք իրականութեան հանդէպ:

Սկսինք ամէնէն պարզէն, — Ամէն տեղ ալ ճրագով կը փնտռեն ուսուցիչներ եւ հանրային գործունէութեան համար պատրաստուած ուժեր:

Անցեալ օր Պաղտատի «Գոյամարտ»ը կը բացատրէր թէ պէտք ունին առ նուազն քսան ուսուցիչներու, որպէսզի Հայերէն սորվեցնեն:

Նոյն պահանջը՝ աւելի հայաշատ շրջաններէ:

Գիտենք որ բարձրագոյն ուսում ստացած երիտասարդները իրենք Հայերէն սորվելու պէտք ունին, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ:

Գիտենք, եւ սակայն կը յուսանք միշտ, մտածելով որ գոնէ Միջին Արեւելքի մէջ, շատերը նախապէս հայկական կրթութիւն ստացած են:

Միայն ուսուցչական ասպարէզը չէ որ յաջորդներ կը փնտռէ:

Մեր մտաւոր եւ հանրային կեանքին երակները կը կարծրանան արագ-արագ:

Երբեք այսքան չեշտուած չէր նոր եւ պիտանի ուժերու պահանջը:

Արդէն իսկ զգալի է ցուրտ ամայութիւն մը, որ կրնայ վրդովիչ համեմատութիւններ ստանալ, եթէ նոր առուներ չհոսին:

Մեր առաջարկած վիճակագրութիւնը կազմելով, պիտի կրնանք որոշ գաղափար մը կազմել բուն կացութեան մասին, եւ ճշդել մեր ընելիքը:

Վարդավառ յոյսեր չունինք արդիւնքի մասին:

Բայց, անհրաժեշտ է փարատել մշուշը, որպէսզի գիտնանք թէ ո՛ւր կ'երթանք:

Բարձրագոյն ուսում ստացած երիտասարդութիւնը ինք ալ պէտք է նոյն հարցումն ուղղէ ինքն իրեն, — Ո՞ւր կ'երթանք:

Ամէնէն տաժանելի պարագաներուն մէջ ալ, մարդիկ շիւղի մը կը կառչին:

Մեր դիմացը, մեր բոլորտիքը ունինք ոչ թէ շիւղեր, այլ գերաններ որոնք յորձանքին յանձնուած են եւ կը ծփան անծանօթ ուղղութեամբ:

Կան լայն ծովերու վրայ նետուած գերաններ: Եւ ուրիշներ՝ լճակներու, գետակներու վրայ:

Մեր պարտքն է կարելին փրկել, ճակատելով ալեկոծութեան կամ ակներեւ լճացման դէմ:

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԵՔ ՄԵԾԵՐՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԵՆ ՆՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻ ՄԸ, ՊԱՅՄԱՆԱՒ ՈՐ 1. Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏՈՐԱԳՐԷ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ.— 2. ԸՆԴՈՒՆԻ ԱԶԱՏ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼ ԱՄԲՈՂՋ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ.— 3. ՀԱՄԱՁԱՅՆԻԼ ԸՆԴՀ. ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ:

Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա եւ Մ. Նահանգները Սեպտեմբեր 10ին նոյնիմաստ ծանուցագիրներ ուղղեցին Խ. Միութեան, պատասխանելով անոր Յուլիս 24 եւ Օգոստոս 4 թուակիր ծանուցագիրներուն:

Ահաւասիկ այս հաւաքական պատասխանին հիմնական կէտերը.—

Կարելի չէ վերահաստատել ապահովութիւնը Եւրոպայի մէջ, խորհրդային կառավարութեան կողմէ առաջարկուած համաձայնութեամբ մը: Այդ ապահովութիւնը կարելի է ձեռք բերել նախապէս լուծելով կարգ մը խնդիրներ որոնց ամէնէն սուրողականներն են գերմանական եւ աւստրիական հարցերը:

Ատլանտեան դաշինքը «յարձակողական խմբակցութիւն մը» չէ, ինչպէս կ'ըսէ խորհրդային կառավարութիւնը, այլ ազատ ընկերակցութիւն մը պետութիւններու որոնք տոգորուած են նոյն բաղձանքներով եւ միացած են կապերով որոնք միայն զինուորական չեն: Խնդիր չի կրնար ըլլալ ոչ այդ ըմբռնումը փոփոխելու, ոչ ալ անկէ հրաժարելու:

Գերման դաշնակցային հանրապետութեան ընկերակցութիւնը պաշտպանողական դրութեան մը որ կը համախմբէ արեւմտեան Եւրոպայի ուրիշ խաղաղասէր պետութիւններ՝ ապահովութեան լաւագոյն երաշխաւորութիւնը կը կազմէ Գերմանիոյ բոլոր դրացիներուն համար, մէջն ըլլալով Գերմանիան եւ ամբողջ Եւրոպան:

Գերմանիոյ միացումը կարելի է իրականացնել միայն ազատ ընտրութիւններ կատարելով ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, միջազգային հսկողութեամբ, Պատրաստ ենք բանակցելու այն ծրագրին վրայ զոր արեւմտեան երեք պետութիւնները ներկայացուցին Պերլինի մէջ այդ ընտրութեանց արագ կազմակերպութեան համար:

Եւրոպայի ապահովութիւնը յաջողցնելու ամէնէն պարզ միջոցն է արագօրէն կարգադրել աւստրիական խնդիրը:

Համաձայն ենք որ արգիլուի բոլոր հիւլէական, ջրածին եւ ուրիշ զանգուածօրէն քանդիչ զէնքերու գործածութիւնը, սեփականութիւնը եւ շինութիւնը շնորհիւ այնպիսի կարգադրութեան մը որ նախատեսէ միաժամանակ կրճատումը պայմանադրական զէնքերու եւ զինեալ ուժերու, իջեցնելով հաւաքական համաձայնութեամբ որոշուած մակարդակի մը: Զինաթափութեան մասին համաձայնութիւն մը անտարակոյս պիտի նպաստէ ստեղծելու անհրաժեշտ մթնոլորտը, արդիւնաւորապէս քննելու Եւրոպայի ապահովութեան խնդիրը:

× Ինչպէս դիտել կուտան հեղինակաւոր դէմքեր, այս պատասխանը կ'ապացուցանէ թէ արեւմտեան երեք դաշնակիցները հաստատ կը մնան Ատլանտեան դաշինքին վրայ: Մինչդեռ Մոսկուան նորէն կը փորձէ պառակտել արեւմտեան ճակատը, քաջալերուելով միացեալ բանակի ծրագրին մերժումէն: Ինչպէս գրած էինք երէկ, Խ. Միութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակած էր այս պատասխանէն մէկ օր առաջ, ազդարարելով թէ արեւմտեան Գերմանիոյ վերազինումը մեծապէս պիտի աւելցնէ նոր աշխարհամարտի մը վտանգը:

Արեւմտեան պետութեանց պատասխանին առաջին երկու պայմանները շատ ծանր կը համարուին Մոսկուայի մէջ:

✤ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ✤

ՀԱՄԸ ՇԱՏՈՆՑ ԱՌԱԾ ԵՆ

Աւստրալիոյ Հայկ. Միութիւնը հետեւեալ շրջաբերականը հաներ է, Օգոստ. 17 թուականով.

— «Միութեանս դիւանը որոշած է հայկական կերակուրներու ճաշկերոյթի մը հրաւիրել Մելպըրնի օրաթերթերու խմբագիրները, ինչպէս եւ անթելի խօսնակները:

«Անդամ – անդամուհիներու միահամուռ փափաքին համաձայն, ճաշկերոյթը (զրէ՝ ճաշը) պիտի տրուի անդամուհի Տիկին Մ. Քիւրտեանի բնակարանին մէջ, Սեպտեմբեր 5ի կիրակին ժամը 1ին: Այս ճաշկերոյթին նպատակն է օտարներուն ծանօթացնել հայկական կերակուրները»:

Նոյնպէս կ'իմանամ թէ «Եւրոպայի եւ Մ. Նահանգներու մեր քոյրկազմակերպութեանց սարքած այս հացկերոյթները մեծ ընդունելութիւն գտած են եւ մենք ալ կը յուսանք նոյն յաջողութիւնը ձեռք ձգել»:

Յաւելուած մը եւս.

— «Մեր ազնիւ ցեղակիցներուն բարեհաճ արտօնութեամբ, կ'աւելցնենք թէ հայկական կերակուրները պիտի համտեսեն միայն մեր օտար հիւրերը»:

Ուրեմն, օտարները պիտի ուտեն, իսկ մեր ազնիւ ցեղակիցները ազնուաբար պիտի դիտեն, ի փառս ազգին…

Ե՞րբ այսպէս չէ եղած…

Ամբողջ գաղութը հրաւիրուած ըլլալով, երեւի մտածեր են թէ կերակուրները պիտի չբաւեն ամէնուն:

Այս չէ կարեւորը:

Աւստրալիոյ այս փոքրաթիւ գաղութը կը բաղկանայ Եւրոպայէն, Միջին Արեւելքէն եւ ուրիշ վայրերէ գացած հայրենակիցներէ:

«Ազդակ»ի ուղղուած թղթակցութենէ մը կ'իմանամ թէ հիւրընկալը, Տիկին Մ. Քիւրտեան, վերջերս երկար պտոյտ մը կատարած է, Ֆրանսա եւս հանդիպելով:

Արդ, ո՞ւր տեսած են որ Եւրոպայի եւ Մ. Նահանգներու քոյր կազմակերպութիւնները ճաշեր կը սարքեն, իբրեւ նպատակ ունենալով ծանօթացնել հայկական կերակուրները:

Մեր գիտցած բոլոր ճաշերը մէկ նպատակ ունեցեր են.— ծանօթացնել հայկական մշակոյթը:

Եւ կամ, պատուել այս ու այն ականաւոր դէմքը, որ ծառայած է հայկական դատին եւ մշակոյթին:

Իսկ ճաշերն ալ տեղի ունեցած են օտար առաջնակարգ ճաշարաններու մէջ: Մէկուն միտքէն անցած չէ օղի, *տոլմա*, *հելվա*, հերիսա, *լահմաճուն*, *չիյ քէօֆթէ* կամ *փաքլաւա* հրամցնել օտար հիւրերուն:

Ո՛ր տեսակէտէն ալ քննեցի, չկրցայ հասկնալ Մելպուրնի Հայկական Միութեան միտքը:

Մանաւանդ որ, օտարները շատոնց համտեսած, նոյնիսկ լափած են հայկական կերակուրները:

Միայն կերակուրնե՞րը:

Անոնք հայկական անսպառ արեան համը եւ հոտն ալ առած են, մեկուսի դիտելով, նկարագրելով կամ… ժխտելով Հայաջինջ Սարսափները:

Իսկ այժմ ալ հայկական արիւն կը ծըծեն խառն ամուսնութիւններով:

Աւտրալիոյ Հայկական Միութեան եփած կերակուրները ի՞նչ պիտի աւելցնեն այս աննախընթաց խնջոյքին վրայ…

ՎԱՀԷ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ Կ'ՈՒԶԷ ԱՆԴԱՄԱԿՑԻԼ ՀԱԿԻՆ

ՏՈՔԹ. ԱՏԸՆԱՈՒԸՐԻ ՃԱՌԸ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետը, Տոքթ. Ատընաուըր, առջի օր ճառ մը խօսեցաւ Շլեզուիկ – Հոլշթայնի մէջ, 10.000 ունկնդիրներու առջեւ, պարզելով իր կառավարութեան տեսակէտները Գերմանիոյ վերազինման մասին: Բացատրեց թէ՝ միացեալ բանակի ծրագրին ձախողումէն ետք, անհրաժեշտ է որ արեւմտեան Գերմանիոյ վերազինումը տեղի ունենայ անդամակցելով Հիւս. Ատլանտեանի Կազմակերպութեան (ՀԱԿ), քան թէ նոր ծրագիր մը մշակելով: Իր նպատակն է եւ կը մնայ ամրապնդել արեւմտեան Գերմանիոյ բարեկամութիւնը արեւմտեան պետութեանց հետ, մէջն ըլլալով Ֆրանսան: Իր կարծիքով, Մեծն Բրիտանիա, Մ. Նահանգները եւ Ֆրանսայի մէջ ալ զօրաւոր հոսանք մը այս ուղղութեամբ կը գործեն: Մինչեւ որ նոր ջանքեր չփորձուին արեւմտեան ամուր զինակցութիւն մը հաստատելու համար, արեւմտեան Եւրոպան դատապարտուած է կտոր կտոր իյնալու համայնավար Ռուսիոյ տիրապետութեան տակ:

Այս առթիւ յիշելով Անգլիոյ արտաքին նախարարին՝ Իտընի այցելութիւնը, յայտնեց թէ ջերմ ընդունելութիւն մը պիտի գտնէ երբ Պոն հասնի կիրակի օր: Ինք վստահ է թէ Պ. Իտըն բաց դուռ մը պիտի գտնէ նաեւ Փարիզի մէջ: Գալով արեւմտեան Գերմանիոյ վերաբերեալ խնդիրներու լուծման, իր տեսակէտներն են.— 1. Դադրեցնել արեւմտեան պետութեանց գրաւումը, վերահաստատելով արեւմտեան Գերմանիոյ կատարեալ ազատութիւնը.— 2. Արեւմտեան Գերմանիան ընդունիլ Ատլանտեան դաշինքին մէջ: Այս առթիւ ալ յայտարարեց թէ պատրաստ են սահմանափակելու երկրին բռնապատկնութիւնները, երբ վերահաստատուի գերիշխանութիւնը եւ արեւմտեան Գերմանիան մտնէ Ատլանտեան դաշինքին մէջ: Ցետոյ յորդորեց լաւութեան պահել եւ տեսնել թէ Մ. Նահանգները եւ Մեծն Բրիտանիա ի՛նչ նոր ծրագիրներ պիտի մշակեն Գերմանիոյ համար: Ըսաւ թէ որեւէ առաջարկ չեն ստացած ֆրանսական կառավարութենէն եւ թէ թերթերէն կ'իմանան անցուդարձը:

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը (9 Սեպտ.) կը գրէ թէ հոկտեմբերին պիտի գումարուի ազգ. ընդհ. ժողովը, ընտրելու համար ազգային կեդր. վարչութիւնը: Յետոյ պիտի կատարուի կաթողիկոսին ընտրութիւնը:

ԱՍՏԵՂԱԳԷՏ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ ԼՈՆՏՈՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ

Կ'իմանանք թէ աշխարհահռչակ աստղագէտ Վիկտոր Համբարձումեան, նախագահ Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիային, ուրիշ գիտնականի մը հետ (կենսա–քիմիաբան Էնկէլհարթ) Լոնտոնի համալսարանէն հրաւիրուած է շարք մը դասախօսութիւններ տալու համար: Երկուքն ալ դրական պատասխան տուած են: Այս առթիւ ըսենք թէ Վ. Համբարձումեան մեծապէս գնահատուած է իր գիտական աշխատանքներով: Ստացած է նաեւ Ստալինեան մրցանակը: Միեւնոյն ատեն փոխ – նախագահն է Աստեղագէտներու Միջազգային Ընկերութեան:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ազգ. առաջնորդութեան նախարարը, գնդ. Սալէհ Սալեմ, որ քաղաքավարութեամբ ճամբուած էր, 24 ժամուան մէջ վերահաստատուեցաւ իր պաշտօնին մէջ, ինչպէս կը ծանուցանէ պաշտօնական զեկոյց մը:

ԻՐԱՆԻ նախորդ վարչապետը, Տոքթ. Մոսատեղ, որ բանտը կը գտնուի, 30.000 բառէ բաղկացած բողոքագիր մը ուղղած է Շահին, քարիւղի վերջին համաձայնութեան դէմ: Կ'ըսէ թէ այդ պայմանագիրը նախատինք մըն է ազգին դէմ եւ «քառասուն տարի եւս գերութեան կը մատնէ իմ հայրենիքս»:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՑՈՒՑԱՏԵՏՐԸ

ԵՂԻԱ ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

(ԱՐՁԱԿ ԷՋԵՐ, ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԵՒ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ)

(Հրատ. «Հայ Գրագէտներու Բարեկամներ», մատենաշար, 18, Փարիզ 1955)

●

Արդէն լոյս տեսած է «Հայ Գրագէտներու Բարեկամներ» մատենաշարին 18րդ հատորը, նուիրուած՝ Եղիա Տէմիրճիպաշեանի «Արձակներուն, Նամակներուն եւ քերթուածներուն»:

460 էջերէ բաղկացած, խնամեալ տպագրութեամբ եւ ընդարձակ յառաջաբանով գործ մը, որ արժանի ոգեկոչումն է արձակագիր, բանաստեղծ եւ իմաստասէր հեղինակին :

Բանաստեղծ – արձակագրին մահէն 46 տարիներ վերջ (19 Յուլիս 1908), առաջին անգամն է որ այս գործը կ'իրականանայ, շնորհիւ «Հայ Գրագէտներու Բարեկամներուն »:

Տարբեր հեղինակէն գրքոյկներ միայն լոյս տեսած էին տարիներ առաջ, իր կենդանութեանը, ներկայիս անգտանելի՝ նոյնիսկ հանրային մատենադարաններուն մէջ: Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան ճոխ մատենադարանը, ուր համախմբուած են երկուհարիւր յիսուն տարիներէ ի վեր լոյս տեսած հայերէն կարեւոր հրատարակութիւնները գրեթէ ամբողջութեամբ, Եղիայի գործերէն շատերը փնտռել սկսաւ, երբ յարգելի Մխիթարեանը, Հ. Մեսրոպ Վ. Ճանաչեան իր « Պատմութիւն Արդի Հայ Գրականութեան» արժէքաւոր գործը պիտի պատրաստէր: Ողբացեալ Արամ Անտոնեանի ընտրած նիւթերը, վարդապետին տրամադրութեան տակ դրուեցան, եւ յետոյ Հ. Գ. Բ. կողմէն եւս օգտագործուեցան այս հատորը կազմելու համար :

Այս տեսակէտով անգնահատելի գործ մը եղաւ, որ վաղը, վստահ եմ, Եղիան ուսումնասիրողներուն համար անսպառ աղբիւր մը պիտի դառնայ, նախ՝ ոգեկոչելու յիշատակը մեզմէ դար մը առաջ ծնած յոռետես բանաստեղծին, եւ յետոյ հետեւելու համար անոր մտքի զարգացման բոլոր ելեւէջներուն, յանգելու համար վերջապէս ինքնասպանութեան ճակատագրական վախճանին: Անսպառ նիւթ նաեւ առհասարակ ամէն ընթերցողի համար :

Այս տողերով առայժմ յաւակնութիւնը չունիմ լրիւ ներկայացնելու Եղիա Տէմիրճիպաշեանը, իբրեւ արձակագիր, բանաստեղծ եւ արուեստագէտ, պատկերացնելու նաեւ գրականութեան, արուեստի եւ ընկերային բազմաթիւ հարցերու հանդէպ անոր ունեցած մտածումները: Այդ աշխատանքը շատերը պիտի ընեն հետագհետէ, երբ իրենց տրամադրութեանը տակ ունենան այս հաւաքածոն :

Հատորը կը բացուի յառաջաբան – կենսագրականով մը, բաւական ընդարձակ եւ կարեւոր մանրամասնութիւններով : Յետոյ կուգայ մասնաւորաբար Մատենագիտութիւնը, որուն մէջ արձանագրուած են երեսունի չափ գիրքերու և ուսումնասիրութիւններու անունները : Այս ցանկը բանասիրական – մատենագրական անհրաժեշտ բանալի մըն է, եւ որ մատչելի կը դարձնէ Եղիայի բովանդակ վաստակը եւ անոր մասին յայտնուած կարծիքները: Ասկէ զատ հոն յիշատակուած են 13ի չափ գործերու անուններ, զորս Եղիա ինքն իսկ լոյս ընծայած է ժամանակին, մեծ մասով գրքոյկ – տետրակներ, 1878 – 1910ին, վերջինը՝ իր Սիրային Նամակները, Հրանդ Նազարեանցի կողմէ հրատարակուած:

Գիրքը երեք բաժանումներ ունի.—

Ա. ԱՐՁԱԿ ԷՋԵՐ, հետեւեալ ընդհանուր խորագիրներով.— Գրական էջեր, Գրական նիշեր ու նկարներ, Գրական եւ հանրային դէմքեր, խօսուրտուք Աղջըկանց դաստիարակութեան վրայ կամ Աւելին ճառը :

Բ. ՆԱՄԱԿՆԵՐ, թիւով՝ 27, ուղղուած մեծ մասով Մինաս Չերազի, Հրանտ Ասատուրի, Գասպար Նեմցէի եւ Բժ. Ն. Տաղաւարեանի: Այս նամակները Եղիայի հոգին ու ներքին ողբերգութիւնը կը խտացնեն, միեւնոյն ատեն հանրային կեանքի հետ կապուած զանազան հարցեր կը շօշափեն :

Գ. ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ, թիւով՝ 60: Ամբողջութիւնը մեծ մասով, իմացական, քնարերգական եւ տպաւորապաշտ էջեր : որոնք բանաստեղծին ապրած վայրկեանները եւ ներշնչումները կը ներկայացնեն: Անգնահատելի շարք մը քերթուածներու, որոնց մէջ մարդկային տառապող էակի մը խռովքներուն արձագանգը կ'առնենք:

Այս տողերը ընթերցողներուն կը ներկայացնենք իբրեւ առաջին տպաւորութիւններ, օր մը հանգամանօրէն խորանալու համար ամբողջութեանը մէջ եւ պատկերացնելու Տէմիրճիպաշեան – Ողբերգութիւնը, որ յանգեցաւ ինքնասպանութեան մէկ երկու անյաջող փորձերէ ետք:

Ստացած դաստիարակութեամբ, անյագ եւ այլազան ընթերցումներով, մշակած գրականութեամբ, ինքնատիպ ապրումներով, 19րդ դարու հայկական իրականութեան մէջ բացառիկ դէմքը եղաւ ինք : Ընկերային բազմաթիւ հարցեր քննութեան առաւ իբրեւ պայքարող եւ զարտուղի հրապարակագիր մը, եւ իր ժամանակակիցներէն չհասկցուելու, նոյնիսկ հալածուելու դժբախտութիւնն ունեցաւ :

Բոլոր անոնք, որ Եղիային անունը միայն լսած են եւ կամ իրմէ կարդալով արձակ էջ մը, կամ քերթուած մը, սխալ գաղափար մը կազմած են, այս հատորով պիտի ճանչնան համամարդկային սիրով բաբախուն սիրտ մը, իմացական վայելքներու աշխարհող մեծ եւ բազմակողմանի մտաւորականը եւ վերջապէս դառնացած հոգի մը, որ Տրտմութիւն խորագրով քերթուածի մը վերջին տողերուն մէջ կը գրէր.—

Ամենուրեք է տրտմութիւն,
Օրօրանէն մինչեւ տապան․
Ո՛չ բընութիւն ոչ մարդկութիւն
Զըւարթութիւն ինձ տալ կըրնան :
Եւ ո՛ր կոչէ զիս ի խորոց,
Նիրվանան է—հանգիստն հոգւոց ...:

×

Եղիա Տէմիրճիպաշեանի գրականութիւնը, կ'ըսէի, բազմակողմանի է: Անշուշտ հակասութիւններ կան իր յայտնած գաղափարներուն մէջ:Եւ սակայն ինչ որ արտադրած է ԺԹ. դարու վերջին քառորդին, արեւմտահայ գրականութեան հարստութիւնը կը կազմէ: Իբրեւ յոռետես բանաստեղծ եւ տառապած հոգի մը, պատճառներ չկար, որ ճշմարիտ հաւատացեալի դերըդայուն եւ յստակատես պահեր չունենար: Բառին իրական իմաստով մարդասէր մըն էր, որուն սիրտը կը կոտտար, երբ հանդիպէր անիրաւութեան, չքաւորութեան եւ անարդարութեան: Իմացական տքնութիւնները եւ անոնց արդիւնք իմաստասիրական վերլուծումները բացառիկ հեղինակութիւն մը տուին մեր մէջ:

Մեր ներկայ սերունդը շատ բաներ ունի սորվելիք անկէ, ինչ որ դրական է եւ առողջ, եթէ իմաստութիւնը ունենայ ճանչնալու Եղիան իր խոյանքներուն եւ անկումներուն մէջ իսկ :

Որքա՛ն պակաս կը կչռենք մենք, գրականութեան մարզին մէջ, երբ անոր տառապանքը եւ ողբերգութիւնը կը բաղդատենք մերիններուն հետ: Այս տեսակէտով իսկ ներողամտութեամբ կը մօտենանք այսօր իր մարդկային տկարութիւններուն, կարեկցելով տկար մարմնի մը մէջ մեծ հոգի մը կրող բանաստեղծին :

« Բանբեր Գրականութեան եւ Արուեստի պարբերականին Ա. գրքին մէջ (1903 Ս. Պետերսպուրգ, էջ 202 – 205), Արփիար Արփիարեան կը գրէր.— «Երեսունըհինգ տարիէ ի վեր անդադրում շարունակութեամբ կը գրէ: Հրատարակած էջերը բիւրերով կը համրուին : Եթէ անոնց մէջէն ընտրանօք փոքր հաւաքածոյ մը ընել կարելի ըլլար, այդ հատորիկը պիտի կրնար մեր ժամանակակից մատենագրութեան լաւագոյն գործերէն մէկը մնալ եւ միշտ կարդացուիլ »:

« Հայ Գրագէտներու Բարեկամներ»ուն հրատարակածը հատորիկ մը չէ բարեբախտաբար: Ստուար եւ խնամուած հատոր մըն է, որ Սփիւռքի բազմաթիւ, յաճախ անճաշակ ու անխնամ հատորներուն քով տարուան լաւագոյն հրատարակութիւնը պիտի նկատուի ապահովաբար:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈՒՆՁՔԸ

●

Վերջին շաբաթներուն արտասահմանէն ստացուած հայ թերթերէ իմանք կուտան մեզի տեղեկութիւններ թէ ինչ եղած է, վերջացող տարուան ընթացքին, իրենց շրջանի կրթական հունձքը. այսինքն՝ քանի՞ դպրոց եւ աշակերտ ունեցած են, որչա՞փ եղած է իրենց ուսուցիչներու թիւը, տարեկան ելեւմուտքը, քանի՞ շրջանաւարտներ տուին ազգին, եւայլն:

Մերձ. Արեւելքի մեր գաղութները, մասնաւորապէս Եգիպտոս, Լիբանան եւ Սուրիա, բախտաւոր են այդ տեսակէտէն, որ ունին դպրոցներու ցանց մը, նոյնիսկ ճեմարաններ, որոնք նախախնամական դեր մը կը կատարեն մեր կեանքին մէջ. սերունդ կը հասցնեն եւ օտարութեան խամրեցնող շունչին ներքեւ կը պահեն մեր ազգային դէմքը՝ մաքուր ու անեղծ:

Դժբախտաբար նոյնը չենք կրնար ըսել Սփիւռքի մեր միւս գաղութներու մասին:

Ռումանիա եւ Պուլկարիա հայկական հոծ բազմութիւններ կ'ապրին, որոնց վիճակի մասին երկար ատենէ ի վեր բան չենք գիտեր կամ շատ քիչ բան գիտենք: Տարիներ առաջ դպրոցներ ունէին անոնք՝ հոծ աշակերտութեամբ եւ ուսուցչական կանոնաւոր խումբերով: Այսօր կը գտնուին Երկաթէ Վարագոյրին ետեւ: Եթէ դպրոցներ իսկ կան այդ զոյգ երկիրներուն մէջ, կը գտնուին խիստ հակակշի–ռին ներքեւ տիրող վարչաձեւին, որ իր հրահանգները կը ստանայ Մոսկուայէն : Ազատ միտքը կաշկանդուած է այնտեղ եւ, սերունդները որոնք հասակ կը նետեն, պարտադրուած են ստանալ իրենց ազգային ոգիին եւ նկարագրին հիմնովին անհարազատ մտաւոր – հոգեկան սընունդ :

Յունաստանի մէջ, Իրանի ու Իրաքի մէջ կայ հայ կրթական կեանք, բայց անբաւարար, տժգոյն ու անարիւն կեանք :

Թրակիա – Մակեդոնիա շրջանին մէջ մենք չունինք դպրոցներ. արգիլուած են անոնք: Աթէնքի եւ շրջակայքի մէջ եղածներն ալ այն չեն, ինչ որ էին վերջին պատերազմէն առաջ:

Կար ատեն մը, երբ Իրանի մէջ ունէինք բարեկարգ ու նախանձելի դպրոցներ: Այսօր Թեհրանի մէջ մեր ունեցածները պետական հակակշռի ենթակայ դպրոցներ են: Իսկ Ատրպատականի մեր կրթական կեանքը շատ է խեղճացած: Կարելի է ըսել անցեալի համեմատութեամբ, մասնաւորապէս Ատրպատականի եւ Յունաստանի մէջ դպրոցներ կան ու չկան :

Նեղ ազգայնականութեան շունչն է որ կը փչէ, որմէ ամէնէն առաջ մենք կը տուժենք: Օրինակ, ի՞նչ կը շահի Յունաստանի նման երկիր մը, երբ իր ծոցին մէջ ապրող ափ մը հայութեան, որ այնքան հաւատարիմ է ու անձնուէր իրեն, չի տար լայն պատեհութիւններ իր ազգային դպրոցները ունենալու ամէն տեղ :

Մենք չենք խօսիր Ֆրանսայի ու Հար.

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ

ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

●

Պ. Արշակ Ալպոյաճեան (*) կը հաւաստէ թէ « Գոնիայի մէջ, անարգանք մը ընելու համար անոնց, երկու մէպուսները ախոռ մը կ'առաջնորդուին » :

Ասիկա բոլորովին ճիշդ, չըսելու համար ծիծաղելի ենթադրութիւն մըն է: Գոնիայի նման մեծ քաղաքի մը մէջ, ուր մէկէ աւելի բանտեր գոյութիւն ունէին, յատուկ հրահանգներով եւ մասնաւոր հըսկողութեամբ, այսինքն ոստիկանութեան Ա. կարգի քօմիսէրի մը եւ չորս գաղտնի ոստիկաններու ուղեկցութեամբ ժամանող երկու յայտնի երեսփոխաններու ախոռ մը թխմուած ըլլալու պատմութիւնը պարզապէս բորբոքած երեւակայութեան մը վիճակն է զոր Պ. Ալպօյաճեան եղածին պէս խորացուցեր է, եթէ ինքն իսկ իր սեփական երեւակայութեան խաղալիք չէ եղած :

Անշուշտ տարագրութեան շրջանին ախոռներու մէջ մարդիկ բանտարկուեցան, բայց երբեք մեծ քաղաքներու, նոյն իսկ փոքրիկ աւաններու մէջ, որոնք աւելի յաճախ տրամադրելի բանտեր ունէին քան ախոռներ :

Ու տակաւին, պէտք չէ դասական իմաստով առնել «ախոռ» եւ «բանտարկութիւն» բառերը: Այդ ախոռները հեծեալ ոստիկաններու ձիերուն սահմանուած պատսպարաններ էին, միշտ պարապ, որոնց դրան վրայ կղպանք չկար, այլ միայն փայտէ տարրական սողնակ մը զոր կարելի էր ներսէն խաղցնել ու դուռը բանալ, անմիջապէս որ ժանտարմաները մեկնէին: Մարդ չէր փախչեր: Ո՞ւր պիտի փախչէրարդէն:Փախուստ մը հնարաւոր կը դառնայ եթէ մօտերը գոյութիւն ունի քաղաք մը ուր կարելի է պարտկուիլ: Մինչդեռ այս ախոռները ամայի վայրերու մէջ եւ աննշան գիւղերու մօտ կը գտնուէին: Երբ ախոռի մը դուռը բացուէր, գարշահոտութենէ խորշողները իսկոյն դուրս կը խուժէին եւ կը տարածուէին մարգերուն երկայնքը կամ ծառերու տակ, անշուշտ եթէ օդը նպաստաւոր ըլլար: Ամէնէն, համարձակները իրենց կարգին գիւղ կ'իջնէին, կը գտնէին ժանտարմաները, անոնց կերակուրին, սուրճին ու նարգիլակին ծախքերը կը վճարէին, անոնց հետ գիւղերուն ապաստան մը կը գտնէին եւ առտուն միասին կը դառնային ախոռ:Ժանտարմաներուն հետ միշտ կարելի էր խօլա երթալ :

Զօհրապ եւ Վարդգէս, Պոլսէն մինչեւ Ուրֆա, թողունք ախոռները, բանտ ալ չտեսան երբեք: Պոլսոյ մէջ, ոստիկանութեան տնօրէնութեան պաշտօնատունը մնացին, համբաւաւոր Մէհտարիանէն չմտան: Գոնիա պանդոկ մը տարուեցան : Ատանայի մէջ իրենց յատկացուեցաւ ոստիկաններու բնակութեան համար նոր կառուցուած շէնք մը: Հալէպի մէջ կուսակալ Ճէլալ պէյ փափաք յայտնեց զիրենք հիւրընկալել իր սեփական բնակարանը, բայց անոնք նախընտրեցին իջնել պանդոկ մը ուր մնացին մինչեւ իրենց մեկնումը: Նոյն իսկ Ուրֆայի մէջ, որ սպանութեան ճամբուն վերջին հանգրուանը պիտի ըլլար, նախ տեղւոյն Թուրք երեսփոխանին տունը իջան, այնտեղ ճաշեցին եւ յետոյ պանդոկ մը առաջնորդուեցան : Եւ այս երկար ուղեւորութեան ընթացքին, բոլոր ճամբաներուն վրայ, երբեք հասարակ ժանտարմաներու հսկողութեան ու քմահաճոյքին ենթակայ չեղան, միշտ ոստիկանութեան պաշտօնատար մը ընկերացաւ իրենց :

Դեռ Գոնիա չհասած, անշուշտ Պոլսէն տրուած հեռագրական հրահանգի մը վրայ, ամէն կարգադրութիւն եղած էր իրենց ընդունելութեան համար: Այնպէս որ, հազիւ կառախումբէն իջած, առաջնորդուեցան կայարանին մերձակայ Պաղտատ պանդոկը ուր մասնաւոր սենեակ մը պատրաստուած էր իրենց համար: Պանդոկը իսկոյն ամենախիստ ոստիկանական հսկողութեան մը ենթարկուեցաւ եւ ոչ ոքի թոյլատրուեցաւ երկու տարագիրներուն հետ հաղորդակցութեան մտնել :

Իրենց ժամանման լուրը թէեւ գաղտնի պահուած էր, բայց շուտով տարածուեցաւ քաղաքին մէջ, շնորհիւ երկաթուղիի հայ պաշտօնեաներուն որոնք նոյն կառախումբով Գոնիա հասած էին:

Թերեւս քանի մը հետաքրքիրներ պահ մը երկնցան մինչեւ Պաղտատ պանդոկը, բայց շատ հաւանականաբար հեռու մնացին անկէ, որովհետեւ Գոնիայի տեղահանութիւնը այդ միջոցին սկսած էր եւ այրերէն ստուար մաս մը արդէն քշուած էր դէպի Տէր Զօր: Մնացողները տուներնին, կամ զանազան թաքստոցներու մէջ ծածկուած կը մնային եւ ամէն զգուշութիւն ի գործ կը դնէին աչքի չզարնելու համար :

Տեղական ոստիկանութեան տնօրէնը՝ Սաատէտտին պէյ, միակ բացառութիւն մը ըրաւ Գոնիայի այն ատենուան առաջնորդ Գ. վրդ.ի համար որ դեռ իր պաշտօնին գլուխը կը մնար, եւ որ կրկնակի դիմումներէ վերջ արտօնուեցաւ անոնց այցելել հոգեւոր մխիթարութեան պատրուակով :

(*) « Գրիգոր Զօհրապ», էջ 245:

(10) (Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՄԱՔՈՒՐ ԳՐԵԼ, ՄԵԼԱՆՈՎ ԵՒ ՄԷԿ ԷՋԻ ՎՐԱՅ :

Ամերիկայի հայ գաղութներու կրթական դպրոցական կեանքի մասին:

Անշուշտ, կան դպրոցներ այդ գոյգ երկիրներուն մէջ ալ. բայց իրողութիւնն այն է որ, տարուէ տարի կը խեղճանան անոնք, կը դառնան անուանական: Եթէ չհաշուենք Մխիթարեաններու եւ Դպրոցասէր Տիկնանց Փարիզի վարժարանները, որոնք տարեկան, հոգ չէ թէ անբաւարար, հունձք մը կուտան, Ֆրանսայի զանազան վայրերու մեր մնացեալ դպրոցները ի՞նչ կ'արժեն: Գրեթէ ոչինչ:

Քիչ մը աւելի կամ պակաս չափով կացութիւնը նոյնն է Հար. Ամերիկայի մէջ ալ: Ճիգեր կը թափուին, անշուշտ, բայց արդիւնքը համեմատական չէ: Խորշակ մը, այս պարագային միջավայրի ու քաղաքակրթութեան, կը ցամքեցնէ մեր սերունդին մէջ ինչ որ հայկական է եւ զայն կը խլէ մեր գիրկէն:

Այսպէս, բացի Մերձաւոր Արեւելքի քանի մը երկիրներէն, մնացեալ վայրերու մէջ մեր կրթական հունձքը շատ խեղճ է, իսկ տեղ տեղ՝ գրեթէ ոչինչ:

Իսկ ի՞նչ է պատկերը Մ. Նահանգներու մէջ, ուր աւելի քան 200 հազար հայութիւն ունինք:

Վերջին քանի մը տարիներուն, այս թերթը իրական ահազանգ հնչեցուց՝ ցոյց տալով իր ընթերցողներուն թէ ի՞նչ վտանգ կը սպառնայ մեր նոր սերունդին: Հինը կը սպառի արագօրէն, իսկ նորը օր օրի ազգայնապէս կ'այլասերի ու կը հեռանայ մեզմէ: Կը կատարուի սպիտակ ջարդ մը, որուն առջեւը եթէ չառնուի, գաղութի ամբողջական կորուստը պիտի դառնայ անխուսափելի: Ազգային այլասերման վտանգին դէմ այս թերթը մղեց բուռն պայքար: Եւ ստեղծեց մթնոլորտ: Սկսաւ շարժում մը: Կազմուեցաւ Ամերիկահայ Կրթական Յանձնախումբը՝ չորս կազմակերպութեանց գործակցութեամբ: Եւ սկիզբ եղաւ դժուարին գործի մը:

Մօտ մէկ եւ կէս տարուան կեանք ունի Ամերիկահայ Կրթական Յանձնախումբը: Իր գոյութեան առաջին քանի մը ամիսներուն ան կատարեց նախապատրաստական աշխատանք: Վերջին տարին եղաւ գործի տարի մը անոր համար:

Նախանցեալ տարի ամերիկահայ կրթական գործը կը գտնուէր դահավէժի մը եզերքին: Քալիֆորնիայէն մինչեւ Պոսթըն, որ ըսել է ամբողջ Մ. Նահանգներու մէջ, մեր դպրոցներու թիւը հասած էր ընդամէնը 13ի՝ 255 աշակերտներով: Զանցած տարի մը, այդ դպրոցներն ալ պիտի փակուէին:

Վայրէջքը սակայն կանգ առաւ: Տարուան մը անդուլ աշխատանքէ ետք մեր դպրոցներու թիւը բարձրացաւ 45ի, իսկ աշակերտներունը՝ 850ի: Անշուշտ, հրակայ գաղութի մը մէջ այս թիւը շատ փոքր է: Բայց այս փոքր թիւն ալ բան մը ցոյց կուտայ: Կատարուած է յառաջդիմութիւն մը, զոր անկարելի է չտեսնել: Երէկ 255 աշակերտ, այսօր 850: Աւելի քան եռապատիկ թիւ մը:

Եւ այս արդիւնքը մենք կը պարտինք մեր ընկերներու, ընկերուհիներու եւ կրթասէր հայ հասարակութեան ջանքերուն: Բայց ընկերներ, ընկերուհիներ եւ հայ հասարակութիւն գործի պիտի չմըղուէին, եթէ չորս կազմակերպութեանց ուժի վրայ կռթնած Ամերիկահայ Կրթական Յանձնախումբը ամբողջ տարուան ընթացքին չգործէր, չընէր իր կարելին:

Աս ալ ահա մեր կրթական հունձքը՝ 1953 – 54 տարուան ընթացքին:

Վայ մեզի եթէ սկսած աշխատանքը չշարունակուի այս եւ յաջորդ տարիներուն եւս: Ճիշդ է. մանաւանդ Ամերիկայի մէջ ապերախտ գործ է կրթական աշխատանքը.— չկան ուսուցիչներ, չկան նիւթական միջոցներ, չկան գործելու ընդարձակ ուժեր, չկայ մանաւանդ հաւատք՝ նոյնիսկ բազմաթիւ ծնողներու եւ մեծ թիւով առաջնորդելու կոչուած տարրերու մէջ: Այս պայմաններուն մէջ սերունդի հայապահպանման համար գործելը սիզիֆեան աշխատանքի պէս բան մըն է: Բայց եւ այնպէս պէտք է շարունակուի գործը: Տասը պէտք է գոհել՝ թէ իսկ փոքր արդիւնք մը ստանալու ակնկալութեամբ:

Զանգուածները յաճախ թերահաւատ կ'ըլլան: Բայց մենք կը յաջողինք եթէ հաւատաւոր փոքրամասնութիւն մը մեր կողքին ունենանք: Եւ գիտենք որ, այսօր իսկ, այս ծանր պայմաններուն մէջ, հաւատքով տոգորուած ուժեր չեն պակսիր մեր չուրջը:

(Խմբագրական՝ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ)

ԱՐԵՒԵԼԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԺԳ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ԽՄԲ.— Ծանօթ հրապարակագիր Պ. Հրանդ Թորոսեան հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Արեւելագէտներու համագումարին մասին (*Բոմպա*).—

Արեւելագէտներու ԺԳ. միջազգային համագումարը որ բացուեցաւ Օգոստոս 21ին Քէմպրիճի մէջ (Անգլիա) վերջացուց արդէն իր աշխատանքները:

1938ին Պրիւքսէլի մէջ գումարուած ժողովին որոշման համաձայն, ներկայ ժողովը պիտի գումարուէր Փարիզի մէջ, սակայն յետաձգուեցաւ պատերազմին հետեւանքով: 1948ին էր որ տեղի ունեցաւ Փարիզի մէջ, իսկ 1951ին Պոլսոյ մէջ:

Համագումարին մասնակցեցան երեսուն ազգեր, աւելի քան հազար ժողովականներով: Խ. Միութեան քսանեւմէկ գիտուններու պատուիրակութիւնը կը կազմէր ամէնէն մեծ թիւը: Մինչեւ իսկ ըսուեցաւ թէ այս թիւն կրկին պիտի ըլլար, եթէ ժողովը գումարուած չըլլար արձակուրդի շրջանին: Անոնց ներկայութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց, որովհետեւ անոնք չէին ուզած մասնակցիլ 1928էն ի վեր:

Ֆրանսական պատուիրակութիւնն ալ կը մասնակցէր մեծ թիւով,— ականաւոր գիտուններ, ինչպէս Անրի Մասէ, Լուի Մասինեօն, Ժան Տընի, Ֆրետերիք Ֆէյտի եւ ուրիշներ:

Համագումարը ունի ընդհանուր ժողովներ եւ յանձնախումբերու նիստեր: Առաջինները կը զբաղին պաշտօնական յայտարարութիւններով, արեւելագիտութեան մասին հասարակաց աշխատանքներով եւ ցուցահանդէսներու այցելութեամբ, իսկ երկրորդները զեկուցումներով եւ վիճաբանութեամբ: Զեկուցումները կը վերաբերին Արեւելագիտութեան զանազան ճիւղերու վերջին հետազօտութեանց,— Եգիպտաբանութիւն, սեմական ուսմունք, ասորաբանութիւն, իրանական, հայկական եւ կեդրոնական ասիական ուսմունք, Թրքաբանութիւն, Հնդկաբանութիւն, Հնդկաչինեան եւ Ինդոնէզեան, իսլամական ուսմունք, Ազգախօսութիւն, Նախապատմութիւն եւ Հնախօսութիւն:

Պրոֆ. Ֆրետերիք Ֆէյտի խօսեցաւ հայերէն լեզուի արտայայտիչ յատկութեանց մասին:

Բացի Աթէնքէն եւ Հռոմէն համագումարին աշխատանքները կ'ընդգրկէին գրեթէ մարդկային քաղաքակրթութեան պատմութիւնը:

Նախագահ Սըր Րալֆ Թըրնըր կ'ըսէր իր փակման ճառին մէջ թէ՝ երբ 1873ին ստեղծուեցաւ Արեւելագէտները համախմբելու գաղափարը, առաջին նպատակն էր բարեկամութեամբ ամրապնդել արեւելագէտներու եղբայրութիւնը եւ հասկնալ թէ ուր կը գտնուի ճշմարտութիւնը: Անդամները չեն բաժնուած ոչ ցեղով, ոչ ալ ազգութեամբ եւ կրօնքով: Համագումարին նպատակներէն մէկն էր նաեւ առիթ ստեղծել որպէսզի իրարու հանդիպին պաշտօնակիցները եւ աշխատակցին որ Արեւմուտքը օգնէ Արեւելքին, իրար հասկնան եւ իրար յարգեն փոխադարձաբար:

Պ. Կրուպէր (խորհրդային պատուիրակութիւն) յոյս յայտնեց թէ համաժողովը պիտի կրնայ հաստատել ոչ միայն անձնական շփում իրարու հետ եւ պիտի ամրապնդէ մշակոյթի յարաբերութիւնները ազգերու միջեւ այլեւ պիտի նպաստէ նուաղեցնելու միջազգային ձըգտումը եւ խաղաղութիւն պիտի պարգեւէ ամբողջ աշխարհի: Ան իր զեկուցման մէջ շեշտեց նաեւ թէ 1898ին փիլիպպեան հանրապետութեան անհետացումը որոշուեցաւ Ամերիկացիներու կողմէ Սպանիոյ հետ հաշտութեան դաշնագրին ստորագրութենէն ետք:

Ափրիկէի եւ Ծայր. Արեւելքի հարցերը մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցին, շնորհիւ իրենց այժմէականութեան: Հոլանտայի պատուիրակը բացատրեց թէ Ափրիկեցիներու համար կենսական է որ նոր խմբաւորումները, որ կրնան կազմուիլ, հիմնուին մշակութային համանմանութեան վրայ: Այն ատեն է որ պիտի կրնան կազմակերպուիլ իբրեւ ազգութեան գիտակից ժողովուրդներ:

Պ. Պոլեակին (Խ. Միութիւն) յայտնեց իր հետազօտութեանց արդիւնքները հարաւային ափրիկեան գաղթավայրի մը մասին, ուր կարգ մը ցեղախումբեր ԺԹ. դարու սկիզբը կը գտնուէին իրենց համայնական դրութեան վերջին հանդրուանին մէջ, երբ տեղի ունեցաւ փոխանցումը մը ցեղախումբի վիճակէն դէպի դասակարգերու ընկերութիւնը:

«Թայմզ» կը գրէ թէ բրիտանացի արեւելագէտներու կարծիքէն զատելով Ռուսերը համագումարին բերին թանկագին մասնակցութիւն մը, ներկայացնելով նիւթեր որոնք ցարդ անմատչելի էին արեւմուտքի գիտուններուն: Թէեւ անոնց զեկուցումները կը կրէին որոշ մարքսեան դրոշմ:

Անոնք միակն էին որ ունեցան շարժանկար բերելու գաղափարը, որ կը ներկայացնէր խորհրդային կեանքի զանազան երեւոյթները, Խ. Միութեան դաշտերուն եւ գործատուններուն մէջ ինչպէս եւ փոքր հանրապետութեանց —Հայաստան, Ղազաքստան, Ազրբէյջան, Ուզպէքստան —ժապաւէնները, աւելի փաստանկարներ էին քան թէ քարոզչական, երբ կը ներկայացնէին ընդհանուր նիւթերուն մէջ: Թերթը դիտել կուտայ թէ Համագումարը պիտի կորսնցնէր իր զուտ գիտական հանգամանքը եթէ բոլորն ալ այդպէս ընէին:

Թայմզ կը նկատէ նաեւ թէ պաշտօնական հսկողութիւն չկար ռուս պատուիրակութեան անդամներուն վրայ, եւ դըժուար չեղաւ անոնց մօտենալ եւ մասնաւոր խօսակցութիւն ունենալ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ա Շ Ո Ւ Ն

Աշունն է դեղնապայծառ, ոսկեման ու ոսկեֆող,
Աշունն է այգիներում, փողոցում եւ իմ սրտում,
Աշունը մի դեղնաթերթ ու տրտում գիրք է թերթում
Աշունը խշխշում իմ սրտում վառ ու երգող,
Աշունն իմ դեղնապայծառ, ոսկեման ու ոսկեֆող...:

Ահա նա թօթափում է բաշերն իր վառ ու ոսկէ, —
Տեսնո՞ւմ ես, մեծացել եմ ու հասել են բերքերն իմ
Ու խորքից է խշխշում ընթացքն իմ երգերի,—
Էլ չկայ լաց ու երդում, էլ չկան զեղուն խօսքեր.—
Ահա նա թօթափում է բաշերն իր վառ ու ոսկէ...:

Ողջո՛յն քեզ, հասած մրգի հասկերի՛ իմաստութիւն,
Շուտ եկար, շտապ եկար, բայց եկար անվերադարձ,
Ցուշ բերիր ու մշուշներ, ու արեւ մի ոսկեթաս,
Բերիր բորբ բերքերը քո, վեհութիւն ու խոհ ու թոյն...
— Ողջո՛յն քեզ հասած մրգի, հասկերի իմաստութիւն...

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ՀԱՐԱԶԱՏ ՈՐԴԻ...

Զ.

Տունը ցնցուեցաւ, Բենիամին, զէնքը տակաւին ձեռքին մէջ, ինկաւ գետին, անշարժ:

Հրացէնին աղմուկէն, դրացի տուներու պատուհաններէն դէմքեր երեւցան:

— Ի՞նչ եղաւ, ի՞նչ եղաւ կը հարցնէին:

Տան մէջ էր Սարգիս աղա, որ իմանալով պայթիւնը, սարսափահար, վար վազած էր, Կիրակոս աղբօրը: Այս վերջինն ալ սկսած էր վեր վազել:

— Ի՞նչ էր, ո՞վ էր, կը հարցնէր Սարգիս աղա, դողդղալով, կափկափելով:

— Էֆէնտիին սենեակէն եկաւ ձայնը, ըսաւ Կիրակոս, արդէն իսկ սեւ մտածումներով պաշարուած,

Երկրորդ յարկի նրբանցքին մէջ կեցան եկուքն ալ, ականջ տալով, աչքերնին լայնաբաց: Ձայն ձուն չկար: Սարգիս աղա այլեւս չկրցաւ առաջ երթալ:

— Կիրակոս աղբար, դուն աւելի սրտոտ մարդ ես, վեր ել, նայէ ի՞նչ եղաւ:

Տերունի խոհարարը դանդաղօրէն վեր ելաւ սանդուղներէն եւ զգոյշ քայլերով մօտեցաւ Բենիամինի սենեակին դրանը՝ եւ բանալէ առաջ պահ մը վարանեցաւ. յետոյ կամաց մը հրեց:

Գորգին վրայ փռուած էր էֆէնտիին մարմինը, անշարժ:

— Վախ, խեղճ էֆէնտի, հեծեց ձեռքերը մազերուն մէջ մխրճելով:

Կիրակոս աղբար սանդուղներէն վար իջաւ՝ գանդաղէլէն:

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղեր է, կը հարցնէր Սարգիս աղա՝ մահատիպ տժգունութեամբ:

— Բան, աղաս, ինքը, էֆէնտին, կը թոթովէր խոհարարը՝ կոկորդը սարսափէն կծկուած, բան, էֆէնտին, իր սենեակը... գետինը պառկեր է... զարնուեր է...

— Հէ՞, զարնուե՞ր է, գոչեց Սարգիս աղա դողդողալով իր բոլոր մասներովը..

— Մեռեր է, աղաս, չերեւար կոր, կ'ըսէր Կիրակոս աղբար, լալահառաչ:

Սանդուղին ոտքը, երկու ծերերը, դէմ դիմաց, սասանահար, կը կենային, ձեռնածալ, դողդողալով, շուարած:

— Աս ինչ ձիւն էր գլխուս եկաւ, կը հեծէր Սարգիս աղա, մահացու յուսահատութեամբ. հիմա ի՞նչ ընելու է. տունը մարդ չկայ. դրացինե՞րը կանչենք... կեցիր: Կիրակոս աղբար, դուն սրտեղէն վազէ չիտակ տոքթ. Ողորեանին տունը, առ հետդ վազնիվազը հոս բեր... շուտով: Թերեւս ճար մը կը գտնէ...

Եւ երբ Կիրակոս աղբար գողնոցը մէջքը պլորելէն կը վազէր, Սարգիս աղա՝

— Կեցիր, պոռաց, ի՞նչ եղեր է ըսիր, գետինը փռուեր ինկե՞ր է. չի շարժիր կոր... մեռե՞ր է ըսիր...

—Հա, աղա, անանկ երեւցաւ աչքիս...

— Անանկ է նէ վազէ... բայց ես մինակս ընտո՞ր մնամ հոս... վազէ Կիրակոս, վազէ...

Կիրակոս ափալթափալ իջաւ սանդուղներէն. Սարգիս աղա դողդողալով սենեակ մը մտաւ:

— Աս ինչ ձիւն էր գլխուս եկաւ, կը մրմնջէր:

Փողոցին մէջ, դրացիները, պատուհաններէն, «ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղաւ, Կիրակոս աղբար» կը հարցնէին, մինչ խոհարարը, առանց պատասխանելու, ձեռքովը օդին մէջ յիմար ու անիմաստ շարժումներ ընելով արագավազ կը հեռանար:

Արդէն փողոցին մէջ հետաքրքիրներ, կանգ առած, տունէն վեր կը նայէին, տամին եւ արիւնին հոտը առնելով:

— Աւրձանա՞կ պայթեր է:

— Մա՞րդ սպաններ են:

— Գո՞ղ մտեր է:

— Ոստիկանութեան լմաց տա՞նք:

Այս կարգի հարցումներ կ'ըլլային, եւ իրապէս ամէնուն ալ սոսկում կ'ազդէր լռին ու մեռելական երեւոյթը այս պալատան:

— Տունը մարդ չկա՞յ, կը հարցնէին:

— Զարկէք դուռը:

Բայց ոչ ոք կը համարձակէր այդ յանդգնութիւնը:

Վերջապէս փողոցին ծայրէն երեւցաւ Կիրակոս աղբարը, ընկերակցութեամբ տոքթ. Ողորեանին, որ կը շտապէր, յուզուած եւ տժգոյն:

Կիրակոս աղբար բանալիով մը բացաւ դուռը, եւ այն պահուն որ ներս պիտի մտնէին, կառք մը, ձիերուն սալայատակ ընթացքովը, եկաւ կեցաւ տանը առջեւ:

Ամէն մարդ ետ քաշուեցաւ:

— Ի՞նչ կայ, հարցուց կառքին մէջէն Մալվինէ, տեսնելով արտասովոր իրարանցումը, տոքթ. Ողորեանը, Կիրակոսը: Ի՞նչ կայ:

Խոհարարը, կակազելով՝

— Տիկին, բան, ի՞նչպէս ըսեմ, էֆէնտին... վերը...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆՈՐ ՑՆՑՈՒՄՆԵՐ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԴԻԱԿՆԵՐ ՓԼԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՏԱԿ

Օրլէանվիլէն կը հեռագրեն թէ երկրաշարժի ցնցումները կը շարունակուին ամէն օր: 69 ցնցումներ զգացուած են 24 ժամուան մէջ: Զոհերու վերջնական թիւը չէ ճշդուած տակաւին: Ամէն օր նոր դիակներ կը հանուին փլատակներու տակ: Հինգ ցնցումներ պատահեցան ուրբաթ գիշեր եւ առտուն, կործանելով կիսաքանդ շէնքերը: Երկու հազար ադատարներ, բոլոր տրամադրելի զինուորները եւ ոստիկանները կ՚աշխատին գիշեր ցերեկ, թէ մեռեալները երեւան հանելու եւ թէ վիրաւորները այլուր փոխադրելու համար: Առաջին օրը մեծ քանակութեամբ ջուր, ութ թօն հաց եւ ուրիշ ուտելիքներ հասցուցած էին Օրլէանվիլ: Բացած են 50 խոհանոցներ 35 խոհարարներով: Քաղաքապետը կը յայտարարէ թէ ստիպուած են պարպել տուներուն 95 առ հարիւրը, բայց ոչ քաղաքը: Բոլորն ալ պիտի պատսպարուին վրաններու տակ: Մասնագէտներ կը կարծեն թէ Օրլէանվիլի տուներուն 90 առ հարիւրը պիտի կործանի:

Նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ մը գումարելով, մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմեց, օգնելու համար զոհերուն: Այս առթիւ որոշեց 100 միլիոն ֆրանք տրամադրել: Օտար կառավարութիւններ եւ կազմակերպութիւններ ալ օգնութեան կը հասնին: Պ. Մենտէս Ֆրանս յայտարարեց թէ վարչապետական պաշտօնատունը մէկ միլիոն ֆրանք տրամադրած է իր ելեւմուտքէն:

Օրլէանվիլի մէջ բոլորովին քանդուած շէնքերէն մէկն է դպրոցը որ քաղաքին պարծանքը կը կազմէր: Բանտը կիսովին քանդուած ատեն դուռները բացուեցան ցնցումներուն ուժգնութենէն: Տասը բանտարկեալներ մեռած էին: Միւսները Ալժէ փոխադրուեցան:

Պաշտօնապէս կը ծանուցուի թէ 497 դիակներ գտնուած են առաջին օրը: Ազգականներու եւ բարեկամներու միջոցաւ թաղուած դիակներն ալ հաշուելով, առաջին օրը ընդհ. գումարը կ՚ըլլար 600, միայն Օրլէանվիլի մէջ: Վիրաւորները կը հաշուեն հազարէն մինչեւ 3000: Քաղաքին սակաւաթիւ անվնաս շէնքերէն մէկն է պատմական մզկիթ մը: Կառավարիչը տակաւին չէ կրցած ճշդել ընդհանուր վնասը, որ կ՚երեւայ 4000 քառ. քիլոմեթր տարածութեան մը վրայ:

Միջազգային Կարմիր Խաչը հազար ծածկոց ղրկեց աղէտեալներուն համար: Ամերիկեան, անգլիական եւ ուրիշ Կարմիր Խաչեր ալ կ՚օգնեն զանազան ձեւերով: Փարիզի մզկիթին մէջ աղօթքներ կատարուեցան երկրաշարժի զոհերուն համար: Փարիզի եւ Ալժէի անթէնները պարբերաբար պիտի հաղորդեն զոհերուն ցանկերը: Հովիւ մը կը պատմէ թէ գետինը յանկարծ ճեղքուելով, իր ոչխարները անհետացան անդունդին մէջ եւ ինք հրաշքով ազատեցաւ: Թերթերը սիւնակներով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն ահուսարսափի եւ աւերներու մասին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ մէջ պատահած վերջին միջադէպը քննուեցաւ Ապահովութեան խորհուրդին մէջ (խորտակում ամերիկեան օդանաւի մը՝ երկու խորհրդային օդանաւերու կողմէ): Ժողովը 1ի դէմ տասը ձայնով մերժեց Վիշինսկիի բանաձեւը որ կ՚առաջարկէր չզբաղիլ այս հարցով: Ամերիկեան պատուիրակը խստօրէն քննադատեց Խ. Միութիւնը, որ կը մերժէ խաղաղօրէն կարգադրել խնդիրը: Վիշինսկի պատասխանեց թէ Մ. Նահանգները «կը խեղաթիւրեն դէպքերը», արդարացնելու համար ամերիկեան օդաչուներուն արարքը: Ամերիկեան ներկայացուցիչը պատասխանեց նոյն ուժգնութեամբ, առաջարկելով անյապաղ կարգադրել խնդիրը: — Ազգայնական Չինացիները կը շարունակեն ռմբակոծել կարմիրներու դիրքերը:

ՊՈԼՍՈՅ թերթերը կը գրեն թէ կառավարութիւնը որոշած է այսուհետեւ բացարձակապէս «տըվիզ» չտալ ուղեւորութեան եւ քննական պտոյտի համար: Միայն հիւանդներուն «տըվիզ» պիտի տրուի, պայմանաւ որ իրենց նախապէս դարմանուած երկիրներէն բժշկական տեղեկագիր բերեն: «Տըվիզ» պիտի չտրուի նաեւ «լիւքս» ապրանքներու համար:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Խաչվերացի տօնին առթիւ այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր Ս. Պատարագ: Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ կաթող. պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ ՍԵՐՈՎԲԷ Ծ. Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ:

Կիրակի ժամը 16.30ին խաչվերացի թափոր:

Երկուշաբթի *առաւօտ յիշատակ Մեռելոց: Պատարագ ժամը 10ին: Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ ընդհ: Ննջեցելոց յիշատակին:*

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ԴԻՒԱՆ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Դեկտ. 18ին Սփլանտիտի շքեղ սրահներուն մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Մարսէյլի կեդրոնը իր հիմնած հայերէնի բացարձակապէս ձրի դասընթացքին (լեզու, պատմութիւն, աշխարհագրութիւն): Դ. տարեշրջանը պիտի վերսկսի 1 Հոկտ. Ուրբաթ օր, դասախօսութեամբ նախկին հեղինակաւոր ուսուցիչ Մ. ԿԻՒՄՇԵԱՆԻ, Բարեգործականի լուսաւոր սրահին մէջ, 16ա, Ռիւ Վանթիւր, *ամէն երեքշաբթի եւ ուրբաթ օրեր, ժամը 19–21: Արձանագրուիլ բացումի օրը եւ դասերու ժամերուն, նոյն սրահին մէջ:*

ՖՐ. Կ. ԽԱՉ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի Պուլ. Օտտոյի մասնաճիւղին եւ թաղականութեան դպրոցը կը բացուի Հոկտեմբեր 4ին:

Արձանագրութիւնները տեղի կ՚ունենան ամէն երկուշաբթի 5էն 7 եկեղեցիի սրահը:

Դիմել ուսուցչուհի Տիկին Սօնա Թորոսեանի:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Արձանագրութիւնները բացուած են 1954-1955 ուսումնական տարեշրջանի համար: Կը խնդրուի բոլոր հայ ծնողներէն, որոնք կը փափաքին ազգային այս դարաւոր հաստատութեան մէջ ապահովել իրենց զաւակներուն տոհմային եւ ֆրանսական կրթութիւնը, օր առաջ, դիմել տեսչութեան, արձանագրութեան համար:

Մուրատեան վարժարանի այցելութիւնները՝ Շաբաթ եւ Երկուշաբթի օրերը եւ ժամադրութեամբ:

Direction Collège Arménien
26, Rue Troyon - Sèvres (S. O.)
Tél. : OBS. 18-28

ԴՈՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԴՈՐՈՑԱՍԷՐԻ խնամակալութիւնը կը յայտնէ պաշտօնապէս, որ աշակերտուհիներու ընդունելութեան արձանագրութիւնները բացուած են արդէն: Ծնողները կ՚ընդունուին երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը, մինչեւ կէս օր:

Դիմել վարժարանը,

1, Bd. du Nord, Le Raincy
Autobus 146 de l'Eglise de Pantin.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Փարիզի եկեղեցւոյ Կրթ. Մարմնոյ Ժանթիյիի եւ շրջանի հինգշաբթի օրուան հայերէնի դասընթացքները պիտի վերսկսին Սեպտ. 16ին, իր սեփական սրահին մէջ 16, ռիւ Վիքթոր Հիւկօ, *Ժանթիյի:*

Նոր շրջանի համար ուսուցիչ նշանակուած է Պ. Խաչոյեանը, իսկ երեկոյեան դասընթացքին արձանագրութիւնները կը կատարուին նոյն սրահին մէջ:

Կը խնդրուի մեր հայրենակիցներէն որ առաջնորդեն իրենց զաւակները որոշուած օրը, եւ միեւնոյն ատեն արձանագրել տան մասնաւոր դասընթացքի հետեւող աշակերտները:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը Լիոնի մէջ կը տօնուի, հոկտեմբեր 30ին, շաբաթ ժամը 20.30ին, Գ. Թաղապետարանին սրահը:

Իսկ կիրակի, 31 Հոկտ. ՏԷՍԻՆԻ մէջ:

ԼԻՈՆԻ Կապ. Խաչի բացառիկ պարահանդէսը հոկտեմբեր 16ին:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԿԱՐՏԱՆ.— Համախառբ. Միութիւն.— ուշ ստացանք: «Յառաջ»ի հասցէն փոխուած է մէկուկէս տարիէ ի վեր

Ժ. Ա. ՔԱԶԱՊԼԱՆՔԱ.— Դեռ չէ վերադարձած:—Զենք կրնար հրատարակել:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 18 Սեպտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՓԱՐԻԶ.— «Փոթորիկ» խումբի ժողովը երեքշաբթի 14 Սեպտ. ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ է եւ Սեպտ. 15ին լոյս կը տեսնէ «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» օրացոյցը(1955) գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ պատկերազարդ: Ազգային, պատմական, գիտական ճոխ եւ այլազան բովանդակութեամբ:

Գին 200 ֆրանք: Ապսպրանքներու համար այժմէն դիմել.—

M. B. Agopian, 22, Rue d'Aix,
Marseille 1er, B. du R.

ԾԱԽՈՒ ՄԵՔԵՆԱՅ

Ծախու է սիւոժէտէօզ, Իւնիոն սփեսիալ, թիւ 15.400 *մեքենայ մը, ամբողջ կազմածով: Նոր վիճակի մէջ: Դիմել Տիկին Առաքելեանի՝*

25, Rue Gabriel Péri, Le Pecq (S. et O.)

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél.: PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 փր., վեցամս. 1600.
Արտասահման՝ տարեկան 3500 փր. Հատը 12 փր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ★ MARDI 14 SEPTEMBRE 1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7470 30e ANNEE | Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2881

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՀԱ ԱՅՍՊԷՍ ԿԸ ՀԱԼԻՆ

●

Սիոն, Երուսաղէմի Հայոց Պատրիար – քարանին պաշտօնաթերթը, ողբաձայն կանչ մը կ'արձակէ իր վերջին խմբագրականով (Յուլիս-Օգոստոս):

Ինչպէս կը յիշուի, պատր. տեղապահը, Եղիշէ արք. Տէրտէրեան, Հնդկաստան գացած էր անցեալ գարնան, թէ հոգեւոր միխիթարութիւն բաշխելու եւ թէ դրամ հաւաքելու համար, ի նպաստ վանքին:

Վերադարձին, ընդարձակ տեղեկագիր մը հրատարակեց, որ տուն կուտայ դառն խորհրդածութեանց:

Տեղեկագրին համաձայն, Հնդկաստանի մէջ կան մօտ 1800 Հայեր, որոնց շուրջ 1300ը կը բնակին Կալկաթա, 400ը՝ Ճաւա, մնացեալը ցիրուցան:

Գաղութը ծիւրած է նաեւ նիւթապէս: Ոչինչ մնացած է երբեմնի մեծահարուստներէն:

— « Ամէն Հայ սրտի ճմլումով կը յիշէ այն շքեղ յիշատակարանները, պալատանման շէնքերն ու հաստատութիւնները, որոնք դեռ մինչեւ երէկ իրենցն էին, իսկ այսօր պետութեան եւ ուրիշներու անցած են»:

Խմբագրականը այս մնացորդաց մնացորդին մէջ կը տեսնէ, տակաւին, «ազնիւ եւ ճշմարիտ կրօնասիրութեան, ազգասիրութեան, մարդասիրութեան եւ հիւրասիրութեան զգացումներ»:

Եւ սակայն, «դպրոցի կամ ազգային կրթութեան հարցը ամէնէն շատ մտահոգիչ եւ արիւնող վէրքն է Հնդկահայութեան»:

— « Այժմու նոր սերունդին մեծ մասը չի կրնար խօսիլ իր մայրենի լեզուն: Ազգային տեսակէտով յուսահատական ըլլալու չափ տխուր կացութիւն մըն է այս: Փառաւոր անցեալէ մը իջնող եւ լաւագոյն ապագայի մը ամէն իրաւունք ունեցող այս կարեւոր գաղութը՝ զրկուած այսպէս իր կեանքի մշակման սատարներէն, եւ միայն իր Եկեղեցիին կառչած, չի կրնար շարունակել իր գոյութիւնը»:

Դարմա՞նը, — « Անհրաժեշտ է որ Հնդկահայութիւնը ունենայ իր հոգեւոր պետը, առաջնորդի պարտականութիւններով եւ իրաւունքներով»:

Գաղութը ցարդ կապուած է Նոր Ջուղայի թեմին: Եպիսկոպոսներ այցելած են պարբերաբար, հերթապահ քահանաներ ղրկուած են: Ամէնքն ալ «իբրեւ հիւրեր եկած ու անցած են»: Կարելի է ըսել թէ աւելի շատ պտղի հաւաքելով զբաղած են:

Գաղութը ի՞նչ միջոցներ ունի, դիմանալու համար, բաց ի Եկեղեցիէն.— Կալկաթայի Մարդասիրական Ճեմարանը, որ հիմնուած է 1821ին, եւ երբեմն ունեցած է փայլուն շրջան, հայերէնի եւ ազգային կրթութեան տեսակէտով:

— « Բայց ժամանակի ընթացքին հեռացած է իր նպատակէն, տեղի տալով երկրի պահանջներուն ու տակաւանգլերէն լեզուն ստացած է գերակշիռ կարեւորութիւն. այնպէս որ այսօր աւելի պետական կամ անգլիական վարժարանի մը կերպարանքն ունի քան ազգային դպրոցի»:

Քանի մը տարի առաջ կարգ մը բարեփոխումներ կատարուած են, հայ տեսուչ մը նշանակելով. բայց արդիւնքը ժամանակի կը կարօտի:

Ունին, նաեւ Տիկնանց Միութիւն մը, ազգային եւ մարզական ակումբներ, եռամսեայ թերթ մը, «Նոր Ազգարար», որ շատ անկանոն կը հրատարակուի:

«Սիոն» կը խոստանայ նոր խմբագրականով մը պարզել գաղութին պահանջները: Անշուշտ գործնական առաջարկներ ալ պիտի ներկայացնէ:

Այս հարեւանցի տեսութեան մէջ ալ, պատկերը այնքան խօսուն է որ, կրնայ արթնցնել բոլոր քնացողներն ու քնացընողները:

Ոչ միայն Հնդկաստանի, այլ եւ ամբողջ Հայկական Արտասահմանի մէջ:

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒՄԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՀՈԳԵՐ

ԻՏԸՆ ԳՈՀ Կ'ԵՐԵՒԱՅ ԻՐ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Իտըն, որ քննական պտոյտ մը կը կատարէ այս միջոցին, Պրիւսէլէն ետք անցաւ Պոն, եւ երէկ մեկնեցաւ Հռոմ: Յետոյ պիտի գայ Փարիզ, վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու համար:

Նախարարը շատ գոհ կ'երեւայ իր առաջին տեսակցութիւններէն: Շաբաթ օր երկար խօսակցութիւն մը ունեցաւ Պելժիոյ, Հոլանտայի եւ Լիւքսէմպուրկի արտաքին նախարարներուն հետ: Հրատարակուած տեղեկութեանց համաձայն, երեքն ալ համաձայն են որ արեւմտեան Գերմանիան ընդունուի Ատլանտեան դաշնակցութեան մէջ, լեցնելու համար Միացեալ Բանակի ձախողման բացը: Տեսակցութենէն առաջ, սեղան մը սարքուած էր Պելժիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ: Խօսակցութիւնը տեւեց [illegible] ժամ եւ շարունակուեցաւ իրիկունն ալ, երբ ուրիշ սեղան մը սարքուած էր անգլիական դեսպանատան մէջ: Միայն ցերեկուան խօսակցութիւնները պաշտօնական կը համարուէին եւ այս առթիւ զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

« Մեծն Բրիտանիոյ, Պելժիոյ, Հոլանտայի եւ Լիւքսէմպուրկի արտաքին գործերու նախարարները ժողով մը գումարելով Պրիւսէլի մէջ, քննեցին կացութիւնը, իբրեւ հետեւանք միացեալ բանակի դաշինքին ձախողման: Անոնք նկատի առին առաջարկներ որոնք կրնան ըլլալ, ապահովելու համար Գերմանիոյ ընկերակցութիւնը Արեւմուտքի հետ եւ անոր մասնակցութիւնը արեւմտեան Եւրոպայի պաշտպանութեան: Զանազան գաղափարներ արտայայտուեցան եւ արդիւնաւոր համարուեցան: Անոնց քննութիւնը պիտի շարունակուի դիւանագիտական ճամբով: Հաստատուեցաւ թէ կատարեալ համաձայնութիւն կը տիրէ առաջադրուած նպատակներու եւ գործադրուելիք մեթոտներու մասին: Հաւանական է որ Պ. Իտընի Լոնտոն վերադարձէն ետք խորհրդաժողով մը հրաւիրուի: Քննուած խնդիրներու մասին վերջնական որոշումներ պիտի տրուին Ատլանտեան կազմակերպութեան մէջ»:

Իրազեկներ դիտել կուտան թէ շաբաթ օրուան խօսակցութիւնները յաղթանակ մը եղան զաղտնի դիւանագիտութեան համար: Բերանները կղպուեցան եւ Պ. Սփաք ի պատասխան խումբ մը թղթակիցներու հարցումներուն գոհացաւ քանի մը հոգեհատ բառեր արտասանելով: Մասնաւորապէս ծանրացաւ այն կէտին վրայ որ եթէ նոր գաղափարներ յայտնուած են, տակաւին հասունցած չեն, հետեւաբար անօգուտ է հրապարակային քննութեան ենթարկել:

Բայց եւ այնպէս, նոյն աղբիւրին համաձայն, լուրջ քայլ մը առնուած է դոնէ գաղափարներու պարզաբանութեան մէջ եւ կատարեալ համաձայնութիւն կը տիրէ Մեծն Բրիտանիոյ եւ միւս երեք պետութեանց միջեւ՝ Գերմանիոյ վերազինման եւ այն պայմաններու մասին որ պիտի դրուին, երբ այդ երկիրը ընդունուի Ատլանտեան դաշինքին մէջ:

Այս առթիւ մասնաւորապէս կը հաստատուի թէ չորս մայրաքաղաքներուն մէջ ալ այն տեսակէտն ունին թէ Գերմանիոյ վերազինման մասին Ֆրանսայի ունեցած վախերը կարելի է փարատել միայն մէկ ձեւով, — եթէ Մեծն Բրիտանիան աւելի գործօն մասնակցութիւն մը ունենայ եւրոպական գործերուն մէջ:

Լոնտոնի թերթերը դիտել կուտան թէ չորս նախարարները արդէն իսկ ընդունած են Գերմանիոյ անդամակցութիւնը Ատլանտեան դաշինքին, թէեւ պաշտօնական զեկոյցը խմբագրուած է դիւանագիտական նրբութեամբ:

✤ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ✤

●

ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

Կոպիտ սխալներու հետ, զուարճալիքներ ալ պակաս չեն մեր ամենօրեայ մամուլին մէջ:

Պարզապէս անոր համար որ, խմբագիրները իրենք մեծ մասով չեն կարդար գրաշարին յանձնուած նիւթերը, ձեռագիր ըլլայ թէ արտատպում:

Քանի մը տարի առաջ, վրիպակ մը սպրդած էր «Յառաջ»ի մանր լուրերուն մէջ:

Սանդալը շարուած էր *սանդուղ*, եւ նոյնութեամբ կ'արտատպուէր.— *Սանդուղ հագած մարդ մը*:

Օգոստ. 5ին ուրիշ վրիպակ մը սահած էր «Օրը Օրին»ի մէջ.— Թուրքերը իրենք ալ «Արեւելեան Նահանգներ» կ'անուանեն *արեւելեան* Հայաստանը:

Պարզ է որ պիտի ըլլար *արեւմտեան*:

Դարձեալ վրիպակը նոյնութեամբ արտատպուած է Միջին Արեւելեան թերթերու մէջ:

Տակաւին կան թարգմանութեան սխալներ, թերթէ թերթ փոխադրուած:

Բայց, ո՞ր մէկը յիշել:

Պոլսական թերթ մը ամիսներ առաջ կը գրէր թէ գիւղացի մը իր *երախաները* ծըւարած եւ խմէքի դրկած է, իբրեւ բողոքի ցոյց:

Ըսել կ'ուզէր… իր *տրեխները* (չարըքն):

Դարձեալ նոյն թերթին մէջ թուրք պաշտօնեայի մը, ձմեռ կիւնէրի անունը շարուած է ճէմալի *կինները*:

Գրիչներ եւ թերթեր կան, — բծախնդիր « Նայիրի»ն ալ մէջը — որոնք յամառօրէն կը շարունակեն գրել — *ընդհակառակը*: Անշուշտ գիտեն ճիշդը, — *ընդհակառակն*: Կամ եթէ աշխարհաբար գրել կ'ուզեն, *հակառակը*:

Երուսաղէմի պատրիարքարանին պաշտօնաթերթը, *Սիոն*, 1954 Յուլիս – Օգոստոսի թիւին մէջ հրատարակած է Ս. Թարգմանչաց վարժարանին մանրամասն տեղեկագիրը:

Երկրորդ սիւնակին վրայ կը կարդամ - օտար վարժարաններու *տարապարհակ* աղութիւնը:

Աւելորդ է ըսել թէ պիտի ըլլայ *տարապայման* (չափազանց):

Սխալիլը մարդկային է, կ'ըսեն:

Բայց ես կը վախնամ որ ուրիշ թերթեր ալ սխալին եւ նոյնութեամբ արտատպեն այս *տարապարհակ* զուարճալիքը:

«*Սիոն*» գրական–բանասիրական թերթ է, եւ ամսագիր: Ներելի չէ որ իր աշխատակիցները, ըլլան իսկ պատմագիր, գրեն *աշխեցուցիչօրէն*, չգիտեր (չի), դոհուրոհ, «եթէ հրաշքով մեր ձեռքը անցնէր (անցնէր), *որը* (զոր), *գրաղուիլ* (զբաղիլ) եւն.:

Դեռ լրիւ կերպով, *խստիւ կերպով* գըրողներ կան, կարգ մը թերթերու եւ գիրքերու մէջ:

«Լրիւ»ը եւ «խստիւ»ը արդէն ամբողջական իմաստ ունին, եւ «կերպով» մըն ալ շալկելու պարտաւոր չեն:

ՎԱՀԷ

ԻՏԸՆԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՏՈՔԹ. ԱՏԸՆԱՈՒԸՐԻ ՀԵՏ

●

Պրիւսէլէն մեկնելով, Պ. Իտըն Արեւմտեան Գերմանիոյ մայրաքաղաքը՝ Պոն հասաւ կիրակի առտու եւ կէս օրէն ետք տեսակցեցաւ վարչապետին՝ Տոքթ. Ատընաուըրի հետ: Խօսակցութիւնները շարունակուեցան իրիկուան դէմ, ճաշի պահուն: Յետոյ Պ. Իտըն տեսակցութիւններ ունեցաւ ֆրանսակ. եւ ամերիկեան մարդպաններուն հետ: Երէկ առտու եւս խօսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ, եւ յետոյ Պ. Իտըն օդանաւ նստելով Հռոմ գնաց, ուր պիտի հասնէր ժամը 18ին:

Թերթերը կը գրեն թէ Իտընի եւ գերման վարչապետին խօսակցութիւնները տեղի ունեցան շատ սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ: Օդանաւէն հազիւ իջած, Պ. Իտըն ջերմագին մեծարանքներ ուղղեց Տոքթ. Ատընաուըրի եւ անմիջապէս բացատրեց իր այցելութեան նպատակը, — ապահովել Եւրոպայի միութիւնը եւ նպաստել խաղաղութեան:

Ինչպէս քանի մը անգամ յայտարարեց, Տոքթ. Ատընաուըր կ'ուզէ որ արեւմտեան Գերմանիան Ատլանտեանի դաշինքին միանայ վերստանալով իր գերիշխանութիւնը: Վերազինման համար սահմանափակումներ կ'ընդունի պայմանաւ որ անոնք խտրութիւններ չըլլան Գերմանիոյ դէմ: Յետոյ, կը պահանջէ կատարեալ գերիշխանութիւնը, եւ ոչ թէ այն զոր կ'առաջարկէ Իտըն, հիմնուելով Պոնի Դաշինքին վրայ: Անգլիոյ արտաքին նախարարը կը կարծէ թէ Ֆրանսա պիտի հաւանի վաւերացնել Պոնի համաձայնութիւնը, մերժելով ուրիշ որեւէ ձեւ Գերմանիոյ գերիշխանութեան վերահաստատման մասին: Հետեւաբար, եթէ արեւմտեան Գերմանիան պնդէ կատարեալ գերիշխանութեան վրայ, նոր յապաղումներ պիտի ծագին, պղտորելով Փրանքեւգերման յարաբերութիւնները:

× Իտընի եւ Ատընաուըրի տեսակցութեան առթիւ, արեւմտեան Գերմանիան կը տօնէր «Հայրենի Երկրի Օրը»: Այս առթիւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ ճառեր խօսեցան, պահանջելով վերահաստատել Գերմանիոյ գերիշխանութիւնը եւ կոչ մը ուղղելով Մեծն Բրիտանիոյ որ պէտք աւելի սերտօրէն գործակցի ցամաքային Եւրոպայի:

× Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը Եւրոպա ղրկած է արտաքին նախարարին օգնականներէն մէկը, Մըրֆի, հետեւելու համար կատարուած բանակցութեանց: Ուաշինկթընի մէջ տեսակ մը մտավախութեամբ կը դիտեն Պ. Իտընի ձեռնարկները:

....

ԹԵՀՐԱՆԷՆ կը հեռագրեն թէ վերջնապէս խորտակուած է լրտեսական ցանցը, որուն կը մասնակցէին բազմաթիւ սպաներ: Ձերբակալուած են 3–400 հոգի որոնք պիտի դատուին զինուորական ատեանի մը առջեւ: Զեկոյցը կ՚ըսէ թէ ամբաստանեալները ալճեպրայի նշաններ կը գործածէին, զինուորական գաղտնիքներ հաղորդելու համար խորհրդային գործակալներու: Ցանկերն ալ նոյն դրութեամբ կազմուած էին: Երկու ծածկագիրներ անմիջապէս բացուեցան, իսկ երրորդին բացումը հինգ շաբաթ տեւեց եւ կը պարունակէր 450 անուններ:

....

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ընկեր Մելիքով Աղճաեան (Պոսթընէն) իր խմբագրատուն այցելութեան առթիւ 2000 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

ՎԱՂԸ

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

Առաջին մեծ պատերազմի քառասնամեակին առթիւ, իբրեւ թերթօն պիտի հրատարակենք հռչակաւոր գրագէտ էրընէստ Մառիա Ռըմարքի հոյակապ գործը,

ԵՏՔԸ...

զոր տարիներ առաջ գերմաներէնէ հայերէնի թարգմանած էր մեր ողբացեալ ընկերը, ԼԻՊԱՐԻՏ ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ: (*Մատենաշար «Յուսաբեր», սպառած*):

Մէկ շունչով պիտի կարդաք այս վէպը, ուր պատերազմին սարսափները կը նկարագրուին վարպետ գրիչով մը:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿՐՕՆԸ ԹՇՆԱՄԻ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ

Առանց ուղղակի բռնութեան, գործածելով առաւելաբար խօսքն ու գրիչը, Մոսկուան վերսկսած է ուրեմն կրօնական հաւատքը հոգիներէն փրցնելու իր հին ջանքերը :

Անուղղակի միջոցներ, ինչպէս նաեւ այս քարոզութեան անդրադարձումները ժողովուրդին վրայ, պիտի բերեն անկասկած իրենց օժանդակութիւնը: Այսպէս, կրնան պաշտօններէ հեռացնել հաւատացեալ նկատուածները, անգործ մնալու, մատով ցուցուելու վախը կրնայ երեւութական ուրացումներու առաջնորդել կրօնասէրը: Սովետական քաղաքացին շատ լաւ գիտէ թէ ինչ կրնայ արժել իրեն քաղաքացիական անպարտաճանաչութիւն մը... գիտէ թէ սահմանադրական օրէնքով, քաղաքացիի իր պարտականութիւնն է գործակցիլ կառավարութեան, ընկերվարական աշխարհի կառուցման համար տարուած պայքարներուն մէջ : Գիտէ թէ սահմանադրութեան այս առաձգական տրամադրութիւնը ինչ կամայականութեամբ կրնայ կիրարկուիլ իշխանութեանց կողմէ :

Բայց, իր կարգին, Մոսկուան — ներկայ Մոսկուան, որ կ'ուզէ մէկդի ձգել սթալինեան գործելակերպին նախապաշարումները — գիտէ ինքն ալ, թէ արմատական լուծում մը չեն կրնար բերել այդ բոլորը: Աչքին առջեւն է 35 տարիներու փորձը: Ապարդիւն են խստութիւնները խղճի վրայ: Հեռու ենք մարտիրոսացման դարերէն, մարդիկ կրնան անհաւատութիւն կեղծել, առանց սակայն հաւատալէ դադրելու :

Պերճախօս է պատերազմի շրջանը : Ցայտնի եղաւ թէ ինչպէս նախկին մուժիքը որ տարիներ շարունակ քաշուած էր իր պատեանին մէջ, արթնցաւ յանկարծ իր վաղեմի ջերմեռանդութեամբ անկրօն նկատուած բազմութեան մէջէն, երբ որոշ նկատումներով թուլցաւ հակակրօնական պայքարը եւ տրուեցան կարգ մը ազատութիւններ:

Ահա թէ, ինչու խորհրդային իշխանութիւնը յոյսը դրած է հիմա մանաւանդ բուռն քարոզութեան մը վրայ, ուր պէտք է գործածուի ամէն հակակրօնական փաստ, ի հարկին, ստեղծուի ալ :

Թերթերն ու պարբերականները, ձայնակցելով «Փրաւտա»յին, կը թխեն յօդուածներ զանազան փոփոխակներով :

Անշուշտ նախկին, առանցքը միշտ կը պահուի: Նոյնն է խորքի պաստառը, «Լենին» թանգարանին մէկ պատը՝ իր արձանագրութեամբ.— «Կրօնքը ժողովուրդին ափիոնն է»: Կը վերլուծեն, կը մանրամասնեն, կը բացատրեն: Բայց այս հին նշանաբանը եթէ դեռ կը ծառայէ իրբեւ հիմ, տեսական եւ գաղափարական պատճառաբանութեանց, որոնք ընդհանրապէս կը ձգտին փաստելու թէ կրօնքը խափանարար է սովետական հոգիին եւ ոգիին, հիմա մէջտեղ կը նետեն նաեւ շատ աւելի շօշափելի եւ «գործնական» փաստարկութիւններ, ներշնչուած տնտեսական նկատումներէ :

Ցարձակման այս նոր շարժառիթները, չըսելու համար պատրուակները, կ'ընդարձակեն պայքարին տարողութիւնը, փոխադրելով զայն տեսական դետնէն նաեւ խորհրդային առօրեայ կեանքի զանազան մարզերուն՝ մասնաւորաբար արդիւնաբերութեան մէջ: Այսպէս՝ կ'ըսեն թէ կրօնը կը խափանէ ոչ միայն խորհրդային քաղաքացիին յառաջդիմական ոգին, այլ նաեւ սովետական արդիւնաբերութիւնը ... մղելով աշխատաւորը գործէ բացակայելու: Դեռ ուրիշ մեղադրանք մը՝ կրօնը կը խաթարէ քաղաքացիին բարոյականը, քաջալերելով գինեմոլութիւնը ...

Այս ուղղութեամբ հրատարակուած գրութիւններ «Թրուտ»ի, «Լիթերաթուրնայա Կազէթ»ի, «Կոմսոմոլըքայա Փրաւտա»յի սիւնակներէն ուշադրութեան կը յանձնեն «կրօնական տօնակատարութեանց պատճառած աղէտները» գիւղատնտեսութեան մէջ: Այս վերջինը կը գրէ .—

« Հիւսիսի Փրաւտա կոլխոզին արօտավայրերուն խոտը չափազանց չորցած՝ փոշիի կը վերածուի ... եւ ոչ իսկ հնձող մը, ամայի դաշտերուն մէջ: Աշխատաւորական ջոկատին պետը՝ Ցէթքով, տունը չէ : Բայց խրախճանքի մէջ են հոն. խմիչքը կը հոսի: Կուսակցութեան երիտասարդական կազմակերպութեան քարտուղարն ալ մէջտեղ չկայ ... ուրիշ երիտասարդներու հետ, գացած է մօտակայ գիւղին տօնակատարութեան: Սերկէյովի մէջ, ուր եկեղեցի անգամ չկայ, կը տօնեն Տիխուինի Աստուածամայրը ... որովհետեւ ծերերը ըսած են թէ իր տօնն է: Խրախճանքը պիտի տեւէ երեք չորս օր, ու բոլորը հոն պիտի ըլլան հակառակ դաշտային աշխատանքներուն: Ծերուկ մը կ'ըսէ .— «Ինչպէ՞ս կ'ուզէք որ յարգով զբաղինք... Նախ ունինք Ս. Յովհաննէսի տօնը, յետոյ դրացի գիւղին սուրբը, վերջը Քազանի Աստուածամայրը, վերջը Համբարձումը...» Եւ քանի որ տօնակատարութիւն է, կ'աւելցնէ լրագրողը, պէտք է նաեւ գինովնալ ...» :

Սովետական Կուլտուրա (14 Օգոստ.) նմանօրինակ յայտնութիւններ կ'ընէ .— « Կոլխոզնական ջոկատները կը դադրեցնեն աշխատանքը, ի պատիւ Տիխուինի Աստուածամօր, կամ Քազանին, կամ Վըլատիմիրին, կամ ով գիտէ որ սուրբին : Պարխայի մէջ չեն գիտեր անգամ թէ ինչ սուրբի եւ ինչ բանի համար կը տօնեն ... լսած են միայն որ դարեր առաջ, մարդուն մէկը գինեմոլութեան երկար շրջանէ մը ետք, Օգոստ. 5ին դարձի է եկեր, կարճ ժամանակի մը համար... եւ ուրեմն պէտք է տօնեն այդ մեծ դէպքը, ամբողջ օրը կոնծարանութիւններ կատարելով»: Նոյն թերթին մէջ, թիւերու փաստն ալ մէջտեղ կը նետուի. ըստ Փսպիէտա կոլխոզին տնօրէնին, եղած են 1500 բացակայութիւններ, միայն Զատկի օրերուն, ինչ որ կը համապատասխանէ տարեկան 100.000 ռ. վնասի ...

Թրուտ, Արհեստակցական Միութեանց պաշտօնաթերթը, մէկդի ձգելով գիւղական կեանքի թատերաբեմը, կը ծանրանայ քաղաքներու վրայ: «Հաւատացեալները կը լքեն իրենց մեքենաները, որպէսզի, ինչպէս իրենք կ'ըսեն, կատարեն կրօնական պարտականութիւնին ... »: Յետոյ, կը հաստատէ թէ ճարտարարուեստական կեդրոններու մէջ, «լաւ քաղաքացիներ», բժիշկ, ճարտարագէտ, պետական պաշտօնեայ, դեռ բնական կը նկատեն երթալ կրօնական կնունքներու, պսակներու եւ թաղումներու: Ու կը ծառանայ զանազան դաւանանքներու ծիսակատարութեանց դէմ, որոնք կը թունաւորեն «հանրային առողջութիւնը», որովհետեւ անոնց կ'ընկերանան գինարբուքն ու կռիւը: «Այս սովորութիւններն ու նախապաշարումները կը տանին բարոյական անկումի : Կէս գինով վիճակի մէջ է որ աշխատաւորը կ'երթայ իր գործին, այն ալ ուշ ... Այս բոլորը կը վնասեն արդիւնաբերութեան»: Կը յարձակի նաեւ Մոսկուայի մօտ Կլինքով «հրաշագործ» աղբիւրներուն տակաւին բաց պահուելուն վրայ : Ցաւով կը հաստատէ թէ հազարաւոր հաւատացեալներ եւ հետաքրքիրներ հոն կ'երթան բաղնիք առնելու ... ու կը զարմանայ թէ ինչպէս պոռնիկներու ամբոխին մէջ կրնան գտնուիլ նաեւ համայնավար գործավարներ ... Կուտայ գիտական հետազօտութեանց աշխատանոցի մը ղեկավարին օրինակը... մէկը՝ որ կը պատկանի Մոսկուայի համալսարանի ուսուցչական կազմին, իր կնոջ հետ: Կը մատնանշէ դեռ կարեւոր գործարանի մը գլխաւոր ճարտարագէտը, զանազան հաստատութեանց տնօրէններ, եւն., որոնք իրենց փառաւոր ինքնաշարժներով պոչին մէջ կը գտնուին: « Եւ այս՝ հակառակ ջուրի ոչ մէկ բուժիչ հանգամանք ունենալուն, ինչ որ գիտականօրէն հաստատուած է: Այսպէս, ժամանակ կը կորսնցնեն մարդիկ, մինչեւ իսկ միայն սրուակ մը հրաշագործ ջուր տուն տանելու համար»:

Շարքը չէ վերջացած տակաւին :

Ա. Վ. — ԱԶԱՏ

ԴԷՊԻ ԼՈՒՍԻՆ ԵՒ ԱՆԱՆՈՎ

Դէպի լուսին ճամբորդութեան ախոյեանը, Ալեքսանդր Անանովը, հիմնադիրն է Աստղագիտութեան Միջազգային Դաշնակցութեան, որի համագումարը վերջերս տեղի ունեցաւ Ինսբրուքի մէջ : Այդ համագումարին մասնակցող ամերիկացի, անգլիացի, ֆրանսացի, գերմանացի եւ աւստրիացի գիտնականները հաւատեցին թէ անպարտելի ոչ մէկ գիտական դժուարութիւն կայ այլեւս դէպի լուսին ճամբորդելու համար :

Մեր մոլորակից մինչեւ լուսին 38.000 քիլոմեթր ահելի տարածութիւն կտրելու համար, ժամը 6000 քիլոմեթր արագութեամբ, պէտք պիտի լինի ընդամէնը վեց ժամ 27 վայրկեան :

Դէպի լուսին ճամբորդելու գլխաւոր դժուարութիւններից մէկն էլ նիւթականն է. մէկ ճամբորդութիւնը դէպի լուսին կամ Հրատ, պիտի արժէ երկու միլիառ 200 միլիոն տոլար :

Ալ. Անանովը եւ ամերիկացի գիտնականները դէպի լուսին առաջին ճամբորդութիւնը նախատեսնում են ներկայ դարուս վերջին: Այս ճամբորդութեան համար, արդէն իսկ ամերիկացի, անգլիացի եւ ֆրանսացի կամաւոր թեկնածուներ են ներկայանում :

Այժմ քանի մը ծանօթութիւն Անանովի տոհմի մասին:

Պարսկաստանից Ստեփան Յովնանեանը Թիֆլիս տեղափոխուելով, յաջողել է ահագին հարստութիւն դիզել եւ իր Յովհաննէս, Յովսէփ եւ Ալեքսանդր զաւակներին ռուսական բարձրագոյն ուսում տալ :

Յովհաննէս Յովնանեանը իր ծախքով հիմնել է Թիֆլիսում հայ օրիորդաց Յովնանեան դպրոցը, որ յետագային բարձրացաւ ութ դասարանի: Այս դպրոցը աւարտողները առանց քննութեան կարող էին մտնել ռուսական բարձր դասընթացքները, եւ քննութեամբ՝ ռուսական համալսարանները :

Յովնանեան տոհմից մէկ ներկայացուցիչ, ըստ իրենց աւանդական պարտականութեան, մասնակցում էր Յովնանեան դպրոցի վարչութեան նիստերին միայն: Իսկ մանկավարժական խնդիրներով զբաղւում էր մանկավարժական խորհուրդը :

Յովհաննէս Յովնանեանը վերջնապէս հաստատուելով Մոսկուայի մէջ, այնտեղ էլ մասնակցում է հայանպաստ բոլոր ձեռնարկներին:

Յովնանեան դպրոցը փակուեց Վրաստանի խորհրդայնացումից մի երկու տարի անցած: Յովսէփ Յովնանեանի աղջիկը ամուսնացաւ Ղարաբաղցի ռուս. բանակի սպայ Սահակ Մելիք Հայկազեանի հետ, որ մինչեւ զօրավարի աստիճանի բարձրացաւ: Զօր. Ս. Մելիք Հայկազեանի օրիորդ Հեղինէն ամուսնացաւ Հ. Հ. դեսպան Տիգրան Բեգզադեանի հետ: Յովնանեանների կրտսեր եղբայր Ալեքսանդրը ամուսնացել է Ռոզալիա (Վարդուհի անունով մի գեղեցկուհի եւ բարձր ընդունակութիւններով օժտուած հայ օրիորդի հետ Սան Ստեֆանոյում, որոնց

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

Անստորագիր յօդուած մը որ պոլսական պարբերաթերթի մը մէջ(*) լոյս տեսաւ ժամանակ ետքը, կը յայտնէ թէ Վարդգէսը այդ այցելութենէն վերադարձաւ արտասուաթոր աչքերով եւ հետեւեալ կերպով պատմեց իր կրած տպաւորութիւնները .

— « Արցունքս չկրցայ զսպել երբ սենեակին մէջ անկիւն մը առանձնացած տեսայ Զօհրապը, որ մելամաղձոտ եւ տըխրադդեցիկ երեւոյթ մը ունէր: Գալով Վարդգէսին, այդ անսանձելիին, որ թակարդը ինկած էր, աւելի զուարթ ու շէնշող էր քան իր ընկերը: Մտքէս չէի անցըներ զիրենք սփոփել, որովհետեւ անթափանցելի եւ խորհրդաւոր գաղանիքի մը առջեւ կը գտնուէինք: Վարդգէս կը ջանար իր արուեստական կատակներով Զօհրապին ուշադրութիւնը ուրիշ կողմ դարձնել. որովհետեւ Զօհրապ իր մահուան մօտաւորութիւնը կը զգար դառնօրէն: Զօհրապին քսակը հարուստ էր(**), իսկ Վարդգէսին սիրտը զուարթ, մէկը միւսը կ'ամբողջացնէր: Անոնք խնդրեցին ինձմէ միշտ իրենցմով հետաքրքրուիլ ու հեռագիրներով տեղեկութիւն ստանալ Ատանայէն ու Հալէպէն »:

Զօհրապ իրօք հիւանդ եկած էր Գոնիա, բոլորովին յոգնած, խորտակուած այդ գիշերային ճամբորդութենէն և զայն կանխող յուզումներէն, որոնց կարգին մանաւանդ իր բռնի բաժանումը կնոջմէն ու զաւակներէն, որոնք իր մտահոգութեանց մեծագոյն առարկաները պիտի դառնային անկէ անդին : Նոյն դրութեան մէջ էր նաեւ Վարդգէս: Թէեւ նըւազ յուզուած, ֆիզիքապէս առողջ, եւ բաղդատաբար լաւատես, ինք ալ տկարութեան պահեր պիտի ունենար: Այն պահերն էին, առոնք որոնց ընթացքին կը խորհէր կնոջը վրայ, զոր յղի թողած էր Պոլիս, եւ որմէ հրաժեշտ առնելու առիթըն իսկ չէին տուած իրեն :

Հալէպ պանդոկ մտած, Զօհրապ իսկոյն նամակ մը գրած էր Գոնիայի կուսակալին, յայտնելով որ սրտին տկարութիւնը ծանրացած է եւ բժշկական դարմանի պէտք ունի: Չեմ գիտեր թէ ընթացք տրուա՞ծ է այս դիմումին: Կուսակալը, այդ միջոցին, Պոլսոյ նախորդ ոստիկանութեան տնօրէն տխրահռչակ Ազմի պէյն էր, Իթթիհատի արիւնածարաւ բոբենիններէն մէկը: Դժուար է հաւատալ թէ ոեւէ բարեացակամութիւն ընծայուած ըլլայ երկու տարագիրներուն:

Վերջէն, Հալէպի մէջ, Զօհրապ պատմած է թէ Գոնիան աքսորավայր ունենալու պատրանքը որուն անձնատուր եղած էին ճամբուն ընթացքին եւ որ քիչ շատ մխիթարութիւն մըն էր անշուշտ, իրենց ժամանման առաջին օրն իսկ չքացաւ, երբ տեղեկացան թէ քաղաքը շատ պիտի չմնան եւ շուտով ճամբայ պիտի հանուին դէպի Տիարպէքիր: Այս տեղեկութիւնը կուսակալին կողմէ հաղորդուած էր իրենց: Ազմի Պէյ չէր ծանուցած թէ Տիարպէքիր պատերազմական ատեանի առջեւ դատուելու կ'երթան, այնպէս որ Զօհրապ միշտ անձնատուր այն պատրանքին, թէ իրենց համար որոշուածը պարզ աքսոր մըն է, նոր նամակ մը գրելով Ազմի պէյի խնդրած էր միջամտել Պոլսոյ կեդրոնին մօտ, որպէսզի Տիարպէքիրի որոշումը փոխուի եւ Գոնիա անցընեն աքսորի շրջանը:

Այս առթիւ միայն իմացուցեր էին իրենց թէ Տիարպէքիր պատերազմական ատեանին կողմէ պահանջուած են դատաստանի ենթարկուելու համար, եւ թէ աւելորդ է որ եւ է դիմում ընել Պոլիս, որովհետեւ երկիրը պաշարման վիճակի տակ ըլլալով, ոչ ոք իրաւասութիւն ունի պատերազմական ատեանի մը կողմէ տրուած որոշում մը փոխելու: Կացութեան տէրը զինուորական իշխանութիւնն էր: Նոյն իսկ նոր հրատարակուած օրէնք մը պատերազմական ատեաններուն իրաւասութիւն կուտար իրենց կողմէ սահմանուած մահու պատիժները անմիջապէս գործադրել տեղին վրայ, առանց նախապէս զանոնք Սուլթանին վաւերացման ենթարկելու, միայն վերջին վճիռներու գործադրութիւնը պատերազմական նախարարութեան հաղորդելու պայմանաւ :

Այսպէս՝ Զօհրապ եւ Վարդգէս Գոնիայէն մեկնած ատեննին միայն կ'իմանան իրենց սպասող ճակատագիրը: Եւ երկուքին ալ մօտ տպաւորութիւնը այն կ'ըլլայ թէ պատերազմական ատեանը պարզ պատրուակ մըն է իրենց մասին արդէն իսկ տրուած վճռի մը արդարացման համար: Այս անդրանիկ տպաւորութիւնը Զօհրապի մօտ անխախտ պիտի մնար միշտ, եւ անկէ անդին ամէն առթիւ շարունակ անոր պիտի անդրադառնար իր տեսակցութեանց ընթացքին: Վարդգէս շուտով պիտի թօթափէր այդ տպաւորութիւնը եւ անձնատուր պիտի ըլլար իր սովորական լաւատեսութեան:

(11)

(Շար.)

(*) «Ճանթ», 30 Նոյեմբեր 1918:

(**) Տիկին Զօհրապ՝ Պօղոս Նուպար փաշայի ուղղած նամակին մէջ կը գրէ թէ ամուսինը, ձերբակալուած միջոցին 400 ոսկիի գումար մը ունէր իր վրայ: Անշուշտ խնդիրը թղթադրամ ոսկիի վրայ է, որ այդ միջոցին, գրեթէ համարժէք էր հնչուն ոսկեդրամին:

ՏՈՄՍԵՐ

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

★

Այդ օրերուն Հայոց ազգին բարեկամները կռիւ ունէին Հայոց ազգին թշնամիներուն դէմ ։

Անգլիոյ վարչապետը, 1917 Դեկտեմբեր 21ին, բրիտանական խորհրդարանին մէջ կը յայտարարէր ․

— Ոչ Միջագետքը, ոչ ալ Հայաստանը կրնան, այլեւս, Թուրքերու ապականեալ վարչութեան վերադարձուիլ ․․․

Երկու շաբաթ ետք, 5 Յունուար 1918, վարչապետը կը հաւաստէր ․

— Օսմանեան կայսրութեան գոյութեան դէմ չենք, բայց կը պնդենք որ Հայաստան, Արաբիա, Միջագետք, Սուրիա եւ Պաղեստին ինքնավարութեան իրաւունք ստանան ․․․

Նոյեմբեր 18ին, Լորտերու ժողովին մէջ , Լորտ Րապըրթ Սեսիլ կուտար ուրիշ խոստում մը ․

— Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի ներկայ կառավարութեան սահմաններուն , թոյլ պիտի չտանք որ Թուրքերը, որոնք չարիքներ գործածեն, տիրանան Հայերու ժառանգին ․․․ Հայաստան բաժան, բաժան պիտի չըլլայ ․․․

Ու մենք, անփորձ ու միամիտ ժողովուրդ, լսեցինք այս ճառերը եւ սկսանք պարել ու երգել ։ Հաւատալի՞ք բան էր որ յաղթական Դաշնակիցները, որոնք ջարդուփշուր ըրած էին Սուլթանին բանակները, երես դարձնէին մանրուք ժողովուրդի մը, որ իրեն հետ կռուած էր , բոլոր ճակատներուն վրայ ։

Մեր ցնծութիւնը չափ ու սահման չունէր այն օրը — 10 Օգոստոս 1920 — երբ Սեւրի պալատին մէջ մեզի կը « յանձնուէին» մեր հողերը՝ պաշտօնապէս ։

Այդ տարին, յունուար 19ին Անգլիան ու Ֆրանսան, իսկ ապրիլ 23ին, Ամերիկան, ճանչցած էին Հայաստանի հանրապետութիւնը ։

Սահմաններու խնդիրը կար, ի հարկէ ։ Մեզի՞ ինչ ։ Մեր բարեկամները պիտի ճշդէին սահմանագիծը ու մենք առօք փառօք ներս պիտի մտնէինք ․․․

Բայց որու մտքէն կ՚անցնէր որ փոթորիկ մը պիտի պայթէր Անատոլուի բարձունքներուն վրայ, Թուրքն ու Ռուսը , թեւ թեւի, պիտի արշաւէին մեր սահմաններէն ներս, ա-պարէզ պիտի կարդային օրուան Մեծերուն ու երեք տարի ետք, Լօզանի մէջ, Սեւրի դաշնագիրը պատռել պիտի տային՝ ստորագրողներուն մատներով եւ Լոնտոն պիտի վերադարձնէին հպարտ Ալպիոնի արտաքին նախարարը՝ արցունքը աչքին ․․․

Ողբերգութիւն մը, որ մինչեւ այսօր ալ կը բզկտէ մեր հոգին ։

Ո՞ւր մնացին Լոյտ Ճորճներու եւ Լորտ Սեսիլներու խոստումները ։ Պատասխանը փնտռեցէք Լօզանի դաշնագրին էջերուն վրայ, ուր մեր անունը անգամ յիշուած չէ ․․․

Սեւրի դաշնագիրը իրաւական ոչ մէկ արժէք ունի այսօր ։ Որովհետեւ ոչ միայն վաւերացուած չէ, այլեւ փոխարինուած է Լօզանի դաշնագրով ։ Միջազգային ոչ մէկ ատեան կրնայ իր օրակարգին վրայ դնել զայն ։

Բայց, այդ դաշնագիրը կը պահէ իր բարոյական արժէքը ։ Այդ վաւերաթուղթն է, որ կը նուիրագործէ մեր իրաւունքները, մեր հողերուն վրայ ։

Եթէ աշխարհը խիղճ ու բարոյական ունի, այդ դաշնագրին հիման վրայ է որ պիտի լուծէ մեր հարցը, երբ արշալոյսը ծագի ։

Յուսահատած չենք ։

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԹՈՒՐՔԵՒՅՈՒՆԱԿԱՆ ՎԷՃ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԱՍԻՆ

★

Ինչպէս կ՚երեւայ, Թուրք ուսանողները կարգ մը « քաջագործութիւններ» կատարած են, Օգոստոս 30ի յաղթանակին տօնին առթիւ ։ Գոնէ այս կը հետեւի Պոլսոյ կուսակալ Ֆահրետտին Քերիմ Կէօքայի հետեւեալ զեկոյցէն, որ հրատարակուեցաւ Օգոստոս 31ին․—

— Լուր առինք թէ Ուսանողական Համադաշնակցութիւնը երէկ մամուլին յայտարարութիւն մը ղրկած է բողոքելով կարգ մը հայրենակիցներու դէմ, որոնք դրօշակ չեն կախած Օգոստոս 30ի Յաղթանակի տօնին առթիւ ։

Բացարձակապէս կ՚այպանենք այն մտայնութիւնը որ հայրենակիցները իբարմէ կ՚անջատէ մեծամասնութեան եւ փոքրամասնութեան անուններու տակ ։ Միշտ գնահատած ենք Թուրք Երիտասարդութեան գիւրազգածութիւնը ազգ. եւ երկրի վերաբերեալ դատերուն հետապնդման առեն ։ Սակայն մեր վարչաձեւը չի կրնար հանդուրժել որ փոքրամասնութեան եւ մեծամասնութեան անուններու տակ խտիր դրուի տարբեր կրօնքի կամ դաւանանքի պատկանող հայրենակիցներուն միջեւ, որոնք այս երկրին մէջ կ՚ապրին եւ Թուրք ժողովրդապետութեան (Դեմոկրատ) սկզբունքները ընդունած են ու Թուրք եմ ըսելով կը պարծենան ։

Ոչ մէկ ձեւով խտիր կը դնենք այն հայրենակիցներուն միջեւ, որոնք յանուն մարդկային իտէալներու Քորէայի մէջ միասին արիւն թափեցին եւ Թուրք բանակին մէջ պատուով կը ծառայեն ։

Մեր Յաղթանակի տօնին օրը, եթէ դրօշակ չկախելու անփութութիւնը ունեցող հայրենակիցներ գտնուեցան, անոնք անպարտաճանաչներ են միայն ։ Այդ անփոյթը ով ալ ըլլայ, որ դաւանանքի ալ պատկանի Թուրք է եւ սիրելի հայրենակից է ։ Զենք հանդուրժեր որ այս պատճառաւ հաւաքականութեան երթայ մեղադրանքը ։ Հայրենակիցներուս զգացումին թարգման ըլլալով այս յայտարարութիւններս կը ներկայացնեմ հանրային կարծիքին ։

ԱԹԷՆՔԻ ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ ՁԱՅՐՈՅԹԸ

Պոլսոյ թերթերուն մէջ կը կարդանք ․

—Գրեթէ բոլոր Յելլէն թերթերը Թուրքիոյ դէմ ցարդ աննախընթաց անարգական յօդուածներ գրի առնել սկսան ։ « Մէսաժէ տ՚Աթէն» թերթը անպատկառ յօդուածի մը մէջ ներկայ Թուրք ղեկավարները կը յորջորջէ «Ժէօն Թիւրքերուն ժառանգորդները», յիշեցնելով թէ անոնք ատենօք կախել տուին Կրէկուար Ե. պատրիարքն ու Կիրիլլոս Լուքարիսը ։

Հելլէն այս պաշտօնաթերթը անպատկառութիւնը ծայրայեղ սահմանին հասցնելով կ՚ըսէ ․

«Կիպրոսի խնդիրը ցոյց տուաւ որ այսօր Քէմալ Աթաթիւրքի Թուրքիան կ՚ապրի շրջանը Սուլթան Սէլիմի որ կը խորհէր ջարդել քրիստոնեաները իսլամութիւնը ընդունած չըլլալնուն համար» ։

Հելլէն արտաքին նախարարութեան այս պաշտօնաթերթին համաձայն, Թուրքիա դրօշ պարզած է համայնավարութեան դէմ ։

« Ակրոպոլիս» անուն թերթն ալ անարգանքի մրցանիշը կը կոտրէ գրելով ․

— « Դժբախտաբար այլեւս ապացուցուած է որ Թուրքիայէ օգուտ (խեր) չկայ ։ Հելլէն ազգը այս համոզումը ունի ։ Կառավարութիւնն ալ պէտք է տեսնէ այս ճշմարտութիւնը ։ Թուրքերուն հետ երբ դէպի ապագան կ՚ընթանանք, օր մը կրնանք խորխորատը իյնալ » ։

բնակարանում ստորագրուել է 1878 թ. ռուս - թրքական ծանօթ դաշնագիրը ։

Տիկին Ռոզալիա Յովնանեանը Թիֆլիսի իրենց շքեղ բնակարանը դարձրել է հաւաքավայր միջազգային բարձր խաւերի, ֆրանսերէնը դարձնելով գլխաւոր լեզուն ։

Յետագային Յովնանեանները իրենց տոհմական ազգանունը դարձրել են Անանով ։ Ալեքսանդր եւ Ռոզալիա Անանովների որդի Միհրանին էր պատկանում ամբողջ Կովկասում յայտնի Անանով կոնեաքի գործարանը, «Երա», որ իր Երանուհի աղջկայ փաղաքշական անունն էր ։

Միհրան Անանովը իր հայ կնոջ մահից յետոյ, ամուսնանում է մի ռուս զօրավարի աղջկան հետ, որից ծնուել է ներկայիս համաշխարհային հռչակ վայելող Ալեքսանդր Անանովը ։

Վրաստանի խորհրդայնացումից յետոյ Միհրան Անանովը տարագրւում է Փարիզ, ուր վերջերս մահացաւ ինքը եւ իր կինը ։ Իսկ իրենց որդի Ալեքսանդրը Փարիզում իր ուսումը աւարտելուց յետոյ, պաշտօն ստանձնեց Լարուսի տպարանում, ամուսնացաւ մի Ֆրանսուհու հետ եւ բոլոր իր ազատ ժամերին միայն զբաղում է դէպի լուսին ճամբորդելու գիտական աշխատանքով ։

ԲԵՆՕ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

« ՄԻՆԱՍ ՎԵՐԱՏԻՆ» կոչուած է Պէյրութի Փալանճեան Ճեմարանի նորակառոյց շէնքին դասարաններէն մէկը ։ Մինաս Վերատին ֆոնտը — մօտ 2000 տոլար, Շանթի հանգանակութեան առեն յատկացուած էր Ճեմարանին ։

ՊԱՂՏԱՏԻ Կարօտեկոյց (Օգն. Խաչ) քսանեւհնգամեակի պաշտօնական վրայ չատ յաջող հանդէս մը սարքուած է Օգոստոս 13ին, ի ներկայութեան ութ հարիւր հոգիի ։ Այս առթիւ հայրենաշունչ ճառ մը խօսած է Շ. Նարդունի ։ Տեղին վրայ հանգանակութիւն մը կատարուելով ի նպաստ Կարօտեկոյցին, գոյացած է կոկիկ գումար մը ։ Այս միութիւնը ունի 12 մասնաճիւղ, 1200 անդամ - անդամուհիներով եւ փըրկարար դեր կը կատարէ Իրաքի ազգ. կեանքի մէջ ։

ՊՈԼՍՈՅ մէջ հրատարակուած վիճակագրութեան մը համաձայն գաղութը ունի 17 նախակրթարան, մէկ միջնակարգ եւ երկու երկրորդական դպրոց, մօտ 3200 աշակերտներով ։ 750ը մանկապարտէզի բաժին, երկու հազարը նախակրթարան, երեք հարիւրը միջին, 150ը լիսէի բաժնին մէջ ։ 175 հայ ուսուցիչներ կը դասախօսեն եւ յիսուն պաշտօնեայ կը սպասարկեն ։ Դպրոցներուն ընդհ. տարեկան ելեւմտացոյցը 350 հազար ոսկի է ։ Այս առթիւ «Ժամանակ»ի աշխատակիցը բաղդատութիւն մը կատարելով, դըպրոցներու եւ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցներու ելեւմտացոյցին միջեւ, գիտել կուտայ թէ Ազգ. հիւանդանոցին մէջ 350 հիւանդներու, 130 ծերերու ու 70 յիմարներու համար տարեկան 700 հազար ոսկի կը ծախսուի ։ Որով միջին հաշուով ուսանողի մը համար ինը ոսկի ծախք կ՚ըլլայ ամսական, իսկ ծերուկի մը կամ յիմարի մը համար 90 լիրա ։ Կը թելադրէ որ աւելցնեն նաեւ ուսուցիչներուն տրըւած թոշակը, որ անարգար ըլլալու աստիճան անդոհացուցիչ է ։

ՏԽՐՈՒՆԻ․— Ցաւով կ՚իմանանք թէ ընկեր Միսաք Սխտեռեան (Զէյթունցի) յանկարծամահ եղած է Հալէպի մէջ Սեպտեմբեր 1ին ։ Սուրիոյ վաստակաւոր միութենական ընկերներէն եւ կրթական մշակներէն էր ։ Շուրջ 45 տարի նուիրուած էր հանրային կեանքին եւ կրթական ասպարէզին ։ Մօտ մէկ ամիս առաջ «Յառաջ»ի ղրկած էր «Խեւ Գայան» պատմուածքը որ մեծ հետաքրքրութեամբ կարդացուեցաւ ։ Նախապէս ալ կ՚աշխատակցէր «Յառաջ»ի , երբ Տէր Զօր կը գտնուէր ։ Ունի բազմաթիւ գրութիւններ մեր բոլոր թերթերուն մէջ ։

ՀԱՐԱԶԱՏ ՈՐԴԻ...

Ջ.

Այնքան ողբալի էր խոհարարին երեւոյթը որ Մալվինէ, Վահէ, Սոֆիկ հանըմ իսկոյն վար ցատկեցին կառքէն եւ փողոցին դուռնէն աճապարանօք ներս մտան ։ Եւ դուռը գոցուեցաւ ։

Հիմակ ամէնքն ալ վեր կը վազէին սանդուղներէն, ամէնէն առաջ Տոքթ. Ոգորեանը ։

— Բայց ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղած է, կը հարցնէր Մալվինէ, չնչասպառ, պղտոր ձայնով ։

— Ո՞վ գիտէ, հիմա կը տեսնենք , կ՚ըսէր Վահէ, ինքն ալ խորապէս ազդուած այս դահավէժ իրադարձութենէն ։

Սանդուղին գլուխը Սարգիս աղան գըտան, դիակի պէս անշարժ ։

— Հասէք, հասէք, կը մռմռար խեղճ ծերունին ։ Բենիամին էֆէնտին ․․․

Վերջապէս ելան վերի յարկը եւ ամէնքն ալ կանգ առին Բենիամինի սենեակին դրանը առջեւ ։

Ներսը, գորգին վրայ, պատուհանին առջեւօք, կը փռուէր Բենիամինի մարմինը, բազուկները տարածած ։ Քունքէն վազած արիւնը մածկացած էր այլեւս ։ Բժիշկը ներս մտաւ, եւ միւսները իրեն հետեւեցան ։

— Խեղճ մարդ, մրմնջեց տոքթորը , սաստկապէս յուզուած եւ աչքերը արցունքով լեցուն ։

Մալվինէ, երկու ձեռքերովը այտերը բռնած ջղաձգօրէն կը նայէր, մոլորագին նայուածքով, այդ դիակին ։

Բենիամինի դէմքը, պատուհանէն ինկած լոյսին մէջ կ՚արտայայտէր բովանդակ ցաւը, որ տանտապարած էր զինքը հոդ ։ Կիսաբաց կոպերուն մէջէն կ՚երեւար բիբերուն ապակեփայլ շողիւնը ։

Վահէ, ահռելիօրէն տժգունած, թեւերը ետին, պիրկ կեցուածքով, կը նայէր, սեւեռաբիբ, գետնատարած այդ դիակին, բառ մը արտասանելու անկարող ։ Սոֆիկ հանըմ, մեկուսի, խոշոր արցունքներով կուլար, լուռ ու մունջ ։

Տոքթ. Ոգորեան հիմա ծռած էր դիակին վրայ եւ սիրտը կը շօշափէր, բազկերակը կը քննէր ։

— Մեռած է, ըսաւ, շտկուելով. անձնասպան եղած է․․ ։

— Բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, կը հարցնէր Մալվինէ հեծեծագին ։

Տքթ. Ոգորեան վեր նայեցաւ, շուրջը նայեցաւ բան մը փնտռելու պէս ․․․

— Ահա թէ ինչու, ըսաւ մատը երկնցնելով դէպի դուռը ։

Ամէնքը ետեւնին դարձան ։

Հոն, դրանը մէջ, կեցած էր փոքրիկ Արամը, այն նաւաստիի զգեստովը որով հայրը լուսանկարել տուած էր զինքը , ու կը նայէր, զարհուրած աչուըներով , գետինը փռուած դիակին ․․․ ։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

(Վերջ)

ՅԱՒԱՏԱՆՋ ԸՆԿԵՐԸ

★

Արձակուրդէս օգտուելով գացեր էի ցալի տուն մը, ընկերոջ մը հետ, Քրէմլէն Պիսէթր ։

Ան հոն էր նորէն իր սրահին մէկ անկիւնը անփոփոխ երկնցած ու գամուած իր անկողնին, հայելին գլխուն վրայ ուրկէ պիտի տեսնէր եկող, գացողն եւ այդ վիճակին մէջ կարդար ու գրէր, ի հարկին գործէր, եթէ կարենար կողով ալ հիւսել ․․․

Զէր ծերացած , հակառակ իր հասուն տարիքին, իր անդամներն էին ծերացած աւելի ։ Անկարող էր ոտքի կանգնելու , գոնէ նստելու ․․․

Ի՞նչ կեանք էր այդ որ կը քաշքշէր փիլիսոփայի մը համակերպութեամբ օրն ի բուն այլազան հիւանդներու հետ ․․․

Բայց ինք հաշտուած ալ քսան տարիէ ի վեր, ոչ ոքի չէր դանդատեր այլ ինք - նիրեն կը խօսէր, կը խորհրդածէր ։ Ինք կ՚ըսէր, ինք կը լսէր․․․

Երբեմն այցելուներ, հին ընկերներ լաւ օրերու բարեկամներ եթէ մտածէին իր մասին եւ իր նեղ օրերուն ալ գային սիրտ տալու, մխիթարելու զինք ժամու մը չափ․— այդ էր իր միակ փափաքը ․․․

Այս անգամ քիչ մը երկար կեցանք իր քով իր խնդրանքին վրայ, դուրսը պատշգամին վրայ, երբ քաջալերուած մեր ներկայութենէն անթացուպերը առաւ ու սրահէն դուրս մեզի հետեւեցաւ պատմելու համար դրուագներ իր անցեալէն , իր յուշերէն հին թէ նոր, մինչեւ չարաչուք ժամը ուր ինկաւ այս վիճակին, ողնայարի պէշ գործողութեան մը հետեւանքով ։

Ան սկսաւ իր գիւղէն, Կիւրինէն իր ուսման ծարաւը, սէրը, յառաջդիմութիւնը , վարժապետութիւնը , իրաւաբանութեան հետեւիլը Պոլիս թէ Փարիզ եւ վկայականներ ի ձեռին, դէպքերու ձախող ընթացքով իյնալը գործի ասպարէզ, նախ գործաւոր, յետոյ պաշտօնեայ, ի վերջոյ ճաշարանապետ երբ մարդասիրաբար կը կերակրէր հայ գործաւորները, մինչեւ այն չար ժամը ուր ինկաւ հիւանդանոցէ հիւանդանոց, Փարիզէն Վէրսայլ, յետոյ Պէրք Փլաժ եւ վերջապէս Պրեւան, առյս նորէն Փարիզ ։

Ճակատագրի զոհ մը ինք ալ որուն, քմահաճ մէկ խաղով քաշել կուտայ իր ամպոտ օրերը ․․․

Ըսած էի անգամ մը թէ ո՞վ է ան , երբ տակէ առաջ նորէն իր քովն էի ։ Անգամ մը եւս կը յիշեցնեմ իր հայրենակիցներուն եւ ընկերներուն, — Սուրէն Նաւավարեան ։

Քաջութիւն, սիրելի ընկեր եւ համբերութիւն ։

ՄԷՆ - ՍԷ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Մ. Նահանգներու ազգ. ապահովութեան Խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց կիրակի օր, քննելու համար Ծայր. Արեւելքի կացութիւնը որ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ: Այս առթիւ արտաքին նախարարը, Պ. Տըլըս, որ անցեալ շաբթու քննական պտոյտ մը կատարած էր Ֆորմոզայի եւ Ճափոնի մէջ, մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց: Հանրապետական մեծամասնութեան առաջնորդը, Նոլէնտ, բացատրեց թէ Քուէմոյ կղզիներուն կորուստը աղէտ մը պիտի ըլլայ արեւմտեան ճակատին համար, ինչպէս եղաւ Տիէն Պիէնի անկումը (Հնդկաչին): Այս ճառը մեծ տպաւորութիւն չգործեց: Տըլըսի կարծիքով, Կարմիր Չինացիները չեն կրնար գրաւել Ֆորմոզան, իրենց դիմացն ունենալով Ամերիկայի գերազանց ուժերը: Զինուորական եւ քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ ոչ միայն վտանգաւոր, այլեւ անօգուտ է ամերիկեան 7րդ նաւարաժնին միջամտութիւնը՝ պաշտպանելու համար Քուէմոյ կըղզիները, որոնք չինական ցամաքէն քանի մը քիլոմեթր միայն հեռու ըլլալով, ռազմագիտական արժէք չունին Ֆորմոզայի եւ Փեսքատորեան կղզիներու պաշտպանութեան համար: Նոյն շրջանակներուն տեսակէտով, աւելի լաւ է ատիճան մը վարկաբեկուիլ, քան պատերազմի բըռնուիլ կարմիր Չինաստանի հետ:

Ապահովութեան խորհուրդը, որուն կը նախագահէր Այզընհաուըր, քննեց նաեւ արեւմտեան Եւրոպայի կացութիւնը, իրրեւ հետեւանք միացեալ բանակի ծրագրին ձախողման: Ժողովէն առաջ Պ. Տըլըս մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցած էր նախագահին հետ:

Զինուորական մասնագէտներու տեղեկութեանց համաձայն, կարմիր Չինացիները կը համախմբեն իրենց օդանաւային ուժերը, զանգուածօրէն յարձակելու եւ զօրք հանելու համար Քուէմոյի մէջ: Ազգայնական կառավարութիւնը, որ Ֆորմոզա կը գտնուի, լուր առած է թէ 300.000 համայնավար զինուորներ դիրք բռնած են Քուէմոյ կղզիներուն դիմաց: Ազգայնական օդանաւերը կը շարունակեն ռմբակոծել Ամոյ կղզին:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՇԱՐԺԻՆ ԶՈՀԵՐԸ

Պաշտօնական լուրերու համաձայն, ցարդ 1287 մեռեալներ երեւան հանուած են Օրլէանվիլի եւ շրջակայ գիւղերուն մէջ: Ասոնց մէջ կան 40 Եւրոպացիներ եւ 1247 բնիկներ: Կը վախցուի որ աւելի մեծ թիւ մը կազմեն մեռեալները: Ալժերիոյ կուսակալը երբ աղէտին վայրը հասաւ, սրտակեղեք աղաղակներ կը լսէր աւերակներուն մէջ ուր միշտ նոր գլխակներ երեւան կը հանուէին: Վիրաւորներուն թիւը չէ ճշդուած տակաւին: Մեռեալները քնացած էին իրենց տուներուն մէջ, երբ շարժը պատահեցաւ, իսկ վիրաւորները մեծ մասով գիւղացիներ են որոնք դուրսը կը գտնուէին, օդին տաքութեան պատճառով:

Օգնութեան ձեռնարկները կը շարունակուին ներսէն թէ դուրսէն:

Վերջին լուրի մը համաձայն մեռեալներուն թիւը 1500ի կը հասնի:

Կիրակի օր նոր ցնցումներ տեղի ունեցան Օրլէանվիլի մէջ, երբ ազատարարները դիակներ կը փնտռէին աւերակներուն մէջ: Այդ միջոցին աղէտին վայրը կը գտնուէր Ֆրանսայի ներքին գործերու նախարարը, Պ. Միթըրան, կառավարութեան ցաւակցութիւնը յայտնելու համար զոհերուն: Առտուն հանդիսաւոր պատարագ մատուցուեցաւ բացօթեայ, մասնակցութեամբ հազարաւոր բնակիչներու:

Մասնագէտներու կարծիքով, ամենամեծ վտանգը անցած է: Բաւարար պաշար ամբարուած է Ալժերիոյ մէջ, աղէտեալներուն օգնելու համար: Ամերիկեան օդանաւ մը դեղեր փոխադրեց Մարոքէն, անգլիական օդանաւ մըն ալ ուրիշ անմիջական պիտոյքներ՝ Ճիպրալթարէն: Ֆըրանսայի զինուորական սպասարկութիւնները կը շարունակեն ուտելիք, վրաններ եւ ուրիշ պիտոյքներ փոխադրել:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը եւ ընդհ. դատախազը Այզընհաուըրի հետ տեսակցելէ ետք, յայտարարեցին թէ կառավարութիւնը որոշած է «վերջնապէս խորտակել համայնավար կուսակցութիւնը», համաձայն վերջերս քուէարկուած օրէնքներու: Իրենք 25.000 կը հաշուեն համայնավարներուն թիւը Մ. Նահանգներուն մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՍՑԷՆ ՓՈԽՈՒԱԾ Է

ՄԷԿՈՒԿԷՍ ՏԱՐԻԷ Ի ՎԵՐ

Եւ սակայն կարգ մը պաշտօնակիցներ (Արեւելք, Արմենուհի, Սիոն, Պայքար եւայլն), Միութիւններ և անհատներ կը շարունակեն հին հասցէն գործածել, տեղի տալով աւելորդ յոգնութեանց եւ յապաղումներու:

Հասցէն ամէն օր կ'երեւայ ճակատին վրայ:

32, Rue de Trévise, Paris (9)

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՊԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Դեկտ. 18ին Սփլանտիտի

շքեղ սրահներուն մէջ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Փարիզի եկեղեցւոյ կրթ. Մարմնոյ Ժանթիյիի եւ շրջանի հինգշաբթի օրուան հայերէնի դասընթացքները պիտի վերսկսին Սեպտ. 16ին, իր սեփական սըրահին մէջ 16, ռիւ Վիքթոր Հիւկօ, Ժանթիյի:

Նոր շրջանի համար ուսուցիչ նշանակուած է Պ. Խոսրովվշտունի, իսկ երեկոյեան դասընթացքին արձանագրութիւնները կը կատարուին նոյն սրահին մէջ:

Կը խնդրուի մեր հայրենակիցներէն որ առաջնորդեն իրենց զաւակները որոշուած օրը, եւ միեւնոյն ատեն արձանագրել տան մասնաւոր դասընթացքի հետեւող աշակերտները:

★

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի Պուլ. Օտտոյի մասնաճիւղին եւ Թաղականութեան դպրոցը կը բացուի Հոկտեմբեր 4ին:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն երկուշաբթի 5էն 7 եկեղեցիի սրահը:

Դիմել ուսուցչուհի Տիկին Սօնա Թորոսեանի:

★

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մարթէկոյի հայկ. դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 30ին, հինգշաբթի, ուսուցչութեամբ Տիկին Մանուշ Շամիրեանի: Կը խնդրուի ծնողներէն արձանագրել իրենց զաւակները:

Կ'ուզենք յայտարարել նախ թէ, դպրոցին վերաբացման նուիրուած գինեձօնը տեղի կ'ունենայ, 19 Սեպտ.ին կիրակի կէսօրէ վերջ, դպրոցի սրահին մէջ: Կը հրաւիրենք մեր հայրենակիցները.—

Խնամակալութիւն

★

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՄՈՆԻ ԴՊՐՈՑԻ

Դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 1ին: Ուսուցչուհին՝ Տիկին Ռ. Միստիք: Կը խնդրուի ծնողներէն շուտով արձանագրել իրենց զաւակները Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

ԳՐԱՏՈՒՆ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

46, Rue Richer, Paris (9).
Tél.: PROvence 64-90
C. C. P. Paris 3630-66

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գ. Թագւորեան, Գուրչ Գայլը կատղեր էր, 1915 (վկայութիւններ եւտպաւորութիւններ), Գահիրէ 1953, 700 Ֆրանք: Սարգիս Խ. Տէօվլէթեան, Յուշեր Շապին Գարահիսարէն, Փարիզ 1954, 500 Ֆրանք: Վ. Թէքէեան, Հատընտիր, Պէյրութ 1954 300 Ֆր.: Հ. Անառեան Քննութիւն Ասեալի բարբառի, Երեւան 1953, 600Ֆր.: Ն. Զարեան Ուղեգրութիւններ, Երեւան, 1953, 500 Ֆր.: Ստ. Տ. Մելիք-Բախշեան Պաւղիկեան շարժումը Հայաստանում, Երեւան 1953, 600 Ֆր.: Ծաղկաքաղ շարականաց, Երգոց եւ Աղօթից, համդերձ աշխարհաբար թարգմանութեամբ, Երուսաղէմ, 1952, 800 Ֆր.: Ա. Գրաճեան, Մանուկներու բեմը (արտասանութիւններ, մենախօսութիւններ, մանկական թատրերգութիւններ), Պէյրութ, 1954, պատկերազարդ 1200 Ֆր.: Պ. Պ. Անեմեան, Առձեռն բառարան, Անգլ. — Հայ, Պէյրութ 1953, 1300 Ֆր.: Ս. Գափամաճեան Հայ — Հայ բառարան (Նոր տպագրութիւն) կազմուած՝ 4000, անկազմ՝ պրակներով՝ 3000 Ֆր., Պէյրութ 1954: Սիամանթօ, ամբողջական գործ Գահիրէ 1954, գին՝ 1500 Ֆրանք:

Փափաքողներուն կը ղրկուի դրացանկը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը Լիոնի մէջ կը տօնուի, նոյեմբեր 6ին, շաբաթ ժամը 20.30ին, Գ. Թաղապետարանին սրահը:

Իսկ կիրակի, 31 Հոկտ. ՏԷՍԻՆԻ մէջ:

ԼԻՈՆԻ Կապ. Խաչի բացառիկ պարահանդէսը Հոկտեմբեր 16ին:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Պոմոնի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 20ին:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի տեսչութիւնը կը հաղորդէ պաշտօնապէս, թէ յառաջիկայ 1954–1955 ուսումնական տարեշրջանի մուտքի թուականն է 23 Սեպտեմբեր, հինգշաբթի օր:

Հետեւաբար, կը յանձնարարէ ծնողներու ուշադրութեան սոյն թուականը, խնդրելով որ նոյն օրը կէսօրէն վերջ անոնք իրենց որդիները, կազմ եւ պատրաստ, կանոնաւոր կերպով առաջնորդեն վարժարանի սեմէն ներս:

Մարսիլիա, Վալանս, Լիոն եւ շրջակայքը բնակողները պիտի ճամբորդեն խմբովին, շոգեկառքի հետեւեալ ընթացքով: 23 Սեպտեմբեր, շոգեկառք թիւ 52 կը մեկնի Մարսիլիայէն, առաւօտեան ժամը 11.40ին, Վալանսէն, կէսօրէն վերջ ժամը 14.36ին, Լիոնէն, կէսօրէն վերջ ժամը 16.02ին: Կը հասնի Փարիզ, Կառ տը Լիոն, ժամը 21ին, ուսկից օթօփուլմանով կը ժամանեն վարժարան ժամը 21.30ին:

×

Տրամադրելի տեղերը վերջանալու վըրայ են: Կը խնդրուի ծնողներէն աճապարել:

Մուրատեան վարժարանի այցելութիւնները, ամէն օր:

Direction Collège Arménien
26, Rue Troyon - Sèvres (S. O.)
Tél. : OBS. 18-28

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ խնամակալութիւնը կը յայտնէ պաշտօնապէս, որ աշակերտուհիներու ընդունելութեան արձանագրութիւնները միշտ բաց են: Ծնողները կ'ընդունուին երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը, մինչեւ կէս օր:

Դիմել վարժարանը,

1, Bd. du Nord, Le Raincy
Autobus 146 de l'Eglise de Pantin.

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 18 Սեպտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՓԱՐԻԶ.— «Փոթորիկ» խումբի ժողովը երեքշաբթի 14 Սեպտ. ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տամլամեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի 19 Սեպտ. Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՍԹԷՐ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ
(Ծնեալ Տիլսիզեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին, ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ է եւ Սեպտ. 15ին լոյս կը տեսնէ «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» օրացոյցը (1955) գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ պատկերազարդ: Ազգային, պատմական, գիտական ճոխ եւ այլազան բովանդակութեամբ:

Գին 200 Ֆրանք: Ապսպրանքներու համար այժմէն դիմել.—

M. B. Agopian, 22, Rue d'Aix,
Marseille 1er, B. du R.

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Լաւ գործաւորուհիներ «ժիւփ» կարելու համար: Դիմել.—

Maison MIchel, 165, Rue de Javel, Paris
Métro Félix Faure (Direction Balard)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ.— Կարնոյ Կան գիւղացի Սիսակ Լէթոնեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Նուարդ Լէթոնեանը, հօրը անունը Մկրտիչ, մօրը անունը Սաթենիկ—որ իր եղբօրմէն եւ պարագաներէն բաժնուած է 1916ին, Բագդադի մէջ, եւ որ ժամանակ մը (1933ին) «Սիոն»ի միջոցաւ փնտռած է եղեր այսօր զինք փնտռող իր Սիսակ եղբայրը: Տեղեկացնել՝

Sissag Létonian, I.P.C.—S.T.O. Terminal
Tripoli (Liban)

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 — Tél.: PRO. 86-60

Le Directeur : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e

C.C.P. Paris 1678-63 — R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600

Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆր. — Հատը 12 ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ * MERCREDI 15 SEPTEMBRE 1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7471 30e ANNEE — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2882

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԳԼՈՒԽ ԵՒ ՄԻՏՔ

Կարդալով եւ արտատպելով Երուսաղէմի պատր. տեղապահին համառօտ նկարագրութիւնը հնդկահայ գաղութի ողբերգութեան մասին, սկսանք մտածել.

— Ո՞վ կ'երաշխաւորէ թէ ուրիշ հայաշատ եւ չէն գաղութներ ալ նոյն վիճակին պիտի չմատնուին, եթէ չարունակենք օրերը իրիկուն ընել երանաւէտ թմրութեամբ:

Ուրիշ խօսքով, եթէ բոլոր կարելի միջոցները ձեռք չառնենք, ինքնապաշտպանութեան ամուր ցանցեր կազմելու համար ամէն տեղ: Ամենահոծ գաղութէն մինչեւ ամէնէն համեստ համրանքը:

Անօգուտ են բոլոր ողբերն ու հառաչանքները:

Եւ դասալքութիւն է՝ անկիւն մը քաշուիլ, ըսելով թէ ինչ որ ալ ընենք պիտի կորսուինք:

Այս ժողովուրդը շատոնց պատմութեան անցած էր, եթէ այդպէս մտածէին իր արի եւ անձնուէր զաւակները:

Ամէն բանէ առաջ՝ հաւատք եւ աշխատանք: Ուր որ ալ գտնուինք:

Ճիշդ է, հող չունինք մեր ոտքերուն տակ եւ կը ծփանք անծանօթ ուղղութեամբ, քշուելով միջավայրին ալիքներէն:

Եւ սակայն, փոթորիկի, նաւաբեկութեան ատեն անգամ, արկածեալները միշտ կը յուսան: Եւ յաճախ անկարելին կը փորձեն, փրկութեան գօտի մը ճարելու համար:

Մենք ալ ունինք ազատարար գօտիներ, կը բաւէ որ գիտնանք ամուր կառչիլ անոնց: Եւ միշտ նորոգել, կատարելագործել զանոնք, համաձայն օրուան պահանջներուն:

Դարերէ ի վեր, այդ գօտիներէն մին համարուած է Հայ. Եկեղեցին: Աւելի ճիշդ՝ անոր ոգին:

Տեսաք որ տասը եկեղեցիներ մնացած են հնդկահայ գաղութին մէջ, 1800 հոգինոց համրանքի մը համար:

Եւ սակայն, ահա պատր. տեղապահ մըն է որ կ'ողբայ.

— «Այս կարեւոր գաղութը՝ զրկուած այսպէս իր կեանքի մշակման սատարներէն, եւ միայն իր Եկեղեցիին կառչած, չի կրնար շարունակել իր գոյութիւնը»:

Անշուշտ այդպէս կ'ըլլայ, երբ Եկեղեցին կը ծառայէ միայն ծիսակատարութեանց: Երբ անոր պաշտօնեաները կը դառնան արհեստաւորներ, զուրկ՝ հաւատքէ, աշխատանքէ եւ ներշնչումէ:

Միւս ազատարար գօտիներն ալ, մշակոյթ, լեզու, պատմութիւն,— բնականաբար կը թուլնան: Կը դառնան հոլեշահ քարոզ, երբ կը պակսի մղիչ ուժը, անոնց զարգացման եւ վերանորոգման համար:

Ինքնապաշտպանութիւնը ամէն բանէ առաջ կը պահանջէ կուռ եւ ծաւալուն կազմակերպութիւն, ամէն ճակատի վրայ:

Ամէն գաղութ պիտի ունենայ իր գլուխը եւ կեդրոնական հասցէն:

Պիտի ունենայ միտքեր որ մտածեն: Գործեն եւ վարեն, փոխանակ բանալի մը մէջ ամփոփելու ազգային գործունէութիւնը:

Այս տեսակէտէն, խիստպէս վրդովիչ պատկեր մը կը ներկայացնէ մեր գաղութը:

Տակաւին չունինք ամբողջական կերպարանք, ազգային կազմակերպութեան տեսակէտով:

Տարիներէ ի վեր, «կղզեակ»ներու վերածուած է գաղութը: Ամէն մէկը կըծկուած իր պատեանին մէջ:

Ոչ ներքին կապակցութիւն, ոչ ալ ընդհանուր ղեկավարութեան ստուեր մը:

Լրատուեներ կը կարծեն թէ այս անգամ կարելի պիտի ըլլայ ելք մը գտնել:

Հնդկահայ գաղութին պատկերը պիտի կրնա՞յ փութացնել այդ օրը: Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ «ԿԱՏԱՐԵԼԱՊԷՍ ՀԱՄԱՁԱՅՆ»

ԻՏԸՆ, ՈՐ ՀՌՈՄ ԳԱՑԱԾ ԷՐ, ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՅ, ԱՅՍՕՐ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Իտըն եւ արեւմտեան երմանիոյ վարչապետը, Տոքթ. Ատընաուըր միացեալ զեկոյց մը հրատարակեցին Սեպտ. 13ին, իրենց տեսակցութեան առթիւ, հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— «Եւրոպայի կացութիւնը խորապէս քննուեցաւ Սեպտ. 12ին եւ 13ին: Վիճաբանութիւնները յանգեցան կատարեալ համաձայնութեան մը: Վարչապետ Ատընաուըր եւ Անգլիոյ արտաքին գործերու նախարարը պիտի շարունակեն իրենց ջանքերը ամենայն եռանդով, իրականացնելու համար Եւրոպայի միութիւնը ուր լիովին պիտի մասնակցի Մեծն Բրիտանիա: Երկու պետական վարիչները համոզուած են թէ միայն Եւրոպայի ազատ ազգերուն միութիւնը կրնայ դնել անհրաժեշտ հիմքերը՝ տեւական խաղաղութիւն մը ապահովելու համար: Գերման վարչապետը եւ Անգլիոյ արտաքին նախարարը քննեցին գերման գերիշխանութեան վերահաստատումը, ինչպէս եւ կարելի լուծումները՝ ապահովելու համար Գերմանիոյ աջակցութիւնը ի խնդիր ազատ աշխարհի պաշտպանութեան»:

Երկու նախարարները յոյս յայտնած են թէ ներկայ խօսակցութիւնները կարելի պիտի դարձնեն խորհրդաժողովի մը մօտալուտ գումարումը: Պ. Իտըն վերջին տեսակցութիւն մը ունեցած էր վարչապետ Ատընաուըրի հետ: Այս խօսակցութեան մասնակցեցան Գերմանիոյ արտաքին գործերու վարիչը, բրիտանական մարզպանը եւ իր օգնականը եւ ուրիշ գերման պաշտօնատարներ: Իտըն յետոյ հիւրընկալուեցաւ բրիտանական մարզպանին կողմէ: Ընդունելութեան հրաւիրուած էին նաեւ ֆրանսական եւ ամերիկեան մարզպանները, ինչպէս եւ բրիտանական հասարակապետութեան դիւանագիտական ներկայացուցիչները:

Ուրիշ տեղեկութեանց համաձայն, Պ. Իտըն պիտի առաջարկէ արեւմտեան Գերմանիան եւ Իտալիան առնել Պրիւսէլի դաշինքին մէջ, որ կարգ մը փոփոխութիւններ պիտի կրէ այս առթիւ: Այս ձեռնարկը առաջին քայլը պիտի ըլլայ Գերմանիան Ատլանտեան դաշինքին անդամագրելու: Կ'ըսուի թէ առաջարկը արդէն ներկայացուած է Պելժիոյ, Հոլանտայի, Լիւքսէմպուրկի եւ Գերմանիոյ արտաքին գործերու նախարարներուն, եւ պիտի ներկայացուի նաեւ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի: Նոյն աղբիւրին համաձայն առաջին երեք պետութիւնները համաձայն են անգլիական առաջարկին:

Ի՞ՆՉ Է ՊՐԻՒՍԷԼԻ ԴԱՇԻՆՔԸ

Պրիւսէլի դաշինքը կնքուեցաւ 1948 Մարտ 17ին, Ֆրանսայի, Պելժիոյ, Մեծն Բրիտանիոյ, Լիւքսէմպուրկի եւ Հոլանտայի միջեւ: Նպատակն էր «կարգադրել հինգ պետութեանց տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային գործակցութիւնը եւ հաւաքական պաշտպանութիւնը»: Պայմանաժամն էր յիսուն տարի, կը ձգտէր խափանել գերմանական որեւէ նախայարձակում Եւրոպայի մէջ եւ պաշտպանողական գինակցութիւն մը կը կազմէր: Դաշնագրին 4րդ յօդուածը կ'ըսէ.— «Եթէ կողմերէն մէկը զինեալ նախայարձակման ենթարկուի Եւրոպայի մէջ, միւսները, համաձայն Միացեալ Ազգերու դաշինքին 51րդ յօդուածին, օգնութեան պիտի հասնին իրենց կարելի բոլոր միջոցներով, զինուորական թէ ուրիշ»:

Հինգ դաշնակիցները որոշած էին նաեւ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

✤ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ✤

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Քանի կը պրպտեմ Ա. Անտոնեանի թղթածրարը՝ Զօհրապի եւ Վարդգէսի տաբագրութեան եւ եղերական վախճանի մասին, այնքան կը նմլուի սիրտս:

Անհատ մը կրցեր է այսքան նիւթ հաւաքել, տարիներու ընթացքին:

Եւ դեռ կրնար հաւաքել, եթէ տարիքի բեռը ջլատած չըլլար աշխատանքի կարողութիւնը:

Շուտով կը լրանայ Սպանդին քառասնամեակը, եւ դեռ ամէն բան պարզուած չէ:

Հարիւրաւոր ականատես վկաներ մեռան:

Ուրիշներ գրած պահած են ինչ որ գիտեն կամ կը յիշեն:

Շատեր ալ յուշեր հրատարակեցին թերթերու մէջ կամ առանձին հատորներով:

Եւ սակայն, դեռ հրաշքով ազատած բեկորներ կան որոնք ոչ խօսած, ոչ ալ գրած են:

Միւս կողմէ, ինչ որ գրուած կամ տպուած է, կը մնայ ցիրուցան:

Եթէ չեմ սխալիր, աւելի շատ նիւթ կը գտնուի թերթերու հաւաքածոներուն կամ գզրոցներուն, քան թէ Մատենադարաններու մէջ:

Միայն Յառաջի հրատարակած կամ հաւաքած նիւթերէն մատենաշար մը կրնայ կազմուիլ:

Տարինե՛ր առաջ արծարծուեցաւ Յիշատակարանի մը հրատարակութեան խնդիրը:

Որքան գիտեմ, պատրաստ կամ հում նիւթեր կան Նուպարեան Մատենադարանին մէջ, իւրաքանչիւր շրջանի մասին: Վաւերական վկայութիւններ, որոնք լոյս աշխարհ չեն տեսած:

Երբեմն Հայր. Միութիւններ կ'օգտուին, իրենց Յուշապատումը հրատարակելու համար:

Դժբախտաբար կարգ մը Միութիւններ աւելի շատ ընտանեկան յիշատակարանի վերածած են այդ հրատարակութիւնները, փոխանակ առաւելագոյն տեղը տալու Հայաջինջ Սպանդին:

Ի վերջոյ պիտի գտնե՞նք միջոց մը, որպէսզի ոչ միայն դիզուած նիւթերը օգտագործուին, այլեւ նորեր հաւաքուին:

Զօհրապի եւ Վարդգէսի պատմութեան առթիւ, Նիւ Եորքէն տիկին մը համառօտակի գրի առած է իր գիտցածը:

Այս առթիւ կ'աւելցնէ.

— «Չեմ կրնար թուղթի վրայ դնել տեսածներս. բոլոր գիրերը, նախադասութիւնները իրարու կը խառնուին միտքիս մէջ»:

Հասկնալի է: Եւ սակայն պէտք է նիգ մը փորձել եւ գրել:

Ինչ որ գրի չառնուիր, կորսուած է ընդմիշտ, ի վնաս պատմութեան:

Եւ պէտք է լրացնել, երբ որեւէ հրատարակութիւն տեղի կ'ունենայ:

Անշուշտ շատերուն յիշողութիւնը տկարացած է տարիներու ընթացքին:

Բայց եւ այնպէս, դէպքեր կան որոնք երբեք չեն մոռցուիր: ՎԱՀԷ

ԱՆՈՐՈՇ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը հրամայած է ամերիկեան 7րդ նաւատորմին լիովին աջակցիլ Չինաստանի ազգայնականներուն՝ Քուէմոյ կղզեխումբին պաշտպանութեան համար: Տրուած հրահանգները կ'արտօնեն աւելի գործօն դեր մը կատարել յառաջիկային: Այս տեղեկութիւններէն կը հետեւի թէ Մ. Նահանգները ի հարկին պիտի օգնեն ազգայնական Չինացիներուն, պաշտպանելու համար Ֆորմոզան եւ շրջակաները: Այս մասին երկու տեսակէտներ կան կառավարութեան մէջ: Ոմանք համաձայն են միջամտութեան, ուրիշներ՝ հակառակ: Ամէն պարագայի մէջ, զգուշական միջոցներ ձեռք պիտի առնուին այժմէն: Ազգ. ապահովութեան խորհուրդը որոշած է «պաշտպանել Մ. Նահանգներուն կենսական շահերը, ուր որ հարկ ըլլայ»: Ապահովութեան խորհուրդը իր բացառիկ նիստին մէջ մանրամասնօրէն քննեց կացութիւնը, նկատի առնելով համայնավարական նոր վտանգը: Բուն որոշումները գաղտնի կը պահուին:

Մինչ այս մինչ այն ազգայնական Չինացիները կը շարունակեն ռմբակոծել հակառակորդներուն ռազմագիտական դիրքերը, Ամոյի եւ ուրիշ կղզիներու մէջ: Կարմիր Չինաստանի անթելը նոր կոչ մը ուղղեց Ֆորմոզայի աշխատաւորներուն, պատուիրելով որ «պատրաստ կենան, պաշտպանեն կղզիին բնական հարստութիւնները, ինչպէս եւ ճարտարարուեստական եւ հանքային ձեռնարկները»: Այս առթիւ կ'աւետեն թէ մօտ է ազատարար բանակին ժամանումը:

....

ԹԵՀՐԱՆԷՆ կը հեռագրեն թէ երեսուն հոգի եւս ձերբակալուեցան, իբրեւ մեղսակից լրտեսական ցանցին: Կալանաւորներուն թիւը հասած է 420ի: Համայնավար սպայ մը, հազարապետ Ծաւատ Բահրամի, անձնասպան եղաւ իր տան մէջ, իր մեղսակցութիւնը խոստովանելէ ետք, ինչպէս կ'ըսէ պաշտօնական զեկոյցը:

ԹՈՒՆՈՒԶԻ մասին բանակցութիւնները վերսկսան Փարիզի մէջ: Առաջին նիստին մէջ ճշդուեցան աշխատանքի մեթոտները:

«ԱՐՄԵՆԻԱ»Ն ՕՐԱԹԵՐԹ

Ուրախութեամբ կ'իմանանք թէ Պուէնոս Այրէսի մեր պաշտօնակիցը, «Արմենիա», որ ցարդ կը հրատարակուէր շաբաթը երեք անգամ, օրաթերթի վերածուած է Սեպտ. 11էն սկսեալ:

Ջերմագին շնորհաւորութիւններ եւ յաջողութիւն:

ԶՈՀԵՐՈՒ ԹԻՒԸ 1350

Ալժերիոյ երկրաշարժի մասին հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցին համաձայն, մեռեալներու թիւը բարձրացած է 1350ի: Վիրաւորներու մասին ճշգրիտ տեղեկութիւններ կը պակսին: Շատեր երեք հազարէն մինչեւ 5000 կը հաշուեն: Հանրային ապաստարկութիւնները վերըսկսած են Օրլէանվիլի մէջ, որ մասամբ քանդուած էր: Թերթերը պարհուրելի մանրամասնութիւններ կը հաղորդեն կարգ մը գիւղերու մասին, որոնք ամէն հաղորդակցութենէ զրկուած էին: Օրլէանվիլէն չորս հարիւր ծանր վիրաւորներ փոխադրուեցան օդանաւերով: Շինուկ պահանջուած է սախպողաբար, համաճարակներու առաջքը առնելու համար: Քաղաքապետը կը յայտարարէ թէ աւերակները պիտի մաքրուին ութ օրէն եւ քաղաքը պիտի վերաշինուի: Յետոյ կը պատուիրէ արտերը վարել եւ ցանել: Ֆրանսայի վերաշինութեան նախարարութիւնը մասնագէտներու մարմին մը պիտի ղրկէ Օրլէանվիլ: Ֆրանսայի մէջ ազգ. հանգանակութիւն մը պիտի կատարուի Սեպտեմբեր 26ին: Աշխարհի բոլոր մասերէն օգնութիւն կը հասնի,— անմիջական պիտոյքներ, դրամ եւն.: Քոփէնհակի եւ Սթոքհոլմի Կ. Խաչերը 17 թոն դեղ ուղարկած են: Ամէն միջոց ձեռք առնուած է որպէսզի բծաւոր տենդի համաճարակ մը չծագի:

....

ՃԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ Բչ. օր սկսաւ նորէն դատել երկու գերման ամբաստանեալներ, զօր. Օպերկ եւ օգնականը, Քնոխըն, որոնց դատավարութիւնը յետաձգուած էր անցեալ փետրուարին: Ամբաստանագիրը կը բաղկանայ 350 էջերէ եւ կ'ըսէ թէ երկու սպաները պատասխանատու են հազարէ աւելի զոհերու մահուան եւ բազմաթիւ աւերումներու, որոնց գլխաւորն է Մարսէյլի հին նաւահանգիստին քանդումը:

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

Մէկ ամիսէն կը վերաբացուին Լիբանանի կրթական բոլոր հաստատութիւնները, որոնց կարգին նաեւ մեր վարժարանները: Գրեթէ բոլոր դպրոցները ապահոված են իրենց ուսուցիչները եւ շուտով պիտի սկսին արձանագրութեանց:

Կասկած չկայ թէ բոլոր այն դժուարութիւնները, որոնց մէջ կը տապլտկէին հոգաբարձութիւն, ուսուցչութիւն եւ աշակերտութիւն, պիտի ներկայանան նաեւ այս տարի:

Հոգաբարձութիւնը պիւտճէի դամոկլեան սուրը պիտի ունենայ իր գլխուն վերեւ:

Տնօրէնութիւնը պիտի աշխատի կրթական մակարդակի բարձրացման :

Ուսուցիչները սոխպուած պիտի մտածեն իրենց ապրուստի մասին:

Աշակերտութիւնը յաճախ պիտի տառապի խարխուլ շէնքերու կամ առանց նստարանի դասարաններու մէջ:

Ու կրթական գործը պիտի մնայ հայ կեանքի գլխաւոր մտահոգութիւններէն մէկը:

Բոլորս ալ կ՚ընդունինք գործին կարեւորութիւնը: Բոլոր խնդիրներու շուրջ սկզբունքի տարբերութեանց ենթակայ հայ կեանքը, համաձայն է եկեղեցիին եւ դպրոցին անհրաժեշտութեան շուրջ: Համաձայն է որ Սփիւռքի մէջ եկեղեցին ու դպրոցը կը հանդիսանան հայապահպանման երկու բերդերը: Հայութեան ապագան կախում ունի այդ երկու բերդերէն: Որքան ամուր ու տոկուն ըլլան անոնք այնքան աւելի հնարաւորութիւն կ՚ունենանք դիմադրելու ձուլումի բնական հոսանքներուն դէմ: Այն գաղութները, ուր հայկական վարժարաններ չկան — դանազան պատճառներով — կորսուած են արդէն կամ կորսուելու վրայ: Սերունդ մը աւելի չեն տեւեր: Հետեւաբար, հիմնական, հայ ժողովուրդին համար ճակատագրական խնդրի մը առջեւ կը գտնուինք, որ վեր պէտք է ըլլայ ամէն նկատումէ :

Դժբախտաբար, կրթական գործին մէջ եւս ազգային իշխանութիւնները յաճախ օժանդակութիւնը չեն վայելեր այնպիսի միութիւններու, որոնք իրենք իրենց իրաւունք կուտան կրթական իւրայատուկ քաղաքականութիւն մը ունենալու:

Մինչ անկողմնակալ կեցուածք մը այս կենսական խնդրին նկատմամբ՝ մեծապէս պիտի սատարէր կրթական գործին:

Լիբանանի մեր ազգային վարժարաններէն շատեր ոչ միայն զուրկ են սեփական շէնքէ, այլ կխափուլ վիճակ մը կը պարզեն: Այս պայմաններու տակ դասաւանդութեան համար ուսուցչին եւ աշակերտներուն մօտ ստեղծուած տրամադրութիւնը հրաշքի համազօր երեւոյթ մըն է:

Երբ կացութիւնը այս է մեր շատ մը վարժարաններուն մէջ, անդին տասնեակ

հազարաւոր գումարներ պահ կը դրուին՝ անհանդուրժելի յամառութեամբ մը, իբրեւ թէ անոնց սեփականատէրը պահ դնողները ըլլային: Սառած վիճակի մէջ մնացող այդ գումարները նախախնամական դեր կրնան կատարել՝ եթէ՛ գոնէ կրթական գործին հանդէպ մարդիկ ունենան լայնախոհ մօտեցում մը:

Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ բացառիկ պայմաններ կը տիրեն մեր վարժարաններուն համար, ինչպէս մեր բոլոր հաստատութիւններուն: Կը վայելենք կատարեալ ազատութիւններ:

Պատմութեան առջեւ դատապարտելի կ՚ըլլանք եթէ չաշխատինք օգտուիլ այս պայմաններէն եւ աւելի ամուր հիմերու վրայ չդնենք կրթական գործը, որ մեր գոյատեւման խարիսխը կը հանդիսանայ:

Այս կաղն ի կաղ ընթացքը պէտք է վերջ գտնէ: Ազգովին պէտք է մտածենք մեր կրթական գործը ամրացնելու միջոցներու մասին: Ամէն թերացում եւ պատասխանատուութենէ խուսափում ոճիր է:

«Ազդակ»

ԸՆԿԵՐ ՄԻՔ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԽՄԲ.— Վերջերս ցաւով հաղորդած էինք Իրանի մեր վաստակաւոր ընկերներէն Միքայէլ Ստեփանեանի մահը: Այս առթիւ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք Թեհրանի *Ալիք*էն (17 Օգոստ.).—

Կիրակի, Օգոստոս 15ին, իր աչքերը յաւիտենապէս փակեց իրանահայ ազգային – կրթական եւ յեղափոխական վաստակաւոր գործիչ ընկեր Միքայէլ Ստեփանեանը, 69 տարեկան հասակում, խոր սուգի մատնելով հայ համայնքին, իր գաղափարակից ընկերներին եւ բարեկամներին :

Հանգուցեալ ընկեր Միքայէլը վայելում էր լայն ժողովրդականութիւն, եւ սիրուած էր մեր հասարակութեան բոլոր խաւերի կողմից, շնորհիւ իր համեստ բնաւորութեան եւ հանրային ու կրթական բեղուն գործունէութեան :

Նրա ցաւալի մահով իրանահայութիւնը կորցնում է հանրային ու կրթական մի գործչի, իսկ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը՝ Իրանի շրջանի ղեկավար դէմքերից մէկին :

Ընկեր Միքայէլը ծնած է 1885ին, Թաւրիզի մերձակայ Մուժումբար գիւղում, որն իր առանձնայատուկ տեղն ունի մեր յեղափոխական կեանքի պատմութեան մէջ :

Ուսանել է Թաւրիզի Հայկազեան–Թամարեան ազգային դպրոցում: Միջնակարգ կրթութիւնն աւարտել է նոյն դպրոցում, 1903ին, բազմերախտ մանկավարժ Տիգրան Ռաշմաճեանի տեսչութեան շրջանում, եւ նոյն թուի աշնանը, դեռ եւս նորահաս պատանի, ուսուցչական պաշտօն է ստանձնել Սալմաստի Ախտախանա գիւղում :

Այդ թուականից իր ամբողջ էութեամբ կապուած մնալով կրթական ասպարէզին, պաշտօնավարում է Ուրմիայում, Կովկասում, Թեհրանում, ուրտեղից եւ 1913ին մեկնում է Ժընեւ, հետեւելու համար մանկավարժական բարձրագոյն կրթութեան :

Երկու տարի յետոյ վերադառնում է Պարսկաստան եւ մեծ եռանդով նուիրւում կրթական, հասարակական եւ կուսակցական գործունէութեան, մինչեւ իր ցաւալի մահը :

Ընկեր Միքայէլի գործունէութեան գլխաւոր դաշտն եղել է Ատրպատականի շրջանը եւ մասնաւորապէս Թաւրիզը, ուր երկար տարիներ, մինչեւ 1936 (երբ փակուեցան իրանահայ բոլոր դպրոցները), վարել է Արամեան դպրոցի տեսչի պաշտօնը, միաժամանակ ստանձնելով հանրային ու կուսակցական պատասխանատու պարտականութիւններ: Տարիներ շարունակ անդամակցել է Ատրպատականի Թեմի Պատգ. Ժողովին եւ Թեմական Խորհրդին, լինելով երջանկայիշատակ Մելիք – Թանգեան սրբազանի կարովի աջակիցներից մէկը :

Ընկեր Միքայէլն այնուհետեւ հաստատւում է Թեհրան, եւ զբաղւում մասնաւոր աշխատանքով : Մի քանի տարի յետոյ, երբ վերաբացւում են իրանահայ դպրոցները, ստանձնում է Արաքի ազգային դպրոցի տեսչութիւնը, իսկ 1947 – 48 ուսումն. տարուց ի վեր՝ Թեհրանի Դաւրթեան ազգ. դպրոցների փոխ – տեսչի պարտականութիւնը, արժանանալով ազգային մարմինների, դպրոցական վարչութեան եւ ծնողների խոր գոհունակութեան :

Թեհրանում եւս վարում է կուսակցական պատասխանատու պարտականութիւններ, եւ իր լրջութեամբ, նուիրումով ու շիտակ բնաւորութեամբ դառնում այս շրջանի սիրելի դէմքերից մէկը :

Ընկեր Միքայէլը կրթական եւ կուսակցական գործունէութեան զուգընթաց, նուիրուել է նաեւ մեր գրի ու գրականութեան: Թաւրիզում, հանգուցեալ ընկեր Գասպար Յակոբեանի եւ Արմենակ Աֆթանդիլեանի աշխատակցութեամբ հրատարակել է «Լուսաղբիւր» դասագրքերի շարքը, իսկ Թեհրանում՝ «Հայ լեզու» դասագրքերը, մի խումբ պաշտօնակիցների ընկերակցութեամբ: Անդամակցել է նաեւ «Ալիք»ի խմբագրական մարմնին եւ բերել իր անմիջական աշխատակցութիւնը մեր թերթին :

Ընկեր Միքայէլ Ստեփանեանի մահով անհետանում է հին սերնդի լաւագոյն ներկայացուցիչներից մէկը :

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՄԱՔՈՒՐ ԳՐԵԼ, ՄԵԼԱՆՈՎ ԵՒ ՄԷԿ ԷՋԻ ՎՐԱՅ :

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

Հռոմի համագումարին մէջ, որու մասին խօսեր էինք արդէն, խորհրդային երկու ակադեմական պատուիրակները յայտարարեցին թէ իրենց ժողովուրդին բնական աճումը կը գտնուի ամէնէն բարձր մակարդակին վրայ, եւ կ՚անցնի տարեկան երեք միլիոնը, երեք տարիէ ի վեր:

Արդ, Ազգաժողովին 1949 – 50ի տարեցոյցը կը գրէ թէ պաշտօնական վերջին թիւերու համաձայն Խ. Միութիւնը ունէր 193 միլիոն ժողովուրդ :

Ասոնք 1946ի թիւերն էին:

Եթէ ճիշդ է այս հիմքը, Խ. Միութեան ժողովուրդի թիւը, նկատի ունենալով տարեկան երեք միլիոնէն քիչ մը պակաս աճումը, պիտի հասնէր այսօր 215 միլիոնի :

Նախորդ յօդուածին մէջ տեսանք թէ Խ. Միութեան վիճակագրական համաձայն, մահերու թիւը հազարին 30·2 էն 1913ին, իջած է 8·9ի 1953ին, ցած է քան Մ. Նահանգներուն, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի թիւերէն :

Մահերու թիւի համեմատութիւնը կախում ունի մէկ կողմէ մանուկներու մահերէն, միւս կողմէ տարեց կիներու եւ այրերու մահերու համեմատութենէն : Ռուս ժողովուրդը կը համարուի աշխարհի իբրեւ ամէնէն երիտասարդը : Անոր տասը բնակիչէն մէկը վաթսուն տարեկան է, Ֆրանսայի մէջ՝ տասնէն երեքը: Որովհետեւ անոնք որ պիտի մեռնէին, մեռած են արդէն, իսկ երիտասարդ սերունդները որոնք ծնած են 1925էն ետք, կը կազմեն ժողովուրդի մեծ զանգուածը :

Երեք միլիոն բնակիչ աւելի 215 միլիոն բնակիչի վրայ, կ՚ընէ հազարին 14, աւելցնելով հազարին 8·9 իբրեւ մահերու կշիռը կ՚ունենանք ծնունդներու համեմատութեան հազարին 22ը:

Իբրեւ բաղդատութիւն, Ֆրանսայի ծնունդներու թիւը որ 1938ին իջած էր հազարին 14·6ի, բարձրացաւ հազարին քսանի, պատերազմին յաջորդող տարիները, իսկ այսօր հազարին 19·4 է:

Խ. Միութեան ծնունդներու թիւը ամէնէն բարձրն է եւրոպական երկիրներուն մէջ, բացի Հոլանտայէն, Ֆինլանտայէն, Լեհաստանէն, Իռլանտայէն եւ Ռումանիայէն :

Խ. Միութեան թիւերը թէեւ խեղճ են կեանքի երեւոյթներու մասին, սակայն շատ յստակ են ժողովուրդի ընկերային կազմութեան տեսակէտով : Այս առթիւ Պ. Ռիապուշկին հետեւեալ թիւերը կը հաղորդէ ընկերային դասաւորումներու մասին. — բանուոր, պաշտօնեայ 1913 – ին 16·7 առ հարիւր, 1939ին՝ 49·7, կոլխոզի գիւղացի եւ արհեստաւոր 1939ին 46·9, մեկուսի գիւղացի եւ անհատական արհեստաւոր 1913ին 65:1, 1939ին 2·6, Քաղքենի դասակարգ 1913ին 15·9: Մնա–

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

Շանթի վերոյիշեալ աշխատակիցը կը գրէ թէ Զօհրապի անհանգստութեան պատճառաւ տասը օր մնացին Գոնիա, Պաղտատ պանդոկը, բայց ասիկա յայտնաբար սխալ է: Գիտենք որ Գոնիա ժամանեցին Մայիս 23ին, եւ Մայիս 27ին արդէն հասած էին Ատանա, ուրկէ Զօհրապ նոյն օրուան թիւով նամակ մը գրած է կնոջը, ինչպէս պիտի տեսնենք : Ինքնին կը հետեւի թէ ամենաշատը երեք օր մնացին Գոնիա :

Միակ բարձր պաշտօնատարը որուն հետ յարաբերութեան մէջ գտնուած էին այդ երեք օրերու ընթացքին, ոստիկանութեան տնօրէն Սաատէտտին պէյն էր: Կը հաւատամ որ մեծ փափկանկատութեամբ վարուած ըլլայ իրենց հետ, որովհետեւ, ինչպէս վերջէն անձամբ պիտի հաստատէի Հալէպ, ուր փոխադրուած էր նոյն պաշտօնով եւ ուր յաճախ կը հիւրընկալուէր Մազլումեաններու կողմէ, շատ բարեկիրթ երիտասարդ մըն էր :

Սաատէտտին պէյ 1924ին Պոլսոյ ոստիկանութեան տնօրէն էր, երբ Թուրք թերթերու մէկ մասին յարուցած մեծ աղմուկին վրայ ձերբակալուելով, Իզմիր եղեռնագատ ատեանին առջեւ դատապարտանի ենթարկուեցաւ, Պոլսէն առանց անցագրի արտասահման փախած կարգ մը հարուստ Հայերու Թուրքիա մուտքը թոյլատրած ըլլալու ամբաստանութեամբ: Սաատէտտին պէյ անպարտ արձակուեցաւ, բայց Թուրքիա դարձած այդ Հայերէն Պ.Պ. Տիրան Կիւմիւշկերտան, Գառնիկ Սեպուհեան եւ Պենոն Տէյիրմէնճեան երկրէն դուրս հանուեցան:

ԴԷՊԻ ԱՏԱՆԱ ԵՒ ՀԱԼԷՊ

ԾԱՆՕԹ (Շ.).— Թանձր վարագոյր մը կ՚իջնէ Գոնիայէն մինչեւ Ատանա:

Ի՞նչպէս փոխադրուեցան: Ուրիշ աքսորականներ ալ կայի՞ն իրենց հետ: Ո՞ւր իջան:

Վաւերական տեղեկութիւններ կը պակսին Ա. Անտոնեանի թղթածրարին մէջ:

Պոլսոյ «Շանթ» պարբերականին 1919 ապրիլ 26 թիւէն ընդօրինակուած պատմութեան մը համաձայն, Տարսոն Քոլէճի աշակերտներէն Գ. Ս. փախուքներ կը լսէ աշակերտներուն մէջ, — Զօհրապը եւ Վարդգէսը եկեր են...

Յօդուածագիրը ինք չուկայ գացած ատեն, մութին մէջ կը տեսնէ 8–10 հոգիէ բաղկացած խումբ մը, սուինաւոր ոստիկան մը առջեւէն, ուրիշ մը ետեւէն: Ամէնը մէկ կը տանին Օսմանիէ պանդոկը, Քոլէճին դիմաց: Յաջորդ օրը, իբրեւ թէ հիւանդութեան թուղթ մը գտնելով, աշակերտները մեծ մասով կը տեսնեն կալանաւորները, անոնց կ՚ընկերանան մինչեւ կայարան, եւ իրարու կը մտնանշեն.— Սա դիմացը ճերմակ մազերով մարդը որ մէկ ձեռքը գրպանը դրած է, միւսով պաւազանին կռթնած՝ (?) Զօհրապն է, աջ կողմինը որ ջուր կը խմէ եւ երկայն դէմք ունի Ճանկիւլեանն է: Սա խնդացողը Ակնունին է:Ան որ թաշկինակով ճակատը կը սրբէ Խաժակն է: Ան որ տխուր նայուածք մը ունի Ազատամարտի խմբագիր Զարդարեանն է եւն. եւն.:

«Վերջին սուլիչը սուլեց. երկու երեսփոխանները, Զօհրապ եւ Վարդգէս, երկու չիք հագուած փոլիսներու կողմէ առաջնորդուեցան Բ. կարգի վակոնը, իսկ միւսները՝ Գ. կարգի: Առաջինին չկրցանք մօտենալ, Գ. կարգի վակոնին մօտենալով, երբեմն մօտէն, երբեմն 2–3 մեթր միջոցէ կրցանք իրար հասկնալ :

Անոնք կ՚ըսէին .

— Երբ Պոլսէն ճամբայ ելանք, մտաւորական դասակարգէն ութսուն հոգի էինք. մենք անոնցմէ բաժնուեցանք: Անոնք երբ ասկէ անցնին, մի մոռնաք մեր մասին տեղեկութիւն տալէ :

... Յաջորդ օրը Շահրիկեանը անցեր էր, բայց մենք լուր չէինք ունեցած » :

Ո՛վ որ ալ գրած ըլլայ այս պատմութիւնը, կը թուի թէ աւելի շատ երեւակայութեամբ գործած է, քան հետեւելով իրականութեան :

Մեծ պատերազմի Զինադադարին յաճախադէպ էին այսպիսի պատմութիւններ, մեծ մասով մտացածին եւ վիճելի : Մինչեւ այսօր ալ որեւէ փաստ չունինք որ հաստատէր թէ Զօհրապի եւ Վարդգէսի հետ միեւնոյն կառախումբով փոխադրուած են Ակնունի, Զարդարեան, Խաժակ եւն.: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ անոնք (եօթը հոգի) արդէն սպանուած էին, երբ Զօհրապ եւ Վարդգէս Հալէպ կը փոխադրուէին (թերեւս Անգարայի լեռներուն մէջ, ինչպէս կը հաստատէ Անտոնեան, Շահրիկեանի մասին խօսած ատեն):

Ուրիշ պարագայ մը,— յօդուածագիրը կ՚ըսէ թէ իրենցմէ առաջ Հաճընի, Զէյթունի, Ատանայի տարագրեալներու կարաւանը անցաւ :

Արդ, հաւատալի՞ բան է որ, այդ պարագաներուն մէջ, վարժարանի մը աշակերտութիւնը մեծ մասով ազատ ձգուի «տախտակէ ցանկապատին» առջեւ, կառախումբով փոխադրուած քաղաքական յանցաւորներ դիտելու եւ... ճանչնալու համար :

Անտոնեան պզտիկ թուղթի մը վրայ նրշանակած է հին տոմարով թուականներ, — Զօհրապ եւ Վարդգէս Պոլսէն մինչեւ իրենց սպանդի վայրը »:

(12) (Շար.)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՒ ԴՊՐՈՑ

Ինչպէս գրած էինք, Լիբանանի առաջնորդ Խորէն եպիսկ. ի դիմումին վրայ, Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան ութ հազար սթերլին տրամադրած է, եկեղեցի մը եւ դպրոց մը շինելու համար Թրիփոլիի մէջ: Այս առթիւ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն մեզի. —

Թրիփոլիի մէջ ներկայիս ունինք երկու ազգային վարժարաններ, մէկը քաղաքի՝ Նուպարեան, միւսը Մինայի մէջ՝ Խըրիմեան: Երկուքն ալ վարձու շէնքեր են ու չատ յարմարութիւն չունին դպրոցական հաստատութեան համար, ցուրտ առողջապահական պայմաններէ:

Թրիփոլիի հայութիւնը եկեղեցի չունի, Մինայի «պարաք»ը, որ իբրեւ աղօթատեղի կը գործածուէր, վեց-եօթը տարիէ ի վեր քանդուած է ու լքուած: Կրօնական պաշտամունքները այդ թուականէն ի վեր կը կատարուին յոյն-օրթոտոքս եկեղեցիին մէջ, կիրակիէ կիրակի: Հոն կը կատարուին նաեւ ամուսնութեան, կնունքի եւ այլ արարողութիւններ:

Այս կացութիւնը չէր կրնար երկար տեւել: Թրիփոլիի հայութիւնը պէտք է ունենար իր եկեղեցին ու դպրոցը: Ազգային Իշխանութեանց քաջալերութեամբ, Թրիփոլիի Թաղական Խորհուրդը նախ գնեց հող մը, Մինայի եւ քաղաքի ճամբուն վրայ, աւելի Մինայի մօտիկ:

Ծրագրուեցաւ առաջին յարկը յատկացնել դպրոցին ու անոր վրայ բարձրացնել եկեղեցին, թէ տեղ չահելու (բակի համար) եւ թէ գործը նուազ ծախքով գլուխ հանելու համար:

Բայց գործին իրականացումը կը կարօտէր 80-90.000 լիբ. ոսկիի: Ինչպէս կ՚երեւայ Առաջնորդարանի դիւանին դեկոյցէն, առաջնորդ Խորէն եպիսկ. Բարոյեան, Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ վանքին միջոցաւ տեղեկագիր-գրութիւն մը ղրկած է Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի, որ քանի մը օր առաջ իմացուց թէ պատրաստ է ութ հազար անգլ. սթերլին տրամադրելու:

★

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ Ս. ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ Տաճարի նորոգութեան համար, յանուն քրիստոնեայ երեք մեծ համայնքներու (Յոյներ, Հայեր եւ Լատիններ) Երուսաղէմի Յունաց պատրիարքարանը յունական կառավարութենէն խնդրած էր որ մասնաւոր ճարտարապետներ երթան Լատիններու եւ Հայերու ճարտարապետներուն հետ, քննելու տաճարին վիճակը եւ նորոգութեան եղանակը: Այդ առթիւ «Սիոն» կը գրէ թէ յունական կառավարութիւնը տրամադիր է տաճարին նորոգութեան համար տրամադրել 500.000 սթերլին, ապահովելու համար Յոյն եկեղեցիին իրաւունքը միջկրօնական այս ոստանին մէջ:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ Ս. Թարգմանչաց վարժարանը 1953-54ի շրջանին ունեցած է 500 աշակերտներ, 250ը նախակրթարանին մէջ, 250ը մանկապարտէզի: Ունին 23 ուսուցիչներ եւ ուսուցչուհիներ, չորսը Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան վարդապետներէն: Այս տարի նախակրթարանի վեց դասարաններուն վրայ աւելցած է երկրորդական դպրոցի յատուկ 7րդ դասարան մըն ալ, իսկ յառաջիկայ տարեմուտին պիտի աւելնան 8րդ դասարան մը: Դասարանային այս նոր յաւելումները արդիւնք են Երուսաղէմի օտար վարժարաններու տարապայման սղութեան եւ չեչտուած օտարադդեցութեան, որով հայ աշակերտները կը մնային երկրորդական դաստիարակութենէ զրկուած: Այս տարի իբրեւ օտար լեզու աւանդուած են անգլերէն, ֆրանսերէն եւ արաբերէն: «Թարգմանչաց շրջանաւարտից» միութիւնը կը կազմակերպէ դասախօսութիւններ, հաւաքոյթներ, հնագիտական վայրերու այցելութիւն, կ՚օգնէ կարօտ ուսանողներու: Երեք մարզական խումբեր Ունին երեւուն արիներ եւ վաթսուն գայլիկներ, քառասուն արենուշներ եւ քառասուն արծուիկներ: Հինգ հարիւր աշակերտներէն գրեթէ երեք հարիւրը չքաւոր ծնողներու զաւակ են: Տարեկան ծախքն է 2500 ոսկի, որուն վեց հարիւր ոսկին կու գայ աշակերտներէն: 185ոսկին տարեկան պաղարէն գոյացած է, իսկ մնացեալը կը ծանրանայ Ս. Աթոռի ուսերուն: Վարժարանը կրցած է ապահովել հետեւեալ տարեկան նուէրները — Լոնտոնէն Պ. Ն. Կիւլպէնկեանէ, Ամերիկայէն Վարդանանց Ասպետներու եղբայրակցութենէն, Լօս Անճլէսի Կրթ. հիմնարկութենէն, հազարական տոլար, Նիւ Եորքի Սեբաստահայոց Վերաշինացէն 400 տոլար, Այնթապցիներու հայրենակցականէն 150 տոլար: Ասկէ զատ 680 տոլար պատահական նուէրներ: Այս նուէրներով կրցած են ապահովել 7րդ եւ 8րդ դասարաններու կազմակերպումը ինչպէս կը գրէ Թարգմանչաց վարժարանին տեսուչ Կիւրեղ Աբեղայ Գաբիկեան «Սիոն»ի մէջ:

ՄԱՐՋԻԿ Յ. Զօպանեան միակ (Լիբանանցի) Հայն է որ երկրորդ հանդիսացած է Պուտափէշթի համալսարանականներու մրցումներուն:

ԻՐԱՆԱՀԱՅ ԵՐԱԺԻՇՏ Է. Մելիք Ասլանեանի գործերը նուագուած են Համպուրկի «Սէնֆոնիք» նուագախումբին կողմէ: Մելիք Ասլանեան շրջած է Գերմանիոյ գրեթէ բոլոր քաղաքները, կազմակերպելով համերգներ: Ան ճանչցուած է իբրեւ Պեթհովէնի գործերու լաւագոյն մեկնաբանը: Արուեստագէտը լաւ դաշնակահար եւ երգահան է եւ ունի ղեկավարելու ձիրք: Ան մեծ եռանդով կը մշակէ նաեւ հայկական երաժշտութիւնը:

ԶՈՒԹԱԿԱՀԱՐ Վարուժան Քոճայեան Նիւ Եորք գացած է եւ ընդունուած անուանի ուսուցիչ Իվան Պալամեանի դպրոցը, ուր կ՚ուսանի նաեւ Ժիրայր Գանթարճեան:

ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ Մերձաւոր Արեւելք պիտի այցելէ մօտերս, համաձայն Նիւ Եորքէն հասած տեղեկութեանց:

ցած ժողովուրդը 1913ին 2.3, 1939ին 0.3:

Քաղքենի դասակարգը ջնջեցին եւ անհատական ամէն աշխատանք անհետացաւ: Եթէ այսօր գոյութիւն ունի քաղքենի դասակարգի ձեւ մը որ կազմուած է վարչաձեւին վարչակազմէն, վիճակագրութեան մէջ խառնուած է աշխատաւոր դասակարգին հետ: Քաղաքարնակ ժողովուրդը որ 1914ին 15 առ հարիւր էր, 1939ին 33 առ հարիւրի բարձրացած է եւ աւելցած է պատերազմէն ի վեր: Բանուորներու եւ պաշտօնեաներու թիւը 1953ին 44.8 միլիոն էր:

Խորհրդային պատուիրակները երկարօրէն կանգ առին անգրագէտներու թիւի նուազման վրայ, որ կարեւոր իրողութիւն է խորհրդային բարեշրջման մէջ:

Անցեալին մէջ կիներու 14 առ հարիւրը, 9էն 40 տարեկան, գիտէին գրել կարդալ, 1939ին անոնց համեմատութիւնը կ՚անցնէր 83 առ հարիւրը: Ներկայիս բնը հարիւր հազար կիներ ստացած են «բարձրագոյն կրթութիւն», իսկ 1.300.000 կ՚ուսանին երկրորդական եւ բարձրագոյն դպրոցներու մէջ:

Համաձայն այս թիւերուն, Խ. Միութիւնը կ՚երեւայ իբրեւ երիտասարդ ազգ, կատարեալ բարեշրջութեան մէջ: Սակայն ան միեւնոյն ատեն երկիր մըն է, ուր զաղտնի կը պահեն ճշմարտութիւնը եւ ուր իր բարձր կրթութեան տէր անձերը չատ ալ ծանօթութիւն չունին օտար երկիրներու մասին:

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ կառավարութիւնը որոշեց խիստ միջոցներ ձեռք առնել Իսլամ Եղբայրներուն դէմ որոնք նոր ցոյց մը կազմակերպած էին Թանթայի մէջ, մայրաքաղաքէն ութսուն քիլոմեթր հեռու: Հինգ հոգի վիրաւորուեցան եւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ գործադուլ յայտարարեցին եւ կը մերժեն սրբագրել ցոյցին քննութեան թուղթերը, յաւելում պահանջելով: 45.000 տղաք եւ աղջիկներ, որոնք ձախողած էին անցեալ Յուլիսին, պաքալորէայի քննութիւն տալ սկսան Բչ. եւ Գչ.: Աւելի քան 2000 ուսուցիչներ պէտք են թուղթերը սրբագրելու համար:

ՍԿՈՎՏԻԱՅԻՆ. — (Բողոքագիր կը գրէ). — «Պարոն խմբագիր, եթէ անգամ մըն ալ սկովտական պատմութիւն լոյս տեսնէ թերթիդ մէջ, ալ թերթդ դրացիէն փոխ չեմ առներ եւ չեմ կարդար»...

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԵՂՔԸ ՄԵՂԱՒՈՐԻՆ ՃԻՏԸ

ԱԼԺԷ. — «Յառաջ»ի սեպտ. 3 թիւին մէջ «Նամակ խմբագրութեան» վերնագրով գրութիւնը, եկաւ հաստատել թէ մեր երէց հայրենակից Պ. Սարգիս Տէօվլէթեան, հակառակ իր «անշահախնդրութեան եւ անկողմնակալութեան» կը մնայ այն ինչ որ նախատեսած էի իր «Յուշեր Շապին Գարահիսարէն» գրքին առթիւ գրած յօդուածովս (27 օգոստ.):

Մեզի համար նորութիւն չէ Սարգիս աղբօր սա տեսակէտը — «Զարմացայ իր փութկոտութեանը, մանաւանդ որ ժամանակակից չէ դէպքերուն, չէ ալ համբերած որ նախ ձեռնհաս անձեր արտայայտուին»:

Փառք Աստուծոյ կարգ մը բաներ սորված չըլլալով հանդերձ, գիտեմ որ չատ մը տարեցներէ ժառանգ մնացած տեսութիւններ անպայման մարսելու, հրաշագործ կարողութենէն զրկուած եմ: Գիտեմ որ ամէն անհատ վրիպումներ ու մեղքեր կ՚ունենայ մանաւանդ կը գործէ:

Երեւի Սարգիս աղբարն ալ չի հանդուրժեր որ ինծի պէս «երէկուան խլէզ. ներ» կարծիք յայտնեն, վրիպումներ մատնանշեն յանուն իր խոստովանած «ճշմարտութեան»: Չի հանդուրժեր, որովհետեւ առանց իր կամքին, հրաւէր կարդացեր եմ երէց հայրենակիցներու որ ճշդեն եղելութիւնները եւ վրիպումները, յանուն արդարութեան:

Անգամ մը եւս կը հաստատեմ. — Ես երբեք միտք ունեցած չեմ նսեմացնելու մեր երէց հայրենակիցին աշխատանքը: Ես ալ հրապարակաւ կ՚իւրացնեմ ընկերոջս՝ Արամ Հայկազի տեսակէտը որ «եթէ օր մը հատոր մը հրատարակելու ձեռնարկենք, քու գիրքդ կուսին առաջին շրջաններուն համար սքանչելի նախանիւթ է»:

Ուստի յանուն «անկողմնակալութեան» խնդրեմ, Սարգիս աղբար, հանդուրժէ եւ «սիրով մօտիկ ըրէ» որ եւ է կարծիք ու դիտողութիւն, որ կողմէն ալ եկած ըլլայ... Քանի որ բոլորս ալ գիտենք թէ քու գրածներդ, պատմածներդ պիտի ծառայեն իբրեւ հում «նախանիւթ», հարկ է ճշդել սխալները:

Եթէ այսքանով հասկնալի չեմ դառնար, մեղքը մեղաւորին ճիտը, սիրելի Սարգիս աղբար...

ԱՆՇԷՆ ԿԱՐՕՏՈՒՆԻ

Ա. — Շէնքի մը շինանիւ՞թը աւելի կ՚արժէ թէ շինողչէքը:

Բ. — Ամէնէն սուղը՝ վարձքն է...

●

Վաճառականը. — Դարակիս մէջէն 100 ոսկի պակսած է, եւ բանալին միայն իմ եւ քու քովդ կայ:

Պաշտօնեան. — Ուրեմն չգտնուելու պարագային պէտք է վնասը կէս առ կէս բաժնենք...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԵՏՔԸ...

Ա.

Ճամբաները կ՚երկարին դաշտավայրին մէջէն: Գիւղերը ողողուած են գորշ լոյսով: Ծառերը կը սօսափին, ու տերեւները կ՚իյնան, կ՚իյնան:

Ճամբէն կ՚անցնին, քայլ առ քայլ, մոխրագոյն զօրասիւները՝ իրենց տմոյն, ալտոտ համազգեստներով: Երկար ատեն չածիլուած երեսները, պողպատէ սաղաւարտներու տակ, քաղցէ եւ զրկանքէ փոս ինկած, պարտասած են ու երեւան կը հանեն գիծեր, որոնք սարսափի, քաջութեան եւ մահու ապրումներ կը յայտնաբերեն:

Լռելեայն կը յառաջանան անոնք, ինչպէս որ արդէն այնքան ճամբաներէ քալած են, այնքան բեռնատար վագոններու մէջ ծուարած, այնքան խրամներու եւ «ձագարներու» մէջ պառկած, առանց չատ խօսքերու: Այնպէս ալ հիմա անոնք այս ճամբէն դէպի հայրենիք ու խաղաղութիւն կ՚երթան: Առանց չատ խօսքերու:

Ամէնքն ալ, թէ մօրուսաւորներ եւ թէ տակաւին քսան տարին չլրացուցածներ, առանց բացառութեան ընկերներ են:

Անոնց քով՝ իրենց սպաները, կէս մանուկներ, բայց արդէն ղեկավարներ չատ մը գիշերներու եւ գրոհներու պահուն:

Ու անոնց ետին՝ մեռելներու բանակը:

Այսպէս կը չարժին անոնք յառաջ, քայլ առ քայլ, հիւանդ, կիսաքաղց, առանց ռազմամթերքի, նօսրացած վաշտերով, ու այնպիսի աչքերով, որոնք դեռ եւս ի վիճակի չեն ըմբռնելու. դժոխքէն խուսափած — նորէն դէպի կեանք...

×

Մենք կը քալենք դանդաղօրէն, վասնզի յոգնած ենք ու վիրաւորներ ունինք մեզի հետ: Այդ պատճառով ալ մեր խումբը հետզհետէ ետ կը մնայ: Մեր ճամբուն չատ մը բլուրներ կան. ու երբ կը բարձրանանք, վերէն մէկ կողմը մեր վերադարձող զօրքերուն մնացորդը կը տեսնենք, իսկ միւս կողմը՝ թանձր, անվերջանալի չարքեր, որոնք մեզի կը հետեւին: Ամերիկացիներ են անոնք: Որպէս լայն գետ մը՝ յառաջ կ՚ընթանան անոնց զօրասիւները ծառերու մէջէն. եւ դէպքերու անհանգիստ փողփողումը կ՚անցնի իրենց վրայէն: Շուրջը կը տարածուին խաղաղ դաշտեր. ու ծառերու կատարները իրենց աշնանային գոյներով լուրջ ու անմատչելի կը բարձրանան յառաջացող հոսանքի մէջէն:

Գիշերը մենք հանգիստ կ՚առնենք փոքրիկ գիւղի մը մէջ: Առաւօտեան, երբ կը պատրաստուինք ճամբայ ելլել, մեր ընկերներէն երկուքը իրենք զիրենք դէշ կը զգան: Մաքս Վայլ կը պրպտէ վիրակապերու իր պարկին մէջ եւ ջերմաչափ մը կը հանէ: Կորտհաուս գայն խակոյն անուղեթին տակը կը դնէ. մինչ Լուդվիգ Բրայեր, որ թեւի վէրքին պատճառաւ ցաւէն գատ նաեւ թանչէ կը տառապի, կը հրաժարի անկէ, վասնզի, իր կարծիքով, աւելիս պարապ աշխատանք մըն է լոկ: Ու կը դիջի միայն, զինքը երկար ու բարակ համոզելէ ետքը:

Երկուքն ալ ջերմ ունին. ու Վայլ կը փոխէ վիրակապերը այնպէս, ինչպէս որ կրնայ: Ան քիչ մը ասպիրին ալ ունի, զոր հիւանդները կ՚առնեն: Ապա մենք կը ժողվենք մեր իրերը:

Մեր իջեւանած տունէրուն եռեւ փոակ մը կը հոսի, որի ափերուն ուռիներ կը կանաչին: Քովէն չաւիղ մը կ՚անցնի, ու մենք կը հետեւինք անոր: Կոզոլէ առջեւէն կ՚երթայ: Հոն, ուր չաւիղը կը խառնուի գլխաւոր ճամբուն, ան յանկարծ ետ կը ցատկէ:

— Զգո՛յշ...

Նոյն վայրկեանին մենք վեր կ՚առնենք մեր հրացանները ու կը գտուինք իրարմէ: Կոզոլէ, կրակելու պատրաստ, պառկած է խճուղիի քովի փոսին մէջ. Իալ եւ Տրոսկէ, չուրջերնին դիտելով, կը կեցնին չամբուկի մը մացառքին ետեւ: Վիլլի Հոմայեր ձեռքը կը տանի դէպի իր ձեռնառումբերու գօտին, ու մինչեւ իսկ Բրայեր եւ Կորտհաուս կազմ ու պատրաստ են ճակատելու:

Ամերիկացիներ են որ կու գան գիւղի ճամբով: Անոնք կը խնդան ու աւելը չաղակրատեն իրարու հետ:

Ամերիկեան զօրասիւներու յառաջապահ մասն է ասիկա, որ հասած է մեզի:

Միայն Ադոլֆ Բեթկէն է հանգիստ մընացած: Ան քանի մը քայլ կը յառաջանայ: Կոզոլէ նորէն ոտքի կ՚ելլէ: Մենք եւս ուչքի կու գանք ու շփոթած կը սկսինք կարգի բերել մեր գօտիները եւ հրացաններու փոկերը. չէ՞ որ քանի մը օրէ ի վեր այլեւս կռիւ չկայ:

Ամերիկացիները, մեզ տեսնելով, յանկարծակիի կու գան: Իրենց խօսակցութիւնը կ՚ընդհատուի: Անոնք դանդաղօրէն մեզի կը մօտենան: Մենք կը քաշուինք մառանի մը մօտ, որպէսզի կռնակնիս ապահովուած ըլլի, ու կը սպասենք: Վիրաւորները մէջտեղնիս կ՚առնենք:

Պահ մը լռութենէ ետքը ծառի նման երկար ամերիկացի մը կը զատուի իրենց խումբէն, կը յառաջանայ դէպի մեզ, ձեռքով նշան կ՚ընէ ու կը գոչէ:

— Հալլօ, ընկեր:

Բեթկէ նոյնպէս կը բարձրացնէ ձեռքը.

— Հալլօ, ընկեր:

(Շար.)

զինուորական գործակցութիւն մը հաստատել, ինչ որ տեղի ունեցաւ Ֆոնթէնպլոյի մէջ, բայց յաջորդ տարին Ատլանտեան դաշինքը կնքուելով, այդ ծրագիրը ջուրի մէջ մնաց :

ԻՏԸՆ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Իտըն Գերմանիայէն Հռոմ երթալով, տեսակցեցաւ Իտալիոյ արտաքին գործերու նախարարին՝ Փիչչիոնիի հետ : Դիմաւորելու համար կայարան գացած էին նախարարը, անգլ. դեսպանը եւ ուրիշ պաշտօնատարներ : Իտըն յայտարարեց թէ իր նպատակն է քննել երկու երկիրներուն վերաբերեալ բոլոր խնդիրները : «Խոր քաջալերական են Պոնի եւ Պրիւքսէլի մէջ ունեցած տեսակցութիւններս եւ վստահ եմ թէ Հռոմի մէջ ալ գոհացուցիչ խօսակցութիւններ պիտի ունենամ : Իտալիոյ մասնակցութիւնը ոչ միայն կարեւոր, այլ եւ անհրաժեշտ է Եւրոպայի համար » :

Պ. Իտըն նախ անգլիական դեսպանատուն այցելեց, յետոյ ներկայացաւ Իտալիոյ վարչապետին, եւ վերջապէս ձեռնարկեց օրակարգի խնդիրներուն քննութեան, արտաքին գործերու նախարարին եւ իր մասնագէտներուն հետ : Աւելորդ է ըսել թէ գլխաւոր խնդիրներն են Եւրոպայի պաշտպանութիւնը, Գերմանիոյ վերազինումը, Թրիէսթէի հարցը եւն. :

Պ. Իտըն Փարիզ կը հասնի այսօր, չորեքշաբթի, տեսակցելու համար վարչապետ Մենտէս Ֆրանսի հետ, որ միեւնոյնատեն արտաքին գործերու նախարարն է : Այս տեսակցութեամբ կը վերջանայ Անգլիոյ արտաքին գործերու նախարարին քննական պտոյտը :

Դատելով անգլեւգերման զեկոյցէն, իրապէսներ կը կարծեն թէ այլեւս մէկդի դրուած է որեւէ ծրագիր՝ որ հիմնուած ըլլայ ազգային գերիշխանութեան կրճատման վրայ : Անգլիա երբեք չընդունիր գերիշխանութեան սահմանափակում : Նոյն շրջանակներուն կարծիքով, Մեծն Բրիտանիա տրամադիր կ'երեւայ աւելի լայնօրէն մասնակցելու արեւմտեան Եւրոպայի պաշտպանութեան, սերտ գործակցութիւն հաստատելով Ֆրանսայի հետ, Գերմանիոյ վերազինման առթիւ : Այս պարագային Ֆրանսան աւելի դիւրաւ պիտի հաւանի որ արեւմտեան Գերմանիան անդամակցի Ատլանտեան դաշինքին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Իսլամ Եղբայրներու վերջին ցոյցերուն առթիւ, կառավարութիւնը որոշեց որ մզկիթներու մէջ խօսուելիք քարոզները խմբագրուին կրօնական գործերու նախարարութեան կողմէ, որպէսզի գրգռիչ հանգամանք չունենան : Տասնըհօթը կասկածելիներ ձերբակալուեցան : Յորդանանի, Սուրիոյ, Իրաքի եւն. Իսլամ Եղբայրներու առաջնորդները յայտարարութիւն մը հրատարակելով, կը բողոքեն գործադրուած խստութեանց դէմ : — Կ'ըսուի թէ մօտերս Ազգ. ժողով մը պիտի գումարուի, մասնակցութեամբ 300 քաղաքացիներու, գիւղացիներու եւ բանուորներու, ընդհ. ընտրութիւններ կատարելու համար :

753 ՄԵԹՐ ԽՈՐՈՒԹԵԱՄԲ անդունդ մը իջան վեց Ֆրանսացի անձաւագէտներ, Վերքորի մէջ (Կրընոպլ), կոտրելով Փիէռ Սէն Մարթէնի մրցանիշը (720 մեթր) : Առաջին կայանը եղած էր 494 մեթր :

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ արտաքին գործերու նախարարը, Մոլոթով, պատասխանելով ճափոնական թերթի մը հարցումներուն, ըսաւ թէ ժամանակը եկած է բնականոն յարաբերութիւններ հաստատելու Ճափոնի հետ :

ՑՈՐԵՆԻ հունձքը առաջին անգամ ըլլալով հարիւր միլիոն կենդինարը պիտի անցնի Ֆրանսայի մէջ : Նախապէս ամէնէն առատ հունձքը եղած է, 98 միլիոն կենդինար :

ՏՈՔԹ. ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ ծանր պարտութիւն մը կրեց Շլեզուիկ Հոլշթայնի ընտրութեանց մէջ, կորսնցնելով 250.000 ձայն (15 առ հարիւր) : Յաղթանակը չահեցան ընկերվարականները :

ՎԼԻՊԱԿ.— Դէպի Լուսին յղուածին մէջ հեռաւորութիւնը պէտք է ըլլայ 380 հազար (ոչ թէ 38.000) իսկ ժամական արագութիւնը 60.000 :

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Մ.— Ձենք ստացած ժողովի հրաւէրը :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՍՑԷՆ ՓՈԽՈՒԱԾ Է

ՄԷԿՈՒԿԷՍ ՏԱՐԻԷ Ի ՎԵՐ

Եւ սակայն կարգ մը պաշտօնակիցներ (Արեւելք, Արմենուհի, Սիոն, Պայքար եւայլն), Միութիւններ և անհատներ կը շարունակեն հին հասցէն գործածել, տեղի տալով աւելորդ յոգնութեանց եւ յապաղումներու :

Հասցէն ամէն օր կ'երեւայ ճակատին վրայ :

32, Rue de Trévise, Paris (9)

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Դեկտ. 18ին Սփլանտիտի շքեղ սրահներուն մէջ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պոսթընէն Տէր եւ Տիկին Մելիքով Աղճաեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն իրենց բոլոր ազգականներուն, բարեկամներուն, ընկերներուն, Բազմաչէնցի հայրենակիցներուն եւ մասնաւորապէս Զոպոյեան ընտանիքին (Վիէն) որոնք պատուեցին զիրենք ջերմ հիւրասիրութեամբ Ֆրանսա (Վիէն եւ այլուր) իրենց այցելութեան առթիւ : Ներողութիւն կը խնդրեն նոյնպէս բոլոր անոնցմէ որոնց հրաւէրին չեն կրցած պատասխանել :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Փարիզի եկեղեցւոյ կրթ. Մարմնոյ Ժանթիյիի եւ շրջանի հինգշաբթի օրուան հայերէնի դասընթացքները պիտի վերսկսին Սեպտ. 16ին, իր սեփական սրահին մէջ 16, ռիւ Վիքթոր Հիւկօ, Ժանթիյի :

Նոր շրջանի համար ուսուցիչ նշանակուած է Պ. Խոսրովվշտունի, իսկ երեկոյեան դասընթացքին արձանագրութիւնները կը կատարուին նոյն սրահին մէջ :

Կը խնդրուի մեր հայրենակիցներէն որ առաջնորդին իրենց զաւակները որոշուած օրը, եւ միեւնոյն ատեն արձանագրել տան մասնաւոր դասընթացքի հետեւող աշակերտները :

★

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի Պուլ. Օտոյի մասնաճիւղին եւ Թաղականութեան դպրոցը կը բացուի Հոկտեմբեր 4ին :

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն երկուշաբթի 5էն 7 եկեղեցիի սրահը :

Դիմել ուսուցչուհի Տիկին Սօնա Թորոսեանի :

★

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մարթէկոյի հայկ. դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 30ին, հինգշաբթի, ուսուցչութեամբ Տիկին Մանուշ Շամիրեանի : Կը խնդրուի ծնողներէն արձանագրել իրենց զաւակները :

Կ'ուզենք յայտարարել նաեւ թէ, դպրոցին վերաբացման նուիրուած զինեձօնը տեղի կ'ունենայ, 19 Սեպտ.ին կիրակի կէսօրէ վերջ, դպրոցի սրահին մէջ : Կը հրաւիրենք մեր հայրենակիցները.—

Խնամակալութիւն

★

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՄՈՆԻ ԴՊՐՈՑԻ

Դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 1ին : Ուսուցչուհին՝ Տիկին Ռ. Միստիք : Կը խնդրուի ծնողներէն շուտով արձանագրել իրենց զաւակները Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Օր. Սիրանոյշ Զաքարեան կը ծանուցանէ թէ իր քրոջ ողբացեալ Ս. Զաքարեանի մահուան տարելիցին առթիւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, այս կիրակի առաւօտ ժամը 11ին : Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները :

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Տէր եւ Տիկին Մանուկ Անտոնեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր այն բարեկամներուն՝ որոնք ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր մահուան առթիւ :

Նոյն առիթով հազար ֆրանք կը նուիրեն Կրընոպլի Կապ. Խաչի դպրոցին :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը Լիոնի մէջ կը տօնուի, նոյեմբեր 6ին, շաբաթ ժամը 20.30ին, Գ. Թաղապետարանին սրահը :

Իսկ կիրակի, 31 Հոկտ. ՏԷՍԻՆԻ մէջ :

ԼԻՈՆԻ Կապ. Խաչի բացառիկ պարահանդէսը հոկտեմբեր 16ին :

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Պոմոնի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 20ին :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի տեսչութիւնը կը հաղորդէ պաշտօնապէս, թէ յառաջիկայ 1954–1955 ուսումնական տարեշրջանի մուտքի թուականն է 23 Սեպտեմբեր, հինգշաբթի օր :

Հետեւաբար, կը յանձնարարէ ծնողներու ուշադրութեան սոյն թուականը, խնդրելով որ նոյն օրը կէսօրէն վերջ անոնք իրենց որդիները, կազմ եւ պատրաստ, կանոնաւոր կերպով առաջնորդեն վարժարանի սեմէն ներս :

Մարսիլիա, Վալանս, Լիոն եւ շրջակայքը բնակողները պիտի ճամբորդեն խմբովին, չոգեկառքի հետեւեալ ընթացքով : 23 Սեպտեմբեր, չոգեկառք թիւ 52 կը մեկնի Մարսիլիայէն, առաւօտեան ժամը 11.40ին, Վալանսէն, կէսօրէն վերջ ժամը 14.36ին, Լիոնէն, կէսօրէն վերջ ժամը 16.02ին : Կը հասնի Փարիզ, Կառ տը Լիոն, ժամը 21ին, ուսկից օթօփուլմանով կը ժամանեն վարժարան ժամը 21.30ին :

×

Տրամադրելի տեղերը վերջանալու վրայ են : Կը խնդրուի ծնողներէն աճապարել :

Մուրատեան վարժարանի այցելութիւնները, ամէն օր :

Direction Collège Arménien
26, Rue Troyon - Sèvres (S. O.)
Tél. : OBS. 18-28

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ խնամակալութիւնը կը յայտնէ պաշտօնապէս, որ աշակերտուհիներու ընդունելութեան արձանագրութիւնները միշտ բաց են : Ծնողները կ'ընդունուին երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը, մինչեւ կէս օր :

Դիմել վարժարանը.
1, Bd. du Nord, Le Raincy
Autobus 146 de l'Eglise de Pantin.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Լասիոթայի Հ. Յ. Դ. Խաժակ խումբը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Արամ Պետիկեանի իրենց մօր մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի հազար ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար :

Հ. Կ. ԽԱՉԻ Օգնութեան մարմինը Այրի Տիկին Եսթեր Տամլամեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, շնորհակալութեամբ ստացած է.— Տէր եւ Տիկին Կ. Խաչեանէ հազար ֆրանք, Տէր եւ Տիկ. Ցակոբ Սէմէրճեանէ (Քան) 2000 ֆր. : Տէր եւ Տիկին Ժ. Ժամկոչեանէ (Անգլիա) երեք հազար ֆրանք :

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Փարիզեան շրջանի (քաղաք եւ արուարձաններ) բոլոր ընկերները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին Սեպտեմբեր 25ին, Շաբաթ, ժամը ճիշդ 9ին, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ : Կարեւոր օրակարգ :

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 18 Սեպտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՇԱՒԻԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին : Շատ կարեւոր օրակարգ :

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ է եւ Սեպտ. 15ին լոյս կը տեսնէ «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» օրացոյցը (1955) գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ պատկերազարդ : Ազգային, պատմական, գիտական ճոխ եւ այլազան բովանդակութեամբ :

Գին 200 ֆրանք : Ապսպրանքներու համար այժմէն դիմել.—

M. B. Agopian, 22, Rue d'Aix,
Marseille 1er, B. du R.

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Լաւ գործաւորուհիներ «ժիւփ» կարելու համար : Դիմել.—

Maison Michel, 165, Rue de Javel, Paris
Métro Félix Faure (Direction Balard)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 — Tél.: PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 — R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր.՝ վեցամսեայ 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆր. կամ 10 $, հատը 12 ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ★ JEUDI 16 SEPTEMBRE 1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7472 30e ANNEE — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2883

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՆԱԽ ԼԵԶՈՒՆ ՍՈՐՎԵՑԷՔ

Պուքրէշի միակ հայերէն թերթը, «Նոր Կեանք», յօդուածաշարք մը հրատարակած է, անգամ մը եւս ապացուցանելով իր բթամտութիւնը եւ ննկամտութիւնը:

Ոմն Արեւեան ապարէզ նետուելով (4րդ) միջոցներ կ'առաջարկէ, «Հայ պետական լեզուն ընդհանրացնելու համար»:

Սարէն-ծորէն փաստեր բերելով կ'ուզէ համոզել թէ անհրաժեշտ է արտասահմանի մէջ ալ գործածել բոլշեւիկեան ուղղագրութիւնը, այլ եւ «պետական ազգային լեզուն»:

Պուքրէշի չարաթաթերթը արդէն կը գործածէ առաջինը. բայց տակաւին աբեղաահայերէն կը գրէ, անշուշտ սպասելով որ սերունդ հասնի:

Սոֆիայի հայատառ շաբաթաթերթն ալ, «Երեվան» նոյն ուղղութեան կը հետեւի:

Դաւանափոխ յօդուածագիրը, որ աբեղահայերէն կը գրէ եւ «Երեւանն ալ» ճիշդ գրած է (ոչ թէ Երեվան), կը թելադրէ.

— «Նոր Կյանք» ու «Երեւան» թերթերը հետզհետէ պէտք է աշխատին հոդվածները խմագրել Սովետական Հայաստանի պետական լեզվով, իսկ աշխատակիցներն ալ ճիգ թափեն իրենց հոդվածները գրի առնելու Հայաստանի պետական լեզվով»: (5 Սեպտ.):

Ուրեմն, թաղե՛նք ոչ միայն Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը, այլ եւ արեւմտեան աշխարհաբարը:

Ինչպէս բոլոր նորընծաները, խաւարակուռն Արեւեան ալ կը խօսի «մարքսիստական տեսութեամբ»:

Ընկալեալ սովորութեամբ, վկայութեան կը կանչէ ամենագէ՛տ Ստալինը եւ անոր «հոյակապ» երկը, «Մարքսիզմը եւ լեզվաբանության հարցերը»:

Եւ կ'երթայ կը կառչի նախադասութեան մը, — «Հին որակէն նոր որակի անցումը կ'իրագործուի հին որակի աստիճանական մահացումով»:

— «Հետեւաբար սփիւռքի հայութիւնը պէտք է թօթափէ հին որակի տարր հանդիսացող հին ուղղագրութիւնը»:

Խեղճը տակաւին չէ իմացեր թէ ինչպէս Ստալինի շատ մը «հոյակապ» գործերն ու գիւտերը, իր լեզուաբանական տեսութիւնն ալ սեւ ցանկը անցաւ:

Վկայութեան կը կանչէ, նաեւ, ողբացեալ Հրաչեայ Աճառեանը, արդարացնելու համար օտար բառերու գործածութիւնը:

Այս պարոնները տակաւին չսորվեցան թէ, այո, լեզուի կազմութեան ատեն, հարիւրաւոր բառեր փոխ առնուած են պարսկերէնէ, ասորերէնէ, յունարէնէ եւ արաբերէնէ: Նոր ժամանակներու մէջ ալ՝ եւրոպական լեզուներէ:

Այսօր ալ կրնանք փոխ առնել կամ յարմարցնել, մեր պակասները լրացնելու համար:

Բայց, ոճիր է անտեսել, թանգարան նետել հազարաւոր հարազատ բառեր, ոլիտութեամբ, իմաստակութեամբ եւ ծանծաղամտութեամբ, ինչպէս կ'ընեն Երեւանի մէջ: Ինչպէս կը կապկեն ափ մը թութակներ ալ, ազատ արտասահմանի մէջ:

Պակասներու լրացում, լեզուի ճոխացում չէ որ կը կատարուի սովետական Հայաստանի մէջ, այլ մեծ մասով աղճատում եւ աղքատացում:

Անոնց հրատարակած թերթերուն եւ գիրքերուն մէջ, մենք խոշորացոյցով կը փնտռենք բնկապէս նոր եւ հարազատ բառեր: Կը փնտռենք, տարածելու համար, ինչպէս «ժամկէտ»ը, «շինանիւթ»ը եւն.:

Եթէ այդ բառերը կէս սիւնակ լեցնեն, օտարոտի բոյները, մակարոյծ բառերը եւ ռուս-թաթարական խառնիճաղանճը կրնան երկու էջ լեցնել, բառերով թէ շարքերութեամբ:

Նախ հայերէն սորվեցէք, յետոյ կը խօսինք:

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՏԱԼԻԱՆ ԱԼ ՀԱՄԱՁԱՅՆ Է ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ

ԻՏԸՆ ԵՐԷԿ ՎԱՐՁԱՊԵՏԻՆ ՀԱՂՈՐԴԵՑ ԻՐ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐԸ

Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Իտըն, Հռոմի մէջ ալ յաջողութիւն գտած է, ինչպէս կը հաղորդեն պաշտօնապէս: Իտալական կառավարութիւնն ալ հաւանած է որ արեւմտեան Գերմանիան վերազինուի, ընդլայնելով Պրիւքսէլի դաշինքը, որու մասին տեղեկութիւններ տուած է-ինք երէկ: Այսպէս վեց պետութիւններ յարած կ'ըլլան շրջանային պաշտպանութեան դաշինքի մը եւ վերջնապէս կը թաղուի միացեալ բանակի ծրագիրը: Անշուշտ որոշ սահմանափակումներ պիտի առաջարկեն Գերմանիոյ վերազինման համար:

Այս տողերը գրուած ատեն, տակաւին յայտնի չէր թէ ի՛նչ պատասխանած է Պ. Մենտէս Ֆրանս, երէկուան տեսակցութեան առթիւ: Իտըն Լոնտոն պիտի վերադառնար օդանաւով, զեկուցում տալու համար իր կատարած քննական պտոյտի մասին:

Հռոմի մէջ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ Իտալիոյ եւ Անգլիոյ արտաքին նախարարները «կատարելապէս համաձայնեցան», աւելի լայն միութիւն մը հաստատելու համար արեւմտեան Եւրոպայի մէջ, «Արեւմտեան Գերմանիան ալ առնելով շրջանային դաշինքին մէջ եւ ապահովելով Մեծն Բրիտանիոյ լիակատար մասնակցութիւնը»:

Երկու պետութիւնները ընդունած են նաեւ թէ անհրաժեշտ է արագ շարժիլ, ձեռք առնելով համապատասխան միջոցները ներկայ կացութեան հանդէպ եւ միջազգային խորհրդաժողով մը գումարելով, քննելու եւ կարելի եղածին չափ շուտ ապահովելու համար արեւմտեան Գերմանիոյ մասնակցութիւնը եւրոպական միութեան մէջ:

Անգլիացիները միշտ կը յուսան թէ կարելի պիտի ըլլայ փարատել Ֆրանսայի դժկամակութիւնը եւ արեւմտեան Գերմանիան ալ առնել Ատլանտեան Կազմակերպութեան մէջ, իբրեւ հաւասարազօր անդամ: Իտընի ձեռնարկը նախաքայլ մը կը համարուի, այս ծրագրին գործադրութեան համար:

Ինչպէս բացատրած էինք երէկ, Պրիւքսէլի դաշինքը կնքուեցաւ 1948ին, իբրեւ փոխադարձ պաշտպանութեան միջոց մը: Այն ատեն արեւմտեան Եւրոպան անպաշտպան էր եւ խուճապ մը ծագեցաւ, երբ համայնավարները դաւ մը սարքեցին Չեխոսլովաքիոյ դէմ: Դաշինքը նախապէս ուղղուած էր Գերմանիոյ դէմ, բայց աւելի շատ՝ կը նախատեսէր ռուսական արշաւանք մը: Այս առթիւ խորհրդակցական ժողով մը եւ միացեալ հրամանատարութիւն մը հաստատած էին: Միեւնոյն ատեն կը նախատեսէին տնտեսական եւ քաղաքական գործակցութիւն: Դաշնագիրը պիտի տեւէր մինչեւ 1998, այսինքն յիսուն տարի. բայց շուքի մէջ մնաց, երբ ստեղծուեցաւ Ատլանտեան Կազմակերպութիւնը: Անգլիոյ ծրագրին համաձայն, դաշինքը պիտի վերաքննուի եւ պիտի վերամշակուի, գոհացում տալու համար մանաւանդ Ֆրանսայի, ուր միշտ մտավախութիւններ կը տիրեն վերազինման մասին: Նոր դաշինքը այնպէս մը պիտի խմբագրուի որ սահմանափակումներ հաստատուին Գերմանիոյ սպառազինութեանց եւ զօրաբաժիններու մասին: Բայց պիտի զգուշանան խտրութիններէ, արեւմտեան Գերմանիան ալ համարելով հաւասարազօր անդամ շրջ. ապահովութեան դաշինքի մը մէջ: Իրազեկ-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

❖ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ❖

« ԳՈՐՇ ԳԱՅԼԸ ԿԱՏՂԵՐ ԷՐ »

Գրեթէ ամէն շաբթու նոր գիրք մը՝ Միջին Արեւելքէն, — Եգիպտոս, Լիբանան, Իրան:

Եւ հատորները կը դիզուին սեղանիս վրայ:

«Ստացանք» մը եւ ամէն բան կը մոռցուի:

Պատահմունք է գրախօսականը, որեւէ թերթի համար:

Գրականութեան այդ ճիւղն ալ կը դեղնի հետզհետէ, աշնան տերեւի մը վերածուելով:

Հեղինակները եւ հրատարակիչները ի զուր կը յիշեցնեն, գիրք մը ղրկած ատեն, — «Գրախօսականի խնդրանքով»:

Ամէնէն բախտաւորները ստիպուած են երկար սպասել, յաճախ մէկ-երկու տարի, մինչեւ որ մէկը բարեհաճի ամբողջովին կարդալ գիրքը եւ «խօսիլ», պարզելով գործին արժէքը: Տուրն ու շիտակը:

Մասամբ գոցելու համար այս բացը, երբեմն կը փորձեմ նոր հրատարակութիւններ ծանօթացնել այս կարճ սիւնակին վրայ:

Դեռ նոր ստացայ վերջին եղեռնապատումը, — «Գորշ գայլը կատղեր էր» (Գաբրիէլ Թագւորեան, Աղեքսանդրիա):

Աշխատակից մը քանի մը շաբաթ առաջ հարեւանցի խօսած էր այս հրատարակութեան մասին, ամբողջ հատուած մըն ալ արտատպելով:

Հիմա որ աչքի առջեւ ունիմ գիրքը, կը փութամ յիշեցնել ամէնուն, բայց մանաւանդ կեսարացիներուն, թէ առաջին անգամ է որ այսքան կուռ եւ բովանդակալից վկայութիւն մը լոյս կը տեսնէ, Կեսարիոյ շրջանին մէջ կատարուած խժդժութեանց մասին:

Պատահաբար կ'արտագրեմ քանի մը գլուխներ. —

Թաղէ թաղ եւ տունէ տուն, — Ուր թուրք լրտեսը չի հասնիր, — Դժոխքի ճամբուն վրայ, — Թիւ մէկ դաւաճանը, — Բազմաչարչար քահանան, — Շահադիտութիւնը Հայու արեան վրայ, — Անլուր տուամ մը, — Արհաւիրքները ծայր կու տան, — «Ձիս պատժեցէք ամէնուն տեղ», — Փոթորիկը կը պայթի. — Մատնիչը գործի վրայ. — Հայերէն երգ մը պատերազմական ատեանին առջեւ, — Հայութիւնը օրէնքէ դուրս, — Քայքայում: Եւայլն:

Իւրաքանչիւր գլուխ ամփոփ եւ ամբողջական պատմութիւն մըն է ինքն իր մէջ, խնամքով խմբագրուած եւ պատկերալից:

Ոչ միայն արիւն եւ արցունք, իւրաքանչիւր էջի վրայ, այլեւ շատ մը արի եւ կորովի արտայայտութիւններ, որոնք այնքան հարազատօրէն կը խօսին մեր սրտին եւ մտքին:

Էջեր, դրուագներ եւ տեսարաններ կան որոնք միայն Կեսարիոյ յատուկ չեն:

Փաստացի եւ բազմակողմանի յիշատակարան մը:

ՎԱՀԷ

ԻՐԱՆԻ ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ

Իրանի պատերազմական նախարարը, զօր. Ապտուլլահ Հետայէթ, յայտարարեց թէ ցարդ 434 հոգի ձերբակալուած են, խորտակելու համար բոլշեւիկեան լրտեսութեան ցանցը, որ զինուորական գաղտնիքներ կը հաղորդէր Խ. Միութեան: Ամբաստանեալներուն մէջ մեծամասնութիւն կը կազմեն սպաները: Նախարարը, որ զեկուցում կուտար երեսփ. ժողովին առջեւ, խոստովանեցաւ թէ «երկար ատենէ ի վեր լրտեսական ցանցը կը ջլատէր ապահովութեան ուժերուն զօրծունէութիւնը»: Իր յայտարարութեան համաձայն, համայնավարները, որոնք Իրանի մէջ կը գործէին 13 տարիէ ի վեր, այժմ պարտութեան մատնուած են: «Համայնավար կուսակցութիւնը արմատախիլ եղած է բանակին, ոստիկանութեան եւ ոստիկան-զօրքին մէջ: Ձերբակալուած սպաները մեծ մասով անդամ էին կուսակցութեան, Տոքթ. Մոսատեղի օրով, իբրեւ հետեւանք անոր ձախաւեր գործունէութեան: Մոսատեղ տարրական ծանօթութիւն չունէր բանակին գործունէութեան մասին, կը խախտէր անոր սկզբունքները եւ կարգապահութիւնը, ստորադաս սպաներ կը նշանակէր բարձրաստիճան սպաներու յատուկ պաշտօններու համար, կը բռնաբարէր բանակին վերին հրամանատարութեան՝ Շահին իրաւունքները եւ կը կարծէր թէ կրնայ վերահսկել անջատել բանակէն»:

Նախարարը բացատրեց թէ խորհրդարանը բաւարար փաստեր ունի, դատապարտելու համար բոլոր ձերբակալուած սպաները: Այս առթիւ յիշեց Թուտէ կուսակցութեան (համայնավար) թուղթերուն մէջ գտնուած տեղեկագիր մը՝ Սպաներու Կեդր. Կոմիտէին կողմէ ուղղուած կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին: Տեղեկագիրը կ'ըսէ. — «Ընկեր 2183 պիտի տեղափոխուի վիճակագրական պաշտօնատունէն: Ան կրնայ թանկագին վաւերագիրներ ճարել սպառազինութեանց մասին, տեղեկութիւններ տալով զօրաբաժիններու եւ ուրիշ զօրագունդերու մասին, ամբողջ երկրին մէջ»:

ՄԱՐՈՔԻ մէջ երկու Ֆրանսացի սպաներ սպաննուեցան: Վերջին տասը շաբաթներու ընթացքին սպաննուած են 45 հոգի, վիրաւորուած՝ 114 հոգի, բոլորն ալ Եւրոպացի:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեց Տոքթ. Տիգրան Ալեքսանեան, Իտալիայէն: Բժիշկը, մասնագէտ վիրաբոյժ, անդամ է իտալական չորս հոգինոց պատուիրակութեան մը որ կը մասնակցի 51 ուրիշ երկիրներու հետ արիւնի փոխանցման համագումարին, Սորպոնի մէջ: Երիտասարդ բժիշկը արդէն շրջանային տնօրէնն է նոյն կազմակերպութեան:

ՃԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԵՒԵՐԸ ԵՒ ՃԵՐՄԱԿՆԵՐԸ միեւնոյն դպրոցը մտան Ուաշինկթընի մէջ, առանց խտրութեան, ինչպէս որոշած էր Մ. Նահանգներու Գերագոյն Խորհուրդը: Առաջին անգամ է որ կը ջնջուի ցեղային խտրութիւնը: Կարգ մը նահանգներ կը մերժեն գործադրել նոր օրէնքը, եւ գործադուլներ կը սարքեն: Մայրաքաղաքին մէջ դպրոցականներու թիւը կը հաշուեն 57.000 սեւամորթ, 42.000 ճերմակ: Յարդկային 84.000 դպրոցներ սեւերու, 83 հատ ալ ճերմակներու համար:

ՁԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ատեանը վերջացուց գերման զօր. Օպերկի եւ իր օգնականին՝ Քնոխընի ամբաստանագրին ընթերցումը: Պաշտպան փաստաբանները կը ջանան նորէն յետաձգել տալ դատավարութիւնը: Ամբաստանագիրը երկու սպաներուն կը վերագրէ հազար պատանդներու գնդակահարում, 80.000 Ֆրանսացիներու աքսոր եւ 114.000 ձերբակալութիւն՝ ցեղային նկատումներով (Հրեաներ):

ԱԼԺԵՐԻՈՅ շարժին զոհերուն թիւը հասած է 1440ի, նոր դիակներ երեւան հանուած ըլլալով: Նոր ցնցումներ տեղի ունեցան Օրլէանվիլի մէջ: Մասնաւոր օդանաւերու միջոցաւ թռուցիկներով հականեխիչ դեղեր ցանուեցան քաղաքին վրայ, խափանելու համար բծաւոր ժանտատենդը (թիֆիւս) որուն առաջին ախտանշանները մտահոգութիւն կը պատճառեն: Կառավարութիւնը կ'աշխատի արկածեալները տեղաւորել անձրեւաբեր եղանակէն առաջ:

ՍՈՒՐՃԻՆ ԳԻՆԸ 60 – 80 ֆրանք պիտի իյնայ յառաջիկայ շաբթու, ինչպէս կը հաւաստեն տեղական թերթերը:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ արտաքին առեւտուրի նախարարը Լոնտոն հասաւ, մասնաւոր պաշտօնով:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆՈՐ ՊԱՏՐՈՒԱԿՆԵՐ ՀԱԿԱԿՐՕՆԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

●

Խորհրդային պարբերաթերթերէն նորագոյնը, «Պարտինայա ժիզն» իր կարգին կը զբաղի կրօնական խնդրով: Յարձակումները կը կեդրոնացնէ մասնաւորաբար շարք մը կուսակցականներու վարք ու բարքին վրայ: Անընդունելի կը գտնէ որ բոլշեւիկը դեռ ներկայ ըլլայ կրօն․ծէսերուն կամ աչք գոցէ, երբ իմեծ մայրը գուրգուրանքով կը պահէ «իկոն»-ները եւ կրօնի դասեր կուտայ թոռնիկներուն: Իսկ կուսակցութեան հանդէպ ուղղակի մեղանչած կ՚ըլլայ, եթէ իբրեւ ընտանիքի անդամ, ելլէ եւ մօրը հետ ծոմ պահէ: Այս առթիւ կուտայ նաեւ օրինակներ: Կեդրոնական Ասիոյ մէջ, ուր բազմակնութիւնը միշտ գոյութիւն ունի, կինը երեսը ծածկուած դերի մըն է: Երբեմն ղեկավարներու կիներն անդամ իրենց երեսները կը գոցեն: Դեռ կը չարունակեն ամուսնացնել աղջնակներ: Բազմաթիւ կուսակցականներ, նոյնիսկ պատասխանատուներ եւ մտաւորականներ, «ժամեր կը կորսնցնեն»․ պահելով այս բարքերը, դեռ կ՚երթան մզկիթ կամ եկեղեցի, կ՚ամուսնանան կրօնական ծէսով, եւ կը մկրտեն իրենց զաւակները: «․․․ յաճախ կարգի չեն հրաւիրուիր համայնավարները, թէեւ իրենց այս դիրքը բացարձակապէս անհաշտ է իրենց կուսակցական հանգամանքին հետ»:

Կարելի է դեռ վկայութիւններ քաղել ուրիշ հրատարակութիւններէ: Բայց այսքանը բաւական է: Երանգներու տարբերութեամբ բոլորն ալ նոյն զանգը կը զարնեն, ձայնանիշերը առաւել կամ նուազ յարմարցնելով այն մարզին, որով զբաղելու պարտականութիւնն ունին:

Ցամենայն դէպս, այս միահամուռ յարձակողականին դրօշակիրները գրեթէ նոյն եզրակացութեան կը յանգին: Պէտք է անաստուած քարոզչութիւնը դնել աւելի հաստատուն հիմերու վրայ, եւ պայքարը սաստկացնել: Փաստել մանաւանդ՝ թէ կրօնը բնութապէս հակայեղափոխական է, թէ՛ տեսականօրէն, թէ գործնապէս: Եւ խօսքը պէտք է ուղղել ոչ միայն ժողովուրդին յետամնաց խաւերուն, այլ նաեւ մտաւորականներուն եւ կուսակցութեան անդամներուն: Բոլորն ալ կը չեշտեն հակակրօնական պայքարին կարեւորութիւնը, եւ անհրաժեշտ կը գտնեն արագ յաղթանակ մը: Եւ շատ յատկանշական երեւոյթ՝ կը թելադրեն չըրջահայեացութիւն, լուրջ փաստերով համոզիչ լեզու եւ գիտական ըմբռնումներու լայն տարածում, փոխանակ բիրտ միջոցներու, ինչ որ կրնայ «խրտչեցնել հաւատացեալը»:

Այս յայտնութիւնները կ՚առաջնորդեն մեզ շարք մը եզրակացութիւններու:

— Խորհրդային Միութեան մէջ, կարծուածէն աւելի է հաւատացեալներուն թիւը:

— Կառավարութիւնը որոշած է առայժմ գոհանալ խօսքով ու գիրով:

— Յարձակումներու ճակատը փոխադրուած է տարբեր գետնի մը վրայ:

— Անհրաժեշտ կը նկատուի օր առաջ թօթափել կրօնքի խոչընդոտը որ ցցուած է համայնավարութեան դէմ:

— Ներկայիս ակնկալութիւններ չունին կրօնքէն, անոր վնասը աւելի մեծ կը նըկատեն քան թէ բերելիք շահը:

Հաւատացեալներու բազմութիւնն այնտեղ, խորհրդածութեան արժանի երեւոյթ մըն է, եթէ նկատի առնենք ուրիշ երկիրներու պարագան, ուր հակակրօնական քաղաքականութիւն մը պետական ուղեգիծ չէ եղած:

Օրինակի համար Ֆրանսան․անկրօնութիւնը համեմատաբար աւելի գետին շահած է, քան թէ հոն ուր 35 տարիներ զանազան ձեւերով եւ միջոցներով հալածանքի ենթարկուած է հաւատքը: Որքան ալ ջերմեռանդօրէն կրօնամոլ եղած ըլլայ ռուսական կայսրութեան ժողովուրդը համայնավար տիրապետութենէն առաջ, կը սպասուէր թերեւս որ այնքան տարիներ բան մը կրնար փոխուիլ: Գոնէ երիտասարդութեան մէջ, որուն համայնավար ձեւակերպումին համար իշխանութիւնը ունէր ամէն միջոց: Եւ ահա, այն երկրին մէջ ուր երեք տասնեակ տարի բռնատիրական վարչաձեւ մը պայքար մըղած է կրօնքներուն դէմ, ինչպէս կ՚երեւայ հաւատքը համեմատաբար անխախտ կը մնայ, մինչ այլուր, համամարդկային գետնի մը վրայ ընդհանրապէս տեղատուութեան մէջ է գիտութեան հարուածներուն տակ: Պատմութիւնը քանիցս տուած է իր դասը: Խղճի հարցերուն մէջ բռնութիւնը յաճախ հակառակ արդիւնքին կը յանգի: Թերեւս այսօր քրիստոնէութիւնը այսքան տարածուած կրօնք մը չըլլար, եթէ խիստ հալածանքներու չենթարկուէր, եթէ չըլլային հռոմէական արենաներկ կրկէսները առաջին դարերուն:

Այս իրողութիւնը լաւ ըմբռնած ըլլալ կը թուի Մոսկուայի ներկայ կառավարութիւնը, քանի որ կրօնքին դէմ բուռն պայքար մը բանալով հանդերձ, հաւատացեալներուն հետ կ՚ուզէ «խօսիլ» մանաւանդ անուշ լեզուով:

Ինչպէս ըսինք, գոնէ առայժմ:

Որովհետեւ յատկանշական է իր պայքարի նոր եղանակին մէջ խիկական նորութիւնը՝ որ ապագային տարբեր միջոցառումներու բաց դուռ կը ձգէ:

Արդարեւ, տեսանք թէ կրօնքի դէմ յարձակումներու ծանրութեան կեդրոնը փոխադրուած է այժմ գաղափարական գետնէն գործնական գետնի մը վրայ:

Արդիւնաբերութիւնը:

Առաջին առթիւ, պայքարին առանցքը դարձած նոր նշանաբանը՝ — «Կրօնքը արդիւնաբերութեան համար աղէտ» — իր փաստարկութիւններովը, մանկունակ, չինծու, անհամոզիչ եւ նոյնիսկ անհեթեթ պատրուակի մը տպաւորութիւնը կը ձգէ արտաքին աշխարհին վրայ:

Իւրաքանչիւր տօնական օր, ազգային թէ կրօնական, աշխատաւորին համար առիթ մը չէ՞ հանգչելու, առօրեան փոխելու: Ո՛ր երկրի աշխատաւորն ալ ըլլայ ան, հոգեկան անհրաժեշտութիւններ չէ՞ն իրեն համար գործի դադարները, երբ աշխատանքը նկատուած է, նոյնիսկ համայնավար վարդապետութեան կողմէ, իբրեւ միջոց եւ ոչ թէ իբրեւ նպատակ:

Եւ յետոյ, արդեօք Մայիս մէկը, կամ Կարմիր Բանակին Օրը, կամ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան տօնակատարութիւնները, կամ «քաղաքական դաստիարակութեան» տափակ դասախօսութիւնները ժամանակ չե՞ն խլեր աշխատաւորէն եւ չե՞ն վնասեր արդիւնաբերութեան: Այդ տօներուն, վտական չի՞ հասիր յարգատատ, եւ չի՞ «մղեր քաղաքացին դիմնմոլութեան»: Քաղաքացիական ամուսնութեան կամ կնունքին, չի՞ յաջորդեր խրախճանքը․․․ Միայն կրօնական կարգ մը սովորութիւններու սեփականութի՞ւնն է ան:

Կը տեսնէք թէ որքան չինծու են յարձակման շարժառիթները, որքան կարկտան պատրուակներու երեւոյթը ունին:

Բայց պատահական չեն, այլ կանխամտածուած, չափուած – ձեւուած: Կրկին դիմենք խորհրդային սահմանադրութեան: Դաւաճանութեան համարժէք, ծանր յանցանքներու կարգին դրուած է սովետական արդիւնաբերութիւնը խափանող ոեւէ մէկ գործունէութիւն: Արդ, երբ կրօնքին դէմ եղած մեղադրանքները կը հիւսուին մանաւանդ այդ ուղղութեամբ, բացայայտ է թէ երբ որ ուզէ, կառավարութիւնը կրնայ, սահմանադրութեան վրայ հիմնուելով խիստ միջոցներու դիմել, օրինակ արգիլել կրօնական ամէն տօն, եւ պատժել անսաստողը:

Ուրեմն ներկայ հակակրօնական քարոզչութիւնը, որքան ալ երեւութապէս մեղմածորան լեզու գործածէ, հագիւ կը ծածկէ պահուած սպառնալիքը, որ կրնայ պայթիլ մէկ օրէն միւսը: Խորքին մէջ բռնութիւն մըն է հոգիներու վրայ, Դամոկլեան սուր՝ կախուած քաղաքացիին գլխուն:

Ազա՞տ է խղճի իր ընտրութեան մէջ, չե՞նթարկուիր ուղղակի բռնութեան․․․ բայց ո՞ր քաղաքացին պիտի համարձակի ինքզինք վտանգել սպասելով որ օր մը երեսին ըսեն․—

— «Դուն կը խափանես արդիւնաբերութիւնը»:

Ա․ Վ․ – ԱԶԱՏ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՄԱՔՈՒՐ ԳՐԵԼ, ՄԵԼԱՆՈՎ ԵՒ ՄԷԿ ԷՋԻ ՎՐԱՅ:

Ի՞ՆՉ ՄՆԱՑԱԾ Է ՀՆԴԿԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

●

ԽՄԲ․— Երուսաղէմի Պատր․ տեղապահ Եղիշէ արք․ի այցելութեան առթիւ, Սիոն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ Յուլիս – Օգոստոս թիւի խմբագրականով (ամփոփուած)․—

Հինգ ամիսներ առաջ, Ս․ Աթոռոյս Տեղապահը, քաղցր պատեհութիւնը ունեցաւ այցելելու Հնդկաստանի մեր պատուական հայ գաղութներուն, անոնց տանելու նախ Ս․ Աթոռոյ եւ Հայ՝ Եկեղեցւոյ օրհնութիւնն ու ողջոյնը եւ ապա խնդրելու իրենց օժանդակութիւնը Երուսաղէմի վանքին եւ անոր միջոցաւ նպաստի կարօտ վանքարնակ ժողովուրդին:

Տեղապահ Սրբազան Հայրը, Հնդկաստանի այցելութեանը շրջանին, իր ժամանակին մեծ մասը անցուցած է Կալկաթա, այցելած է նաեւ Ռանկուն, Ասանսոլ, Պոմպէյ եւ շրջակայքը: Տպաւորութիւնները զօրս ունեցած է մեր այդ մոռցուած բայց պատուական գաղութներու հայութենէն՝ աւելի քան գոհացուցիչ ու սրտագրաւ են: Ամենուրեք Նորին Սրբազնութիւնը դիմաւորուած է յարգանքով ու սիրով, պատարագած ու քարոզած է վերոյիշեալ բոլոր կեդրոններուն մէջ:

․․․ Նորին Սրբազնութիւնը այցելած է բոլորին տուները անխտիր եւ մխիթարած ու ոգեւորած է զիրենք իրենց եկեղեցւոյ եւ ազգային զգացումներուն մէջ: Հակառակ հեռաւոր ու մոռցուած գաղութ մը ըլլալուն, Հնդկաստանի հայութիւնը ունի եւ կը պահէ հայեցի այնպիսի առաքինութիւններ՝ որոնցմէ զուրկ կը մնան դըժբախտաբար մեր միւս գաղութներէն շատեր: Ազնիւ ու ճշմարիտ կրօնասիրութեան, ազգասիրութեան, մարդասիրութեան եւ հիւրասիրութեան զգացումները անոնց բոլորին մէջ կը մնան տակաւին անարատ, ջերմ ու հայեցի: Կամքի եւ աշխատութեան ցեղային բարի յատկութեանց շնորհիւ, հակառակ իրենց պարտադրուած կլիմայական ճնշիչ պայմաններուն եւ օտարութեան խորթացնող ազդակներուն, անոնք կրցեր են պահել իրենց հոգիներուն խորը այն անհրաժեշտն ու ազնիւը, որ Հայութեանն է եւ Հայուն:

Բովանդակ Հնդկահայոց թիւը այսօր հազիւ թէ հազար ութ հարիւրի կը մօտենայ, համաձայն քանի մը տարիներ առաջ ճշդուած մարդահամարին: Անոնց ամէնէն ստուար խումբը, շուրջ հազար երեք հարիւր՝ կը բնակի Կալկաթայի մէջ, երկրորդ խումբը, չորս հարիւր հոգի, Ճավայի մէջ, երրորդ եւ չորրորդ խումբերը, հազիւ յիսունական շունչ, Ռանկուն եւ Պոմպէյ քաղաքներու մէջ:

Հնդկահայութիւնը այսօր չունի տնտեսական իր երբեմնի դիրքը․ ոչինչ մնացած է Ոսկաններու, Շահամիրեաններու, Ղարամեաններու, Սամուէլ Մուրատներու, Արգարեաններու, Գալստանի, Սուքիասի, Սոֆրնի,

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

●

Այդ արձանագրութեան համաձայն, երկու աքսորականները Գոնիայէն Ատանա հասած կ՚ըլլան Մայիս 25ին, ուր կը մնան մինչեւ Մայիս 27, ինչպէս կ՚երեւայ Զօհրապի կողմէ իր կնոջը գրուած նամակէ մը, ուր կ՚ըսէ․— «Սրտի հիւանդութիւնս սաստկանալուն չափազանց վատոյժ մնացի, երկար դարմանումի եւ հանգիստի պէտք ունիմ: Երեք հեռագիրներդ առի»:

Երկրորդ նամակ մը, դարձեալ Ատանայէն․— Վաղը դէպի Հալէպ կը մեկնինք․ Հալէպի օդն ու ջուրը նպաստաւոր ըլլալուն օդափոխութեան համար ատեն մը հոն պիտի մնամ: Քեզ եւ զաւակներս կարօտով կը համբուրեմ»:

Դարձեալ,— Հեռագիրնիդ առի, լաւ եմ, ամէնքդ կը համբուրեմ»:

Չորրորդ․— «Հեռագրիդ մէջ քու եւ զաւակներուս հանգիստ ըլլալնիդ յիշուած չըլլալով, տարակոյսի մէջ եմ: Իմ դարմանումս հանգիստ ըլլալէ կախում ունի: Ամէնքդ կը համբուրեմ:»

Այս նամակները եւ հեռագիրները քաղուած են Զօհրապի «էջեր ուղեւորի մը Օրագրէն» հատորին յառաջաբանէն: Գիրքը տպած էր ողբացեալ իրաւագէտ Սեբովբէ Դաւիթեան, 1922ին, Իզմիր:

Թուղթերուն մէջ կը գտնուի կողմնակի արձանագրութիւն մը Ատանա բնակութեան մասին․—

«Մատթէոս Նալպանտեանի (Օսմ․ երեսփոխան, մեռած), տեղեկութեան համաձայն՝ երկու աքսորականները վար դրուեցան փոլիս տայրէսիի մօտ, յատկապէս ոստիկաններու համար շինուած շէնքի մը մէջ:

«Փոլիս միւտիրի ճեմալ պէյ լաւ մարդ մըն էր, եւ հոգ տարաւ որ չնեղուին: Այս ճեմալ պէյը տարագրութեան միջոցին շատերու աջակցութիւն ընծայեց:

«Զօհրապ Ատանա հասած էր շատ ընկճուած վիճակի մէջ, գրեթէ յուսահատ եւ մեծապէս կը նեղուէր սիրտէն»:

Երկու նահատակներուն Ատանա հասնելու մասին թղթածրարին մէջ կը գտնուի արժանահաւատ վկայութիւն մը:

Սէն Լուէն (Մարսէյլ) Պ․ Նիկողոս Մարգարեան 1926 Մայիս 7 թուակիր նամակով մը հետեւեալ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Պ․ Զաքարիա Պզտիկեանի, որ մեռաւ քանի մը տարի առաջ, Պէյրութի մէջ:

Ինչպէս կ՚երեւայ, մեր ողբացեալ ընկերը կարգ մը հարցումներ ուղղած է եւ պատասխանը ստանալով, յանձնած է Արամ Անտոնեանի:

Ահաւասիկ այդ նամակը (կ՚օրինակեմ նոյնութեամբ)․

— «Լուսահոգիներ Զօհրապի եւ Վարդգէսի հետ միեւնոյն կառախումբով Ատանա իջած էինք․ իմ հետս լուսահոգի Վահանի կողմանէ ճէմալ բաշայի հետ տեսնուելու համար Տիկին Սրբուհի Վարպետեանն ալ Հալէպ կ՚երթար:

« Զօհրապի եւ Վարդգէսի Ատանայէն մինչեւ Հալէպ իբրեւ պահակ քոմիսէր Մուսթաֆա էֆ․ կ՚ընկերանար:Օսմանիէյէն երբ կառքեր վարձեցինք մինչեւ Բաղչէի կայարանը, Տիկ․ Սրբուհիին հետ ջանացինք որ անոնց հետ միասին ճամբայ ելլանք եւ յաջողեցանք: Երբ Գանըրտէրէի արճարանը սուրճ մը առնելու համար իջած էինք նոյն պահուն կերպով մը յաջողեցանք տեսնուիլ եւ իրարու ներկայանալ, քոմիսէր Մուսթաֆա էֆ․ի քիչ մը հեռանալէն օգտուելով, եւ արդէն քոմիսէր Մուսթաֆա էֆէնտին սիրաշահելու համար ամէն ճիգ թափելով յաջողած էինք․ այնպէս որ Հասան Պէյլի հասնելնուս մեզ բոլորովին առանձին ձգելով «գացէք խեղճերուն հետ տեսնուեցէք, գոնէ մխիթարուին» ըսելով թոյլտուութիւն ըրաւ․ այլեւս համարձակօրէն մինչեւ իսկ միասին կ՚ուտէինք կը պառկէինք:

« Երբ Իսլահիյէ հասանք կէս օրուան մօտ եւ կառքերը գիւղին դրսի կողմը մարգագետիններուն մէջը կեցուցածէինք, Զօհրապը սիրեց եւ գիւղին մէջ մտնել չուզեց․ ուստի ծառի մը շուքին տակ նստեցանք եւ այնքան սիրեց որ Մուսթաֆա էֆ․ին թոյլտուութեամբը գիշերն ալ նոյն վայրը եւ կառքերուն մէջ քնանալով անցուցինք․ քոմիսէրն ալ մեզ բոլորովին ձգելով հեռացաւ եւ գիւղին մէջ գնաց գրեթէ մինչեւ առտուն․եւ մենք ալ ըստ մեր հաճոյից ցերեկը գիւղին ամէն կողմը եւ դաշտը առանձինն կրնայինք պտտիլ եւ գիրար լաւ հասկցանք:

« Տօքթ․ Ս․ Վանլըեանը նոյն պահուն գիւղին բժիշկն էր: Զօհրապին եւ Վարդգէսին հետ տեսնուելով զիրենք փախցնել ուզած է եւ իբրեւ թէ կազմակերպութիւն ալ ունի եղեր: «Ինչո՞ւ չհամաձայնեցաք» հարցմանս պատասխանելով ըսին թէ նախ տօքթորին յաջողելու մասին վստահութիւն չունինք․ երկրորդ մենք փախուստին չենք կրնար դիմանալ․ ես ծեր եմ եւ սրտի հիւանդութիւն ունիմ, իսկ Վարդգէսն ալ կաղ է եւ չենք կրնար դիմանալ․ եւ Երրորդ՝ իբրեւ պահակ մեզի ընկերացող քոմիսէրին վարմունքէն կը գուշակենք որ թերեւս Հալէպ կ՚երթանք եւ հոն կը մնանք, որովհետեւ թէ ճէմալ բաշան եւ թէ Հալէպի կուսակալ ճէլալ պէյ մեզ շատ կը սիրեն, եւայլն:

(13)

(Շար․)

Ֆիլիպսի, Կրէտի եւ նմաններու նիւթական առասպելային հարստութենէն: Ամէն Հայ՝ սրտի ճմլումով միայն կը հաստատէ տակաւին մինչեւ այսօր, վերայիշեալներու նիւթած ու կառուցած այն շքեղ յիշատակարանները, պալատանման շէնքերն ու հաստատութիւնները, որոնք դեռ մինչեւ երէկ իրենցն էին, իսկ այսօր պետութեան եւ ուրիշներու անցած:

Սակայն հակառակ թուական իրենց նըւազութեան եւ երբեմնի տնտեսական դիրքի չգոյութեան, անոնք տակաւին կը պահեն իրենց դիրքն ու անունը, ազգերու, կրօնքներու եւ լեզուներու այն անսահման խառնարանին մէջ՝ որ Հնդկաստան կը կոչուի, եւ այս պարագան ուրիշ շատ մը տրամութիւններու կարգին, Հայ այցելուին կ'առթէ ազգային հպարտութիւն եւ ուրախութիւն: Թիւը չէ ժողովուրդի մը կամ հասարակութեան մը ուժը, այլ այն իմացական եւ բարոյական յատկութիւնները որոշ ժառանգած է ան իր արիւնէն ու նախնիքներէն:

Արդարեւ Հնդկահայութիւնը դարերէ ի վեր գաղթած է գլխաւորապէս Ջուղայէն, որոնց բոլորին նախնիքը կը սերին Այրարատէն, իրենց արեան եւ բարքերուն մէջ կրելով բնական ուշիմութեան եւ յառաջդիմութեան գաղտնիքը: Ժամանակի ընթացքին, Հնդկաստանի հայութիւնը տնտեսական, իմացական եւ յաճախ քաղաքական մարզերուն վրայ մեծ նուաճումներ ըրած է, վայելելով ուշադրութիւնն ու համակրանքը թէ երկրի բնիկներուն եւ թէ օտարներուն: Նիւթական այս բարգաւաճ վիճակին բնական հետեւանքը եղած են իմացական ձեռնարկներ, տպարան, մամուլ, դպրոց, եւ անոնց հաշւոյն թէ երկրէն ներս եւ թէ դուրս եղած իշխանական մեկենասութիւնները, որոնք Մատրասն ու Կալկաթան հայ մտքի զարգացման կարեւոր կեդրոններու պիտի վերածէին, տակաւին աւելի մինչեւ դար մը առաջ:

Գիրքերու տպագրութեան պիտի յաջորդէին առաջին հայ լրագրի, «Ազդարար»ի եւ անոր յաջորդող հանդէսներու հրատարակութիւնները: Յետոյ երբ գաղութը գլխաւորապէս Կալկաթայի մէջ կը սկսէր հոծանալ եւ կազմակերպուիլ, եկեղեցիի կողքին կը մտածուէր ունենալ հայ վարժարանը, որ թթխմորը պիտի ըլլարՄարդասիրական Ճեմարանին, որ յետոյ, շընորհիւ Աստուածատուր Մուրատխանեանի եւ Մնացական Վարդանեանի կրթանուէր կտակներուն, 1821ին գոյութեան պիտի գար: Յիշեալ վարժարանը իր ըսկըզբնական շրջանին, մանաւանդ Մեսրոպ Թաղիադեանցի եւ Յովհ. Աւտալեանի տեսչութեան օրերուն, ունեցած է փայլուն շրջան, հայերէն լեզուի եւ ազգային կրթութեան տեսակէտով, բայց ժամանակի ընթացքին հեռացած է իր նպատակէն, տեղի տալով երկրի պահանջներուն, ու տակաւ անգլերէն լեզուն ստացած է գերակշիռ կարեւորութիւն, այնպէս որ այսօր անիկա աւելի պետական կամ անգլիական վարժարանի մը կերպարանքն ունի քան ազգային դպրոցի: Քանի մը տարիներ առաջ, որոշ ջանքեր ի գործ դրուած են տեղւոյն նախանձախնդիր ազգայիններու կողմէն, որ տեսուչը Հայ ըլլայ, եւ ազգային ոգի ու դաստիարակութեան որոշ պահանջներ յարգուին վարժարանէն ներս:

Ամբողջ Հնդկաստանի հայ գաղութներուն մէջ այժմ գոյութիւն ունեցող տասը եկեղեցիներէն չորսը միայն իրենց քահանաները ունին, որոնց մեծ մասը, իրենց անբաւարար պատրաստութեան պատճառաւ, ի վիճակի չեն յանձանձելու մեր ժողովուրդին հոգեկան կարիքները, եւ կը բաւականան կատարելու միայն ծիսական արարողութիւններ եւ պաշտամունք:

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՉԸ

ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

ԽՄԲ.— Նոր ստացանք *Էջմիածին* ամսագրին Յունիսի թիւը, որ ամբողջովին նուիրուած է Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գէորգ Զ.ի թաղման մանրամասնութեանց, աշխարհի ամէն կողմերէն հասած վշտակցութեան հեռագիրներու եւ նամակներու, եւայլն, բազմաթիւ պատկերներով:

Ինչպէս կը յիշուի, այս առթիւ եպիսկոպոսական ժողով մըն ալ գումարուած էր, մասնակցութեամբ արտասահմանէն գացած կղերական պատգամաւորներու:

Ահաւասիկ այդ առթիւ խմբագրուած կոչը (7 Յունիս, 1954).—

Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցին եւ Նրա հաւատացեալ ժողովուրդը խոր կսկիծով ողբում են այսօր մեծագործ, հայրենասէր եւ առաքելաշաւիղ Հայրապետի՝ Ամենայն Հայոց երջանկայիշատակ կաթողիկոս Տ. Տ. Գէորգ Զ.ի մահը:

Հանգուցեալ վեհափառ Հայրապետը մեր ազգային – եկեղեցական պատմութեան վերջին յիսնամեակի մեծավաստակ եւ հեղինակաւոր հոգեւորականներից մէկը հանդիսացաւ: Նրա բովանդակ կեանքըն ու գործունէութիւնը սերտօրէն առնչուեցին մեր ժողովրդի պատմութեան եւ կեանքի հետ՝ իբրեւ մեծ ու անկաշառ հայրենասէր, քրիստոնէական կենդանի հաւատի մարդ, հեռատես եւ անձնուէր հովիւ, տեսիլք ունեցող մարգարէատիպ տեսանող ու առաքինի հոգեւորական:

Երջանկայիշատակ Վեհափառը ընդհանրական Մայր Աթոռի այն երջանիկ գահակալներից մէկն է, որն իր աչքով տեսաւ Իր սիրած Մայր Հայրենիքի վերածնունդն ու բարգաւաճումը, Իր պանդուխտ որդիների մի մասի հայրենադարձը եւ ապագայի վառ ու երջանիկ յոյսերով փակեց Իր աչքերը:

Վշտի այսպիսի ծանր օրերին, սակայն, հայ հաւատացեալ ժողովուրդը եւ հայ Եկեղեցին երբեք չեն ընկճուել, ընդհակառակն, վիշտն ու դառնութիւնն աւելի են համախմբել, աւելի են միաւորել մեր հաւատացեալ ժողովրդին իր Եկեղեցու եւ սիրասուն հայրենիքի շուրջը:

Հանգուցեալ հայրապետը մեզ աւանդ է թողել ազգային – եկեղեցական միութեան եւ միասնականութեան սրբազան պատգամը: Նրա պայծառ կեանքը կենդանի քարոզ է հանդիսացել մեր ազգային եկեղեցական միութեան եւ միասնականութեան: Նա իր Հայրապետութեան տարիներին աշխատել է որպէս քաղցրութեան յօղ եւ հաշտութեան աղաւնի, Իր ազնուական հոգով, հայրապետական բարձր առաքինութիւններով համախմբել տարագիր Սփիւռքը Մայր Աթոռի եւ վերածնուած Հայրենիքի ջերմացնող գաղափարների շուրջը: Հայրենիք եւ եկեղեցական միասնականութիւն — ահա հանգուցեալ Հայրապետի գործունէութեան ուղենիշը:

«Հայոց Առաքելական եկեղեցու միութեան արտայայտութիւնն է ԱմենայնՀայոց ընդհանրական հայրապետութիւնը», — գրել է մեր յաւերժ անմոռանալի մեծ Հայրապետը:

Մեր ամբողջ ազգային – եկեղեցական պատմութիւնն անհերքելի ապացոյցն է այն պայծառ գիտակցութեան, թէ մեր ժողովուրդը եւ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին գոյատեւել ու ստեղծագործել են Հայրենիքի եւ Ս. Էջմիածնի սիրով: 1600ից աւելի տարիներ այդ սէրը վառ է մնացել հայ հաւատացեալ ժողովրդի հոգում: Հայ ժողովրդի պատմական անցեալում չի եղել հայ սրտերն իրար կամրջող ուրիշ այնպիսի համազգային սրբութիւն, քան Նախամեծար Ս. Էջմիածինը: Այս նուիրական անունը խորհրդանշան է հանդիսացել հայ ժողովրդի ազգային հոգեւոր միասնութեան եւ կրօնական ինքնագիտակցութեան, «Մի է հայրն մեր, մի եւ միակրօն ազգն Հայոց» (Յովհաննէս Երզնկացի):

Հայ ժողովուրդը ուր էլ որ գտնուել է, երկրի որ ծայրն էլ նետել է նրան տխուր ճակատագիրը, նոյն Եկեղեցու հարազատ զաւակն է մնացել՝ Ս. Էջմիածնի հոգեւոր ծնունդը: «Մի մոռասցուք թէ մեք ուրեք իմք ի միոյ ծառոյն կենդանութեան ազգիս Հայոց, որ բնակի ի պատմական Հայրենիս, ի սահմանս Խորհրդային Հայաստանի», — գրել է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Կաթողիկոսը, թարգմանը հանդիսանալով ամբողջ Սփիւռքի հայրենակարօտ հայ ժողովրդի հայրենասիրական եւ եկեղեցասիրական վառ զգացումների:

Հայոց պատմութեան թէ փառքի օրերին, թէ դժբախտ օրերին, Ս. Էջմիածինը հանդիսացել է հայ ժողովրդի միասնականութեան եւ գոյութեան ամուր կռուանը: Ս. Էջմիածինը իր թեւերի տակ առել ու պահել է հայ ժողովրդին «Որպէս հաւ զձագս իւր»:

Ամենայն Հայոց Ընդհանրական Հայրապետութիւնը, իր պատմութեան ընթացքում, ղեկավարուել է Հայոց Առաքելական Եկեղեցւոյ միւս նուիրական Աթոռների նկատմամբ քրիստոնէական լայնախոհութեան ոգով եւ օրինակով, փոխադարձ սիրոյ եւ յարգանաց սկզբունքներով.

Այսօր աւելի քան երբեք, պէտք է արտայայտուի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցու նուիրապետական Աթոռների, մեր բոլոր թեմերի եւ մեր ժողովրդի սերտ միութիւնը: Այդ է պահանջում Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցու եւ հայ հաւատացեալների գերագոյն շահը: Այդ են պահանջում ժամանակի ոգին եւ հանգամանքները:

Մենք՝ ներկայ ժողովին մասնակցողներս, մեր սեպուհ պարտականութիւնն ենք համարում վշտի այս ծանր օրերին դիմելու համայն հայ ժողովրդին, հանգուցեալ Վեհափառի մեզ աւանդ թողած միասնականութեան սրբազան պատգամով՝ էլ աւելի սերտօրէն համախմբուել Հայ Եկեղեցու, մայր հայրենիքի հայ նուիրապետական Աթոռների եւ մեր Միածնաէջ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի շուրջը:

Թող Ամենակալի հզօր աջը հովանի լինի Ամենայն Հայոց ընդհանրական Աթոռի վրայ եւ մօտիկ ժամանակում վերացուի սգի սեւ քողը Մայր Աթոռի վրայից:

Թող Տէրը անսասան պահի Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցին, մեր նուիրապետական Աթոռները եւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը: Ամէն:

(ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ալֆորվիլի Մարզականին 1954 – 55 տարեշրջանի առաջին հանդիպումը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, ընդդէմ Քոլոմպ Սփոռի, իբրեւ տիվիզիօն տ'օնէօրի ախոյենական մրցում: Շատեր որ մինչեւ Քոլոմպ գացած էին, չէին գիտեր թէ ինչպէս պիտի մրցէր հայկական խումբը Փարիզի Ախոյեան բարձրագոյն դասին մէջ: Հայ մարզիկները երբեք յուսախաբ չըրին: Անոնք էին որ կը վարէին խաղը, մինչ հակառակորդը միշտ կը մնար պաշտպանողականի վրայ: Սակայն մերիններուն ճիգերը միշտ չվարձատրուեցան: Քոլոմպն էր որ նշանակեց առաջին կէտը: Հակառակ Կրիգէթթի (խումբին մարզիչը) թելադրանքներուն եւ Սրապի յարձակողականին որ ճարտարօրէն կը խաղար, առաջին մասը վերջացաւ Քոլոմպի յաղթանակով (1–0):

Նոյն ոգեւորութեամբ սկսաւ երկրորդ մասը եւ Քոլոմպի բոլոր յարձակումները ջախջախուեցան փայլուն պաշտպանողականով մը, ուր մանաւանդ աչքի կը զարնէին հերթապահը եւ վերջապահը՝ Քուանօ, որոնք ետ մղեցին հակառակորդը: Փենալթիի մը վրայ Սրապ կրցաւ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԵՏՔԸ...

Լարուած վիճակը տեղի կուտայ: Ամերիկացիները ամէնքն ալ կը մօտենան. ու վայրկեան մը վերջը մենք շրջապատուած ենք անոնցմէ: Այդքան մօտէն մենք զիրենք մինչ այդ տեսած էինք՝ միայն երբ գերի ինկած էին կամ սպաննուած:

Արտասովոր վայրկեան մըն է: Լուռ կը նայինք անոնց: Կեցած են՝ կիսաշրջան կազմելով մեր բոլորտիքը. ամէնքն ալ խոշոր, ուժեղ մարդիկ, որոնց վրայէն իսկոյն կը տեսնուի, որ միշտ կուշտ ուտելու հնարաւորութիւն ունեցած են: Ամէնքն ալ երիտասարդ են. ոչ իսկ մէկը գոնէ մօտաւորապէս այնքան տարեց, որքան Ադոլֆ Բեթկէ կամ Ֆերդինանդ Կոզոլէ. իսկ սանոնք մեր ամէնէն տարեցները չեն դեռ: Բայց եւ ոչ մէկը այնքան դեռատի, որքան Ալբերտ Տրոսկէ կամ Կարլ Բրեօյեր. իսկ սանոնք տակաւին մեր ամէնէն դեռատիները չեն...

Անոնք նոր համազգեստ եւ նոր վերարկուներ կը կրեն. կօշիկնին ջուրի համար անթափանց են եւ կը յարմարին ոտքերնուն: Իրենց զէնքերը լաւ են, ու պարկերը ռազմամթերքով լեցուն: Ամէնքն ալ թարմ ու չմաշուած երեւոյթ ունին:

Այս մարդոց հանդէպ մենք կատարեալ աւազակային խումբ մըն ենք: Մեր համազգեստները խամրած են տարիներու այտէն, Արգոննեան անձրեւէն, Շամպայնի կիրէն, Ֆլանդրիոյ ճահճաջուրերէն, վերարկուները պատառոտած են ռումբերու կտորներէ, կոպտօրէն կարկտուած, ցեխէ եւ երբեմն ալ արիւնէ կոշտացած. կօշիկները բկլտուած, զէնքերը մաշած, ռազմամթերքը գրեթէ սպառած: Մենք ամէնքս ալ հաւասարապէս աղտոտ ենք, հաւասարապէս վայրենացած, հաւասարապէս յոգնած: Ոչ ոք, նայելով մեզի, կրնայ հասկնալ, թէ ատեն մը ինչ եղած էինք: Ինչպէս հսկայ շոգեգլան մը՝ պատերազմը եկաւ անցաւ այդ ատենի վրայէն:

Բրայեր, Տրոսկէ եւ ես դպրոցական ընկերներ ենք գիմնազիոնէն ու ճեմարանէն. բայց մենք արդէն շատոնց ի վեր չենք տարբերեր մեր միւսներէն. մենք կը պատկանինք անոնց, ու անոնք՝ մեզի: Թէեւ Լուդվիգ Բրայեր ուսադիրներ կը կրէ, բայց մեր իրական ղեկավարը կօշկակար Ադոլֆ Բեթկէն է...

Հետզհետէ աւելի ու աւելի Ամերիկացիներ կը հասնին: Բազմաթիւ հետաքրքիրներ ժողվուած են մեր շուրջ:

Մենք կեցած ենք անկիւն մը՝ սեղմ կերպով մեր վիրաւորները շրջապատած. ոչ թէ անոր համար որ կը վախնանք, այլ որովհետեւ մենք իրարու կը պատկանինք:

Ամերիկացիները կը ցուցնեն միմեանց մեր հին, մաշուած իրերը: Մէկը կտոր մը ճերմակ հաց կ'առաջարկէ Բրայերին. սակայն ան չընդունիր, թէեւ իր աչքերուն մէջ քաղցը կեցած է: Յանկարծ մէկ ուրիշը զարմացած բացագանչութեամբ մը կը ցուցնէ մեր վիրաւորներու վիրակապերը: Թուղթէ են այս վերջինները եւ չուաններով ամրացուած: Ամէնքն ալ այն կողմը կը նային, ապա կը դառնան ու իրար հետ կը փսփսան: Անոնց բարեհամբոյր դէմքերը կարեկցութեան արտայայտութիւն կը ստանան, վասնզի անոնք կը տեսնեն որ մենք այլեւս մինչեւ իսկ կտաւէ վիրակապեր չունինք:

Այն ամերիկացին, որ ամէնէն առաջ մեզի մօտեցած ու խօսած էր, ձեռքը կը դնէ Բեթկէի ուսին.

— Գերմանացիներ լաւ զինուոր,— կ'ըսէ ան, — քաջ զինուոր ...

Միւսները հաւանութեան նշաններ կ'ընեն:

Մենք չենք պատասխաներ, վասնզի այժմ չենք կրնար պատասխանել: Վերջին շաբաթները մենք շատ տառապեցանք. հաշտութեան կը սպասէինք, մինչ, հակառակ ատոր, ստիպուած էինք շարունակ կրակի մէջ նետուիլ եւ ի զուր շատ մարդ կը կորսնցնէինք: Սակայն մենք շատ ալ հարց ու փորձ չէինք ըներ. այլ կը վարուէինք այնպէս, ինչպէս վարուած էինք ամբողջ ատենը. եւ վերջ ի վերջոյ մեր վաշտի մէջ երկու հարիւր հոգիէ ընդամէնը երեսունեւերկուսը մնացած էր: Այսպէս էր որ մենք եկանք կռիւներէն, առանց երկար խորհրդածելու եւ առանց զգալու աւելին, քան այն՝ թէ ճշդիւ կատարած էինք մեզի յանձնուած պաշտօնը:

Բայց հիմա Ամերիկացիներու կարեկից նայուածքներուն տակ, մենք կ'ըմբռնենք թէ որքան անմիտ բան էր եղածը: Անոնց անվերջ եւ առատօրէն զինուած ու մատակարարուած զօրասիւներուն տեսքը կը ցուցնէ մեզի, թէ որպիսի անյուսալիօրէն գերազանց ուժի մըն էր որ ընդդիմացած էինք: Մենք կը խածնենք շրթերնիս ու կը դիտենք մեզ. ցնցոտիապատ մարդոց կոյտ մը, վշտառատ քաջութեան եւ անմխիթարութեան մնացորդ մը, կիսաքաղց, հիւանդ, խեղճ մարդիկ, որոնցմէ ոչ մէկը այլեւս ամբողջական չէ... Սակայն ճիշդ այն պատճառով որ կը գիտակցինք թէ որքան ապարդիւն էր ամէնը — եւ որքան արիութիւն, եւ այնքան մահ — մեր մէջ կ'արթննայ այժմ վերջին, տխուր հպարտութիւն մը, որ արցունք պիտի խլէ մենէ, եթէ մենք առհասարակ դեռ լալու ընդունակութիւն ունենայինք:

Բեթկէ կ'առնէ ուսը ամերիկացիի ձեռքէն, Կոզոլէ անշարժ աչքերով իր առջեւը կը նայի, Լուդվիգ Բրայեր ձեռքերը կը չոկէ...

(Շար.)

կէտ մը նշանակել եւ խաղը վերջացաւ հաւասար 1–1 ։

Այս կէս ձախողութիւնը սակայն պէտք չէ յուսահատեցնէ մեր հայրենակիցները ։ Երբ խումբին մէջ ալ սերտ գործակցութիւն տիրէ, Ալֆորվիլը կրնայ վտանգաւոր դառնալ ։ Շնորհաւորելի է ամբողջ խումբը, մասնաւորապէս Սրապը եւ Քուանօն ։ Պահեստին յաղթեց Քոլոմպի 2–0 ։

Պօղոս Գայինեան

× Այս կիրակի Ալֆորվիլ կը մրցի Սքատ տը լ՚էսթի դէմ այս վերջինին դաշտին վրայ Փավիյեօն սու Պուա (Փարիզի ախոյենական պատուոյ դասակարգ) ։

ներ կը հաւաստեն թէ առաջին սահմանափակումը պիտի ըլլայ արգիլել հիւլէական զէնքերու գործածութիւնը՝ Գերմանիոյ կողմէ ։

Նոր ծրագրով, սակէ աղդ տնկպուած պիտի չըլլայ զոհել իր գերիշխանութեան մէկ մասը, ինչպէս կը նախատեսուէր միացեալ բանակի դաշինքով ։ Եօթը անդամակից ազգերը փոխանակ միջազգային ղեկավարութեան մը ենթարկուելու, պիտի գործեն իբրեւ գերիշխան եւ անկախ պետութիւններ ։

Պ. Իտըն օրը օրին տեղեկութիւններ հաղորդած է Պ. Տըլըսի, այս քննական պատոյտին առթիւ ։ Մնաց որ, Մ. Նահանգներու արտակարգ ներկայացուցիչը, Պ. Մըրֆի, Եւրոպա եկած էր, մօտէն հետեւելու համար անցուդարձին ։ Ծերակոյտին արտաքին յարաբերութեանց նախագահը, Պ. Ուայլի եւս Փարիզ գալով, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Մենտէս Ֆրանսի հետ ։ Արտակարգ դեսպանը Փարիզէն Պելկրատ գնաց, խորհրդակցելու համար կարգ մը տնտեսական խնդիրներու եւ Թրիէսթէի հարցի մասին ։ Իսկ այսօր Հռոմ կը սպասուի ։

Հրատարակուած տեղեկութեանց համաձայն, Պ. Իտըն Հռոմի մէջ շօշափած է նաեւ Թրիէսթէի խնդիրը ։ Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին ։

ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ

Արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետը, Տոքթ. Ատընաուըր ղեկուցում տալով իր կուսակցութեան երեսփոխաններուն առջեւ, տեղեկութիւններ հաղորդեց Պ. Իտընի եւ Մըրֆիի հետ ունեցած խօսակցութեանց մասին ։ Յետոյ պնդեց թէ անհրաժեշտ է որ արեւմտեան Գերմանիան միանայ Ատլանտեան դաշինքին, կարգ մը վերջումներ կատարելով ։ Ընկնդիրները զարմացան որ վարչապետը որեւէ խօսք չըրաւ Պրիւսէլի դաշինքի մասին ։ Միջանկեալ բացատրեց թէ այլեւս յոյս չկայ վերակենդանացնելու միացեալ բանակի դաշինքը, եւ յոյս յայտնեց թէ եւրոպական առողջ քաղաքականութիւն մը ի վերջոյ պիտի յանգի առաջադրուած նպատակին, — եւրոպական խմբակցութիւն ։

× Ամերիկեան շրջանակներու մէջ կը հաւաստեն թէ արտաքին նախարարը Լոնտոն պիտի գայ, եթէ Իտընի ձեռնարկը յաջողի ։ Այս առթիւ պիտի մասնակցի ինններու խորհրդաժողովի մը, որ պիտի քննէ արեւմտեան Գերմանիոյ վերազինման խնդիրը ։ Տոքթ. Ատընաուըր ալ յայտնեց թէ մօտերս առիթ պիտի ունենայ տեսակցելու Պ. Տըլըսի հետ ։

Մ. Նահանգներուն մէջ անձկութեամբ կը սպասեն Իտընի բանակցութեանց արդիւնքին ։ Ամերիկեան թերթերը դիտել կուտան թէ Չեխոսլովաքիոյ անկումէն ի վեր (1948), չկայ դէպք մը որ այնքան իրարանցում պատճառած ըլլայ արեւմտեան շրջանակներու մէջ, ոչ ալ այնքան դոհունակութիւն՝ համայնավարներուն ։ «Ն. Ե. Թայմզ» կը գրէ այս առթիւ. — « Ամբողջ այս գործին մէջ, ամէնէն հեգնականը եւ ողբալին այն է որ ամէնէն աւելի Ֆրանսան կը տուժէ ձախողանքէն » ։

× Փարիզի համայնավար պաշտօնաթերթը, «Իւմանիթէ», կը գրէ թէ Իտըն Փարիզ եկած է «Մենտէս Ֆրանսի ներկայացնելու համար արեւմտեան վրէժխնդիր Գերմանիոյ վերազինման ծրագիրը, ըսկսելով 12 զօրաբաժիններէ » ։

× Եւրոպայի Խորհուրդը, որ ընդհ. ժողով կը գումարէ Սթրազպուրկի մէջ, բանաձեւ մը քուէարկեց, յանձնարարելով արեւմտեան Գերմանիան վերազինել միացեալ բանակի մը միջոցաւ եւ մասնակցութեամբ Մեծն Բրիտանիոյ ։ Ժողովին կը մասնակցին 15 ազգեր ։ 25 հոգինոց յանձնաժողովէն ոչ մէկը դէմ քուէարկեց ։ Միայն քանի մը ազգեր ձեռնպահ մնացին ։ Վիճաբանութիւնը տեւած էր չորս օր ։

ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Արծիւ Մարզ. Միութեան կողմէ, ի յիշատակ իր հանգուցեալ նախագահ՝ ՁԱՒԷՆ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ։

Այս կիրակի ամբողջ օրը, Փրօվանսալի (Շըմէն տը լա Մատրակ Վիլ, Քապիւսէլ) դաշտին վրայ ։

Երկու վերջնական բաժակներ՝

1) Զաւէն Արզումանեանի բաժակ
2) Սէլէսքէնի բաժակ

Ժամը 9ին ՍԷ Ա էմ Օտտօ ընդդէմ Արծիւ, ժամը 10·30ին Լօռի ընդդէմ Հ. Մ. Ը. Մ., կէսօրէ վերջ ժամը 3ին եւ 4·30ին ։

Կը հրաւիրուի ամբողջ հասարակութիւնը ։ Երէց Արծուականները թող սոյն յայտարարութիւնը իբրեւ հրաւէր նկատեն ։

ԼԻՈՆԻ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵՆԷՆ

Լիոնի եկեղեցեաց եւ բարեպաշտ ժողովուրդը կը հրաւիրուի ներկայ ըլլալ այս կիրակի առաւօտ, լսելու համար Ալֆորվիլի հոգեւոր հովիւ Պարգեւ քհնյ. Մերճանեանի հանդիսաւոր պատարագն ու խօսքը ։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԼԻՈՆԻ Հայկազեան վարժարանը կը վերաբացուի, յառաջիկայ հինգշաբթի առաւօտ, սեպտեմբեր 23ին ։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայ ծնողները դիմել եկեղեցւոյ խորհրդարանը արձանագրելու իրենց զաւակները, ժամը 4էն 7ը ։ Մեծերու համար շաբաթը երկու օր գիշերային դպրոց պիտի ըլլայ ։ Հայ ծնողներ, օգտուեցէք այս առիթէն ձեր զաւակներուն սորվեցնելու ձեր մայրենի լեզուն, ուրիշ լեզուներու կարգին ։

42·000 ՖՐ. ՆՈՒԷՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Հանգուցեալ Այրի Տիկին Եսթեր Ս. Տամլամեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ, որ տեղի պիտի ունենայ այս կիրակի, 19 Սեպտ., Փարիզի Հայ. Եկեղեցւոյ մէջ, իր եղբայրները եւ եղբօր զաւակները կը նուիրեն 42·000 ֆրանք, բաժնուելու համար հետեւեալ ազգային վեց հաստատութիւններու, իւրաքանչիւրին 7000ական ֆրանք. — Եկեղեցւոյ Կրթ. Մարմին, Կարմիր Խաչ, Կապ. Խաչ, Որբախնամ Մարմին Տիկնանց Միութեան, Իսիի Եկեղեցաշինաց Յանձնախումբ եւ Լիոնի Եկեղեցաշինաց Յանձնախումբ ։

Այս գումարները ստանալու համար դիմել Փարիզի եկեղեցւոյ դիւանատունը ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տամլամեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի 19 Սեպտ. Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՍԹԵՐ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ
(Ծնեալ Տիլսիզեան)

մահուան քառասունքին առթիւ ։

Կը հրաւիրուին, ողբացեալին յիշատակը յարգողները ։

★

Այրի Տիկին Ս. Մաքսուտեան կը ծանուցանէ թէ Սեպտեմբեր 19, կիրակին, հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցին իր ողբացեալ ամուսնոյն ՍԱՐԻՄ ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆԻ համար ։ Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները ։

★

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Այրի Տիկին Ելքովանեան եւ իր զաւակները կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ հօր

ՎՌԱՄ ԵԼՔՈՎԱՆԵԱՆԻ

Հոգեհանգիստը որ տեղի պիտի ունենայ այս կիրակի Սէն Լուի Ս. Գէորգ Մատրան մէջ ։ Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները ։

★

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Օր. Սիրանոյշ Զաքարեան կը ծանուցանէ թէ իր քրոջ ողբացեալ Ս. Զաքարեանի մահուան տարելիցին առթիւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, այս կիրակի առաւօտ ժամը 11ին ։ Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը Լիոնի մէջ կը տօնուի, նոյեմբեր 6ին, շաբաթ ժամը 20·30ին, Գ. Թաղապետարանին սրահը ։

Իսկ կիրակի, 31 Հոկտ. ՏԷՍԻՆԻ մէջ ։

ԼԻՈՆԻ Կապ. Խաչի բացառիկ պարահանդէսը հոկտեմբեր 16ին ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Պոմոնի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 20ին ։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները այս շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին, ծանօթ սրճարանը, 40պիս, Ռիւ էթիէն Տօլէ ։

Ի պատիւ նախկին վարչութեան ընտրուած թէյասեղանին ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի տեսչութիւնը կը հաղորդէ պաշտօնապէս, թէ յառաջիկայ 1954–1955 ուսումնական տարեշրջանի մուտքի թուականն է 23 Սեպտեմբեր, հինգշաբթի օր ։

Հետեւաբար, կը յանձնարարէ ծնողներու ուշադրութեան սոյն թուականը, խնդրելով որ նոյն օրը կէսօրէն վերջ անոնք իրենց որդիները, կազմ եւ պատրաստ, կանոնաւոր կերպով առաջնորդեն վարժարանի սեմէն ներս ։

Մարսիլիա, Վալանս, Լիոն եւ շրջակայքը բնակողները պիտի ճամբորդեն խմբովին, շոգեկառքի հետեւեալ ընթացքով ։ 23 Սեպտեմբեր, շոգեկառք թիւ 52 կը մեկնի Մարսիլիայէն, առաւօտեան ժամը 11·40ին, Վալանսէն, կէսօրէն վերջ ժամը 14·36ին, Լիոնէն, կէսօրէն վերջ ժամը 16·02ին ։ Կը հասնի Փարիզ, Կառ տը Լիոն, ժամը 21ին, ուսկից օթօփուլմանով կը ժամանեն վարժարան ժամը 21·30ին ։

×

Տրամադրելի տեղերը վերջանալու վրայ են ։ Կը խնդրուի ծնողներէն աճապարել ։

Մուրատեան վարժարանի այցելութիւնները, ամէն օր ։

Direction Collège Arménien
26, Rue Troyon - Sèvres (S. O.)
Tél. : OBS. 18-28

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՄԱՐՕ ԱՐՏ. ՀԱՆԸՄԵԱՆ
RAYMOND GEORGE
Ամուսնացած
Փարիզ, 4 Սեպտ. 1954

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան շրջանի (քաղաք եւ արուարձաններ) բոլոր ընկերները Սեպտեմբեր 25ին, Շաբաթ, ժամը ճիշդ 9ին, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ԻՍԻ. — Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 18 Սեպտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին ։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ ։

ՇԱՒԻԼ. — Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին ։ Շատ կարեւոր օրակարգ ։

ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ յանձնախումբի անդամները սեփողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այս երկուշաբթի, ժամը 6ին Ազգ. Տան մէջ ։

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Սէն Լուի Ս. Գէորգ մատրան Թաղ. խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ մասնաւոր քահանայ չունենալով, աւանդական մատաղը տեղի կ՚ունենայ Սեպտ. 19ին կիրակին ։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 — Tél.: PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 — R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 փր·, վեցամս· 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 փր· կամ 10 $, հատը 12 փր·

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ★ VENDREDI 17 SEPTEMBRE 1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7473 30e ANNEE — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2884

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԴԴՄԱԶԳԻՆԵՐՈՒ ԴԱՒԸ

Ինչպէս կ'երեւայ, Պուքրէշի «Նոր Կեանք» շաբաթաթերթը մասնաւոր հարցարան մը բացած է, «հայ պետական լեզուն ընդհանրացնելու համար»:

Երէկ, երբ կը շօշափէինք այս հարցը, աչքի առջեւ ունէինք թիւ 4 յօդուած մը, եւ կարծեցինք թէ միեւնոյն յօդուածագիրը շարք մը սկսած է որ կը շարունակուի:

Պատահաբար մեր ձեռքն անցաւ շաբաթաթերթին ուրիշ մէկ թիւը, 29 Օգոստ·, ուր նոյն հարցի մասին կը խօսի ուրիշ յօդուածագիր մը:

Այս գրութենէն կ'իմանանք թէ թերթը հարցարան մը բացած է եւ կարծիքներ կը հաւաքէ,— «Ի՞նչպէս կարելի է ընդհանրացնել հայ պետական լեզուն»:

Երրորդ պատասխանն է այս վերջինը: Առաջին երկուքը չունինք ձեռքի տակ:

Գրութեան կցուած է խմբագրական ծանօթութիւն մը, որ կը ծանուցանէ թէ յաջորդաբար պիտի հրատարակէն ուրիշ «հոդուածներ»:

Ուրեմն, մեր դդմազգիները նոր արշաւ մը, բուն բառով՝ դաւ մը սարքած են, արտասահման փոխադրելու համար «հայ պետական լեզուն», իր բարբարոս ուղղագրութեամբ եւ թխածոյ օտարաբանութիւններով:

Երրորդ յօդուածագիրը «արտասահմանի հայութեան ամենահրատապ հարցը» կը կոչէ այս խնդիրը, եւ ուրախութեամբ կը յայտարարէ թէ «Նոր Կյանք» «հայրենասիրական խոշոր պարտականութիւն մը կը կատարէ», տեղ տալով հրապարակային վիճաբանութեան:

Ցետոյ կարգ մը առաջարկներ կը ներկայացնէ.—

1· Նոյնութեամբ կարդալ —լեզուի տեսակէտով — Սովետ· Հայաստանի գրական, գիտական, տնտեսական եւ ընկերային ուսումնասիրութիւնները, դասախօսութեանց եւ զրոյցներու ընթացքին:

2· «Արտասահմանի հայ վարժարաններում մէջ գործող հայ ուսուցիչները պէտք է կատարեն հայրենասիրական մեծ պարտականութիւն մը, դասաւանդելով հայ լեզուն եւ այլ առարկաներ Սով· Հայաստանէն ստացուած դասագրքերու լեզուով»:

3· Արտասահմանի հայ առաջադէմ մամուլը պէտք է աջակցի, «սկսելով թերթերը հետզհետէ լոյս ընծայել հայ պետական լեզուով»:

Կարելի՞ է Խ· Հայաստանի մասին խօսիլ որեւէ հարցի առթիւ, առանց բառ մը արտասանելու Դաշնակցութեան դէմ:

Իրենց հոգին կը սառի եւ գրիչը կը ցամքի, եթէ քանի մը բութ սլաքներ չարձակեն:

Այս պարագային ալ, յօդուածագիրները կը նախատեսեն թէ իրենց խաչակրութեան դէմ պիտի գտնեն Դաշնակցութիւնը, իր սուտարաթիւ ցանկուածով:

Երրորդ յօդուածագիրը յատկապէս յիշելով այս հեռանկարը, կը թելադրէ որ «կապիտալիստական երկիրներու մէջ ապրող մեր եղբայրները յարատեւ պայքար տանին եւ մերկացնեն խափանարար դերը մեր ժողովրդի անփոփ թշնամիներուն՝ Դաշնակներուն»:

Իսկ չորրորդ յօդուածագիրը միջանկեալ յիշելով «Սփիւռքի յետադիմական մամուլին վիվլուկը» օտարաբանութեանց դէմ, գայն կը նկատէ «թշնամական վերաբերում հանդէպ Սովետ· Հայաստանի կառավարութեան»:

Պարզած եղանք համառօտ պատկերը այս նոր դաւին, որ կը սպառնայ ոչ միայն բոլշեւիկեան աղցանի մը վերածել մայրենի լեզուն, այլեւ նոր ճեղքեր բանալ արտասահմանի կրթական եւ գրական գործունէութեան մէջ:

Կը մնայ ապացուցանել թէ այդին անտէր չէ: — Շ·

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԵՒ ԻՏԸՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻԼ

ԱՌԱՋԻՆ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՑՈՒԿԷՍ ԺԱՄ ՏԵՒԵՑ·— ՏԸԼԸՍ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԼՈՆՏՈՆ Կ'ԵՐԹԱՅ ԱՌԱՆՑ ՓԱՐԻԶ ՀԱՆԴԻՊԵԼՈՒ

Անգլիոյ արտաքին գործերու նախարարը՝ Իտըն եւ Ֆրանսայի վարչապետը Դչ· երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցան արեւմտեան Եւրոպայի պաշտպանութեան, Գերմանիոյ վերազինման եւ յարակից խնդիրներու մասին: Խորհրդակցութիւնը տեւեց վեցուկէս ժամ, 4·30էն 11, կարճ ընդհատումով մը: Եւ շարունակուեցաւ երէկ առտու: Մանրամասնութիւնները բացարձակապէս գաղտնի կը պահուին: Առաջին խօսակցութենէն ետք Պ· Մենտէս Ֆրանս յայտարարեց.

— Այնքան կարեւոր խնդիր մը կը կարօտի խղճամիտ, մանրամասն եւ կատարեալ քննութեան մը: Բնականաբար կարելի չէր կէս օրով մը քննել վերջացնել ամէն բան: Եւ սակայն լաւ աշխատանք կատարեցինք եւ պիտի շարունակենք վաղը (հինգշաբթի):

Վարչապետը երէկ պիտի նախագահէր Ատլանտեան խորհուրդին, որու ընթացքին Պ· Իտըն տեղեկութիւններ պիտի հաղորդէր իր քննական պտոյտի մասին (Պրիւսէլ, Պոն, Հռոմ): Որոշուած է որ եւ է մանրամասնութիւն չհաղորդել մամուլին: Պաշտօնական զեկոյց մը պիտի հրատարակուի, երբ խօսակցութիւնները վերջանան: Երկու կառավարութեանց մասնագէտներն ալ առանձին կը քննեն արեւմտեան Գերմանիոյ վերազինման խնդիրը:

Հռոմի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ Իտալիա պիտի առաջարկէ Ատլանտեան դաշինքին մէջ առնել արեւմտեան Գերմանիան, եթէ այս նոր բանակցութիւններն ալ ձախողին:

Տեղական թերթերը կ'ենթադրեն թէ Պ· Մենտէս Ֆրանս կարգ մը առարկութիւններ ըրած է Իտընի առաջարկներու մասին, որոնք հիմնուած են Պրիւսէլի դաշինքին վրայ: Ֆրանսայի վարչապետը համաձայն է որ միացեալ ծրագիր մը կազմուի սպառազինութեանց մասին, առաւելագոյն եւ նուազագոյն սահմաններ որոշելով անդամակից պետութեանց համար, եւ ապահովելով Մ· Նահանգներուն եւ միւս դաշնակիցներուն երաշխիքը նոր բռնաբարումներու դէմ:

Մինչ վարչապետը եւ Իտըն կը խորհրդակցէին, հեռագիրը հաղորդեց թէ Մ· Նահանգներու արտաքին նախարարը՝ Ֆ· Տըլըս օդանաւով ճամբայ ելած է դէպի Պոն եւ Լոնտոն, ուր խորհրդակցութիւններ պիտի կատարէ, առանց Փարիզ հանդիպելու: Ժողովին փակումէն տասը վայրկեան առաջ, Փարիզի ամերիկեան դեսպանատան խորհրդականը նամակ մը յանձնեց Պ· Տըլըսէն, որ կը բացատրէ պիտի չկրնայ Փարիզ գալ, ստիպուած ըլլալով Ամերիկա վերադառնալ, ուր կարեւոր ճառ մը պիտի պատրաստէ ՄԱԿի ընդհ· ժողովին մէջ խօսելու համար, չորեքշաբթի օր: Նախարարը կը յուսայ յառաջիկային տեսակցիլ Ֆրանսայի եւ միւս պետութեանց արտաքին նախարարներուն հետ, «պատեհ ժամուն»: Բանգէտներ կը կարծեն թէ Պ· Տըլըս Փարիզ չհանդիպելով, կ'ուզէ իր դժգոհութիւնը յայտնել, միացեալ բանակի ծրագրին ձախողման առթիւ:

Ամերիկացի նախարարը արեւմտեան Գերմանիա հասաւ երէկ, հինգշաբթի, իսկ Լոնտոն պիտի երթայ այսօր, ուրբաթ: Տոքթ· Ատընաուըրի եւ Չըրչիլի հետ խօսակցելէ ետք, ուրբաթ իրիկուն պիտի վերադառնայ Նիւ Եորք, ՄԱԿի ընդհ· ժողովին բացման առթիւ: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւո–րութիւն կ'ընծայեն իր խօսելիք ճառին: Եւրոպայի մէջ իրեն կ'ընկերանան բարձր պաշտօնատարներ, արտաքին գործերու, ազգ· պաշտպանութեան նախարարութիւններէն, ինչպէս եւ մասնագէտներ՝ Եւրոպայի վերաբերեալ խնդիրներու:

Ֆրանսական գործակալութեան տեղեկութեանց համաձայն, Տըլըսի այցելութինը արեւմտեան Գերմանիա՝ կազմակերպած է իր օգնականը, Մըրֆի, որ Եւրոպա ղրկուած էր անցեալ շաբթու: Պոնի մէջ ուրախութիւն պատճառեց այցելութեան լուրը: Կը կարծուի թէ սովորական հանդիպում մը չէ այս, այլ գլուխ գլխի խօսակցութիւն, վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու համար:

Կարգ մը շրջանակներու կարծիքով, Պ· Տըլըս Տոքթ· Ատընաուըրի կողմը պիտի բռնէ, եթէ նոր պայքար մը ծագի անոր եւ Պ· Մենտէս Ֆրանսի միջեւ:

✤ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ✤

«ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ»

Այս գիրքն ալ՝ Թեհրանէն:

Դրասէր քաղաքացի մը, Ալէք Ֆրէնդ–եան, որ մեռաւ 1953ին, իր ազատ ժամերուն մէջ թարգմանութիւններ կը կատարէր օտար բանաստեղծութիւններէ:

Քաջ ռուսագէտ, նախապատուութիւն կուտար ռուսական ստեղծագործութեանց:

Ծնած՝ 1879ին, Թեհրանի մէջ, նախնական կրթութիւնը կը ստանայ ազգ· դպրոցին մէջ: Տասներկու տարեկանին կը ղրկուի Մոսկուա, Լազարեան Ճեմարան, զոր կ'աւարտէ 1900ին:

Իր ուսուցիչներն եղած են բանաստեղծ Սմբատ Շահազիզ եւ ծանօթ մանկավարժներ:

Այնուհետեւ կը մտնէ առեւտրական ասպարէզ, առանց խզելու իր կապերը գրականութեան հետ:

Այսպէս, շարունակ թարգմանութիւններ կը կատարէ, հրատարակելով զանազան թերթերու մէջ (*Հայրենիք*, *Ալիք*, *Արմենուհի*, *Արփի* եւայլն):

Բոլորը հաւաքած եւ դասաւորած էր, հատորի մը վերածելու համար, երբ մահը վրայ հասաւ:

Խումբ մը բարեկամներ պարտականութիւն սեպեր են կատարել իր բաղձանքը, հրատարակելով այս գիրքը:

Հատորը կը պարունակէ ինքնուրոյն գրուածքներ ալ· բայց գլխաւոր բովանդակութիւնը կը կազմեն թարգմանութիւնները, բազմաթիւ հեղինակներէ:

Գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը կը կազմեն ռուս դասական հեղինակներէն քաղուած կտորները: Լայն տեղ կը բռնեն Վ· Բրիւսով, Ա· Պուշկին, Լերմոնտով, Տուրգենեւ, եւայլն:

Թարգմանութեանց գլուխը կը բացուի Մարիէտտա Շահինեանի «Հայաստան» տաղով:

Այս հայուհին, որ դժբախտաբար հայերէն չի գիտեր, իր ինքնուրոյն տեղն ունի ռուսական գրականութեան մէջ, իբրեւ բանաստեղծ եւ վիպագիր:

Վերջերս Հայաստան ալ այցելեց եւ ահա թէ ինչպէս կ'երգէ հայրենիքի կարօտը·

Եւ անասելի վշտի ժամերին,
Գտնելու համար ապաստան վերջին,
Դժբախտ զաւակդ քեզ մօտ է գալու
Որպէս հարազատ՝ անդորր գտնելու:

Վ· Բրիւսով, որուն համար գաղտնիք չունին Հայոց պատմութիւնը եւ մշակոյթը, մանաւանդ բանաստեղծութիւնը, Մեծն Տիգրանի փառքը կ'երգէ սքանչելի ներշնչումով մը·

Նայում էիր դու արծուի հայեացքով,
Տեսնում քո ազգը դարերի բովում,
Որպէս մի հսկայ՝ հպարտ ու կանգուն,
Եւ տանում նրան դէպի լոյս կենցաղ, —
Ռազմի, տագնապի միջից՝ վեհ, անվախ:

Սահուն է թարգմանութեանց լեզուն եւ հաճոյքով կը կարդացուի ամբողջ գիրքը:

ՎԱՀԷ

ԳԵՐԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, Տոքթ· Ատընաուըր հաւկցուցած է խումբ մը երեսփոխաններու թէ հաւանական է որ Մեծն Բրիտանիա եւ Մ· Նահանգները հրաժարին իրենց գրաւման իրաւունքներէն, առանց սպասելու Ֆրանսայի: Այդ պարագային մեքենաբար պիտի վերահաստատուի արեւմտեան Գերմանիոյ գերիշխանութիւնը: Նոյն աղբիւրին համաձայն, գերման վարչապետը գտնիփակ նիստի մը մէջ բացատրած է թէ՝ նկատի առնելով Ֆրանսայի Ազգ· Ժողովին անոբոշ դիրքը, աւելի գործնական է աշխատիլ որ դադրի արեւմտեան Գերմանիոյ զինուորական գրաւումը, քան թէ բանակցիլ կատարեալ գերիշխանութեան մը համար: Իր կարծիքով, արեւմտեան պետութիւնները օրինապէս ի վիճակի են գործելու անհատաբար կամ հաւաքաբար, իրենց գրաւման իրաւունքներէն հրաժարելու համար: Ուրեմն, աւելի գործնական կը նկատէ նախ ապահովել օտար զինուորներու պարպումը, յետոյ բանակցիլ ուրիշ խնդիրներու համար: Անշուշտ այս պարագան սրտնեղութիւն պիտի պատճառէ Ֆրանսայի, վնասելով արեւմտեան ճակատին միութեան: Գերմանիոյ ընկերվարականները, որոնք բուռն պայքար մը կը մղեն Տոքթ· Ատընաուըրի դէմ, հակառակ են այսպիսի կարգադրութեան մը: Անոնց կարծիքով, այդ քաղաքականութիւնը պատճառ պիտի ըլլայ որ Գերմանիա երեք մասի բաժնուի:

Ամէն պարագայի մէջ, իրազեկներ կը կարծեն թէ Տըլըս Պոն եւ Լոնտոն այցելելով կայծակի արագութեամբ, կ'ուզէ հասկնալ թէ հասած է վճռական որոշումներ տալու ժամանակը:

Ուաշինկթընէն մեկնելէ առաջ, Պ· Տըլըս յայտարարեց·

— «Եւրոպա կ'երթամ նկատի առնելով նոր կացութիւնը, — Ֆրանսայի մերժումը՝ վաւերացնելու այն դաշնագիրները որոնք պիտի վերահաստատէին արեւմտեան Գերմանիոյ գերիշխանութիւնը եւ անոր մասնակցութիւնը հաւաքական պաշտպանութեան դաշինքին: Ծերակոյտը միաձայնութեամբ որոշած է թէ այս պարագային պէտք է միջոցներ ձեռք առնել, վերահաստատելու համար Գերմանիոյ գերիշխանութիւնը, որպէսզի կա–

(Շար·ը կարդալ Դ· էջ)

ՏԽՐՈՒՆԻ — ՈՍՏԱՆԻԿ

«Ալիք»ի Սեպտ· 8ի թիւէն խորին ցաւով կ'իմանանք թէ Սեպտ· 7ին յանկարծամահ եղած է բանաստեղծ եւ ուսուցիչ ընկեր ՈՍՏԱՆԻԿ (Յովհաննէսեան):

Ողբացեալ բանաստեղծը, որ երկար ատեն Փարիզ ալ ապրած է, ծնած էր Ոզմի մէջ (Վասպուրական), 1894ին: Նախնական ուսումը առած է Վանի Նորաշէն դպրոցին եւ Աղթամարի մէջ: Աւարտած Երամեան միջնակարգ վարժարանը: Ցետոյ անցած է Կովկաս: Հանրապետութեան շրջանին ուսուցչական պաշտօններ վարած է Երեւանի եւ Ղարաբաղի մէջ: Ցետոյ եկաւ Եւրոպա (1923), ուսանելու համար եւ 1934ին վերադարձաւ Թեհրան, պաշտօնավարելով Դաւթեան դպրոցին մէջ:

Գրական ասպարէզ մտած է պատանութեան տարիքէն: Աշխատակցած է Կովկասի, Իրանի, Եւրոպայի հայերէն թերթերուն, նաեւ «Ցառաջ»ի: Անդամ էր Երեւանի «Աշխատանք», «Ռազմիկ» թերթերուն եւ Թեհրանի «Նոր Ազբիւր» հանդէսին խմբագրութեան: Ունի բազմաթիւ բանաստեղծութիւններ:

Քանի մը շաբաթ առաջ, երբ Շ· Նարդունին Թեհրան կը գտնուէր, գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ, ջերմապէս ողջունելով գրագէտը:

ԱՆՆԵՐԵԼԻ ՄԵԿՈՒՍԱՑՈՒՄ

Վերջին անգամ խօսած էինք յարանուանութեանց միջեւ կապի պակասին մասին: Նոյն չափ, եթէ ոչ աւելի, պակաս է նաեւ հայ առեւտրականին կամ ջօջին կապը հայ մտաւորականութեան հետ:

Այս երեւոյթը նշմարելի է քիչ մը ամէն կողմ մեր մէջ, ուր հայ հարուստը վերապահ կեցուածք մը ունի հայ մտաւորականութեան հանդէպ:

Նախ՝ կայ վերջիններու հանդէպ անոնցմէ ոմանց անամօթ կեցուածքը. չէ՞ որ նիւթապէս վրիպած մարդիկ են անոնք, հետեւապէս ոչ մէկ շահ անոնց հետ պահուած յարաբերութեանց մէջ, երկրորդ՝ գրեթէ չեն հետաքրքրեր գիրենք մտաւորականութիւնը ոգեւորող եւ լարուած մեքենայի մը վերածող ազգային, քաղաքական եւ ընկերային այն խնդիրները, որոնք դարձած են այս պահուս մեծ ժողովուրդներու դրամատէր դասը զբաղեցնող հարցեր:

Հայ հարուստը, հակառակ մտաւորականութեան հանդէպ ցոյց տուած իր վերապահ կեցուածքին, իրականին մէջ՝ նըղկելին ինքն է, որովհետեւ մեր լուսաւորեալ դարուն մէջ, քիչ բացառութեամբ, Դրամի սահմանափակ ծանօթութիւններով կեանք մը:

Ջօջերէ ոմանք ունին իրենց քարացած տեսակէտները ժամանակակից ընկերութիւնը յուզող բազմաթիւ հարցերու մասին: Ուրիշներու մտաւոր ամբողջ սնունդը կը կայանայ թերթ մը կամ երկուք կարդալու մէջ, երրորդ խմբակ մը այդ հողեկան վայելքէն ալ զուրկ է, եւ կ՚անցընէ իր ժամանակը թղթախաղի սեղաններուն շուրջ:

Եթէ բախտը ժպտած է իրենց ու անոնք դարձած են ճակատագրէն նպաստաւորուածները, այդ ալ կը նկատեն իրենց առեւտրական տաղանդին արդիւնք: Հայ հարուստը չոգեւորուիր դժբախտաբար հայ գրականութեամբ, հայ երաժշտութեամբ, հայ նկարչութեամբ, մշակոյթով մէկ խօսքով:

Անոր համար աւելորդ ժամավաճառութիւն է երեկոյէ երեկոյ գիրք մը վերցնել ու կարդալը:

Նոյն ձեւի ժամավաճառութիւն մը կը նկատէ ան, ներկայ ըլլալ գեղարուեստական հանդէսի մը կամ ցուցահանդէսի մը եւ հաւաքել նորութիւններ:

Ընկերային ժամանակակից շարժումներու մասին եւս սահմանափակ են իր ծանօթութիւնները:

Եւ որովհետեւ թոյլ է կապը հայ ջօջին եւ մտաւորականին, առաջինը կը մնայ միշտ ալ անտեղեակ ազգային մեր կեանքի մէջ աղաղակող պահանջներու մասին:

Հայ հարուստին կապը, լաւագոյն պարագային, եղած է հայ հոգեւորականին հետ, ինչ որ չի նշանակեր երբեք հայ մտաւորականութիւն:

Անշուշտ հայ հարուստին մեկուսացած կենցաղին համար միակ պատասխանատուն ինքը չէ: Կ՚ընդունինք, որ ան եղած է գրեթէ միշտ շրջապատուած պնակալէզներու խմբակէ մը, որ տարուած իր որոշ հաշիւներով, աշխատած է սառոյցէ պատնէշներ բարձրացնել հայ մտաւորականին եւ հարուստին միջեւ:

Ատկէ մտաւորականութիւնը կամ հարուստը առանձնապէս քիչ բան կորսնցուցած են, բայց համայնքը եւ ժողովուրդը կորսնցուցած ամէն ինչ:

Շփումի պակասը դարձած է պատճառ, որ ունեւոր դասը մնայ անհաղորդ աղաղակող շարք մը կարիքներու մասին, որոնց ընդառաջ երթալով, Սփիւռքի մէջ ամէն տեղ, պիտի կրնայ ինք զօրացնել դիմադրական մեր ճիգերը:

Մեկուսացած իր փղոսկրէ աշտարակին մէջ, հայ հարուստը շատ ուշ միայն պիտի հասկնայ իր սխալին հետեւանք բարոյական այն աւերները որոնք կը գործուին իր շուրջը:

Իր գործօն մասնակցութիւնը հայ կեանքին, պիտի դարձնէր իր ունեցածը բարիքի անսպառ աղբիւր մեր ղանդուածներուն համար:

Ներկայիս ճիշդ հակառակն է որ տեղի կ՚ունենայ:

Հայ ջօջին ունեցածէն կ՚օգտուին պնակալէզներ միայն, որոնք յաճախ կը քաջալերեն անոր ժամանակի պահանջին հակոտնեայ ապրումները եւ մտածումները, պարզապէս իրենց հաշիւներէն մղուած:

Կապ հայ մտաւորականին եւ հայ հարուստին միջեւ գոյութիւն չունի: Հայ մտաւորականութեան խօսքը չի հասնիր հայ կրեսոսներու, որոնք ազգութեան մէջ կը ձեւացնեն նոր ազգութիւն մը, կլանուած իրենց հաճոյքներէն եւ ժամանցներէն:

Անոնց համար ազգը կը սկսի տէրտէրով, վարդապետով եւ եպիսկոպոսով ու կը վերջանայ իրենցմով:

Ու քիչը որ կուտան իբրեւ շնորհ, կը նկատեն ամէն ինչ հաստատ եւ անկորուստ պահելու համար մեր դաղութները եւ ազգային բազմութիւնները, որոնք մօմի պէս կը հալին սակայն:

Եւ այդ բազմութիւնները հրաշքներ պիտի գործէին, եթէ հայ ջօջը մօտենար հայ մտաւորականութեան, շփուէր անոր հետ, լսէր հայ կեանքի վերելքին հետ կապուած անոր իրական թելադրանքները:

Այդպէս եղաւ ատեն մը Կովկասի մէջ, երբ հայութիւնը ուժ մըն էր հոն եւ հայ մտաւորականութիւնը ունէր իր ձեռքերուն մէջ ղեկավարութիւնը հայ կեանքին: Այդպէս եղաւ դարձեալ, կարճ շրջան մը, 1909ին, Օսմանեան սահմանադրութենէն վերջ, Պոլսոյ մէջ, երբ հայ քաղաքական կեանքի ղեկավարութիւնը անցած էր հայ մտաւորականութեան ձեռքը:

Այդպէս չէ այսօր, ու կը շարունակուի հարիւր տարի առաջուան ամիրայական կամ թայֆայական կենցաղաձեւը, երբ նոր միջավայրերու մէջ կ՚ապրինք մենք եւ նոր պահանջներու առջեւ:

Ընդունինք, որ տեղատուութիւնը շատ խոր է ու տխուր:

Իսկ թէ ե՞րբ պիտի արժեցնէ ինքզինքը հայ մտաւորականութիւնը կամ ե՞րբ պիտի յարգէ զայն հայ կրեսոսը, դժուար է պատասխանել առոր:

(Ամփոփուած) ԱՐՄԵՆԻՍ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԳԸ

Բնութեան մէջ երեւոյթներ կան որոնք ցարդ մնացած են անբացատրելի: Հիւսիսայգն ալ տակաւին կը մնայ գաղտնիք մը, թէեւ քանի մը վարկածներ ու տեսութիւններ կուզան լոյս սփռել այդ տարօրինակ երեւոյթին կազմութեան վրայ:

Ի՞նչ է հիւսիսայգը: Անտարակոյս մեզմէ շատեր առիթը չեն ունեցած վայելելու բնութեան այդ հրաշալի տեսարանը, որուն երեւումը միջին դարուն մէջ բարենշան չէր համարուեր ու ժողովուրդը ահ ու սարսափի կը մատնէր, իբրեւ ցասման արտայայտութիւն աստուածներու: Պայծառ ու անամպ գիշերները յանկարծ կը յայտնուի հիւսիսայգը, որ վառ ու գունաւոր ցայտուն լոյսի երեւոյթ մըն է, տարանց յատուկ ձեւի ու գոյնի: Այսպէս, երբեմն ուղղահայեաց սարերու շեղբեր են կարծէք: Կամ, լոյսի սաւանէ վարագոյր մը՝ որ օձապտոյտ կը մագլցի դէպի երկինքն ի վեր: Ու տակաւին կան պսակաձեւ, թեւարձակ կամ ամպանման հիւսիսայգներ: Երբ շերտաւոր սաւան մը կը ներկայացնէ հիւսիսայգը, իր լոյսը փայլուն կ՚ըլլայ, որով կարելի է թերթ մը կարդալ: Վերջալոյսին հետ կը յայտնուի ան ու կարծէք լեռներու գագաթները կը քերէ: Կէս գիշերէն վերջ աւելի ցածնալով ծառերու բարձրութեան իջած ըլլալու պատրանքը կուտայ: Իր լոյսն ալ փոփոխութիւններ կը կրէ ստանալով փոխն ի փոխ դեղին, կարմիր մանիշակագոյն կամ կապոյտ, կանանչ երանգներ: Երբ գմբէթաձեւ է, միապաղաղ ու հանդարտ, դեղնորակ կամ շառագոյն, երկար ժամեր կը լուսաւորէ երկինքը ու յանկարծ ցածնալով կը ձեւացնէ ցոլարձակ, կապտաւուն աղեղ մը, կամ սաւան մը եւ կամ պսակ մը ի վերջոյ դառնալու համար անձեւ ամպ մը որ կը կորսուի արշալոյսին երեւումով:

Յաճախ հիւսիսայգը շատ երկար կ՚ըլլայ: Իր վերին մասին երկայնութիւնը դուրս ելլելով երկրիս շուքին ձեւացուցած կոնէն, կ՚երկարի մինչեւ արեւուն լոյսը: Այդ պարագային աւելի շեշտուած է իր մանիշակագոյն, կապոյտ կամ կարմիր լոյսը:

Եւ վերջապէս երբ թեւարձակ է, իր թեւերը կը տարածուին քանի մը երկիրներու վրայ միանգամայն: Անոնք կը շարժին արեւմուտքի ուղղութեամբ՝ ժամական երկու հազար քիլոմեթրէն աւելի արագութեամբ:

Պէտք չէ ենթադրել թէ հիւսիսայգը յատուկ է միայն հիւսիսի բեւեռային շրջանին: Նիւ Եօրքի մէջ նոյնքան յաճախակի է այդ երեւոյթը որքան Սթոքհոլմի մէջ: Նիւ Եօրքի մէջ տարեկան կը պատահի մօտաւորապէս տասն անգամ: Նոյնքան ալ Սթոքհոլմի մէջ: Հիւսիսայգի երեւման սահմաններն ու պարբերականութիւնը գիտունները բաժնած են բոլորաձեւ գօտիներու, որոնց առանցքը կը կազմէ մագնիսական բեւեռը որ երկրային բեւեռէն տասնեակ մը աստիճանի հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի: Աւելորդ է այստեղ մանրամասնել այդ գօտիներուն աշխարհագրական սահմանները:

Հետաքրքրական են նաեւ հիւսիսայգներու տեղափոխութիւնները ժամերու յաջորդականութեամբ: Օրինակի համար, Նորվեկիոյ մէջ երեկոյեան դէմ յայտնուած հիւսիսայգ մը քիչ վերջ դէպի զենիթ կը բարձրանայ ու անկից իջնելով կ՚ուղղուի դէպի հարաւ, իր փայլը աւելցնելով առաւօտեան 2ին կամ 3ին: Նոյն պահուն հակառակ շարժում մը տեղի կ՚ունենայ ու ան կը շարժի դէպի հիւսիս: Հարաւային բեւեռէն գիտող մը ընդհակառակն անոր զենիթ բարձրանալն ու դէպի արեւմուտք ուղղուիլը կը տեսնեն: Իսկ լոյսին ցոլքը կ՚աւելնայ առաւօտեան ժամը 4ին ատեններ:

Հարաւային Եւրոպայի ու Քանատայի մէջ հիւսիսայգներու առաւելագոյն փայլը կը յայտնուի իրիկուան 9ին կամ 10ին:

Հիւսիսայգներ նշմարուած են նաեւ Ֆրանսայի մէջ: 1938 Յունուար 22ին, Էքս Լէ Պէնի ձորէն 1500 մեթր բարձր՝ Սավուայի ձմեռնային զբօսանքի կայանի մը բնակիչները այն տպաւորութիւնը կրեցին թէ հրդեհ մը շրջապատած է զիրենք: Մօտակայ եղեւնի անտառին վրայ մութ բոցեր ու կարմիր շողեր կ՚երեւային որոնք կ՚իջնէին զենիթին հիւսիսի կողմէն: Յետոյ անոնք ուղղուեցան դէպի հարաւ, քերելով երբեմն լեռներու կատարները ու երբեմն ծառերու գագաթները:

Այսպիսի երեւոյթներ պատահած են նաեւ Հնդկաստանի, Եգիպտոսի, Կանանչ Հրուանդանի եւ Փորթուկալի մէջ: Այս վերջին երկրին մէջ հիւսիսայգը աւելի հետաքրքրական տեսարաններ կը պարզէ, զանազան անակնկալներով ու լոյսին պէսպիսութեամբ:

Հարկ է շեշտել որ հիւսիսայգը եթէ յաճախ շատ ցած ըլլալու պատրանքը կուտայ մեր տեսողութեան, իրականութեան մէջ, այդ երեւոյթը տեղի կ՚ունենայ մթնոլորտին վերին խաւերուն մէջ: Այսինքն

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ

ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

«Հետեւեալ առտուն ճամբայ ելանք եւ Բաճիոյի կայարանը իջեւանեցանք եւ ինչպէս որ Իսլահիյէ ըրած էինք, կայարանէն հեռու դաշտին մէջ մեր գոյքերը դեաւելով ընթրիքի պատրաստութիւնը տեսանք. քոմիսէրն ալ միասին ունեւէ յետոյ դարձեալ մեզմէ հեռացաւ. սակայն քանի մը անգամ անծանօթ մարդիկ եկան եւ մեզ լրտեսելէ յետոյ ժանտարմա մը եկաւ եւ ըսաւ թէ կայարանին գոմանտանը մեզ կ՚ուզէ եւ թէ բաց տեղ պառկիլ չըլլար: Վարդգէս պատասխանեց թէ շնորհակալ է եւ տեղն ալ հանգիստ: Ժանտարման գնաց եւ ուրիշ քանի մը ժանտարմաներու հետ վերադառնալով ըսաւ թէ անպատճառ երթալու է, թէ արգիլուած է դուրսը պառկիլ եւ բոլորս մէկ կայարան տարաւ եւ անյարմար սենեակի մը մէջ զետեղեց մեզ, դրան առջեւ սուինաւոր ժանտարմաներ դնելով. նոյն ատեն մեր քոմիսէր Մուսթաֆա էֆէնտին ալ յանդիմանելէ յետոյ պաշտօնական հագուստն ալ հանել տուած է եղեր, ըսելով.— Ինչո՞ւ սանկ քաղաքական մեծ յանցաւորները առանձին կը թողուս ...

«Զօհրապ եւ Վարդգէս յուսախաբ, Տիկին Սրբուհի եւ ես վախի մէջ հազիւ կրցանք ցերեկը տեսնել: Առտուն շոգեկառքը եկաւ. դարձեալ նոյն հսկողութեամբ հեծանք, դարձեալ քոմէսէրն ալ միասին, սակայն վստահ էինք որ գաղտնի ծպտեալ հսկող մ՚ալ կար հետերնիս: Երբ կէս գիշեր էր Հալէպ հասանք քոմիսէրին հետ. անոնք Պարոն Պապ էլ Ֆարաճի պանդոկը գացին եւ յետոյ մենք ալ տարբեր օթէլ մը փնտռեցինք, սակայն պատահմամբ նոյն օթէլը գացեր էինք:

«Վարդգէս չլուսցած քոմիսէրին հետ կուսակալ Ճէլալ պէյին տունը երթալով արթնցուցեր է: Վերադարձին մեծ խոստումներ առած ըլլալը Զօհրապին պատմելով կ՚ուրախանային: Քանի մը ժամ վերջ կուսակալին հրամանով Հալէպի փոլիս միւտիրի (ոստիկանապետ, անունը չի յիշեր բայց Ա. Ա. մատիտով նշանակած է — Ֆիքրի պէյ) գալով ծնրադիր Զօհրապի ձեռքերը համբուրելով անոնց հանգիստը ապահովեց. մեզի ալ ըսաւ թէ ուր որ ուզէք կրնաք երթալ»:

Այս տեղ կ՚ընդհատեմ ընդօրինակութիւնը, մնացեալ քանի մը տողը վերապահելով Հալէպի անցուդարձին:

Ա. Անտոնեան այս վկայութեան վրայ 26 կէտերէ բաղկացած հարցարան մը կ՚ուղղէ նամակագրին, 1947 Հոկտեմբեր 4 թուականով, եւ Պ. Կ. Փօլատեանի միջոցաւ:

Դժբախտաբար թղթածրարին մէջ որ եւ է գրութիւն չկայ այս մասին: Թերեւս Պ. Մարգարեան չէ պատասխանած, եւ կամ իր պատասխանը ուրիշ թուղթերու հետ խառնուած է կամ Անտոնեանի անձնական նամակներուն մէջ մնացած:

Լուսաբանութեան կը կարօտի նաեւ սա կէտը.— Ի՞նչպէս կ՚ըլլայ որ 1926 Մայիս 7 թուակիր նամակի մը առթիւ հարցումներ կ՚ուղղուին 21 տարի ետքը, 1947 Հոկտեմբեր 4ին: Եթէ Պ. Ն. Մարգարեան տակաւին Սէն Լու կը գտնուի, անշուշտ պիտի փութայ բացատրել այս պարագան:

ԶՕՀՐԱՊ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Արամ Անտոնեանն է որ կը պատմէ.—

Զօհրապ եւ Վարդգէս Հալէպ ժամանեցին 1915 Յունիս 29ին: Վալին Ճէլալ պէյն էր, շատ պարկեշտ անձնաւորութիւն մը որ ոչ միայն չգործադրեց Հայերու բնաջնջման միտող պետական հրահանգները, այլ ընդհակառակն, կարելի ամէն աջակցութիւն ընծայեց հետզհետէ Հալէպ հասնող հայ տարագիրներուն: Երբ յաջորդ տարին Մէսքէնէէն փախչելով Հալէպ հասայ, շատերէ լսեցի թէ Ճէլալ պէյ տակաւին պաշտօնանկ չեղած, կեդրոնէն իրեն եղած գիտողութեանց պատասխանելով հեռագրած էր Պոլիս թէ «Ես այս վիլայէթին կուսակալն եմ, չեմ կրնար դահիճը ըլլալ»:

Իրօք զրկո՞ծ էր այս հեռագիրը, որ շառաչուն ապտակ մըն էր Պոլսոյ բորենիներուն երեսին: Անշուշտ ուեւէ հնարաւորութիւն չկայ ասիկա ստուգելու: Բայց հեռագրին ոգին այն ատեն կը պատշաճէր Ճէլալ պէյի անձնաւորութեան, որ ամէն մարդ ճիշդ կը նկատէր զայն: Զմոռնանք որ Հալէպէն Գոնիա փոխադրուեցաւ իբրեւ կուսակալ, եւ այնտեղ ալ չկրցաւ մնալ միեւնոյն պատճառաւ, շուտով զինքը պաշտօնանկ ըրին նորէն՝ հայ տարագիրներուն նկատմամբ իր կիրարկած շատ բարեացակամ ընթացքին հետեւանքով:

Իր օրինակին վրայ է որ, եւ անշուշտ իրմէ քաջալերուած, Հալէպի Հայերը կրցծնին ըրին քաղաքին շուրջը բերուած տարագիրներու դժնդակ դրութիւնը ամոքելու համար: Քաղաքէն դուրս ,Սէպիլի պարտէզն ու Գարլըքի բարձունքը բազմաթիւ կաթսաներ զետեղուած էին հրակայ եռոտանիներու վրայ, եւ կերակուր կը պատրաստուէր անոնց համար: Շատեր, Հալէպէն, հագուստ, ճերմակեղէն անկողնի ծածկոցներ եւ ուրիշ անհրաժեշտ առարկաներ կը տանէին տարագիրներուն:

(14) (Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՄԱՔՈՒՐ ԳՐԵԼ, ՄԵԼԱՆՈՎ ԵՒ ՄԷԿ ԷՋԻ ՎՐԱՅ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

●

Այսօր, ուրբաթ աւելի քան հինգ միլիոն դպրոցականներ պիտի մտնեն մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ լրացուցիչ դասարանները։ Իսկ մէկ միլիոնէ աւելի արհեստագիտական դասերու հետեւող աշակերտներու դպրոցները պիտի վերաբացուին Սեպտեմբեր 24ին։

Պաշտօնապէս երեք հարիւր հազար աշակերտներու յաւելում մը կը նախատեսուի հանրային դպրոցներու առաջին դասարաններուն մէջ։

Անցեալ տարի մանկապարտէզ կը յաճախէին 620·000 աշակերտներ, որոնց 300 հազարը աղջիկ, նախապատրաստական դասարանները ունէին 4·085·000 աշակերտ, 1·945·000ը աղջիկ, լիւէններու նախապատրաստական դասարանները 98 հազար դպրոցական, որուն 43 հազարը աղջիկ։ Լրացուցիչ դասարանները ունին 240 հազար աշակերտ, 130 հազարը աղջիկ։ Այս դասարաններու աշակերտութեան թիւը այս տարի 250 հազարի պիտի հասնի։

Անհատական դպրոցները — աշխարհական թէ կրօնական — ունէին անցեալ տարի 23 հազար աշակերտ մանկապարտէզներու մէջ, 886 հազար նախապատրաստական դասարաններուն մէջ, 69·000 աշակերտ լրացուցիչ դասարաններուն մէջ։

Գոհացնելու համար աշակերտներու այս յաւելումը կարեւոր միջոցներ ձեռք առնուած են 1954ի ելեւմտացոյցին մէջ։ Ամբողջ ուսուցչական կազմը պիտի հասցնեն 165·000ի։

Իբրեւ դպրոցական շէնքերու շինութիւն 3608 նախապատրաստական, 577 մանկապարտէզ 1673 ուսուցիչի բնակարան շինուեցան կամ կարգի դրուեցան անցեալ տարի։ Ասկէ զատ կրթական նախարարութիւնը կը նախատեսէ թէ պատրաստ պիտի ըլլան վերամուտին համար 3900 դասարան, եւ 1500 բնակարան։ Միւս 1275 դասարանները եւ 579 բնակարանները պատրաստ պիտի ըլլան միայն Դեկտեմբեր 31ին։

Սէնի նահանգին մէջ անցեալ տարի 107·766 աշակերտ կար մանկապարտէզներուն մէջ, 332·385 նախապատրաստական դասարաններու, 50·836 լրացուցիչ դասարաններու, համագումար 490·987։ Կը նախատեսուի որ այս տարի այս թիւը պիտի բարձրանայ 115 հազարի, 360 հազարի եւ 54 հազարի։

Այս յաւելեալ զանգուածը ընդունելու համար, 240 պաշտօններ ստեղծուեցան Փարիզի, իսկ 310 ալ արուարձաններու մէջ, հարիւր նոր հաւաքավայրեր պատրաստ պիտի ըլլան Սեպտեմբեր 17ին, 144 ալ տարուան վերջը։

Կ'ենթադրուի թէ վերամուտը տեղի պիտի ունենայ սովորական պայմաններու տակ։ Միջին հաշուով 57 աշակերտի համար մէկ դասարան պիտի գտնուի։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Քանի մը օրէն Փարիզի սինեմաներուն մէջ պիտի ցուցադրուի Աշոտ Մալաքեանի վերջին ժապաւէնը։

ՀՆԳՈՏԱՆԻ ՈՋԽԱՐԸ

որուն մասին գրած էր արդէն մեր թղթակիցը երբ շարժանկարը ներկայացուեցաւ Պերլինի փառատօնին։ Այս միջոցին Պ. Վեռնէօյ Սէն Մորիսի ստիւտիօներուն մէջ կը վերջացնէ Լէ զ'Ամաճ տիւ Թաժը Տանիէլ Ժըլէնի եւ Ֆրանսուազ Առնուլի հետ եւ որուն արտաքին տեսարանները դարձուց վերջերս Փորթուկալի մէջ։

թեան վրայ։ Այս պարագան հաստատուած է մասնաւոր գործիքներու միջոցաւ։

Ինչպէ՞ս յառաջ կուգայ այդ բնական երեւոյթը։ Դարեր առաջ կը կարծուէր թէ ան արդիւնքն է արեւու ճառագայթներուն ովկիանոսի վրայ ցոլացումին։ Կամ փոշիներու ցոլացումին։ Կամ բեւեռային հրաբուխի մը բոցերուն հեռաւոր ցոլքին։ Հազար ու մէկ նախապաշարեալ ենթադրութիւններ ալ անպակաս էին։ Սակայն գիտութիւնը Հիթթորֆի եւ Քրուքսի փորձերուն շնորհիւ գիտէր ելեկտրական հոսանքի գործած լուսեղէն ազդեցութիւնը նօսր կազերու վրայ։ Միւս կողմէ գիտէր նաեւ արեւուն կողմէ կատարուած ելեկտրական մասնիկներու ռմբակոծումը որ արդիւնքն է արեւուն բիծերուն գործունէութեան։ 1906ին Փոլսէն ու Վիյար ուղեցին առաջինները ըլլալ հիւսիսայգի երեւոյթը պարզելու։ Հիմնուելով վերոյիշեալ իրողութեանց վրայ, անոնք յայտնեցին թէ այդ լուսեղէն երեւոյթը յառաջ կուգար արեւուն արձակած ելեկտրոններուն նուազն 90–125 քիլոմեթր բարձրութեան մթնոլորտի բարձրագոյն խաւերու նօսրացած կազերուն վրայ կատարած ազդեցութենէն։

1903ին, Նորվեկիացի բնագէտ Պիրքլանտ յաջողեցաւ երեւոյթը պարզել տրամաբանական հիմքերով։ Եւ գործնապէս ալ հաստատեց իր տեսութիւնը, արուեստական հիւսիսայգ մը յառաջ բերելով... Իր աշխատանոցին մէջ։ Իսկ Ֆրանսացի Տովիլիէ 1931ին մէկ տարի Կրէօլանտայի մէջ կատարած իր ուսումնասիրութիւններով կրցաւ լուծել նաեւ թէ ինչո՞ւ հիւսիսայգը կը պատահի գիշերը եւ ոչ թէ ցերեկը։ Այս ալ գործնապէս պարզեց իր տեսութիւնը։ Կան ուրիշ բազմաթիւ տեսութիւններ, ինչպէս եւ յեղափոխական միտքեր։ Ամերիկացիները, իրենց կարգին լուրջ մնջիկ կ'աշխատին բեւեռային շրջանին մէջ՝ յատուկ աշխատանոց – հրթիռներու միջոցաւ։

Ամէն պարագայի մէջ, գիտութիւնը տակաւին իր վերջնական խօսքը չէ տուած այս մասին։

ԳՈՒՐԳԷՆ ՓՕՅԱՃԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

★

ՖՐԱՆՍԱԲՆԱԿ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սիրելի հայրենակիցներ, Համախարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 14րդ պատգ. ժողովը գումարուեցաւ 14 եւ 15 Օգոստոսին, Վալանսի մէջ։ Ութ մասնաճիւղերու 15 ներկայացուցիչները եղբայրական ջերմ մթնոլորտի մը մէջ ի մի հաւաքուելով, կատարեալ գիտակցութեամբ մօտեցան օրակարգի հարցերուն եւ տուին լաւագոյն որոշումներ, ի շահ Միութեան եւ բոլոր հայրենակիցներուն։

Ներկայ պայմաններու ներած չափով մեր միութիւնը արդարացուցած է իր կոչումը եւ պատգ. ժողովը միաձայնութեամբ հաստատեց թէ կեդր. վարչութիւնն ու բոլոր մասնաճիւղերը կրնան ունենալ իրենց պարտականութիւնը կատարած ըլլալու արդար հպարտութիւնը։

Մեր նպատակն է բոլոր Ֆրանսաբնակ Խարբերդցիները մասնակից դարձնել պատգ. ժողովի խանդավառ մթնոլորտին։ Քանի մը հարիւր հազարի նպաստը կարօտեալ հայրենակիցներու եւ Միութեանս բոլոր ձեռնարկներու կատարեալ յաջողութիւնը ինքնին կը փաստեն մեր միութեան կենսունակութիւնը հայ գաղութին մէջ եւ այս վերջինին մեզի հանդէպ ունեցած համակրանքն ու վստահութիւնը հետզհետէ կ'աւելնան։

Մեր գործունէութիւնը զուտ հայրենակցական գետնի վրայ կ'ընթանայ եւ ոչ ոք զայն կրնայ իրեն վնասակար նկատել։

Մեր գլխաւոր պարծանքն է այն իրողութիւնը թէ Ամերիկայի մեր կեդրոնը քառասունէ աւելի ուսանողներ կը պահէ Լիբանանի, Սուրիոյ եւ Յունաստանի մէջ։ Ֆրանսայի շրջանը կրնայ հպարտանալ որ իր նիւթական բաւական վիճակը կեդր. գործադիր մարմնին կարելիութիւն կուտայ տասնեակ մը ուսանողներ աւելի պահելու, քանի որ մեր շրջանը իրմէ նիւթական ակնկալութիւն չունի։

Պատգ. ժողովին մէջ առնուած կարեւոր որոշումները եղան միաձայնութեամբ կամ բացարձակ մեծամասնութեամբ, լայն լուսաբանութենէ եւ մտքերու փոխանակութենէ վերջ։

Զանազան քաղաքական հոսանքներու հետեւորդ հայրենակիցներ եկած են այն լուրջ հասկացողութեան թէ հայրենակցական շրջանակի մէջ համերաշխ ապրելու մեծագոյն պայմանը հաշտարար տեսակէտներու որոնումն է եւ ոչ թէ խրամատ բացող նշանաբանները։ Ահա թէ ուր է մեր տեւականութեան եւ բարգաւաճման գաղտնիքը։

Վալանսի պատգ. ժողովէն վերջ տեղւոյն մասնաճիւղի եւ պատիւ պատգամաւորներուն տուած ճաշը եւ խնճոյքը շատ փառաւոր անցան։ Այս առթիւ քառասուն հազար Ֆրանք գոյացաւ նուիրատուութենէ որ պիտի շարունակուի այն հայրենակիցներուն մօտ որոնք բացակայ էին այդ օրը։

Ցարդ դուրս մնացած անտարբեր հայրենակիցները կրնան գալ ու անձամբ հաստատել մեր թուած իրողութեանց վաւերականութիւնը։

Բարձրացնել Խարբերդցիի վարկը գաղութիս մէջ ծառայել մեր հայրենակիցներու եւ հայրենիքին։ Ահա մեր հաւատամքն ու նշանաբանը։

ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Նախագահին հասցէն.—

G. Gumuchian, 10 Rue Mission de France, Marseille.

Գանձապահին հասցէն.—

Kh. Khamarian, 6 Rue de la Fare, Marseille.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ե՞ՐԲ ՊԻՏԻ ԱՐԹՆՆԱՆ...

★

ՎԱԼԱՆՍ.— Հինգշաբթի 9 Սեպտեմբեր, Ազգ. Միութեան ժողովը գրաղեցաւ դպրոցի վերամուտի հարցով։ Ներկայ էր ուսուցիչ Պ. Ժամագործեան, որ զեկուցում տուաւ նախորդ ու անցեալ տարիներու դպրոցական աշխատանքի եւ արդիւնքի մասին։ Տխուր էր պատկերը։ Պ. ուսուցիչը կը նկարագրէր յուզուած, մենք մտիկ կ'ընէինք խորապէս ազդուած։

Վալանսը, 2500 հոգինոց գաղութ մը, իր երեք դպրոցներով ունի միայն 150 աշակերտ... ինչո՞ւ այս խեղճութիւնը։ Այդքան չո՞ւտ պիտի մոռնայինք Տէր Զօրի հրակէզ աւազները, ուր մատով Ա. Բ. Գ. կը սորվեցնէին մեզի մեր մայրերն ու քոյրերը։ Այստեղ հանգստաւէտ պայմաննե՞րն են որ թոյլ չեն տար հայերէնի գաղափարները ...

Ազգ. Միութիւնը որոշեց ամէն ջանք թափել, հաստատելու համար դպրոց մը ուր անխտիր յաճախեն բոլորը, սորվելու իրենց մայրենի լեզուն ու Հայոց պատմութիւնը։

Այս առթիւ կոչ կ'ընենք ծնողներուն որ փութան արձանագրել իրենց զաւակները։ Թերացողները չարաչար պիտի զղջան ապագային։ Ազգեր փակցուած են արդէն եւ դասաւանդութիւնները սկսան հինգշաբթի Սեպտեմբեր 16ին։ Անցեալ տարուան դպրոցին մէջ։ (Նախկին մատուռ)։

Ազգ. Միութիւնը կը յուսայ թէ գաղութը սիրայօժար պիտի աջակցի այս նուիրական գործին, կեցնելու այն յորձանքը որ դէպի անդունդ կը տանի մեզ։

Լ. Տ. Ս.

ԱՐԱՐԱՏ ԼԵՌԸ բարձրացած են Թուրք լեռնագնացներ, ինչպէս կը հաղորդեն Պոլսոյ թերթերը, առանց ճշդելու բարձրութիւնը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

Ե Տ Ք Ը...

●

Մենք աւելի ամուր կը սեղմենք մեր հրացանները. մեր ոսկորները կը ձգտուին, աչքերնիս կը դառնան աւելի կոշտ ու վար չեն իջներ։ Ու մենք նորէն կը նայինք դէպի դաշտավայրը, ուրկէ կուգանք. մեր դէմքերը յուզումէ կը դառնան անհաղորդ, ու անգամ մըն ալ տաք հոսանքի մը պէս կ'անցնի մեր մէջէն այն ամէնը, ինչ որ ըրած էինք, ինչ որ կրած էինք. եւ այն ամէնը, ինչ որ ձգած էինք մեր ետին։

Ջենք գիտեր, թէ ինչ կը կատարուի մեզի հետ. բայց եթէ այդ պահուն սուր խօսք մը հնչէր, պիտի ցնցէր մեզ ուժգնօրէն. եւ, ուզէինք թէ չուզէինք, յառաջ պիտի նետուէինք, վայրագ ու չնչազուրկ, խենթ ու կորսուած, ու պիտի կռուէինք... Հակառակ ամէն եղածին նորէն կռուէինք...

Հաստարուն տասնապետ մը, քալելէ կարմրած երեսով, շուրթինները հրմշտըկելով՝ կը մօտենայ մեզի։ Ան գերմաներէն խօսքերու տարափ մը կը տեղայ Կոզըլէի վրայ։ Ֆերդինանդը կը ցնցուի — այն ատեն ձան յանկարծակիի եկած է ատկէ։

— Բահ, ան կը խօսի ճիշդ մեզի պէս, — կը դառնայ զարմանքով Բեթկէին, — ի՞նչ կ'ըսես ատոր, հէ՞։

Ամերիկացին կը խօսի մինչեւ իսկ աւելի սահուն, քան Կոզըլէ։ Կը պատմէ թէ պատերազմէն առաջ եղած է Դրեզդէն եւ հոն շատ բարեկամներ ունի։

— Դրեզդէ՞ն, — կը հարցնէ Կոզըլէ աւելի ու աւելի զարմացած, — հապա որ ես ալ երկու տարի հոն ապրա՞ծ եմ...

Տասնապետը կը ժպտի՝ կարծես ատիկա պարգեւ մը ըլլար։ Կ'անուանէ փողոցը, ուր ինքը բնակած էր։

— Հազիւ հինգ վայրկեան ինձմէ հեռու, — կը յայտնէ Ֆերդինանդ յուզուած, — ու երեւակայել որ մենք հոն իրար տեսած չենք... Թերեւս կը ճանչնա՞ք այրի տիկին Պոլը, Իոհաննիս փողոցին անկիւնը, սանկ հաստ կին մը սեւ մազերով. իմ տանտիկինը։

Տասնապետը թէեւ չի ճանչնար զայն, բայց ատոր փոխարէն կը ճանչնայ խորհրդական Ցանդերը։ Կոզըլէն ալ զայն չի յիշեր. սակայն երկուքն ալ կը յիշեն Էլբա գետը եւ պալատը ու այդ պատճառով ալ կը նային իրար հաճոյքէ փայլող աչքերով։ Ֆերդինանդ կը զարնէ տասնապետի թեւին։

— Հէյ աշխարհ... Կը խօսի գերմաներէն՝ կարծես գերմանացի ըլլի. ու Դրեզդէն ալ եղած է։ Իսկապէս ինչի՞ համար մենք կը պատերազմէինք իրարու հետ, այ մարդ։

Տասնապետը կը խնդայ. ինքն ալ չի գիտեր այդ։ Ան գրպանէն տուփ մը գլանիկ կը հանէ ու կը հրամցնէ Կոզըլէին։ Ասիկա աճապարանքով հատ մը կ'առնէ. վասնզի լաւ գլանիկի մը համար մենք իւրաքանչիւրը պատրաստ էր իր հոգիէն մաս մը նուիրել։

Մեր սեփական գլանիկները շինուած են ծառի տերեւներէ եւ խոտէ. ու ատիկա դեռ լաւագոյնն է. Վալենտին Լահեր կը հաւատացնէ թէ մեր սովորական գլանիկները կը պատրաստուին ներքնակներու համար գործածուող ջրախոտէ եւ ձիերու չորցած աղբէ. իսկ Վալենտինը, պէտք է ըսել, գործէն հասկցող մէկն է։ Ուրեմն մենք ամբողջ անտառներ ու ներքնակներ ծուխ դարձուցած ենք...

Կոզըլէ ահագին հաճոյքով դուրս կը փչէ ծխախոտի մուխը, զոր մենք կը հոտոտենք ագահօրէն։ Լահեր կը գունատի։ Իր ռունգերը կը դողան

— Տուր անգամ մը քաշեմ, — կ'ըսէ ան պաղատանքով Ֆերդինանդին։

Բայց նախ քան կ'առնէ գլանիկը, ուրիշ ամերիկացի մը անոր ծրար մը Վիրջինիայի ծխախոտ կ'երկարէ։ Վալենտին անվստահօրէն անոր կը նայի։ Ապա կ'առնէ ծխախոտը ու կը հոտոտէ։ Իր դէմքը կը պայծառանայ։ Վարանելով ան ծխախոտը տիրոջը կը ցուցնէ քօկարդը Լահերի գըլխարկին վրայ, որ դուրս ցցուած է ատոր հացի պարկի մէջէն։

Վալենտին չի հասկնար անոր ուզածը։

— Ան կ'ուզէ փոխել ծխախոտը քօկարդի հետ, — կը բացատրէ Դրեզդէն եղած տասնապետը։

Լահեր ասիկա աւելի քիչ կը հասկնայ. ծրար մը առաջնակարգ ծխախոտ թիթեղեայ քօկարդի մը փոխարէ՞ն — այս մարդը պէտք է որ խելքը թռցուցած ըլլի։ Ինքը Վալենտին երբեք պիտի չտար այդ ծխախոտը՝ եթէ գինքը ատոր փոխարէն տեղն ու տեղը ենթասպայ կամ մինչեւ իսկ սպայ դարձնէին։ Ան քօկարդի հետ միասին ամերիկացիին կուտայ իր ամբողջ գլխարկը եւ դողացող ձեռքերով ապահարար կը լեցնէ առաջին ծխամորճը։

Այժմ մենք հասկցանք ամբողջ խնդիրը։ Փոխանակութիւնը կը սկսի։ Իսկոյն կը տեսնուի որ Ամերիկացիները երկար ատեն չէ որ պատերազմի մէջ են. անոնք տակաւին յիշատակներ կը ժողվեն — ուսադիրներ, քօկարդներ, շքանշաններ, համազգեստի կոճակներ։ Փոխարէնը մենք կը ստանանք օճառ, ծխախոտ, շոկոլադ եւ պահածոներ։

Մինչեւ անգամ մեր վիրաւորներու բախտը կը բանի։ Ամերիկացի մը, որի բերանին մէջ այնքան ոսկի կայ՝ որ կը փայլի պղինձեղէնի արհեստանոցի մը պէս, կ'ուզէ ունենալ արիւնոտ վիրակապերը, որպէսզի տանը կրնայ ապացուցանել, թէ անոնք իրապէս թուղթէ էին։

(Շար.)

բենայ աջակցիլ միջազգային խաղաղութեան եւ ապահովութեան պահպանման»: Թիւրիմացութիւններ կանխելու համար է որ նախարարը մասնաւոր նամակ մը ուղղած է Ֆրանսայի վարչապետին :

× Ֆրանսայի Ազգ. ժողովին անկախ անդամներէն զօր. Ատոլֆ Օմըրոն բաց նամակ մը ուղղեց վարչապետին, բողոքելով Պրիւսէլի դաշինքին վերահաստատման դէմ, ինչպէս կ՚առաջարկէ Իտըն: Իր կարծիքով, եթէ Գերմանիան մասնակցի Պրիւսէլի դաշինքին, «պիտի վերստանայ իր գերիշխանութիւնը, եւ իրաւունք պիտի ունենայ ոչ միայն վերազինուելու, այլ եւ ընդունած պիտի ըլլանք թէ ան այլեւս վտանգ չսպառնար ապագային համար: Այն ատեն ո՞վ կրնայ հաւատալ թէ կարելի է Գերմանիոյ վերազինումը սահմանափակել Ատլանտեան դաշինքին միջոցաւ: Չմոռնանք որ Պրիւսէլի դաշնագիրը յիսուն տարուան համար է, իսկ Ատլանտեան դաշինքը վերաքննելի հինգ տարիէն: Տրամաբանական չէ քանդել այնքան համբերութեամբ կերտուած շէնք մը, տասներկու գերման զօրաբաժին ստանալու համար այնպիսի ատեն մը երբ միայն մէկ ջրածին ռումբ կրնայ վեց միլիոն մարդկային էակներ բնաջնջել »:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՈՔԻ կացութիւնը միշտ խառնակ է: Անցեալ գիշեր երկու ընկներ սպաննուեցան Գազապլանքայի մէջ: Նոյն գիշերը վիրաւորուեցաւ ուրիշ ընիկ պաշտօնատար մը: Ձերբակալուեցան չորս ահաբեկիչներ որոնք ռումբեր նետած էին1953 Դեկտեմբերին եւ 1954 Մայիսին :

ՀԱՐԱՒ. ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՍԻՈՑ դաշինքին դէմ բողոքած էր Խ. Միութիւնը, գիտել տալով թէ կը հակասէ Ժընեւի խորհրդաժողովին որոշումներուն: Պ. Տըլըս ճառ մը խօսելով, պնդեց թէ դաշինքը ուղղուած չէ «ոեւէ կառավարութեան, ոեւէ ազգի եւ ժողովուրդի դէմ, այլ միայն նախայարձակման դէմ: Երբ համայնավարները ցաւալի կը գտնեն այս համաձայնութիւնը, եղերական լոյս մը արձակած կ՚ըլլան իրենց փառատենչ ձգտումներուն վրայ»: Այս առթիւ տեղեկութիւններ հաղորդելով դաշինքի մասին, նախարարը բացատրեց թէ ռուս եւ չինացի համայնավարները կ՚ուզեն որ Ասիոյ ծզատ ազգերը օգնութիւն չստանան, ապահովելու համար իրենց երկիրներուն անկախութիւնը :

ԵԳԻՊՏՈՍԷՆ հասած վերջին լուրերու համաձայն, յարաբերութիւնները հետզհետէ կը լարուին կառավարութեան եւ Իսլամ Եղբայրներու կազմակերպութեան միջեւ: Պատասխանելով եղած մեղադրանքներուն, գնդ. Սալեմ յայտարարեց թէ Իսլամ Եղբայրները մէկ տարիէ ի վեր կը փորձեն միտքերը պղտորել բոլոր արաբական երկիրներուն մէջ եւ մեկուսացնել Եգիպտոսը :

ԱԼԺԵՐԻՈՅ Օրլէանվիլ քաղաքին մէջ թեթեւ ցնցումներ զգացուեցան առջի օր, առանց մեծ վնաս պատճառելու: Վերջին տեղեկագիր մը 5000 կը հաշուէ վիրաւորներուն թիւը: Հիւանդանոց փոխադրուած են 566 ծանր վիրաւորներ: Ճարտարապետներ գործի ձեռնարկած են արդէն, քաղաքը վերաշինելու համար :

ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ կացութիւնը կը մնայ միշտ անորոշ: Ազգայնական Չինաստանի վարչապետը յայտարարեց Ֆորմոզայի խորհրդարանին առջեւ թէ Քուէմոյ կղզեխումբին ռմբակոծումը առիթ մըն է եղ առնելու չինական ցամաքը: «Կառավարութիւնը պատրաստ է համայնավարներու դէմ մղուած քաղաքական, զինուորական եւ հոգեբանական պատերազմը փոխադրելու Չինաստան»: Միւս կողմէ կը հաղորդեն թէ ամերիկեան հզօր նաւատորմիղ մը համախմբուած է Խաղաղական ովկիանոսին մէջ:

ԻՐԱՔԻ վարչապետը, Նուրի Սայիտ փաշա Գահիրէ գնաց, տեսակցելու համար Եգիպտոսի վարչապետին հետ: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայեն այս տեսակցութեան, ուր պիտի քննուին Միջին Արեւելքի պաշտպանութեան խնդիրներ :

ԾԱԽՈՒ Է

Հիւանդութեան պատճառով ծախու է նպարավաճառի խանութ մը, երկու սենեակ խոհանոցով, արուարձանի մը մէջ, չահեկան գին, այցելութիւն մը կ՚արժէ: Ժամադրութեան համար հեռաձայնել՝
OBE. 12-21

ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Արծիւ Մարզ. Միութեան կողմէ, ի յիշատակ իր հանգուցեալ նախագահ՝ ՋԱՒԷՆ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ :

Այս կիրակի ամբողջ օրը, Փրօվանսալի (Շըմէն տը լա Մատրակ Վիլ, Քապիւսէլ) դաշտին վրայ :

Երկու վերջնական բաժակներ՝
1) Զաւէն Արզումանեանի բաժակ
2) Սէլէսքթէնի բաժակ

Ժամը 9ին ՍԷ Ա էմ Օտտօ ընդդէմ Արծիւ, ժամը 10·30ին Լօռի ընդդէմ Հ. Մ. Ը. Մ., կէսօրէ վերջ ժամը 3ին եւ4·30ին:

Կը հրաւիրուի ամբողջ հասարակութիւնը: Երէց Արծուականները թող սոյն յայտարարութիւնը իբրեւ հրաւէր նկատեն :

ԼԻՈՆԻ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵՆԷՆ

Լիոնի եկեղեցասէր եւ բարեպաշտ ժողովուրդը կը հրաւիրուի ներկայ ըլլալ այս կիրակի առաւօտ, լսելու համար Ալֆորվիլի հոգեւոր հովիւ Պարգեւ քհնյ. Մերճանեանի հանդիսաւոր պատարագն ու խօսքը:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԼԻՈՆԻ Հայկազեան վարժարանը կը վերաբացուի, յառաջիկայ հինգշաբթի առաւօտ, սեպտեմբեր 23ին: Կը հրաւիրուին բոլոր հայ ծնողները դիմել ՝ եկեղեցւոյ խորհրդարանը արձանագրելու իրենց զաւակները, ժամը 4էն 7ը: Մեծերու համար շաբաթը երկու օր գիշերային դպրոց պիտի ըլլայ: Հայ ծնողներ, օգտուեցէք այս առիթէն ձեր զաւակներուն սորվեցնելու ձեր մայրենի լեզուն, ուրիշ լեզուներու կարգին :

★

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՄՈՆԻ ԴՊՐՈՑԻ

Դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 1ին: Ուսուցչուհին՝ Տիկին Ռ. Միսաիf: Կը խնդրուի ծնողներէն շուտով արձանագրել իրենց զաւակները Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ս. Մաքսուտեան կը ծանուցանէ թէ Սեպտեմբեր 19, կիրակին, հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցին իր ողբացեալ ամուսնոյն ՍԱՐԻՄ ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆԻ համար: Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները :

★

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Ելքովանեան եւ իր զաւակները կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ հօր

ՎՌԱՄ ԵԼՔՈՎԱՆԵԱՆԻ

Հոգեհանգիստը որ տեղի պիտի ունենայ այս կիրակի Սէն Լուի Ս. Գէորգ Մատրան մէջ: Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները :

Vient de paraître

LA RUSSIE ET SES COLONIES
Par WALTER KOLARZ
Traduit de l'anglais par Jean Canu et Anne-Marie Canu. Editions Fasquelle, 11, Rue de Grenelle, Paris.
Prix 975 francs.

Այս այն գիրքն է որուն անգլերէն հրատարակութեան առթիւ յօդուածաշարք մը գրեց մեր աշխատակիցը, Ա. Կեղեցեան, ամիսներ առաջ: Գիրքը, որ ամբողջովին հիմնուած է վաւերական փաստերու վրայ, առանձին բաժին մը ունի Կովկասի եւ Հայաստանի մասին, խիստ շահեկան մանրամասնութիւններով :

SURPRISE - PARTY

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի շրջանային վարչութեան հանդիպումը այս կիրակի ժամը 16ին, Ազգ. Տան թատերասրահին մէջ, 32 ռիւ տը Թրէվիզ:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները այս շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին, ծանօթ սրճարանը, 40պիս, Ռիւ Էթիէն Տօլէ :

Ի պատիւ նախկին վարչութեան տըրուած թէյասեղանին :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄԻՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի տեսչութիւնը կը հաղորդէ պաշտօնապէս, թէ յառաջիկայ 1954–1955 ուսումնական տարեշրջանի մուտքի թուականն է 23 Սեպտեմբեր, հինգշաբթի օր :

Հետեւաբար, կը յանձնարարէ ծնողներու ուշադրութեան սոյն թուականը, խնդրելով որ նոյն օրը կէսօրէն վերջ անոնք իրենց որդիները, կազմ եւ պատրաստ, կանոնաւոր կերպով առաջնորդեն վարժարանի սեմէն ներս:

Մարսիլիա, Վալանս, Լիոն եւ շրջակայքը բնակողները պիտի ճամբորդեն խմբովին, չոգեկառքի հետեւեալ ընթացքով : 23 Սեպտեմբեր, շոգեկառք թիւ 52 կը մեկնի Մարսիլիայէն, առաւօտեան ժամը 11·40ին, Վալանսէն, կէսօրէն վերջ ժամը 14·36ին, Լիոնէն, կէսօրէն վերջ ժամը 16·02ին: Կը հասնի Փարիզ, Կառ տը Լիոն, ժամը 21ին, ուսկից օթօփուլմանով կը ժամանեն վարժարան ժամը 21·30ին:

×

Տրամադրելի տեղերը վերջանալու վրայ են: Կը խնդրուի ծնողներէն աճապարել :

Մուրատեան վարժարանի այցելութիւնները, ամէն օր:

Direction Collège Arménien
26, Rue Troyon - Sèvres (S. O.)
Tél. : OBS. 18-28

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան շրջանի (քաղաք եւ արուարձաններ) բոլոր ընկերները Սեպտեմբեր 25ին, Շաբաթ, ժամը ճիշդ 9ին, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ : Կարեւոր օրակարգ :

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 18 Սեպտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՇԱՒԻԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին : Շատ կարեւոր օրակարգ :

ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ յանձնախումբի անդամները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այս երկուշաբթի, ժամը 6ին Ազգ. Տան մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Լուի Ս. Գէորգ Մատրան Թաղ. խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ մասնաւոր քահանայ չունենալով, աւանդական մատաղը տեղի կ՚ունենայ Սեպտ. 19ին կիրակին :

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Fondé en 1925 Tél.: PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր․, վեցամս․ 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆր․ կամ 10 $, հատը 12 ֆր․

ՇԱԲԱԹ 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 18 SEPTEMBRE
1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7474 30e ANNEE
խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2885

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՐՁԻ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆ

Անոնք որ ծրագիրներ կ'որոճան « հայ պետական լեզուն » եւ անոր յետադիմական, հակագիտական ուղղագրութիւնը տարածելու համար, պարզապէս արջի ծառայութիւն կը մատուցանեն :

Անոնք հայրենիքին սէրը կը շփոթեն իրենց կերած կամ երազած սերին հետ :

Այդ ձախաւեր ձեռնարկը վտանգաւոր է ոչ միայն տարագիր բազմութեանց, այլեւ հայրենիքին համար :

Անոնք տակաւին չեն գիտեր թէ պարտադրուած ուղղագրութենէն եւ խառնիճաղանճ բառակոյտէն հետք չի մնար, եթէ ուրիշ վարչաձեւ մը հաստատուի : (Ինչպէս տեղի ունեցաւ Ատրպատականի մէջ) :

Չեն գիտեր որ Հայաստանի ժողովուրդը ինք, եւ գրող - բրօյներու, նոյնիսկ ակադեմականներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը հակառակ են այդ քարբարոսութեանց :

Եւ վերջապէս, չեն ըմբռներ թէ՝ ինչ որ «պետական» լեզու կը կոչեն, իրականին ծաղրանկարն է :

Երեւանի մէջ ալ գիտեն որ այդպէս է :

Տարիներ պիտի անցնին, մինչեւ որ խակապէս պետական լեզու կազմուի, ժողովուրդի երկու հատուածներուն միացումով : Ազատ եւ ամբողջական հայրենիքի մէջ :

Եթէ Պուքրէշ եւ այլուր թառած ափ մը կարմրուկ դպիրներ քիչ մը խելք եւ խիղճ ունենային, ծանր կը նստէին իրենց տեղը :

Ինքնաբերաբար շարժած ըլլան թէ դուրսէն թելադրուած, այդ պաշտօնները —ոմանք ուսուցիչ—յօնք շինելու տեղ աչք հանելու փորձ մըն է որ կը կատարեն :

Պարզապէս ջուր եւ արիւն կը պղտորեն, խափանելով լեզուի բնական զարգացման ընթացքը :

Անկեղծ հայրենասէրի մը առաջին պարտականութիւնն է ոչ թէ համակերպիլ կատարուած բարբարոսութեանց եւ արտասահման փոխադրել զանոնք, այլ ճակատ յարդարել, պարկեշտօրէն :

Եւ եթէ կրնան, կարգի հրաւիրել, դարձի բերել ազատ արտասահմանի մէջ թառած դոյնդգոյն թութակները :

Անգամ մը եւս կը յիշեցնենք, իրենց եւ բոլորին տարրական պարտականութիւնն է նախ հայերէն սորվիլ : Եւ լա՛ւ սորվիլ, հայրենիքի բարիքին համար :

Որպէս զի եթէ օր մը հոն երթան, կարենան բան մը սորվեցնել, փոխանակ դառնալու կամկար ուղեկից :

Պահանջել որ տարագիր բազմութիւններ մոռնան իրենց գիտցած հայերէնը եւ «պետական լեզու» կեղծեն, կը նշանակէ մայրենի կաթէն կտրել զանոնք եւ ծծակ (պիպեռոն) դնել անոնց բերանը :

Գիտենք որ Ամերիկայի մէջ ալ կարգ մը ծանծաղամիտներ անձնատուր եղած են նոյն անպատիւ մարզանքին :

Գիտակից եւ խիկապէս հայրենասէր մամուլին եւ մտաւորականութեան ճիտին պարտքն է անխնայ պայքար մղել այդ շոշորթներուն եւ կատարուած ամուլ փորձերուն դէմ :

Կեղծարարները ի զուր կը փորձեն կուսակցական հանգամանք տալ այս պայքարին :

Ո՛վ որ կ'ընկրկի այս ճամբուն վրայ, կամ կը ճգնի մոլորեցնել ուրիշները, կը դաւաճանէ ոչ միայն հայկական մշակոյթին, այլեւ հայրենիքին հիմնական շահերուն :

Կապկօրէն օրինակել Երեւանի մէջ պարտադրուած բոլշեւիկեան ուղղագրութիւնը եւ խառնիճաղանճ բառակոյտը՝ կը նշանակէ գիտակցօրէն մեղսակից դառնալ հայկական մշակոյթի խաթարման, աղճատման եւ աղքատացման :

Քրէական յանցաւորներ են անոնք որ կը փորձեն մարզանքներ կատարել եւ ճակատ ճեղքել նա՛եւ այս դետնին վրայ :

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԼՈՆՏՈՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑԱՆ

ԻՆՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ ՊԻՏԻ ԳՈՒՄԱՐՈՒԻ ՍԵՊՏ․ 27ԻՆ

Անգլիոյ արտաքին գործերու նախարարը, Իտըն, վերջացուց իր քննական պըտոյտը չորս մայրաքաղաքներու մէջ, վերջին տեսակցութիւն մը ունենալով Ֆրանսայի վարչապետին հետ : Երկուքն ալ գոհ կ'երեւան խօսակցութիւններէն, թէեւ շատ մը խնդիրներ առկախ կը մնան տակաւին : Պ․ Իտըն Լոնտոն վերադարձաւ առջի օր եւ յայտարարեց թէ «լայն համաձայնութեան» մը յանգեցան Պելժիոյ, Հոլանտայի, Լիւքսէնպուրկի, Արեւմտեան Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ կատարուած խօսակցութիւններէն : « Ամէն տեղ տեսայ այն համոզումը թէ անհրաժեշտ է կորովի ձեռնարկ մը կատարել, զօրացնելու համար Եւրոպայի միութիւնը եւ թէ դաշնակցային Գերմանիան պէտք է ամբողջովին մասնակցի այս ձեռնարկին : Այս առթիւ իմ տեսակէտներս յայտնեցի եւ լսեցի խօսակիցներուս կարծիքները : Ուրախութեամբ կը յայտարարեմ թէ համաձայնութեան մը յանգեցանք լայնօրէն, բայց հարցին գործնական երեւոյթները այնքան ալ պարզ չեն : Տակաւին շատ ընելիքներ ունինք, լուծումի մը յանգելու համար : Մեր յառաջիկայ ձեռնարկը պիտի ըլլայ խորհրդաժողով մը գումարել ամէնէն աւելի շահագրգռուած կառավարութիւններէն : Կը կարծեմ թէ մօտերս այդ ժողովը պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ : Այս օրերս ունեցած խօսակցութիւններս վստահութիւն կը ներշնչեն ինծի․ այդ խորհրդաժողովը պիտի յաջողի : Մինչ այդ հաճոյքով պիտի տեսնեմ Պ․ Ֆ․ Տըլըսը, վաղն իսկ » :

Կը հաւաստեն թէ նոր խորհրդաժողովը պիտի գումարուի Սեպտ․ 27ին, քննելու համար Գերմանիոյ մասնակցութեան խնդիրը :

Ֆրանսայի վարչապետն ալ գոհունակութիւն յայտնեց Պ․ Իըտնի հետ ունեցած խօսակցութեան մասին, աւելցնելով թէ բանակցութիւնները պիտի շարունակուին դիւանագիտական ճամբով : «Շատ լաւ գործ կատարեցինք, ըսաւ Պ․ Մենտէս Ֆրանս եւ անհաշտելի բաներ չկան եղած տեսակէտներուն միջեւ» : Ինք ալ հաւանական կը գտնէ որ Լոնտոնի նոր խորհրդաժողովը գումարուի Սեպտ․ 27ին :

Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ ․— Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին նախարարը եւ Ֆրանսայի վարչապետը կարծիքի փոխանակութիւններ ունեցան Սեպտ․ 15ին եւ 16ին, եւրոպական առկախ հարցերու մասին : Պ․ Իտըն պարզեց Մեծն Բրիտանիոյ ներկայ դիրքը, ինչպէս եւ Պրիւսէլի, Պոնի եւ Հռոմի մէջ ունեցած խօսակցութեանց արդիւնքը : Պ․ Մենտէս Ֆրանս իր կարգին յայտնեց ֆրանսական կառավարութեան դիտումները : Երկու նախարարները քննեցին այն միջոցները որոնց շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ շուտով արագ, գոհացուցիչ եւ բոլորին համար ընդունելի լուծումի մը յանգիլ : Երկուքն ալ հաստատեցին թէ անհրաժեշտ է ընդլայնել եւ զօրացնել Ատլանտեան դաշինքը, որ կոչուած է առաջնակարգ դեր մը կատարելու Արեւմուտքի ապահովութեան եւ աշխարհի խաղաղութեան համար : Միեւնոյն տրամադրութեամբ, երկու նախարարները իրենց կատարեալ համաձայնութիւնը յայտնեցին այն հիմնական գործի մասին որուն ձեռնարկուած է իրականացնելու համար եւրոպական միութիւնը՝ Մեծն Բրիտանիոյ լրիւ մասնակցութեամբ : Ցետոյ քննեցին այն միջոցները որոնց համաձայն Գերմանիոյ դաշնակցային հանրապետութիւնը պիտի կրնայ լիովին

(Շար․ը կարդալ Դ․ էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Գիրք մըն ալ Ամերիկայէն,— «Վարդանանց պատերազմը» (Եղիշէի եւ Փարպեցիի համադրութիւնը) :

Պատմագէտ մը, Հրանդ Ք․ Արմէն (բուն անունը չեմ գիտեր), տարիներէ ի վեր ուսումնասիրութիւններ կը կատարէ Հայոց պատմութեան մասին, թղթատելով հայկական եւ օտար հրատարակութիւններ :

Իր առաջին գործը եղաւ գիրք մը՝ «Մեծն Տիգրան», համաձայն նոր աղբիւրներու :

Յետոյ գրեց «Մարզպանը եւ Սպարապետը», որ մեծ աղմուկ յարոյց, իր զարտուղի տեսակէտներով :

Եղած քննադատութեանց վրայ, տետրակ մը եւս հրատարակեց — «Քննադատները ջղայնացած են » :

Այդ քննադատներէն մէկն է ընկեր Ճէյմս Մանտալեան, խմբագիր անգլերէն «Հայրենիք»ներու, որ տարիներէ ի վեր անգլերէնի կը թարգմանէ ոչ միայն յօդուածներ, այլ եւ ամբողջ գիրքեր (Րաֆֆիի «Սամուէլ»ը, Մուրացանի «Գէորգ Մարզպետունի»ն եւն․) :

Ընկերը, որ նախապէս յօդուածաշարքով մը մատնանշած էր հեղինակին վրիպումները, այս անգամ ասպարէզ կը նետուի ամբողջ հատորով մը, 280 մեծադիր էջ :

Քրպտելով Եղիշէն եւ Փարպեցին եւ ուրիշ բազմաթիւ աղբիւրներ, Ճ․ Մանտալեան փաստացի քաղդատութեամբ կը հերքէ Հրանդ Ք․ Արմէնի հետեւեալ տեսութիւնները ․—

Վարդանանց պատերազմը ոչ թէ ազգային շարժում էր, այլ կրօնական : Իր հասկացողութեամբ՝ «Ղեւոնդեան շարժում», հետեւանք՝ շարք մը «յիմարացած, յամառ, անուղղայ եւ մոլեռանդ կղերականներու » :

Ղեւոնդ Երէց կեանքէն ձանձրացած, կրքոտ, ջղագրգիռ ամբոխավար մըն էր, ապստամբութեան չար ոգին :

Վարդան վեհերոտ, վարանոտ զինուորական մը, զուրկ անհատականութենէ, գործիքը ջղագար Ղեւոնդին, «զուրկ ազգային եւ պետական» նկատումներէ, քաղաքական վճռական որոշումներու պարագային «բնաւորութեամբ տատամսող» :

Նոյն իսկ Աւարայրի ճակատամարտի նախօրեակին Վարդան « ի սկզբան երկմտութեան նշաններ ցոյց տուաւ, բայց իր կրօնական խորարմատ համոզումները» եւ Ղեւոնդի ու Յովսէփի յորդորները «վերջ տուին իր տատամսումին » :

Այսպէս ամփոփելով պատմագէտ հեղինակին տեսութիւնները, Մանտալեան մանրակրկիտ ուսումնասիրութեամբ մը կ'ապացուցանէ թէ Վարդանանց պատերազմը ոչ «անպէտ ապստամբութիւն » էր, ոչ ալ «անիմաստ», այլ ազատագրական պայքար, համաձայն օրուան պայմաններուն :

ՎԱՀԷ

ԱՄԵՐԻԿԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՒԵՑ ՎԵՑ ԺԱՄ

Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ Մ․ Նահանգներու արտաքին նախարարն ալ ընդունած է Իններու խորհրդաժողովին գումարումը :

Պ․ Տըլըս Պոնի օդակայանին մէջ ընդունուեցաւ գերման վարչապետին եւ բազմանդամ պատուիրակութեան մը կողմէ : Հեռագիրը կ'ըսէ թէ Տոքթ․ Ատընաուըր խորապէս յուզուած էր եւ թէ այս այցելութիւնը սարքուած էր բարձրացնելու համար իր վարկը գերման ժողովուրդին առջեւ :

Մ․ Նահանգներու արտաքին նախարարին եւ գերման վարչապետին տեսակցութիւնը տեւեց վեց ժամ : Յետոյ Պ․ Տըլըս Լոնտոն մեկնեցաւ : Իրազեկներ կը կարծեն թէ խօսակցութիւնը դրական հանգամանք ունէր, իսկ Փարիզի մէջ հրատարակուած զեկոյցը տարտամ կը գտնեն : Պ․ Տըլըս օդակայան հասած ատեն յայտարարեց թէ վերջնական որոշումներ պիտի չտրուին, Տոքթ․ Ատընաուըրի հետ խօսած ատեն, այլ բանակցութիւններ պիտի կատարուին բոլոր անոնց հետ որ անկեղծօրէն մտահոգ են Եւրոպայի խաղաղութեան, ապահովութեան եւ ազատութեան համար : Տակաւին գաղտնի կը պահուին Տըլըսի եւ Տոքթ․ Ատընաուըրի միջեւ կատարուած խօսակցութիւնները : Փարիզի թերթերը կը գրեն թէ Իտըն առաջարկած է Ֆրանսայի վարչապետին ընդլայնել Պրիւսէլի դաշինքը, ի նպաստ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, ինչպէս եւ Ատլանտեան դաշինքին մէջ առնել Գերմանիան : Անշուշտ այս առթիւ երաշխիքներ պիտի տրուին Ֆրանսայի, որ միշտ մտահոգութեամբ կը հետեւի անցուդարձին : Կարգ մը թերթեր դիտել կուտան թէ եթէ Մ․ Նահանգները կամ Անգլիան ալ միասին դադրեցնեն Գերմանիոյ զինուորական գրաւումը, անտանելի պիտի դառնայ Ֆրանսայի դիրքը իր գրաւած շրջանին մէջ :

× Հռոմի մէջ անձկութեամբ կը հետեւին դէպքերու ընթացքին : Կարգ մը թերթեր կ'ազդարարեն թէ «ժամը հնչած է Ֆրանսայի համար, վերջնական որոշում մը տալու համար» : Եւ կը սպասեն որ ելք մը գտնուի, Ատլանտեանի դաշինքին միջոցաւ եւ Լոնտոնի նոր խորհրդաժողովին շնորհիւ :

× Պոն հասած ատեն Մ․ Նահանգներու արտաքին նախարարը յայտարարեց ․— Եկած եմ վարչապետ Ատընաուըրի հետ քննելու համար դաշնակցային Գերմանիոյ գերիշխանութեան վերահաստատման խնդիրը, Գերմանիան դարձնելով հաւասարազօր անդամ ազատ պետութեանց ընկերակցութեան : Քանի որ ի դերեւ ելաւ Եւրոպայի միացեալ պաշտպանութեան դաշինքը, գոնէ առժամապէս, պէտք է ուրիշ ելք մը գտնել : Գերմանիոյ յետպատերազմեան դաշնակցային հանրապետութիւնը տեւականօրէն հետեւեցաւ այնպիսի լուսամիտ քաղաքականութեան մը որ մեծ յարգանք կը ներշնչէ․ հետեւաբար եկած եմ խորհրդակցելու համար վարչապետին հետ » :

× Ամերիկեան շրջանակներէ կը հաւաստեն թէ Պ․ Տըլըս միտք չունէր Ֆրանսան անարգելու, եթէ կանգ չառաւ Փարիզի մէջ : Արտաքին գործերու նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց այս մասին, լուսաբանելով անցուդարձը : Այս առթիւ դիտել կուտան թէ Պ․ Տըլըս մեկնելէ առաջ հեռաձայնով խօսած էր Ուաշինկթընի ֆրանսական դեսպանին հետ : Փարիզի կիսապաշտօնական օրկանը, «Լը Մոնտ», երէկ գոհունակութեամբ կը յայտնէր որ Պ․ Տըլըս Փարիզ չհանդիպեցաւ :

Շ․ ՆԱՐԴՈՒՆԻ Երուսաղէմէն Կիպրոս անցած է, դասախօսութիւններ տալով : Վաղը, կիրակի, հրաւիրուած է Այնճար, բանախօսելու համար, տարեկան ուխտագնացութեան առթիւ : Կը յուսայ Փարիզ վերադառնալ մինչեւ ամսու վերջ :

ՏԽՐՈՒՆԻ․— ՏՈՔԹ․ Ա․ ՊԷՉՃԵԱՆ

«Ազդակ»էն ցաւով կ'իմանանք թէ Օգոստոս 29ին Պէյրութի մէջ մեռած է Տոքթ․ Ալեքսան Պէզճեան, յետ երկարատեւ հիւանդութեան : Ծնած էր Այնթապ, 1892ին եւ թոռն էր ծանօթ բնագէտ-քիմիագէտ պրոֆ․ Ալեքսան Պէզճեանի, որդին՝ ուսուցչապետ եւ յետոյ ազգապետ Ջենոբ Պէզճեանի : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ նոր տեսակի հիւլէական զէնքեր փորձուեցան, «Թանկագին արդիւնքներ ձեռք բերելով » :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Գ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ա.

Գրողների Միութեան Գ. Համագումարի բացումը կատարուեցաւ Յուլիս 21ի երեկոյեան, եւ փակուեցաւ 25ին։ Չորս օրէն աւելի տեւած է Համագումարը, բայց Երեւանի թերթերու մէջ երեւցած տեղեկութիւնները խիստ համառօտ են, այնպէս որ դժուար է անոնց հիման վրայ լրիւ գաղափար կազմել կատարուած աշխատանքներու մասին։

Բացումը կատարեց Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահը՝ Ա. Իսահակեանը։ Ներկայ էին հայ գրողներէ զատ, Խ. Միութեան գրողներու բազմանդամ պատուիրակութիւնը (դելեգացիա), գլխաւորութեամբ վարչութեան քարտուղար Կ. Սիմոնովի, Թատերագիր Շտէյնի, Սուրկովի, Լուկոնինի եւ ուրիշներու։ Ասոնք Համագումարին կը մասնակցէին ոչ իբրեւ հիւրեր, այլ իբրեւ անդամներ, եւ, ինչպէս կ'երեւի իրենց ելոյթներէն, ղեկավար դեր կատարած են Համագումարին մէջ։

Իբրեւ հիւրեր, ներկայ էին եւ ողջոյնի խօսք ըսին Ուկրայնայի, Բելոռուսիայի, Վրաստանի, Ազրբէջանի, Ուզբէկստանի, Լեթոնիայի, Լաթվիայի, Ղազախստանի, Տաճիկստանի, Թուրքմէնիայի, Դաղստանի, Կարարդինիայի, ինչպէս նաեւ Լեհաստանի, Բուլղարիայի եւ Ռումանիոյ գրողները։

Համագումարին հաշուետու զեկուցում տուաւ Գրողներու Միութեան վարչութեան գործունէութեան մասին վարչութեան պատասխանատու քարտուղար Գ. Բորեան։ (Գրողներու Միութեան մէջ իսկական ղեկավարը ոչ թէ Միութեան նախագահն է, այլ վարչութեան պատասխանատու քարտուղարը)։

Քննութեան ենթարկելու համար սովետահայ գրականութեան «արդի վիճակը եւ խնդիրները», Համագումարը լսեց նաեւ երեք զեկուցումներ՝
« Սովետահայ արձակը 1946 – 1954 թ.թ. ժամանակաշրջանում», (Ս. Աղաբաբեան), « Սովետահայ պոէզիան 1946 – 1954 թ.թ. ժամանակաշրջանում (Հր. Թամրազեան), « Սովետահայ գրաքննադատութեան եւ գրականագիտութեան մի քանի խնդիրների շուրջը» (Էդ. Թոփճեան)։

Այս զեկուցումներէն ոչ մէկը հրատարակուած է թերթերուն մէջ։ Չէ տրուած նոյն իսկ անոնց համառօտ բովանդակութիւնը։ Անոնց մասին շատ աղօտ գաղափար կարելի է կազմել զեկուցումներէ վերջ տեղի ունեցած «մտքերի փոխանակութիւնից», որ նոյնպէս ներկայացուած է վերին աստիճանի համառօտ եւ երբեմն նոյնիսկ աղճատ ու թերակատար։

Եթէ բաղդատենք Հայաստանի գրողներու այս տարուան Համագումարը 1946ի Համագումարին հետ սար ու ձորի տարբերութիւն կը գտնենք անոնց միջեւ։

Հայաստանի Գրողներու Բ. Համագումարին (1946) հայ բոլշեւիկները ամէն կերպ ջանացին համահայկական հանգամանք տալ։ Անոնք, ինչպէս յայտնի է, այդ համագումարին մասնակցելու հրաւիրեցին գրողներ նաեւ արտասահմանէն։ Ճիշդ է, ընտրութիւնը կատարեցին իրենք եւ կատարեցին բոլշեւիկեան դրութեամբ, սակայն փաստ այն է, որ արտասահմանեան գրականութիւնը այս կամ այն կերպ հաշուի առնուեցաւ ու ճանաչուեցաւ Հայաստանցիներու կողմէ, եւ նոյնիսկ համագումարի օրակարգի հարցերէն մէկը դարձաւ (Էդ. Թոփճեանի զեկուցումը արտասահմանի հայ գրականութեան մասին)։

Այժմ ոչ միայն արտասահմանէն ոեւէ գրող չհրաւիրուեցաւ իբրեւ անդամ մասնակցելու Գ. Համագումարին, այլ որեւէ խօսք չէ եղած արտասահմանի գրականութեան մասին։

Տարբերութիւնը աչքի կը զարնէ նաեւ Գ. եւ Բ. Համագումարներու աշխատանքներու մասին սովետական թերթերու մէջ տպուած համառօտութեանց միջեւ։

Նախկին համագումարի մասին ընդարձակ համառօտութիւններ տպուեցան խորհրդահայ թերթերուն մէջ։ Զեկուցումները լոյս ընծայուեցան գրեթէ լրիւ սղագրութեամբ։ Գոհացուցիչ էին նաեւ փոխանակուած կարծիքներու վերաբերեալ տեղեկութիւնները։

Այս անգամ, ինչպէս նշեցինք, պարագան տարբեր էր։ Գրողներու Գ. Համագումարի համառօտութիւնը այնպիսի ձեւով մը հրատարակուած է խորհրդահայ թերթերուն մէջ, որ կարծես թէ խօսքը կը վերաբերի դիւանագիտական գաղտնի ժողովի։

Գրողներու Գ. Համագումարը, որքան կարելի է դատել կարդացուած զեկուցումներու վերտառութիւններէն, մասնակցողներու եւ հակաճառութեանց մասին տպուած համառօտութիւններէն եւ յարակից նիւթերէ, զբաղեր է սովետահայ գրականութեան «արդի վիճակով ու խնդիրներով», այսինքն «քննարկեր է» սովետահայ արձակի, բանաստեղծութեան, թատերական գրականութեան եւ գրական քննադատութեան վիճակը։ Բնականաբար, Համագումարի մէջ խօսք եղած է նաեւ Գրողներու Միութեան վարչութեան գործունէութեան, ինչպէս եւ Միութեան մէջ տիրող գրական բարքերու ու մթնոլորտի մասին։

Սովետները ունին վերջնական կարգ մը ամէն տեսակ հարցերու քննութեան համար։ «Քննարկել» հարց մը, կը նշանակէ խօսիլ այն վիճակի մասին, որուն մէջ կը գտնուի այդ քննարկելի հարցը։ Իսկ այդ վիճակի մասին բոլոր բոլշեւիկները կը խօսին դասական դարձած ձեւով մը։ Նախ ընդհանուր, բայց պարծենքոտ քանի մը արտայայտութիւններով կը մատնանշեն դրական կողմերը, կամ, ինչպէս իրենք կ'ըսեն՝ «ձեռք բերած նուաճումները», ապա հատու «սակայն»ով մը կ'անցնին բացասական կողմերուն, որ կը կոչուի « քննադատութիւն » եւ « ինքնաքննադատութիւն »։

Այսպէս եղած է նաեւ սովետահայ գրականութեան «արդի վիճակի եւ խնդիրների » քննութիւնը Գ. Համագումարի մէջ։ Անոնք, օրինակ, բանաստեղծութիւնը («սովետահայ պոէզիան»), որի « զարգացման կարեւորագոյն հարցերին նուիրում է իր ելոյթը » ռուս բանաստեղծ Լուկոնինը։ Ահա անոր ելոյթը, ինչպէս որ այն տրուած է «Ս. Հ.»ի մէջ (Յուլիս 25).— «Ընդգծելով պոէզիայի հարցերի Հ. Թամրազեանի տուած զեկուցման դրական կողմերը, կը գրէ կէնտկոմի օրկանը, Լուկոնինը միաժամանակ նշում է սակայն, որ զեկուցողը չխորացաւ պոէզիայի թերութիւնների բուն պատճառների մէջ։ Այնուհետեւ քննադատելով Գ. Բորեանի, Գ. Սարեանի, Յովհ. Շիրազի, Ն. Զարեանի առանձին գործերը, Լուկոնինը ցոյց է տալիս, որ սովետական պոէզիայի թերութիւններից են մակերեսայնութիւնը, վերացականութիւնը եւ ռիտորիկան» (ճառաբանութիւնը)։ Շատ դէպքերում մեր բանաստեղծների գործերը ստացւում են անարտայայտիչ եւ թոյլ, որովհետեւ հեղինակները չեն կարողանում խորանալ կեանքի երեւոյթների մէջ եւ գեղարուեստօրէն պատկերել նրա էական կողմերը »։

Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՐԱՃՈՒՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

●

Ցորչափ ողջ էր « Սպարապետը » Սթալին, կը համարուէր ամէն ժամանակներու ամէնէն մեծ զինուորական հանճարը։ Ասպարէզով զինուորականները, մէջն ըլլալով ամէնէն պանծալիները, ստորադաս դեր մը կը կատարէին, եւ շատեր, որոնք ժողովրդական էին, կասկածելի կը համարուէին։

Անտոն Փիէռ, («Լը Մոնտ»ի ռուսագէտ աշխատակիցը, դիտել կուտայ թէ այսօր այդպէս չէ։ Բանակը եւ կուսակցութիւնը Խ. Պետութեան երկու կարեւոր սիւներն են։ Բերիայի ոչնչացումէն ի վեր, բանակը ջնջեց քաղաքական ոստիկանութեան բոլոր վտանգաւոր ուժերուն մրցակցութիւնը եւ անմիջապէս ներքին գործերու ամենազօր պաշտօնատունը (երկու գլուխներով էմվէտէ եւ էմկէպէ) դարձաւ նախարարութիւն մը ինչպէս միւսները։ Սերժ Քրուկլով, Բերիայի յաջորդը, չնչանակուեցաւ ոչ իսկ փոխ – վարչապետ։ Մարաջախտ Կոնիյեւն էր որ արտասանեց Բերիայի եւ իր մարդոց մահավճիռը եւ մարաջախտ Ժուկով իր տեղը գրաւեց զինուորական նուիրապետութեան գլուխը։ Իր վերերեւումը «Փրաւտա»յի մէջ 1946ի յաղթանակի իններորդ տարեդարձին առթիւ, կ'ապացուցանէ թէ համայնավար կուսակցութիւնը վերահաստատած է իր ամբողջ վստահութիւնը եւ ուզած է իր անձով պատուել կանոնաւոր բանակին ամբողջ սպայակոյտը։

Այսօր, զինուորականները կը զգան թէ իրենք անհրաժեշտ են, թէ իրենք վարչաձեւին վահանն են եւ իբրեւ վարձատրութիւն իրենց հաւատարմութեան, Կրեմլէն զիրենք սերտօրէն կը կապէ հանրային գործերու ղեկավարութեան։

Անոնց քաղաքական դերի կարեւորութիւնը չեշտուած է ոչ միայն անով որ մարաջախտ Բուլկանին, պատերազմական նախարարը, իբրեւ օգնական ընտրած է ասպարէզով պատերազմին ամէնէն նշանաւոր երկու մարաջախտները, Վասիլեւսքին եւ Ժուկովը, այլեւ իրենց դերին կարեւորութիւնը կը հաստատուի այս տարուան Գերագոյն Խորհուրդին ընտրութիւններով։

Անշուշտ, բաղդատելով Խ. Միութեան « խորհրդարան»ի երեսփոխաններու ամբողջ թիւին հետ (1347), զինուորականները փոքրամասնութիւն կը կազմեն, մօտ վաթսուն հոգի։ Բայց, համայնավար կուսակցութեան ընտրութիւնը հիմնուած չէ համեստ զինուորին կամ նաւազին վրայ։ Խորհրդային բանակը Գերագոյն Խորհուրդին մէջ մտած է իր լաւագոյն զօրապետներուն չքանչանափառ փաղանգով, այն սպաներով որոնք պատերազմի ատեն պիտի հրամայեն, ցամաքային, օդանաւային եւ ծովային ուժերուն։

Նախ կան տասնըչորս մարաջախտները։ Բանակին եւ նաւատորմին այս պետերը իրենց երեսփոխանի հանգամանքին կը միացնեն իրենց անդամակցութիւնը կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին։ Մարաջախտներ Վորոշիլով, Բուլկանին, Վասիլեւսքին, Կոնիէւը, Սոքոլովսքին իսկական անդամներ են, իսկ Բուտիյոնին, Ժուկովը, Տիմոշենկօն, Մալինովսքին, Մերեցքով, Կովորով, Բոկտանով, Նետելին, Վերշինին, փոխանդամներ։

Ծովակալ Կուզնեցով, նախկին ծովային նախարարը իսկական անդամ է Կեդր. Կոմիտէին, իսկ Բասիստին՝ փոխանդամ։ Մարաջախտներու այս ուղղակի մասնակցութիւնը համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական մարմիններու գործունէութեան մէջ, միակ բացառիկ պարագան չէ։ Միեւնոյն անձերը նմանապէս անդամ ընտրուած են կուսակցական մարմիններու, այն շրջաններուն մէջ ուր կը գործադրեն իրենց հրամանատարութիւնը։ Մարաջախտ Կոնիէվ, օրինակի համար, անդամ է ուկրայնական կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէին։ Տիմոշէնքօ անդամ է Բելոռուսիոյ Քաղաքական Բիւրոյին։

1954ի Գերագոյն Խորհուրդը իր դուռ –

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

●

Ճիշդ պէտք, որ 1918ի զինադադարէն ետք յիշատակներու շարք մը հրատարակեց Պոլսոյ «Վաղը» թուրք լրագրին մէջ(*), կը հաւաստէր թէ Հալէպի Իսլամներն ալ,— կ'ակնարկէ Արաբներուն,— մասնակցեցան տեղահանուած Հայերու ընծայուած այս օժանդակութեանց։ Կ'աւելցնէր նաեւ թէ արաբ հողատէրներ, իմացած ըլլալով որ իրենց ծննդավայրէն հանուած Հայերը զանազան անապատներ պիտի ղրկուին, օր մը խմբովին իրեն ներկայացան եւ առաջարկեցին զանոնք տեղաւորել իրենց հողերուն վրայ, ուր կրնային վիլայէթին տնտեսութեան բարգաւաճման ծառայող աշխատութեանց լծուիլ, փոխանակ ի զուր փճանալու անապատներուն երկայնքը։

Այդ առաջին օրերուն այնպէս կը կարծուէր թէ եղած տեղահանութիւնները պատերազմական պահանջմանց պատճառաւ տեղի կ'ունենան, համաձայն 1915 Մայիսին հրատարակուած օրէնքին, որ զին. իշխանութեանց իրաւունքը կուտար այլուր փոխադրելու այս կամ այն շրջանի ժողովուրդը։

Նոյն պատմութեան համաձայն, հողատէրները իրեն ներկայացան եւ առաջարկեցին որ տարագիրներէն անոնք զորս կարելի էր երկրագործական աշխատութիւններու յատկացնել, այր կամ կին, իրենց յանձնուին։ Զինքը վստահեցուցած էին թէ շատ լաւ պիտի խնամեն զանոնք եւ թէ անոնց ջանքերուն շնորհիւ մեծապէս կրնայ բարուոքիլ վիլայէթին տնտեսական կացութիւնը։

Բնականաբար, այն օրերու պետական տրամադրութեանց մէջ, կարելի չէր այս խնդրանքին գոհացում տալ։

Կը յիշատակեմ այս մանրամասնութիւնները, գաղափար մը տալու համար թէ ի՞նչ էր Հալէպի այն օրերու կացութիւնը։ Հայ գաղութը բազմաթիւ չէր անշուշտ, բայց տնտեսապէս զօրեղ։ Երբ Զօհրապ եւ Վարդգէս Հալէպ հասան, տեղւոյն Հայերը դեռ շատ հեռու էին լիակատար գաղափար մը ունենալէ թէ սկսած տարագրութիւնները ի՛նչ նպատակով կը կատարուէին եւ ուր պիտի յանգէին։ Հալէպ բերուած առաջին տարագիրները կը պատկանէին կարգ մը կիլիկեան ոստաններու հայ ժողովուրդին, եւ տիրող կարծիքը այն էր թէ այդ տեղափոխութիւնը կը կատարուէր զինուորական գործողութեանց ապահովութեան ստիպման տակ, ինչպէս կը տրամադրէր 1915 Մայիսին հրատարակուած մասնաւոր օրէնքը, որ զինուորական իշխանութիւններուն կ'արտօնէր տեղափոխութիւններ կատարել պատերազմ. գործողութեանց շրջանակներուն մէջ։

Բայց շուտով, մանաւանդ երբ ներքին գաւառներէ տարագրուած կիներու եւ մանուկներու ողբալի կարաւաններուն մնացորդները մինչեւ Հալէպ հասան ամենազարհուրելի թշուառութեան մը մէջ, ոմանք գրեթէ կիսամերկ, իրենց հետ բերելով այրերու կոտորածներուն եւ իրենց սեփական գողգոթային ահաւոր պատմութիւնները, այն ատեն հասկցուեցաւ թէ եղածը սոսկ ռազմական գիծերու ապահովութեան համար նոր կարգադրութիւն մը չէ, այլ ընդհանուր հայ ժողովուրդին բնաջնջման միտող ծրագրի մը գործադրութիւնը։

Թէ՛ Վարդգէս եւ թէ՛ Զօհրապ հետաքրքիր էին օրուան լուրերուն։ Բայց կը խուսափէին Հայերու հետ տեսնուելէ, վախնալով որ իրենց պատճառաւ անոնք փորձանքի կը մատնուին։ Օթէլին մէջ, ոստիկան մը կը հսկէր միշտ որպէսզի մասնաւոր արտօնութիւն չունեցող ոեւէ անձ անոնց հետ չհաղորդակցի։

— Զօհրապ, Ֆիքրի պէյի կողմէ արտօնուած էր ուզած ատենը երթալ Օթէլ Պարոն, ուր յաճախ կը մնար ճաշի։ Պարոնը կ'ըսէր թէ չէն կոչնական մը չէ։ Օր մը շամփանեա կը բանայ։ Զօհրապ կը հրճուի, մտաբերելով իր երբեմնի կենցաղը, բայց յանկարծ կը տխրի գիտակցելով իր կացութեան եւ ձեռքի բաժակը վար կը դնէ առանց կաթիլ մը խմելու։

Աօ հասարակ ոստիկան Տուրսունն էր որ օթէլին մէջ հսկողութեան կը յատկացուէր։ Այս Տուրսունը Ֆիքրի պէյի հետեւորդ ոստիկանն էր, եւ Ֆիքրի պէյ մեծ վստահութիւն ունէր անոր վրայ։

25 օր մնացին Հալէպ։

Երբ Զօհրապ Ճէմալ փաշայի ուղղուած նամակը գրեց, երկուքն ալ գացին Օթէլ Պարոն եւ տեսնուեցան փաշային հետ։

— Մեկնած ատենին շատ դրամ չունէին։ Վարդգէսի 20 ոսկի ղրկուած էր Պոլսէն, բայց դեռ չէր հասած Հալէպ ու չկրցաւ առնել։ Պարոնը իրեն վճարեց այդ գումարը։

Վարդգէս առ հասարակ զուարթ կը մնար եւ երբեմն կը կատակէր։ Օր մը ըսեր էր Տոքթ. Գըլըճեանի.—«Տոքթոր, ես 7 տարի է որ ձրի կ'ապրիմ, հոգս չէ, եօթը տարի առաջ պէտք է մեռնէի, բայց չմեռայ, եօթը տարի շահած եմ, եւ սակա բան մըն է։

(14) (Շար.)

(*) Աչքի առջեւ ունիմ լոկ Պոլսոյ այն ատենուան հայերէն թերթերէն «Բիւզանդիոն»ի եւ «Նոր Կեանք»ի մէջ հրատարակուած քաղուածներ։

ՏՈՄՍԵՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ ՄԸ

★

— Յարգելի Տեարք, ժողովը բացուած է: Մեր այսօրուան օրակարգին նիւթն է — «Մեր վարժուհին ամուսնանալո՞ւ է թէ ամուսնանալու չէ»: Բայց, նախ կարդանք նախորդ ժողովին ատենագրութիւնը:

— Կարդալու պէտք չկայ. ժամավաճառութիւն է.

— Շատ ալ պէտք կայ. դուն քու գըլխուդ հրամաններ մի տար ...

— Հրաման չըրի, առաջարկ ըրի ...

— Դուն քու առաջարկներդ ալ հրամանի ձեւով կուտաս, որովհետեւ դրամ ունիս:

— Յարգելի ժողովականք, վէրար չվիճաբանուրենք ...

— Կը ներէք եա, ատենագրութի՞ւնս ինչ է. ամօթ չէ եա, չեմ գիտեր ...

— Ատենագրութիւնը նախորդ ժողովին անցուդարձը կուտայ, կարդալու ենք որ տեսնենք թէ ճիշդ արձանագրուա՞ծ են ...

— Տէր Ատենապետ, կը բողոքեմ, որովհետեւ իմ արժանապատուութիւնս ոտնակոխ ըրիք. ես քսան տարի է ատենադպիր եմ եւ տող մը բան սխալ գրած չեմ ...

— Ես չըսի թէ գրած էք ...

— Այդպէս ըսել ուզեցիք ...

— Իրաւունք ունի, ներողութիւն խնդրեցէք ...

— Ո՛չ, մի խնդրէք ...

— Եղբայր, մի երկնցնէք, կարդացէք, թող լմննայ ...

— Կարդալու չկարդալու որոշումը դուն պիտի չտաս ... Լռէ:

— Քուէի դրէք ...

— Սիրելիներ, ատենագրութիւնը կարդալու, չկարդալու խնդիրը քուէի չի դրուիր ...

— Դնես նէ կը դրուի, չատ գլուխ մի բռներ ...

— Տիար ատենապետին դիտողութիւնը օրինական է ...

— Ապօրինի է ... ինծի օրէնքի դաս մի տաք. ես քառասուն տարի կ'ընէ ժողովներու մէջ եմ ...

— Ատոր համար է որ մարդ չես եղեր ..

— Քուէի դրէք. թող ժողովը որոշէ թէ օրինակա՞ն է թէ ոչ ...

— Մենք համաձայն ենք ...

— Մենք դէմ ենք ...

— Եթէ քուէի դրուի, որոշումը պա՞րզ մեծամասնութեամբ պիտի տրուի թէ երկու երրորդի ...

— Պարզ ...

— Ոչ, երկու երրորդի ...

— Գաղտնի՞ քուէարկութեամբ թէ ձեռամբարձ ...

— Գաղտնի ...

— Ոչ, ձեռամբարձ ...

— Այդ կէտն ալ քուէի դրէք ...

— Ոչ. միայն առաջին խնդիրը:

— Երկուքին համար ալ քուէ պէտք է ..

— Այդ խնդիրն ալ քուէի դրէք:

— Եղբայր, մինչեւ հիմա ատենագրութիւնը կարդացած ,լմնցած կ'ըլլայինք. աս ինչ խայտառակ ժողով է ...

— Կը բողոքեմ, Տիար ատենապետ. ժողովին պատիւը մէկ փարայի ըրաւ. կախակայեցէք ...

— Այո, կը պահանջենք ...

— Մենք չենք պահանջեր ...

— Քուէի դրէք ...

— Ազդարարեցէք, կը բաւէ ...

— Չի բաւեր. քուէ կ'ուզենք ...

— Կրցածնուդ չափ ուզեցէք, տուող չկայ ...

— Փորձեցէք որ պոյերնիդ տեսնենք ..

— Յարգելի Տեարք, ժողովը փակուած է ...

— Ճանըմ, բացուա՞ծ էր որ ըլլայ ես կը փակես կոր ...

— Ես փակեցի, փակուեցաւ. յաջորդ նիստը ամսուն եօթին՝ նոյն օրակարգով. երթաք բարով ...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՄԵՐԳ

ՊՈՌՏՕ, 10 Սեպտ. — Մեր գաղութին համար, Օգոստոս 30ը երգի փառաբանութեան օր մը եղաւ շնորհիւ Վիէնի երգչախումբին որ Լուռտէն վերադարձին հոս հանդիպեցաւ: Ամբողջ գաղութը ներկայ էր Աթենէի սրահը:

Հազիւ երկու ժամ հանգչած, բեմին վրայ են, բոլորը, սպասելով իրենց ղեկավարի ազդանշանին: Եւ ահա հայ երգը կը հոսի բոլորի սրտերէն ներս: «Ելնեմ ման գամ», «Յիշում եմ» Գր. Սիւնի: «Հօռօլօ» Կ. վարդապետ, «Արահօ դուԹանբրդ» Կ. վարդապետ: «Հօյնար» Բարսեղ Կանաչեան, Կ. Վ.: Այս բոլոր խմբերգները ունկնդրեցինք յուզումով եւ ապրեցանք հոգեկան վայելքով մը: Պահ մը մենք զմեզ նկատելով հայրենի լեռներըն ու դաշտերը, շրջապատուած՝ մեր մշակներով: Օր. Արաքսի Մուրատեանի մեներգէն վերջ երգչախումբը իր «Յիշեսցուք»ով, Գ. Ալէմշահ, «Սուրբ Սուրբ»ը եւ «Հայր Մեր»ով, Մ. Եկմալեան, մեզ փոխադրեց Հայ. Եկեղեցին:

Օտարութեան մէջ խանձուած հոգիները միայն «Մայր Արաքսի» ջուրով կարելի էր մարել: Ֆրանսա ծնած ու մեծցած երկսեռ խումբը քնքշութեամբ եւ ցասումով երգեցին «Մայր Արաքսի»ն, հին հին դարուց յիշատակներ արթնցնելով ներկաներու մտքին մէջ:

Երգեցէք եւ միշտ երգեցէք, հայկ. երգը, դուք սիրցնել պիտի տաք ձեր հասակակիցներուն, հայկական երգը հայութեան բոյրը կուտայ եւ կ'արծարծէ ոգին: Հայերէն երգելով է որ Հայ պիտի մնաք այսուհետեւ: Որովհետեւ օտար միջավայրին մէջ ոչ մէկ բան կը խօսի մեզի մեր հայրենիքէն: Հետեւեցէք ձեր ղեկավարին, երաժիշտ վարդապետին՝ որ յարատեւօրէն ջքնելով կ'ուզէ խանդավառութիւն ստեղծել եւ նպաստել մատաղ սերունդի հայեցի դաստիարակութեան:

Համերգին երկրորդ մասը սկսաւ «Մայր Արաքսի»ով, «Հօյ նազանըմ» Կարա Մուրզա: Տիկին Թաղէոսեան պարզ եւ սքանչելի առոգանութեամբ, վճիտ ձայնով երգեց «Իմ երգը» (Գ. Ալէմշահ), խանդավառ ծափերը ստիպեցին երգել նաեւ «Հայրենի գարունը» (Սրուանձտեանց): Եւ երգչախումբը շարունակեց երգել «Շուշօն» Բ. Կանաչեան, «Իմ հեռաւոր հայրենիք»ը Գ. Ալէմշահ: Վերջին խմբերգի ազդած յուզումը փարատեց «Անուշիկ եար ճան»ը, Գ. Ալէմշահ, իր աշխոյժ եւ զուարթ եղանակով մանաւանդ իբրեւ մեներգու հայկական դրօշմով երգեց Գաբրիէլ Զէյթլեան, ինչպէս նաեւ Օր. Ա. Ուզունեան:

Համերգին վերջաւորութեան Լեւոնեան վարդ. շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր ներկաներուն եւ յանձնախումբի անդամներուն (Կ. Վարդանեան, Մ. Յակոբեան, Ս. Գոնեալեան, Գ. Հալաճեան եւ Ա. Միքայէլեան) որոնք գործօն աջակցութիւն բերած էին համերգին արդիւնաւորման:

Վիէնի երգչախումբը մեր հոգիները լեցուց հայրենի յիշատակներով եւ հայրենասիրական բաբախումներով:

ՁԱԼԿԱՐԱՑԻ

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ

(Քաղուած Երեւանի թերթերէն)

★

ԴԵՐԵՆԻԿ ԴԷՄԻՐՃԵԱՆ յայտնած է Ռատիօ կոմիտէի թղթակցի մը թէ ներկայիս կ'աշխատի կազմել իր երկրորդ լիակատար ժողովածուն, որ պիտի բաղկանայ վեց հատորէ, իր հին եւ անտիպ ստեղծագործութիւններով: Որոշ բարեփոխումներ ըրած է «Վարդանանք» վէպին մէջ, որ այս տարի լոյս պիտի տեսնէ ռուսերէն եւ հայերէն լեզուներով, ներկայիս կ'աշխատի «Մեսրոպ — Մաշտոց» պատմական նոր վէպի մը վրայ: Իսկ բանաստեղծ Գէորգ Էմին յայտնած է թէ 1953էն բացի իր բանաստեղծութիւններէն ու թարգմանութիւններէն, որոնց մեծ մասը հրատարակուած է թերթերու եւ ամսագրերու մէջ այս տարի աւարտած է «Արարատի դաշտը» բանաստեղծութիւնը: Ներկայիս կ'աշխատի հրատարակութեան յանձնել «Երեւանի Լոյսերը» քնարերգական բանաստեղծութիւններու ժողովածուն»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ երիտասարդ երաժիշտներէն Խ. Միութեան մէջ համբաւ կը վայելեն բացի տաղանդաւոր Նիկոլա Չէմպէրճին, (վերջերս մեռած), Լեւոն Խոջա Էյնաթովը, «սիմֆոնիկ պարերու», հեղինակը, Վանօ Մուրատեան, Երեւանի երգահան՝ Յարօ Ստեփանեան, Աշոտ Սաթեան, Գրիգոր Եղիազարեան, Կարօ Զաքարեան եւ ուրիշներ: Երիտասարդութեան մէջ աչքի կը զարնեն պրոտաստոր ընդունակութիւններով օժտուած Ալեքսանդր Յարութիւնեանը եւ Արնօ Բաբաջանեանը: Այս երկուքը յաճախ միասին կ'աշխատին: Ալեքսանդր Յարութիւնեանի ստեղծագործութեան յատկանիշն է մեծածաւալ եւ գիւցազներգական կերպարներու երաժշտութեան եղանակի ճոխութեան եւ հայկական երգի բանահիւսութեան թարմ եւ կենսունակ կողմերու դրսեւորումը: Ան կը ներկայանայ իր աւագ եղբօր՝ Արամ Խաչատուրեանի արժանաւոր յաջորդը: Իր «Կանտատա հայրենի երկրի մասին»ը մեծ փառքի արժանացաւ: Հեղինակէ պրոտաստոր եղանակներ ձայնի համար, ջութակի եւ դաշնակի համար: Արնօ Բաբաջանեանի գործերը տրամաթիք հանդամանք ունին եւ երաժշտական կատարելութեան կը հասնին. օժտուած է դաշնակահարի պրոտաստոր ընդունակութիւնով: Ստեղծած է դաշնակի երկու քոնչէրթներ եւն.:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ լիակատար ժողովածուն հրատարակած է Երեւանի պետական հրատարակչականը:

...ները բացաւ նաեւ բազմաթիւ զօրավարներու եւ հրամանատարներու առջեւ, Խ. Միութեան զանազան մասերուն մէջ: Այսպէս, Բաղրամեան Լեթոնիոյ, Անտոնով՝ Վրաստանի, ուրիշներ՝ Մոսկուայի, Օտեսայի մէջ են.: Այս բարձրաստիճան սպաներէն շատեր ընտրուած են կուսակցութեան ղեկավար մարմիններուն մէջ: Զօր. Բաղրամեան, վերջին պատերազմին հերոսը, անդամ է Լեթոնիոյ Քաղաք. Բիւրոյին: Ուրիշ զօրավարներ եւս կը մասնակցին Կեդր. Կոմիտէներու եւ Քաղաք. Բիւրոներու:

Մէկ խօսքով համայնավար կուսակցութիւնը եւ դաշնակցային հանրապետութեանց կոմիտէները առաջնակարգ տեղ տուած են զինուորական պետերուն: Լաւագոյն յարաբերութիւններ կը տիրեն անոնց եւ քաղաքական նոր վարիչներուն միջեւ: Քաղաքային իշխանութիւնը հետզհետէ իր յոյսը կը դնէ կուսակցութեան մէջ առնուած զօրականներու հաւատարմութեան վրայ, իսկ այս վերջիններն ալ իրենց յոյսը դրած են կառավարութեան վրայ, բարձրացնելու համար զինուորին բարոյական կորովը, շնորհիւ ժողովուրդի ապրուստի մակարդակի բարձրացման ծրագրին:

ՕՆՆԻԿ. — Հայրիկ, ինչո՞ւ ճերմակ մազեր կան սեւ մազերուդ մէջ:

ՀԱՅՐԻԿԸ. — Ամէն անգամ որ չարութիւն ընես, մազ մը կը ճերմկի:

ՕՆՆԻԿ. — Հապա ինչո՞ւ մեծ հայրիկին մազերը ամբողջութեամբ ճերմակ են ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԵՏՔԸ...

●

Իբրեւ փոխարժէք՝ կառաջարկէ շատ լաւ տեսակի բէյք եւ Լըքի Սթրայք գլանիկներ: Մեծ հոգածութեամբ եւ գոհունակութեամբ ան կը դնէ իր թղթապանակին մէջ թուղթի կտորները, մանաւանդ անոնք որ ստացած էր Լուդվիգ Բրայերէն: Չէ՞ որ սպայի արիւն էր այդ: Ամերիկացիի փափաքով Լուդվիգ վիրակապի վրայ մատիտով կը գրէ վայրը, անունը եւ զօրամասը, որպէսզի ամէն ոք Ամերիկայի մէջ տեսնէ թէ գործին մէջ խարդախութիւն չկայ: Այսպէս թէ այնպէս՝ բէյքը թանչէ տառապող Բրայերի համար ուղղակի փրկութիւն էր:

Տիաղէն կը փորձէ իր ոսկի փաթոթները կլլեցնել Ամերիկացիին՝ իբրեւ Հինդենբուրգէն ստացած նուէր: Բայց ի զուր. փաթոթները այնքան աղտոտ են, որ ոչ ոք կը հաւատայ անոր:

Ամէնէն յաջող գործը սակայն կ'ընէ Արտուր Լեդերհոզէ. ան կը քաշէ կը բերէ «Երկաթէ Խաչ»երով լեցուն արկղ մը, զոր լքուած դիւանատան մը մէջ գտած էր: Իրեն պէս հանած վարած ամերիկացի մը, նոյն լիմոնանման դէմքով, կուզէ մէկ անգամէն ձեռք ձգել ամբողջ արկղը:

Բայց Լեդերհոզէ, աչքերը կոկցած, միայն կը դիտէ զայն երկար ու խորհրդալի նայուածքով: Ամերիկացին, նոյնպէս անշարժ ու երեւութապէս անհոգ, տեղի չի տար այդ նայուածքին առջեւ: Պատերազմէն ու մահէն վեր, հոս երեւան կուգայ բան մը, որ դիմագրաւած է ամէն ինչ — գործառնութեան ոգին:

Լեդերհոզէի հակառակորդը կը նկատէ շուտով, որ ինքը ոչինչ պիտի կրնայ ընել, վասնզի Արտուր ինքզինքը խաբել չի տար, խաչերու մաս — մաս վաճառումը, հարկաւ, աւելի ձեռնտու է: Այդպէս ալ կ'ընէ ան, մինչեւ որ արկղը ամբողջովին կը պարպուի: Անոր քով հետզհետէ կը կուտակուին այլեւայլ իրեր, մինչեւ իսկ իւղ, մետաքս ,հաւկիթ, ճերմակեղէն եւ դրամ, այնպէս որ առեւտուրի վերջը ինքը նպարեղէնի խանութի մը կը նմանի:

Մենք ճամբայ կ'իյնանք: Ամերիկացիները բացագանչութիւններով եւ ձեռքի շարժումներով ողջերթ կը մաղթեն մեզի: Ամէնէն՝շատ կը խլրտի Դրեզդէնի տասնապետը: Կոզլէ նոյնպէս յուզուած է. այնքան, հարկաւ, որքան որ այդ հնարաւոր է հին զինուորի մը համար: Ան հրաժեշտի քանի մը հնչիւններ կը քրթմնջայ ու կը թափահարէ ձեռքը. բայց կ'ընէ ատիկա այնպիսի ձեւով մը որ կարծես կը սպառնայ: Ապա կը դառնայ Բեթկէին.

— Խելքը գլուխնին տղաք են, այնպէս չէ՞:

Ադոլֆ գլխով հաւանութեան նշան կ'ընէ:

Լոելեայն կը շարունակենք մեր ճամբան:

Գիւղերէն անցնելու պահուն՝ բնակիչները կըհետեւին մեզի իրենց նայուածքներով: Տեղ մը՝ երկաթուղիի պահապանի տան պատուհանին առջեւ ծաղիկներ դրուած են: Լեցուն ստինքներով կին մը կը պարարէ իր զաւակը. կինը կապոյտ շրջազգեստ հագած է: Շուները կը հաջեն մեր ետեւէն: Ճամբու եզերքին աքլոր մը կը ցատկէ հաւի մը վրայ: Մենք կը ծըխենք՝ առանց բանի մը մասին մտածելու:

Լուդվիգ Բրայեր կ'ուտէ իր քէյքը: Ան այլեւս չի կրնար տանիլ մեր հացը. չափազանց շատ աղբ կայ անոր մէջ. իսկ Լուդվիգի ստամոքսը բոլորովին թուլցած է այլեւայլ դեղերէ: Ձնայելով որ Վայլը անոր տեսակ մը գաճէ ապուր տըւած է՝ աղիքները շաղախով պատելու համար, մենք այնուամենայնիւ ստիպուած ենք ամէն վայրկեան կենալ եւ հիւանդը թուփի մը ետեւ տանիլ: Ան կը հառաչէ ցաւերէ, վասնզի այլեւս միայն արիւն է որ կուգայ:

Քալել, քալել... Դաշտային հիւանդանոցներու գօտին: Մատակարարման հաստատութեանց գօտին: Պլատաններու մեծ պարտէզ մը: Ծառերու տակ պատգարակներ եւ վիրաւորներ: Տերեւները կ'իյնան ու կը ծածկեն զանոնք կարմիրով ու ոսկիով:

Հիւանդանոց մը հեղձուցիչ գաղերէ վընասուածներու համար: Ծանր հիւանդներ, զորս կարելի չէ փոխադրել: Կապոյտ, կանաչ եւ մեղրամոմի պէս դէմքեր .մեռած աչքեր թթուտէ աւրուած, հոնդացող, խեղդուող մահամերձներ: Ամէնքն ալ կ'ուզեն երթալ, կը վախնան դերի իյնալէ: Կարծես նոյնը չէ թէ ուր կը մեռնին:

Կը ջանանք մխիթարել զիրենք. ըսելով թէ Ամերիկացիներու մօտ աւելի լաւ սըննունդ կ'ունենան :Բայց անոնք մտիկ չեն ըներ ու շարունակ կը կանչեն որ հետերնիս առնենք զիրենք: Մէկ քանին, որոնք կրնան տակաւին շարժիլ, կը միանան մեզի ու կը փորձեն քալել իրենց դեղեւուն ոտքերով: Անոնք չեն հաւատար, թէ՝ Ամերիկացիները դեռ չեկած՝ կարելի պիտի լինի զիրենք ալ փոխադրել: Անոնցմէ մէկը արիւնհոսութիւն կ'ունենայ եւ չորս վայրկեան ետքը կը մեռնի:

Մեզի ուղղուած պաղատագին կոչերը սոսկալի են: Գունատ դէմքերը դուրսի պայծառ լոյսին մէջ այնպէս անիրական կը թուին ... Ամէնէն դէշը սակայն մօրուքներու պարագան է:

(Շար.) Է. ՄԱՌԻԱ ՌԵՄԱՐՔ

ընկերակցիլ ազատ աշխարհին։ Եւ հաստատեցին իրենց համոզումը թէ բոլոր ժողովուրդներու ապագային համար էական կարեւորութիւն ունի Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ դաշնակցային հանրապետութեան սերտ գործակցութիւնը, փոխադարձ վստահութեամբ։ Երկու նախարարները հաստատեցին թէ ներկայ կացութիւնը կը պահանջէ արագ գործունէութիւն եւ թէ նպատակայարմար է խորհրդաժողով մը գումարել մօտ օրէն, ճշդելու համար արեւմտեան երկու պետութեանց քաղաքականութիւնը այս հարցերու մասին »։

Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն, Ֆրանսայի վարչապետը բացորոշապէս հասկցուցած է Պ. Իտընի թէ համաձայն է որ Արեւմտեան Գերմանիան վերադինուի կա՛մ իբրեւ անդամ Պրիւսէլի վեցամեայ դաշինքին, եւ կամ իբրեւ անդամ Հիւս. Ատլանտեանի դաշինքին որուն կը մասնակցին 14 պետութիւններ։ Իրազեկի մը կարծիքով, ամէն բան կախում ունի տրուելիք երաշխիքներէն ։

Ուրիշ պաշտօնական զեկոյցի մը համաձայն, երկու նախարարները ընդունած են թէ էական է «սերտ եւ փոխադարձ վստահութեամբ տոգորուած գործակցութիւն մը Ֆրանսայի եւ արեւմտեան Գերմանիոյ միջեւ եւ թէ Ատլանտեան դաշինքը էական դեր մը կը կատարէ ամրապնդելու համար Արեւմուտքի ապահովութիւնը եւ աշխարհի խաղաղութիւնը »։ Խօսակցութեանց նպատակն էր գտնել այն մեթոտները որոնց շնորհիւ արեւմտեան Գերմանիան կրնայ լիովին ընկերակցիլ ազատ աշխարհին ։

...ՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԻՍՏՐԻՈՅ վարչապետը ճառ մը խօսելով, պահանջեց դեսպանախորհուրդ մը գումարել, դադրեցնելու համար երկրին զինուորական գրաւումը, որ մեծ վնասներ կը պատճառէ։ «Մենք կ՚ուզենք որ վերահաստատուին մեր ազատութիւնը եւ անկախութիւնը։ Մեր իրաւունքն է այդ, պարզ եւ անվիճելի։ Եթէ յառաջիկայ խորհրդաժողովը ձախողի, մեր կուսակցութիւնը պիտի դիմէ ժողովուրդին, որպէս զի ան որ գերմարդկային համբերութիւն մը ցոյց տուաւ իբր տասը տարիէ ի վեր, գերագոյն պայքարը մղէ իր ազատութեան համար »։

ԵԳԻՊՏՈՍԷՆ հասած վերջին լուրերու համաձայն, պայքարը կը սաստկանայ Իսլամ Եղբայրներու ընկերակցութեան եւ կառավարութեան միջեւ։ Իսլամ եղբայրները պայքար կը մղեն ոչ միայն ազգային ,այլեւ միջազգային դետնի վրայ։ Գահիրէի թերթերը հրատարակեցին Դամասկոսի մէջ գումարուած ժողովի մը որոշումները։ Այդ առթիւ ալ Իսլամ Եղբայրները պահանջած են չեղեալ համարել անգլեւեգիպտական համաձայնութիւնը Սուէզի մասին եւ կարգ մը մեղադրանքներ կ՚ուղղեն կառավարութեան դէմ ։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ նոր ցնցումներ զգացուեցան Օրլէանվիլի մէջ (Ալժերիա), բաւական կարեւոր վնասներ պատճառելով ։ Շատ մը տուներ եւ պատեր փլան։ Ելեկտրականութիւնը եւ հեռաձայնը խզուեցան։ Կիսափուլ քաղաքը նորէն խուճապի մատնուեցաւ։

ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ կը շարունակէ դատել գերման զօր. Օպէրկը եւ մեղսակիցը՝ Քնոխըն։ Պաշտպան փաստաբաններու առարկութեան վրայ, պիտի քըննուին հետեւեալ կէտերը,— Ամբաստանեալները պատերազմական գերինե՞ր են, զինուորականնե՞ր թէ քաղաքային պաշտօնեաներ ։

ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾ ՄԸ

Հարաւային Լիբանանի հեծելանիւի շրջանային մրցման ընթացքին ծանր արկածի մը ենթարկուած է ժան Նալչաեան Սայտա – Շթորա (180 ք.) ճամբուն վըրայ։ Ծանօթ հեծելանուորդը 5 վայրկեան տարբերութեամբ առաջ էր արդէն Կարօ Մուրատեանի վրայ, երբ 35 քիլ. միայն կը մնար Շթորա հասնելու։ Անկումը այնքան ուժեղ եղած է որ Նալչաեան բաղմաթիւ վէրքեր ստանալով լքած է մրցումը, որուն բացարձակ յաղթականը կը նկատուէր արդէն ։ Խեղճ մրցորդը կորսնցուցած է իր չորս ակռաները եւ կզակէն, ծունկէն, շրթունքէն վէրքեր ստանալով հիւանդանոց փոխադրուած է ուշաթափ ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՓԻՐԼԵԱՆ (Ֆոէժիւս).— Ձենք ըստացած «Նոր Քնար»ի լաթակազմը ։

ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Արծիւ Մարզ. Միութեան կողմէ, ի յիշատակ իր հանգուցեալ նախագահ՝ ԶԱՒԷՆ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ։

Այս կիրակի ամբողջ օրը, Փրօվանսալի (Շըմէն տը լա Մատրակ Վիլ, Քապիւսէլ) դաշտին վրայ ։

Երկու վերջնական բաժակներ՝

1) Զաւէն Արզումանեանի բաժակ
2) Սէլէքթէնի բաժակ

Ժամը 9ին Սէ Ա էմ Օտտօ ընդդէմ Արծիւ, ժամը 10·30ին Լօռի ընդդէմ Հ. Մ. Ը. Մ., կէսօրէ վերջ ժամը 3ին եւ 4·30ին։

Կը հրաւիրուի ամբողջ հասարակութիւնը։ Երէց Արծուականները թող սոյն յայտարարութիւնը իբրեւ հրաւէր նկատեն ։

ԼԻՈՆԻ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵՆԷՆ

Լիոնի եկեղեցասէր եւ բարեպաշտ ժողովուրդը կը հրաւիրուի ներկայ ըլլալ այս կիրակի առաւօտ, լսելու համար Ալֆորվիլի հոգեւոր հովիւ Պարգեւ քհնյ. Մերճանեանի հանդիսաւոր պատարագն ու խօսքը։

ՊԱՏԱՐԱԳ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ պիտի պատարագէ Անուշաւան աբեղայ Զըլըեան ։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՄՈՆԻ ԴՊՐՈՑԻ

Դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 1ին։ Ուսուցչուհին՝ Տիկին Ռ. Միստիք։ Կը խնդրուի ծնողներէն շուտով արձանագրել իրենց զաւակները Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ս. Մաքսուտեան կը ծանուցանէ թէ Սեպտեմբեր 19, կիրակին, հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցին իր ողբացեալ ամուսնոյն ՍԱՐԻՄ ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆԻ համար։ Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Մայր եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Մարսէյլի կեդրոնը իր հիմնած հայերէնի բացարձակապէս ձրի դասընթացքին (լեզու, պատմութիւն, աշխարհագրութիւն)։ Դ. տարեշրջանը պիտի վերսկսի 1 Հոկտ. Ուրբաթ օր, դասախօսութեամբ նախկին հ.ղինակաւոր ուսո ցիչ Մ. ԿԻՒՄՇԵԱՆԻ, Բարեգործականի լուսաւոր սրահին մէջ, 19ա, Ռիւ Վանթիւր, ամէն երեքշաբթի եւ ուրբաթ օրեր, ժամը 19–21 ։ Արձանագրուիլ բացումի օրը եւ դասերու ժամերուն, նոյն սրահին մէջ ։

ՈՒԽՏԻ ՕՐ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉԻ

Առնուվիլ լէ Կոնէսի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ, այս տարի ալ տեղի պիտի ունենայ մատաղի օրհնութիւնը ։

Արարողութեանց պիտի նախագահէ առաջնորդ Սերովբէ Ծ. վրդ. Մանուկեան, պատարագելով եւ քարոզելով ։

Կը խնդրուի մասնակցիլ նուիրահաւաքութեան, մատաղցու ոչխարներ գնելու համար։ Նոյնպէս հանդիսաւոր պատարագէն վերջ հոգեհանգիստ եկեղեցւոյ բարերարներուն համար ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Հ. Կարմիր Խաչի Օգն. Մարմինը Այրի Տիկին Եսթեր Տամլամեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի շընորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Պարոյր Թուրեանէ եւ Պ. Յակոբ Իփլիքճեանէ հազարական ֆրանք ։

ԾԱԽՈՒ Է

SURPRISE - PARTY

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի շրջանային վարչութեան հանդիպումը այս կիրակի ժամը 16ին, Ազգ. Տան թատերասրահին մէջ, 32 ռիւ տը Թրէվիզ։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները այս շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին, ծանօթ սրճարանը, 40պիս, Ռիւ էթիէն Տօլէ ։

Ի պատիւ նախկին վարչութեան ատենապետուհի Տիկին ... Թէյասեղանին ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի տեսչութիւնը կը հաղորդէ պաշտօնապէս, թէ յառաջիկայ 1954–1955 ուսումնական տարեշրջանի մուտքի թուականն է 23 Սեպտեմբեր, հինգշաբթի օր ։

Հետեւաբար, կը յանձնարարէ ծնողներու ուշադրութեան սոյն թուականը, խնդրելով որ նոյն օրը կէսօրէն վերջ անոնք իրենց որդիները, կազմ եւ պատրաստ, կանոնաւոր կերպով առաջնորդեն վարժարանի սեմէն ներս։

Մարսիլիա, Վալանս, Լիոն եւ շրջակայքը բնակողները պիտի ճամբորդեն խմբովին, շոգեկառքի հետեւեալ ընթացքով ։ 23 Սեպտեմբեր, շոգեկառք թիւ 52 կը մեկնի Մարսիլիայէն, առաւօտեան ժամը 11·40ին, Վալանսէն, կէսօրէն վերջ ժամը 14·36ին, Լիոնէն, կէսօրէն վերջ ժամը 16·02ին։ Կը հասնի Փարիզ, Կառ տը Լիոն, ժամը 21ին, ուսկից օթօփիւսմանով կը ժամանեն վարժարան ժամը 21·30ին։

×

Տրամադրելի տեղերը վերջանալու վըրայ են։ Կը խնդրուի ծնողներէն աճապարել ։

Մուրատեան վարժարանի այցելութիւնները, ամէն օր։

Direction Collège Arménien
26, Rue Troyon - Sèvres (S. O.)
Tél. : OBS. 18-28

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ.— Քանէն Պ. Պարոյր Ուճուղեան իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան տեսչութեան որ սրտագին աջակցութիւն ընծայած էր, իր մօրը հիւանդութեան ատեն ։

Այս առթիւ Հանգստեան Տան 500 ֆր. կը նուիրեն Տէր եւ Տիկին Զարեհ Մինասեան, փոխան ծաղկեպսակի։ Ստանալ «Յառաջ»էն ։

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան շրջանի (քաղաք եւ արուարձաններ) բոլոր ընկերները Սեպտեմբեր 25ին, Շաբաթ, ժամը ճիշդ 9ին, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 18 Սեպտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին ։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ ։

ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ յանձնախումբի անդամները սեփողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այս երկուշաբթի ժամը 6ին Ազգ. Տան մէջ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՇԱԿ ԷՋԵՐ, ՆԱՄԱԿՆԵՐ, ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ ԵՂԻԱ ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆԻ ։ Հրատ. Հայ Գրագէտներու Բարեկամներ։ Մատենաշար թիւ 18։ Ստուար հատոր մը ընտիր տպագրութեամբ։ 470 էջ։ Գին 1000 ֆրանք։ Ամերիկա՝ 3ուկէս տոլար ։ Հասցէ. —Գրատուն Պարսամեան, 46 Ռիւ Ռիշէ, Փարիզ (9)։

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Fondé en 1925 Tél.: PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆր. կամ 10 $, հատը 12 ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 19 SEPTEMBRE 1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7475 30e ANNEE
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2886

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՈՒՐԱՑՈՂՆԵՐԸ

Աշխարհաստասան փոթորիկի մը հետեւանքով, ամէն բան կորսնցուցինք, ճիշդ քառասուն տարի առաջ:

Կորսնցուցինք հո՛ղը: Լեռներն ու ձորերը: Դաշտերն ու գետերը: Գիւղերն ու քաղաքները: Ցիշատակարաններ դարաւոր: Գերեզմաններն անգամ:

Կորսնցուցինք անհաշուելի, թանկագին վաստակներ՝ ամէն ճակատի վրայ, — տնտեսական, ընկերային, քաղաքական եւ իմացական:

Ձգեցինք մեր ետին՝ աւելի քան մէկ միլիոն մեռելներու ջարդուփշուր ոսկորները:

Եւ նետուեցանք ծովէրէ ծով: Ինկանք եօթն անգամ եօթանասուն ափերու վրայ, նոր բոյներ կազմելու համար:

Մնաց միայն մայրենի լեզուն, իբրեւ գերագոյն սփոփանք՝ համատարած աւերածութեան մէջ:

Եւ ահաւասիկ ափ մը չոչորթներ կ'աճապարեն զայն ալ թաղել, յանուն «հայրենասիրութեան»:

Իրենց պատճառաբանութիւնը հեռաւոր կապ անգամ չունի բուն հայրենասիրութեան հետ:

Եւ սակայն, «կը պրոպագանդե՛ն»:

Պուքրէշի դաւանափոխ եւ դասալիք վարժապետները կը մրցին իրարու հետ, գոհարներ շողացնելով «Նոր Կյանք»ի յաջորդական թիւերուն մէջ:

Արդէն կարդացիք մաս մը հատընտիր նմոյշներ:

Շաբաթաթերթի վերջին թիւին մէջ (12 *Սեպտ.*), *ուրիշ յօդուածագիր մը, կարծեմ ուսուցիչ, ձայն կուտայ Քոնսթանցայէն.*

— « Հոկտեմբերեան մեծ յեղափոխութենէն յետոյ (ետոյ?), երբ հայ ժողովուրդն ալ ունեցաւ իր հայրենիքն ու սեփական պետութիւնը, այլեւս անիմաստ կը դառնայ երկու գրական բարբառներու գործածութիւնը, քանի որ Սովետական Մեծ Միութեան մաս կազմող մեր անկախ հայրենիքն այսօր ամէն կարելիութիւն ունի ձեւակերպելու եւ մշակելու իր պետական լեզուն»:

Երանելին չատ լաւ գիտէ թէ ինչ կը ներկայացնէ «պետական» կոչուած այդ լեզուն, մանաւանդ «հասարակական»ը, որ կը մշակուի Երեւանի տարիէ ի վեր, հետզհետէ այլափոխելով մայրենիքին դիմագիծը:

Գիտէ, քանի որ Պուքրէշի եւ Քոնսթանցայի դպրոցներն ու գրադարանները ողողուած են Երեւանէն փոխադրուած հրատարակութիւններով:

Եւ սակայն, իր կարգին ալ կը պղտորէ, ստորագրելով սա զարշելի քսութիւնները, ճակատ կազմելով իր միւս լուսաւորարներուն հետ.

— « Այս պայմաններուն մէջ՝ կանչել սփիւռքի հայութեան գործածած այժմու գրական բարբառին՝ բացասական դիրք բռնել հայ պետական լեզուին հանդէպ՝ պիտի նշանակէ անտարբերութիւն հայրենիքի այսօրուան շէնք իրականութեան հանդէպ եւ կամ թշնամական վերաբերմունք անոր նկատմամբ»:

Ճիշդ ու ճիշդ խալամական հաւատաքննութիւն:

Երեւանի մէջ պարտադրուած թխածոյ հայերէնը համարելով ուղղափառ դաւանանք, ո՛վ որ կը յամառի արեւմտահայ լեզուն գործածել, կը դառնայ կեավուր: Թշնամի կրօնի եւ հայրենիքի...

Ուրեմն, թաղե՛նք ինչ որ ունինք արեւմտեան ճակատին վրայ, իբրեւ դարաւոր վաստակ եւ մշակոյթ: Իբրեւ ներշնչման աղբիւր եւ լրացուցիչ տարր լեզուի զարգացման:

Թաղե՛նք եւ գոհանանք Երեւանի մէջ պարտադրուած պրոլետար հայերէնով:

Դեռ ուրիշ ստող–ուրացողներ կան, նոյնքան եւ աւելի անխիղճ եւ անպատկառ:

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԱ Կ'ՈՒԶԷ ՓՈՒԹԱՑՆԵԼ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒՄԸ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑԸ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԷ ԱՅՍ ՊԱՐԱԳԱՆ

ԻՆՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ ՊԻՏԻ ԳՈՒՄԱՐՈՒԻ

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը՝ Պ. Տըլըս հազիւ Պոնէն մեկնած, Արեւմտեան Գերմանիոյ կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, որ կը հաստատէ թէ համաձայնութիւն գոյացած է Գերմանիոյ գերիշխանութեան անմիջական վերահաստատման եւ վերազինման մասին:

Ահաւասիկ այդ զեկոյցը, որ մեծ զարմանք պատճառեց Փարիզի մէջ.—

«Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը եւ գերման դաշնակցային հանրապետութեան վարչապետը Սեպտ. 16ին եւ 17ին խորապէս քննեցին քաղաքական կացութիւնը Եւրոպայի մէջ: Խօսակցութիւնները տեղի ունեցան բարեկամական եւ սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ, ինչ որ յատկանիշն է երկու երկիրներու յարաբերութեանց: Խօսակիցները լիովին համաձայնեցան թէ եւրոպական միութիւնը այնքան կարեւոր է խաղաղութեան եւ ապահովութեան համար որ անոր իրականացման ջանքերը պէտք է շարունակուին վճռականօրէն եւ թէ այդ մեծ նպատակը պէտք չէ լքուի ձախողանքի մը հետեւանքով: Խօսակիցները համաձայնեցան թէ գերման գերիշխանութիւնը պէտք է վերահաստատուի կարելի եղածին չափ արագ: Նոյնպէս համաձայնեցան թէ Գերմանիան պէտք է իրաւունքներու կատարեալ հաւասարութեամբ մասնակցի հաւաքական ապահովութեան ցանցի մը: Երկու նախարարներուն կարծիքով, այս ծրագիրը, որ այնքան կարեւորութիւն ունի Գերմանիոյ եւ ազատ աշխարհի ճակատագրին համար, պէտք է քննուի կարելի եղածին չափ շուտ, շահագրգիռ կառավարութեանց հետ եւ պէտք է յանգի գործնական տնօրինութեանց, Ատլանտեան Խորհուրդի նախարարներուն հանդիպումէն առաջ»:

Ինչպէս կ'երեւայ, զեկոյցը բան մը չըսեր թէ ի՛նչ պիտի ըլլան երկու կառավարութիւնները, եթէ Ֆրանսա մերժէ Գերմանիոյ գերիշխանութեան վերահաստատումը եւ վերազինումը:

Հրատարակուած տեղեկութեանց համաձայն, պաշտօնական զեկոյցը խմբագրուած է գիշերանց, Տօքթ. Ատընաուըրի եւ իր մասնագէտներուն կողմէ եւ կարդացուած՝ երկու լեզուներով, Պ. Տըլըսի մեկնումէն առաջ: Ֆրանսական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ Պ. Տըլըս ուզած է 1. Ամրապնդել Տօքթ. Ատընաուըրի վարկը.— 2. Կարելի եղածին չափ ճշդել անոր տրամադրութիւնները. 3. Փութացնել կարգ մը ծրագիրներու գործադրութիւնը:

Ուրիշներ կը պնդեն թէ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը ուզած է իր դառնութիւնը յայտնել Ֆրանսայի հանդէպ, վճռական որոշումներ տալով Պոնի մէջ, առանց Փարիզ հանդիպելու:

Տեղական թերթերն ալ կ'եզրակացնեն թէ դժուարին կացութիւն մը ստեղծուած է Մենտէս–Ֆրանսի դահլիճին համար:

Պ. Տըլըս Լոնտոն հասնելով, գործի ձեռնարկեց նոյն արընթաց արագութեամբ: Իր այցելութիւնը տեւեց ութ ժամ, — մէկ ժամ կը հաշուեն օդակայանէն ժամանումը, երկու ժամ ճաշ Չըրչիլի եւ Իտընի հետ, Յուկէս ժամ ժողով Իտընի հետ, մէկուկէս ժամ հանդիպում ամերիկեան դեսպանատան եւ յետոյ նորէն օդակայան: Իսկ իբրեւ եզրակացութիւն՝ կարճ զեկոյց մը, որ կ'ըսէ թէ «անհրաժեշտ է արագօրէն գործել», լուծելու համար այն տագնապը որ յառաջ եկած է միացեալ բանակի դաշինքին ձախողման հետեւանքով:

Զեկոյցը կ'ըսէ թէ Պ. Պ. Տըլըս եւ Իտըն փոխադարձաբար լուսաբանութիւններ տալով իրենց վերջին այցելութեանց առթիւ, համաձայնեցան որ նախապատրաստական ժողով մը գումարուի մօտերս, քննելու համար թէ ի՛նչ մեթոտներով կարելի է գերման դաշնակցային հանրապետութիւնը ընկերացնել արեւմտեան ազգերուն հետ, կատարեալ հաւասարութեան հիման վրայ: Տակաւին յայտնի չէ թէ Մ. Նահանգները համաձա՞յն են բրիտանական բանաձեւին,— վերանորոգել Պրիւսէլի դաշինքը (1948), մէջն առնելով Գերմանիան եւ Իտալիան, իբրեւ միջոց Գերմանիան Ատլանտեան դաշինքին կապելու:

Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ «խիստ գոհացուցիչ» կը նկատեն Տըլըսի այցելութեան արդիւնքը: Կ'ըսուի թէ երկու նախարարները գրեթէ համաձայնած են գլխաւոր կէտերու մասին, թէեւ ուրիշներ բացասական կարծիք ունին այս մասին: Ամէն պարագայի մէջ, նշանակալից կը համարուին Լոնտոնի զեկոյցին համառօտութիւնը եւ երկու նախարարներուն զգուշաւորութիւնը:

Լոնտոն հասած ատեն, Պ. Տըլըս ըսաւ թէ «Մենք Մ. Նահանգներուն մէջ կը հիանանք այն նախաձեռնութեան եւ կորովին վրայ որով Պ. Իտըն պտոյտներ կատարեց հարցը լուծելու համար»: Յետոյ հաւաստեց թէ Ամերիկան կը հաւատայ անդլեւամերիկեան համերաշխութեան՝ մէջտեղ դրուած հարցերու քննութեան առթիւ:

Տըլըսի այցելութենէն ետք անգլ. դահլիճը բացառիկ նիստ մը գումարեց երկու ժամ տեւողութեամբ, եւ նոյն խորհրդապահութեամբ:

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Իններու խորհրդաժողովը պիտի գումարուի Սեպտ. 27ին, Լոնտոնի մէջ, ինչպէս առաջարկած էր Անգլիա:

ԻՏԱԼԻՈՅ *արտաքին նախարարը, Փիչչիոնի, հրաժարեցաւ, «լուսաւորելու պաշտպանելու համար» իր պատիւը, որ մեղսակից կը համարուի գեղանի կնոջ մը սպանութեան:*

❀ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ❀

«ԱՆՀԱՅՐԵՆԻՔ ՑԵՂԻՆ ԵՐԳԸ»

Արիւնաթաթախ կողքով հատորիկ մը, 39 էջ, մաքուր տպագրութեամբ: Հրատարակուած՝ Պէյրութ, Համազգայինի ընկ. տպարանին մէջ:

Վերջին էջին վրայ թուական մը, 1952–53 Դեկտեմբեր – Փետրուար: Ուրեմն գրի առնուած է երեք ամիսէն:

Երբ կարդաք, այն տպաւորութիւնը պիտի կրէք թէ յօրինուած է մէկ շունչով: Այնքան որ հոսուն են տողերը եւ ներդաշնակ:

Չսիրեցի նախ գրքոյկին վերնագիրը, յետոյ հեղինակին անունը:

«Անհայրենիք»ը ոչ միայն խորթ բառ է, այլ եւ չի համապատասխաներ իրականութեան:

Ամէն պարագայի մէջ, հայրենիք մը ունինք, բայց զրկուած ենք անոր ներկայութենէն:

Թերեւս աւելի ճիշդ պիտի ըլլար կոչել «հայրենազուրկ» եւ կամ պարզապէս «տարագիր» ցեղին երգը:

Իսկ անունը, Արմեպիլ, ամփոփումն է անուն–մականունի — Արմենակ Պիլէզիկճեան: Ճաշակի խնդիր:

Բանաստեղծութիւնը նախապէս լոյս տեսած է «Ակօս» պարբերականին մէջ:

Հայրենիքի կարօտով տոչորուն սիրտ մըն է որ կը բաբախէ, ամէն մէկ տողին մէջ.

Հին օրերուն, երբ փոքր էի տակաւին, — Թոտրներն ինձ հայրենիքս հարցուցին... — Հարցուցին քե՛զ, երկի՛ր, երկի՛ր իմ երազ,— Ու խնդացին, ծիծաղեցան ու զացին...

Այնուհետեւ, պատկերները իրարու կը յաջորդեն ինչպէս վճիտ առուակ մը:

Հեռու՝ երկրէն ու օջախէն հայրենի.— Տուներու մէջ ու պատերուն տակ խոնաւ— Գիշերները ծանր հեւքով կը լռանան... — Ցեղի մ'ամբողջ հոգին այնտեղ կը մխայ...

Շատերը ցեղին հոգին կը հարցնեն իրեն: Կը հարցնեն ցեղին սիրտը, ապա «Հայրենիքը վտարանդի Հայերուն»:

Եւ բանաստեղծին առջեւ ձեւ ու մարմին կ'առնեն ցիրուցան բազմութիւնները՝ «սա միգամած գիւղերուն մէջ հեռաւոր», ուր կ'աղօթեն օրն ի բուն, հայրենիքի կարօտով»:

Աղօթքն անոնց ոչ մէկ ստուած է լսած — Աղօթքն անոնց գիրքերու մէջ չէ գրուած...

Աստուածներն հայ՝ այնտեղ ամէն առաւօտ, — Երգ մը կ'երգեն, երգը ցեղին անվախճան, — Որ կ'ըլլայ հով, կ'ըլլայ արեւ ու աղօթք — Եւ կ'ողողէ սրտերն հզօր Նայիրեան:

Պատահաբար կ'արտագրեմ այս տողերը:

Շատ աւելի գեղեցիկ պատկերներ եւ տաղեր կան քերթուածին մէջ եւ կարելի է ծաղկեփունջ մը կազմել, արտասանութեան համար:

Տե՛ս, ալեզարդ ծերունիներն սա խոժոռ, — Որոնց դէմքին վրայ իրենց ստուերն են ձգած — Մեր լեռներուն կատարները ամպակուռ...

Կ'արժէ՞ խօսիլ կարգ մը վրիպումներու մասին, երբ գիտենք թէ 18 տարեկան տղու մը սիրտն է որ կը թրթռայ, իբրեւ առաջին կանչ...

ՎԱՀԷ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԽՈՐՀԻՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ծրագրուած խորհրդաժողովին պիտի մասնակցին Ֆրանսա, արեւմտեան Գերմանիա, Իտալիա, Պելժիա, Հոլանտա, Լիւքսէմպուրկ: Այս երկիրներու կէսէն աւելին կը մասնակցէր Պրիւսէլի ժողովին:

Ամէնքն ալ անհամբեր կը սպասեն այս խորհրդաժողովին, որ սերտ կապ ունի արեւմտեան Եւրոպայի ճակատագրին հետ:

Իրազեկներ գիտել կուտան թէ Պ. Մենտէս Ֆրանս բաւական յառաջ գացած է Իտընի հետ խօսած ատեն, գոհացում տալու համար անգլեւամերիկեան տեսակէտին՝ Գերմանիոյ վերազինման մասին: Այս պարագան բարենպաստ կը համարուի անոր համար որ, չատեր Ֆրանսայի վարչապետը պատասխանատու կը նկատեն միացեալ բանակի ծրագրին ձախողման համար: Եւ սակայն ամէնքն ալ կը հաստատեն թէ տակաւին մեծ դժուարութիւններ կան, վերջնական համաձայնութեան մը յանգելու համար:

Օրինակ, տակաւին ճշդուած չէ թէ ի՛նչ երաշխաւորութիւններ պիտի տրուին Ֆրանսայի, երբ վերահաստատուի Գերմանիոյ գերիշխանութիւնը, վերազինում կատարելու իրաւունքով: Պ. Պ. Մենտէս Ֆրանս եւ Իտըն խօսած են զանազան երաշխիքներու մասին, բայց դեռ ամէն բան պարզուած չէ:

Այս հարցին մէջ շատ բան կախում ունի Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին բռնելիք դիրքէն: Իրազեկներ կը կարծեն թէ Մ. Նահանգները կրնան սրտնեղիլ, եթէ Ֆրանսա միացեալ բանակի դաշինքը մերժելէ վերջ, ջուրը ձգէ Գերմանիոյ վերազինման երկրորդ ծրագիր մը: Իրենց կարծիքով, այդ պարագային դահլիճը կրնայ իյնալ, իր տեղը տալով միացեալ բանակի ծրագրին կուսակից կառավարութեան մը, որուն արտաքին նախարարը պիտի ըլլայ Պ. Ռոպէր Շումա՛ն: Եւ կամ, հանրապետութեան նախագահը կրնայ լուծել Ազգ.

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Գ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Բ.

Թերի եւ անկատար է Երեւանի գոյդ թերթերու համարատուութիւնը նաեւ թատերական գրականութեան շուրջ եղած վիճաբանութեանց մասին :

Ինչպէս յայտնի է Միութենական կոմկուսի Համագումարը սրբագործեց թատերական գրականութեան, կամ «պետական լեզուով» : Դրամատուրգիայի մասին նոր տեսակէտ մը, որուն համաձայն «անկոնֆլիկտ» (առանց բախումի) թատերականները, որ կը գրուէին մինչ այդ, բանադրուեցան եւ արտօնուեցաւ ու հրահանգուեցաւ գրել երգիծական երկեր, «բացատրելու» անոնց մէջ սովետական կեանքի բացասական երեւոյթներն ու տիպարները : Այդ նոր հրահանգին կիրառումը այնպիսի արդիւնք մը տուաւ, որ կուսակցութիւնը ստիպուեցաւ արագութեամբ յետս կոչել իր տուած հրահանգը : Խնդիրն այն է, որ կարգ մը թատերագիրներ, որոնց շարքին նաեւ սովետահայ թատերագիրներ (Ն. Զարեան, Ղարագիւլեան, Պապայեան, Բարսեղեան, Ջանիբէկեան) գրեցին թատերակներ, որոնց մէջ բացասական տիպարները աւելի կենդանի գոյներով էին նկարուած, քան դրական հերոսները : Այս անակնկալը ընտիպեց կենտկոմի արձակել նոր հրաման մը, որով կը յայտարարուէր, թէ «պարտիայի այն պահանջը թէ մեզ հարկաւոր են Գոգոլներ եւ Շչեդրիններ» (ռուս յայտնի երգիծաբան գրողներ) սխալ հասկցուեր է, «դրական հերոսը պէտք է դառնայ մեր գրականութեան հիմնական դէմքը, քանի որ նա հիմնական դէմքն է մեր կեանքում» : Այս հակասական հրահանգները դժուար լուծելի կնճիռ մը (պրոբլէմ) դարձուցին վերջին շրջանին գրուած թատերակներու գնահատման, ինչպէս եւ թատերական գրականութեան յետագայ զարգացման հարցը :

Հայաստանի գրողներու համագումարը չէր կրնար չզբաղիլ այս հարցով երբ կը քննէր սովետահայ թատերական գրականութեան վիճակը : Եւ հարցը քննուեր է համագումարի մէջ, ինչպէս կ'երեւի Շտէյնի, Սուրկովի եւ Ս. Թովմասեանի ելոյթներէն, բայց, ինչպէս ըսինք վերը, համարատուութեան մէջ այդ մասին եղած վիճաբանութիւնները տրուած են խիստ թերի եւ կրնանք ըսել նոյնիսկ աղճատ ձեւով :

Թատերական գրականութեան մասին առաջին անգամ ելոյթ ունեցեր է ռուս թատերագիր Ա. Շտէյնը (Մոսկուայէն) : Առաջնորդուելով կուսակցութեան վերջին հրահանգովը, ան նշեր է թէ «վերջին ժամանակներում սովետական դրամատուրգիայում երեւան եկան մի քանի արտասովոր գործեր, որոնք աղաւաղուած են ներկայացնում սովետական իրականութիւնը» : «Աղաւաղումը» այն է, որ բացասական տիպարները ներկայացուած են աւելի կենդանի գոյներով, իսկ դրական հերոսները, որոնք, անշուշտ, բոլշեւիկներ են, «միօրինակ են, անգոյն, զուրկ ռեւոլուցիոն յարձակողական թափից» : Այս արտասովոր թատերակներէն են, ըստ Շտէյնի, Գ. Տէր-Գրիգորեանի եւ Լ. Ղարաղէօզեանի «Վերածնունդ» եւ Ղարագիւլեանի «Գաղտնի գործիչը» թատերախաղերը :

Թատերագիր Արաքսմանեանը «նմանապէս նուիրեց իր ելոյթը թատերական գրականութեան եւ մասնաւորապէս երգիծական կատակերգութեան հարցերուն, կը գրէ «Ս. Հ.»ը (յուլ. 25), եւ առանձնապէս անդրադարձաւ այն խնդրին թէ «սատիրական կոմէտիայում» (երգիծական կատակերգութեան մէջ) դրական հերոս պէտք է լինի թէ ոչ» : Ի՞նչ պատասխան տուած է Արաքսմանեանը իր դրած հետաքրքրական հարցին, դժուար է հասկնալ այն համարատուութենէն որ տպուած է Երեւանի գոյդ թերթերուն մէջ : Ըստ «կոմունիստ»ի (25 Յուլիս) Արաքսմանեանը այս կարծիքը յայտնեց, «վերոյիշեալ հարցը չի կարելի կապել դրական հերոսի կերպար ստեղծելու պրոբլէմի հետ » : «Ս. Հ.»ի մէջ բերուած պատասխանը շարադրուած է ուղղակի այնպիսի ձեւով մը, որ կարելի չէ բան հասկնալ : « Նա (Արաքսմանեանը) յատկապէս ընդգծեց, կը գրէ «Ս. Հ.»ը (25 Յուլիս), այդ ժանրի գործերում դրական միջավայրի, հեղինակի դրական պաթոսի եւ դէպի բացասական երեւոյթների ակտիւ վերաբերմունքի անհրաժեշտութիւնը » :

Ահա նաեւ ռուս յայտնի դրագէտ Ե. Սուրկովի ելոյթը թատերական գրականութեան մասին :

« Իր ելոյթում, կը գրէ «Ս. Հ.»ը (27 Յուլիս), Ե. Սուրկովը նշեց, թէ սովետահայ դրամատուրգիան վերջին տարիներին որոշ նուաճումներ ունի : Այնպիսի պիէսներ, ինչպէս Ն. Զարեանի «Աղբիւրի մօտ»ը եւ «Փորձադաշտ»ը վկայում են սովետահայ գրականութեան մէջ երգիծական կոմէդիայի ժանրի (կատակերգութեան սեռի) զարգացման մասին : Հետաքրքիր (հետաքրքրական) եւ ժամանակակից կարեւոր թեմաներ են շօշափում նաեւ մի քանի այլ գործեր, ինչպէս Ս. Ղարագիւլեանի «Գաղտնի գործիչը», Ալ. Արաքսմանեանի « Փիղը պարում է» եւն : Սակայն (ընդգծումը մեր կողմէ՝ Ա. Խ.) այդ գործերը տառապում են գեղարուեստական լուրջ թերութիւններով » :

Արաքսմանեանի մասին Սարկովի յայտնած վերոյիշեալ բացասական կարծիքը տեսակ մը բանալի կը հանդիսանայ լուծելու համար այն գաղտնիքը, թէ ինչու Երեւանի թերթերը աղաւաղուած ձեւով ներկայացուցած են հայ թատերագիրի ելոյթը : Արաքսմանեանը, հաւանօրէն, դրական եւ բացասական հերոսներու մասին պարզեր է տեսակէտներ, որոնք խոտոր կը համեմատին կուսակցութեան վերջին հրահանգին եւ, միւս կողմէ, պաշտպաներ է իր թատերախաղերը, որոնք գրուած են համաձայն վերջին հրահանգի :

Կը թուի թէ, հակառակ համարատուութիւնը խմբագրողներու ջանքերուն — թաքցնել համագումարի մէջ տիրող մթնոլորտը — բաւական զգալատուք տեղի ունեցած է ճառախօսներուն միջեւ : Կարգ մը գրողներ, որոնց գործերը դասուեր են կենտկոմի կողմէ թոյլ երկերու շարքը, փոխանակ ինքնաքննադատութեան, դրաղեր են «ինքնագովութեամբ», պաշտպաներ են իրենց ստեղծագործութիւնները եւ քննադատեր են միւս գրողներու այն երկերը, որ կենտկոմի կողմէ յայտարարուած են իբրեւ յաջող գործեր :

Այսպէս վարուեր են Բ. Թափալցեանը, Ա. Գրաշին, Հմ. Սիրասը, Արշալոյս Սարոյեանը եւ մասամբ Ս. Վահունին :

Բ. Թափալցեանի «Պատերազմ» մեծ վէպը դասուեր է անյաջող գործերու շարքը : Իր կարգին Բ. Թափալցեանը յարձակեր է Հր. Քոչարի «Մեծ տան զաւակներ» վէպին վրայ՝ որու նիւթը նոյնպէս առնուած է վերջին պատերազմի շրջանէն, «յայտարարելով այդ գիրքը վերին աստիճանի անյաջող» : «Ս. Հ.»ը դժգոհ մնացեր է Թափալցեանի ելոյթէն եւ կը յայտնէ, թէ այդ ելոյթը «համագումարին բոլորովին չբաւարարեց» :

Գրաշիի ելոյթը նոյնպէս թերթի կողմէ կը յայտարարուի «անսկզբունք, համագումարին ոչնչով չօգնող» ելոյթ մը :

Սիրասի եւ Սարոյեանի ելոյթներու մասին Երեւանի թերթերը միեւնոյն մեթոդը կը կիրառեն : Փոխանակ բովանդակութիւնը տալու, կ'ընեն անոնց քննադատութիւնը : «Արձակագիր Հմ. Սիրասը եւ բանաստեղծ Արշ. Սարոյեանը, կը գրէ «Ս. Հ.»ը (Յուլիս 25), խիստ անքննադատ մօտեցնում դրսեւորեցին իրենց ստեղծագործութեան վերաբերեալ եւ ելոյթների մեծ մասը փաստօրէն յատկացրին այդ ստեղծագործութիւնների հասցէին ժամանակին եղած քննադատութեան ժխտմանը : Նրանք զբաղուեցին ինքնագովութեամբ» :

Ս. Վահունին քննադատեր է Գրողներու Միութեան վարչութեան եւ «յատկապէս նրա պատասխանատու քարտուղար Գ. Բորեանի աշխատանքի թերութիւնները» : Վահունիի ելոյթի այս մասէն գոհ մնացեր է «Ս. Հ.»ը, որովհետեւ արդէն որոշուած է եղեր Ս. Բորեանը չվերընտրել իր պաշտօնին մէջ : Սակայն Ս. Վահունին նաեւ ուրիշ կարգի քննադատութիւններ ըրած է, որոնցմէ դժգոհ մնացեր են կուսակցական ղեկավարները եւ այդ պատճառով ալ համարատուութեան մէջ չեն տուեր անոր բովանդակութիւնը եւ գոհացեր են հետեւեալ եղրափակիչ քննադատութեամբ՝ ուղղուած՝ Ս. Վահունիի եւ Սարոյեանի հասցէին : « Պէտք է նշել, կը գրէ «Ս. Հ.»ը թէ ինչպէս Վահունին, այնպէս ալ Սարոյեանը իրենց քննադատութեան մէջ մտցրին հիւանդագին չեշտ, որոշ իմաստով դեհակցրին քննադատութիւնը » :

Կուս. ղեկավարները դժգոհ են իրենց ելոյթներով նաեւ «որոշ ընկերներ, որոնց կողմից նկատուում է, կը գրէ «Ս. Հ.»ը (25 Յուլիս), անառողջ տենդենց (ձգտում)՝ օգտագործելով ամբիոնը, պաշտպանութեան տակ առնել ժամանակին արդարացի կերպով քննադատուած մի շարք գործեր » :

Վերի բոլոր օրինակները ցոյց կուտան, թէ համագումարին աշխատանքները ընթացեր են բաւականին անխաղաղ մթնոլորտի մէջ, թէ սկզբունքի հարցերու մասին միաձայնութիւն չէ եղած մասնակցողներու միջեւ եւ այդ պատճառով ալ Երեւանի թերթերը խուսափած են տալ համագումարի մէջ տեղի ունեցած անցուդարձերու իսկական եւ լրիւ պատկերը :

Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԽՄԲԱԳՐՈՒԻ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ «ՓՐԱՒՏԱ»Ն

Խ. Միութեան կուսակցական պաշտօնաթերթին ղեկավար մարմինը կը նմանի աւելի նախարարութեան մը քան թէ խմբագրութեան : Անշուշտ «խմբագրութիւն», այնպէս ինչպէս կը հասկցուի Փարիզի, Լոնտոնի կամ Նիւ Եորքի մէջ :

Եթէ թղթակիցներու թիւը կը հաշուեն 1500 երկաթէ վարագոյրէն անդին, եւ 500 նոյն անձեռնմխելի սահմանէն առդին, խմբագիրներու թիւը կը հասնի 350ի կոկիկ գումարին ... Եւ այս բոլորը, չորս էջէ բաղկացած թերթի մը համար :

Իւրաքանչիւր բաժին ունի պատասխանատու մը որ շատ սերտ յարաբերութեան մէջ է համապատասխան նախարարութեան հետ :

Երբ, օրինակի համար, Ռիօ տը Ժանէյրոյի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ սուրճին արտադրութիւնը այսինչ տարի 5 քիլօ աւելցած է,— այս եղելութիւնը կը փոխանցուի չորս իրաւասու խմբագրապետներուն : Այսինքն՝ անոնց որ կը զբաղին Հարաւային Ամերիկայի գործերով, պրագիլիական հարցերով, գիւղատնտեսութեան մասնագէտին, եւ վերջապէս՝ սրճագէտին : Իւրաքանչիւր դրասենեակ կը ստանայ լուրին պատճէնը, որ կը փոխանցուի խմբագիրի մը գրիչով, պատկան նախարարութեանց : Եթէ այս վերջինները միաձայն որոշեն որ լուրը հրատարակուի, բոլոր հանրապետութիւններու գիւղատնտեսական տեսչութեանց կարծիքը առնելէ վերջ, հարցը կը յղուի իրաւասու խմբագրապետին, որ ընդհանուր տեղեկագիր մը պատրաստելէ ետք զայն կը տեղաւորէ «Պրավդա» տետրին մէջ : Հասարակ խմբագիրի մը կ'իյնայ, այս բոլորէն վերջ ամփոփել

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

Երբ երկու աքսորականները նոր հասած էին Հալէպ, կուսակալը՝ Ճէլալ պէյ ուզեց իր տունը տանիլ զիրենք, բայց մերժեցին եւ իջան Օթէլ Պաղ էլ Ֆարաճ :

Ճէլալ պէյ օգտուելով Զօհրապի տկարութենէն, Տոքթ. Ալթունեանի հիւանդանոցը փոխադրել տուաւ զայն : Մինչ կ'աշխատէր յետաձգել անոնց մեկնումը : Քիչ ետքը պաշտօնանկ եղաւ եւ իրեն յաջորդեց Պէքիր Սամի պէյ, որ նոյնպէս լաւ վարմունք ունեցաւ տարագիր երեսփոխաններուն հանդէպ :

Վրայ հասաւ Ճեմալ փաշա : Զօհրապ եւ Վարդգէս տեսնուեցան անոր հետ : Փաշային մեկնումին յաջորդ օրն իսկ Պէքիր Սամի պէյ անոնց ըսաւ թէ պիտի մեկնին, փաշային հրամանով : Ֆիքրի պէյ, իր անձնական հետեւորդ փոլիսը՝ Տուրսուն անոնց ընկերացան : Երկու օր վերջ՝ Թաարոնէն հեռագրեց Տուրսունի որ մինչեւ Տիարպէքիր, ուր պիտի երթային, բնաւ չքաժնուի տարագիրներէն : Փոլիսը երբ Ուրֆա կը հասնի, կ'ուզէն ճամբել, բայց ան կը պնդէ, ըսելով թէ հրահանգ ունի մինչեւ Տիարպէքիր անոնց ընկերանալու : Այն ատեն կը վռնտեն զինքը, ըսելով թէ «քու պաշտօնդ մինչեւ հոս բերել եւ մեզի յանձնել էր» եւ կը յարեն .

— « Գնա ըսէ քու միւտիրիդ որ ասանկ բաներու չխառնուի, վերջը ինք գիտէ» :

Զմեկնած, Զօհրապ յաճախ Պէքիր Սամիի եւ Ֆիքրի պէյի արտօնութեամբ կուգար Օթէլ Պարոն : Օր մը կերակուրի վրայ մերժեց չամփանեա խմել : Յուսահատ էր եւ սիրտ չունէր :

*

ԾԱՆՕԹ.— Անտոնեան տեղ մը կը յիշէ թէ «Պէքիր Սամի պէյ անձամբ խորհուրդ տուաւ Զօհրապի եւ Վարդգէսի որ փախչին» : Յետոյ կը նկարագրէ փախուստի ծրագիր մը, որ մշակուած էր Արաբ յանդուգն երիտասարդի մը՝ Տոքթ. Թէվֆիք պէյի կողմէ :

Ահաւասիկ այդ ծրագիրը որ դժբախտաբար չէր ընդունուած երկու դժբախտ աքսորականներուն կողմէ, հասկնալի պատճառներով :

Պատմութեան այս մասը կը պարունակէ նաեւ նկարագրութիւնը այն քամնելի պայմաններուն որոնց մէջ Ուրֆա փոխադրուեցան երկու կալանաւորները, չարաչար սպաննուելու համար, համաձայն նախապէս պատրաստուած դաւադրութեան մը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի կարդաք յառաջիկային :

ՓԱԽՈՒՍՏԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Սպանութեան առաջին ակնարկութիւնները եղած են Դամասկոսի նախորդ արաբ երեսփոխան Շիւքրի պէյ էլ Ասալիի կողմէ, որ այդ միջոցին Հալէպի քաղաքային քննիչն էր (Միւլքիէ Միւֆէթթիշի), եւ որ օր մը, թաղապետութեան բժիշկներէն Տոքթ. Թէվֆիքի ըսած էր թէ Տաղաւարեանի խումբը որ Ուրֆա – Սեվէրէկ գծով ճամբայ հանուած էր դէպ ի Տիարպէքիր, պիտի սպաննուի անպայման եւ թէ այդ տխուր բախտը պիտի վիճակի նաեւ Զօհրապի եւ Վարդգէսի, որոնք նոյնպէս Տիարպէքիր պիտի ղրկուին :

Շիւքրի էլ Ասալի աւելցուցած էր թէ կը խօսի շատ վստահելի տեղեկութեանց վրայ հիմնուելով, եւ խորհուրդ տուած էր Տոքթ. Թէվֆիք պէյի կարելի եղած զգուշաւորութեամբ այս լուրը հասցնել Հալէպի հայկական շրջանակներուն :

Տոքթ. Թէվֆիք պէյ, նոյնպէս արաբ, եւ շատ յանդուգն ու ճարպիկ երիտասարդ մը, օգնականն էր Հալէպի թաղապետութեան բժշկապետ Տոքթ. Գըլըճեանի, որուն հետ կապուած էր մտերմութեամբ : Բնական է, կը խորհի նախ անոր իմացնել Շիւքրի էլ Ասալիի հաղորդած լուրը, բայց Տոքթ. Գըլըճեան չուզեր հաւատալ, եւ աւելի ապահովութեան համար կը դիմէ ուղղակի աղբիւրին :

— Տոքթօր, կ'ըսէ իրեն Շիւքրի պէյ էլ Ասալի, թերեւս չէք գիտեր որ Օսմ. խորհրդարանին մէջ երբ լեզուներու խնդիրը յուզուեցաւ, Զօհրապ մեր պահանջումներուն հակառակեցաւ՝ պաշտպանելով իթթիհատական դահլիճը որ կը մերժէր մեր ծրագիրը : Որքան ալ այն ատեն մեր դատը վտանգեց, մենք խորապէս կը յարգենք Զօհրապը : Անձնապէս կրնամ ձեզի հաւաստել որ ոչ Թուրքերուն, ոչ Հայոց, ոչ ալ մեր՝ Արաբներուս մէջ, երկրորդ Զօհրապ մը չկայ սա պահուս : Վստահ եղէք որ զինքը պիտի սպաննեն, եւ կրնամ նաեւ ձեզի աւելցնել որ օրուան կառավարութիւնը, Հայոց հետ իր հաշիւը տեսնելէ անմիջապէս վերջ, մեր վրայ պիտի իյնայ, եւ թերեւս ես ալ, ինչպէս ուրիշ շատ Արաբներ, Զօհրապի բախտակից ըլլանք :

Արդարեւ յաջորդ տարին Շիւքրի պէյ էլ Ասալի աւելի քան երկու հարիւր Արաբներու հետ պիտի դատուէր Ալէյի (Լիբանան) պատերազմական ատեանին առջեւ, իբր գործօն անդամ նախապատերազմեան շրջանին Սուրիոյ մէջ գոյութիւն առած « Էլ Լամէրքէզիյէ » (Ապակեդրոնացում) անջատողական կազմակերպութեան, եւ մահուան դատապարտուելով կախաղան պիտի հանուէր ուրիշ 36 յայտնի արաբ գործիչներու հետ : Ուրիշ 54 արաբ գործիչներ, նոյնպէս մահուան դատապարտուած, ձեռք չէին անցած :

(Շար.)

լուրը, եւ եթէ այդ օր թերթին մէջ տեղ կայ առաւելագոյն երեք տողով տալ:

Ամբողջ խմբագրութիւնը բաժնուած է 15 ճիւղերու: Առաջինը՝ որ ամենակարեւորն է, կը վերաբերի կուսակցութեան լրատուութեանց: Երկրորդը կը զբաղի միայն խորհրդային ճարտարարուեստով: Արտաքին քաղաքականութեան գրասենեակը, ութերորդ կարգի համեստ աստիճանին վրայ է: Արտ. աշխարհի գիւղատնտեսական եւ արուեստներու ճիւղերը հազիւ կրցած են գրաւել 14րդ եւ 15րդ տեղերը:

Հիմա հարց կայ ստեղծելու նոր սպասարկութիւն մը: «Պայքար վնասակար կենդանիներու դէմ՝» իր ստորաբաժանումներով: Կրծող կենդանիներ, վնասակար թռչուններ, աղտաբեր միջատներ..

«Փրաւտա» կը տպուի 2.500.000 օրինակ: Այս թիւը կրնար բազմապատկուիլ, եթէ թերթը վերապահուած չըլլար միայն բաժանորդներու. եւ կրնան բաժանորդագրուիլ միայն կուսակցութեան անդամները: Բայց պէտք է խոստովանիլ որ խորհրդային իշխանութեան պաշտօնական օրաթերթը կը փակցուի բոլոր քաղաքներուն մէջ ուր մասնաւոր տեղեր յատկացուած են պատերու վրայ: Աւելցնենք նաեւ թէ հինգ քաղաքներու մէջ միաժամանակ կը տպուի «Փրաւտա»ն: (Մոսկուա, Լենինկրատ, Քիեւ, Բագու եւ Նովոսիպերսք):

Խմբագրականները կ՚անցնին նախ, շատ մանրամասնուած ծրագրի ձեւին տակ, խմբագրապետներու ժողովին քննութեան բովէն: Երբ այս ժողովը հաւանութիւն յայտնէ, ձեռագիրը կը յղուի կուսակցութեան կոմիտէին, որ կը մերժէ կամ կ՚ընդունի: Այս վերջին պարագային, խմբագրականը թերթին յատուկ լեզուով գրելու պաշտօնն ունեցող խմբագիրը, ութ օրուան պայմանաժամ մը ունի, յօդուածը պատրաստելու: Թէեւ նիւթին վերլուծումը միշտ վերին մարմիններու ի յառաջագունէ հաւանութեան կ՚ենթարկուի, յօդուածը իր վերջնական ձեւին մէջ ալ, պէտք է կրկին անցնի կեդրոնական կոմիտէի հակողութենէն: Ահա թէ ինչու «Փրաւտա»յի խմբագրականները ժամանակավրէպ են ընդհանրապէս, եւ լոյս կը տեսնեն խնդրի մը ծագումէն օրեր վերջ:

Բայց անշուշտ, երբ հարցը կը վերաբերի անակնկալ դէպքի մը, (ներքին թէ արտաքին) խմբագրականը օրը օրին կը հանէ անստորագիր, Քաղաք. Բիւրոյէն:

Վերջին մանրամասնութիւն մըն ալ, Խ. Միութեան մէջ յօդուածագիրները անձնապէս պատասխանատու են իրենց գրածին, եթէ նոյնիսկ անստորագիր ըլլայ ան: Ամէն շեղում, կրնայ ծանր պատիժներու, մինչեւ անգամ գնդակահարման առաջնորդել հեղինակը:

Ա. Վ.–Ա.

ՏՈՄՍԵՐ

ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԴԵՐԸ

★

Որեւէ խորհրդարանի մէջ, երեսփոխան մը կը վայելէ կարգ մը բացառիկ առանձնաշնորհներ, որոնցմէ գլխաւորն է հասարակ մահկանացուն: Երեսփոխան մը կամ ծերակուտական մը կրնան, որեւէ նիւթի մասին, արտայայտուիլ իրենց նախընտրած ոճով ու բառամթերքով, պայմանաւ որ այդ ոճն ու այդ բառամթերքը փոխառած չըլլան սրճարաններէն ու կապելաներէն:

Դատարանին մէջ ալ, դատաւոր, ընդհանուր դատախազ կամ պաշտպան փաստաբան որոշ ազատութիւններ կը վայելեն եւ կրնան, եթէ ուզեն, շատ ծանր բառեր արտասանել՝ ամբաստանեալին կամ ամբաստանողին դէմ:

Երեսփոխան թէ ծերակուտական, դատաւոր թէ փաստաբան, վերջիվերջոյ, կը ծառայեն հանրութեան:

Վերոյիշեալներուն շարքին կարելի է տեղաւորել լրագրողը եւ խմբագիրը, որովհետեւ անոնք ալ, ի պաշտօնէ, կը ծառայեն իրենց պատկանած ժողովուրդին շահերուն:

Նորին Վեհափառութիւն Մամուլը պէտք է ըլլայ ազատ: Եւ ազատ է՝ ազատ հայրենիքներու մէջ:

Միայն մեր ժողովուրդն է որ կը փորձէ շղթայի տակ առնել իր խմբագիրներն ու իր յօդուածագիրները:

— Օրաթերթը թուղթի այն կտորն է, որուն վրայ, օրինակ քեզի պէս մէկը, իրարու քով կը շարէ օրուան քաղաքական լուրերը, ոճիր-արկածները, Հալէպէն դերասանուհիներուն ապահարզանի պատմութիւնները: Յետոյ քանի մը յօդուած ու քանի մը սիւնակ ալ ծանուցում: Լմնցաւ, գնաց ...

Այս մտայնութիւնը ունեցող «շատ գիտցող»ներ շատ կան մեր մինուճար աղբին մէջ:

Մամուլը, իր օրաթերթերով ու պարբերական հրատարակութիւններով, այն աչքն է, որ հսկողութիւն կը կատարէ ազգին գործերուն վրայ:

Մամուլն է որ կը բանաձեւէ հանրային կարծիքը: Մամուլն է, որ կը լուսաբանէ եւ կը լուսաւորէ իր ընթերցող հասարակութիւնը: Մամուլն է, որ ցորենը կը զատէ որոմէն: Մամուլն է, որ իր մատը կը դնէ սեւին կամ ճերմակին վրայ եւ կ՚առաջնորդէ հանրութիւնը:

Առանց մամուլին լուսարձակին, բազմութիւնը պիտի նմանէր ուղեկորոյս ճամբորդի մը:

Մի սպասէք որ մամուլը միշտ ծափահարէ հանրային այս կամ այն ձեռնարկը, բայց չքննադատէ: Մի սպասէք նաեւ որ միշտ քննադատէ ու երբեք չծափահարէ:

Մամուլը հանրութեան ծառան է, բայց ոչ անոր ստրուկը:

Խելք ունեցող ազգեր, բարձր պատուանդանի մը վրայ կը կեցնեն իրենց մամուլը եւ ականջ կուտան անոր ձայնին:

Ասիկա չի նշանակեր, անշուշտ, թէ ինչ որ մամուլը կ՚ըսէ ճիշդ է ու պատգամ եւ ինչ որ հանրութիւնը կ՚ըսէ՝ սխալ է եւ անիմաստ:

Թոյլ տուէք, ուրեմն, որ մեր թերթերը ազատօրէն արտայայտուին, երբ խնդրոյ առարկայ է ազգին շահը: Ու չարամտութիւն մի վերագրէք անոր, երբ ձեզի համար անհաճոյ տեսակէտներ կը յայտնէ:

Ազատութեան մասին ճառող ժողովուրդ մը այդ տարրական դասը սորված ըլլալու էր մինչեւ հիմա:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՄԵՐ ՊԱՅՔԱՐԸ

★

«Յուսաբեր» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ պարզելով մայրենի լեզուի հարազատութեան եւ ճոխացման համար մղուած պայքարը, կը յանգի հետեւեալ եզրակացութեան (11 Սեպտ).—

Կը կարծենք պարտք մը կատարած ըլլալ քանի մը պայմաններ մատնանշելով լեզուի մշակման համար:

ա) Մամուլը լեզուի ստեղծողը չէ. բայց լեզուի մշակն է: Մեզմէ վաթսուն-եօթանասուն տարի առաջ, Հրանտ Ասատուր եւ իր շրջանի հայագէտները իրենց անուրանալի նպաստը բերին աշխարհաբարի զարգացման: Առանց այս նպաստին՝ մենք այսօր լեզու մը պիտի չունենայինք թերեւս, այլ լեզուի պէս բան մը: Պահանջել, որ մեր մամուլը հոգ տանի լեզուի մաքրութեան, ճշդութեան (չենք ըսեր՝ գեղեցկութեան), իրաւունք մըն է ընթերցողին համար եւ պարտականութիւն մը, գրողին համար: Ի վերջոյ մամուլն է, որ լեզուն կը քանդէ կամ կը շինէ:

բ) Ուրիշ պահանջ մըն է պատրաստել «լեզուի ոստիկան»ներ: Հայր Արսէն Ղազիկեան ոստիկանի այս դերը կատարեց իր ժամանակին եւ որոշ բարեկարգութիւն մը մտցուց մեր աշխարհաբարին մէջ: Իր տեղը բաց մնաց սակայն, եթէ չհաշուենք «Արշակաւան»ի բաժինը, զոր մեր թերթերէն ոմանք սկսած են եւ կը շարունակեն («Նայիրի», «Յառաջ», «Հայրենիք»):

գ) Կարելի չէ ուսուցանել ոճի արուեստը, բայց կարելի է ուսուցանել լեզուի գիտութիւնը: Այս պաշտօնը պիտի կատարեն մեր դպրոցները: Հոն պիտի պատրաստուի սերունդը, որ պիտի շարունակէ պայքարը յանուն լեզուի մաքրութեան: Մեր հայկաբանները մեր վարժարաններէն պիտի գան եւ ոչ թէ Ֆրանսական լիսէներէն կամ ամերիկեան համալսարաններէն:

դ) Օրաթերթը չի կրնար լեզուի դասընթացք մը հաստատել: Այդ պարտականութիւնը կ՚իյնայ հանդէսներուն:

Գրականութեան, արուեստի եւ մտածման ծառայող ամէն հանդէս պէտք է սիւնակ մը յատկացնէ «լեզուի դասերու», ի պէտս զարգացելոց եւ ո չ– զարգացելոց:

ե) Հետամուտ ըլլալ նոր բառերով ճոխացնելու լեզուն, հաւատարիմ մնալով անշուշտ լեզուի ոգիին, բայց նաեւ յարմարելով ժամանակի պահանջներուն: Կարդալ մեր հին հեղինակները եւ օգտուիլ անոնց բառամթերքէն, շարադասութենէն, քերականութենէն, ուղղագրութենէն:

զ) Ուժ տալ օտար լեզուէ թարգմանութիւններու, աւելի ճկուն դարձնելու համար արդի աշխարհաբարը:

է) Պատրաստել հայ լեզուի քերականութեան դասագիրքեր եւ առձեռն բառարաններ, բծախնդիր ճաշակով եւ բարեխիղճ ընտրանքով:

ը) Օգտուիլ մեր գաւառական բառերէն ու ասոյթներէն, ուշադիր ըլլալով անշուշտ անոնց հայեցի դրոշմին:

թ) Ընդունիլ առաւադարձութեան հին օրէնքը, որ նուիրագործուած է մեր դասական հեղինակներուն կողմէ եւ որուն աւելի շատ հաւատարիմ կը մնան մեր արեւմտահայ գրողները:

ժ) Մանաւանդ ՄԻՕՐԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆ մտցնել մեր ուղղագրութեան մէջ, որպէսզի ազատինք նոյն բառը չորս ձեւով գրելու աններելի մեղքէն:

Կրնայինք այս տասը կէտերը նիւթ դարձնել առանձին ուսումնասիրութեան: Կը գոհանանք առ այժմ զանոնք ուշադրութեանը յանձնելով լեզուի գիտութեան հոգածու մեր գրողներուն:

Լեզուի պայքարը սրբազան պայքար մըն է:

ԾԱՂԻԿՆԵՐ ԻՐԱՆԻ ՊԱՐՏԷԶԷՆ

★

Գինի խմենք մեր սրտիկը մէկ զովանայ,
Հին օրերի ցաւն ու թախիծը մոռանայ.
Մարմնի բանտում զնդան դրած էս իմ հոգու
Խելքի շղթան, գէթ մի րոպէ թող թուլանայ:

Այս խաբէական աշխարհի տուած
Ոչ մէկ խոստումից, դու բան մի յուսար,
Նա սիրուհին է շատերի եղած
Մինչ քո ծնունդը, անվերջ, անդադար:

Որքան քաղցր ախորժալի
Քո մազերի հոտն է անոյշ,
Բայց առաւել բուրումնալի
Քո այդ հոգու հոտն է քնքոյշ:

ՀԱՖԸԶ

Թարգմ. Ա. Գրասիլնիկեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԵՏՔԸ...

●

Անոնք տարօրէն անկախ գոյութիւն մը կը պահեն, յամառ ու քմահաճ, արագօրէն աճելով ու տարածուելով փոսացած ծնօտներու շուրջը սեւ մամուռի պէս, որ կը սնանի նոյնքան ուժգնօրէն, որքան աւելի խոր կ՚իյնան երեսները:

Ծանր վիրաւորներէն ոմանք երախաներու պէս կը կարկառեն իրենց բարակ, զորշ թեւերը:

— Զիս ալ առէք հետերնիդ, ընկերներ, — կը մուրան անոնք, — չէ՞ք լսեր, զիս ալ առէք ...

Անոնց աչքերու խոռոչներուն մէջ արդէն խոր, օտար ստուերներ կը կծկուին, որոնց մէջէն բիբերը, խեղդուողներու նման, այլեւս դժուարութեամբ միայն երեւան կ՚ելլեն:

Միւսները լուռ են. կը հետեւին մեզի միայն իրենց նայուածքներով, որքան ատեն որ կրնան: Մէկը երես դարձուցեր է մենէ. պառկեր է փորի վրայ եւ գլուխը թեւերուն մէջ սեղմեր: Կրնայ ըլլալ որ չէր ուզեր մեզ տեսնել. կամ գուցէ գնդակի վէրք մը ունի յետոյքին եւ ստիպուած է այդպէս պառկիլ:

Կանչերը տակաւ կը նուաղին: Ճամբաները դանդաղօրէն կ՚անհետին մեր քովէն: Մենք ծանրաբեռնուած ենք շատ մը իրերով. չէ՞ որ տուն վերադարձողը հետը բան մը բերելու է: Երկինքէն ամպեր կախուած են: Կէսօրէն ետքը արեւը կը ճեղքէ զանոնք, ու ցարասիները՝ այլեւս միայն ցանցառ տերեւներով՝ կը ցոլանան ճամբու եզերքը անձրեւէ գոյացած լճակներու մէջ: Թեթեւ, օդաշունչ բոյր մը թառած է ճիւղերուն:

Երբ կը քալեմ, պայուսակը կռնակիս ու գլուխս հակած, ճամբու եզրին, վճիտ անձրեւաջրի մէջ կը տեսնեմ պայծառ, մետաքսային ծառերու պատկերը. եւ այս պատահական հայելիին մէջ ան աւելի ուժեղ է, քան իրականութեան մէջ: Գետնի թուխ մահիճին վրայ տարածուած է կտոր մը երկինք, խորութիւն եւ յստակութիւն. եւ ես յանկարծ կը սարսռիմ: Երկար ատենէ ի վեր առաջին անգամ կը զգամ նորէն, որ բան մը գեղեցիկ է. որ ասիկա պարզապէս գեղեցիկ է, գեղեցիկ ու յստակ. ահա այս պատկերը անձրեւաջրի մէջ, հոս, իմ առջեւս ... Եւ այս սարսուռի մէջ իմ սիրտը կը բարձրանայ վեր, վեր ... Վայրկեան մը ամէն ինչ կը լուծուի, կը չքանայ. ու այժմ միայն, առաջին անգամը ըլլալով, կը զգամ — խաղաղութիւն ... Կը տեսնեմ — խաղաղութիւն ... Կ՚ըմբռնեմ ամբողջովին — խաղաղութիւն.... Ճնշումը, որ մինչեւ հիմա ոչինչ ազատ կը ձգէր, տեղի կուտայ. անծանօթը, նորը թռիչ կ՚առնէ. որոր, սպիտակ որոր ... Խաղաղութիւն, դողացող հորիզոն, երկիւղած սպասում, առաջին նայուածք, կռահում, յոյս ... Այն որ կ՚ուռճանայ, կուգայ ահա — Խաղաղութիւն ...

Կը սոսկամ ու շուրջս կը նայիմ: Հոն, մեր ետին պատգարակներու վրայ պառկած են մեր ընկերները ու դեռ կը կոչեն մեզ: Խաղաղութիւն է արդէն, ու սակայն անոնք պիտի մեռնին: Իսկ ես կը դողամ բերկրանքէ ու չեմ ամչնար: Տարօրինակ է ...

Գուցէ անոր համար միայն տակաւին պատերազմներ կան, որ մէկը երբեք չի կրնար լիովին զգալ, թէ ինչ կը կրէ միւսը:

Բելգիոյ մէջ տուներու ետեւէն մեր վրայ գնդակ կ՚արձակեն: Կը գրոհենք պարտէզները, բայց միայն քանի մը մէկդի նետուած գերմանական հրացաններ կը գտնենք, որոնք կամ սակէ անցած մեր զինուորներէն հոն ձգուած էին, կամ բելգիացիներուն ծախուած: Անոնցմէ արձակուած տասնեակ մը գնդակներ սակայն բաւեցին՝ զգետնելու Հայնցմանը: Ան մենէ ամէնէն տարեցն էր, քառասուներկու տարեկան, չորս տարի խրամներու մէջ, միշտ առանց մէկ խոկ սպիի ... Ու հիմա երկու գնդակ կռնակէն՝ թոքին մէջ:

Կը խուզարկենք տուները: Քանի մը պառաւ կիներ ագռաւներու նման կը ջանան պահուըտիլ խոհանոցներու մէջ: Անոնցմէ զատ տուներու մէջ ոչ ոք կայ: Մեր քայլերու արձագանգը հեգնօրէն կը շաչէ սանդուխներու վրայ մեր ետեւէն: Կը պրպտենք անկողինները, կը քրքրենք հագուստեղէնի պահարանները: Ոչինչ:

Հայնցման դժուարաւ կը մեռնի: Ամիս մը առաջ երրորդ վաշտի զինուորներէն մէկը, արձակուրդէ վերադառնալով, փութաց պատմել Հայնցմանին, թէ անոր կինը ամէն շաբաթ ուրիշի մը հետ կը պառկի: Թէեւ Կոզոլէ եւ Վիլլի Հոմայեր լաւ ծեծ մը տուին պատմողին, բայց արդէն ուշ էր:

Անկէ ետքը Հայնցման գրեթէ այլեւս չէր խօսեր. միայն երբ գինով էր, այնպիսի հայհոյանքներ կը թափէր, որ մինչեւ իսկ Կոզոլէին շատ կուգար: Կ՚ապրէր այն վայրկեանի համար միայն, երբ տուն կը վերադառնայ ու հաշիւը կը մաքրէ:

Այժմ ահա ան ինկած է հոս, ու արիւնը փրփրաձեւ կը հոսի բերանէն: Ձեռքերը ջղաձգօրէն կը կծկուին: Կոզոլէ կկզած է քովը ու սրտմտած կ՚ըսէ.

— Լսէ, Հայնցման, ես քեզի համար պէտք եղածը կը հոգամ, վստահ եղիր: Ես անոր դունչը այնպէս մը յարդարեմ, որ ոչ մէկ կապիկ այլեւս հետը չպառկի:

(Շար.) Է. ՄԱՌԻԱ ՌԵՄԱՐՔ

ժողովը, համաձայն սահմանադրութեան այն յօդուածին որ կ'արտօնէ այդ քայլը, եթէ երկու դահլիճներ սապալին 18 ամսուան մէջ, բացարձակ մեծամասնութեամբ: Կացութեան ամէնէն դժուարին պարագաներէն մէկն ալ այն է որ մօտ 200 երեսփոխաններ, մէջն ըլլալով համայնավարները, բացարձակապէս հակառակ են գերմանական վերազինման, ինչ ձեւով ալ կատարուի :

× Միացեալ Եւրոպայի ընդհ. ժողովը, որ իր նիստերը կը շարունակէ Սթրազպուրկի մէջ, հաստատեց թէ եւրոպական բանակի ծրագիրը մեռած է, բայց չուզեր թողել զայն, միշտ յուսալով նոր ելք մը գտնել: Անհամբեր կը սպասուի Ֆրանսայի վարչապետին, որ պիտի պարզէ իր տեսակէտները:

× Ատլանտեան Խորհուրդը նիստի հրաւիրուած է Հոկտ. 15ին, Փարիզի մէջ : Լաւատեսներ կը կարծեն թէ մինչեւ այն ատեն կարելի պիտի ըլլայ լուծել Գերմանիոյ վերազինման խնդիրը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ անթելը առջի օր կը հաղորդէր թէ վերջերս հիւլէական ռումբի փորձեր կատարուած են Խ. Միութեան մէջ: Ամերիկացիները, որոնք լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին այս կարգի փորձերու, կ'ուզեն իմանալ թէ ի՞նչ էր պայթածը, պարզ հիւլէակա՞ն թէ ջրածին: Միւս կողմէ, կը հարցնեն թէ ինչ ըսել կ'ուզեն Սովետները, ծանուցանելով այս փորձերը — ահաբեկե՞լ Ամերիկայի հանրային կարծիքը :

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նոր դահլիճը կազմուեցաւ բոլորովին անկախ տարրերէ : Վարչապետն է Սամի Սոլհ, որ 1952ին հրաժարեցաւ, ուժգնօրէն քննադատելէ վերջ նախորդ նախագահը, Պեշարա էլ Խուրի: Այս ելոյթէն ետքն էր որ նախագահը հարկադրուեցաւ հրաժարիլ, իր տեղը տալով Ք. Շամունի :

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ պաշտօնանկ եղաւ ոստիկանութեան վերատեսուչը, Անճէլօ Էվըրթ, այն ամբաստանութեամբ թէ օտար գործակալներ տեղաւորուած են կարեւոր պաշտօններու մէջ : Կը կարծուի թէ այդ գործակալները Անգլիացիներ են :

ԱՀՌԵԼԻ ՀՐԴԵՀ ՄԸ մոխիրի վերածեց Վիլմօրէն հաստատութիւնը, Ռիէօյլի փողոցին մէջ: Հինգ հարիւր հրշէջներ հազիւ յաջողեցան մարել հրդեհը, որ կը սպառնար աւելի ծանր աղէտի մը յանգիլ, վասն զի 25.000 լիտր էսանս կը գտնուէր մօտերը: Նիւթական վնասը 500 միլիոն Ֆրանքէն աւելի կը հաշուեն: Հրաշքով փրկուեցան վանք մը, դպրոց մը եւ հիւանդանոց մը: Վառած հաստատութիւնը փայտաշէն էր, կառուցուած՝ 1880ին:

ԹՈՒՆՈՒԶԻ Նոր Տեսթուր կուսակցութեան առաջնորդը, Պուրկիպա, որ Մոնթարժի աքսորուած է, արտօնուեցաւ պտտելու ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, բացի Փարիզէն :

ՁԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ որոշեց չարունակել երկու գերման ամբաստանեալներուն՝ զօր. Օպէրկի եւ գնդ. Քնոխընի դատավարութիւնը, մերժելով պաշտպան փաստաբաններուն առարկութիւնները : Բուն դատը նոր կը սկսի: Երկու ամբաստանեալները պատասխանատու կը համարուին հազար պատանդներու գնդակահարման, 114.000 քաղաքացիներու ձերբակալութեան (ցեղային պատրուակով) եւ 80.000 Ֆրանսացիներու աքսորման :

ԱԼԺԵՐԻՈՑ նոր երկրաշարժին հետեւանքով Օրլէանվիլի մէջ կանգուն մնացած շէնքերն ալ փլան: Եւ սակայն վերաշինութեան աշխատանքը կանգ չէ առած: Ցնցումները զգալի էին մինչեւ Օրան :

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ութ պետութիւններ հաւաքական յայտարարութիւն մը հրատարակեցին որով անմիջական օգնութիւն կը պահանջեն, զօրացնելու համար իրենց տնտեսական եւ զինուորական կացութիւնը, Իսրայէլի հանդէպ :

ԿԱՐՄԻՐ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ անթելը նոր սպառնալիք մը ուղղեց Ֆորմոզայի ազգայնականներուն դէմ, ազդարարելով թէ բանակը պատրաստ է ազատագրելու կղզին եւ խորտակելու Չանկ Քայ Շէքի հրոսախումբը :

ՊԱՏԱՐԱԳ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ պիտի պատարագէ Անուշաւան արեղայ Ջղջեան :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՄՈՆԻ ԴՊՐՈՑԻ

Դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 1ին: Ուսուցչուհին՝ Տիկին Ռ. Միստիք: Կը խնդրուի ծնողներէն շուտով արձանագրել իրենց զաւակները Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ :

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ԴՊՐՈՑԱՍԵՐԻ ԱՂՋԿԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Դպրոցասէրի Աղջկանց վարժարանը պաշտօնապէս կը վերաբացուի 24 Սեպտեմբերէն սկսեալ: Դասախօսութիւնները կը վերսկսին Հոկտ. 1ին: Այս պարագան կը յանձնենք ծնողներու ուշադրութեան :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փանոսեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով եւ փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութեամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր՝ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԻ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 8 Սեպտ.ին իր բնակարանին մէջ, Պօմոն, Մարսէյլ :

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Նորապսակ հայ ամոլ մը կը փնտռէ երկու սենեակ, խոհանոցով միասին, Փարիզի կամ արուարձանի մէջ :

Գոհացուցիչ վճարում :

Դիմել «Յառաջ»ի հասցէով :

ՓՈԽԱՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ

Ալֆորվիլի մէջ փոխանակելի (էչանժ) բնակարան մը կայ երկու սենեակ, խոհանոց, մէկ հա տալ տրամադրելի, 3 սենեակ խոհանոց: Դիմել՝

Tchoulakian, 33 Rue de Choisy Alfortville (3eme étage). Autobus 103, descendre Petit Pont.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ մեքենագէտ հայուհի մը, որ կարենայ աշխատիլ ուժանիւով (մօթէօր) կարի մեքենայի մը վրայ, փոփլին էմփէրմէապլը կարելու համար :

Դիմել՝ Հայթայեանի՝

21, Rue des Jeuneurs, Paris (2)

Tél. GUT. 00 - 31

ԾԱԽՈՒԻ Է

Հիւանդութեան պատճառով ծախու է նպարավաճառի խանութ մը, երկու սենեակ խոհանոցով, արուարձանի մը մէջ, շահեկան գին: Այցելութիւն մը կ'արժէ : Ժամադրութեան համար հեռաձայնել՝ OBE. 12-21

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

SURPRISE - PARTY

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի շրջանային վարչութեան հանդիպումը այս կիրակի ժամը 16ին, Ազգ. Տան Թատերասրահին մէջ, 32 ռիւ տը Թրէվիզ:

ՈՒԽՏԻ ՕՐ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉԻ

Առնուվիլ լէ Կոնէսի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ, այս տարի ալ տեղի պիտի ունենայ մատաղի օրհնութիւնը :

Արարողութեանց պիտի նախագահէ առաջնորդ Սերովբէ Ծ. վրդ. Մանուկեան, պատարագելով եւ քարոզելով :

Կը խնդրուի մասնակցիլ նուիրահաւաքութեան, մատաղցու ոչխարներ գնելու համար: Նոյնպէս հանդիսաւոր պատարագէն վերջ հոգեհանգիստ եկեղեցւոյ բարերարներուն համար :

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան շրջանի (քաղաք եւ արուարձաններ) բոլոր ընկերները Սեպտեմբեր 25ին, Շաբաթ, ժամը ճիշդ 9ին, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ : Կարեւոր օրակարգ :

ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ յանձնախումբի անդամները սեփողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այս երկուշաբթի ժամը 6ին Ազգ. Տան մէջ:

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի Մ.ղի վարչութիւնը՝ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները այս Չորեքշաբթի օրը՝ կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Տիկին Կէնճեանի բնակարանը, 172 Ռիւ Պուալօ, Գ. յարկ, ձախի վրայ, Բ. դուռը :

Կարեւոր օրակարգ.— ա) Հոկտ. 16ի պարահանդէսի (բացառիկ) կարգադրութիւն: բ) Ընթացիկ հարցեր :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél.: PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆր. կամ 10 $, հատը 12 ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ★ MARDI 21 SEPTEMBRE 1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7476 30e ANNEE | Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2887

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐ ԵԼՔԵՐ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

●

Ինչ որ տեղի ունեցաւ անցեալ շաբթու, անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ որքան խոր անձկութեան մը մատնուած է արեւմտեան Եւրոպան :

Նոր չէ տագնապը, եւ սակայն շաբուան նոր երեւոյթներ կը պարզէ : Մանաւանդ այն օրէն ի վեր որ Ֆրանսայի Ազգ. ժողովը մերժեց միացեալ բանակի ծրագիրը :

Անցեալ շաբթու, Անգլիոյ արտաքին գործերու նախարարը քննական պտոյտ մը կատարեց չորս մայրաքաղաքներու մէջ, կայծակի արագութեամբ :

Իտըն տակաւին Փարիզ կը գտնուէր, երբ նոյն սրընթաց արագութեամբ ճամբայ ելաւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը, Ֆ. Տըլլըս, դէպի Պոն եւ Լոնտոն :

Ուաշինկթընէն չմեկնած, կ'ըսէր.

— « Եւրոպա կ'երթայ նկատի առնելով նոր կացութիւնը,— Ֆրանսայի մերժումը՝ վաւերացնելու համար այն դաշնագիրները որոնք պիտի վերահաստատէին արեւմտեան Գերմանիոյ գերիշխանութիւնը եւ անոր մասնակցութիւնը հաւաքական պաշտպանութեան դաշինքին » :

Ամերիկացի նախարարը հինգշաբթի օր ժամերով խորհրդակցեցաւ արեւմտեան Գերմանիոյ մայրաքաղաքին մէջ. իսկ ուրբաթ օր գնաց Լոնտոն, միեւնոյն արագութեամբ :

Ինչո՞ւ Փարիզ ալ չհանդիպեցաւ :

Նախատեսելով թէ թիւրիմացութիւններ պիտի ծագին, Տըլլըս նամակ մը ուղղած էր Ֆրանսայի վարչապետին, ըսելու համար թէ ժամանակ չկար, թէ ստիպուած էր Ուաշինկթըն վերադառնալ անմիջապէս, եւայլն :

Այս չքմեղանքը չկրցաւ փարատել Փարիզի մէջ ծագած սրտնեղութիւնը :

Ամերիկեան կարեւոր թերթեր անգամ փափկանկատութեան եւ իմաստութեան պակաս վերագրեցին Ֆ. Տըլլըսի :

Պոնէն հազիւ մեկնած, արեւմտեան Գերմանիոյ կառավարութիւնը կը հրատարակէր երկու կողմերուն հաւանութեամբ խմբագրուած զեկոյց մը, որ կը յայտարարէր թէ անհրաժեշտ է Գերմանիոյ գերիշխանութիւնը վերահաստատել կարելին եղածին չափ շուտ :

Գերիշխանութեան վերահաստատում՝ կը նշանակէ նաեւ վերազինում :

Այս հարցին քննութիւնն ալ ստիպողական կը գտնէր զեկոյցը :

Այսպէս, երկու երկիրները համաձայնած էին երկու հիմնական հարցերու մասին, կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնելով Ֆրանսան եւ Անգլիան :

Տըլլըս Լոնտոնի մէջ ալ գործեց նոյն շողեպինդ արագութեամբ եւ վերադարձաւ Ամերիկա :

Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը չափազանց համառօտ է եւ պարզապէս կ'ըսէ թէ Պ. Տըլլըս համաձայն է որ գումարուի Անգլիոյ առաջարկած խորհրդաժողովը, քննելու համար Գերմանիոյ ընկերակցութեան խնդիրը, կատարեալ հաւասարութեան հիման վրայ :

Ժողովը պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ, Սեպտ. 27ին կամ 28ին, իբրեւ օրակարգի խնդիր ունենալով մշակել ուրիշ ծրագիր մը՝ միացեալ բանակին դաշինքին փոխարէն :

Այս ամբողջ անցուդարձին մէջ, բացորոշ է խուլ մրցակցութիւն մը Մեծն Բրիտանիոյ եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ :

Երկուքն ալ համաձայն են հիմնական հարցերու մէջ, բայց կ'ուզեն իրենց վերապահել նախաձեռնութեան, ղեկավարութեան պատիւը :

Իսկ Ֆրանսա ունի երկու գլխաւոր հոգեր.— 1. Ապահովել Մեծն Բրիտանիոյ գործօն մասնակցութիւնը՝ որ եւ է կարգադրութեան առնեն.— 2. Լուրջ երաշխիքներ՝ Գերմանիոյ վերազինման պարագային :

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՕՐՈՒԱՆ ԿՆՃԻՌԸ.— Ի՞ՆՉՊԷՍ ՎԵՐԱԶԻՆԵԼ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

●

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՃԱՌՈՎ ՄԸ ԲԱՑԱՏՐԵՑ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐԸ

★

ԵՐԷԿ ԱԼ ԽՕՍԵՑԱՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԱՌՋԵՒ (ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ)

Պ. Մենտէս Ֆրանս որոշած է քանի մը հրապարակային ճառերով բացատրել կառավարութեան տեսակէտները՝ օրուան հրատապ հարցերու մասին : Առաջինը խօսեցաւ Նըվեռի մէջ, յիշատակարանի մը բացման առթիւ, որ նուիրուած է Դիմադրական ճակատի պայքարին եւ երկրորդ աշխարհամարտի զոհերուն : Երկրորդը պիտի խօսի Անըսիի մէջ, յառաջիկայ կիրակի :

Ահաւասիկ Նըվեռի ճառին ամփոփումը. —

Վարչապետը նախ երկար եւ սրտայոյզ մեծարանք մը ուղղեց Նիէվրի, Օպի, Իոնի եւ ամբողջ Ֆրանսայի ըմբոստ հայրենասէրներուն որոնք թանկագին աջակցութիւն ընծայեցին դաշնակից բանակներու յաղթանակին : Յետոյ անցաւ վերջին տասը տարիներու խնդիրներուն որոնք առկախ մնալով հետզհետէ ծանրացան : « Եկած է ժամանակը քննելու ցարդ յետաձգուած խնդիրները : Հակառակ աշագին դժուարութեանց, կառավարութիւնը յանձն առած է ծանրակշիռ պարտականութիւններ : Նախ՝ ապրուստի մակարդակին բարձրացումը : Կը թուի թէ Ֆրանսացիներու ստուար մեծամասնութիւնը դատապարտուած է միջակ եւ կամ անբաւական կենցաղի մը : Պետութիւնը կարծես անտարբեր էր իր ապագային համար, անտարբեր՝ հանդէպ երիտասարդներուն որոնք իրենց ճամբան կը փնտռեն երբեմն կսկծալի մտահոգութեամբ, անտարբեր՝ բոլոր անոնց հանդէպ որոնք կը փորձեն ընտանեկան բոյն մը հաստատել, առանց նոյնիսկ բնակարան մը գտնելու :

Գալով Եւրոպայի պաշտպանութեան հարցին, որ կը խռովէ հանրային կարծիքը, ինք ծրագիր մը կազմած էր. բայց որոշումը կը յետաձգուէր յաջորդական ձգձգումներով որոնք անբացատրելի կը մնային Դաշնակիցներուն համար : Եւ սակայն, այս երկիրը զրկուած չէ կորովէ եւ վճռականութենէ, ինչպէս տեսանք այս ոգեկոչումներուն առթիւ :

« Քանի մը տարիներու ընթացքին հետեւեցանք ուղղութեան մը որ անելի մը յանգեցաւ : Տարուէ տարի խնդրեցինք մեր դաշնակիցներէն համբերել : Խոստացանք վաւերացնել Եւրոպայի հաւաքական պաշտպանութեան դաշինքը եւ միշտ յետաձգեցինք : Հարկ էր ամէն գնով կարճ կապել այս վարանումները : Որովհետեւ միացեալ բանակի ծրագիրը իր ներկայ ձեւով խորապէս կը պառակտէր հանրային կարծիքը եւ երբեք յոյս չկար որ վաւերացուի խորհրդարանին կողմէ : Կառավարութիւնը ուղղամտօրէն փորձեց մեղմացնել տարակարծութիւնները, միջին, բացորոշապէս Ֆրանսական լուծումներ առաջարկելով : Մեր դաշնակիցները եւ բարեկամները չհետեւեցան մեր առաջարկած ուղղութեան : Եւրոպայի խաղաղ կառուցումը կը կազմէ մեր գլխաւոր հոգերէն մին : Այդ կառուցման մէջ Ֆրանսան պատասխանատուութիւններ ունի, որոնցմէ չուզեր խուսափիլ : Բացորոշ է թէ արեւմտեան Եւրոպան չի կրնար կազմակերպուիլ առանց Ֆրանսայի աջակցութեան : Այս առթիւ մեզի ինկած դերը չենք կրնար խնդրել, մուրալ՝ իբրեւ շնորհ կամ

(Շար.ը կարդալ Դ. Էջ)

✤ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ✤

●

ՍԻՐՈՒՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԸ

Մեր համակրելի պաշտօնակիցը, «Le Dauphiné», le grand quotidien des Alpes et de la Vallée du Rhône, որ միշտ մօտէն կը հետեւի հայկական կեանքին, իր խնդակցութիւնը կը յայտնէ «*Յառաջ*»ի, սիրուն անակնկալով մը :

Իր Սեպտ. 17ի թիւին մէջ, «*Յառաջ*»ի մէկ թիւին ճակատը եւ խմբագրականի մը մէկ հատուածը լուսանկարելով, տպած է հետեւեալ խորագրին տակ.—

«Haratch», le premier quotidien en France entre dans sa trentième année.

Այս առթիւ քանի մը տեղեկութիւններ ալ ստորագրած է մեր եռանդուն բարեկամը, M. Charles Lienard.

— « Հայ գաղութը, որ շնորհիւ իր աշխատանքին եւ կամքին յաջողեցաւ հետզհետէ իր տեղը գրաւել Ֆրանսական կեանքին մէջ, ազգային ոգին կը պահպանէ հազուադէպ տեւականութեամբ, ինչպէս յիշած ենք զանազան առիթներով : Այս տարագիր բազմութիւնները, որոնք հալածանքներէն փախչելով ապաստան եւ հանգիստ գտան Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն մէջ, խորունկ սիրով մը փարած են կորսուած հայրենիքին զոր սակայն շատ մը Հայեր երբեք չեն ճանչցած : Այդ հաւատարմութիւնը կը պահպանուի սերտ կապերով բոլոր Հայերուն միջեւ այն բոլոր քաղաքներուն մէջ ուր գաղութներ հաստատուած են : Բայց անոնք իրենց տրամադրութեան տակ ունին թանկագին միջոց մը, փոքր թերթ մը որ տարիներէ ի վեր կենդանի եւ հաստատուն կապ մը կը կազմէ Ֆրանսայի բոլոր Հայերուն միջեւ» :

Յետոյ յիշելով «*Յառաջ*»ի հիմնարկութիւնը 1925ին, հայերէն տառերով, կ'ըսէ թէ թերթը միջոց մըն է ազգային լեզուին գործածութեան, թէեւ «երիտասարդ սերունդները կը ձգտին կամաց կամաց զանց առնել այդ լեզուն» :

Կ'ըսէ նաեւ թէ ատեն – ատեն ֆրանսերէն խորագիրներ ալ կ'երեւան «*Յառաջ*»ի սիւնակներուն մէջ, երբեմն՝ զանազան յօդուածներու կարգին, հայկական դատի պաշտպանի մը անունը յիշուած ատեն, տարեդարձի մը առթիւ եւ կամ ֆրանսերէն թերթէ վկայութեան մը առած ատեն : (Լուսանկարուած թերթը կը պարունակէր խմբագրական մը ժան ժոռէս խորագրով, ֆրանսերէն շարուած) : Այսպէս, յաճախ հանդիպած ենք *Տօֆինէ Լիպէռէ*ի անունին զոր «*Յառաջ*» սիրայօժար կը յիշէ, իբրեւ վկայութիւն այն շահագրգռութեան զոր միշտ ունեցած ենք մեր հայ բարեկամներուն հանդէպ » :

« Այնտեղ յաճախ կը յիշուի նաեւ անունը Տիկին Օտէթ Միքայէլեանի (Վալանս), որ կապ մը կը կազմէ իր ֆրանսացի հայրենակիցներուն եւ հայ հայրենակիցներուն միջեւ :

« *Յառաջ* »ի հրատարակութեան այս նոր հանգրուանին առթիւ, մեր պաշտօնակցին կը մաղթենք երկար կեանք, ըսելով թէ իր տառերուն ետեւէն, որոնք այնքան բարդ եւ խրթին կը թուին մեզի, գիտենք որ ազնիւ զգացումներ կ'արտայայտուին եւ թէ *Յառաջ*ը կը կազմէ ամենօրեայ վկայութիւն մը թէ՛ հայ ժողովուրդին քաջութեան եւ թէ անոր երկրորդ հայրենիքին հանդէպ ունեցած սիրոյն » :

Մեր ջերմագին շնորհակալութիւնները՝ «*Տօֆինէ Լիպէռէ*»ի այնքան սիրուն անակնկալին եւ յայտնած եղբայրական զգացումներուն առթիւ :

ԱՆԳԼԵՍԱՔՍՈՆ ԶՕՐՔԸ ՊԻՏԻ ՔԱՇՈՒԻ, ԵԹԷ...

Շաբաթ օր այլապէս ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ Պելժիոյ արտաքին նախարարը՝ Սփաք, Սթրազպուրկի ժողովին մէջ : Ուղղակի ազդարարեց թէ ամերիկեան եւ անգլիական զինուորները պիտի քաշուին Եւրոպայէն, որ անպաշտպան պիտի մնայ, եթէ արեւմտեան Գերմանիոյ վերազինումը չարտօնուի : Ինք «բացարձակապէս» համոզուած է այս մասին, վասն զի ազդարարութիւններ ստացած է դաշնակից զրավարներէ որոնք գիտեն կուտան թէ անկարելի է պաշտպանել Եւրոպան առանց Գերմանիոյ զինուորական մասնակցութեան :

Անգլիոյ արտաքին նախարարին օգնականն ալ խօսք առնելով, բացատրեց թէ իր կառավարութիւնը նախաձեռնութիւն ստանձնած է, նկատի առնելով Եւրոպայի կացութեան «ստիպողական եւ վտանգաւոր հանգամանքը» : Իր կարծիքով, վերջին պատեհութիւնն է այս հաւաքական պաշտպանութիւն մը կազմակերպելու համար ռուսական ծաւալման դէմ : «Միայն գերման զօրաբաժիններ կազմելու խնդիր չէ այս, այլ ա՛ յն թէ՝ պիտի ձգե՞նք որ Գերմանիան դարձեալ խոլ մոայլ ազգայնականութեան մը եւ մեկուսացման մէջ, ի վերջոյ ռուսական շրջագծին մէջ իյնալու համար» :

Ժողովը, որուն կը մասնակցին 16 ազգեր, յոռետեսութեան մատնուած է միացեալ բանակի ծրագրին ձախողումէն ի վեր եւ անհամբեր կը սպասէ Ֆրանսայի եւ արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետներուն տեսակցութեան, եւ մանաւանդ Պ. Մենտէս Ֆրանսի զեկուցման :

× Նըվեռի բանախօսութեան ներկայ էր Անգլիոյ պատերազմական նախարարութեան խորհրդականը, գնդ. Ճէյմս Հոչինսըն, որ ստորերկրեայ աշխատանքներ կատարած է այդ շրջանին մէջ, պատերազմի ընթացքին : Գնդապետը խօսք առնելով յայտարարեց.— «Միասնաբար՝ տոնելու համար մեր հաւաքական մասնակցութիւնը՝ որով կրցանք խորտակել բռնակալութիւնը, բայց միեւնոյն ատեն մտածենք լաւագոյն միջոցներու մասին, խափանելու համար ուրիշ բռնակալութիւն մը որ կրնայ աւել – սրբել մեզ բոլորս » :

× Անգլ. կառավարութիւնը ութ պետութեանց ղրկեց հրաւէրները՝ Իններու խորհրդաժողովին համար, որ պիտի գումարուի Սեպտ. 28ին, Լոնտոնի մէջ : Կ'ըսուի թէ այդ առթիւ պիտի քննուի նաեւ արեւմտեան Գերմանիոյ գրաւման վերջ տալու խնդիրը : Անգլ. կառավարութիւնը համաձայն չէ որեւէ կարգադրութեան որ չարժանանար Ֆրանսայի հաւանութեան :

× Պ. Տըլլըս, Ուաշինկթըն վերադառնալով, յայտարարեց թէ Մ. Նահանգները պիտի շարունակեն աջակցիլ այն բոլոր ջանքերուն որ կը կատարուին պահպանելու համար խաղաղութիւնը եւ ապահովութիւնը Եւրոպայի մէջ : Այս առթիւ գովեց Տոքթ. Ատընաուըրի չափաւոր եւ իմաստուն քաղաքականութիւնը :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ

Երկտող նամակէ մը կ'իմանանք թէ Շ. Նարդունի վերջացուցած ըլլալով իր պտոյտը, Պէյրութէն նաւ պիտի նստի Սեպտ. 28ին : Նաւը «Քորինթիա», Մարսէյլ կը հասնի 5–6 օրէն :

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեց պրոֆ. Արծրունի Փախչանեան, մասնագէտ վարակիչ եւ մանրէական հիւանդութեանց, ներկայիս դասախօս Թէքսասի բժշկական համալսարանին մէջ : Վերջերս մասնաւոր առաքելութեամբ գացած էր Իրան, Եգիպտոս, Ափրիկէ, գիտական հետազօտութեանց համար : Փարիզէն կ'երթայ Լոնտոն, Պելժիա : Ունի բազմաթիւ հեղինակութիւններ, որոնցմէ շատեր թարգմանուած են ֆրանսերէնի :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

●

Պայծառ օրուան մը գեղեցկութիւնը կը տարածուի սա կանանչագորդ ծառուղիին վրայ, որ իր տերեւախիտ հովանիին տակ կը ծածկէ նորատի անցորդներու բազմութիւնը, որոնց եռ ու զեռն ու աղմուկը կը զարնուին փողոցի միօրինակ լռութեան :

Երկու ամիսներու խաղաղ հանգիստէ մը ետք, վերադարձած են անոնք, ու ի-բար գերազանցելու մրցակցութեամբ կը լեցնեն մէջոցը անվերջ բացագանչութիւններով մինչեւ որ հասնին դպրոցին դուռ-ը, ուր՝ կը խուժեն դասարանները ինչպէս մեղուի փեթակներ :

Առողջ ու աշխոյժ դպրոցականներ, որ կուգան լեցնելու իմացական բջիջները գիտութեան մեղրով :

Դիմացի ծաղկած պարտէզներէն կը հոսի դաղձի եւ ռեհանի անուշահոտութիւն :

Վերամուտը իր հաղորդական բոյրերն ունի, որոնց փոխանցիկ հպումը կ'ար-թընցնէ հոգեկան խռովք եւ յուզումներ :

Հապա այս մեղմանոյշ հովը որ կ'օ-րօրէ սաղարթը, դեռ կը բերէ համն ու հոտը հասուն պտուղներուն, սեխին ու ձմերուկին եւ գինովցնող բուրումը այ-գեկութքի հնձանին, եռացող քաղցուին ..

Ու ցաւագին կարօտը կը կոտտայ միշտ, ամէն տարի, ամէն վերամուտի, բոլոր անոնց մէջ՝ որոնք դեռ չկրցան բաժնուիլ երբեմնի մեր չէն աշխարհէն, ապրուած օրերէն :

... Եւ կուգայ տարիներու ճնշումին տակ անխաթար պատկեր մը — վերամուտի այն տարին՝ երբ մեր պայուսակները խճողուեցան նոր դասագիրքերով, մեծանուն ուսուցչուհիի մը հեղինակութիւնները — Թանգարաններու շարքերը, Քերականութիւնները :

Մենք արդէն կը ճանչնայինք այդ նոր դասագիրքերու հանրածանօթ հեղինակը: Շնորհիւ մեր հայերէնի ուսուցչին՝ ըն-դարձակ տեղեկութիւններ ունէինք Տիկ. Զապէլ Ասատուրի մասին, պարծանք իգական սեռի :

Եւ սրտանց երանի կուտայինք այն աղ-ջիկներուն՝ որոնք կ'աշակերտէին բա-նաստեղծ ուսուցչուհիին — կը լսէին ա-նոր ձայնը, եւ բացատրութիւնները, ու կը սորվէին անոր գեղեցիկ հայերէնը, մեր հրաշագեղ մայրենիքը :

Գաւառի խորերը ապրող դպրոցականին համար, հայ գրականութեան ու մշակոյ-թի լոյսը մայրաքաղաքէն կուգար :

Զարգացումէ աւելի լայն ասպարէզ ու աւելի ազատ բարքեր կային հոն: Բռնա-կալութեան ճնշող թաթն իսկ կը մեղմա-նար հոն, մինչ Գաւառը կը տրորուէր ան-ընդհատ :

Մեր նոր հասած դասագիրքերը՝ Թան-գարաններն ու Քերականութիւնները ի-րենց պարզ ու գեղեցիկ լեզուով յեղա-շրջեցին դպրոցական դասընթացքները, ու դարկ տուին հայերէնի յառաջդիմու-թեան :

Եւ հետզհետէ յայտնուեցան ցայտուն աշակերտուհիներ մեր դպրոցէն, որոնք պաշտամունքի հասնող մեծ սէրով մը փարեցան մայրենի լեզուին ու եղան անոր դասախօսները: Միշտ առաջնորդուելով Զապէլ Ասատուրի հայերէնով :

Իր մահուան քսանամեակին առիթով «Յառաջ»ի մէջ երեւցաւ գրութիւն մը գլրագէտ ուսուցչուհիին աշակերտուհի-ներէն Տիկին Շ. Միսաքեանի կողմէ :

Ուժգնօրէն արտայայտիչ այդ յօդուածը երախտագիտական պայտքով մը կը բա-նար լուսապայծառ դէմքը արժանաւոր հայուհիին, իբրեւ գրագէտ, իբրեւ աշ-խարհաբարի մշակ, հեղինակ ուսուցչու-հի եւ ազգանուէր կին, որ 50 տարի ան-նկուն ու անխոնջ աշխատանքով սերունդ-ներ դաստիարակեց հայկական ոգիով, ներշնչելով անոնց հայերէնի սէրը: Որ սորվեցուց դպրոցէ դպրոց, նոյն իսկ տու-նէ տուն պտտելով :

Տիկին Միսաքեան կ'առաջարկէր իր դասակիցներուն որոնք հարիւրակներ են իւրաքանչիւրը իր սրտին մէջ պտղունց մը խունկ ծխել իր մեծ ուսուցչուհիի մահ-ուան քսանամեակին առթիւ :

Կը սպասուէր յօդուածաշարք մը ի պատասխան այս սրտառուչ կոչին :

Յօդուածաշարք մը համակ կամք ու ե-ռանդ ներկայացնող Սիպիլի աշակերտու-հիներէն, յաւերժացնելու համար անոր անունը, բազմակողմանի յատկութիւննե-րով օժտուած հայ կինը :

Վերամուտի այս ամիսին մթնոլորտը կը լեցուի աշնանային ծաղիկներու, հասուն միրգերու բոյրերով :

Հին յուշերով ու վանկով բարախուն է հոգիս, ուր կը մխայ պտղունց մը խունկ...

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

ԿԵՍԱՐԻ ՋԻՆ ԿԸ ՎՐՆՋԷՐ

(ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ)

●

Օգոստոսի արեւոտ իրիկուն մը կը մտ-նեմ Ռուայա, զոր «սրտաձոր» անուանեց Շատերէն Մէկը: Կը դիմեմ ուղղակի պանդոկ – ճաշարան Լը Քլէռ Մաքէն, որ նախապէս վարձուած էր :

Ստորադծեցի արեւոտ բառը, որովհե-տեւ ,յետադայ օրերուն, աւա՜ղ, պիտի տեսնէի միայն անձրեւ, քամի եւ ամպա-մած երկինք ,ուրկէ շատ հազուադէպօրէն պիտի շողային արեւի ոսկեայն ճառա-գայթները : Երբեք չիրականացան բարի եւ մշտապէս տանտիկնոջ գուշակութիւն-ներն ու մաղթանքները՝ պայծառ օրերու մասին: Միշտ մռայլ մնաց Փիւի տը Տոմի վեհապանծ գագաթը :

25 – 30 հոգի ենք պանդոկին մէջ, Ֆը-րանսայի զանազան կողմերէն: Իբրեւ օ-տարական՝ պելժիացի այր ու կին մը եւ ես :

Առաջին օրէն իսկ համակրութիւն մը ստեղծուեցաւ պանդոկապետին ընտանի-քին եւ իմ միջեւ: 82 տարեկան բայց ա-ռողջ մեծ հայրիկը պարտէզը աշխատած միջոցին կը զարմանար որ գիս տարբեր կը գտնէր միւսներէն: Որովհետեւ, կը պա-տասխանէի, ես ալ ձեզ նման լեռան զա-ւակ եմ: Ձեր գիւղը իր լեռներով ու հո-վիտներով շատ կը յիշեցնէ իմ ծննդավայ-րըս, միակ տարբերութեամբ որ մենք ծով ալ ունէինք, դուք չունիք: Եւ լեռնականը կ'ըլլայ հպարտ, անկեղծ: Ու կը հրճուէր երեխայի մը նման :

Ամէն կէս օր «Յառաջ» իր բոցարձակ թեւերը տարածած՝ ինծ կը սպասէ ճաշա-սեղանին վրայ :

— Պ. Հ., ինչպէ՞ս կրնաք կարդալ այս գիրերը, կը հարցնէր տանտիրուհիին աղ-ջիկը՝ Օտէթ, փորձելով նմանութիւն մը գտնել մեր եւ Ֆրանսական տառերուն մի-ջեւ :

— Դժուար չէ, տիկին, քիչ մը խելք եւ շատ կամք: Մենք Վալանսի մէջ ունինք ձեր անունը կրող Ֆրանսուհի մը, որ ոչ միայն կը խօսի ու կը կարդայ հայերէնը, այլեւ ճառ կը խօսի :

Դանակներն ու պատառաքաղները կը դադրին շարժելէ եւ ընդհանուր խօսակ-ցութիւնը կը կեդրոնանայ Հայութեան շուրջ:

Զորս կողմէն նոյն չարաբաստիկ հար-ցումը, ուրկէց ուզած եմ միշտ խուսա-փիլ.— Հայկական Ջարդերը: Կը բա-ցատրեմ մեր հերոսական պայքարները, ինքնապաշտպանութեան խոյանքները, Եւրոպայի լռած դաւերը :

— Օ՛, հրէշային է, կը գոչէ ,կաս-կար-միր կտրած տարեց վարժուհի մը, մինչ գլուխները կը հակին:

Ձեմ գիտեր ինչպէս, մտքիս մէջ յա-մառօրէն տպաւորուած էր այն կարծիքը թէ «Ռեժինա» պանդոկը կը բնակի «Յա-ռաջ»ի մեր սիրելի խմբագիրը, որ ջեր-մուկ էր գացած իբրեւ բուժուոր: Մանա-ւանդ որ ամէն օր կանոնաւոր յարաբե-րութիւն կը պահէր Փարիզ՝ խմբագրու-թեանս հետ, իր սատերով կամ «վար-ժապետական» խորհուրդներով :

Ուստի Ռուայա հասած իրիկունս իսկ կը հեռախօսեմ «Ռեժինա»: Զարմանք, այնտեղ չէ: Յաջորդ առտու անձամբ կ'երթամ, ոչ, հոն չի բնակիր: Ճարահատ կը հարցուփորձեմ բոլոր պանդոկները եւ վերջապէս կը գտնեմ զինքը՝ բազմած Քասթէլ պանդոկին առջեւ :

— Ո՞ւր ես մինչեւ հիմա, կը գոչէ վշ-տացած շեշտով մը: Կը բացատրեմ: Դժ-բախտաբար յաջորդ օրը պէտք է մեկնի, գլուխն անցնելու համար «Յառաջ»ի խմբ-բագրութեան հեւ ի հեւ աշխատանքնե-րուն: Ափսոս, իրեն չտրուեցաւ քիչ մը ա-տեն եւս մնալ, որպէսզի «մազերն ալ սեւ-նային»: Այժմ մօտս ունիմ իր գաւաթն ու շիշը, Կեսարի աղբիւրի ջուրին դեղին խաւովը պատած:

Այս սիւնակներուն մէջ Շատերէն Մէկը տուած էր պատկերներ Ռուայայի առօր-եայ կեանքէն: Քանի մը դեղագրական մանրամասնութիւններ ալ իմ կողմէ:

Գիւղն ունի սքանչելի համայնաշար-քեր: Շրջապատուած է հովիտներով ու կանաչագորդ լեռներով, որոնց թագն ու պսակը կը կազմեն Փիւի տը Տոմը 1465 մեթր եւ Մոն Տօրը, իր իսկապէս ոսկե-զարդ գագաթով : Շրջագայութեան հա-մար բազմաթիւ հետաքրքրական վայրեր: Ինչպէս Օվէռնիայի բովանդակ նահանգը:

Ռուայա եւ իր ջերմուկները իրենց գո-յութիւնը եւ բուժիչ յատկութիւնները կը պարտին հրաբխային ժայթքումներուն, սկսած Գալլիացիներու եւ Հռոմայեցի-ներու ժամանակներէն: Լաւայի կարմրա-գոյն բազմաթիւ խաւեր կը բացատրեն գիւղին անունը, լատիներէն Ռիւպիաքում Ռուայաք, հուսկ ուրեմն Ռուայա :

Մէկ դար առաջ կատարուած պեղում-ները լոյս աշխարհ բերին Հռովմէացինե-րէն մնացած շատ գեղեցիկ աւազան մը, գրեթէ անեղծ: Նաեւ լոգանքի վերաբեր-եալ առարկաներ, որոնք կը գտնուին դա-րաստանին մէջ, այժմու գլխաւոր հաս-տատութեան քով: Կը նշանակէ թէ հազա-րաւոր տարիներ առաջ իսկ մարդիկ կ'օգ-տագործէին հանքային ջուրերը :

Միեւնոյն շրջանակին մէջ ամփոփուած են հանքային ջուրերու հինգ ակեր, որոնք կը գործածուին բաղնիքներուն մէջ, ա-ռողջութիւն եւ կեանք բաշխելու համար հազարաւոր հիւանդներու : Ասոնք 24 ժամուան մէջ կ'արտադրեն երկու միլիոն լիտր տաք ջուր եւ հինգ միլիոն լիտր կազ: Այս ակերը կը կոչուին Եօժէնի, ջերմութիւն 34 աստիճան, Սեզար՝ 28 աստիճան, Սէն Մառ՝ 28, Սէն Վիքթոռ՝ 21 աստիճան, հինգերորդը՝ Վելետա, պաղ է եւ օգտակար, աղիքները մաքրե-լու :

Ռուայայի հիմնադրութեան թուակա-նը անծանօթ է ինծի: Ոնի լաւաներու վրայ շինուած հնադարեան ցածլիկ տը-նակներ, աւելի ճիշդ մարագներ՝ իրարու փակած: Եւ լաբիւրինդոս մը նեղլիկ բարձունքներու, որոնք արդի բացատրու-թեամբ կը կոչուին «փողոց» :

Գիւղին կեդրոնը՝ գլխաւոր հրապարա-կին վրայ կը բարձրանայ Սէն Լէժէ բեր-դապատ եկեղեցին (Էկլիզ Ֆօրթիֆիէ), հիմնուած ԺԱ. դարուն, արեւելեան ո-ճով, որ ներմուծեցին խաչակիրները: Նը-շանաւոր են ապակիներուն գունաւոր նը-կարները:

Հետաքրքրական են եւ հրահանգիչ Կարմիր Քարայրները, Շունի Քարայրը, Լուացարարուհիներու Քարայրը, ուրկէ կը խուժեն ջուր ու կազ:

Քլերմոն Ֆերանի մէջ, տեսնելով մայր տաճարը շքեղ խոյակներով եւ 252 սան-դուղներով, վեր բարձրանալու անդիմա-դրելի կամքիս չկրցայ յաղթել: Աշտարա-կի բարձունքէն կը պարզուի իսկապէս դիւթիչ տեսարան մը:

Դարձեալ այդ քաղաքին մէջ՝ Լա Ֆօն-թէն Փէթրիֆիանթ, ուր բարձունքէն

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ

ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

●

Տոքթ. Գըլըճեանի օգնականը, Տոքթ. Թէվֆիք պէյ, բնիկ Դամասկոսցի, իր սովորական ճարպիկութեամբ, ոչ միայն յաջողեր էր Հիճազ փախչիլ ու ազատիլ, այլ հետք ալ չէր թողած իր ետին, այնպէս որ դատավարութեան ընթացքին ա-նունը անգամ չէր տրուած :

Տոքթ. Գըլըճեան, Շիւքրի պէյ էլ Ասա-լիի հետ տեսնուելէ անմիջապէս վերջ, իր օգնականին թելադրութեան անսալով, կը սկսի խորհիլ փախուստի ծրագրի մը վրայ որ իր աչքին միակ միջոցը կը թուի երկու մեծ տարագիրներուն փրկութեան համար: Բայց ինք Հայ, եւ սա հասարակ անտեղեակ տեղական պայմաններուն, մեծ աջակցութիւն մը չէր կրնար ընծայել այս գործին, որուն կազմակերպութեան ամբողջ հոգը կը կեդրոնանայ Տոքթ. Թէվֆիքի վրայ :Ինք շատ շատ կրնար եր-կարաձգել տալ Զօհրապի եւ Վարդգէսի դէպի Տիարպէքիր առաքման թուականը, որպէս զի կարելի ըլլայ ժամանակ գտնել գործին պատրաստութեան համար : Ար-դէն Զօհրապ առողջական շատ վատթար կացութեան մը մէջ էր եւ որքան ալ զայն խնամող բժիշկը տոքթ. Ալթունեանն էր, տոքթ. Գըլըճեանը միայն, իբր թաղա-պետութեան բժշկապետ, պաշտօն ունէր վճռելու Զօհրապի եւ Վարդգէսի ճամբոր-դութեան հնարաւորութիւնը: Մինչեւ այն ատեն քանիցս տեղեկագիր տուած էր թէ երկուքն ալ, մասնաւորաբար Զօհրապը սրտի հիւանդութիւն ունին եւ ի վիճակի չեն ճամբորդելու:

Շիւքրի պէյ էլ Ասալիի եւ տոքթ. Գը-լըճեանի տեսակցութենէն քանի մը օր վերջ, տոքթ. Թէվֆիք պէյ արդէն յաջո-ղեր էր գտնել փախուստի գործին համար անհրաժեշտ մարդը, Համիտ էլ Ճապրին, Հալէպի Ճապրիներու ազդեցիկ ընտանի-քէն, որոնք մեծ հողատէրներ էին եւ ի-րենց սեփական գիւղերը ունէին Հալէպի շրջականները: Համիտ էլ Ճապրի այն ա-տեն 40 տարեկան շատ առոյգ, յանդուգն, արկածախնդիր մարդ մըն էր եւ մեծ ազ-դեցութիւն կը վայելէր ոչ միայն իրենց ընտանիքին սեփական գիւղերուն, այլ նա-եւ աւելի վարերը, Եփրատի միագամայն երկու եզերքներուն վրայ բնակութիւն հաստատած Արաբներու մօտ: Անշուշտ դրամը իր դերը պիտի խաղար այս գոր-ծին մէջ, որուն մասնակցողները լայնօրէն պիտի վարձատրուէին:

Համիտ էլ Ճապրիի ծրագիրը շատ պարզ էր: Ցատկապէս կազմակերպուած եւ զինուած Արաբներ, ճամբուն ընթաց-քին իբր աւազակ յարձակում գործելով կառքը պիտի թալէին եւ Զօհրապն ու Վարդգէսը առեւանգելով պիտի փախ-ցնէին Ճէզիրէի շրջանակը, որուն բազմա-թիւ արաբ գիւղերէն ամէն մէկը կրնար բոլորովին ապահով թաքստոց մը դառ-նալ անոնց համար: Այս Արաբները արդէն իրենց մօտ ապաստանած ուէ անձ ոչ մի-այն չեն մատներ, այլ նոյն իսկ պետական հետապնդութեան մը պարագային զայն չեն յանձներ: Պէտք է իրենցմէ յետինը սպաննել հետապնդուողը ձեռք անցընելու համար: Արդէն Զօհրապ եւ Վարդգէս եր-կար պիտի չմնային այդ գիւղերուն մէջ: Ծպտուած արաբական տարազով, պիտի առաջնորդուէին Զօրի Միւթէսարըֆու-թեան եւ Պաղտատի վիլայէթին կարգ մը մասերուն մէջ թափառական ապրող էնի-զէ Արաբներու մօտ, որոնք պետութեան հսկողութենէն բացարձակապէս անկախ կենցաղ մը ունէին եւ կրնային շուտով զանոնք անցընել անգլիական գրաւման ենթարկուած գիծէն ներս: Արդէն առա-ւելապէս Անգլիացւոց, աւելի ճիշդը անգ-լիական անդիմադրելի Ս. Գէորգին կը սպասարկէին սովորաբար :

Այս ծրագիրը կազմած միջոցին Համիտ էլ Ճապրի նկատի ունեցած էր այն երկու եղանակները, որոնցմով Զօհրապ եւ Վարդգէս կրնային տարուիլ Ուրֆա, այ-սինքն կառքով կամ երկաթուղիով : Եթէ կառքով տանէին, կամ այն է որ պիտի ընտրէին հիւսիսի գիծը, Հալէպ – Պիրէ-ճիկ ճամբան, եւ կամ հարաւակողմի Հա-լէպ – Մոնպուճ – Սուրուճ ճամբան, ա-ւելի հաւանականաբար առաջինը, որով-հետեւ ամէնէն կարճն էր: Որ ճամբան ալ ընտրուած ըլլար, Համիտ էլ Ճապրիի մարդիկը կրնային յարձակումը գործել իրենց յարմարագոյն թուած ուէ կէտի վրայ :

Երկաթուղիով տարուելու պարագային ալ պայմանները չէին փոխուեր: Ճիշդ է, Արաբները չէին կրնար կառախումբին վրայ յարձակիլ, բայց ատոր պէտք չկար: Զօհրապ եւ Վարդգէս որքան ալ երկա-թուղիով ճամբայ ելլէին, կառքով միայն կրնային Ուրֆա ժամանել, որովհետեւ Հալէպ երկաթուղիով կապուած չէր Ուր-ֆայի: Հալէպէն մեկնող կառախումբը, յաջորդաբար անցնելով Ագթէրինի, Ճա-րապլուսի, Սիֆթէքի եւ ասոնց հետ կարգ մը մանր մունր կայարաններէ, կը հաս-նէր Արաբ Փունարի կայարանը, ուր Պաղ-տատի երկաթուղին երկու ճիւղի կը բաժնուի, եւ ուր Ուրֆա քաղաքը գացող ուղեւորները պարտաւորուած էին վար իջնել, իրենց ճամբան կառքով շարունա-կելու համար: Համիտ էլ Ճապրի կը նախընտրէր որ յարձակումը գործուի Ա-րաբ Փունարէն անդին, այսինքն Հալէպի վիլայէթէն դուրս :

(16)

(Շար.)

ՏՈՄՍԵՐ

ԿԸ ՎԱՅԼԷ՞…

★

— Աղէկ, սա Էթլին՝ըրածը կը վայլէ՞: Ընկերվարական մարդ էր, Անգլիոյ նախորդ վարչապետը, շատ շնորհքով ու զարգացեալ մէկը…: Ելաւ Մոսկուա գընաց եւ Մալենքովներու, Մոլոթովներու հետ սկսաւ սիրաբանել: Հիմա, անցեր է Չինաստան: Հոն ալ գինի, շամփանեա եւ ծափ: Էթլին ու Պեւընը պզտիկ ազգերու ինքնորոշման իրաւունքին մասին ճառ խօսա՞ծ են թէ չեն խօսած: Համայնավարութեան դէմ պայքարա՞ծ են թէ ոչ: Ինչպէ՞ս, ի՞նչ երեսով երկուքը միասին երկու Կարմիր երկիրներու վարիչներուն անուշ, անուշ բառեր կ՚ըսեն…: Կը վայլէ՞, պատասխան տուր…

— Հազարերորդ անգամ ըլլալով կրկնեմ որ դիւանագիտութեան արհեստին մէջ ամէն բան կը վայլէ, ամէն բան ներելի է, մանաւանդ Մեծերուն համար: Ջուրը ջաղացքը տարեր է, դուն չախչախը կը փնտռես… Աշխարհի բնակչութեան մէկ չորրորդը այդ դիւանագիտութեան խաղերուն շնորհւեցաւ, վերջին քանի մը տասնամեակներուն: Ալ ի՞նչ մտադիւթեր ես Էթլիի մը այցելութիւնը… Այդ անուշ բառերը Լոնտոնի մէջ ալ կըրնար արտասանել:

— Այո, բայց Էթլի՝ Անգլիա ըսել է: Ուրեմն, իր կառավարութիւնն ալ սկսած է Կարմիրներուն հետ սիրաբանել…

— Ի հարկէ իր կառավարութիւնը իրեն հետ է: Ինչ որ Նորին Վեհափառութեան վարչապետը չէր կրնար բացէ ի բաց ընել, Նորին Վեհափառութեան ընդդիմադիրներուն առաջնորդն է որ կ՚ընէ: Չըրչիլը կրնա՞ր անպաշտօն այցելութիւն տալ ընկեր Մալենքովին կամ ընկեր Չու Էն Լային… Բնականաբար չէր կրնար…

— Ինչպէս կարելի է մէկ կողմէն համայնավարութիւնը զէնքը զէնքին զարնել եւ յետոյ բաժակաճառ արտասանել համայնավար վարչաձեւի մը արեւշատութեան համար: Իմ խելքս չի հասնիր…

— Քու խելքդ շնորհքով մարդու խելք է, ատոր համար է որ չի հասնիր: Բայց դիւանագիտութիւն եւ շնորհքովութիւն իրարմէ տարբեր բաներ են… Դիւանագիտութիւնը իր դասերը Սուրբ Գիրքէն չէ որ կ՚առնէ. աչքդ բաց…

— Դուն կը հաւատա՞ս որ Չըրչիլ մը կամ Էթլի մը Մոսկուայի աղաներուն կանակը շոյելով, կրնան նոր պատերազմի մը առաջքը առնել…

— Ոչ միայն դուն եւ ես չենք հաւատար, Չըրչիլն ու Էթլին ալ չեն հաւատար: Բայց, անճարը կ՚ուտէ բանջարը… Ժամանակ շահելու համար կ՚արժէ քանի մը ժամ ճնկել՝ Մալենքովի մը կամ Չու Էն Լայի մը հետ…:

— Ըսել կ՚ուզես որ ժամանակ շահելու համար, պէտք է ոտքի տա՞կ առնենք մեր սկզբունքները, մեր տեսակէտները եւ պզտիկ ազգերուն քթի՞ն խնդանք…

— Ես այդ տեսակ բան ըսել չեմ ուզեր, բայց գիտցած ըլլաս որ կայսրութիւններ սկզբունքներով չեն պահուիր: Ազգային շահը, երբեմն, Աւետարանն ալ ոտքի տակ առնել կուտայ: Չե՞ս հաւատար: Իրիկուններ, փոխանակ «մասալ» կարդալու, կարդա Եւրոպայի դիւանագիտական փոխութեններն աղէկ ու մանաւանդ անոր կան պատմութիւնը Ֆրանսական Ցեղասպանութեան … Այն ատեն կը հասկնաս թէ ինչու Էթլինները Կրեմլինի մէջ փոտկա կը ճնկեն ու Ճէլալ Պայարները՝ Ամերիկա կ՚երթան: Ցը…

ԵԻՐՈՊԱՑԻ

ԿԻՊՐՈՍԻ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

★

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ Կ՚ԱՐԳԻԼԷ ՑՈՅՑԵՐԸ

Թուրքիոյ վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ, Կիպրոսի հարցին առթիւ սարքուած հրապարակային ժողովներու մասին.—

— Կիպրոսի խնդրին համար միթինկ գումարելու դիմումներ կը կատարուին մեզի: Նոյնիսկ շաբաթներէ ի վեր բուռն ճնշումներ կը կատարուին կառավարութեան վրայ, ժողովներ գումարելու եւ քաղաքական ձեռնարկներ կատարելու համար: Օրինակ, մեծ ջանքեր թափուեցան հարիւր հազարաւոր հայրենակիցներու մասնակցութեամբ ժողով գումարել Իզմիրի մէջ Սեպտեմբեր 9ին, այսինքն անոր ազատագրութեան տարեդարձին օրը:

Այն համոզումը ունինք որ ազգին խիղճը պիտի վրդովուի եթէ թոյլ տանք որ Սեպտեմբեր 9ի նուիրական իմաստը շահագործուի ուրիշ քաղաքական տագնապի մը պատճառով: Որովհետեւ Սեպտեմբեր 9ը մեծ յաղթանակ մըն է որ Անատոլուի մէջ Թուրքին ազատ ու անկախ ապրելու վճռական ապահովութիւնը բերաւ:

Մեր համոզումով այդ յաղթանակը որ եւ է ազգի կամ պետութեան դէմ շահուած խրողութենէ մը աւելի պատմական հսկայ դէպք մըն է, որ վերջ կուտայ մեր ազգին ու երկրին աննպաստ դարաւոր հոսանքներուն:

Իզմիրի եւ Թուրք հայրենիքին ազատագրութեան տարեդարձին առթիւ ծրագրուած միթինկը արգիլեցինք: Կը տեղեկանանք թէ Սեպտ. 10ին միթինկ գումարելու դիմում մը եւս կատարուած է: Այս կացութեան առջեւ կառավարութիւնը պարտաւոր կը զգայ իր տեսակէտը պարզելու:

Նախ եւ առաջ արձանագրենք թէ բազմաթիւ կազմակերպութիւններ եւ հաւաքականութիւններ Կիպրոսի հարցին առթիւ խիստ գրգռուած են: Այս գրգռուածութիւնը շարք մը ցոյցեր գրգռեց մեր դրացի, բարեկամ եւ դաշնակից Յունաստանի մէջ եւ բնականաբար կարելի չէ ըսել թէ մեր մօտ փոխադարձաբար միթինկ գումարելու իրաւունք չունինք: Սակայն բնաւ ճիշդ չէ մենք մեզ դատապարտուած նկատել ընելու այն սխալը, որ կը գործուի մեր բարեկամ ու դաշնակից երկրին մէջ:

Աշխարհի ներկայ խառնաշփոթ եւ խիստ վտանգաւոր շրջանին, ազատ ազգերու ճակատը կը գտնուի շարք մը դժուարութեանց առջեւ որոնք դժբախտաբար արգելք կ՚ըլլան քաղաքական անհրաժեշտ միութեան ապահովութեան: Այս կացութեան առջեւ, եթէ մենք ալ ուրիշներու նման սխալներ գործենք, ուրիշ բան ըրած չենք ըլլար, եթէ ոչ հարուածել ազատ ազգերուն ազատութիւնն ու ապագան: Մենք համոզուած ենք որ ուշ կամ կանուխ, բարեկամ եւ դաշնակից Յունաստանը պիտի ըմբռնէ խակական իմաստը այդ շարժումին, որ Կիպրոսի խնդրին մէջ կրօնական գոյնի տակ իբրեւ թէ ազգային նպատակներ կը հետապնդէ: Գալով մեզի, տակաւին երէկ ստորագրեցինք Պալքանեան ուխտը: Այսօրուան եւ վաղուան պահանջները միշտ նկատի պիտի առնենք ու բնաւ պիտի չզիջանք:

Յետոյ կառավարութիւնը խիստ մօտէն կը հետապնդէ դէպքերը եւ մեր ազգ. շահերուն հետ վայրկեան մը իսկ աչքէ չի հեռացներ ազգերուն անկախութիւնն ու ազատութիւնը պահպանող մեր ճակատին հաւաքական շահերը: Իսկ ուրիշ դէպքի առջեւ ալ մենք մեզ տկար չենք զգար: Ահաւասիկ այս խորհրդածութիւններով է որ ազգային շահերու հակառակ նկատեցինք այն գրգռիչ արգիլնքները, որոնց չենք հաւանիր եւ որոնց անձնատուր եղան ուրիշներ Կիպրոսի հարցին առթիւ: Այս պատճառով արգիլեցինք նման միթինկներ: Իբրեւ կառավարութիւն մեր օրինական իրաւունքն է աս եւ գիտենք թէ բոլոր միութիւններուն գործունէութիւնը պէտք է տեղի ունենայ ընկերակցութեանց օրէնքներու սահմանին մէջ:

× Կիպրոսի մետրոպոլիտը, Մակարիոս, ճառ մը խօսելով Քիրքու լերան վանքին մէջ, 30.000 ունկնդիրներու առջեւ, յայտարարեց.

— Բիւզանդական կայսրութեան օրերուն երբ անհաւատ բարբարոսներ Փոքր Ասիայէ այստեղ արշաւեցին, մենք մեր

ՄԵՆՔ ԱԼ ՀՈԳԵՐ ՈՒՆԻՆՔ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Վարագայ Ս. Խաչի տօնին առթիւ, որ այս կիրակի հանդիսաւորապէս կը տօնուի Առնուվիլի մէջ, Հոգաբարձութիւնը անգամ մը եւս կը յիշեցընէ թէ եկեղեցին պէտք ունի կարգ մը նորոգութեանց, որոնք բաւական շօշափելի գումարներու կը կարօտին: Խաչվերացի տօնին առթիւ, պիտի խնդրենք որ ուխտաւոր եկեղեցասէրները բարի ըլլային քիչ մը աւելիով մասնակցիլ ծախքերուն: Ծրագիրներ շատ ունինք: Ամէնէն առաջնակարգն է լսարանի շէնքի մը կառուցումը, բակին մէջ, ինչ որ մեծապէս օգտակար պիտի ըլլայ նոր սերունդին փրկութեան տեսակէտով:

Նուէրներ ղրկել Հոգաբարձութեան անդամներէն Պ. Պ. Միհրան Շիշմանեանի, 71 Ռիւ ժան ժօռէս, Արփիար Մարտիրոսեանի, գանձապահ Պ. Կարպիս Գասապեանի 78 ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ (9), Վահան Երանոսեանի եւ Աղգէ քհնյ. Փայլակեանի: Շնորհակալութիւն բոլորին:

Աստուածածնին ապաստանած էինք Երբ Կոստանդնուպոլսոյ Այասոֆիա եկեղեցին մէջ պատարագը կիսատ թողլով, մեր զանգակները լռեցուցին, վերստին Աստուածածնի ապաւինեցանք: Հելլէն ազգը Թրքական լուծին տակ անցած տարիներու ընթացքին ալ Աստուածածնէն օգնութիւն սպասեց: Այս աղօթքները պարապը չգացին: Օր մը անշուշտ մեր Աստուածածնի օժանդակութեամբ, Այա Սոֆիայի մէջ մեր զանգակները վերստին պիտի հնչեն:

Այսօր գերութեան տակ հեծող, մեր Կիպրոսին ազատագրութեան համար ալ մեր Աստուածածնին կ՚ապաւինինք: Պատմութիւնը ապացուցած է որ Կիպրոս ի վաղուց Հելլէն է: Կասկած չունինք որ մեր բաղձանքին պիտի տիրանանք: Կեցցէ Էլլաս, կեցցէ Էնօսիս»:

Արքեպիսկոպոսին խօսքերը «Էնօսիս, Էնօսիս» բացագանչութիւններով մեծ խանդավառութեամբ դիմաւորուեցան:

ԵՐԵՒԱՆԻ Գրողներու Միութեան Գ. Համագումարը ընտրեց նոր վարչութիւնը: Նախագահ ընտրուեցաւ Աւետիք Իսահակեան: Ա. քարտուղար Էդ. Թօփչեան, քարտուղար Հ. Սալախեան: Միւս անդամներն են.— Գ. Դեմիրճեան, Ստ. Զօրեան, Ն. Զարեան, Գ. Սեւունց եւ Սիլվա Կապուտիկեան:

ՆՈՐ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ դպրոցներ պիտի բացուին Հայաստանի գիւղական վայրերուն մէջ: Պիտի դասաւանդեն բարձրագոյն ուսում ստացած ուսուցիչներ: Ստեփանաւանի, Արտաշատի եւ այլ շրջաններու մէջ պիտի շինուին ուսուցիչներու համար 400 անհատական տուներ, որոնց համար պետութիւնը տրամադրած է չորս միլիոն ռուպլի փարկ:

դաշտավիժող ջուրը կը քարանայ, կեցած տեղը: Այս քարով մանագէտ արուեստագէտներ կը պատրաստեն կնոջ յատուկ ապխտակ ապարօշներ, զարդեր եւ գեղեցիկ նկարներ: Այս շրջանը հարուստ է նաեւ թանկարժէք քարերով: Մասնաւոր գործարանի մը մէջ կը յղկուին գոյնզգոյն քարերը, շուկային վրայ ծախուելու համար սուղ գիներով:

… Բուժարար ջուրեր եւ կաղեր Ռուսիայի, ցտեսութիւն ձեզ:

Ա. ՀԱԲԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

Ե Տ Ք Ը…

●

Հայնցման այլեւս ոչինչ չի հասկնար: Ան կը խորդայ ու կը ծառանայ, վասնզի խեղդուելու վրայ է, եւ թոքը լեցուած է արիւնով, զոր Հայնցման ամէն մէկ շնչողութեան հետ դժուարաւ կը փոխէ: Բայց Կողլէ կ՚ուզէ որ մեռնողը գոնէ այդ վերջին ուրախութիւնը ունենայ. ուստի կը հակի մինչեւ անոր ականջը ու կը պոռայ.

— Վստահ եղիր, Հայնցման: Ես կը հոգամ ատոր մասին. ան կը ստանայ ինձմէ իր աբդար բաժինը:

Հայնցման անգամ մըն ալ լայնօրէն կը բանայ աչքերը. ատիկա այլեւս իր հոգը չէ… Ան արագօրէն կը մարի ու երկու ժամ ետքը արդէն թաղուած է:

Կէսօրէն ետքը մենք նստած ենք զարեջրագործարանի մը բակին մէջ: Մեր վաշտապետը, տեղակալ Հէէլ, կ՚ելլէ գործարանի գրասենեակէն ու կը ժողվէ մեզ: Հրաման ստացուած է որ զինուորները իրենց ներկայացուցիչները ընտրեն: Մենք ապշած ենք. մինչեւ հիմա այդպիսի բան գոյութիւն չունէր:

Նոյն պահուն կը յայտնուի Մաքս Վայլ: Ան հեռուէն լրագիր մը կը ճօճէ ու կը կոչէ.

— Բեռլինի մէջ յեղափոխութիւն ծագած է:

Հէէլ կը դառնայ.

— Պարապ խօսք, — կ՚ըսէ ան խիստ եղանակով,— Բեռլինի մէջ խռովութիւններ ծագած են:

Վայլ տակաւին աւարտած չէ իր տեղեկատուութիւնը:

— Կայսրը Հոլլանդա փախած է:

Ատիկա կը սթափեցնէ մեզ: Վայլ երեւի խենթեցեր է: Հէէլ կաս կարմիր կը կտրի ու կը պոռայ.

— Անիծեալ ստախօս…

Վայլ իրեն կուտայ թերթը, Հէէլ կը ճմրթէ զայն ու կատաղի նայուածքով՝ մը սկնապիշ կը դիտէ Վայլը: Տեղակալը չի կրնար հանդուրժել անոր, վասնզի Վայլ Հրեայ է, հանդարտ մարդ մը, որ միշտ տեղ մը նստած, գիրք կը կարդայ: Մինչ Հէէլ՝ աներկիւղ ու կրակոտ մարտիկ մըն է:

— Այդ ամէնն ալ զատարկ բաներ են,— կը մրմռայ ան ու կը նայի Վայլին այնպէս՝ որ կարծես կ՚ուզէ լափել զայն:

Մաքս կը բանայ իր բաճկոնի կոճակները եւ ուրիշ թերթ մը կը հանէ: Հէէլ ակնարկ մը կը նետէ անոր, ապա պատառպատառ կ՚ընէ զայն ու կ՚երթայ իր կացարանը: Վայլ նորէն քով քովի կը դնէ թերթի կտորները ու կը կարդայ մեզի նորութիւնները: Մենք նստած ենք՝ ինչպէս շշմած հաւեր: Ոչ ոք եղածէն այլեւս բան մը կը հասկնար:

— Կ՚ըսուի թէ ան կ՚ուզէր խուսափիլ քաղաքացիական պատերազմէ,— կը շէշտէ Վայլ:

— Ապուշ խօսք, — կը գոչէ Կողլէ, — մեղք որ մենք ալ նոյնը չըրինք այն ատեն… Նզովեալներ… եւ ատոր համար պէտք էր որ մենք հոս այնքան չարչարուէինք…

— Իսկ, շօշափէ գլխս, տես անէացած չե՞մ, հո՞ս եմ տակաւին, — կ՚ըսէ Բեթկէ, գլուխը թօթուելով:

Իսկ կը հաստատէ թէ ան իրապէս ներկայ է:

— Այն ատեն, — կը շարունակէ Բեթկէ, — այդ ամէնը ճիշդ լինելու է. բայց ես այնուամենայնիւ բան մը չեմ ըմբռներ… Եթէ ատիկա ըրած լինէր մենէ մէկը, հարկաւ հրացանի պիտի բռնուէր:

— Ես չեմ կրնար հիմա մտածել Վեսլինգի, Շրօեդերի, Հայնցմանի մասին, — կ՚ըսէ Կողլէ եւ կը սեղմէ բռունցքները, — ապա թէ ոչ կը պայթիմ կտոր կտոր կը լինիմ: Այն խեղճ ձագուկը, Շրօեդեր, զարնուած ինկած էր հոն երեսն ի վար. իսկ ան, որի համար մեռաւ Շրօեդեր, այժմ կծիկը կը դնէ… Նզովից արմատներ…

Ու ցասումով կրունկները գարեջրի տակառի մը կը զարնէ:

— Աւելի լաւ է ուրիշ բանի մը մասին խօսինք, — կ՚առաջարկէ Վիլլի Հոմայեր, — ինծի համար ան այլեւս լմնցած մարդ մըն է:

Վայլ կը յայտնէ թէ կարգ մը գունդերու մէջ զինուորական ներկայացուցիչներու խորհուրդներ կազմուած են: Սպաները այլեւս պետ չեն նկատուիր, ու անոնցմէ շատերու ուսադիրները արդէն պոկուած են:

Ան կ՚ուզէ մեզ մօտ ալ զինուորական խորհուրդ մը հիմնել, բայց քիչ համակրանք կը գտնէ: Մենք այլեւս ոչինչ չենք ուզեր հիմնել: Մենք կ՚ուզենք տուն երթալ. իսկ այդ կրնանք առանց խորհուրդի ալ ընել:

Ի վերջոյ, երեք ներկայացուցիչներ կ՚ընտրուին, Բեթկէ, Վայլ եւ Լուդվիգ Բրայեր:

Վայլ կը պահանջէ Լուդվիգէն որ վար առնէ ուսադիրները:

— Ահա, — կ՚ըսէ Լուդվիգ յոգնած եղանակով ու մտով անոր ճակատին կը զարնէ:

Բեթկէ ետ կը հրէ Վայլը:

— Բրայեր մենէ է, — կ՚ըսէ ան կտրուկ:

Լուդվիգ իբրեւ կամաւոր մտած էր մեր վաշտը ու հոն սպայ դարձած:

(Շար.)

Է. ՄԱՌԻԱ ՌԵՄԱՐՔ

իբրեւ նշան համակրանքի: Մեր գործելու ազատութիւնը չի տրամադրեր կծկուիլ ընդհանուր եւ անսահման ժխտումի մը մէջ: Անհրաժեշտ է նկատի առնել մեր դաշնակիցներուն տրամադրութիւնները, անխախտ պահելով համերաշխութիւնը որ աւանդութիւն մը կը կազմէ ամէն ֆրանսական քաղաքականութեան համար:

«Գերմանական հարցը այժմ սեղանի վրայ դրուած է ճշգրիտ բովանդակութեամբ զոր մեր դաշնակիցները ամէն օր կը յիշեցնեն մեզի: Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր պատասխանը: Նախ եւ առաջ ըսեմ թէ մեր պատասխանը կը տրամադրէ անկեղծ կամեցողութիւն մը՝ վերջնական հաշտութիւն կնքելու Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ: Կան կսկծալի յիշատակներ. բանականութիւնը կը թելադրէ մոռնալ զանոնք, իսկ զգացումը կը մերժէ մոռնալ: Բայց ապագան, եւ մանաւանդ խաղաղութեան ապագան չի կերտուիր նոյնիսկ ամէնէն արդարանալի ոխակալութեանց վրայ: Ֆրանքեւգերման հաշտութիւնը պայման է Եւրոպայի քաղաքական հաստատուն վիճակին, ինչպէս եւ անոր տնտեսական եւ ընկերային զարգացման համար: Անգլիոյ մասնակցութիւնը վճռական տարր մըն է յաջողութեան համար: Կառավարութիւնը այս առթիւ մշակած է ճշգրիտ առաջարկներ որոնք շահակից պետութեանց ձեռքն են արդէն եւ որոնց մասին վաղը պիտի խօսիմ Սթրազպուրկի մէջ, տալով մանրամասնութիւններ զորս չեմ կրնար յայտնել այսօր:

«Բայց, կարեւոր է որ ամէն մարդ գիտնայ Ֆրանսայի մէջ եւ Ֆրանսայէն դուրս, թէ զինուորական խնդիրները միայն մէկ երեսն են եւրոպական հարցին: Անոնք ամէնէն շահեկան եւ կարեւոր երեւոյթները չեն մեզի համար»:

Մանրամասնութիւնները գաղտնի պահելով հանդերձ, վարչապետը հաստատեց թէ կառավարութիւնը կը պահանջէ «սահմանափակում Գերմանիոյ սպառազինութեանց եւ խիստ հակակշիռ»:

× Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Ֆրանսայի մշակած նոր առաջարկները ջերմ ընդունելութիւն չեն գտած պաշտօնական շրջանակներու մէջ եւ չեն կրնար մեղմացնել տագնապը: Նոյն շրջանակներուն կարծիքով, Մ. Նահանգները եւ Մ. Բրիտանիա պիտի պահանջեն կատարելապէս վերահաստատել Գերմանիոյ գերիշխանութիւնը, ապա ուրեմն վերազինումը: Այս առթիւ դիտել կու տան թէ արեւմտեան Գերմանիան կրնայ կորսուիլ, եթէ չզօրացնեն Տոքթ. Ատընաուըրի քաղաքական դիրքը:

× Արեւելեան Գերմանիոյ խորհրդարանը նոր կոչ մը ուղղեց արեւմտեան Գերմանիոյ խորհրդարանին, առաջարկելով բանակցիլ՝ երկրին երկու մասերուն միացման համար: Միեւնոյն ատեն կ'առաջարկեն Զորսերու ժողով մը գումարել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԵՀՐԱՆԷՆ կը հեռագրեն թէ Իրանական նախարարը Սեպտ. 19ին ստորագրեց քարիւղի շահագործման մասին կնքուած համաձայնութիւնը, որ կը բաղկանայ 63 էջերէ եւ տպուած է 12 օրինակ:

ԱԼԺԵՐԻԱՅԷՆ հասած վերջին լուրերու համաձայն, երկրաշարժի ցնցումները կը շարունակուին: Օրլէանվիլ քաղաքը վերջնապէս կորսուած կը համարուի: Ողջ մնացած բնակիչները ժամէ ժամ կը հեռանան: Վերջին ցնցումները քանդած են ինչ որ կանգուն մնացած էր: Քաղաքապետն ալ հրաժարեցաւ: Այն արկածեալները որ Ֆրանսա գալ կ'ուզեն, ձրի պիտի փոխադրուին, շոգենաւերով եւ օդանաւերով: Ժողովուրդը եւ տեղական վարչութիւնը բոլորովին յուսահատած են, կ'ըսէ «Լը Մոնտ»ի թղթակիցը:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ նախագահը, մարեշալ Թիթօ, ճառ մը խօսելով բացատրեց թէ ինչո՛ւ չեն կրնար մասնակցիլ Ատլանտեան դաշինքին: Մարեշալը համաձայն է արեւմտեան Գերմանիոյ վերազինման, «իբրեւ հզօր եւ կենսունակ երկիր մը», բայց պէտք է զգոյշ ըլլալ որպէսզի շատ չզօրանայ, նոր աշխարհամարտ մը յարուցանելու համար:

ՀՆԴԿԱՉԻՆԻ վաղեմի եւ անկախ պետութիւններէն Լաոսի պաշտպանական նախարարը, Քու Վորավոնկ, սպաննուեցաւ շաբաթ օր: Ահաբեկիչները, որոնք երկու ձեռնառումբեր նետած էին, անհետացած են:

ՌԱՏԻՈՅԻ աշխատաւորները գործադուլ յայտարարեցին, պահանջելով դադրեցնել բանթողներուն տրուած պատիժները:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ խնամակալութիւնը կը յայտնէ պաշտօնապէս, որ աշակերտուհիներու ընդունելութեան արձանագրութիւնները միշտ բաց են: Ծնողները կ'ընդունուին երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը, մինչեւ կէս օր:

Դիմել վարժարանը,
1, Bd. du Nord, Le Raincy
Autobus 146 de l'Eglise de Pantin.

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՂՋԿԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Դպրոցասէրի Աղջկանց վարժարանը պաշտօնապէս կը վերաբացուի 24 Սեպտեմբերէն սկսեալ: Դասախօսութիւնները կը վերսկսին Հոկտ. 1ին: Այս պարագան կը յանձնենք ծնողներու ուշադրութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ.— Խորին շնորհակալութիւնս կը յայտնեմ բոլոր անոնց որ գալիս՝ Յակոբի Վէրքորէն վերադարձին կրած արկածին առթիւ ցաւակցութիւն յայտնեցին անձամբ կամ գրաւոր:— Վռամ Սուքիասեան

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի տեսչութիւնը կը հաղորդէ պաշտօնապէս, թէ յառաջիկայ 1954–1955 ուսումնական տարեշրջանի մուտքի թուականն է 23 Սեպտեմբեր, հինգշաբթի օր:

Հետեւաբար, կը յանձնարարէ ծնողներու ուշադրութեան սոյն թուականը, խնդրելով որ նոյն օրը կէսօրէն վերջ անոնք իրենց որդիները, կազմ եւ պատրաստ, կանոնաւոր կերպով առաջնորդեն վարժարանի սեմէն ներս:

Մարսիլիա, Վալանս, Լիոն եւ շրջակայքը բնակողները պիտի ճամբորդեն խմբովին, շոգեկառքի հետեւեալ ընթացքով: 23 Սեպտեմբեր, շոգեկառք թիւ 52 կը մեկնի Մարսիլիայէն, առաւօտեան ժամը 11.40ին, Վալանսէն, կէսօրէն վերջ ժամը 14.36ին, Լիոնէն, կէսօրէն վերջ ժամը 16.02ին: Կը հասնի Փարիզ, Կառ տը Լիոն, ժամը 21ին, ուսկից օթօփիւսմանով կը ժամանեն վարժարան ժամը 21.30ին:

×

Տրամադրելի տեղերը վերջանալու վրայ են: Կը խնդրուի ծնողներէն աճապարել:

Մուրատեան վարժարանի այցելութիւնները, ամէն օր:

Direction Collège Arménien
26, Rue Troyon - Sèvres (S. O.)
Tél. : OBS. 18-28

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՄՈՆԻ ԴՊՐՈՑԻ

Դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 1ին: Ուսուցչուհին՝ Տիկին Ռ. Միստիք: Կը խնդրուի ծնողներէն շուտով արձանագրել իրենց զաւակները Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

★

ԼԻՈՆԻ Հայկազեան վարժարանը կը վերաբացուի, յառաջիկայ հինգշաբթի առաւօտ, սեպտեմբեր 23ին: Կը հրաւիրուին բոլոր հայ ծնողները դիմել եկեղեցւոյ խորհրդարանը արձանագրելու իրենց զաւակները, ժամը 4էն 7ը: Մեծերու համար շաբաթը երկու օր գիշերային դպրոց պիտի ըլլայ: Հայ ծնողներ, օգտուեցէք այս առիթէն ձեր զաւակներուն սորվեցնելու ձեր մայրենի լեզուն, ուրիշ լեզուներու կարգին:

★

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի Պուլ. Օտոյի մասնաճիւղին եւ Թաղականութեան դպրոցը կը բացուի Հոկտեմբեր 4ին:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն երկուշաբթի 5էն 7 եկեղեցիի սրահը:

Դիմել ուսուցչուհի Տիկին Սօնա Թորոսեանի:

★

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մարթէկոյի հայկ. դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 30ին, հինգշաբթի, ուսուցչութեամբ Տիկին Մանուշ Շամիրեանի: Կը խնդրուի ծնողներէն արձանագրել իրենց զաւակները:

Կ'ուզենք յայտարարել նաեւ թէ, դպրոցին վերաբացման նուիրուած գինեձօնը տեղի կ'ունենայ, 19 Սեպտ.ին կիրակի կէսօրէ վերջ, դպրոցի սրահին մէջ: Կը հրաւիրենք մեր հայրենակիցները.—

Խնամակալութիւն

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան շրջանի (քաղաք եւ արուարձաններ) բոլոր ընկերները Սեպտեմբեր 25ին, Շաբաթ, ժամը ճիշդ 9ին, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Փարիզի Ահարոնեան խումբի վերամուտի առաջին ընկերական հանդիպումը այս հինգշաբթի ժամը 21ին, Ազգ. Տան մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄԲ.— Հ. Յ. Դ. Արամ Ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները այս հինգշաբթի, ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի Մ.ղի վարչութիւնը՝ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները այս Չորեքշաբթի օրը՝ կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Տիկին Կէնճեանի բնակարանը, 172 Ռիւ Պուալօ, Գ. յարկ, ձախի վրայ, Բ. դուռը:

Կարեւոր օրակարգ.— ա) Հոկտ. 16ի պարահանդէսի (բացառիկ) կարգադրութիւն: բ) Ընթացիկ հարցեր:

ԶՕՐ. ՍՄԲԱՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հրայր եւ Կորիւն Թաթուլեան երկու հազար Ֆր. կը նուիրեն Պէլվիլի դպրոցին, զօր. Սմբատի մահուան առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Մայր եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Մարսէյլի կեդրոնը իր հիմնած հայերէնի բացարձակապէս ձրի դասընթացքին (լեզու, պատմութիւն, աշխարհագրութիւն): Դ. տարեշրջանը պիտի վերսկսի 1 Հոկտ. Ուրբաթ օր, դասախօսութեամբ նախկին հեղինակաւոր ուսուցիչ Մ. ԿԻՒՄՇԵԱՆԻ, Բարեգործականի լուսաւոր սրահին մէջ, 19ա, Ռիւ Վանթիւր, ամէն երեքշաբթի եւ ուրբաթ օրեր, ժամը 19–21: Արձանագրուիլ բացումի օրը եւ դասերու ժամերուն, նոյն սրահին մէջ:

ԿԸ ՓՆՏՌԵՄ հօրեղբօրս տղան, Տիգրան Թաղէոսեան, Վէզիր Քէօփրիւցի, հօր անուն Յակոբ, մօր անուն Եւա: 1915էն ի վեր կորսուած է: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր հօրեղբօր աղջկան՝ Մարիամ Թաղէոսեանի, 167 Քառթիէ Լավիսթ, Մարսէյլ:

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél.: PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆր. կամ 10 $, հատը 12 ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 22 SEPTEMBRE
1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7477 30e ANNEE
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2888

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՁԱՅՆ ՄԸ ԳԱՒԱՌԷՆ

Գաւառէն ընկեր մը կը հարցնէ խորին դառնութեամբ.

— Ո՞վ պիտի գտնէ ներկայ տագնապին լուծումը։ Փարի՞զը թէ Գաւառը։ Անոնք որ լսարաններ կը կազմակերպեն, չէ՞ն կրնար քանի մը ժամ ալ այժմէական հարցերու յատկացնել։ Այդքան դժուա՞ր է ազգ. կեդրոնի մը ստեղծումը»։

Նամակագրին գլխաւոր մտահոգութիւնը կրթական ճակատն է։

Վերամուտ է արդէն եւ ամէն տեղ դպրոցներ կամ դասընթացքներ կը բացուին։

Հրատարակուած ազդերէն դատելով, շատեր — հեռաւորներ պիտի կարծեն թէ ամէն բան կարգին է եւ լուրջ աշխատանքներ կը կատարուին, սերունդի փրկութեան համար։

Դժբախտաբար բուն իրականութիւնը այնքան ալ մխիթարական չէ։ Եւ, տարուէ տարի աւելի տժգոյն կը դառնայ։

Իւրաքանչիւր Միութիւն, Կրթական Մարմին կամ Հոգաբարձութիւն կը գործէ համաձայն իր հայեցողութեան եւ կարողութեան։

Պատահական է ուսուցիչներու եւ դասագիրքերու ընտրութիւնը։

Աշակերտներու թիւն ալ ընդհանրապէս կախում ունի ծնողներու կամքէն կամ քմայքէն։

Եթէ վիճակագրութիւն մը կազմուի, արդիւնքը [illegible] յուսահատական համարուի։

Մեծ մասով շաբաթական դասընթացքներ են որ կը քաշքշուին մէկ տարիէն միւսը։ Մատի վրայ կը համրուին ամենօրեայ կամ երկօրեայ, եռօրեայ դպրոցները։

Այդքանն ալ կրնար գոհացնել անմիջական պահանջները, եթէ ունենայինք ընդհանուր ղեկավարութիւն մը։

Ինչ որ կրթական գործունէութիւն կը կոչուի, մասնաւոր ձեռնարկներէ անդին չանցնիր։

Փարիզի մէջ եկեղեցւոյ Կրթական Մարմինը կամ Բարեգործականն են որ նիւթական միջոցներ կը տրամադրեն, իրենց յատուկ դասընթացքներ պահելու համար։

Կապոյտ Խաչը ունի դասընթացքներ, աւելի շատ՝ գաւառի մէջ։

Ամենօրեայ դպրոց մըն է Տէսինի կրթարանը, որ կը տեւէ տասը տարիէ ի վեր։

Արդիւնաւոր աշխատանքներ կը կատարուին, նաեւ, Պոռտոյի, Կրընոպլի, Մարսէյլի եւ Լիոնի մէջ (վերջինը՝ նախաձեռնութեամբ Ազգ. Միութեան)։

Ինչպէս ամբողջ հանրային գործունէութեան մէջ, այս ճակատին վրայ եւս չկայ ներքին կապակցութիւն։

Իւրաքանչիւր ծաղկոցի յաջողութիւնը եւ բարգաւաճումը կախում ունին ձեռնարկու կազմակերպութեան հաւատքէն եւ կամքէն։

Մինչդեռ, եթէ ազգային կամ գոնէ կրթական կեդրոն մը ունենայինք, դժուար չէր աւելի զարկ տալ այս հիմնական պահանջին։

Ուրիշ գաղութներ, մասնաւորապէս Միջին Արեւելքի մէջ, ունին իրենց Ազգ. Կեդր. վարչութիւնները, Ուսումն. Խորհուրդներով, որոնք տեւական պարտականութիւններ ստանձնած են։

Մեր գաղութին մէջ ո՞րն է այն իշխանութիւնը որ պիտի կրնար ստանձնել կրթական գործին կազմակերպումը։

Այս ճակատին վրայ եւս ճիգեր պակաս չեն, երբեւ հետեւանք նախապաշարումներու եւ կանխակալ կարծիքներու։

— Այդքան դժուա՞ր է կեդրոնի մը ստեղծումը, կը հարցնէն Գաւառէն։

Թերեւս բաւ կ'ըսեն. — Կա՛մ կազմեցէք, եւ կամ ձգեցէք որ մենք փորձենք։

Ամէն պարագայի մէջ, հարցումը արժանի է լուրջ խորհրդածութեան։

Եւ կ'արժէ որ արծարծուի, գործնական ելքի մը յանգելու համար։

Ծ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՊԱՐԶԵՑ ԻՐ ԾՐԱԳԻՐԸ

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԿԸ ՀԱՄԱՐԻ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

*

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԵՏ

Պ. Մենտէս Ֆրանս Բշ. օր լայնօրէն պարզեց իր կառավարութեան տեսակէտները Սթրազպուրկի խորհրդակցական ժողովին մէջ, Եւրոպայի միութեան եւ հաւաքական պաշտպանութեան մասին, առանց ճշդելու բոլոր մանրամասնութիւնները։ Ծրագիրը շահակից պետութեանց հաղորդուած ըլլալով, կը սպասէ անոնց եզրակացութեանց։

Իր գլխաւոր թելադրութիւններն են. — Ընդլայնել Պրիւքսէլի դաշինքը, որ կնքուած է 1948ին, մէջն առնելով արեւմտեան Գերմանիան եւ Իտալիան։

Հաշտութիւն Գերմանիոյ հետ, լուծելով բոլոր վէճերը, առանց խտրական միջոցներ դնելու։

Ստեղծել գործադիր իշխանութիւն մը։

Հսկողութեան տակ առնել անդամակից եօթը պետութեանց սպառազինութիւնները, առաւելագոյն չափ մը որոշելով։

Մէկ ամիս պայմանաժամ տալ մասնագէտներուն ուսումնասիրութեան համար, Իննեու խորհրդաժողովէն ետք որ պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ, Սեպտ. 28ին։

Զարկ տալ տնտեսական գործակցութեան, դիւրացնելով փոխանակութիւնները։

Իր բացատրութեանց ընթացքին, վարչապետը յայտարարեց.

— Այստեղ հաւաքուած ենք յետպատերազմեան պատմութեան կարեւոր մէկ պահուն։ Մեր կամքէն կախում ունի քննել կացութիւնը առանց անձնատուր ըլլալու պատրանքներու եւ վհատութեան։ Այդ պայմանով միայն կրնանք օգտակար գործ կատարել։ Բոլորս ալ նոյն հաւատքով տոգորուած ենք մեր ճակատագրի նոյնութեամբ եւ մեր ժողովուրդներու պաշտպանութեան նոր միջոցներ որոշելու կամեցողութեամբ։ Սակայն վարանումներ ունինք տրամադրելի միջոցներու մասին։ Ֆրանսայի ուզածն է եւրոպական գործակցութիւն եւ ֆրանքօ-գերմանական հաշտութիւն։ Եթէ համաձայն ենք նպատակին մասին, մեր կարծիքները կը տարբերին երբ կարգը կուգայ գործելու մեթոտին։ Այդ մեթոտը պէտք է հիմնուի հանրային կարծիքին լայն հաւանութեան վրայ։ Փարիզի դաշինքը լուծման ձեւ մը կը տրամադրէր։ Ունէր արժանիքներ։ Բայց, իր այս վիճակին մէջ եւ այն ատենուան քաղաքական հանգամանքներուն տակ չէր կրնար մեծամասնութիւն շահիլ։ Երկու պայմաններ ընդունելի չէին մեր խորհրդարանին համար։ Նախ՝ գեր-ազգային պայմանը, որ մեծ դիւրագրգռութիւն պատճառեց Ֆրանսայի մէջ։ Կրնայ ըլլալ որ քանի մը տարիէն այդ ձեւին ջատագովները դառնան ռահահորդներ։ Բայց, քանի դեռ իրատես մարդիկ, չենք կրնար անգիտանալ այն ընդդիմութիւնը որ ստեղծած է այդ սկզբունքը մեր երկրին մէջ։ Շատ արագ ձեռնարկներ կատարուեցան։

« Ուրիշ պարագայ մը՝ Մեծն Բրիտանիոյ բացակայութիւնն է։ Պէտք է ճիշդ բանաձեւ մը գտնել այժմ, նկատի առնելով իւրաքանչիւր երկրի ազգային կոչումը, բանաձեւ մը որ չհեռացնէ բարեկամ ազգերը, այլ համախմբէ մասնակցողներուն մեծագոյն թիւը։ Չեմ առաջարկեր վերադառնալ ապարդիւն անցեալին։ Մեր պարտականութիւնն է դաս առնել փորձառութենէն։ Եթէ Փարիզի դաշնագիրը

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԱՐՊԵՏԸ ԵՒ ԱՇԿԵՐՏԸ

Մեր երբեմնի աշխատակիցը, Արսէն Ա. ճահանայ Սիմէոնեանց, որ տարիներ առաջ եղած է հոգեւոր հովիւ Մոսկուայի եւ յետոյ աքսորուած, կը շարունակէ հետաքրքրական յուշեր հրատարակել իր պաշտօնավարութեան շրջանէն։

Վերջինը յատկացուած էր զօր. Նազարբէկեանի (*Հայրենիք* ամսագիր)։

Անշուշտ կը յիշէք թէ զօրավարը Ռուսաստան աքսորուած էր 1920ին, ուրիշ 1200 սպաներու հետ, եւ ի վերջոյ Մոսկուա ինկած, հիւանդագին վիճակի մէջ։

Յուշերու երկրորդ մասին մէջ (1954 Յուլիս), Արսէն ճահանայ դրուագ մը կը յիշէ զօրավարին պատերազմական կեանքէն։

1918ին, երբ Խալիլ փաշան Երեւան կ'երթայ, զօր. Նազարբէկեան իր թիկնապահը կը ղրկէ, իմանալու համար թէ փաշան ե՞րբ կրնայ ընդունիլ իր այցելութիւնը։

Թուրք փաշան ետ կը ղրկէ թիկնապահը, հետեւեալ խօսքերով.

— Ասացէք Նազար փաշային որ ես առաջինը պիտի այցելեմ։

Եւ նշանակուած ժամուն ներկայանալով կ'ըսէ ժպտագին.

— « Կանոնը սա է. աշակերտը պէտք է ուսուցչի մօտ առաջինն երթայ, եւ ոչ թէ ուսուցիչը՝ աշակերտի մօտ։ Դուք իմ ուսուցիչն էք, որովհետեւ Դիլմանի մօտ յաղթեցիք ինծ։ Բայց կարեւոր չէ որ ես երիտասարդ էի, դուք ծեր, ուստի յետեւից հասնել չկրցաք և չյաջողեցաք ինծ ողջ – ողջ գերի բռնել, որովհետեւ ես արագօրէն փախայ»։

Նազարբէկեան կը պատասխանէ.

— Ոչ, Խալիլ փաշա. ես կը հասնէի ձեր ետեւէն, եթէ լսէի Անդրանիկին եւ ոչ թէ ռուս խորհրդատուներիս, եւ եթէ հետապնդէի ձեզ Անդրանիկի ցոյց տուած ճանապարհով։

Պատմութեան շարունակութենէն կ'իմանանք թէ՝ Դիլմանի ճակատամարտին ատեն, զօր. Նազարբէկեան այնքան վստահ էր իր յաղթանակին վրայ որ, գացած էր ձուկ որսալու։

Իսկ Խալիլ փաշան, որ աւելի շատ զօրք ունէր քան հայ հրամանատարը, երբեք չէր կասկածեր թէ դիւրաւ պիտի ջախջախէ ռուսական փոքրաթիւ բանակը։

— « *Այնքան դիւրաւ որ հաղթանակով էր շրջում տան մէջ։ Եւ երբ պարտութեան լուրն է առնում, առանց կօշիկների, գուլպաները միայն հագին, ձի է նստում եւ հրաշքով ճողոպրում Ռուսների ձեռքից։ Այս կռւում շատ կարեւոր դեր է կատարել Անդրանիկի կամաւորական գունդը*»։

Զօր. Նազարբէկեան երբ կը լսէ Խալիլ փաշայի փախուստը, անմիջապէս ժողովի կը հրաւիրէ իր սպայակոյտը որպէսզի որոշեն թէ ո՞ր ճամբով պիտի հետապնդեն թշնամին։

Ռուս սպաները ուրիշ ճամբայ մը կը ցուցնեն։ Զօրավարը համոզուած էր թէ Անդրանիկի ցոյց տուած ճամբան էր շիտակը։ Բայց, նկատի առնելով զինուորական կանոնները, կը ստիպուի համակերպիլ սպայակոյտի տեսակէտին, պատասխանատուութիւնը ձգելով անոր վրայ։

Եւ Խալիլ փաշան կը յաջողի փախչիլ։

Այս կարգի անցքերը մատենաշար մը կը կազմեն մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ, Վանի «ռազմագիտական» նահանջներէն մինչեւ Կարսի անկումը...

ՎԱՀԷ

ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ

ԵՒ ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ

Վիճաբանութեանց ընթացքին, նախկին դեր. վարչապետ Փիէռ Թեթժէն, որ Պ. Մենտէս Ֆրանսը պատասխանատու կը նկատէ միացեալ բանակին ծրագրին ձախողման համար, հարցուց թէ «քանի՞ քուէ պիտի ստանար ծրագիրը Պելժիոյ եւ Գերմանիոյ մէջ, եթէ պելժիական եւ գերմանական կառավարութիւններն ալ ձեզի պէս վարուէին»։ Մենտէս Ֆրանս բարկանալով դուրս ելաւ իր օգնականին եւ խորհրդականներուն հետ, եւ վերադարձաւ, երբ Թեթժէն վերջացուցած էր իր ճառը։

× Առաջին լուրերու համաձայն, Ֆրանսայի վարչապետին ճառը նպաստաւոր տպաւորութիւն ձգած է, թէեւ կարծիքները կը տարբերին։ Անգլիոյ մէջ այնքան ալ տրամադիր չեն գործօն կապեր հաստատելու համար ցամաքային Եւրոպայի հետ։ Ուաշինկթընի մէջ դիտել կուտան թէ Ֆրանսա պայմաններ կը դնէ, հաւանելու համար Գերմանիոյ անդամակցութեան՝ Ատլանտեան դաշինքին։ Պելժիոյ մէջ մեծ տարբերութիւն մը չեն տեսներ անգլիական եւ ֆրանսական առաջարկներուն միջեւ։

× Լրագրական ասուլիսի մը ընթացքին, Պ. Մենտէս Ֆրանս յայտարարեց. — Ես երբեք չեմ ըսած թէ Ֆրանսա պիտի ընդդիմանայ արեւմտեան Գերմանիոյ անդամակցութեան՝ Ատլանտեան դաշինքին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐԻԵՍԹԻ՝ ՎԷՃԸ լուծելու համար բանակցութիւններ կը կատարուին Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարի օգնականին՝ Մըրֆիի կողմէ, որ Պելկրատէն Հռոմ գնաց եւ կը յուսայ գործնական ելքի մը յանգիլ։

ՄԱՐՈՔԻ մէջ ահաբեկումները կը շարունակուին ամէն օր։ Մէկ շաբթուան ընթացքին 14 հոգի սպաննուած են Քազապլանքայի մէջ, ուր յաճախադէպ են յարձակումները։

ՍԹԱԼԻՆ ՍՊԱՆՆՈՒԱ՞Ծ Է

«Ն. Ե. Թայմզ»ի թղթակիցը, Հէրիսըն, որ Ամերիկա վերադարձաւ հինգ տարուան բնակութենէ մը ետք, հաւանական կը գտնէ որ Սթալին սպաննուած ըլլայ, ինչպէս զրոյց կը շրջի երկար ատենէ ի վեր։ «Կարելի չէ ապացուցանել թէ սպաննուած է, բայց անոնք որ մօտէն հետեւած են Մոսկուայի դէպքերուն, գիտեն թէ զօրաւոր պատճառներ կային սպանութեան համար։ Արդարեւ, հետզհետէ բացայայտ կ'երեւար թէ Սթալին տեսակ մը խելագարութեան մատնուած էր եւ թէ երկիրը կը դառնար ահաւորասափի մը առջեւ որուն հետ բաղդատելով 1930էն վերջ անցած տարիները կարելի էր բնականոն համարել։ Թէեւ 73 տարեկան, Սթալին օտարականներուն վրայ այն տպաւորութիւնը գործած էր թէ քաջառողջ է։ Միւս կողմէ, եթէ Սթալին 1953 Մարտ 2ին մեռաւ ուղեղի երակի մը պայթումէն, պէտք է խոստովանիլ թէ խիստ պէս բարեդէպ էր այս պարագան։ Իր մահը փրկեց քանի մը հազար Ռուսերու, մասնաւորապէս իր ամէնէն մօտաւոր գործակիցներուն կեանքը»։

ՄԱԿԻ ընդհ. ժողովին նոր նստաշրջանը բացուեցաւ երէկ։ Օրակարգին վրայ լայն տեղ կը գրաւեն ասիական խնդիրները։ Խ. Միութիւնը նորէն պիտի առաջարկէ անդամ ընդունիլ խորհրդային Չինաստանը։

ՁԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ վերսկսաւ նախկին զօրավար Օպերկի եւ օգնականին՝ Քնոխէնի դատավարութիւնը, մերժելով իրաւասութեան մասին եղած բոլոր առարկութիւնները։ Փաստաբանները կ'ըսէին թէ միայն հրամաններ ստացած եւ փոխանցած է ան որ անկ է։

ՄԱՍՆԱՒՈՐ մարմին մը պիտի կազմուի, մշակելու համար Մարոքի համար ծրագրուած բարենորոգումները։

ՍՈՒՐԻՈՅ վարչապետը Գահիրէ գնաց [illegible], խորհրդակցելու համար Եգիպտոսի վարչապետին հետ։

ՀԱԿԱԿՐՕՆԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ
ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

●

Ամփոփենք կացութիւնը։ Խորհրդային իշխանութիւնը սաստկացնելով հակակրօնական պայքարը, իբրեւ զէնք կը գործածէ քարոզութիւն մը, որ կը հիմնուի արդիւնաբերութեան վերաբերեալ «փաստարկութիւններու» վրայ ։

Եթէ նոր պատրուակին ուղղակի ազդեցութիւնը սահմանափակ է, համոզելով միայն միամիտներն ու մոլեռանդ համայնավարները, մեծ են սակայն անոր անուղղակի ազդեցութիւնն ու տարողութիւնը։ Հողիներու վրայ սքողեալ սպառնալիք մըն է, որ կրնայ նաեւ ապագային ճամբայ բանալ իրաւական տնօրինութեանց ։

Հոգեկան այս ճնշումը, յարձակման ճակատի փոխադրութիւնը տեսականէն տարբեր բեմի մը վրայ՝ կը փաստեն սակայն թէ համայնավար գաղափարականը, իր ամբողջ տիալէկտիկայով, նոյնիսկ համայնավար միսթիք մը ստեղծելու փորձերով, անզօր է առանձինն քաղաքացիին մէջ չէզոքացնել մարդկային այն ներքին պահանջը, որուն կ՚ըսեն կրօնական հաւատք ։

Բայց Մոսկուան ստիպուած է թօթափել կրօնքի բեռը։ Զեն ըսեր բուն պատճառը, սակայն խորհրդային թերթերը կը գրեն բացէ ի բաց՝ «անհրաժեշտ է խորտակել կրօնքները»։ Ահա թէ ինչու ամէն միջոց չարժման մէջ դրուած է եւ գաղափարական տուեալներուն վրայ բարդուած է հոգեկան սարսափը, անշուշտ նրբութեամբ։ Տեսակ մը ջիղերու պատերազմ, առանց չէշտուած բռնութիւններու, զոր կառավարութիւնը կը մղէ հաւատացեալին դէմ։ Եւ... «անուշ լեզու»․ որովհետեւ համայնավար կազմակերպման մասնագէտները ծանօթ են մարդուն հոգեկան ծալքերուն ։

Բայց ինչո՞ւ համայնավարութեան համար պատկառելի խոչընդոտ մըն է կրօնքը։

Որովհետեւ համայնավարութիւնը ինքն ալ կը ձգտի դառնալ տեսակ մը «աշխարհական» կրօն։ Վերլուծման փորձ մը պիտի կրնայ բացատրել թէ ինչու անհաշտ են երկու հաւատք մէկ հոգիի մէջ, եւ թէ ի՞նչպէս կրօնական միսթիքը իբրեւ «ժողովուրդին ափիոնը» կը չէզոքացնէ ուրիշ թմրեցուցիչ մը — համայնավարութիւնն իր աշխարհիկ խոստումներով, — իբրեւ «աշխատաւորին ափիոն ։»

Նախքան խորացման ճիգ մը, հետաքրքրական է արագ ակնարկ մը նետել Մոսկուայի վարած կրօնական քաղաքականութեան վրայ, սովետական աշխարհի գոյութենէն ի վեր։ Թէեւ միշտ հակակրօնական՝ ներշնչուած է ան օգտաշատ նկատումներէ, կշիռի վրայ դնելով կրօնքին անպատեհութիւններն ու բերելիք շահերը, ըստ օրուայ տիրող պայմաններուն ։

Այսպէս՝ տարբեր էր ընդհանուր վիճակը յեղափոխութեան առաջին ամիսներուն։ Ներքին կռիւ, արտաքին կռիւ, արիւն եւ դիակ; հրդեհներու մէջ։ Շատ դիւրութեամբ կրցան դիմել հակակրօնական ամէն բիրտ միջոցի։ Անշուշտ գաղափարական շպարին տակ պահուած նիւթական նկատումներն են որ առաջնորդեցին ղեկավարութիւնը ծայրայեղ միջոցներու, այդ օրերուն ։ Գիտէին որ մէկ օրէն միւսը անկարելի էր մարել Ռուսերու առակի կարգ անցած ջերմեռանդութիւնը։ Բայց այրել տուին եկեղեցի, ու մզկիթ։ Մանաւանդ՝ աւարի տուին ։ Գանձը պարապ էր, պէտք ունէին դրամի։ Յեղափոխական սարսափը առիթ մըն էր։ Նոյնը չըրա՞ւ Ֆրանսական յեղափոխութիւնը, իր «Ահուսարսափի» շրջանին, երբ արտաքին պատերազմներ մղելու համար պէտք ունեցաւ մեծ ծախսերու ։

Բայց 1920ին, ալ անկարելի էր շարունակել նոյն գործելակերպը, երբ կռիւները դադրած էին։ Սթալինեան պիրկ բռունցքին տակ անգամ կրօնքները տապալելու ստիպողութիւնը արտայայտուեցաւ գաղափարական քարոզութեամբ մը, եւ խաղաղօրէն կարելի սեղմումներով։ Ծանօթ էր հաւատքին ուժը, բռնութեան դիմաց։

Պատերազմի տարիներուն տրուեցան կարգ մը ազատութիւններ։ Բնականաբար։ Կրօնքէն կրնային սպասել շատ բան։ Ու Սթալինեան բազդատաբար դաժան դիրքը կակուղցաւ, դարձաւ աւելի ճկուն։ Արտաքին աշխարհին, այսինքն Դաշնակիցներուն համար նախ՝ իբրեւ վստահութիւն ներշնչելու միջոց՝ երբ անդին Կէօպէլսի ռատիոկայանները օրն ի բուն կը հնչեցնէին ահազանգը, թէ համայնավարութիւնը պիտի ողողէ ազատ աշխարհը Գերմանիոյ պարտութեամբ։ Բողոքական Ամերիկան, եւ մաքրակրօն Անգլիան շատ հաշտ աչքով պիտի չնայէին բացարձակապէս հակակրօն դաշնակից մը, չխրտչեցնելու համար իրենց ժողովուրդներուն հանրային կարծիքը ։

Յետոյ օրուան պահանջ էր չհաղորդել սովետական սահմաններէն դուրս կարգ մը երկիրներու կրօնքները, սիրաշահելով հաւատացեալ ամբոխները, յանուն համայնավարութեան տարածման։ Որովհետեւ գիտէին թէ պատերազմէն վերջ, դաշնակից յաղթութեան մը պարագային, համայնավարութիւնը որ մինչ այդ կրծկուած էր ինք իր վրայ, առիթէն պէտք է օգտուէր, եւ միջազգային գետնի մը վրայ նոր ոստում մը ընէր։ Ինչ որ ըրաւ ։

Եւ դեռ ներքին պատճառներ ալ որոնք մարդկային հոգեբանութեան բարդ ակունքներէն կը բխին։ Տակաւին համայնավարական գաղափարականով ամբողջութեամբ չթրծուած ժողովուրդ եւ բանակ, այդ ճգնաժամային օրերուն, երբ մահը կը սուանէր քաղաքներու եւ գիւղերու վրայ, հաւանաբար հոգեպէս աւելի պիտի ամրապնդուէին կրօնական միսթիքով, քան թէ համայնաւորութեան խոստացած աշխարհիկ դրախտով որ ամբակոծումներու տակ գործնապէս դժոխքի էր վերածուած։ Համոզուած էին թէ անդենականի մը նոյնիսկ ենթադրեալ երջանկութիւնը, աւելի ազդու մխիթարանք մըն էր տիրող դժբախտութեան դիմաց, քան թէ անձին գոհողութեամբ ապագայ սերունդներու տրուելիք երկրային դրախտը։ Մարդն ունի իր մէջ էկօ մը, որ կ՚արտայայտուի ինքնապաշտպանութեան եւ ինքնատեւականացման բնազդներով։

Մարդը մարդ է, սովետ քաղաքացի ըլլայ թէ ոչ։ Այս իրականութեան անդրադառնալով է որ Մոսկուան նահանջ մը կատարեց կրօնական գետնի վրայ պատերազմի օրերուն, որովհետեւ հաւատքի միսթիքին տալիք մխիթարականը աւելի ազդու նկատեց քան թէ համայնավարութեան խոստացած երջանկութիւնը, որմէ հեռու էին համայնավար մարդիկը ։

Բայց պատերազմը վերջացաւ, պայմանները փոխուեցան։ Մոսկուան այլեւս պէտք չունէր պարագայական նեցուկի մը օգնութեան, մանաւանդ երբ այդ նեցուկը հիմնապէս թշնամի էր համայնավար գաղափարականին ։

Ա. Վ.-ԱԶԱՏ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿՌՈՒԱԽՆՁՈՐ ՄԸ ԵՒՍ ՖՈՐՄՈԶԱ

●

Հետզհետէ հրատապ հանգամանք կը ստանայ Ֆորմոզայի խնդիրը։ Կարմիր Չինացիները կը սպառնան «ազատագրել», այսինքն վերագրաւել զայն։ Ազգայնական Չինաստանն ալ ճակատ յարդարած է, ապաւինելով Ամերիկայի, որ չուզեր լքել այդ ռազմագիտական դիրքը ։

Երբ 1520ին առաջին անգամ Փորթուգալցիները ոտք կոխեցին Ֆորմոզա, «Գեղեցիկ Կղզին» կոչեցին զայն, տեսնելով անոր արտակարգ ճոխութեամբ եղէգնուտները, հսկայական լեռները, որ երկուքի կը բաժնեն կղզին, գետերուն առատ ոսկին ։

Փորթուգալցիներուն յաջորդեցին Հոլանտացիները, յետոյ ծովահէն Քոքսինկան որ վտարեց Եւրոպացիները եւ 20տարի իշխեց կղզիին վրայ։ 1884ին Ֆրանսա առժամաբար գրաւեց կղզին որ 1894-1945ին ճափոնական դարձաւ։ 1947ին Դաշնակիցները յանձնեցին զայն Չինաստանի դիկտատորին՝ Չանկ Քայ Շէքին եւ այդ թուականէն ի վեր անոնք ստիպուած են ճանչնալ զայն իբրեւ մայրաքաղաք ազգայնական Չինաստանի ։

Կղզին ունի 3․900․000 բնակիչ եւ վերջին ամրոցն է ազգայնական կառավարութեան։ Չափազանց հարուստ է, ունի ածուխ, քարիւղ, շաքար։ Իր քափրենի անտառները կը բաւեն ամբողջ աշխարհի հարիւր տարուան համար ։

Ֆորմոզան կը գտնուի կեդրոնը Ծայր․ Արեւելքի «հրաբորբոք քառակուսիին» ։ 400 քիլոմեթր է Լիւսոնէն, վեց հարիւր Հոնկ-Քոնկէն եւ Շանկայէն, 1100 Նակազաքիէն (Ճափոն)։ Աքանչելի դիրք մը կը ներկայացնէ Մ. Նահանգներուն համար։ Ամերիկեան եօթներորդ նաւաբաժինը 1950էն ի վեր պաշտօնապէս կը պաշտպանէ Ֆորմոզան կարմիր Չինացիներուն յարձակման դէմ։ Կղզին մաս չի կազմեր Հարաւ. Արեւելեան Ասիոյ դաշինքին, եւ չի մտներ դաշինքը ստորագրողներուն պաշտպանութեան շրջանակին մէջ ։

Քուէմոյի փոքրիկ կղզին որ մարտկոցն է ազգայնականներուն, միայն քանի մը մղոն հեռու է Ամոյի համայնավար կեդրոնէն, ուրկէ կը թռչին բոլշեւիկեան օդանաւեր եւ կը ռմբակոծեն թշնամի դիրքերը։ Ազգայնականները զայն դարձուցած են ծովային խարիսխ մը ։

Հարաւ. Արեւելեան Ասիոյ խորհրդաժողովը վերջացաւ, բայց թնդանօթները կը՞ շարունակեն գոռալ։ Կարմիր Չինաստանի նախագահին՝ Մաօ Ցէ Թունկի յարձակողականը միմիայն դիւանագիտական չէ։

Զօրս տարիէ ի վեր Ֆորմոզան համայնավար Չինաստանի Տանցիկը դարձած է ։ Ֆորմոզան ոչ միայն ամրոց մըն է, այլեւ խորհրդանիշ մը, որուն երկու կողմերն ալ մեծ կարեւորութիւն կուտան ։

Երբ 1949 Դեկտ. 10ին Չանկ Քայ Շէք Ֆորմոզա կը մտնէր 350 հազար հոգիով, իր բանակին խլեակներովը, համայնավարները վճռեցին վերագրաւել այս «կորսուած գաւառը»։ Եւ այժմ շարունակ սպառնալիքներ կ՚ուղղեն ։

1950 Յունիսին փորձեցին գրաւել Ֆորմոզա, եւ պիտի յաջողէին, եթէ Քորէայի պատերազմի պատճառով դէպի հիւսիս չդառնար չինական զօրքը։

Այս թուականին Չանկ Քայ Շէք ի վիճակի չէր լուրջ դիմադրութիւն մը փորձելու։ Իսկ Ամերիկացիները անտարբեր կ՚երեւային։ 1950 յունուարին Թրումըն զանց առնելով Մէք Արթըրի եւ Պրէտլիի ազդարարութիւնները, կը յայտարարէր թէ Մ. Նահանգները պիտի չխառնուին Չինացիներու ներքին կռիւներուն ։

Վեց ամիս ետք ամէն բան փոխուեցաւ։ Յունիս 25ին սկսաւ հարաւային Քորէայի յարձակումը ։

Ամերիկացիները ըմբռնեցին թէ կղզին ոչ միայն ռազմական դիրք մը ունէր, այլեւ դիւանագիտական ուժ մըն էր։ Եթէ ազգայնական Չինաստանը այլեւս գոյութիւն չունենայ, շատ դժուար պիտի ըլլայ

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ
ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ
(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

●

Ուրֆայի Սանճագը, որուն մէջ կը գտնուէր Արաբ Փունարի կայարանը, քիչ առաջ ենթարկուած էր Տիարպէքիրի վիլայէթին։ Այնպէս որ, եթէ յարձակումը կատարուէր, գործին քննութիւնը տեղի պիտի ունենար ոչ թէ Հալէպի, այլ Տիարպէքիրի մէջ։

Ասիկա անշուշտ ապահովութիւն մըն էր Համիտ էլ Ճապրիի եւ իր Արաբներուն համար։ Ապահովութիւն մըն էր մանաւանդ Հալէպի կուսակալ Պէքիր Սամի պէյի եւ ոստիկանութեան տնօրէն Ֆիքրի պէյի համար, որոնց երկուքն ալ ծանօթ էին իբր հայ տարագիրներու նկատմամբ բարեացակամութիւնցոյց տուող անձեր, և տարակոյս չկայ թէ Զօհրապի եւ Վարդգէսի փախուստը եթէ տեղի ունենար Հալէպի վիլայէթին մէջ, շատեր պիտի կասկածէին թէ անպատճառ օժանդակած են գործին կամ զայն դիւրացուցած ։

Այս երկու անձերն ալ, իրենց պաշտօնական դիրքին բերմունքով, բնական է չէին կրնար ոեւէ մասնակցութիւն ունենալ փախուստի գործին մէջ, բայց անշուշտ գիտէին թէ ինչ բախտ կը սպասէ Զօհրապի եւ Վարդգէսի, եւ համոզուած էին թէ անոնց համար փրկութեան միակ միջոցը այդ էր։ Պէքիր Սամի պէյ օր մը նոյն իսկ անուղղակի կերպով ասիկա հասկցուցած էր Զօհրապի, երբ բոլորովին յուսահատ վիճակի մէջ իրեն յայտնած էր թէ շատ անստոյգ է դէպի Տիարպէքիր իրենց ուղեւորութեան ելքին նկատմամբ ։

Խնդիր է թէ այս գործը կը յաջողէ՞ր իրօք։ Համիտ էլ Ճապրի բնաւ տարակոյս չունէր այդ մասին։ Երկու տարագիրներուն պիտի ընկերանային, իբր հսկող, մէկ ոստիկան մը եւ քանի մը ժանտարմաներ։ Ինք յոյս ունէր թէ կարելի կ՚ըլլայ ոստիկանութեան տնօրէն Ֆէքրի պէյը համեցնել որ անոնց ընկերացողը «վստահելի» ոստիկան մը ըլլայ, եւ չէր սխալեր, որովհետեւ այդպէս ալ եղաւ վերջէն։ Գալով ժանտարմաներուն, Համիտ էլ Ճապրի ոչ իսկ կարեւորութիւն կ՚ընծայէր անոնց, այն պարզ պատճառով որ բոլորն ալ արաբ էին։

Տոքթ. Գրլըճեան, որուն կողմէ տրուած տեղեկութիւններուն կը հետեւիմ առաւելապէս, նոյնպէս բացարձակ վստահութիւն ունէր գործին յաջողութեան նկատմամբ ։

Աւելորդ է ըսել թէ Համիտ էլ Ճապրիի հետ կատարուած այս բանակցութիւնները ու գոյացած համաձայնութիւնը բացարձակապէս գաղտնի պահուած էին ։ Տոքթ. Գրլըճեան, հակառակ անոր որ շարունակ, երբեմն նոյն իսկ գիշերները, կ՚այցելէր երկու տարագիրներուն, փախուստի ծրագրին նկատմամբ ոչ մէկ ակնարկութիւն ըրած էր անոնց։ Նոյն իսկ այդ մասին ոչինչ յայտնած էր Օթէլ Պարոնի տիրոջ՝ Պ. Օննիկ Մազլումեանի, — որ կատարեալ անձնուիրութեամբ ինքզինքը, իր յարաբերութիւնները, իր վայելած մեծ ազդեցութիւնը ամենալայն չափով տրամադրած էր ամոքելու համար Զօհրապի եւ Վարդգէսի տխուր կացութիւնը իրեն աջակից ունենալով իր կրտսեր եղբայրը, Պ. Արմենակ Մազլումեանը, — «Պզտիկ Պարոնը», ինչպէս կ՚ըսէին ։

Յուլիս 22ի չորեքշաբթի օրը Տոքթ. Գրլըճեան կ՚երթայ կ՚այցելէ Զօհրապի որ իրեն կը յանձնէ թուրքերէն գրուած իր ինքնակենսագրութիւնը (ճիւճիա), զոր Զաքարիա Պզտիկեան պատրաստած էր իր տուած նօթերուն վրայ, մատուցելու համար Տիարպէքիրի պատերազմական ատեանին, որուն առջեւ պիտի դատուէին։ Ինք գիր գրելու կարողութիւն չունէր ։

— Տոքթոր, կ՚ըսէ Զօհրապ, խնդրեմ ասիկա մաքուրի քաշել տայիք, ինծի շատ պէտք կրնայ ըլլալ այնտեղ ։

Տոքթորը սիրով հաճութիւն կը յայտնէ, աւելցնելով որ ինք անձամբ պիտի կատարէ այդ աշխատութիւնը ։

Յետոյ Զօհրապ վերստին կը համակուի յոռետես նախազգացումներով ։

— Տոքթոր, պիտի մեռնինք ... անպատճառ մեզ պիտի դատապարտեն ու սպաննեն ...

Տոքթ. Գրլըճեան կը ջանայ զինքը ապահովցնել, բայց Զօհրապ կ՚ըսէ թէ ըրնաւ յոյս չունի որ Տիարպէքիրի մէջ իրօք դատավարութեան մը առարկայ պիտի դառնան։ — «Վճիռը արդէն տրուած է, կ՚ըսէ, մնացած ամէն բան պարզ ձեւականութիւն մը պիտի ըլլայ» ։

Ամբողջ յոյսը այդ միջոցին կեդրոնացած էր կնոջը վրայ որ Պոլսոյ մէջ ամէն ջանք չէր խնայեր իր փրկութեան համար, եւ որ իրեն ղրկուած վերջին նամակին մէջ յայտներ էր թէ Խալիլ (*) պէյ, որուն վրայ շատ յոյս դրուած էր, կը մերժէ միջամտել այս խնդրին ։

(17) (Շար.)

(*) Յայտնի իթթիհատական գործիչ որ վարած է Օսմ. երեսփոխանական ժողովի նախագահութեան եւ արտաքին գործոց նախարարութեան պաշտօնները։ Երբ 1909 Մարտ 31ի յետադիմական շարժումը պայթեցաւ և իթթիհատականները ցիր ու ցան եղան, — ոմանք մինչեւ արտասահման փախան, — Շէյխ Վահտէթթիի ամբոխավար ու թունալից քարոզութիւններէն գրգռուած ապստամբ զինուորները կը փնտռէին նաեւ Խալիլ պէյը, սպաննելու մտադրութեամբ։ Զօհրապ յաջողեցաւ զայն փրկել, փախցնելով իր բնակարանը, ուր մնաց մինչեւ որ Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի Ազատարար բանակը Պոլիս մտնելով խորտակեց ըմբոստութիւնը ։

ՏՈՄՍԵՐ

ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

★

Լոնտոն, 1942 :

Ընդարձակ սրահ մը: Դէմ դիմաց նստած են Հայ մը եւ Անգլիացի մը: Վերջինը՝ պետական պաշտօնեայ :

Հարց ու փորձ մըն է որ տեղի կ'ունենայ :

— Ի՞նչ գիտէք Դաշնակցութեան մասին :

— Բաներ մը գիտեմ, ինչո՞ւ կը հարցնէք ...

— Կ'ուզեմ ձեր բերնէն լսել այդ կազմակերպութեան պատմութիւնը, քանի մը բառով ...

— Դաշնակցութիւնը քաղաքական կազմակերպութիւն մըն է, որ կը պաշտպանէ հայ ժողովուրդին շահերը :

— Ատիկա գիտեմ, ըսէք ինծի թէ Դաշնակցութիւնը ի՞նչ քաղաքականութիւն կը հետապնդէ, ներկայիս ...

— Ձեր հետաքրքրութիւնը գոհացնելէ առաջ, կրնայի՞ իմանալ թէ ի՞նչ հանգամանքով այդ հարցումը կ'ուղղէք :

— Պետական պաշտօնեայ եմ ...

— Նամակատան ցրուիչն ալ պետական պաշտօնեայ է ...

— Կը մերժէ՞ք պատասխանել :

— Այո, կը մերժեմ ...

— Եթէ հանգամանքս ճշդեմ, կը պատասխանէ՞ք ...

— Ամենայն սիրով ...

— Շատ լաւ, ես ...

— Ուրախ եմ, հիմա կրնանք խօսիլ :

Եւ Հայն ու Անգլիացին կը խօսին մէկուկէս ժամ՝ զանազան նիւթերու մասին :

— Լսած ենք որ Թուրքերուն բարեկամ մէկը չէք ...

— Շատ ճիշդ է ...

— Չէք սիրեր նաեւ Կարմիրները ...

— Ով որ կը սիրէ՝ հիւանդ է ...

— Բայց, ներկայիս, Նորին Վեհափառութեան կառավարութիւնը բարեկամ ու դաշնակից է թէ Թուրքերուն եւ թէ Ռուսերուն :

— Այդ մասին տարակոյս չունէի ...

— Բայց դուք, իբրեւ Նորին Վեհափառութեան հպատակ, ինչպէ՞ս կրնայիք հակաթուրք եւ հակահամայնավար ըլլալ:

— Հպատակութիւնս չի կաշկանդեր ազատութիւնս ...

— Լեզուներ գիտէ՞ք ...

— Այո, քանի մը հատ ...

— Կը գրէ՞ք, կը խօսի՞ք ...

— Եթէ պէտք ըլլայ, այո ...

— Մեր ձայնասփիւռին վրայ, Թուրքիոյ ի նպաստ բաներ մը կարդալու պատրա՞ստ էք...

— Ոչ ...

— Մենք պիտի գրենք, դուք պիտի կարդաք ...

— Ոչ, ես իմ ուզածս կը գրեմ եւ ուզածիս պէս կը կարդամ ...

— Ըլլար, ձեր գրելիքը գրաքննութենէ կ'անցնի ...

— Ուրեմն դուք գրեցէք եւ դուք կարդացնել տուէք՝ ձեր ուզած մարդուն ...

— Վճռակա՞ն է ձեր այդ մերժումը ...

— Աւելի քան կ'երեւակայէք ...

— Կա՞ն Հայեր, որոնք մեզ չեն սիրեր..

— Այո, կան ...

— Ինչո՞ւ չեն սիրեր ...

— Կարդացէք մեր պատմութիւնը, կ'իմանաք...

Այս զրոյցը տեղի կ'ունենար, անգամ մը եւս կրկնեմ, պատերազմին ամէնէն ահաւոր օրերուն, Թէմզի ափերուն վրայ :

Կրնա՞ր տեղի ունենալ նաեւ Կրեմլինի պատերուն շուքին տակ :

Այո, բայց պատմողը մինչեւ այսօր ողջ մնացած չէր ըլլար ...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՏԽՐՈՒՆԻ.— ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՖԱՐՀԱՏԵԱՆ

ՊԱՂՏԱՏ.— Յեղափոխական ընտանիքի մը վերջին շառաւիղն ալ կնքեց իր մահկանացուն, խոր կսկիծ պատճառելով հարազատներուն եւ ընկեր – ծանօթներուն: Ֆարհատեան ընտանիքի անդամները առանց բացառութեան նուիրուածԴաշնակցականներ էին: Թրքական դաժան վարչաձեւին տակ, նուիրուած էին ազատագրական պայքարին:

Ֆարհատեաններու տունը յեղափոխական զինագործարան մըն էր Վանի մէջ: Յարութիւնը, դեռ պատանի, կը գործակցէր դաւադրական աշխատանքներուն: Ռումբերու պատրաստութեան ժամանակ կը պայթի ռումբ մը, սարսելով քաղաքի հեռաւոր մասերը: Թրքական ուժերը կը շրջապատեն տունը, յեղափոխականները, վիրաւոր կամ ողջ, կ'ապաստանին դրացիներուն մօտ, իսկ պատանի Յարութիւնը կը դառնայ փախստական, միանալով ֆետայիներուն :

Այնուհետեւ կը մասնակցի Վանի ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն: Նահանջին՝ ընտանիքով կ'ապաստանի Երեւան: Հայաստանի Հանրապետութեան ժամանակ կը մասնակցի զանազան կռիւներու: 1920 Դեկտեմբեր 2ին Հայաստանի մէջ կը հաստատուին խորհրդային կարգեր: Կը սկսին կողոպուտ, ձերբակալութիւններ եւ եղբայրասպանութիւն: Ի տես այս անիրաւութեանց, Յարութիւնի ազատատենչ հոգին կը փոթորկի. անվարան կը միանայ Փետրուարեան ապստամբութեան եւ ապա նահանջողներուն հետ կ'անցնին Պարսկաստան, յետոյ Պաղտատ:

Վարպետատաղձագործ էր. կ'աշխատէր անգլիական զինուորական գործարաններու մէջ: Բնա թիւն հաստատած էր աշխատաւորներ.ւ հիւղաւանին մէջ, ուր կը լծուի կուսակցական տենդոտ գործունէութեան :

Շնորհիւ Յարութիւնի յամառ եւ անխոնջ աշխատանքին, Հապպանիէի մէջ տիրապետող դարձաւ Դաշնակցութիւնը :

Տարիներ շարունակ, Յարութիւն կը տառապէր ստամոքսի հիւանդութենէ: Վիրաբուժական գործողութեամբ ազատեցաւ այդտառապանքէն:Բայց հիւծախտը նկատելի կերպով կը մաշեցնէր զինք: Ընտանեկան ողբերգութիւնը փութացուց իր մահը: Իր մեծ տղան, Վարուժանը, Թոքախտէ վարակուած էր, ըստ բժիշկներու կարծիքին: Յարութիւն անմիջապէս ընտանիքի անդամները բերաւ Պաղտատ՝ ենթարկելու բժշկական քննութեան. հաստատուեցաւ, որ կինը, մեծ աղջիկն ու տղան Թոքախտաւոր են, իսկ ինքը եւ երկու անչափահաս զաւակները զերծ էին այդ ախտէն: Իրաքի Հայ Կարօտելոց Խնամակալութեան աջակցութեամբ ենթակաները փոխադրուեցան Ազունիէի բուժարանը: Ընտանիքի անդամներուն այս ողբերգական բաժանումը եւ նիւթական անձուկ վիճակը չափազանց ընկճեցին խեղճ Յարութիւնը :

Տարի մը չանցած Ֆարհատեանի հիւծախտը կը փոխուի Թոքախտի: Առանց տատամսելու կը մեկնի Ազունիէ եւ հոն կը կնքէ իր մահկանացուն : Գ.Գ.

ՏՈՔԹ. ԱԼ. ՊԷՃՃԵԱՆ

Ինչպէս հաղորդած էինք, Պէյրութի մէջ մեռած է Տոքթ. Ալեքսան Պէճճեան :

Ծնած Այնթապ 1892ին, հանգուցեալը Թոռն էր անուանի բնագէտ – քիմիագէտ պրոֆ. Ալեքսան Պէճճեանի եւ որդին՝ օրէնսգիտութեան ու քաղաքագիտութեան ուսուցչապետ (Սորպոնի շրջանաւարտ) ու յետոյ ազգապետ պրոֆ. Ջենոբ Պէճճեանի :

Նախ կ'աւարտէ Այնթապի գոլէճը 1911ին, ստանալով պսակաւոր արուեստից տիտղոսը, ապա կ'ուսանի Պէյրութի ամերիկեան համալսարանը, որուն առեւտրական ճիւղին հետեւելէ ետք, կը մտնէ բժշկական ճիւղը, զոր կ'աւարտէ 1917ին :

Առաջին աշխարհամարտին, կ'ըլլայ բժիշկ Օսմ. բանակին մէջ, հարիւրապետի աստիճանով: Զինադադարէն ետք՝ բժիշկ Այնթապի ամերիկեան հիւանդանոցին, Այնթապի ինքնապաշտպանութեան օրերուն: 1920–23 բժիշկ Պոլսոյ ամերիկեան հիւանդանոցին: 1923 – 25 Լիբանանի ամերիկեան Նիըր Իսթ Րիլիֆի որբանոցներու օգնական բժշկապետ: Տարի մը մասնագիտութեան կը հետեւի Լոնտոնի և Փարիզի մէջ: 1926 – 32 կը դասախօսէ ու կը պաշտօնավարէ ամերիկեան համալսարանին մէջ, իբրեւ վիրաբոյժ :

Երկար տարիներ Այրխիի ընկերութեան մէջ պաշտօնավարելէ ետք Իրաքի եւ Պաղեստինի մէջ, 1949ին կը հաստատուի Պէյրութ, բանալով իր դարմանատունը :

Բարեխիղճ բժիշկ, ազնիւ մարդ, այլասէր ու ազգասէր՝ Տոքթ. Ա. Պէճճեան հետաքրքրուած է մեր ազգային կեանքով : Զինադադարէն ետք ծառայած է Հալէպի Ազգ. վարչութեան մէջ եւ մաս կազմած զանազան վարչութեանց :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳԻՆԵՁՕՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի եռանդուն անդամուհիներէն Օր. Աստղիկ Հայրապետեանի եւ Տիկին Քալանեանի Ամերիկա մեկնելուն առիթով, գինեձօն մը կազմակերպուած էր, անցեալ շաբթու, «Արծիւ» Մարգականին ժողովասրահին մէջ: Ընկերներէ եւ համակիրներէ զատ հրաւիրուած էին Տարօն Սալնոյ Ձորի Հայր. Միութիւնը, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը եւ «Արծիւ»ը :

Հաւաքոյթը բացաւ Տիկին Գ. Արզումանեան որ գեղեցիկ ուղերձով մը Թուեց Օր. Հայրապետեանի տարիներու նուիրումը Ֆ. Կ. Խաչին եւ անոր այնքան արգիւնաւոր աշխատանքը: Սեղանը վարեց դպրոցի ուսուցչուհին Տիկ. Սօնիան որ ձեռնհասօրէն կատարեց իր պարտականութիւնը, հետզհետէ խօսելու, երգելու ,

---

անտեսել կարմիր Չինաստանի կառավարութիւնը եւ մերժել անոր մուտքը Ազգաժողովին մէջ :

Ամերիկացի ռազմագէտները մեզի կը յիշեցնեն թէ Ֆորմոզան երբեք պէտք չէ իյնայ համայնավարներու ձեռքը :

1952ին Չանկ Քայ Շէք 380 յարձակումներ կատարեց Չինաստանի վրայ : Ամերիկացիները գոհ են եւ կ'օժանդակեն նիւթապէս : Սակայն «մժեղներու պատերազմ» անունը կը տրուի այս յարձակման, որովհետեւ իրենց արշաւանքներէն կը վերադառնային միայն քանի մը ոսկ – մագերիններով: Ասով մէկտեղ Չանկ Քայ Շէք շարունակեց զօրացնել իր բանակը: 1953ին ունէր վեց հարիւր հազար զինուոր, ուրիշներ կը հաշուեն 850 հազար :

Չանկ Քայ Շէք կրնա՞յ դիմադրել մեծ յարձակողականի մը եւ Մաօ Ցէ Թունկ իրապէս նպատակ ունի՞ յարձակելու : Ահաւասիկ հարցեր որոնք լրջօրէն կը զբաղեցնեն Արեւմուտքը :

Յուլիս 31էն ի վեր Փեքինի վարիչները եւ զինուորական պետերը կը բազմապատկեն Ֆորմոզայի «ազատագրութեան» կոչերը :

— Եթէ Մաօ յարձակի, եօթերորդ նաւատորմիղը պիտի պաշտպանէ կղզին, կ'ըսէր Այզընհաուըր Օգոստոս 18ին: Հինգ օր ետք տեղի ունեցաւ Քուէմոյի վրայ :

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ երկու կառավարութիւնները, համայնավար եւ ազգայնական, կը շարունակեն սպառնալիքներ փոխանակել : Ազգայնական օդանաւերը նոր արշաւանքներ կատարեցին չինական ցամաքին վրայ: Զինուորական պատրաստութիւնները կը շարունակուին երկու կողմէն ալ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

Ե Տ Ք Ը . . .

●

Ան եղակի կը խօսի ոչ միայն Տրոսկէի, Հոմայերի, Բրեօդերի եւ ինծի հետ, — այդ բառինքեան հասկնալի է, վասնզի մենք իր դպրոցական ընկերներն ենք, — այլեւ իր աւելի տարեց ընկերներուն հետ, երբ մօտերը ուրիշ սպայ մը չկայ: Ամէնքն ալ այդ մեծապէս կը գնահատեն:

— Այն ատեն Հեէլը — կը յամառի Վայլ:

Ատիկա աւելի հասկնալի է: Վայլ շատ նեղութիւն քաշած է Հեէլի ձեռքէն, ուստի զարմանալի չէ որ այժմ կ'ուզէ իր յաղթանակը տօնել: Մեր փոյթը չէ այդ: Հեէլ թէեւ խիստ էր, բայց Բլիւխերի պէս միշտ առաջինը կը նետուէր կրակի մէջ : Իսկ զինուորը շատ լաւ գիտէ ատոր արժէքը:

— Ինչո՞ւ ուղղակի իրեն չես հարցներ, կ'ըսէ Բեթկէ, փորձէ անգամ մը:

Վայլ կ'երթայ:

— Միայն հետդ վիրակապ առ, կը կանչէ անոր ետեւէն Տիադէն:

Բայց գործը ուրիշ կերպ կը դառնայ : Հեէլ կ'ելլէ դրասենեակէն ճիշդ այն պահուն, երբ Վայլ կ'ուզէ ներս մտնել: Անձեռքը քանի մը Թուղթ պահած է. ու յուսամատը Մաքսին՝ կ'ըսէ.

— Այո, ձեր լուրերը ճիշդ են:

Վայլ կը սկսի խօսիլ: Երբ կը հասնի ուսադիրներու խնդրին, Հեէլ փութկոտ շարժում մը կ'ընէ: Կը խորհինք թէ հիմա կը սկսի ծեծկռուքը: Բայց, ի մեծ զարմանս, վաշտապետը յանկարծ կ'ըսէ.

— Իրաւունք ունիք:

Ապա կը դառնայ Լուդվիգին եւ ձեռքը անոր ուսին կը դնէ.

— Երեւի դուք այդ չէք ըմբռներ, Բրայր, այնպէս չէ՞: Զինուորի բաճկոն — այդ է հիմա ամէն ինչ: Իսկ այն միւսին ժամանակը այլեւս անցած է:

Մենէ ոչ մէկը բան մը կ'ըսէ: Առջեւնիս այլեւս մեր ճանչցած Հեէլը չէ, այն Հեէլը որ գիշերները հետախուզութեան կ'երթար զաւազան մը միայն ձեռքը եւ անխոցելի կը նկատուէր Թշնամիի գնդակի համար... Այժմ ան մարդ մըն է, որ դժուարաւ ոտքի վրայ կը կենայ ու կը խօսի:

Երեկոյեան, երբ արդէն պառկած եմ, չընջիւն մը կ'արթնցնէ զիս: Կը լսեմ Կոզոլէի ձայնը.

— Չգէ, կը հնարես:

— Չէ, իրաւ կ'ըսեմ. կ'ուզես ինքդ եկուր տես, կը պատասխանէ Վիլլի:

Երկուքն ալ կը ցատկեն իրենց տեղէն ու բակ կ'երթան: Ես կը հետեւիմ իրենց : Գրասենեակին մէջ լոյս կայ. կարելի է տեսնել թէ ինչ կը կատարուի ներսը: Հոն սեղանի մը մօտ նստած է Հեէլ, իր սպայական բաճկոնը ինկած է առջեւը: Ուսադիրները չկան: Ինքը պարզ զինուորական բաճկոն մը հագած է: Գլուխը ձեռքերուն յենած... բայց կարելի՞ բան է այդ... Ես քայլ մը կը յառաջանամ... Հեէլ, Հեէլ կուլայ...

— Այ քեզի բան, կը շշնջայ Տիադէն:

— Կորսուէ, կ'ըսէ Բեթկէ ու կից մը կուտայ անոր:

Ամէնքս ալ շփոթած կը վերադառնանք:

Յաջորդ առտու կ'իմանանք որ դրացի գունդէն հազարապետ մը, լսելով կայսեր փախուստի մասին, անձնասպան եղած է:

Կը յայտնուի Հեէլ, քնատ, այլայլած դէմքով: Ցած ձայնով կուտայ պէտք եղած հրահանգները ու կ'երթայ:

Այն վերջինը, ինչ որ ունէինք խլուած է մենէ: Ու այժմ մենք կորսնցուցած ենք մեր ոտքի տակի գետինը:

— Մարդու այնպէս կուգայ, թէ ինք դաւաճանութեան մը զոհ է,— կը տրտնջայ Կոզոլէ :

Երէկուընէ բոլորովին տարբեր խումբ մըն է որ կը պատրաստուի եւ մռայլօրէն կը շարունակէ ճամբան: Կորսուած վաշտ մը, լքուած բանակ մը... Քովերնիս կախուած բահերը կը շաչեն ամէն մէկ քայլի հետ... միալար մեղեդի մը. ի զուր... ի զուր...

Միայն Լեդերհոզէն է որ կայտառ է սարդիկի մը պէս: Իր ամերիկեան մըթերքներէն ան պահածոներ ու շաքար կը ծախէ :

★

Յաջորդ երեկոյեան Գերմանիա կը հասնինք: Այժմ երբ մեր շուրջը այլեւս Ֆրանսերէն չեն խօսիր, տակաւ կը սկսինք իրապէս հաւատալ խաղաղութեան: Մինչ այդ մենք միշտ Թաքուն երկիւղ ունէինք, թէ յանկարծ կրնայ հրաման արձակուիլ որ ետ դառնանք եւ նորէն իրամները մտնենք. վասնզի զինուորը կասկածով կը վերաբերի բարիին, ու աւելի լաւ է սկիզբէն իսկ աչքի առջեւ ունենալ չարը: Բայց հիմա մեր մէջ հետզհետէ մեղմանոյշ տենդ մը կը բարձրանայ :

Մեծ գիւղ մը կուգանք: Գլխաւոր փողոցին վերեւ կ'օրօրուին քանի մը ծաղկեայ դրասանգներ, որոնք արդէն Թառամած են: Ըստ երեւոյթին, ասկէ այնքան զօրքեր անցեր են, որ այլեւս հարկ չի նրկատուիր վերջին մնացորդներու համար մասնաւոր բան մը ձեռնարկել : Այսպէսով, մենք ստիպուած ենք գոհանալու այն տժգունած «բարի գալուստով», զոր կը մաղթեն մեզի պատերը փակցուած եւ անձրեւէ աւրուած ազդագիրները: Երբ մենք կ'անցնինք, տեղացիները հազիւ կը նային մեր ետեւէն. այնքան արդէն վարժուած են նման տեսարաններու :

(Շար.)

Է. ՄԱՌԻԱ ՌԵՄԱՐՔ

արտասանելու հրաւիրելով ներկաները : Բոլորն ալ իրենց շնորհալի մասնակցու-թեամբ ընտանեկան մթնոլորտ մը ստեղ-ծեցին սեղաններու շուրջ :

Ընկեր Փիլիկեան պարզեց հայ կնոջ սահմանուած դերը ,ներկայ պարագաներուն մէջ , անոր պարտականութիւնները ընտանեկան յարկէն դուրս , մանաւանդ մեր ժողովուրդին համար , երբ օտար երկնքի տակ , իրմէ սպասուած բացառիկ աշխատակցութիւն մը կենսական նշանակութիւն մը ունի : Եւ բոլորին կողմէ ողջերթ մաղթեց մեկնող Խաչուհիներուն : Ամէնէն վերջ Օր . Աստղիկ Հայրապետեան յուզիչ ուղերձով մը շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին եւ խոստացաւ, նոյն եռանդով աշխատիլ նոր աշխարհի մէջ ալ : Տիկին Բալանեան եւս երկու խօսքով, շնորհակալութիւն յայտնեց իրենց եղած այդ ջերմ ընդունելութեան համար :

Ա . ԱՐԾԻՒ

մէկդի դրուած է, որեւէ պատճառ չունինք մէկդի դնելու այն գաղափարները որոնցմէ ներշնչուած է դաշինքը » :

Այստեղ վարչապետը յայտարարեց թէ լիովին պիտի չընդլայնէ իր առաջարկները որոնք հաղորդուած են շահակից պետութեանց : «Բանակցութիւններ կը կատարուին արդէն եւ Ֆրանսան չուզեր պարտադրել իր տեսակէտները : Ես պարզապէս կ'ուզեմ սկզբունքներ պարզել եւ մենք պարտաւոր ենք գտնել կապ մը, կազմակերպութիւն մը որուն շնորհիւ կարելի ըլլայ ապահովել Մեծն Բրիտանիոյ ամենալայն մասնակցութիւնը : Բարեդէպ գաղափար մըն է ամենալայն չափով օգտագործել Պրիւսէլի դաշինքը եւ զայն վերածել պայմանագրի մը որ ամրապնդէ խաղաղութիւնը եւրոպական ցամաքին վրայ : Միայն թէ հարկ է զայն յարմարցնել օրուան պահանջներուն եւ անդամակցութեան հրաւիրել արեւմտեան Գերմանիան եւ Իտալիան» : Այդ կերպով կ'ապահովենք գերմանական հանրապետութեան միացումը եւրոպական միաբանութեան եւ կը ճանչնանք անոր ժողովրդապետական հաստատութիւնները եւ խաղաղութեան կամքը : Այսպէս ձեռնարկած կ'ըլլանք միացեալ Եւրոպայի գաղափարին իրականացման : Պրիւսէլի դաշինքը ուրիշ առաւելութիւն մը ունի, — որեւէ խտրութիւն չի տրամադրեր : Խտրութիւնները տեղի կուտան վէճերու : Պէտք առարկեն թէ Պրիւսէլի դաշինքը որեւէ գործադիր կեդրոնական իշխանութիւն չի նախատեսեր : Անհրաժեշտ է ստեղծել մասնաւոր կազմակերպութիւն մը որ գոհացնէ այդ պահանջը : Ան պիտի մշակէ սպառազինութեան ծրագիրը, ճշդելով զօրքի եւ զինամթերքի առաւելագոյն չափը : Ան պիտի կատարէ արտաքին ապսպրանքներու վերաբաշխումը եւ իր խօսքը պիտի ըսէ նոր զինագործարաններու հաստատման մասին : Բայց այդ հաստատութեան ամէնէն կարեւոր գործը պիտի ըլլայ հսկակչիռը, յարգել տալով սահմանափակումները , ստուգումներ կատարելով բոլոր անդամակից երկիրներուն մէջ : Եկած է ժամանակը ստեղծելու այդ կազմակերպութիւնը որ պիտի գործադրէ խիստ հսկակշիռ մը » :

Պատասխանելով գերման պատուիրակի մը հարցումին, Պ . Մենտէս Ֆրանս ըսաւ թէ իր առաջարկած կազմակերպութիւնը ուղղակի կապ պիտի պահէ Ատլանտեան զինակցութեան հետ : Այդ կապը շատ կարեւոր է եւ այն ատեն միեւնոյն մտահոգութիւնները պիտի չպատճառէ Գերմանիոյ անդամակցութիւնը Ատլանտեան դաշինքին » :

Եզրակացնելով, Պ . Մենտէս Ֆրանս ըսաւ թէ թելադրած է մասնագէտներու միջոցաւ մշակել 20–25 յօդուածներէ բաղկացեալ ծրագիր մը, «յստակ եւ հասկնալի ամէնուն համար » : Մէկ ամիս կը բաւէ այդ աշխատանքին համար : Կառավարութիւնները որոշում կուտան եւ խորհրդարանները անմիջապէս կը յայտնեն իրենց կարծիքը : Ֆրանսայի Ազգ . ժողովը կրնայ քննել ծրագիրը տարեգլուխէն առաջ :

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ԱՐԿԱԾԻ ՄԸ ԶՈՀ ԳԱ-ՑԻՆ երեք երիտասարդներ , Եդուարդ Խըրլաքեան, 22 տարեկան, Յակոբ Յակոբեան, 26 տարեկան եւ Ֆրանսուա Թրիկոն, 25 տարեկան, Մարսէյլի մօտ : Պարահանդէսէ մը կը վերադառնային եւ ինքնաշարժը դէպի Մարսէյլ կը սուրար երբ կառքը ծառի մը զարնուելով ջարդուփշուր եղաւ :

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յառաջիկայ Հոկտեմբեր 31ին

HOTEL GEORGE Vի

շքեղ սրահներուն մէջ :
Կը խնդրուի նկատի առնել :

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ

ԱՂՋԿԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Դպրոցասէրի Աղջկանց վարժարանը պաշտօնապէս կը վերաբացուի 24 Սեպտեմբերէն սկսեալ : Դասախօսութիւնները կը վերսկսին Հոկտ . 1ին : Այս պարագան կը յանձնենք ծնողներու ուշադրութեան ;

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի տեսչութիւնը կը հաղորդէ պաշտօնապէս, թէ յառաջիկայ 1954–1955 ուսումնական տարեշրջանի մուտքի թուականն է 23 Սեպտեմբեր, հինգշաբթի օր :

Հետեւաբար , կը յանձնարարէ ծնողներու ուշադրութեան սոյն թուականը , խնդրելով որ նոյն օրը կէսօրէն վերջ անոնք իրենց որդիները, կազմ եւ պատրաստ, կանոնաւոր կերպով առաջնորդեն վարժարանի սեմէն ներս :

Մարսիլիա , Վալանս , Լիոն եւ շրջակայքը բնակողները պիտի ճամբորդեն խմբովին, շոգեկառքի հետեւեալ ընթացքով : 23 Սեպտեմբեր , շոգեկառք թիւ 52 կը մեկնի Մարսիլիայէն , առաւօտեան ժամը 11·40ին, Վալանսէն, կէսօրէն վերջ ժամը 14·36ին, Լիոնէն, կէսօրէն վերջ ժամը 16·02ին : Կը հասնի Փարիզ, Կառ տը Լիոն, ժամը 21ին, ուսկից օթօփիւսմանով կը ժամանեն վարժարան ժամը 21·30ին :

×

Տրամադրելի գիշերօթիկ տեղերը վերջացած ըլլալով, կ'ընդունուին միայն ցերեկօթիկներ :

Մուրատեան վարժարանի այցելութիւնները, ամէն օր :

Direction Collège Arménien
26, Rue Troyon - Sèvres (S. O.)
Tél. : OBS. 18-28

ՈՒԽՏԻ ՕՐ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս . ԽԱՉԻ

Առնուվիլ լէ Կոնէսի Վարագայ Ս . Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ , այս տարի ալ տեղի պիտի ունենայ մատաղի օրհնութիւնը :

Արարողութեանց պիտի նախագահէ առաջնորդ Սերովբէ Ծ . վրդ . Մանուկեան, պատարագելով եւ քարոզելով :

Կը խնդրուի մասնակցիլ նուիրահաւաքութեան, մատաղցու ոչխարներ գնելու համար : Նոյնպէս հանդիսաւոր պատարագէն վերջ հոգեհանգիստ եկեղեցւոյ բարերարներուն համար :

★

ՄԵՆՔ ԱԼ ՀՈԳԵՐ ՈՒՆԻՆՔ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ .— Վարագայ Ս . Խաչի տօնին առթիւ, որ այս կիրակի հանդիսաւորապէս կը տօնուի Առնուվիլի մէջ, Հոգաբարձութիւնը անգամ մը եւս կը յիշեցնէ թէ եկեղեցին պէտք ունի կարգ մը նորոգութեանց, որոնք բաւական չօշափելի գումարներու կը կարօտին : Խաչվերացի տօնին առթիւ ,պիտի խնդրենք որ ուխտաւոր եկեղեցասէրները բարի ըլլային քիչ մը աւելիով մասնակցիլ ծախքերուն : Ծրագիրներ շատ ունինք : Ամէնէն ստիպողականն է լսարանի շէնքի մը կառուցումը, բակին մէջ, ինչ որ մեծապէս օգտակար պիտի ըլլայ նոր սերունդին փրկութեան տեսակէտով :

Նուէրներ ղրկել Հոգաբարձութեան անդամներէն Պ . Պ . Միհրան Շիշմանեանի , 71 Ռիւ Ժան Ժօռէս, Արփիար Մարտիրոսեանի, գանձապահ Պ .Կարպիս Գասապեանի 78 ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ (9) , Վահան Երանոսեանի եւ Ազգէ . քհնյ . Փայլակեանի : Շնորհակալութիւն բոլորին :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԱՏԻՍ ԳՐԱԳԻՐԸ (վիպակ) : Գրեց՝ Զօրա Սագինեան : Թեհրան, 1954 : Գին 30 րիալ կամ 40 սենտ : Հասցէ .—
Mr. Zora Saguinian, Ave. Roosevelt
Téhéran (Perse)

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Սէն Շամոնի Հ . Յ . Դ . Նոր Սերունդի «Վարդգէս» խումբի կողմէ :

Այս շաբաթ ժամը 21ին քաղաքապետական սրահին մէջ : Մասնակցութեամբ ընտիր նուագախումբի, ղեկավարութեամբ՝ Մանուէլ Կոնզալէս :

Ճոխ պիւֆէ Մուտքը 200 Ֆր .

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ .— Հ . Յ . Դ . «Համազասպ» խումբը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին ընկեր Ահարոն Յակոբեանի՝ իրենց սիրելի զաւակին ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ, (26 տարեկան) , նոյնպէս Այրի Տիկին Ովսաննա Խըրլաքեանի եւ իր զաւակներուն ,իրենց սիրելի զաւակին եւ եղբօր ԵԴՈՒԱՐԴ ԽԸՐԼԱՔԵԱՆԻ (22 տարեկան) արկածալի մահուան առթիւ (երկուքն ալ զոհ ինքնաշարժի արկածի մը) :

Այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 2000 ֆրանք կը նուիրէ Այնճարի «Յառաջ » վարժարանին, հազար ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար :

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ . Յ . Դ . Կեդր . Կոմիտէն ընդհ . ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան շրջանի (քաղաք եւ արուարձաններ) բոլոր ընկերները Սեպտեմբեր 25ին, Շաբաթ , ժամը ճիշդ 9ին, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ : Կարեւոր օրակարգ :

Հ . Յ . Դ . ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Փարիզի Ահարոնեան խումբի վերամուտի առաջին ընկերական հանդիպումը այս հինգշաբթի ժամը 21ին, Ազգ . Տան մէջ : Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները :

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊ .— Հ . Յ . Դ . Արամ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները այս հինգշաբթի , ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ :

ՄԱՐՍԷՅԼ .— Հ . Յ . Դ . Պուլվար Օտտոյի «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ . ժողովը այս շաբաթ ժամը 20ին, սովորական հաւաքատեղին : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՊԱՆԵԽՕ ՔԱՇԱՆ .— Ֆ . Կ . Խաչի ընդհ . ժողովը այս երկուշաբթի ժամը 20·30ին, ընկերուհի Հէքիմեանի բնակարանը : Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է, կարեւոր օրակարգ :

ԼԻՈՆ .— Ֆ . Կ . Խաչի Մ .ղի վարչութիւնը՝ ընդհ . ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները այս Զորեքշաբթի օրը՝ կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Տիկին Կէնճեանի բնակարանը, 172 Ռիւ Պուալօ, Գ . յարկ, ձախի վրայ, Բ . դուռը :

Կարեւոր օրակարգ .— ա) Հոկտ . 16ի պարահանդէսի (բացառիկ) կարգադրութիւն : բ) Ընթացիկ հարցեր :

ՎԻԷՆ .— Ֆ . Կ . Խաչի մասնաճիւղին ընդհ . ժողովը այս շաբաթ ժամը 20·30ին, Համօ Օհանջանեան ակումբը : Խիստ կարեւոր օրակարգ : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

Ֆ . Կ . ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին վարչական ժողովը այս ուրբաթ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին :

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH

Fondé en 1925 Tél.: PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆր. կամ 10 $, հատը 12 ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 23 SEPTEMBRE
1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7478 30e ANNEE
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2889

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԳՈՆԷ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ցորչափ չունինք աղդ. կեդրոնական իշխանութիւն մը, կարելի չէ ընդհանուր ղեկավարութիւն մը յուսալ կրթական ճակատի վրայ:

Բայց, դժուա՞ր է գործակցութիւն հաստատել այն մարմիններուն միջեւ որոնք միօրեայ կամ ամենօրեայ դասընթացքներ կը պահեն:

Երէկ յիշեցինք այդ կազմակերպութիւնները, որոնք ծանօթ են իրենց կրթական ձեռնարկներով:

Իբրեւ ընդհանուր երեւոյթ, իւրաքանչիւրը կը գործէ որոշ վայրի մը մէջ:

Խաչաձեւումներ ալ պակաս չեն, մանաւանդ գաւառի մէջ:

Այս տեսակէտէն յայտնապէս բացասական դեր կը կատարէ Բարեգործականը, կամ դպրոցի դէմ դպրոց բանալով, եւ կամ օժանդակի դերը չփոթելով իշխելու ձգտումին հետ:

Եւ այսպէս իւրաքանչիւր դասընթացք իր խղովը կը տապկուի:

Ամէնքն ալ նոյն նպատակին կը ձգտին, բայց կարծես կոնակ դարձուցած են իրարու:

Իրենց կեդրոններն ալ հարեւանցի կը հետեւին կատարուած գործունէութեան:

Մեր գաղութին պատկերը մեծ տարբերութիւն չունի Հիւս. Ամերիկայի կացութենէն:

Այնտեղ ալ ստիպուած են պայքարիլ բազմազան դժուարութեանց եւ փորձութեանց դէմ:

Եւ սակայն, կարելին կը փորձեն:

Իրենց նշանաբանն է ծրագրել եւ յարատեւ աշխատանք, «որպէս զի չահինք պատերազմը», ինչպէս կը բանաձեւէր «Հայրենիք»ը:

Այնտեղ չորս կազմակերպութիւններ ձեռք ձեռքի տուին, Կրթական Մարմին մը կազմեցին եւ սկսան գործել:

Վերջին տեղեկագրէն կ'երեւայ թէ քառապատկուած է աշակերտներուն թիւը:

Մեծ բան մը չէ այս արդիւնքը, բայց բաւենշան է:

Մ. Նահանգները աշխարհ մը կը կազմեն, բաղդատելով Ֆրանսայի հետ:

Ըսել կ'ուզենք թէ մենք շատ աւելի յարմարութիւններ ունինք, բաղդատելով անոնց հետ:

Մեր ակարութիւնը այն է որ գործը լաւ չէ կազմակերպուած:

Եթէ դասընթացք հաստատող մարմինները գործակցութեան ձեւ մը գտնէին, արդիւնքը շատ աւելի գոհացուցիչ պիտի ըլլար:

Ամէն պարագայի մէջ, պիտի բազմապատկուէր աշակերտներուն թիւը:

Եթէ տեղ մը այսինչ Միութիւնն է ստանձնած դասընթացքի մը կամ ամենօրեայ դպրոցի մը հոգը, միւսները պարտաւոր են ամէն աջակցութիւն ընծայել:

Եւ այսպէս փոխադարձաբար: Փարիզէն մինչեւ գաւառ:

Այս աշխատանքին մէջ գործօն դեր կրնան կատարել Հայր. Միութիւնները, միացեալ ճակատ կազմելով կրթական գետնի վրայ:

Զի բաւեր հայրենակից սաներ որդեգրել:

Անհրաժեշտ է գործակցիլ իբրեւ տեւական օժանդակ: Իբրեւ լրացուցիչ նեցուկը աղգանուէր գործունէութեան մը:

Ունի՞ն ուրիշ անմիջական հոգ մը, հիմա որ ոչ վերաշինութեան, ոչ ալ ներգաղթի հեռանկար մը կ'երեւայ:

Եթէ իրենք հարազատ մնացորդներն են երբեմնի Գաւառին, պարտաւոր են անկարելին փորձել, իրենց իսկ սերունդին փրկութեան համար:

Ամէնէն առաջ իրենք օրինակ պիտի հանդիսանան «քաղքցիներուն»:

Գործակցութեան ուրիշ ձեւեր ալ չեն պակսիր:

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԿՍԱՆ ՔՆՆԵԼ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

ԿԸ ՅՈՒՍԱՆ ՄԻՋԻՆ ԵԼՔ ՄԸ ԳՏՆԵԼ

Անգլիական դահլիճը եւ միւս դաշնակից կառավարութիւնները սկսան քննել Պ. Մենտէս Ֆրանսի առաջարկները, որոնք պարզուած էին Սթրազպուրկի մէջ: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ ֆրանսական ծրագիրը կրնայ վիճաբանութեանց հիմք ծառայել Իններու խորհրդաժողովին մէջ որ պիտի գումարուի Սեպտ. 28ին, Լոնտոն:

Առջի օր նիստ գումարեց Պրիւսէլի դաշինքին մնայուն յանձնաժողովը, Անգլիոյ նախաձեռնութեամբ, քննելու համար դաշինքին ընդարձակման իրաւական կէտերը եւ կատարուելիք փոփոխութիւնները: Ժողովը տեւեց մէկուկէս ժամ, նախագահութեամբ Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանին: Հոլանտայի կողմէ կը մասնակցէր դեսպանը, որ նախապէս վարած է արտաքին գործերու նախարարութիւնը. իսկ Պելժիոյ եւ Լիւքսէմպուրկի կողմէ՝ գործակատարները: Անգլիոյ ներկայացուցիչն էր արտաքին նախարարի օգնականը, Սըր Ֆրէնք Րապըրթ, որ Իտընի ընկերացած էր վերջին քննական պտոյտին ատեն:

Ուրիշ կարգ մը ժողովներ ալ պիտի գումարուին, քննելու համար Մենտէս Ֆրանսի ծրագրին մասնագիտական խնդիրները: Այսպէս հինգ դաշնակիցները որոշ եղբակացութեան մը յանգած պիտի ըլլան, մինչեւ Լոնտոնի խորհրդաժողովին գումարումը: Մինչ այդ, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը նոր տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ իր անգլիացի պաշտօնակցին հետ: Պ. Տըլըս Լոնտոն կը սպասուի շաբաթ օր, ուրեմն առնուազն մէկ օր ժամանակ պիտի ունենայ խորհրդաժողովին բացումէն առաջ: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն անգլեւամերիկեան այս նոր խորհրդակցութեան: Անհրաժեշտ կը համարուի որ անգլեւսաքսոն երկու պետութիւնները նախապէս համաձայնած ըլլան արեւմտեան Գերմանիոյ վերազինման մասին, մանաւանդ Պ. Մենտէս Ֆրանսի ճառէն ետք:

ԱՄԵՐԻԿԱ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻ՞Ր ՄԸ ՊԻՏԻ ԱՌԱՋԱՐԿԷ

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, Ֆրանսայի վարչապետին ճառը շատ նպաստաւոր տպաւորութիւն գործած է Լոնտոնի մէջ. մանաւանդ որ Պ. Մենտէս Ֆրանս վճռած է կարելին փորձել, դրական որոշում մը ստանալու համար Ազգ. Ժողովէն, եթէ Լոնտոնի խորհրդաժողովը յաջողի միջին ճամբայ մը գտնել:

Թէեւ տարբերութիւններ կան անգլիական եւ ֆրանսական առաջարկներուն միջեւ. սակայն լաւատեսութիւն կը տիրէ անոր համար որ երկուքն ալ վերջնական չեն եւ կրնան փոխադարձ զիջումներու յանգիլ:

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ՝ Պ. Տըլըս որոշ առաջարկներ պիտի ներկայացնէ Իններու խորհրդաժողովին մէջ, իբրեւ վիճաբանութեանց հիմք ընդունելով անգլիական եւ ֆրանսական առաջարկները: Պ. Տըլըս այս անգամ Լոնտոն կ'երթայ լեցուն թղթածրարով մը, լուծելու համար եւրոպական տագնապը:

Ուաշինկթընի մէջ վերապահ են թէ անգլիական եւ թէ ֆրանսական առաջարկներուն հանդէպ, այն պատճառաբանութեամբ թէ երկուքն ալ անկատար լուծումներ կը թելադրեն, տեղի տալով նոր յապաղումներու: Մ. Նահանգներն ալ ուշադրութեամբ կը քննեն ֆրանսական առաջարկը, յոյս յայտնելով թէ Պ. Մենտէս Ֆրանս պիտի չըսէ, — «Ընդունեցէք կամ մերժեցէք»: Ամերիկացիները տակաւին չեն թօթափած իրենց թերահաւատութիւնը եւ լրացուցիչ լուսաբանութիւններ կը պահանջեն Փարիզէն: Մասնաւորապէս կ'ուզեն ճշդել թէ Ֆրանսայի վարչապետը ինչպէս կ'ըմբռնէ Ատլանտեան դաշինքին եւ Եւրոպայի հաւաքական պաշտպանութեան նոր ծրագրին կապը: Ուաշինկթըն միշտ կը մերժէ որեւէ խտրութիւն արեւմտեան Գերմանիոյ հանդէպ: Եւ ստիպողական կը գտնէ այդ երկրին գերիշխանութեան վերահաստատումը, ինչպէս եւ անդամակցութիւնը Ատլանտեան դաշինքին: Այս առթիւ, անորոշ կը գտնեն Ֆրանսայի վարչապետին նոր յայտարարութիւնը:

× Սթրազպուրկի խորհրդակցական ժողովը վերջացուց հաւաքական պաշտպանութեան հարցին քննութիւնը: Ժողովին մէջ անդամներ կան որոնք տակաւին կը կարծեն թէ միացեալ բանակի ծրագիրը կրնայ վերակենդանանալ: Գչ. օրուան վիճաբանութեանց ատեն, երկու ֆրանսացի ներկայացուցիչներ, Պ. Կի Մոլէ (ընկերվարական) եւ Պ. Փիէռ Թէթժէն (ժողովրդական), որոնք համաձայն են միացեալ բանակի ծրագրին, պղղարարեցին թէ Գերմանիոյ ազգային բանակին վերահաստատումը կրնայ մերժուիլ Ազգ. Ժողովին կողմէ, այս անգամ տարբեր մեծամասնութեամբ: Իրենց կարծիքով, ֆրանսական երկրորդ մերժում մը կրնայ մղել Ամերիկան եւ Անգլիան որ վերազինեն արեւմտեան Գերմանիան, առանց այլ եւայլի: Այդ պարագային, հակամերիկեան հոսանք մը պիտի ծագի Ֆրանսայի մէջ, մեկուսացման առաջնորդելով զայն, վտանգելով թէ Ատլանտեան դաշինքը եւ թէ Ֆրանսայի դիրքը ազատ աշխարհի զինակցութեան մէջ: Պ. Թէթժէն թելադրեց Պ. Մենտէս Ֆրանսի առաջարկները քննել միացեալ բանակի ծրագրին ուղղութեամբ:

Այս պղղարարութեանց պատասխանեցին երկու անգլիացի պատուիրակներ, դիտել տալով թէ տասնեակներով տարիներ պիտի անցնին, մինչեւ որ Եւրոպան պատրաստ ըլլայ կրճատելու իր ազգային գերիշխանութիւնը ի նպաստ ուրիշ կազմակերպութեան մը: Միեւնոյն ատեն պնդեցին թէ անհրաժեշտ է օր առաջ ապահովել Գերմանիոյ զինուորական մասնակցութիւնը Եւրոպայի պաշտպանութեան համար, ընդդէմ Խ. Միութեան: Այս հակաճառութիւններէն կը հետեւի թէ նոր եւ աւելի կատաղի պայքար մը պիտի բացուի Եւրոպայի խորհրդարաններուն մէջ:

× Արեւմտեան Գերմանիոյ խորհրդարանը որոշեց յետաձգել արտաքին քաղաքականութեան քննութիւնը, զոր պահանջած էին ընկերվարականները: Պ. Տըլըսի վերջին այցելութենէն ի վեր, Տոքթ. Ատընաուըր կ'աշխատի այն տպաւորութիւնը չձգել թէ պառակտում կը տիրէ երկրին մէջ, այդ պարագայի մասին: Այս առթիւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ ընկերվարական առաջնորդին հետ: Կառավարութիւնը առ այժմ վերապահ դիրք մը բռնած է Պ. Մենտէս Ֆրանսի առաջարկներուն հանդէպ, եւ կը նախընտրէ Իտընի ծրագիրը, պահանջելով անյապաղ վերահաստատել գերիշխանութիւնը եւ Գերմանիան ընդունիլ Ատլանտեան դաշինքին մէջ:

❖ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ❖

ՔԻՉ ՄԸՆ ԱԼ ԴՈՒՔ ԱՂՕԹԵՑԷՔ

Մ. Նահանգներու նախագահը, Այզընհաուըր, կոչ մը ուղղեց ամբողջ աշխարհի, որպէս զի միասին աղօթեն Սեպտ. 22ին (երէկ), յանուն խաղաղութեան:

Կոչը ուղղուած է նաեւ խորհրդային — բոլշեւիկ երկիրներուն:

Այս համաշխարհային աղօթքի մասին մասնաւոր բանաձեւ մը քուէարկած էր Մ. Նահանգներու խորհրդարանը:

Այզընհաուըր այդ որոշումն է որ կը գործադրէ: Ոչ միայն կոչ մը ուղղելով ի սփիւռս աշխարհի, այլեւ անձամբ ներկայ ըլլալով արարողութեանց:

Կոչը կը բացատրէ թէ աղօթքն է «իրական դարմանը» միջազգային յարաբերութեանց լարման, որ տեղի կուտայ պատերազմի:

Ուրեմն, երէկ տեղի ունեցաւ այդ համաշխարհային ծիսակատարութիւնը:

Եթէ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը ողջ ըլլար, անշուշտ պիտի ձայնակցէր այս կոչին:

Այդ առթիւ հրատարակելի կոնդակին մէջ, թերեւս յիշեցնէր թէ ոչ մէկ ժողովուրդ այնքան ջերմեռանդօրէն աղօթած է — դարերո՛վ — խաղաղութեան համար, որքան հայ ժողովուրդը:

Եւ պիտի բացատրէր, մասնաւորապէս, թէ ոչ մէկ ժողովուրդ այնքան սրտառուչ, աստուածահաճոյ եւ համամարդկային աղօթքներ ունի, որքան մենք:

Ո՛ւր մեր «Տէր Ողորմեա»ն, ո՛ւր աշխարհի բոլոր «Միզերէրէ»ները:

Տուր աշխարհիս խաղաղութիւն.
Ազգիս Հայոց ազատութիւն:

Դժբախտաբար, քանի աղօթեցինք, այնքան զարկին մեր գլխուն եւ տրորեցին իբրեւ զառն Աստուծոյ:

Գետերը կը փրփրէին, ժայռերը կը դղրդային, անապատին աւազը կը սարսռար, երբ ամբողջ ժողովուրդ մը «Ո՞ւր ես, Տէ՛ր» կ'աղաղակէր, տարիներ առաջ:

Մինչ ուրիշներ, բախտաւորներ եւ զօրաւորներ, իրարու հետ կը մրցէին երկիրներ գրաւելու եւ մենաշնորհներ ապահովելու համար, տունը ձգելով Աստուածաշունչը:

Մենք մեր հողվրտիքին հողն անգամ կորսնցուցինք:

Անապատներուն աւազը, գետերուն յորձանքը եւ անդնդախոր ձորերուն ժայռերը սարսեցան հայ ծերունիներու հառաչանքներէն եւ մանուկներու ճիչերէն, առանց բան մը խօսելու անոնց որ կ'աղօթեն եւ կը պատուիրեն աղօթել այսօր, յանուն խաղաղութեան եւ ազատութեան:

Թերեւս պատճառը այն է որ մեր ձայնը տկար էր, մինչեւ երկինք հասնելու համար:

Արդեօք աւելի արդիւնաւոր կ'ըլլա՞յ, եթէ մեր աղօթքները փոխ տանք աշխարհի հզօրներուն:

Պայմանաւ որ իրարմէ չբաժնեն երկու տողերը. —

Տուր աշխարհիս խաղաղութիւն,
Ազգիս Հայոց ազատութիւն...

ՎԱՀԷ

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

ՄԱԿի ընդհ. ժողովին 9րդ նստաշրջանը բացուեցաւ Գչ. օր, Նիւ Եորքի մէջ: Առաջին նիստէն իսկ, Խ. Միութեան պատուիրակը, Պ. Վիշինսկի առաջարկեց համայնավար Չինաստանը անդամ ընդունիլ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան: Մ. Նահանգներու պատուիրակութիւնը երրորդ տարին ըլլալով մերժեց այս բանաձեւը: Եւ 11ի դէմ 43 ձայնով որոշուեցաւ յետաձգել որեւէ վիճաբանութիւն, մինչեւ յառաջիկայ նստաշրջանը: Վեց երկիրներ ձեռնպահ մնացին: Ամերիկեան բանաձեւին թեր քուէարկեցին Մեծն Բրիտանիա եւ ազգայնական Չինաստանը: Անգլ. պատուիրակը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը դիւանագիտօրէն կը ճանչնայ Փեքինի կառավարութիւնը, բայց ժամանակը հասած չէ անդամակցութեան խնդիրը քննելու: Յետաձգման դէմ քուէարկեցին Խ. Միութիւնը, Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա, Ուկրայնա, Սպիտակ Ռուսիա, Հնդկաստան, Եուկոսլաւիա, Նորվեկիա, Դանիա եւ Շուէտ: Ձեռնպահ մնացին Եգիպտոս, Արաբիա, Սուրիա, Եմէն եւն.:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ 25ԱՄԵԱԿԸ

●

ԽՄԲ.— Տանն Կիլիկիոյ կաթող. տեղապահը, խաղ. արք. Աջապահեան, կոչ մը ուղղած է Համազգային ընկերութեան եւ ճեմարանին 25ամեակին առթիւ, որ պիտի տօնուի յառաջիկայ հոկտեմբերին, բոլոր գաղութին մէջ։

Այդ առթիւ «Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Սեպտ. 16ի խմբագրականով։ (Կոչը մենք ալ պիտի հրատարակենք քանի մը օրէն).—

... Երբ ասկէ քսանըհինգ տարի առաջ, Համազգայինի հիմնադիրները կը պատրաստուէին հիմը դնել Հայ Ճեմարանին, իրենց գանձարկղին մէջ իբրեւ դրամագլուխ ունէին իրենց հաւատքը միայն։ Զունէին մինչեւ իսկ առաջին ամսավճարը վարձուելիք չէնքին։

«Ո՛ւր էինք երէկ, ուր ենք այսօր», պիտի ըսէին Ճեմարանի առաջին «առաքեալները», հիմա, եթէ ապրէին դեռ։

«Ուր էինք երէկ, ուր ենք այսօր», պիտի ըսեն անոնց յետնորդները տասը, քսան կամ յիսուն տարի ետք, երբ ճեմարանը դառնայ լուսեղէն փարոս մը բովանդակ Արեւելքի մէջ, հովանիին տակ իր իսկ հասցուցած սերունդներուն, նորերուն՝ ինչպէս նորագոյններուն։

Տարաբախտաբար, մենք պիտի չտեսնենք այդ օրը մարմնի աչքերով, բայց կը տեսնենք այժմէն հոգիի աչքերով։

Հոգիով մեր օրերը տեսաւ ազգային լուսաւորութեան մեծ ջահակիրներէն մէկը՝ Միքայէլ Նալբանդեանց։

— «Ազգը լուսաւորելու գաղափարը, — կը գրէր այս առաքելատիպ Հայը,— այն ժամանակ միայն կարող է իրագործուել, երբ հիմնուած ու պահպանուած են բուն ազգային դպրոցներ, որոնց մէջ պիտի լսուէր հայկական խօսքը, ուր Հայոց բառերով պիտի ներս մտանէին ազգի զաւակների մէջ լուսաւոր գաղափարք։

«Ազգային չենք ճանաչում այն դպրոցը, ուր հրամայւում է խօսել ռուսերէն, ֆրանսերէն, սակաւ միայն հայերէն։

«Դպրոցի ազգայնութիւնը կախուած չէ աշակերտների եւ վարժապետների լոկ հայութիւնից. լեզուն է, որ մի միայն կարող է այդ վերնագիրը դնել դպրոցի ճակտին։

«... Սուտ է այն լուսաւորութիւնը, որ պիտի լինի օտարի լեզուով։ Ազգի հոգին եւ ազգի սիրտը կարող են իւրեանց յատկութիւնը եւ որակութիւնը մաքուր պահել մի միայն կերպարանագործուելով ազգային լեզուի ազդեցութեան տակ. այս ճշմարտութիւնս ուրացողը ուրացող է ազգութեան»։

Այս տողերը կը գրուէին մեզմէ շուրջ հարիւր տարի առաջ, այն օրերուն, երբ հայ ժողովուրդը կ'ապրէր համախումբ, հայրենի հողին վրայ եւ հայրենի երկնքին տակ։

Ինչ որ կ'ըսէ Նալբանդեանց, պարզ հաստատում մը չէ, այլ դուշակութիւն մը, գրեթէ մարգարէութիւն մը մեր օրերուն եւ մեզի համար.

ա) Ազգը լուսաւորելու համար ազգային վարժարաններ պէտք են։

բ) Ազգային կրթութիւն կարելի է տալ միայն ազգային լեզուով։

գ) Մեր ազգայնութիւնը պահելու միակ միջոցը ազգային լեզուն է։

Այս ճշմարտութեան հասած էր Նալբանդեանց ասկէ շուրջ հարիւր տարի առաջ։

Հարիւր տարի ետք, հիմա, մենք անտեսած ենք այս ճշմարտութեան կէսը եւ անտեսելու վրայ ենք նաեւ միւս կէսը։

Ազգային կրթութիւնը նախակրթարանէն կը սկսի, բայց նախակրթարանով չի վերջանար։

Ազգային լեզուի ուսուցումը նոյնպէս նախակրթարանէ կը սկսի, բայց դարձեալ նախակրթարանով չի վերջանար։

Իսկ ազգային գրականութիւն կարելի չէ մշակել ու զարգացնել նախակրթարանով կամ նախակրթարանի մէջ։

«Այս ճշմարտութիւնը ուրացողը ուրացող է ազգութեան» պիտի ըսէր «Մանկութեան օրեր»ու հեղինակը։

Նախակրթարանը գրաճանաչ կը պատրաստէ, բայց գրագէտ չի պատրաստեր։ Ճեմարանները միայն կրնան գրագէտ պատրաստել։

Նախակրթարանը հիմ մըն է, այո, բայց վերնաշէնք մը չէ։ Վերնաշէնքը ճեմարանն է, երկրորդական վարժարանը։

Մեր այս մտահոգութիւնները կը բաժնէ նաեւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսական տեղապահը։ Իր 1 Սեպտեմբեր 1954 թուակիր «Կոչ»ին մէջ, զոր կը հրատարակենք այսօր, երկրորդ անգամ ըլլալով, Տեղապահը կը գրէ.

«Տարրական նախակրթարաններու գոյութիւնը անբաւարար էր սակայն հայ մշակոյթի դարաւոր գանձը փրկելու եւ նոր հարստութիւններով ճոխացնելու համար։ Շուտով զգալի դարձաւ հայեցի բարձրագոյն կրթութիւն տուող հաստատութեանց անհրաժեշտութիւնը։ Մեր նահատակ մտաւորականներու սքանչելի հոյլին տեղ, պէտք էր ստեղծել նոր մտաւորականութիւն, պատրաստուած եկեղեցականներ, գրական եւ կրթական մշակներ եւ ազգային գործիչներ»։

Ով պիտի տայ մեզի մեր վաղուան մտաւորականները, խմբագիրները, եկեղեցականները, ազգային եւ հանրային գործիչները։

Մանկապարտէ՞զը։ Ոչ։

Նախակրթարա՞նը։ Ոչ։

Այլ միայն ճեմարանները, միայն երկրորդական վարժարանները։

Կ'անուանենք զանոնք Անթիլիասի Դպրեվանք, Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց, Մխիթարեան Լիկէոն, Կիպրոսի Մելքոնեան Հաստատութիւն, Փալանճեան Ճեմարան, Քարէն Եփփէ Ճեմարան։

Մեր ուզածը միայն կրթութիւն չէ, այլ հայեցի, հայադրոշմ եւ հայաշունչ կրթութիւն։

Կրթութիւն կրնայ տալ որեւէ օտար վարժարան. բայց միայն հայ վարժարանը կրնայ տալ հայեցի կրթութիւն։

Բայց դեռ առիթ պիտի ունենանք խօսելու այս մասին։

ՀԱՅԵՐԸ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

●

ԽՄԲ.— Այս յօդուածաշարքին առաջին մասը հրատարակուած է ապրիլ 16ին։

Գաղութի ամէնէն կարեւոր գործը կարելի է հաշուել, 1919ին Սիպերիոյ եւ Ծայր. Արեւելքի առաջին համագումարը Խարբինում։ Գլխաւոր նպատակն էր ստեղծել գործունէութեան կեդրոն մը, աշխատիլ փրկել ծովակալ Կոլչաքի բանակի հայ զինուորները, ինչպէս եւ թրքական բանակէն գերի ինկած Հայերը եւ ուղարկել Հայաստան, օգնութեան հասնիլ վերածնեալ հայրենիքին։

Նշանակուած ժամանակէն առաջ հասած պատգամաւորներուն հետ անպաշտօն խորհրդակցութիւն ունեցանք, նախաձեռնութեամբ Խարբինի վարչութեան։ Խորհրդակցութիւնը տեւեց 4 – 5 օր մինչեւ որ բոլորը հաւաքուեցան։

Այդ խորհրդակցական ժողովներուն շնորհիւ իրար ճանչցանք, օրակարգը կազմեցինք, ինչպէս նաեւ հին Դաշնակցականներ իրարու քով գալով մեր խմբակցութիւնը կազմեցինք։ Գործունէութեան բանաձեւը պիտի առաջարկէր ընկ. Վահրամ Նալպանտեանը (1912ի Դաշնակցութեան դատի Պետերբուրգի դատավարութեան աքսորականներէն)։

Հրաւիրեալներէն Վասակ Տէր Պօղոսեան (Րաֆֆիի խենթի փոքր որդին) «Ես միջազգայնական եմ ըսելով հրաժարեցաւ»։ Յակոբ Յակոբեան (Ախալ–Քալաքցի աքսորեալ) իբրեւ հին Հնչակեան նոյնպէս չմասնակցեցաւ։

Մնացինք՝ Վահրամ Նալպանտեան, (աքսորական), Վարդան Յարութիւնեան (Ախալքալաքցի, աքսորական), Խաչատուր Օվանէսեան (Ղարապաղցի, փախստական), Արամ Սարգսեան (Բաղալեան, փախստական), նախկին կամաւոր Միսաք Թացեալ (Շապին Գարահիսարցի), նախկին կամաւոր ամերիկեան), Համազասպ Պասկեան (Կարնեցի, նախկին կամաւոր, փախստական)։

Հանդիսաւոր բացումը տեղի ունեցաւ Մայիս 5ին, տեղական վարչութեան նախագահ՝ ճարտարագէտ Լեւոն Սափարեանի կրակոտ եւ ոգեւորիչ ճառով եւ ի ներկայութեան խուռն բազմութեան։

Լիազօրագրերու վերջնական ստուգումը կատարուելով, ժողովը բացուեցաւ ի ներկայութեան քսանեւհինգ պատգամաւորներու եւ ձեռնարկուեցաւ դիւանի ընտրութեան։— Ընտրուեցան.— Պատուակալ նախագահ Տիկին Դիանա Աբգար (Եոքօհամա), ժողովի նախագահ՝ Վասակ Տէր Պօղոսեան, փոխ նախագահ Կարապետ Մինասեան, քարտուղար՝ Նազարէթ որուն 9 օր վերջ փոխարինեց, օգնական քարտուղար Համազասպ Պասկեան, Արամ Բաղալեան։

Պատգամաւորներու ցանկը.— Տիկին Դիանա Աբգար (Ճափոնիա – Եոքօհամա), պատուակալ նախագահ (բացակայ), Տիկ. Մելիքեան (գերասանուհի պատւոյ հիւր), Կարապետ Աթոյեան, Խաչատուր Յովհաննէսեան, Վասակ Տէր Պօղոսեան, Արամ Բաղալեան, Գարեգին Մուսայէլեան, Վարդան Յարութիւնեան, Յակոբ Յակոբեան, Նազարէթ Ակնցեան, Յովսէփ Եսայեան, Վահրամ Նալպանդեան, Թադէոս Սիրունեան, Համազասպ Պասկեան, Լեւոն Սափարեան, Յովհաննէս Գրծելեան, Սուրէն Բուտաղեան, Վահրամ Ագնաւորեան, Կարապետ Ասպետեան, Տիկին Շուշանիկ Բուտաղեան (Կանանց Միութեան), Սարգիս Ջաղունեան, Միքայէլ Մելիք Նուպարեան, Յովսէփ Զափալեան, Մարտիրոս Հացագործեան, Կարապետ Մինասեան, Գրիգոր Մինասեան, Միսաք Թացեան։

Օրակարգի ամենակարեւոր խնդիրն էր անյապաղ օգնութեան հասնիլ հայրենիքին։ Վիճաբանութեան ընթացքին Նազարէթ Ակնցեան (ատենապետ, Ազգ. Պահակի թղթակից), հակիրճ մը գրեց.

— Ձեռնարկել հանգանակութեան եւ գոյացած գումարը փոխադրել Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնին, քանի որ Արարատեան հանրապետութիւնը տակաւին ճանչցուած չէ ոչ մեծ պետութեանց եւ ոչ ալ հայութեան ամբողջի կողմէ։ (Խլրտում)։ Խօսք առնելով, Պասկեան դիտել տուաւ թէ հատուածական եւ կուսակցական խօսքերով մտքեր պղտորելու համար չենք հաւաքուած։ Աւելորդ վիճաբանութիւններ չստեղծելու եւ շարք մը խնդիրներ դիւրացնելու համար, կ'առաջարկեմ համագումարը պաշտօնական արձանագրութեամբ հպատակութիւն յայտնէ միացեալ անկախ Հայաստանի հանրապետութեան, որ կը կազմէ դարերու իղձի եւ երազներու իրականութիւնը, արդիւնք՝ ահագին զոհողութեանց։ (Զայներ). — կեցցէ ազատ անկախ Հայաստան... Վ. Նալբանդեան (հակառակ իր միշտ նստած խօսելու սովորութեան) ոտքի ելաւ եւ հանդիսաւոր յայտարարեց.

—Ինձ թւում է թէ այստեղ երկու կարծիք չի կարող լինել, մեզանից ամէն մէկը իւր համայնքից ընտրուելիս, հրահանգն է ստացել միաձայնաբար եւ որչափ կարելի է շուտ եւ արդիւնաւոր օգնութիւն հասցնել վերածնուող հայրենիքին։ Սարտարապա—

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

●

Ատոր վրայ էր որ Հալէպ ժամանելէն քանի մը օր վերջ, Զօհրապի կնոջը ուղղած էր շատ յուզիչ ու սրտագրաւ նամակ մը զոր նոյնութեամբ կ'արտագրեմ այստեղ.

«Հալէպ, 2/15 Յուլիս 1915. (Եշ.)

«Սիրական, մէկ հատիկ հոգիս, կեանքըս,

«Հիմակ, սիրական կինս, ալ վերջին վարագոյրը կը սկսի մեզի համար։ Հաւատալս չի գար որ Խալիլ պէյը ամէն երախտիք մոռցած ըլլայ եւ օգնութեանս չհասնի. ուստի յոյսս իր վրայ է եւ մէյ մըն ալ անմեղութեանս վրայ, բայց այս միջոցիս անմեղութիւնը սակ մը չարժեր։

«Իմ ինչ վիճակի մէջ ըլլալուս մասին բացատրութիւն չեմ տար, որպէս զի քու քաջութիւնդ ալ չկոտրեմ։ Երկու անգամ է որ լուսինը կը տեսնեմ եւ դէքեզ ու զաւակներս աչքիս առջեւ կը բերեմ եւ կը համբուրեմ։ Երրորդ լուսինն ալ այսպէ՞ս պիտի ըլլայ արդեօք։ Վտանգի մէջ եմ, աշխատէ, աշխատէ։

«Ես այնպէս կը հաւատամ որ Տիարպէքիրի մէջ քննութիւն, դատաստան, եւն. չուտով պիտի կատարեն եւ ամէն բան լմնցնեն փէ թ'աճոմփլիընեն, ասիկա գիտցած եղիր։

«Աւելի գրելու ուժ չունիմ, թէ որ ողջ չմնամ, զաւակներուս վերջին պատուէրս եւ կտակս է որ միշտ սիրով ըլլան իրարու հետ, դքեզ պաշտեն եւ սիրտդ չցաւցնեն ու ... զիս ալ յիշեն։ Ահա միակ հարստութիւնս. անոնց գրկին մէջ հոգիս տալ՝ ինչ ուրախութիւն, չեմ գիտեր թէ Աստուած այդ բաղձանքս պիտի կատարէ՞»։

Շատ հաւանականաբար մէկ երկու օր ետք ղրկած է նաեւ հետեւեալ անթուական կտորը, զոր նոյն աղբիւրէն կը քաղեմ, եւ որուն մէջ կը յանձնարարէ կնոջը որ Վարդգէսի խնդիրը չանջատէ իր գործէն, եւ իրենց երկուքին մէկանց ազատութեան միտին կատարելիք ջանքերը.

«Իմ կտակս է որ իմ բոլոր գոյքս մանչ ու աղջիկ զաւակներուս մէջ հաւասարապէս բաժնուի։

«Ամէնքնիդ դարձեալ կը համբուրեմ, աղօթեցէք, աշխատեցէք, մի յուզուիք։ Ու թէ որ յաջողիք արդիւնք մը ձեռք բերել, թէեւ շատ տկար է յոյսս, չըլլայ որ մի միայն իմ փրկութեանս համար ըլլայ. առանց Վարդգէսի ազատելու այլապէս մահ մը կ'ըլլայ»։

Զօհրապ գիտէր որ կինը իր նամակներուն պէտք չունէր իր փրկութեան համար կատարած աշխատութիւնները չարունակելու համար, եւ կը յուսար որ, ինչպէս Տօքթ. Գըլըճեանի կը յայտնէ, պիտի յաջողի դէթ լաւագոյն զգացումներ արթնցնել Խալիլ պէյի մօտ։

— Կինս ալ, ինծի հետ, կ'ըսէ, իր սեփական յարկին տակ հիւրասիրեց զայն Մարտ 31ի շարժման դժնդակ օրերուն, առանց իսկ խորհելու այն ծանր վտանգներուն վրայ որոնց կրնայինք ենթարկուիլ այդ պատճառաւ։

Ու պահ մը խորհելէ ետք, կը մրմնջէ.

— Եթէ զայն մեր տունը գտնէին, մեզ ալ միասին կը սպաննէին։

Այն միջոցին ուր խօսակցելու վրայ էին, լուր կուտան թէ ոստիկանութեան տնօրէն Ֆիքրի պէյի կողմէ ղրկուած ոստիկան մը իրենց հետ տեսնուիլ կ'ուզէ։

Երբ ոստիկանը ներս կը մտնէ, խիստ կը յայտնէ թէ պէտք է պատրաստութիւն տեսնեն, որովհետեւ երկաթուղին յաջորդ գիշերը ճամբայ պիտի ելլէ Հալէպէն դէպի Ուրֆա, կամ որ նոյնն է՝ դէպի Արաբ Փունար, ուրկէ անդին կառքով պիտի շարունակէին իրենց ճամբան։

Զօհրապ, որ միշտ կնոջմէն լուրի կը սպասէր, կը ջանայ քանի մը օր յետաձգել տալ իրենց մեկնումը, առարկելով թէ շատ անհանգիստ է, ինչ որ կը հաստատեն Տօքթ. Գըլըճեան ու Վարդգէս, որ այդ միջոցին Զօհրապի խուցը մտած էր։ Բայց ոստիկանը կ'առարկէ թէ ինք պարզ հրամանակատար մըն է եւ իրաւասութիւն չունի այդ խնդիրը վճռելու։ Կը խոստանայ սակայն եղած առարկութիւնը հաղորդել Տնօրէն Ֆիքրի պէյի, ու կը մեկնի։

Նոյն գիշերը Տօքթ. Գըլըճեան մաքուրի կը քաշէ Զօհրապի ինքնակենսագրութիւնը, եւ յաջորդ օր (հինգշաբթի 23 Յուլիս), իր պաշտօնին պարտադրած գործերը արագօրէն լրացնելով, կ'երթայ Պ. Օննիկ Մազլումեանի, եւ անոր կ'իմացընէ նախորդ օրը ոստիկանին կողմէ բերուած լուրը։ Մազլումեան կ'ըսէ որ եթէ գործը մի միայն Ֆիքրի պէյի ձեռքն է, թերեւս կարելի ըլլայ բան մը ընել։

Երկուքը միասին կ'ուղղուին դէպի Օթէլ Պարօն։ Ճամբուն ընթացքին, Տօքթ. Գըլըճեան Պ. Մազլումեանի կը հաղորդէ փախուստի ծրագիրը իր բոլոր մանրամասնութիւններով, եւ անոր նըկատմամբ Համիտ էլ Ճապրիի հետ գոյացած համաձայնութիւնը։ Մազլումեան որ տեղեակ էր Ճիւքրի պէյ էլ Ասալիի մտավախութեան թէ Զօհրապի եւ Վարդգէսի ճամբորդութիւնը դէպի Տիարպէքիր անպայման մահուան պիտի յանգի, որեւէ առարկութիւն չըներ փախուստի ծրագրին համար, մանաւանդ որ շատ լաւ կը ճանչնար Համիտ էլ Ճապրին, եւ մեծ վստահութիւն ունէր անոր վրայ։

(18) (Շար.

տի եւ Ղարաքիլիսի ճակատամարտները ծնան Հայաստանի Հանրապետութիւնը : Ինչ անուն ուզում էք տուէք նրան Արա — րարատեան, Թէկուզ Սիփանեան, արեւել—եանԹէյարեւմտեան,այդ միեւնոյնն է,մենք այսօր գիտենք ուփաստօրէն կայ այդՀա—յաստանի կառավարութիւնը, որին տուով ու գլխով պարտական ենք մեր այս հան — գիստ վայրից օգնութեան հասնիլ, այնու—ամենայնիւ տպագայի Թիւրիմացութիւն — ների եւ երկար վիճելու առիթ չտալու համար միանում եմ Պսակի առաջարկին :

Պաշտօնապէս արձանագրել Թէ Սիպերիոյ եւ Ծայր. Արեւելքի առաջին համագումա—րը անվերապահ հպատակութիւն է յայտ—նում Հ.Հ. կառավարութեան:Բոլորը մէկ ոտքի ելլելով եւ ծափահարելով բացա — կանչեցին.— Կեցցէ Հ. Հ. կառավարու — թիւնը :

Այս առաջին յաղթանակն էր :

Մէկ ուրիշ խնդիր յուզեց, գրաւոր ըն—դարձակ ծրագիր մը ներկայացնելով, Վլատիվոստոքէն հեռացուած եւ Խարբին հաստատուած Եղիշէ քհնյ. Ռոստոմեանը որ կ'առաջարկէր գաղութի չորս բազմա — մարդ քաղաքներում հիմնել եկեղեցիներ եւ ծխական դպրոցներ :

Այդ խնդիրը առանց մեծ դժուարու — թեան անգործադրելի գտաւ համագումա—րը: Նախ որ գաղութին ընդհ. տրամադը—րութիւնը հայրենիք վերադառնալն էր եւ երկրորդ՝ համագումարը իբր համագգա — յին ժողով մը, չէր կրնար մեծ գումար յատկացնել, երբ անդին կան նաեւ կաթո—լիկ եւ բողոքական համայնքները :

Օրակարգի ամէնէն կնճռոտ հարցը՝ կեդր. վարչութեան ընտրութիւնը եղաւ : Մինչ մեծամասնութիւնը գործի վայր կը նկատէր Խարբինը իբրեւ ամենայարմարը, Թէ բազմամարդութեան եւ Թէ քաղաքա — կան տեսակէտով, մօտ երկու չարաթ ձգ—ձգումէ վերջ Թեկնածուներու ցանկ մը ներկայացուցին բոլորովին անհամապա — տասխան անձերէ բաղկացեալ: Ուղղակի ռուսական ազդեցութեան չենԹարկուելու համար կանգ առինք Մանչուրիա գիւղա — քաղաքին վրայ, մանաւանդ որ համագու—մարի նախօրեակին մեծահարուստ Թա — դէոս Սիրունեան ազգին տուն մըն էր նը—ւիրած, որուն մէջ կեդր. վարչութիւնը պիտի կրնար իր գրասենեակը հաստատել: Եւ սակայն այդ տունն ալ տարիներ չա — րունակ մղձաւանջ մը դարձաւ եւ ի վեր—ջոյ անէացաւ շատ մը ուրիշ մեծագրգիռ խոստումներու պէս :

Կեդր. վարչութեան վայրը նշանակուե—լէ վերջ ձեռնարկուեցաւ ընտրութեան եւ ձայներու մեծամասնութեամբ ընտրուե — ցան՝ Թադէոս Սիրունեան (նախագահ) , Վահրամ Նալպանտեան (փոխ նախա — գահ), Համազասպ Պոսկեան (քարտ.) , Յարութիւն Միրզոյեան (գանձ.), եւ Վա—սակ Տէր Պօղոսեան (լիազօր ներկայացու—ցիչ) երեք փոխանդամներով եւ վերստու—գիչ մարմինով :

Փակման ճառերով բոլոր պատգամա — ւորները յանձն առին ամէն ջանք Թափել անյապաղ օգնութիւն հասցնելու հայրե — նիքին :

Տարաթներ ու ամիսներ անցան, Չիթա, Բլակավիշչինկսկա ևւ Ջանչունէ զատ մնա—ցեալ աւելի բազմամարդ եւ բարգաւաճ համայնքները քար անտարբերութիւն ցոյց տուին հակառակ կեդր. վարչութեան դի—մումներուն: Վ— Նալպանտեանի հետ մեր անձնական պատասխանատուութեան տակ հիմնեցինք խմորատիպ «Երկիր» երկշա — բաթաթերթը, քարոզութեան եւ եկա — մուտի ակնկալութեամբ, խմբագրութեան հրաւիրելով մեր ընկերներէն Արմենակ Մելիքեանը: Երեքով լծուած էինք այդ տաժանակիր աշխատանքին, երբ ստա — ցանք հեռագիրը որ կը ծանուցանէր Հ.Հ. ներկայացուցիչ Գրիգոր Ջամոյեանցը Թէ Օմսկ հասած է : Հ. ՊՍԱԿ

ՏՈՄՍԵՐ

ՈՒՐԻՇ ԺՈՂՈՎ ՄԸ

★

— Ընկերուհիներ, անցեալ ժողովին ո—րոշած էինք որ մեր դաշտահանդէսը տեղի ունենար ամսոյս 13ին, բայց հիմա առա—ջարկողները կան որ այդ Թուականը փո — խենք ...

— Սա առաջարկողնե՞րը ով են եղեր , կրնա՞մ իմանալ ...

— Մէկը, Տիկին Վարդավառը, միւսը օրիորդ Խանդավառը, առաջինը ամսոյս 13ին հարսնիք ունի եղեր եւ չի կրնար գալ, երկրորդը նշանտուքի պիտի երԹայ եղեր.

— Անանկ բան չկայ. մենք մեր որո — շումները տասը — անոր խաԹերը համար չենք կրնար փոխել ...

— Տիկին Առեհնապետուհի, ես կ'առա — ջարկեմ որ դաշտահանդէսը տեղի ունե — նայ 20ին կամ 27ին ...

— Ոչ, ես 20ին՝ խնամիներուս տունը ճաշի հրաւիրուած եմ ...

— Իմ գործիս ալ 27ը չի գար. կնունքի պիտի երԹամ ...

— Լաւ, յաջորդ կիրակի, 3ին :

— Քուէի դրէք ...

— Քուէ՞ն ինչ է. ամէնէն դիւրին ձեւը հետեւեալն է .այդ չորս Թուականները Թուղթի կտորներու վրայ կը դնէք եւ վի—ճակահանութեան պէս, կը քաշենք՝ գըլ—խարկին մէջէն ...

— Ո՞վ պիտի քաշէ ...

— Մեր մէջէն, ամէնէն երիտասարդը..

— Ատիկա կ'ըլլայ. ուրեմն ես պիտի քաշեմ ...

— Դո՞ւն, դուն ինձմէ ամէնէն քիչը , եօթը տարի մեծ ես ...

— Ե՞ս, քեզմէ մե՞ծ... Դէմքդ հայե — լիին մէջ տեսա՞ծ ես, փախուկ. դուն ե — րեսդ չինած առենդ, ես տակաւին կարճ գուլպայ կը հագնէի եւ մեր միւսիւ Յա — կոբին ծունկին վրայ կը նստէի ...

— Ատիկա բան մը չի նշանակեր, ո — րովհետեւ այսօր ալ չնստող տեսակներէն չես ...

— Ընկերուհիներ, ամօԹ է. քիչ մը շը—նորհքով խօսեցէք՝ իրարու հետ. Թուղ — Թերը Թող քաշէ մեր դանձապահ ընկե — րուհիին պզտիկ աղջիկը, Սօնան . ..

— Վայ, ինչո՞ւ իմ աղջիկս պիտի չքաշէ եղեր...

— Քու աղջկանդ բերանը տակաւին կաԹ կը հոտի, իմ տղաս Թող քաշէ ...

— Ոչ քու աղջիկդ, ոչ ալ քու տղադ, իմ ազբօրս աղջիկը ...

— Ես ուրիշ առաջարկ մը ունիմ . գը—խարկը Թող բռնէ քու աղջիկդ, Թուղթն ալ Թող քաշէ քու տղադ ...

— Հապա իմ ազբօրս աղջի՞կը ինչ պիտի ընէ. չըլլար ...

— Ճանըմ, գլխարկին մէկ ծօԹէն ալ Թող ան բռնէ ...

— Համաձա՞յն էք ...

— Ընկերուհիներ, այս ժողովը իրաւա — սու չէ այս խնդիրը լուծելու. յետաձգե — ցէք յաջորդ նիստին :

— Համաձա՞յն էք ...

— Այո ...

— Լաւ. հիմա անցնինք յաջորդ հար — ցին. դուրը ո՞վ պիտի կենայ :

— Ես չեմ կենար...

— Ես ալ չեմ կենար ...

— Ես կենալ կ'ուզեմ, բայց Արիսողոմը չի ձգեր ...

— Զըսե՞ս, էրկանդ հրամաններով կը շարժիս :

— Այո, անշուշտ ...

— Ատոր համա՞ր է որ ամէն օր փողո — ցըն ես...

— Լռէ, անպիտան ...

— Անպիտանը դուն ես ...

Ժողովը հարիւր ստոփճան տաքցած է , երբ անկիւնէն, փափկասուն մը, որ մին—չեւ այդ վայրկեանը կը քնանար, կը հար—ցընէ .

— Բան մըն ալ ես հարցնեմ, աղջիկնե—րըս. այս դաշտահանդէսը բացօԹեա՞յ պիտի ըլլայ Թէ սրահի մը մէջ ..

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷՋ

Պոլսոյ թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները. —

Կրթական նախարար Ճէլալ Եարտըմճը վերադարձաւ Ամերիկայէն , ուր գացած էր պատուիրակութեան մը հետ 15 օր առաջ, ԱԹաԹիւրքի համալսարանի մասին քննութիւններ կատարելու : Նա — խարարը իր ճամբորդական տպաւորու — Թիւնները հաղորդեց լրագրողներուն.

— ԱԹաԹիւրք համալսարանին հետ կապ ունեցող հարցերը լուծեցինք : Ա — րեւելեան Անատոլուի մէջ հիմնուելիք համալսարանին մասին համաձայնեցանք Նեպրասքա համալսարանի հետ, որուն վերատեսուչն ու տեսուչները Սեպտ. 22—ին մեր երկիրը պիտի գան, համալսարա — նին հիմնադրութեան ներկայ գտնուելու համար :

Այս գործակցութեան ծախքերուն մէկ մասը մեր կառավարութիւնը, միւսն ալ ամերիկեան կազմակերպութիւնը պիտի հոգայ: Մեզի ինկած բաժինն էր մէկու — կէս միլիոն ոսկի, Ամերիկացիներունը 1 միլիոն 79.000 :

Մեր երկրորդ գործը եղաւ ապահովե, Նիպրասքա համալսարանին եւ Անգարա — յի համալսարանին գործակցութիւնը:Մեր երրորդ գործը եղաւ ապահովել օտար ե — րեք լեզուներու դասախօսներուն մէկ մա — սը Ամերիկայէն: Միջազգային Կրթական Կազմակերպութեան Բ. Նախագահը խոս — տացաւ Ֆօրտ հիմնարկութենէն մեզի ան—հրաժեշտ բաժինը հանել :

Երեք օր ալ Անգլիա մնացինք: Այս առ—Թիւ առիԹ ունեցանք քննելու արհեստա — գիտական վարժարանները, լիսէներն ու միջնակարգ վարժարանները : Ցիշեալ կազմակերպութենէն ալ օտար լեզուներու դասախօսներ խնդրեցինք: Անոնք ալ խոստումներ ըրին :

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ Նիւ Եորք գա — ցած է տեսնուելու ծանօԹ բեմադիր Ճորճ Ապպըթի հետ: Միասին պիտի պատրաս — տեն երաժշտական կատակերգութիւն մը , որ պիտի ներկայացուի Պրոտուէյի վրայ:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ շարժանկարի հինգ աստ—ղերը Հայուհիներ են բայց կը կրեն հնդ — կական անուններ, կը գրէ Լեւոն Քէչիշ — եան :

× Արմենուհի Մանուկեան (Քէյ Ար — մէն)Հոլիվուտի մէջ պիտի մասնակցի իր առաջին շարժանկարին եւ պիտի ·խաղայ Վիք Տիմոնի մօր դերը :

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺ Տիկին Արուսեակ Պետ — րոսեան մեռած է Պոսթընի մէջ: Երեսուն տարի շարունակ վարած է ուսուցչական պաշտօն Կովկասի մէջ: Ծնած էր Թիֆլիզ 1895ին եւ յաճախած Յովնանեան դպրոցը Սա. Մալխասեանի օրով: Իր աշակերտ — ներուն համար կը գրէր կամ կը Թարգմա—նէր արտասանութեան համար կտորներ : Ուսուցչական պաշտօն վարած է նաեւ Ռումանիոյ զանազան քաղաքներու հայկ. դպրոցներուն մէջ: Երկրորդ աշխար — համարտէն վերջ գացած էր Ամերիկա :

ՆԿԱՐԻՉ ԷՏԿԱՌ ՇԱՀԷՆԻ ստեղծագոր—ծութեանց ցուցահանդէս մը բացուած է վերջերս Երեւանի մէջ: Ցուցադրուած են 158 նկարներ :

ՏԽՐՈՒՆԻ. — Հռչակաւոր Թաւջութա — կահար Տիրան Ալիքսանեան մեռած է Նիւ Եորքի մէջ: Ծնած էր Պոլիս եւ կ'ապրէր Նիւ Եորք :Ուսած էր Գերմանիա: Ռումա—նացի ջութակահար Ժորժ Ենիսքոյի եւ իտալացի դաշնակահար Ալֆրէտ Գազել — լայի հետ կազմած էր երրեակ մը որ մեծ համբաւ շահած է ժամանակին Փարիզի մէջ: Յօրինած է գիրք մը, Թաւջութակի մասին: 1937ին հրաւիրուած էր Մ. Նա — հանգներ եւ նշանակուած ուսուցիչ Ֆիլա—տելֆիոյ Երաժշտ. Արուեստի Ուսումնա—րանի Թաւջութակի բաժանմունքին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

Ե Տ Ք Ը . . .

●

Մեզի համար սակայն նորոյթ մըն է այս գիւղը ,ու մենք կարօտ ենք քանի մը սիրալիր խօսքերու եւ նայուածքներու , եԹէ մինչեւ իսկ պնդենք Թէ մեր հողը չէ այդ: Առնուազն աղջիկները կրնային կե — նալ ու ողջունել մեզ: Տիաղէն եւ Իւպ քանի մը անգամ կը փորձեն կանչել անց—նող աղջիկները, բայց չեն յաջողիր, երե—ւի մենք չափազանց աղտոտ երեւոյթ ու—նինք: Ու անոնք ի վերջոյ կը հրաժարին այդ ապարդիւն գործէն:

Միայն երախաներն են որ կ'ուղեկցին մեզի: Անոնք կը քալեն մեր քովէն, մենէ մէկու կամ միւսի ձեռքէն բռնած: Մենք կուտանք անոնց մեր ունեցած շոկոլադին մէկ մասը, մնացածը պահելով՝ տուն տանելու համար :

Բեթկէ փոքրիկ աղջիկ մը առած է գիր—կը: Աղջիկը կը քաշքշէ անոր ընչացքը , իբր Թէ սանձ մը լինէր. ու կը խնդայ՝ տեսնելով Ադոլֆի ծամածռութիւնները : Փոքրիկ ԹաԹիկները կը ճմռտկեն անոր դէմքը: Ադոլֆ կը բռնէ անոնցմէ մէկը եւ կը ցուցնէ ինծի:

Երախան կը սկսի լալ, երբ Ադոլֆ վերջ կուտայ իր ծամածռութիւններուն: Ադոլֆ կը ջանայ հանդարտեցնել զինքը, բայց լացը աւելի կը սաստկանայ .ու ան կը հարկադրուի վար դնել աղջիկը :

— Ըստ երեւոյթին մենք կատարեալ խրտուիլակներ դարձած ենք, որ երա — խաները կը վախնան մենէ.— կը մրմռայ Կոզոլէ :

— Այո, անոնք կը սոսկան խրամէ ելած ճիւաղային երեւոյթէ մը,— կը բացատրէ Վիլլի:

— Երեւի միայն քենէ, կարմրահեր սա—տանայ ,— կը փոխադարձէ Կոզոլէ, որ՝ ինչպէս եւ Վիլլի՝ երբեք խօսքի տակ չի մնար :

— Մենէ արիւնի հոտ կուգայ, ահա Թէ ինչ, — կ'ըսէ Լուդվիգ Բրայեր Թոյլ ձայ—նով :

— Իրապէս բաղնիք երԹալու է, — կը յարէ Իւպ, — այն ատեն Թերեւս աղջիկ — ներն ալ աւելի ուշադիր դառնան դէպի մեզ :

— Այո, եԹէ միայն բաղնիքով լմննար խնդիրը, — կը պատասխանէ Լուդվիգ մտախոհ :

Սրտնեղած յառաջ կ'երԹանք: Քանի մը տարի դուրսը մնալէ յետոյ մենք ուրիշ կերպ կը պատկերացնէինք մեր մուտքը հայրենիք: Կը խորհէինք Թէ պիտի սպա—սեն մեզի. բայց հիմա կը տեսնենք որ ա—մէն մէկը դարձեալ իրմով զբաղած է :

Ամէն բան շարունակած է իր ընԹացքը ու կը շարունակէ. ու մենք, կարծես , աւելորդ լինէինք:Այս գիւղը, հարկաւ, Գերմանիան չէ. սակայն գոյրոյթը նըս — տած է մեր կոկորդին մէջ. ու տուեր մը կը յածի մեր շուրջը, եւ տարօրինակ կանխազգացում մը կը հպի մեզի :

Շառաչելով կառքեր կ'անցնին մեր քո — վէն. կառապանները կը պոռան. մարդիկ անցողակի վեր կը վերցնեն աչքերնին ու նորէն կ'իյնան իրենց մտածումներու եւ հոգերու ետեւէն: Եկեղեցիի զանգակա — տունէն կը հնչեն ժամացոյցի զարկերը , եւ խոնաւ հովը հեւալով կը սուրայ մեր վրայէն: Միայն պառաւ կին մը, ծածա — նող վարսակալով, առանց յոգնելու կը քալէ մեր շարքերուն քովէն ու երկչոտ ձայնով կը հարցնէ ոմն Էրհարդ Շմիդտի մասին :

★

Խոշոր սայլարան մը մեզի իբրեւ օԹե — ւան կը յատկացուի: Թէեւ շատ քալած ենք, մենէ ոչ մէկը հանգիստ առնելու փափաք չունի: Կ'երԹանք գինետուն :

Մեծ կենդանութիւն կը տիրէ հոն : Տե—սակ մը պղտոր գինի կուտան մեզի. այս տարուան բերք է ու հիանալի համ ունի : Ան ուժգնօրէն մարդու ոտքերը կը բռնէ . ու ատոր համար մենք ալ աւելի հաճոյ — քով կը նստինք: Ծխախոտի մուխը լեցու—ցած է ցածլիկ սրահը, գինին հողի ու ա—րեւի համ կուտայ. մենք կը հանենք մեր պահածոները, կը կտրենք միսը, կարագ քսուած հացի հաստ շերտերու վրայ կը դնենք, դանակները կը մխենք լայն սե — ղաններու փայտին, ու կը սկսինք ուտել : Քարիւղի լամպարը մայր մը լինի, կար — ծես, մեր ամէնուն վերեւ :

Երեկոն աշխարհը աւելի գեղեցիկ կը դարձնէ: Ոչ խրամներու մէջ հարկաւ , այլ խաղաղութեան պահուն: Կէսօրէն ետ—քը մենք մտանք այս գիւղը բեկուած տը—րամադրութեամբ. բայց հիմա նորէն կեանք կ'առնենք: Փոքրիկ նուագախում—բը, որ կը նուագէ հոն, անկիւնը, կը ստուարանայ մեր մարդոցմով: Մենք ու — նինք ոչ միայն դաշնակահարներ ու դաշ—նակասրինգի վարպետներ ,այլեւ բաւա — րացի մը իր տաւիղով : Անոնց կը միանայ նաեւ Վիլլի Հոմայեր ,որ «սատանայի ջութակ» կը չինէ. լուացատաշտի կափա—րիչները, կարգ մը ուրիշ նման առարկա — ներու հետ, իբրեւ ծնծղայ, Թմբուկ եւ կոչնակ գործածելով՝ աղ ու պղպեղ կ'ա—ւելցնէ նուագին:

Այն արտասովոր բանը սակայն, որ գի—նիէն աւելի կ'ելլէ գլուխնիս, աղջիկներն են: Անոնք այժմ տարբեր են, քան այսօր ցերեկին: Կը խնդան եւ աւելի հաղորդա — կան են: Կամ Թերեւս ասոնք ուրի՞շ են : Շատոնց է որ աղջկայ երես չենք տեսած:

(Շար.) Է. ՄԱՌԻԱ ՌԵՄԱՐՔ

Քուէարկութեան պահուն Հնդկաստանի պատուիրակը առաջարկեց մերժել ամերիկեան բանաձեւը, օրակարգէն դուրս համարելով զայն. բայց նախագահը, Տիկին Լաքշմի Նեհրու, որ Հնդկաստանի վարչապետին քոյրն է, անընդունելի նկատեց իր երկրի պատուիրակին առաջարկը :

Ցերեկոյ ժողովը նախագահ ընտրեց Հոլանտայի պատուիրակը, Վան Քլեֆէնս, երեքի դէմ 45 ձայնով : Այս քուէարկութեան պահուն էր որ Պ. Վիշինսկի խօսք առնելով, առաջարկեց կարմիր Չինաստանի անդամակցութիւնը : Այդ առթիւ բացատրեց թէ ինչ դրական արդիւնքներ ունեցան Պերլինի եւ Ժընեւի խորհրդաժողովները, բարուոքելով միջազգային յարաբերութիւնները :

Ընդհ. ժողովի օրակարգին վրայ կը գտնուի զինաթափութեան խնդիրը, որու մասին տեղեկագիր մը պատրաստած է ամերիկեան պատուիրակութիւնը : Տեղեկագիրը, ի միջի այլոց կը յիշէ թէ Խ. Միութիւնը քարոզչական արշաւի մը ձեռնարկած է, արգիլել տալու համար հիւլէական զէնքերու գործածութիւնը : « Բացորոշ է թէ Խ. Միութիւնը որեւէ լուրջ դիտաւորութիւն չունի զինաթափութեան մասին բանակցելու » :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կատարուեցան համայնավարական թերթի մը, «Թեռ» (Երկիր) շաբաթաթերթին խմբագրատան մէջ, այն ամբաստանութեամբ թէ զաղտնիքներ կորզած եւ թռուցիկներ ցրուած են Հիւս. Ափրիկէի, մասնաւորապէս Մարոքի մէջ, խախտելով պետական ապահովութեան օրէնքը : Խուզարկութիւններ կատարուեցան նաեւ խմբագրապետին տան մէջ :

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Սայկոնի մէջ (Հնդկաչին) : Ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ ցուցարարներուն դէմ : Երկու հոգի մեռան, ուրիշներ վիրաւորուեցան : Կառավարական տագնապը կը շարունակուի :

ՄԱՐՈՔԻ ազգայնականները ընդհ. գործադուլ մը սարքեցին Քազապլանքայի մէջ, իբրեւ բողոքի ցոյց : Մարգպանը, Լաքոստ, առջի օր լայնօրէն պարզեց կառավարութեան ծրագրած բարենորոգումները : Գործադուլը ամէնէն աւելի տարածուած էր արաբական թաղերուն մէջ :

ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐ կը կատարուին արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ, հիւլէական թնդանօթներ ալ փորձելով : Կը մասնակցին 48.000 անգլիացի, 45.000 պելժիացի, 37 հազար դանիացի, 5500 քանատացի եւ հազար ամերիկացի զինուորներ :

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկ. Եփրեմ Տօնիկեանէ հազար ֆրանք, իրենց որդւոյն ամուսնութեան առթիւ :

ՇԱՒԻԼԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Այրի Տիկին Գոհարիկ Փափազեանի հոգեհանգիստին առթիւ Տէր եւ Տիկին Մինաս Սէյխեան հազար Ֆր. կը նուիրեն Շաւիլի դպրոցին :

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉԸ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի այս կիր. Շաւիլի մատրան մէջ եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի ողբացեալ Ովսաննա Նալպանտեանի մահուան տարելիցին առթիւ :

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ — Կրօն. Ընկերակց. վարչութիւնը կը յայտարարէ Նիսի հայ ծնողքներուն թէ ամէն հինգշաբթի օր, առաւօտուն ժամը 9էն մինչեւ երեկոյ, Աստուածքհնյ. կը ստանձնէ ձրիաբար եւ ձրի ուսուցումը հայերէն լեզուի, եկեղեցական արարողութեանց եւ հայերէն երգերու : Կը յանձնարարուի ծնողքներուն օգտուիլ այս պատեհութենէն եւ առաջնորդել իրենց զաւակները Հայոց եկեղեցին, ուր տեղի կ'ունենան դասաւանդութիւնները :

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԴԱՍԵՐ

Հայերէնի մասնագէտ ուսուցչուհի մը տրամադրելի է դասեր տալու մատչելի պայմաններով :

Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան :

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

24 Հոկտ. կիրակի ժամը 16էն 24
Օթէլ Մօտէրնի սրահներուն մէջ
Փլաս տը լա Ռէպուպլիք

Գեղարուեստական բաժին, եւրոպական պարեր :

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յառաջիկայ Հոկտեմբեր 31ին

HOTEL GEORGE Vի

շքեղ սրահներուն մէջ :

Կը խնդրուի նկատի առնել :

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Սէն Շամոնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Վարդգէս» խումբի կողմէ :

Այս շաբաթ ժամը 21ին քաղաքապետական սրահին մէջ : Մասնակցութեամբ ընտիր նուագախումբի, ղեկավարութեամբ՝ Մանուէլ Կոնզալէս :

Ծոխ պիւֆէ — Մուտքը 200 Ֆր.

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՂՋԿԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Դպրոցասէրի Աղջկանց վարժարանը պաշտօնապէս կը վերաբացուի 24 Սեպտեմբերէն սկսեալ : Դասախօսութիւնները կը վերսկսին Հոկտ. 1ին : Այս պարագան կը յանձնենք ծնողներու ուշադրութեան :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Տրամադրելի գիշերօթիկ տեղերը վերջացած ըլլալով, կ'ընդունուին միայն ցերեկօթիկներ :

Մուրատեան վարժարանի այցելութիւնները, ամէն օր :

Direction Collège Arménien
26, Rue Troyon - Sèvres (S. O.)
Tél. : OBS. 18-28

ՈՒԽՏԻ ՕՐ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉԻ

Առնուվիլ լէ Կոնէսի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ, այս կիրակի տեղի պիտի ունենայ մատաղի օրհնութիւնը :

Արարողութեանց պիտի նախագահէ առաջնորդ Սերովբէ Ծ. վրդ. Մանուկեան, պատարագելով եւ քարոզելով :

Կը խնդրուի մասնակցիլ նուիրահաւաքութեան, մատաղցու ոչխարներ գնելու համար : Նոյնպէս հանդիսաւոր պատարագէն վերջ հոգեհանգիստ եկեղեցւոյ բարերարներուն համար :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԽՍԻԻ Խրիմեան դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտ. 7ին : Դասաւանդութիւնները կը սկսին ուսուցչութեամբ տիկին Շաքէ Սագրզի : Աճապարեցէք արձանագրել ձեր զաւակները ամէն կիրակի :

★

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Ազգ. դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 30ին, հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9ին, դասաւանդութիւնները ամէն հինգշաբթի կանոնաւորապէս, ուսուցչութեամբ Պ. Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆի : Կը խնդրուի ծնողքներէն ճշդապահ ըլլալ :

ԿԸ ՓՆՏՌԵՄ հօրեղբօրս տղան, Տիգրան Թադէոսեան, Վէզիր Քէօփրիւցի, հօր անունը Յակոբ, մօր անունը Եւա : 1915էն ի վեր կորսուած է : Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր հօրեղբօր աղջկան՝ Մարիամ Թադէոսեանի, 167 Գաոբիէ Լավիսթ, Մարսէյլ :

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել :

ՓՈԽԱՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ

Ալֆորվիլի մէջ փոխանակելի (էշանժ) բնակարան մը կայ երկու սենեակ, խոհանոց, մէկ հա տալ տրամադրելի, 3 սենեակի խոհանոց : Դիմել՝

Tchoulakian, 33 Rue de Chóisy Alfortville (3eme étage). Autobus 103, descendre Petit Pont.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Գուրգէն Մեծատուրեան, Տիկ. Ազաւնի Մեծատուրեան, Ազգանոյշ Գոնչէկիւլեան, Շուշան, Մաննիկ և Վահան Մեծատուրեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի Փարիզի Հայոց եկեղեցին յետ պատարագի, ի յիշատակ իրենց հօրեղբօր, տագրոջ, եւ մօրեղբօր՝

ԶԱՐՄԱՅՐ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

որ վերջերս մեռաւ Սոֆիայի մէջ :

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները :

★

Յարութիւն եւ Յակոբ Փափազեան եղբայրները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ, Շաւիլի մատրան մէջ, իրենց մօր՝ Այրի Տիկին Գոհարիկ Փափազեանի համար : Կը հրաւիրուին անոր յիշատակը յարգողները :

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան շրջանի (քաղաք եւ արուարձաններ) բոլոր ընկերները Սեպտեմբեր 25ին, Շաբաթ, ժամը ճիշդ 9ին, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ : Կարեւոր օրակարգ :

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Փարիզի Ահարոնեան խումբի վերամուտի առաջին ընկերական հանդիպումը այս հինգշաբթի ժամը 21ին, Ազգ. Տան մէջ : Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները :

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊ.— Հ. Յ. Դ. Արամ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները այս հինգշաբթի, ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտոյի «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ ժամը 20ին, սովորական հաւաքատեղին : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Հ. Յ. Դ. «Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ ժամը 21ին, դպրոցի սրահին մէջ : Կարեւոր օրակարգ :

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը այս երկուշաբթի ժամը 20.30ին, ընկերուհի Հէքիմեանի բնակարանը : Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է, կարեւոր օրակարգ :

ՎԻԷՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս շաբաթ ժամը 20.30ին, Համօ Օհանջանեան ակումբը : Խիստ կարեւոր օրակարգ : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին վարչական ժողովը այս ուրբաթ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին :

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, 7 Պուլվ. տ'Աթէն : Պար տիւ Կլոպի սրահը : Օրակարգ՝ Զեկուցում պատգմ. ժողովի եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆր. կամ 10 $, հատը 12 ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 24 SEPTEMBRE
1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7479 30e ANNEE | Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2890

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՏՕՆԵԼ ԵՒ ԶԱՐԿ ՏԱԼ

●

Յառաջիկայ հոկտեմբերին կը սկսին Համազգային Ընկերութեան եւ Փալան – ճեան Ճեմարանին 25ամեակի տօնակա – տարութիւնները :

Յոբելեանին բացումը պիտի ըլլայ Լի – բանանէն, ուր կը գտնուին ընկերութեան կեդրոնը եւ ճեմարանը :

Այս առթիւ Կիլիկիոյ կաթող. տեղա – պահն ալ սրտագին կոչ մը կ'ուղղէ, որ հրատարակուած է քիչ անդին :

« Յառաջ »ի ընթերցողները գիտեն թէ ինչպէս հիմնուեցան Համազգայինը եւ իր առաջին ձեռնարկը՝ Ճեմարանը, այն – քան տաժանելի պայմաններու մէջ :

Երկու անձնուէր վաստակաւորները, Լեւոն Շանթ եւ Նիկոլ Աղբալեան, երբ գործի կը ձեռնարկէին 25 տարի առաջ, իբրեւ դրամագլուխ ունէին իրենց հաւատ – քը եւ աշխատանքը : Իբրեւ նեցուկ՝ ափ մը խանդավառ աջակիցներ :

Եւ յաջողեցան ոչինչէն ստեղծել հաս – տատութիւն մը, որ այսօր կը կազմէ հայ ժողովուրդին պարծանքը Միջին Արեւելքի մէջ, Լիբանանի հիւրընկալ ափերուն վը – րայ :

Անհաւասիկ ալեւոր տեղապահն ալ կը վկայէ, իր պաշտօնական կոչով.

—Համազգային Ընկերութեան Ճեմարա – նը իր վարիչներուն եւ մեր ժողովուրդին զոհողութեանց շնորհիւ, ոչ միայն յաջո – ղեցաւ պահպանել իր գոյութեան կանո – նաւոր ընթացքը, այլեւ այսօր դարձած է պատուաբեր հաստատութիւն մը, որուն հարիւր յիսունէ աւելի շրջանաւարտներէն շատեր փայլուն դիրքեր գրաւած են կըր – թական, գրական եւ հանրային ասպա – րէզներու մէջ» :

Ընկերութիւնը եւ ճեմարանը արդէն դարձած են երկու հաստատուն խարիսխ – ներ, ծառայելու համար մայրենի մշա – կոյթին զարգացման, համաձայն օրուան պահանջներուն :

Անցեալ 25 տարիները երկունքի շրջան մը կը կազմէին, ծանրաբեռնուած՝ բազ – մազան հոգերով :

Հիմնադիրներուն աննկուն կամքը եւ յարատեւութիւնը յաղթեցին ամէն դըժ – ուարութեան :

Եւ այսօր Ճեմարանը ունի ոչ միայն փառաւոր շէնք մը արդիական յարմարու – թիւններով, այլեւ գնահատելի վաստակ :

Երճիթը դարձաւ պալատ :

Ճամբան հարթուած է արդէն, լիովին իրագործելու համար առաջադրուած նպա – տակը, — պատրաստել նոր մտաւորակա – նութիւն մը, աղօրուած՝ հայեցի դաս – տիարակութեամբ : Լեցնել Հայաստանի Սփիւռքին եւ երկարատեւ տարագրութեան ձգած պարապը, իբրեւ լրացուցիչ մէկ օ – ղակը համանման հաստատութեանց :

Կրկնակ յոբելեանը պիտի տօնուի նաեւ մեր գաղութին մէջ, որ այնքան սերտ կա – պեր ունի Միջին Արեւելքի հետ :

Անշուշտ նոյն խանդավառութեամբ պի – տի մասնակցին, նաեւ, Հարեւան գա – ղութները, — անգլիական, պելժիական եւ իտալական « Հայնոցները », տրամադրե – լով ամէն բարոյական եւ նիւթական ա – ջակցութիւն :

Համազգային ընկերութիւնը իր կարելին կը փորձէ, հաստատուն եկամուտներ ա – պահովելու համար :

Բայց, մեր չէն գաղութներն ալ պար – տականութիւններ ունին :

Ճեմարանը տեղական հաստատութիւն մը չէ, այլ համազգային :

Եւ արդար չէ որ անոր տնտեսական հո – գերուն ծանրութիւնը կրեն միայն տեղա – ցիները կամ Հիւս. Ամերիկայի մեր ա – ռատաձեռն հայրենակիցները, անհատա – պէս կամ հաւաքաբար :

Տօնել, բայց միեւնոյն ատեն զարկ տալ, որպէսզի կարենան աւելին կատա – րել :

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

●

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՃԱԿԱՏԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐՆ ԱԼ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԿԸ ԳՏՆԷ

Դաշնակից կառավարութիւնները կը շարունակեն քննել արեւմտեան Գերմա – նիոյ վերազինման խնդիրը, որ պիտի քննուի Լոնտոնի խորհրդաժողովին մէջ : Գերմանական կառավարութիւնն ալ ծրա – գիրներ կ'որոճայ, սպասելով այդ ժողո – վին : Վարչապետը, Տոքթ. Ատընաուըր, առ այժմ չուզեր յայտնել իր վերջնական տեսակէտները [illegible] Ֆրանսի առա – ջարկներուն մա[illegible] : Իրազեկներ կը կար – ծեն թէ Լոն[illegible]ի ժողովը բացուած ատեն, պիտի պահանջէ գերիշխանութեան վերահաստատում եւ վերազինում, իբրեւ հիմք ընդունելով Պրիւսէլի դաշինքը, ինչպէս առաջարկած էր Ֆրանսայի վար – չապետը : Միեւնոյն ատեն պիտի պա – հանջէ իրաւունքներու հաւասարութիւն, ինչպէս եւ անդամակցութիւն Ատլանտեան դաշինքին :

Տոքթ. Ատընաուըր Լոնտոն կը սպաս – ուի երկուշաբթի օր, իսկ Մ. Նահանգնե – րու արտաքին նախարարը՝ կիրակի : Այն – պէս որ երկու նախարարները պիտի կրնան նախնական խորհրդակցութիւն մը կա – տարել ժողովին բացումէն առաջ : Օգա – նաւ նստելէ առաջ, Տոքթ. Ատընաուըր պիտի նախագահէ նախարարական խոր – հուրդին եւ զեկուցում պիտի տայ արտա – քին գործերու յանձնաժողովին : Կը հեր – քուի այն լուրը թէ վարչապետը ծանու – ցագիր մը ուղղած է երեք Մեծերուն, խնդրելով դադրեցնել արեւմտեան Գեր – մանիոյ գինուորական գրաւումը : Բայց հաստատեց թէ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին այդ մասին :

Զօր. Կրուէնթըր, Ատլանտեան ճակատին սպարապետը, շարք մը ասուլիսներ սար – քած է, պարզելու համար կազմակերպու – թեան նպատակները : Այս առթիւ կ'օգտա – գործէ վերջին պատերազմէն ներշնչուած շարժանկար մը, — «Ինչո՞ւ կը կռուինք» :

Առջի օր ունկնդրութեան ընդունելով մօտ յիսուն գործարանատէրներ եւ խումբ մը լրագրողներ, գնդապետ մը մէջոցաւ պարզեց Ատլանտեան դաշինքին պատմու – թիւնը, անոր հիմնական կանոնները եւն : Ուրիշ զօրավար մը, Ֆրանսայի, յայտնեց թէ Խ. Միութիւնը ունի 175 զօրաբաժին, որոնց մէկ երրորդը զրահապատ : Արբան – եակ երկիրները ունին ութսուն զօրաբա – ժին : Խ. Միութիւնը կրնայ անմիջապէս զօրաշարժի ենթարկել երեք հարիւր զօ – րաբաժին : Ունի նաեւ քսան հազար ռազ – մական օդանաւ եւ 350 սուզանաւ :

Այս հսկայական ուժին դիմաց Ատլան – տեան ճակատը ունի 40 զօրաբաժին, 4000 ինքնաթիռ օդանաւ եւն. :

Յետոյ խօսք առաւ զօր. Կրուէնթըր եւ բացատրեց թէ Խ. Միութիւնը կը ճգնի ձախողեցնել Եւրոպայի հաւաքական պաշտպանութիւնը եւ վերջնական փոս մը բանալ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ : Իր կարծիքով, բացարձակապէս անհրա – ժեշտ է Գերմանիան մօտեցնել Ֆրանսայի եւ օգտագործել զայն հաւաքական պաշտ – պանութեան համար : Հարկ է լրացնել Ատլանտեան վիթխարի կազմակերպու – թիւնը որ կը տարածուի Նորվեկիայէն մինչեւ Թուրքիա : «Մեր ոգեկան արժէք – ներուն եւ ազատութեան պաշտպանութիւ – նը կը պահանջէ փարատել դեռ թարմ պատմութեան դառնութիւնը » :

Զօրավարը կոչ մը ուղղեց Ֆրանսայի ժողովուրդին, որպէսզի անոր ներկայա – ցուցիչները անկարելի պահանջներ չներ – կայացնեն յառաջիկայ շաբթու, Լոնտոնի խորհրդաժողովին մէջ : Հաստատեց թէ ինք տեսակցութիւններ ունեցած է Պ. Ի–

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀԻՆ ԿՈՉԸ

●

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆ ՀԱՅՈՑ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

Անթիլիաս, 1 Սեպտ. 1954

Սիրելի ժողովուրդ Հայոց որ ի Սփիւռս աշխարհի,

Մեծ Եղեռնէն վերջ, մեր բազմատանջ ժողովուրդը ապաստան գտնելով Միջին Արեւելքի հիւրընկալ երկիրներուն մէջ, լծուեցաւ կրկին խաղաղ եւ շինարար աշխատանքի :Կարճ ատենուան մը ընթաց – քին, տնտեսական կեանքի վերելքին հետ, Հայութիւնը ծաղկեցուց նաեւ իր հոգեւոր եւ կրթական հաստատութիւնները . ամէն կողմ բարձրացան եկեղեցիներ եւ անոնց կողքին հիմնուեցան լուսաւորութեան օ – ճախներ : Տարագիր մեր ժողովուրդը ա – նոնց շնորհիւ պահպանեց իր կրօնքը, լեզուն, պատմութիւնը, աւանդութիւննե – րը և ազգային դիմագիծը :

Տարրական նախակրթարաններու գո – յութիւնը անբաւարար էր սակայն հայ մշակոյթի դարաւոր գանձը փրկելու եւ նոր հարստութիւններով ճոխացնելու հա – մար : Շուտով զգալի դարձաւ հայեցի բարձրագոյն կրթութիւն տուող հաստա – տութեանց անհրաժեշտութիւնը : Մեր նահատակ մտաւորականներու սխանչելի հոյլին տեղ, պէտք էր ստեղծել նոր մտա – ւորականութիւն, պատրաստուած եկեղե – ցականներ, գրական եւ կրթական մշակ – ներ եւ ազգային գործիչներ :

Այս կենսական պահանջքէն ծնան Ան – թիլիասի Կաթողիկոսարանի Դպրեվան – քը, Կիպրոսի Մելքոնեան հաստատու – թիւնը եւ այլ երկրորդական վարժարան – ներ :

Քառորդ դար առաջ, ազգասիրական նոյն մտահոգութիւնները մղեցին քանի մը խանդավառ մտաւորականներ, որ Գահիրէի մէջ հիմը դնեն Հայ Կրթական եւ Հրատարակչական Համազգային Ընկե – րութեան, որ զրկէ առանց նիւթական միջոցներու, բայց հաւատքի ուժով եւ ծառայութեան սիրով զօրացած՝ ունեցաւ օգտակար գործունէութիւն : Համազգա – յինը Պէյրութի մէջ իր հիմնած ճեմարա – նով, դասախօսութիւններով եւ հրատա – րակութիւններով, քսանըհինգ տարիներէ ի վեր կը ծառայէ հայ մշակոյթի բարգա – ւաճման նուիրական գործին :

Հակառակ նիւթական բազմաթիւ եւ երկարատեւ զրկանքներու եւ հակառակ համաշխարհային երկրորդ պատերազմի ստեղծած ծանրակշիռ դժուարութեանց, Համազգայինի Նշան Փալանճեան Ճեմա – րանը, իր վարիչներու եւ մեր ժողովուր – դի զոհողութեանց շնորհիւ, ոչ միայն յա – ջողեցաւ պահպանել իր գոյութեան կա – նոնաւոր ընթացքը, այլև այսօր, դարձած է պատուաբեր հաստատութիւն մը, որուն հարիւր յիսունէ աւելի շրջանաւարտնե – րէն շատեր փայլուն դիրքեր գրաւած են կրթական, գրական եւ հանրային ասպա – րէզներու մէջ :

Այս տարի Համազգայինը եւ Ճեմարա – նը պիտի տօնեն իրենց գոյութեան 25– ամեայ յոբելեանը : Ծանօթ ազգայիններէ կազմուած է արդէն Յոբելենական Կեդրո – նական Յանձնախումբ մը, նախագահու – թեամբ Լիբանանի Հայոց Առաջնորդ Գերշ. Տ. Խորէն Ս. Եպիսկ. Բարոյեանի : Միաժամանակ պիտի կատարուի ազգային ընդհանուր հանգանակութիւն, որպէսզի Ճեմարանը նիւթապէս ապահովուի եւ հնարաւորութիւն ունենայ աւելի ընդար – ձակելու իր կրթական եւ մշակութային գործերը :

Այս առթիւ, կը հրաւիրենք Սփիւռքի մեր սիրեցեալ ժողովուրդը, որ իր բոլոր խաւերով լայնօրէն արձագանգէ Համազ – գայինի յոբելեանի կոչին : Վստահ ենք, որ լուսաւորութեան եւ ազգային արժէք – ներու նախանձախնդիր մեր ժողովուրդը լիառատ նուիրատուութեամբ պիտի ար – դիւնաւորէ այս յոբելեանի հանդիսու – թիւնները . այն խոր համոզումով, որ հայ մշակոյթի գանձարանը նետուած լուման անկորուստ կը մնայ դարէ դար :

Մնամք Հայրական օրհնութեամբ եւ Ողջունիւ Սիրոյ, Աղօթարար՝

ԽԱԴ ԱՐՔԵՊՍԿ. ԱՃԱՊԱՀԵԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀ
ՄԵԾՆ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

ԾԱՆՐ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Գեղանի աղջկան մը խորհրդաւոր սպա – նութիւնը ամիսներէ ի վեր կը զբաղեցնէ իտալական կառավարութիւնը : Խնդիրը փակուած կը համարուէր, բայց լրագրա – կան պայքարը հետզհետէ սաստկացած ըլլալով, հարկ եղաւ նոր քննութիւններ կատարել, մանաւանդ որ վարչապետն ալ, Շելպա, կ'ամբաստանուէր թէ կողմնակ – ցութիւն կատարած է ներքին գործերու նախարար եղած ատեն :

Ինչպէս գրած էինք, յանկարծ հրաժա – րեցաւ արտաքին գործերու նախարարը Փիչչիոնի, պաշտպանելու համար իր տղան որ մեղսակից կը համարուի սպա – նութեան : Ոստիկանութիւնը առջի օր ձերբակալեց ամբաստանեալը եւ հայրը նուաղեցաւ : Ձերբակալեց ուրիշ ամբաս – տանեալ մը, մարքիզ Ուկօ Մոնթանիա, որ գինարբուք մը կը վերադառնար, իսկ Հռոմի նախկին ոստիկանապետը դատա – րան հրաւիրուեցաւ : Երկու ամբաստան – եալներուն պաշտպան փաստաբանները պահանջեցին առժամապէս ազատ արձա – կել երկուքն ալ : Ոստիկանապետը կ'ամ – բաստանուի թէ օգնած է մեղսակիցներուն, քն – նութիւնը ձախողեցնելու համար :

Ամբողջ Իտալիան յուզման մատնուած է, այս դէպքին առթիւ եւ կը վախցուի որ կառավարական տագնապ մը ծագի : Ոս – տիկանութեան վերատեսուչը կը սպառ – նայ դղրդացին յայտնութիւններ կատա – րել : Ձախակողմեան մամուլը բուռն պայ – քար կը մղէ, աւելի թանձրացնելով մթ – նոլորտը : Համայնավար թերթերը ամ – բողջ էջեր կը նուիրեն այս գայթակղու – թեան : Կը վախցուի որ խռովութիւններ ալ ծագին : Օգնական ուժեր համախըմ – բուած են Հռոմի մէջ :

Առջի օր խորհրդարանին մէջ ալ բուռն յարձակումներ կատարուեցան կառավա – րութեան դէմ : Ձախակողմեան երեսփո – խանները պահանջեցին որ կառավարու – թիւնը հրաժարի, իբրեւ «ուղղակի պա – տասխանատու» : Կը կարծուի թէ ուրիշ ձերբակալութիւններ ալ պիտի կատար – ուին :

Ամիսներ առաջ, մարքիզին որսորդա – կան հաստատութեան մօտերը գտնուած էր 21 տարեկան գեղանի աղջկան մը՝ Վիլ – մա Մոնթեզիի կիսամերկ դիակը : Այդ օ – րէն ի վեր հետապնդումները որոշ ար – դիւնքի մը չէին յանգած եւ այժմ նոր քննութեանց ելքին կը սպասուի անհամ – բեր :

ԻՐԱՆԻ ծանօթ նաւթահորերուն՝ Ապա – տանի ամենամեծ զտարանը վերսկսաւ բանիլ Գշ. օր : Կրնայ 3.500.000 թոն զտ – ուած քարիւղ արտադրել ամէն տարի :

ԱՆԳԼԻՈՅ նախորդ վարչապետը, Էթլի, որ վերջերս քննական պտոյտ մը կատա – րած էր Կարմիր Չինաստանի մէջ, Լոն – տոն վերադառնալով, յայտարարեց թէ «որքան շուտ ազատինք Չանկ Քայ Շէքէն եւ իր զօրքէն, այնքան լաւ պիտի ըլլայ Ծայր. Արեւելքի խաղաղութեան հա – մար» : Իր կարծիքով, Ֆորմոզան է ամե – նամեծ դժուարութիւնը :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Գ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Գ.

«Գրողների երրորդ համագումարը, ըստ իր ճառին մէջ Կենտկոմի առաջին քարտուղար Ս. Թովմասեանը, կարեւոր իրադարձութիւն է մեր ռեսպուբլիկայի կուլտուրական (հանրապետութեան մշակութային) կեանքում: Մեր հասարակայնութիւնը կենդանի հետաքրքրութիւն է ցուցաբերում նրա աշխատանքների նկատմամբ»:

Այդ «հասարակայնութիւնը» (հասարակութիւն) կազմողներու մեծ մասը գտնուելով Հայաստանի շրջաններու մէջ, բնականաբար, ներկայ չեղաւ համագումարի նիստերուն: Արդ, անոր «կենդանի հետաքրքրութիւնը» ինչպէ՞ս արտայայտուեցաւ: Ինչո՞ւ Ս. Թովմասեանը չարտօնեց, որ խորհրդահայ թերթերը լրիւ հրատարակէին համագումարին բոլոր մասնակիցներու ելոյթներուն բովանդակութիւնը: Ինչո՞ւ չարտօնեց որ շրջաններու մէջ գործող մտաւորականները տեղեկանային, Երեւանի թերթերու միջոցով, թէ հայ գրողներու համագումարը ինչպէ՞ս լուծեր է գրականութեան վերաբերող այն տեսական հարցերը (բախումի եւ բացասական ու դրական հերոսներու, անցեալի գրական ժառանգութեան եւայլն հարցեր), որոնք մասնաւոր սրութեամբ դրուեր են, 1952 թուականին սկսած, սովետական եւ սովետահայ գրողներու առջեւ:

Ս. Թովմասեանը իր ճառին մէջ «կլասիկ պոէզիայի (դասական բանաստեղծութեան) տիտան կը համարի Ա. Իսահակեանը եւ «գեղարուեստական խօսքի «խոշոր վարպետներ»՝ Դ. Դէմիրճեանը, Ստ. Զօրեանը եւ Մ. Արազին: Եթէ անկեղծ է իր յայտարարութիւնը, ապա ուրեմն վերոյիշեալները եւ ոչ թէ ռուս Լուկոնինը, Շտէյնը, Սուրկովը եւ Սիմոնովը պիտի վարէին Հայ Գրողներու համագումարը: Մինչդեռ, թերթերու համարատուութենէն դատելու մտաւորականները պիտի չգիտնան թէ «տիտանն» ու «խոշոր վարպետները» ի՞նչ կարծիք ունին եւ ի՞նչ տեսակէտ յայտնած են համագումարին մէջ գրական շրջանակները յուզող եւ մամուլի մէջ երկու տարիէ ի վեր ծեծուող հարցերու մասին: Պիտի չգիտնան, որովհետեւ, համաձայն Երեւանի թերթերու, Ա. Իսահակեանի մասնակցութիւնը սահմանափակուեր է միայն բացման ճառով, Դ. Դէմիրճեանն ու Ստ. Զօրեանը միայն քանի մը խօսք ըսած են երկրորդական հարցի մը մասին,— «Գրական ասպարէզ մտած երիտասարդ թարմ, շնորհալի ուժերի աճեցման եւ դաստիարակման հարցը՝ (Ս. Հ., Յուլիս 27), իսկ Մ. Արազիի անունին յիշատակութիւնը նոյնիսկ չկայ համարատուութեան մէջ:

Բայց ամէնը այս չէ: Երեւանի թերթերու տեղեկութիւններէն կարելի չէ հասկնալ թէ ինչ մասնակցութիւն բերած են համագումարին աշխատանքներուն նոր սերունդի ներկայացուցիչները, ինչպէս Պարոյր Սեւակը, Վ. Դաւթեանը, Համօ Սահեանը, Վ. Գրիգորեանը, Սիլվա Կապուտիկեանը, Գարեգին Բեսը, Մարօ Մարգարեանը, Անահիտ Սահինեանը, Յովհ. Շիրազը, Վ. Անանեանը, Ալաւնին, Տէր Գրիգորեանն ու Ղարագէօզեանը, Յովհ. Ղուկասեանը, Բ. Սէյրանեանը, աւելի տարեցներէն՝ Մ. Արմէնը, Արաքսը, Գեղամ Սարեանը, իսկ գրական քննադատներէն ու գրականագէտներէն՝ Վ. Պարտիզունին, Ռ. Զարեանը, Ս. Յարութիւնեանը, Մ. Մկրեանը, Կ. Ստեփանեանը, Ռ. Պարսամեանը, Եղ. Ջրբաշեանը, Ա. Ոսկերիչեանը, Ռ. Յովհաննիսեանը, Վ. Մնացականեանը, Ս. Սողոմոնեանը, Ն. Դարադեանը (վերջերս միայն վերականգնուած իր իրաւունքներու մէջ) եւ ուրիշները:

Բնորոշ է, որ այս վերջիններէն մէկ քանին (Ա. Ոսկերիչեան, Վ. Մնացականեան, Եղ. Ջրբաշեան) սովետահայ պարբերաթերթերու մէջ տեսական – քննադատական գրութիւններ տպած են համագումարի օրակարգի հարցերուն մասին, բայց Երեւանի թերթերէն չերեւար թէ որեւէ ելոյթ ունեցած ըլլան համագումարին մէջ:

Այսչափ անկատար ձեւով ներկայացուեցաւ Երեւանի թերթերու մէջ «Ռեսպուբլիկայի կուլտուրական կեանքի կարեւոր իրադարձութիւնը»՝ Գրողներու Գ. Համագումարը:

Արդեօք գիւղերը անխնայ բանեցա՞ւ, որպէսզի առաւելագոյն չափով շեշտուի նշանակութիւնը այն ճառին զոր արտասանեց Կենտկոմի առաջին քարտուղար Ս. Թովմասեանը համագումարի վերջին նիստին: Բայց այդ ճառն ալ, թէեւ աւելի լայն տեղ կը բռնէ, քան միւս բոլոր նիւթերը միասին հաշուելով, շատ մեծ նպաստ չի կազմեր «Ռեսպուբլիկայի կարեւոր իրադարձութեան» լրիւ պատկերը ներկայացնելու տեսակէտէ:

Երեւանի թերթերը ամբողջութեամբ չէ որ կուտան Ս. Թովմասեանի ճառը եւ միւս կողմէ՝ կը նշեն, թէ ան խօսեցաւ «սովետական գրականութեան մի քանի հարցերի մասին»: Եւ իրականին մէջ ալ կարկտան ճառ մըն է իր արտասանած խօսքը, որուն մէջ բազմաթիւ հարցեր շօշափուած են, բայց կարեւոր, սկզբունքի խնդիրներու մասին յայտնած տեսակէտները կիսկատար ձգուած են:

Ս. Թովմասեան իր ճառը կը սկսի պարծենկոտ յայտարարութեամբ մը, — թէ սովետական գրականութիւնը «նոր տիպի գրականութիւն է», որ «նա ամենառեւոլուցիոն եւ ամենաառաջաւոր գրականութիւնն է աշխարհում», թէ «անգնահատելի դեր է կատարում կոմունիզմի յաղթանակի համար մղուող պայքարում», թէ «մենք հպարտանում ենք մեր գրականութեամբ եւ գրողներով» եւայլն:

Անցնելով այնուհետեւ սովետահայ գրականութեան, կը յայտարարէ թէ անոր «զարգացման ուղին այն ուղին է, որով ընթացել է եւ ընթանում է ողջ սովետական գրականութիւնը»: Կը յայտնէ նաեւ թէ «յետպատերազմեան շրջանում նա տուեց մի շարք արժէքաւոր գործեր», որոնք ունին, սակայն, նաեւ «լուրջ թերութիւններ»: Եւ շարունակութեան մէջ միայն այս թերութիւններու վրայ է, որ կանգ կ'առնէ:

Ս. Թովմասեան կը քննադատէ Գեղամ Սարեանի «Հրաշալի սերունդ» եւ Նայիրի Զարեանի «Արմենուհի» պոէմները, որովհետեւ առաջինի գլխաւոր հերոսը, որ շրջանային կոմիտէի քարտուղար է, «թախծոտ է ու երազկոտ, իսկ պրակտիկ հարցեր լուծելիս ցուցաբերում է սպասողական մօտեցում», իսկ երկրորդի հերոսը, որ նոյնպէս շրջկոմի քարտուղար է, «աւելի մեծ արատներ ունի», որոնցմէ մէկն ալ այն է, որ «ընթերցողը մեծ մասամբ հանդիպում է նրան խնջոյքում, ուր նա թասը ձեռին ճառեր է ասում»: Ս. Թովմասեանի կարծիքով շրջկոմի քարտուղարը չի կրնար «թախծոտ ու երազկոտ ըլլալ» եւ ոչ ալ ձեռքին բաժակ բռնել ու խնջոյքներու մասնակցիլ: Անոնք ուրախ ու զուարթ պիտի կոլխոզէ կոլխոզ պտըտին եւ ղեկավարեն պայքարը, որ կը մղեն կոմունիստները ի խնդիր «սոցիալիզմի կառուցման»:

Գրադատական այս չ[illegible]րհիկ ըմբռնումով է որ կը մօտենայ Ս. Թովմասեանը նաեւ սովետահայ «դրամատուրգիայի» եւ «պոէզիայի» հարցերու քննութեան: Այդ առթիւ անոր յայտնած «կարծիքները» խիստ մակերեսային են եւ իրականին մէջ կրկնութիւններ Լուկոնինի, Սուրկովի եւ միւսներու պարզած տեսակէտներու:

«Զգալի թերութիւններ կան, ըստ Թովմասեանի, նաեւ գրական քննադատութեան ասպարէզում»: Կան մեծ թիւով գրական քննադատներ եւ գրականագէտներ, բանասիրական գիտութիւններու դոկտորներ ու թեկնածուներ, բայց նրանք չեն տուած լուրջ ուսումնասիրութիւններ եւ մենագրութիւններ հայ դասական հեղինակների (Շիրվանզադէ, Թումանեան, Նար – Դոս, Մուրացան» եւ սովետահայ գրողներու մասին: «Գրաքննադատութիւնը դեռ եւս անբաւարար է պայքարում գրականութեան պարտիականութեան մասին»: Ս. Թովմասեանը կը կրկնէ արդէն մատնանշուած խիստ բնորոշ մեղադրանքը գրական քննադատներու հասցէին, ըսելով թէ անոնք «մի կողմ են քաշուել «գլխացաւանքից» հեռու մնալու նպատակով»:

Ս. Թովմասեանները կ'ուզեն այս խեղճուկրակ մարդոցմէ խլել ինքնապաշտպանութեան վերջին զէնքը եւս՝ լռութիւնը: Ի՞նչ գրեն եւ ինչպէ՞ս գրեն գրական քննադատները կլասիկներու, օրինակ Րաֆֆիի կամ սովետահայ գրողներու, օրինակ Զարենցի մասին, երբ կուսակցութիւնը ամէն անգամ կը փոխէ իր տեսակէտները անոնց գրականութեան հանդէպ, եւ տակէ «գլխացաւանք կ'ունենան միայն այն գրականագէտները, որոնք, ենթարկուելով կուսակցութեան հրահանգներուն, անոր տեսակէտներու «լոյսի տակ» կատարեր են իրենց ուսումնասիրութիւնները:

Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

●

ՀԱՅԵՐ ԱԼ ՎՆԱՍՈՒԱԾ ԵՆ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Յառաջի)

ԱԼԺԷ, 17 Սեպտ. — «Յառաջ» օրը օրին հաղորդեց Սեպտ. 9ի երկրաշարժին լուրերը:

Բնութիւնը իր ահաւոր զարհուրանքը թափած էր չորս հարիւր քառակուսի մղոն տարածութեան մը վրայ: Ալժերիան քառասուն տարիներէ ի վեր այս տեսակ աղէտի մը չէր հանդիպած: Ամէնէն ծանր հարուածը կրեց Օրլէանվիլ, Ալժէէն 230 մղոն հեռու:

Աղէտը իր սահմռկեցուցիչ տեսարաններով ոտքի հանեց ամբողջ Ալժերիան: Ժամը, ժամին, օգնութեան հասնելու, մարդկային կեանք մը աւելի փրկելու շարժումը, վարակած էր բոլորը առանց խտրութեան: Իրերօգնութեան կոչին պատասխանեցինք մենք ալ, մանաւանդ որ Ալժերիոյ ընդարձակ տարածութեան վրայ ունինք մեկուսացած խլեակներ:

Հարկ էր անհատական միջոցներով օգնութեան հասնիլ Օրլէանվիլի երկու տունուոր հայրենակիցներուն:

Արագ խորհրդակցութիւն մը կատարելով Գ. Տէրտէրեանը, բարեկամիս տղան Ս. Ալակէօզեանը յանձն կ'առնեն իրենց ինքնաշարժերով օգնութիւն հասցնել փոխն ի փոխ: Որոշումը հազիւ տրուած ճամբայ կ'ելլենք Սեպտեմբեր 10ի գիշերը ժամը 2ին, բեռնաւորուած ուտելիքներով:

Ստեփան Ալակէօզեանի կառքը կը սուրայ լուսնկայ գիշերով: Մեզի հետ ունինք Ռումանիայէն նոր եկած երիտասարդ հայորդի մը, որուն ծնողքը կը գտնուի աղէտին բուն կեդրոնը, Օրլէանվիլ: Կուշտիս տեղաւորուած Վարուժանին դեղնած այտոսկրները կը դողան, սիրտը կը տրոփէ, ձայնը կոկորդին մէջ սեղմած՝ կը տքայ անդադար: Գիշերուան մութին մէջ կորսուած, իրեն հետ մենք ալ լուռ ենք, հազար ու մէկ ենթադրութիւններով:

Հազիւ կտրած ճամբուն կէսը, պոչ կը բռնենք օգնութեան գացող հարիւրաւոր զինուորական ինքնաշարժերու ետին: Մեր գլխուն վերեւ, աստեղազարդ երկինքը կը սաւառնին օգնութեան հասնող օդանաւերը, կարմիր, կապոյտ, լուսարձակնե –

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

●

— Եթէ գործը ճիշդ ու ճիշդ ծրագրուած եղանակով կատարուի, կ'ըսէ, անկարելի է որ անոնց հետքը գտնուի, այս մասին որեւէ տարակոյս չունիմ... բայց խնդիրը հոն է որ Զօհրապ եւ Վարդգէս պիտի հաւանի՞ն:

Տոքթ. Գըլըճեան կը խնդրէ որ ինք ալ իրեն ուժ տայ այս ծրագիրը անոնց պարզած միջոցին, քանի որ փրկութեան ուրիշ որեւէ միջոց չկայ:

Իրենց հետ, Օթէլ Բոտըլ Ֆարաճ կը հասնի նաեւ նախորդ օրը եկող ոստիկանը եւ երեքը մէկ կը մտնեն Զօհրապի սենեակը, ուր կը գտնուէր նաեւ Վարդգէս:

Ոստիկանը խելոյն կը յայտնէ թէ տնօրէն Ֆէքրի պէյի հաղորդեց իրենց խնդրանքը քանի մը օր ալ Հալէպ մնալու մասին:

— Բայց, կը յարէ, միւտիր պէյը ըսաւ որ եթէ այս գիշեր մեկնելիք կառախումբով ճամբայ չելլեն, յայտնի չէ թէ մէյ մըն ալ ե՞րբ ուրիշ կառախումբ մը պիտի ունենան, եւ պիտի ստիպուին կառքով ճամբորդել մինչեւ Ուրֆա, ինչ որ շատ դժնդակ ուղեւորութիւն մը պիտի ըլլայ իրենց համար:

Արդարեւ, այդ օրերուն, ինչպէս մինչեւ պատերազմին վախճանը եւ անկէ ալ անդին, բացարձակապէս կը պակսէր հանքածուխը, որուն տեղ փայտ կը գործածէին, եւ երկաթուղիներու երթեւեկը բոլորովին դժուար ու առեղծուածային բան մը դարձած էր:

Երբ ոստիկանը կը մեկնի, Տոքթ. Գըլըճեան խօսքը Զօհրապի ուղղելով կը յանձնարարէ որ անպատճառ 2–3 օր աւելի մնալու աշխատին, որովհետեւ, կը յարէ, փախուստի ծրագիր մը պատրաստուած է ձեր երկուքին համար եւ, ինչպէս Պարոնն ալ կրնայ հաստատել, շատ վստահելի անձի մը միջոցաւ:

Անակնկալ, ինչպէս որ էր, այս տեղեկութիւնը կը սրէ երկուքին ալ հետաքրքրութիւնը: Զօհրապ, աւելի անհամբեր, կը հրաւիրէ տոքթորը որ բացայայտ խօսի եւ Տոքթ. Գըլըճեան մանրամասնաբար կը պարզէ Համիտ էլ Ճապրիի ծրագիրը, այնքան համոզիչ կերպով մը որ Զօհրապ միջոց մը կը խանդավառուի, կը սկսի լալ ուրախութենէն:

— Ուրեմն պիտի կրնա՞նք ազատիլ, կը մրմնջէ հեծկլտալով:

Յետոյ կը հարցնէ.

— Տոքթոր, այդ ըսած գործդ անշուշտ դրամով կրնայ ըլլալ, եւ մեր երկուքիս ալ վիճակը յայտնի է, ուրկէ՞ պիտի գտնենք դրամը:

Տոքթ. Գըլըճեան զինքը կը վստահեցնէ թէ ամէն բան խորհուած է այդ տեսակէտով:

— Դրամը շուտով կրնամ գոյացնել, անհոգ եղէք, կ'ըսէ. եթէ նոյն իսկ դժուարութեան մը բախիմ, ինչ որ անյուսալի է, Պարոնը մեզի հետ է, կը բաւէ որ 2–3 օրուան ժամանակ մը ունենանք մեր առջեւ:

Յետոյ կը կրկնէ իր յանձնարարութիւնը որ ետ կենան այդ գիշեր մեկնելէ եւ ամէն միջոց կիրարկեն 2–3 օրուան պայմանաժամ մը ձեռք բերելու, նոյնիսկ եթէ առոր համար պարտաւորուին կառքով մեկնելու Ուրֆա:

— Ի հարկին, կ'ըսէ Տոքթ. Գըլըճեան, եթէ պէտք ըլլայ, կրնամ տեղեկագիր մը խմբագրել, յայտնելով որ ձեր սրտի հիւանդութիւնը բոլորովին ծանրացած ըլլալով որեւէ տեղափոխութիւն, յոգնութիւն կամ յուզում կրնայ աղիտաբեր հետեւանք մը ունենալ:

Զօհրապ տակաւին միջոց մը խանդավառ կը մնայ ծրագրին նկատմամբ: Յետոյ կը սկսի խորհրդակցիլ Վարդգէսի հետ, որ ոչ միայն չէր բաժներ իր խանդավառութիւնը, այլեւ բոլորովին հակառակ էր փախուստի ծրագրին:

Վերջապէս Վարդգէս տոքթորին կը դառնայ ու կ'ըսէ.

— Տոքթոր, ես կաղ, ան ծեր ու հիւանդ, չեմ կարծեր որ կարենանք այս մեր վիճակով անապատներ թափառիլ... Յետոյ արաբախօս ալ չենք... ոչինչ ինծի մտավախութիւն կուտայ Տիարպէքիրի դատավարութեան ելքին նկատմամբ, եւ վստահ եմ որ պիտի յաջողինք ինքզինքնիս արդարացնել... մինչդեռ եթէ փախած ատեննիս բռնուինք, այլեւս յոյսի ամէն դուռ կը փակուի մեր առջեւ:

Տոքթորը զիրենք կը յուսադրէ, կրկնելով որ գործը լաւ ձեռքերու մէջ է եւ անպայման կը յաջողի: Սակայն Վարդգէս կը յամառի եւ վերջ ի վերջոյ կը յաջողի համոզել նաեւ Զօհրապը:

Ճարահատ, Տոքթորն ու Պարոնը հրաժեշտ կ'առնեն ու կը մեկնին:

★

Այս ամբողջ տեսակցութեան ընթացքին ոչ մէկ մտավախութիւն, ըլլայ Զօհրապի, ըլլայ Վարդգէսի մօտ, թէ կրնան ճամբան սպաննուիլ, Տիարպէքիր հասնելէ առաջ:

Այս մտավախութենէն զերծ էին նաեւ Ակնունի եւ իր հինգ ընկերները,— Խաժակ, Ռուբէն Զարդարեան, Սարգիս Մինասեան, Տոքթ. Տաղաւարեան եւ Ճանկիւլեան,— որոնք իրենցմէ առաջ Հալէպէն ճամբայ հանուած էին:

(19) (Շար.)

րով։ Կ'երթան ու կուգան, գիշերուան խաղաղ քունը խանգարելով, հոգեվարքի լռութեան մէջ ...

Լուսաբացը կը դիմաւորենք անձրեւակայծի տեսարանով մը։ Աստուած իմ, ո՞ւր առաջնորդեցիր մեզ կրկին, գաղթէն, հալածանքէն յոգնած ուժասպառ խլեակներս, եաթաղանի մը սարսափովը այլայլած սուսերներ։ Բայց հոս, մարդ արարածը մարդակեր գազաններ չունի բոլորտիքը։ Բնութիւնն է որ իր կատաղութիւնը կը թափէ, տուներէն դուրս թափելով անհամար բազմութիւններ, դէպի փողոց, արտերը եւ այգիները...

Մարդկային ծով մը խայտաբղէտ, մեծով, պզտիկով կուլան կը տքան անճար, գլուխները ձեռքերնուն մէջ առած... Ասդին օրօրոցի մանուկներ կը ճչան, չփելով իրենց անմեղ աչուկները։ Որչափ կը յառաջանանք մեր յուզումը կը սաստկանայ ի տես փլատակներու։ Դէպի աջ խելակորոյս բազմութիւն մը խռնուած է ճամբաներուն վրայ, շատեր գիշերանոցով, ուրիշներ բոպիկ, կամ կիսամերկ կը դիտեն ապշահար չարանը զինուորական, անհատական, Կարմիր Խաչի ինքնաշարժերը։ Արդէն մօտեցած ենք կործանած քաղաքին։ Յանկարծ ոստիկանական ջոկատներ ազդանշան կուտան կենալու։ Ազդարարութիւն.— Որչափ կարելի է կամաց քշել կառքերը, տեղ, տեղ, ճամբաները ճեղքուած են։ Զմօտենալ կէս կանգուն տուներուն։

Երէկ չէն, այսօր փլատակ Օրլէանվիլ քաղաքը կը տքայ խոր լռութեան մէջ։ Անհամար ոստիկաններ, զինուորներ ամէն անկիւն բռնած՝ հրահանգներ կուտան բարեհաճութեամբ։ Ամէն քայլափոխի կը հանդիպիս տնային առարկաներու, կապոցներու, անկողիններու։ Պահակ զինուորներ կը հսկեն, որպէսզի աւարի չտրուին։

Հասած ենք մեր հայրենակիցներուն կէս փլատակ տան առջեւ։ Վարուժանը որ քովս տեղաւորուած էր խենթի մը պէս դուրս կը ցատկէ առանց սպասելու որ կառքը կենայ։ Տան դուռները բաց էին, բայց մարդ մարդասանք չգտաւ... Աւելի դեղնելով չորսդին աչք մը նետեց... եւ յանկարծ նշմարեց քոյրը հանրային պարտէզին եկող բազմութեան մէջ։ Նետուեցաւ քրոջ դողահար թեւերուն մէջ։ Երկուքը միասին կը հեկեկային... Ստեփանին հետ զամուած՝ մեր աեղը, անխօս կը դիտենք խուճապահար, խելակորոյս բազմութիւնը...

Կարելի չէ նկարագրել մէկ օրէն միւսը կործանած հայ խլեակներուն քանեւչորս ժամուան տառապանքը։ Արտօրանքով կը պատմեն արհաւիրքը.— «Երկրաշարժը սկսաւ թեթեւ, հազիւ կրցանք դուրս նետուիլ։ Ահաւոր գոռում մը եւ իրար կորսնցուցինք փլատակներու ու թանձր փոշիին մէջ...

Վարուժանը մօրը ու հօրը մէջտեղ կանգնած մտիկ կ'ընէ։ Հատիկ, հատիկ, կուգան հօրեղբօրը տղաքը, քեռկինը եւ զաւակները։ Ունին նիւթական խոշոր կորուստներ եւ մէկ ալ թեթեւ վիրաւոր։ Անհամբեր կը շրջինք կիսափուլ տունը, յանկարծ նոր ցնցում մը փողոց կը նետէ մեզ։

Պատանեկութեանս դժբախտ օրերուն տեսած եմ տուն–տեղի հրկիզում, ջարդ ու աքսոր, բայց այս անլեզու երկրաշարժի սարսափը, իր աւերակոյտ տեսարաններով, բոլորովին տարբեր տպաւորութիւն կը գործէ։ Ուր որ դառնաս, ուր որ երթաս փլատակ, կիսակործան տուներ իրարու վրայ պառկած։ Եկեղեցի, դըպրոց, քաղաքապետութիւն, դրամատուն, հեռագրատուն, պայթած ջուրի եւ կազի խողովակներ, կիսակործան ելեկտրական լոյսի ձողեր, մէկ խօսքով Սոդոմ–Գոմոր։

Պատիւ կառավարութեան։ Ժամը ժամին հասած են հանրային բոլոր սպասարկութիւնները իրենց կազմածներով։ Կարելին ու անկարելին կ'ընեն աղէտեալներու օգնութիւնը կազմակերպելու համար։ Հոս են Ալժերիոյ կուսակալը, զինուորական, հանրային, կրօնական, վարիչները, Կարմիր Խաչի ներկայացուցիչները։

Ամէն կողմ հարիւրաւոր զինուորներ հերոսական ճիգեր կը թափեն գիշեր ցերեկ, մեռելներու, վիրաւորներու, անճանաչելի դիակները լոյս աշխարհ հանելով։ Քաղաքէն դուրս, հեռաւոր, մեկուսացած գիւղեր, արաբական խրճիթներ աւելի վնասուած են։ Շրջաններ կան որ բոլորովին անհետացած են հողին բացած հսկայ ճեղքերուն մէջ թաղուելով։ Ութ օրուան մէջ Օրլէանվիլի բնակիչներուն կէսը տեղափոխուած է զանազան վայրեր, միայն տեղացի արաբ գիւղացիներ, խաշնարածներ իրենց տեղերէն չեն շարժիր։ Կան մեկուսացեալ վայրեր որոնք նոյնիսկ չեն թոյլատրեր որ վիրաւորներ փոխադրուին հիւանդանոց։ Այս շրջաններու համար օդանաւեր անկարգելներով ուտելիք, դեղ կ'իջեցնեն տեղւոյն վրայ խնամելով։ Շատեր նոյնիսկ մեղք կը սեպեն քրիստոնեաներու յանձնել իրենց մեռելները։

Ներկայիս օրական 8 – 10 հազար դըժբախտներ կը կերակրուին պետութեան ծախքով։ Միջոցներ ձեռք առնուած են համաճարակներու դէմ։

Ցնցումները պարբերաբար կը շարունակուին, երկիւղ ազդելով մինչեւ Ալժէ։ Ժողովուրդը կը շարունակէ հեռանալ Օրլէանվիլէն որ կորսուած կը համարուի։

Հաղորդակցութիւնները կրկին խանգարուած ըլլալով, չկրցանք լուր առնել Օրլէանվիլ մնացած հայրենակիցներէն։ Այս օր իսկ ընկեր Գ. Տէրտէրեան իր ինքնաշարժով մեկնեցաւ աղէտին վայրը, ի հարկին Ալժէ փոխադրելու համար մեր հայրենակիցները։

ԱՆՇԷՆ ԿԱՐՕՏՈՒՆԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՄԱՔՈՒՐ ԳՐԵԼ, ՄԵԼԱՆՈՎ, ԵՒ ՄԷԿ ԷՋԻ ՎՐԱՅ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

28.000 ՖՐԱՆՔ ԴՊՐՈՑԻ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մարթէկոյի հայկ. դասընթացքի դպրոցին նուիրուած զինեձօնը տեղի ունեցաւ կիրակի, 19 Սեպտ., վերածուելով կատարեալ խնջոյքի մը։

Դպրոցին սրահը մաքրուած եւ զարդարուած էր աշակերտուհիներու կողմէ, թաղեցիներու ծաղկեփունջերով։ Ներկայ էին մօտ վաթսուն թաղեցիներ, այր եւ կին։ Քաղաքէն ալ հիւրեր կային։ Զինեձօնին բացումը կատարեց Հոգաբարձութեան ատենապետը, Կ. Յովհաննէսեան, յայտնելով թէ պիտի կրնան այս տարի եւս շարունակել դպրոցը, ժողովուրդին աջակցութեամբ։ Այս առթիւ յայտնեց թէ Տիկ. Ռ. Միլտոնեան Տէսին փոխադրուած ըլլալով, իրեն յաջորդած է Տիկին Մանուշ Շամիրեան, որ պիտի աշխատի նոյն անձնուիրութեամբ։

Սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Ս. Միլտոնեան, որ լաւագոյնս կատարեց իր պաշտօնը։ Խօսք տրուեցաւ քաղաքէն Պ. Գ. Ծերեկեանի, որ իր գոհունակութիւնը յայտնեց կատարուած աշխատանքին համար։ Այս առթիւ 1000 ֆր. նուիրեց դըպրոցին։ Պ. Ազգէն Մարտիրոսեան եւս իր ջերմ գնահատանքը յայտնեց, մանաւանդ որ Հոգաբարձութիւնը հասոյթի աղբիւր չունենալով հանդերձ, կրցած է նախանձելի վիճակի մը հասցնել դպրոցը։

Միջանկեալ մեր աշակերտուհիները մեծ ոգեւորութիւն ստեղծեցին արտասանութիւններով, երգերով եւ պարերով, ջերմ ծափերու մէջ։

Այս զուարթ մթնոլորտին մէջ Պ. Գ. Եղիայեան, շեշտելով մայրենի լեզուին ուսուցման կարեւորութիւնը, հազար ֆր. նուիրեց եւ հանգանակութեան մը ձեռնարկեց։ Տասը վայրկեանի մէջ գոյացաւ 28 հազարի կլորիկ գումար մը ի նպաստ դպրոցին։ Զինեձօնը վերջացաւ ժամը 8ին եւ ժողովուրդը բաժնուեցաւ ջերմ տպաւորութեամբ։

Թղթեցի մը

ՎԻԷՆՆԱՅԻ հայ գաղութին թիւն է 200 հոգի։ Ներկայ մատուռը հիմնուած է 1903–ին Ռոստոմեցի Արիստակէս Աւագ քհնյ. Ֆէսլեանի կողմէ։ 1915–1925 թուերու միջնալէ ետք կը վերաբացուի եւ Եղիշէ քհնյ. Իւթիւճեան կը քահանայագործէ։ Իր կենոջ մահէն ետք, հիմա Ծայր. վարդապետ է։ Ան շաբաթը երկու անգամ հայերէնի, պատմութեան եւ կրօնքի դասեր կուտայ, գաղութին 11 փոքրիկներուն, որոնց չորսը միայն հայ մայրեր ունին։ Վիէննայի Հայերը գլխաւորապէս Եոզկատցի եւ Կեսարացի են եւ կը գրաւին գորգի վաճառականութեամբ։

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ կաթող. տեղապահը կոչ մը ուղղելով, կը հրաւիրէ ժողովուրդը ծառեր տնկել Պիքֆայայի ամառանոցին պարտէզին մէջ։ Մէկ ծառը կ'արժէ քսանըհինգ լիբանանեան թղթադրամ։ Փափաքողները կրնան ծառը կոչել իրենց անունով։

ՓԱՐԻԶԻ ԱԶԳ. ՏԱՆ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԸ

Ազգ. Տան միօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 30ին, հինգշաբթի։ Անշուշտ, մայրենի լեզուի ուսուցման նախանձախնդիր ծնողներ պիտի փութան դպրոց առաջնորդել իրենց զաւակները։

Հոգաբարձութիւնը եւ ուսուցչութիւնը իրենց կարելին ի գործ պիտի դնեն արդիւնաւոր դարձնելու համար դասաթիւով նուազ, բայց կարեւորութեամբ գերազանց այս ձեռնարկը։

Ինչպէս առ հասարակ ամէն ձեռնարկներու, դպրոցներու յաջողութիւնն ալ սերտիւ կապուած է ծնողներու գործակցութեան հետ։ Փափաքելի է որ այս գործակցութիւնը շատ աւելի ջերմօրէն ի յայտ բերուի հայ կրթական գործի հանդէպ։

Դպրոցներն են որ վաղուան մարդը կը դարբնեն։

Պէտք է ըմբռնել այս տարրական ճշմարտութիւնը եւ պահանջուած նուիրումը ընծայել, քաջալերելու համար թափուած ճիգերը։

Անկախ մայրենի լեզուի ուսուցումէն, պիտի ջանանք մեր բաժինը բերել աշակերտներու բարոյական եւ իմացական կազմաւորման աշխատանքին։

Աշակերտները լաւագոյնս ճանչնալու եւ ըստ այնմ իրենց օգտակար հանդիսանալու համար, անհրաժեշտ է որ առ նուազն ամիսը մէկ անգամ հանդիպում մը տեղի ունենայ ծնողներու եւ ուսուցչութեան միջեւ եւ ի հարկին՝ գումարուին ծնողական ժողովներ։

Վարչութիւն

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ԵՐԿԱՄԵԱԿ ԵՒ ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

Բանաստեղծական միջազգային երկամեակի հանդիսութիւններ տեղի ունեցան Պրիւքսէլի մէջ Սեպտեմբեր 2էն 6։ Եգիպտոսէն հրաւիրուած էր մեր աշխատակիցը, Արսէն Երկաթ, որ չէ կրցած մեկնիլ, սակայն բերած է իր մասնակցութիւնը, «Կէս դար բանաստեղծութիւն» ըստուար հատորը, ուր ներկայացուած են 78 բանաստեղծներ 37երկիրներէ։ Գրքին մէջ Արսէն Երկաթի մասին կան կենսագրական եւ մատենագրական տեղեկութիւններ։ «Շատ մը ուրիշ եգիպտացի բանաստեղծներու պէս, Արսէն Երկաթ Ֆրանսերէնով կը գրէ իր քերթուածները։ Անոր բանաստեղծութիւնը թեթեւասահ ու նրբաշաւոր, կը բնորոշուի եղերերգական ներշնչումով, քնքուշ եւ անդոհալից։ Հոն կը գտնենք մարմնական գեղեցկութեան ճաշակը, տիեզերական խղճմտանքը, կրօնական ներկայութեան հետ։ Անոր քերթողութիւնը թերեւս աւելի գնահատուած է Ֆրանսայի, Պելժիոյ, Զուիցերիոյ եւ Իտալիոյ մէջ քան Եգիպտոսի մէջ։ Անոր քնարերգութիւնը զտուելով հասած է պարզութեան մինչեւ լռութիւն։ Հաւաքածոյին եօթը քերթուածները քաղուած են Արսէն Երկաթի հատորներէն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԵՏՔԸ...

Սկիզբը մենք լի ենք ցանկութեամբ ու միեւնոյն ատեն երկչոտ. մենք չենք վըստահիր մեզի, վասնզի մոռցած ենք կիներու հետ վարուելու եղանակը։ Քիչ ետքը սակայն Կոզոլէ կը սկսի պարել պնդակազմ ու քաջալանջ աղջկայ մը հետ, ու միւսները կը հետեւին անոր։

Ես կը յիշեմ մեր հանդստակայաններու ճաշարանները։ Հոն ալ շատ հաճելի էր, երբ վերը կախուած լամպարները կ'երեւային ռազմաճակատի հեռաւոր երկրաշարժէն, ու երբ մարդ գիտէր թէ պիտի կրնայ գիշերը քիչ թէ շատ հանգիստ քնանալ, չհաշուելով, հարկաւ, սաւառնորդներու ռումբերը... Բայց ասիկա, այս զինետունը ահա, իրապէս բոլորովին տարբեր բան մըն է։

Անուշ, ծանր գինին գլուրալի կ'երգէ մեր գլուխներուն մէջ, նուագը կը հնչէ, աղջիկները կը սուրան. ու մենք ամէնքս նստած ենք անկիւնը՝ Ադոլֆ Բեթկէի շուրջը։

— Տղաք, — կ'ըսէ ան, — վաղը կամ միւս օրը մենք նորէն տունն ենք։ Ահ տըղաք, իմ կինը... տասը ամիս եղաւ արդէն...

Ես կը հակիմ ու կը խօսիմ Վալենտին Լահերի հետ, որ պաղ ու խորհրդաւոր արտայայտութեամբ կը դիտէ աղջիկները։ Քովը խարտեաշ մը նստած է, բայց Լահեր շատ քիչ ուշադրութիւն կը նուիրէ անոր։

Բաճկոնիս գրպանէն բան մը կը սեղմուի սեղանի եզերքին։ Կը շօշափեմ։ Վեսլինգի ժամացոյցն է։ Իր կնոջը պիտի տանիմ։ Վեսլինգ մէկն էր այն վերջիններէն որ ինկան։ Որքան հեռու կը թուի հիմա այդ...

Իւպ ձեռք ձգած է ամէնէն հաստ աղջիկը ու, երբ կը պարէ, հարցական նշանի մը կը նմանի։ Իր խոշոր թաթը կը հանգչի պարընկերուհիի հսկայ զաւակին վրայ ու հոն դաշնակ կը նուագէ։ Աղջիկը թաց բերանով կը խնդայ անոր երեսին։ Իւպ հետզհետէ աւելի աշխոյժ կը դառնայ. ի վերջոյ կը քշէ դէպի բակի դուռը, ու քիչ ետքը երկուքն ալ դուրսն են։

Քանի մը վայրկեան վերջը ես ալ կ'ելլեմ ու պզտիկ գործի մը համար մօտաւոր անկիւնը կը փնտռեմ։ Բայց հոն արդէն քրտնած ենթասպայ մը կեցած է աղջկայ մը հետ։

Զով օդ, որ ներսի թանձր մուխէն յետոյ խիստ հաճելի է, տուներու մութ ճակատներ, սաղարթ, լռութիւն...

— Ի՞նչ կ'ըսես, Էրնստ, լաւ է, չէ՞, — կը շշնջէ Ալբերտ։

Գլխով հաւանութիւն կուտամ։ Պահ մըն ալ լռանին կը նայինք։ Ծառեր, գիշեր, մութ աշխարհ, անդորր աշխարհ, փըրկուած ենք, փրկուած ենք... Այսպէս հանդիստ կենալ հոս՝ փոխանակ հողին մէջ փտելու — չէ՞ որ ասկէ աւելին չկայ։

— Որ այն անպիտան բանն ալ գնաց պըրծաւ, Ալբերտ, հէ՞։

— Հա, Էրնստ, անիծեալ լինի։

Մեր ետին խշրտուք ու ճարճատիւն կը լսուի։ Թուփերու մէջէն կը հնչեն աղջիկներու բարձր ու յանկարծօրէն զսպուած ճիչերը։ Գիշերը կարծես փոթորիկ մըն է՝ տենդօրէն լեցուած պոռթկացող կեանքով, ուր երկու կողմերը իրարմէ կը բռնկին վայրագ ու փութկոտ։

Պարտէզի մէջ մէկը կը հեծէ։ Խնդուք մը կը պատասխանէ անոր։ Մարագի տանիքէն սուսերներ կ'իջնեն վար։ Երկուքը կեցած են սանդուխի վրայ։ Այրը, ինչպէս կատղած մը, գլուխը աղջկայ հագուստին կը սեղմէ ու բան մը կը թոթովէ։ Աղջիկը կը խնդայ կոշտ ձայնով, որ խողովակի մը պէս կը քերէ մեր նեարդերը։ Սարսուռը կը հոսի կռնակս ի վար։ Որքան մօտ են իրար — երէկ եւ այսօր. մահ եւ կեանք։

Տիադէն կուգայ մութ պարտէզէն։ Քրտինքը կը ծորայ վրայէն, ու դէմքը կը փայլի։

— Տղաք, հիմա մարդ գիտէ՛ որ ինչ ի՛րապէս կ'ապրի, — կ'ըսէ ան ու կը կոճկէ բաճկոնը։

Մենք կ'անցնինք տան միւս կողմը ու կը հանդիպինք Վիլլի Հոմայերին։ Դաշտի մէջ ան մեծ խարոյկ մը վառած է ու մէջը նետած քանի մը բուռ «աւարեալ» գետնախնձոր։ Ու հիմա, խաղաղ ու երազկոտ, նստած է մինակ կրակին առջեւ ու կը սպասէ որ գետնախնձորը խորովի։ Քովը քանի մը տուփ ամերիկեան պահածոյ կոտլէտ ինկած է։

Խարոյկի բոցը պղնձագոյն ցոլքեր կը նետէ անոր կարմիր մազերուն։ Վարը, արօտամարգերէն, մէգ կը բարձրանայ։ Աստղերը կը կայծկլտան։ Մենք կը նըստինք Վիլլիի քովը ու կը սկսինք կրակէն գետնախնձոր հանել։ Անոնց կեղեւը այրեր սեւցեր է, բայց միջուկը ոսկեդեղին է եւ բուրումնաւէտ։ Երկու ձեռքով մենք կը բռնենք կոտլետները եւ կը կրծենք մինչեւ վերջին կարելիութիւնը։ Վրայէն ալ օղի կը խմենք մեր ալիւմինիէ գաւաթներով։

Ինչ համեղ են գետնախնձորները... Երկիրը կը դառնա՞յ արդեօք։ Ո՞ւր ենք մենք։ Արդեօք նստած չե՞նք դարձեալ Տորլոքսաէնի մօտ դաշտին մէջ՝ ամբողջ օրը բարի հողէն գետնախնձոր հանելէ ետքը. ու կարմրերես աղջիկները, կապոյտ խամրած շրջազգեստներով, կողովները ձեռքերնուն կեցած չե՞ն մեր ետեւ։

(Շար.)

Է. ՄԱՐԻԱ ՌԵՄԱՐՔ

տըլնի եւ Մենտէս Ֆրանսի հետ, որոնք երկուքն ալ անջատ ծրագիրներ մշակած են արեւմտեան Գերմանիոյ վերազինման մասին: Այս առթիւ ըսաւ թէ ինք չուզեր միջամտել Ֆրանսայի քաղաքականութեան. բայց իր խօսքը անուղղակի կոչ մըն էր Ֆրանսայի վարչապետին, որպէսզի աւելի լայնօրէն բանաձեւէ Գերմանիոյ ռազմական արտադրութեանց եւ վերազինման մասին պահանջած խիստ հսկողութիւնը: «Ուեւէ երկիրէ պահանջուած երաշխիքները մեծ մասով սիրտէն կը բխին: Հիւս. Ատլանտեան դաշինքը ինքնին շատ մը երաշխիքներ կը պարունակէ Գերմաններուն կամ ուրիշներու դէմ, որպէսզի չփորձուին «անջատ պատերազմ սարքել»: Եթէ այնպիսի դրութիւն մը հաստատէք որ մանկական կառքեր շինող իւրաքանչիւր գործարան քննութեան ենթարկուի, ստուգելու համար թէ հրթիռներ կը շինէ՞, կարելի չէ օգտակար գործ կատարել: Զօրապետներուն հարիւրին հարիւրը, մէջն ըլլալով մառեշալ Ժիւէնը, որ հրամանատարն է Կեդր. Եւրոպայի ճակատին, կ'ընդունին թէ Եւրոպան չի կրնար պաշտպանուիլ առանց գերմանական օգնութեան: Կը կարծեմ թէ Ֆրանսա բանաւոր տեսակէտ մը պիտի պաշտպանէ: Չմոռնանք որ ութ հարիւր միլիոն քաղաքացիներէ կազմուած խորհրդային խմբակցութիւնը ամենահզօր կայսրութիւնն է որ երբեք տեսնուած ըլլայ»:

Եզրակացնելով, զօրավարը կրկնեց թէ անհրաժեշտ է վերազինել եւ Ատլանտեան դաշինքին մէջ առնել Գերմանիան:

× Հոլանտայի ազգ. պաշտպանութեան նախարարը զեկուցում տալով մասնագէտներու առջեւ, բացատրեց թէ անհրաժեշտ է Գերմանիոյ ռազմական մասնակցութիւնը հիւսիսային Հոլանտայի պաշտպանութեան համար:

× Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան գործադիր մարմինը բանաձեւ մը քուէարկեց որ անհրաժեշտ կը գտնէ Գերմանիոյ զինուորական մասնակցութիւնը արեւմտեան Եւրոպայի պաշտպանութեան համար: Բանաձեւը պիտի ներկայացուի յառաջիկայ համագումարին, բայց այժմէն հրատարակուած է, Լոնտոնի խորհրդաժողովին գումարման առթիւ: Բանաձեւը միեւնոյն ատեն կը պահանջէ արեւմտեան պետութիւններէն վերսկսիլ բանակցութիւնները Խ. Միութեան հետ, երբ ան հաւանի ազատ ընտրութիւններ կատարել ամբողջ Գերմանիոյ մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ բնաջնջելու չափ հիւլէական ռումբեր ունին Մ. Նահանգները, կ'ըսեն երկու ամերիկացի լրագրողներ, գիրք մը հրատարակելով: Գրքին անունն է «Ջրածին ռումբ»: Երկուքն ալ կը պնդեն թէ Ամերիկա կրնայ Խ. Միութեան բոլոր քաղաքները կործանել հիւլէական ռումբերու տեղատարափով մը, իսկ մէկ տարիէն՝ ամէն բան ոչնչացնել ջրածին ռումբով, որ երեսուն անգամ աւելի զօրաւոր է: Իրենց յայտարարութեան համաձայն, 1954ի ընթացքին ամերիկեան ռազմական օդատորմիղին հրամանատարութիւնը որեւէ ատեն ի վիճակի էր ամբողջովին բնաջնջելու Խ. Միութեան խոշոր քաղաքները, եթէ նախագահ Այզընհաուըր հրաման տուած ըլլար»: Բարեբախտաբար նախագահը ոչ թէ հիւլէական ռումբեր արձակելու, այլ ազօթելու հրաման տուած է, ինչպէս գրեցինք երէկ:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ կը չարունակէ երկու գերման սպաներուն, զօր. Օպերկի եւ գնդ. Քնոխընի դատավարութիւնը: Երկուքն ալ կը պնդեն թէ իրենք միայն զինուորական հրամաններ գործադրած են: Նախկին զօրավարը, որ «Փարիզի ջարդարարը» կը համարուի, հաստատեց գերմանական վիճակագրութիւնները, որոնց համաձայն 1942ին ձերբակալուած Ֆրանսացիներուն 60 առ հարիւրը Գերմանիա փոխադրուած էին առանց դատավարութեան, 45.000 հոգի ձերբակալուած էին գերման ոստիկանութեան կողմէ 1943ի առաջին ինը ամիսներու ընթացքին, եւ 1944ին ձերբակալուած քաղաքացիներու 90 առ հարիւրը Գերմանիա ղրկուած էին: Օպերկ ըսաւ թէ այս տեղափոխութիւնները կատարուեցան Վիշիի կառավարութեան համաձայնութեամբ, թեթեւցնելու համար բանտերը որոնք չափազանց խճողուած էին: Երբ նախագահը հարցուց թէ ի՞նչ եղան աքսորականները Գերմանիոյ մէջ, Օպերկ պատասխանեց.— «Ես իրաւասութիւն չունէի Ֆրանսայի սահմաններէն դուրս»:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Այսօր, ուրբաթ Լը Փառի, Լը Պերլից և Կոմոն Փալաս սրահները կը սկսին ներկայացնել Աշոտ Մալաքեանի՝

LE MOUTON A CINQ PATTES

Դերակատարներ՝ Ֆեռնանտէլ, Ֆրանսուազ Առնու, Ժան Տըպիւքուր, Ռընէ Ժընէն, հինգ երկուորեակներու պատմութիւնն է եւ որոնց բոլորին դերը կը կատարէ Ֆրանսացի մեծ դերասանը:

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Սէն Շամոնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Վարդգէս» խումբի կողմէ:

Այս շաբաթ ժամը 21ին քաղաքապետական սրահին մէջ: Մասնակցութեամբ ընտիր նուագախումբի, ղեկավարութեամբ՝ Մանուէլ Կոնզալէս:

Ճոխ պիւֆէ — Մուտքը 200 Ֆր.

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉԸ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի այս կիր. Շաւիլի մատրան մէջ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Խարբերդի Մորենիկ-Սիւրսիւրի գիւղի Ուս. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Ահարոն Յակոբեանի, իր սիրեցեալ զաւկին Յակոբի կսկծալի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Սեպտ. 18ին, ինքնաշարժի արկածի մը հետեւանքով, որուն զոհ գացած էին ուրիշ երկու երիտասարդներ, Ետ. Խըրլաքեան եւ Իտալացի մը:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ երկուշաբթի 20 Սեպտ., մեծ շուքով եւ հոծ բազմութեամբ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ.— Տիկին Կատար Սիրաբունեան (ծնեալ Տիարեան) կը փնտռէ եղբայրը Կարապետ Տիարեանը, հօրը անունը Մովսէս, մօրը Վերոնիկ, 1918ին Իզմիրի դպրոցէն ետքը կորսուած է: Տեղեկացնել Տիկին Սիրաբունեանի,

Château Seyssuel par Vienne
Isère (France)

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Գուրգէն Մեծատուրեան, Տիկ. Ազատնի Մեծատուրեան, Ազգանոյշ Գոնչէկիւլեան, Շուշան, Մաննիկ և Վահան Մեծատուրեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի Փարիզի Հայոց եկեղեցին յետ պատարագի, ի յիշատակ իրենց հօրեղբօր, տագրոջ, եւ մօրեղբօր՝

ԶԱՐՄԱՅՐ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆի

որ վերջերս մեռաւ Սոֆիայի մէջ:

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները:

★

Յարութիւն եւ Յակոբ Փափազեան եղբայրները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ, Շաւիլի մատրան մէջ, իրենց մօր՝ Այրի Տիկին Գոհարիկ Փափազեանի համար: Կը հրաւիրուին անոր յիշատակը յարգողները:

★

Շաւիլէն Տէր եւ Տիկին Նալպանտեան կը ծանուցանեն թէ իրենց զաւակին վագմեռիկ ՈՎՍԱՆՆԱՅԻ մահուան տարելիցին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի Շաւիլի մատրան մէջ:

Կը հրաւիրուին յիշատակը յարգողները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան շրջանի (քաղաք եւ արուարձաններ) բոլոր ընկերները Սեպտեմբեր 25ին, Շաբաթ, ժամը ճիշդ 9ին, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտոյի «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ ժամը 20ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Հ. Յ. Դ. «Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ ժամը 21ին, դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին վարչական ժողովը այս ուրբաթ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՎԻԷՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս շաբաթ ժամը 20.30ին, Համօ Օհանջանեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, 7 Պուլվ. տ'Աթէն: Պար տիւ Կլոպի սրահը: Օրակարգ՝ Զեկուցում պատգ. ժողովի եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

Fondé en 1925 Tél.: PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆր. կամ 10 $, հատը 12 ֆր.

ՇԱԲԱԹ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 25 SEPTEMBRE 1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7480 30e ANNEE
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ.
ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2891

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԴԻՆ ԵՒ ԱՍԴԻՆ

Յաճախ կը հարցնենք մենք մեզի .

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ ամերիկահայ գաղութը միշտ օգնութեան կը հասնի հայրենիքի ձակատներու վրայ, իսկ մեր գաղութը եւ առ հասարակ Արեւմտեան Եւրոպան բաղդատաբար տժգոյն կը մնայ :

Հաշուեցէք միայն վերջին երեսուն տարիներու ընթացքին կատարուած հանգանակութիւնները՝ Մ. Նահանգներուն մէջ:

Ձեր առջեւ պիտի պարզուի՝ առատաձեռնութեան պատկեր մը որ պատիւ պիտի բերէր ոեւէ հասարակութեան :

Նոյն ժողովուրդին զաւակներն են, այնտեղ թէ այստեղ: Նոյն չարատանջ աշխատանքին լծուած բազմութիւնները :

Ամերիկա գացողները ոսկեհանք չունէին ձեռքի տակ, չահագործելու եւ միլիոններ դիզելու համար :

Անոնք ալ գործարան մտան ապրուստ ճարելու համար: Տքնեցան մուխին եւ մուրին մէջ: Եւ դարձան ինքնաբաւ, տարիներու ընթացքին :

Անոնք ալ ունէին անհատական, ընտանեկան, հայրենակցական եւ համազգային հոգեր, երբ յանկարծ կը նետուէին բոլորովին անծանօթ աշխարհ մը :

Մէկդի դնելով բախտաւորները եւ ունեւորները, վաճառականը, գործարանատէրը, ագարակատէրը, մնացեալ զանգուածը ի՞նչ տարբերութիւն ունի այստեղ հաստատուած մեծամասնութեան վիճակէն, նիւթական տարողութեան տեսակէտով :

Այստեղ քի՞չ կան բախտաւորներ եւ ունեւորներ: Ոչ միայն ժառանգական հարուստներ, այլեւ նոր հարստացածներ, տէր՝ առեւտրական մեծ հաստատութեանց եւ փարթամ կալուածներու :

Ֆրանսայի մէջ անծանօթ անկիւններ կան ուր փայլուն դիրքի տիրացած են բազմաթիւ Հայեր, իրենց ձարպիկութեամբ եւ յարատեւ աշխատանքով :

Մնացեալ մեծամասնութիւնն ալ կը վայելէ շատ մը առաւելութիւններ, տնտեսական տեսակէտով :

Երկիրը ամէն պատեհութիւն կ'ընծայէ, սահմանաբար յառաջ երթալու համար:

Որբեր, քաղաք չտեսած գիւղացիներ եւ միայն հայերէն գիտցող հայրենակիցներ կան որոնք սեփական գործ հաստատած են, զարմանք պատճառելով նոյնիսկ տեղացիներուն :

Տակաւին չենք խօսիր օտարացածներու մասին, որոնք իրենց դիզած հարստութիւնը գաղտնի կը պահեն, առտու մը ամէն բան վրայ տալու համար :

Իրդ, ինչո՞ւ մեր գաղութը չի կրնար կատարել այն ինչ որ կը կատարէ ամերիկահայ հատուածը :

Ինչո՞ւ անոնց առատաձեռնութեան գոնէ կէսը չերեւար այստեղ, ներքին թէ արտաքին ճակատի վրայ :

Ամերիկահայը ոչ միայն կ'օգնէ միւս գաղութներուն, տարիներէ ի վեր, այլ եւ կը ծախսէ ինքն իրեն համար :

Աւելի քան վաթսուն տարիէ ի վեր եկեղեցիներ եւ ակումբներ կը վարձուին, կը գնուին, կը շինուին: Հանրօգուտ կազմակերպութիւններ կը պահուին եւ կը ծաղկին: Հայր. Միութիւնները դրամ կը հոսեցնեն ամէն տեղ:

Երէկ՝ ջաղացքներ կը բանեցնէին մշտահոս առուներով :

Այսօր ջուր — դրամ — կը ճարեն բանուկ պահելու համար հանրային գործունէութեան ջաղացքները :

Մեր գաղութին մէջ, ո՞րն է այն հանրօգուտ ձեռնարկը կամ արտաքին մեծագումար օգնութիւնը, որ պիտի կրնար պարծանք համարուիլ :

Զմոռնանք որ մենք աւելի մօտ ենք հայրենի աշխարհին եւ Միջին Արեւելքի, եւ աւելի թարմ կը համարուինք :

Ուրիշ հարցումներ ալ ունինք: Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ՅՈՒՍԱՅ ՅԱՋՈՂԻԼ

« ՉԵՆՔ ԿՐՆԱՐ ՄԵԿՈՒՍԻ ՁԳԵԼ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ »

Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Իտըն, առջի օր ճառ մը խօսելով իր կուսակիցներուն առջեւ, յոյս յայտնեց թէ Իններու խորհրդաժողովը գոնէ պիտի յաջողի համաձայնութեան մը յանգիլ ընդհանուր կէտերու մասին, ապահովելու համար Գերմանիոյ մասնակցութիւնը արեւմտեան Եւրոպայի պաշտպանութեան գործին: Եւ մասնաւորապէս շեշտեց.

— « Ներկայ պարագաներուն մէջ ամէնէն առաջ կարեւոր է զօրացնել արեւմտեան Եւրոպայի միութիւնը: Կարելի չէ այդ նպատակին հասնիլ մէկդի ձգելով Գերմանիան, վասն զի կրնայ ուրիշ կողմ դառնալ: Պէտք է գայն սերտօրէն կապենք ազատ ազգերուն հետ: Պէտք է հրաւիրենք որ գայ եւ մնայ: Եթէ Գերմանիան դուրս ձգենք, իր ճամբով պիտի երթայ: Ամէնքս ալ գիտենք թէ ի՛նչ կը նշանակէր այդ անցեալին մէջ եւ պէտք չէ կրկնենք մեր սխալները: Կարելի չէ թոյլ տալ որ քաշքըշուի ներկայ կացութիւնը: Այդ մտահոգութեամբ քննական պտոյտ մը կատարեցի Եւրոպայի մէջ: Ամէնքն ալ համաձայն են, մէջն ըլլալով Ֆրանսացիները, թէ Գերմանիան չի կրնար հանդուրժել ստորադաս վիճակի մը, Եւրոպայի մէջ: Ամէնքն ալ համաձայն են, մէջն ըլլալով Գերմանները, թէ անհրաժեշտ է ընդհանուր ... համախմբում մը եւ հակակշիռ ենթարկել Եւրոպայի սպառազինութիւնները: Վիճելի չէ թէ Հիւս. Ատլանտեան Կազմակերպութիւնը եւ Պրիւսէլի դաշինքը կրնան ծառայել այս երկու սկըզբունքներուն: Այդ երկու համախմբումներով կարելի է զօրացնել եւ միացնել արեւմտեան Եւրոպան: Չեմ ստորագնահատեր դժուարութիւնները, բայց համոզուած եմ թէ համաձայնութեան լայն գետին մը կայ »:

ՏԸԼԸՍԻ ՃԱՌԸ
ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

★

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԲԱՐԴԱՑԱԾ Է ՄԻԱՑԵԱԼ ԲԱՆԱԿԻ ԾՐԱԳՐԻՆ ՄԵՐԺՈՒՄԷՆ Ի ՎԵՐ

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը, Պ. Տըլըս եւս կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ նոյն օրը, Ազգաժողովին առջեւ: Ահաւասիկ ամփոփումը :

— « Եւրոպայի խաղաղութեան խընդիրը բարդացած է այն օրէն ի վեր որ մերժուեցաւ միացեալ բանակի դաշինքը: Համայնավար երեսփոխաններու քուէն լայնօրէն նպաստեց մեծամասնութիւն գոյացնելու համար այդ երկիրներէն մէկուն մէջ որ մերժեց միացեալ բանակի ծրագիրը, այսպէս մշտնջենաւորելով Եւրոպայի պառակտումները որոնք պատճառեցան այնքան պատերազմներու: Բայց ազատ երկիրները չեն ուզեր համակերպիլ կացութեան մը որ ամենամեծ վտանգը կազմեց աշխարհի համար, պատմութեան ընթացքին: Ամէնքն ալ կը հասկնան կացութեան ծանրութիւնը եւ ժրաջանօրէն կ'աշխատին ելք մը գտնելու համար: Երկուքի բաժանեալ Գերմանիայի մը ստեղծած վտանգաւոր կացութիւնը կը շարունակուի տակաւին: Բայց մենք հաստատապէս վճռած ենք վերջ տալ այդ երկրին հանդէպ գործուած անարդարոյն անիրաւութեան, խաղաղասիրական ոգիով մը: Նոյնպէս, մենք վերջնական չենք նկատեր արդարութեան ուրացումը Աւստրիոյ հանդէպ: Արեւմտեան պետութիւնները դեռ վերջերս պահանջեցին Խ. Միութենէն ստորագրել Աւստրիոյ հաշտութեան դաշնագիրը »:

Նախարարը Հնդկաչինի եւ ուրիշ միջազգային հարցերու մասին ալ խօսելէ ետք, յայտնեց թէ Մ. Նահանգները պիտի առաջարկեն Ազգաժողովին օրակարգը անցընել մասնաւոր խնդիր մը, գործնական ձեւ տալու համար Այզընհաուըրի ծրագրին,— ստեղծել միջազգային կազմակերպութիւն մը, խաղաղօրէն օգտագործելու համար հիւլէական ուժը : Ամերիկեան ծրագիրը կը տրամադրէ.— 1. Ստեղծել միջազգային կազմակերպութիւն մը, մասնակցութեամբ աշխարհի բոլոր ազգերուն.— 2. Գիտական խորհրդաժողով մը հրաւիրել ընդ հովանեաւ Ազգաժողովին, 1955ի գարնան, միասին քըննելու համար այս խնդիրը.— 3. Մ. Նահանգներուն մէջ բանալ մասնաւոր ուսումնարան մը, ուր օտար ուսանողներ սորվին հիւլէական ուժի հիմնական բակգրունքները:— 4. Օտար բժիշկներ եւ վիրաբոյժներ հրաւիրել, որպէսզի ամերիկեան հիւանդանոցներու մէջ ուսումնասիրեն հիւլէական ուժի փորձերը՝ խըլէրդը դարմանելու համար :

Պ. Տըլըս այս առթիւ ըսաւ թէ Խ. Միութիւնը հինգ ամիս լռութիւն պահելէ վերջ, ծանուցագիր մը ուղղած է վերջին պահուն, յայտնելով թէ պատրաստ է շարունակելու բանակցութիւնները հիւլէական ուժի մասին: «Բայց այդ ծանուցագիրը չի յայտներ թէ Խ. Միութիւնը փոխած է իր ժխտական դիրքը»:

❦ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ❦

●

ՏԱՀԱՐԻՆ ՉԷ ՄՈՌՑԵՐ

Երկու տարիէ ի վեր հանգիստ ձգած եմ Պ. Ջիթունին, մաղթելով որ քիչ մը ամփոփուի եւ կարենայ մեկենաս մը գտնել, գոնէ Վասպուրականի վերաբերեալ ձեռագիրները հրատարակելու համար :

Ինչպէս կ'երեւայ, ինք չէ մոռցեր « անցեալը » :

Վերջերս երկու էջ կտրելով ֆրանսերէն ամսագրէ մը, ինծի ղրկած էր, հետեւեալ մակագրութեամբ .

— « Ծաղրեցիր զրածս եւ չտպեցիր : Կարդա՛ որ լուսաբանուիս»:

Խնդիրը կը վերաբերի գիտական քննութեան մը, «Թլփատութիւնը խլիրդին դէմ »:

Յօդուածագիրը հիմնուելով քանի մը ֆրանսացի եւ գերման բժիշկներու տեսութեանց վրայ, կ'ուզէ ապացուցանել թէ թլփատութիւնը ազդու միջոց մըն է խըլիրդի (քանսէր) կարգ մը տեսակներուն դէմ, որոնք յատուկ են կնոջ :

Ուրեմն Պ. Ջիթունին ըսել կ'ուզէ.

— Ես շատոնց հաստատած էի այս պարագան, յօդուած ալ գրեցի, ծաղրեցիր եւ չտպեցիր: Հիմա կարդա եւ սորվէ՛...

Ի՞նչ մեղք պահեմ. ոչ միայն չլուսաբանուեցայ, այլ եւ աւելի արգահատեցայ թլփատութեան ախոյեանին վրայ՝:

Մէկ շաբաթ ետքը, ուրիշ կտրօն մը ստացայ, այս անգամ Յառաջէն:

Պ. Ջիթունի կարմիր մատիտով գծեր է հետեւեալ տողը, Կեսարիոյ նուիրուած թղթակցութեան մը մէջ.

— Դպիրները հայերէն չեն գիտեր եւ արարողութեանց կը հետեւին լատինատառ հայերէն տետրակներով :

Գիտէ՞ք ինչ ըսել կ'ուզէ համայնագէտ բանասէրը.

— Ես առաջարկեցի լատիներէն տառեր գործածել, փոխանակ մեսրոպեանի, եւ դուն ընդդիմացար: Ահա տես,— տղաքը հայերէն չեն գիտեր, բայց հայերէն կ'երգեն լատիներէն տառերով : Կը տեսնէ՞ք թէ որքան խելացի եւ հեռատես եմ եղեր...

Ապահովաբար, Պ. Ջիթունին տակաւին չի գիտեր թէ Կեսարիոյ մէջ դպրոց չկայ, նոր սերունդը հայերէն չի գիտեր, եւ ստիպուած է լատինատառ նիշերով սորվիլ շարականները, ինչպէս այստեղ ալ կ'ընեն ֆրանսացի երգիչներ, երբ մասնակցին հայկական երգահանդէսի մը :

Միայն ե՞ս եմ որ չեմ գիտեր այս մե՛ծ « բարենորոգիչ »ին յարգը.—

Թլփատութիւն: Լատինատառ հայերէն...

Ա՛խ, Վասպուրական, գոնէ դուն գնահատէիր այս հանճարե՛ղ զաւկիդ արժէքը, ապացուցանել տալով իր գիտական առողջապահական գիւտին առաւելութիւնները :

Գալով լատինատառ հայերէնին, անշուշտ Պ. Ջիթունին արդէն սորվեցուցած է իր թոռնիկներուն եւ արդիւնքն ալ կը վայելէ : ՎԱՀԷ

ՏԽՐՈՒՆԻ.— Պոլսոյ թերթերէն ցաւով կ'իմանանք թէ յանկարծամահ եղած է Թովմա աւագ քհնյ. Շիկահեր: Բերայի եկեղեցւոյ աւագերէցն էր եւ ատենադպիր Կրօն. ժողովի: Քառորդ դարէ ի վեր գործօն դեր ունեցած է իբրեւ բանիբուն, օրէնքներու եւ կանոններու հմուտ եկեղեցական: Գործօն դեր կատարած է Արսլանեան արք.ի դէմ մղուած պայքարին մէջ: Ծնած էր Պարտիզակ, 1896ին եւ քահանայ ձեռնադրուած Ստեփաննոս արք.ի կողմէ :

ԻՆՉ Կ'ՈՒԶԷ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Արեւմտեան Գերմանիոյ արտաքին գործերու վարիչը, Հոլշթայն, լրագրական ասուլիսի մը առթիւ կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդեց Լոնտոն երթալիք պատուիրակութեան դիտումներու մասին: Իր կարծիքով, Գերմանիան պէտք է միաժամանակ մտնէ թէ Պրիւսէլի դաշինքին եւ թէ Ատլանտեան Կազմակերպութեան մէջ: Այս մասին Տքթ. Ատընաուըր համաձայն է եղեր աւելի շատ Իտընի քան թէ Մենտէս Ֆրանսի հետ: Դարձեալ, իր յայտարարութեան համաձայն, Գերմանիան չի կրնար հինգ հարիւր հազար զինուորէն պակաս ունենալ, ինչպէս նախատեսուած էր միացեալ բանակի ծրագրով: Յետոյ բացատրեց թէ անհրաժեշտ է վերջ տալ արեւմտեան Գերմանիոյ զինուորական գրաւման, վերահաստատելով գերիշխանութիւնը : Հաւանական է որ այս խնդիրը յուզուի Իններու ժողովին մէջ, երեքշաբթի օր: Գերմանիա համաձայն է նաեւ Չորս Մեծերու խորհրդակցութեան մը, եթէ Լոնտոնի խորհրդաժողովը յաջող ելքի մը յանգի :

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒՉ ՄԸ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ

Տեղական թերթերը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն ոստիկանական տեսուչի մը (քոմիսէր) պաշտօնանկութեան, որ սերտ կապ ունի երկրին ապահովութեան հետ:

Ներքին գործերու նախարարութիւնը պաշտօնապէս հաստատեց թէ կախակայուած է Փարիզի ոստիկանական տեսուչներու սենտիքային նախագահը, Ժան Տիտ, որուն պաշտօնն էր հետեւիլ համայնավարներու գործունէութեան, ոստիկանութեան նախորդ վերատեսուչին, Պէյլոյի օրով: Թերթերը կը գրեն թէ անցեալ շաբաթ օր Ժան Տիտ ձերբակալուելով երկրի ապահովութեան ոստիկաններուն կողմէ, հարցաքննուած է մինչեւ յաջորդ առտու ժամը 1: Նոյն աղբիւրին համաձայն, ոստիկաններ կը հետեւէին ամբաստանեալին, երբ դուրս կ'ելլէր Թունուզի եւ Մարոքի գործերու նախարարին՝ Պ. Ֆուշէի գրասենեակէն :

Այս պաշտօնանկութեան առթիւ, Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդին անդամներէն ինը հոգի, մէջն ըլլալով անկախներ եւ նախկին կոլեաններ, գրաւոր հարցում մը ուղղեցին ոստիկանութեան վերատեսուչին, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Ճի՞շդ է որ ոստիկանութեան տեսուչ մը ձերբակալուած է, երբ դուրս կ'ելլէր նախարարի մը գրասենեակէն, եւ

....

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀՐԱՆՏ ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ
(ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Ի՞նչ տխուր անցաւ այս Օգոստոս ամիսը ...

Համարեա միեւնոյն օրերուն, այստեղ՝ Թեհրանի մէջ կորսնցուցինք մեր բազմավաստակ յեղափոխական – ուսուցիչ եւ հանրային գործիչ Միք. Սահփանեանը, մեր երիտասարդ, խանդավառ լեռնագնաց Ֆելիքսը, եւ ահա նոյն օրերուն, հեռաւոր Լեմանի ափերուն վրայ, անգութ եւ վաղաժամ կերպով մեզմէ անդարձ բաժնուեցաւ մեր այնքան սիրելի եւ արժէքաւոր Հրանտ Փաստրմաճեանը ...

Հրանտը առաջին անգամ տեսած եմ 1921ին, Ֆրանսա, Կրընոպլ քաղաքին մէջ: Իր հօրեղբօր եւ իմ լաւ ընկեր Վահանի հետ այդ քաղաքը կը գտնուէինք, Ֆրանս. 140րդ լեռնային հետեւակ գունդի մէջ մեր զինուորական փորձի շրջանը անցնելու համար:

Հրանտը, իր արձակուրդներուն, Ժընեւէն մեզ մօտ կուգար միշտ: Հազիւ 17 տարեկան, բայց այնքան ուշիմ, արթուն միտք էր, որ բացառիկ ուշադրութիւն կը գրաւէր: Հոգիով, սրտով կապուեցաւ ինձ հետ: Մեր ամէնօրեայ խօսակցութեան նիւթը Հայոց ազատագրական պատմութիւնն էր: Ժամերով կախուած կը մնար իմ շրթներէն եւ յափշտակութեամբ կը լսէր Շատախի, Վասպուրականի կռիւները, Արարատեան դաշտի ճակատամարտները, Կարսի անկումը եւ վերջապէս Հայաստանի խորհրդայնացումը եւ ուրիշ դէպքեր: «Պատմէ, պատմէ», կը խնդրէր միշտ Հրանտը: Եւ կ'ուզէր, որ մանրամասնութիւններ տամ: Կը խնդրէր, որ գծեմ, քարտէսներով ցոյց տամ: Ինքն ալ կը գծէր: Ու կարծես չէր գոհանար: Այդ օրերուն իսկ ի յայտ կուգար իր պրպտող, որոնող միտքը, որ հետագային պիտի ճառագայթէր: Այնուհետեւ մենք իրարու կապուած մնացինք, իբրեւ գաղափարական ընկերներ:

1923ին, Հրանտը Ժընեւի մէջ կ'աւարտէ իր երկրորդական կրթութիւնը եւ կ'անցնի Ցիւրիխ: Հոն կ'աւարտէ նաեւ բազմարուեստից վարժարանը 1928ին: 1929ին կ'անցնի Ամերիկա: Ա. Գարօն, իր ողջութեան, ամերիկաբնակ կարնեցի ընտանիքի մը աղջիկը նկատի ունեցած էր իբրեւ հարսնացու: Դժբախտաբար, հօր այդ ցանկութիւնը չիրականացաւ: Եւ Հրանտը չամուսնացաւ ու այս աշխարհէն հեռացաւ անզաւակ եւ անժառանգ ...

Ամերիկայէն վերադարձին, Հրանտ կը յաճախէ Կրընոպլի համալսարանը եւ կը ստանայ իրաւագիտութեան պսակաւորի վկայական: Ու այնուհետեւ ասպարէզը բաց է մեր Հրանտին առջեւ: Ամէն տարի նոր յառաջդիմութիւն, նոր դիրքերու նուաճում. կը ճանչցուի իբրեւ միջազգային դէմք տնտեսական, գիտական եւ զանազան մարզերու մէջ:

Վերջին պատերազմի նախօրեակին, Հրանտը Փարիզ էր, ուր յաճախակի հանդիպումներ կ'ունենայինք: Այդ շրջանին «Ռազմիկ» անունով ամսաթերթ մը կը հրատարակէինք: Հրանտը մեր մնայուն աշխատակիցն էր եւ զանազան անուններու տակ բազմազխոխ հետաքրքրական յօդուածներ կը ստորագրէր մեր թերթին մէջ: Այդ օրերուն, «Ռազմիկ» մատենաշարը հրատարակեց անոր մէկ ինքնատիպ աշխատանքը, «Լեռնային պատերազմը»:

Աւելցնեմ, որ Հրանտ մասնաւոր սէր ունէր ռազմական հարցերու համար: Իր ներկայութենէն օգտուելով, զանազան դասախօսութիւններ կազմակերպեցինք, որոնք միշտ ալ մեծ հետաքրքրութիւն ընտեղծեցին: Հոյակապ էր մանաւանդ իր մէկ դասախօսութիւնը «Հայերու մասնակցութիւնը ընդհանուր պատերազմին» նիւթին շուրջ: Ամբողջ մէկ ժամ, առանց թուղթի եւ մատիտի, Հրանտ գեղեցիկ կերպով պատկերը տուաւ հայ ժողովուրդի ճիգին, արիւնին, աշխատանքին՝ ազատութեան դատին համար:

Պատերազմին իրարմէ բաժնուեցանք: Ան գնաց Տանըմարքա, ես՝ շատ աւելի հեռուն, դէպի Արեւելք... Սակայն նամակով միշտ կապ կը պահէինք: Իր նամակներուն մէջ, յոյս եւ հաւատք ներշնչելով հանդերձ, ան միշտ վերապահումներ ունէր մեծ պետութեանց անկեղծութեան մասին ...

Եւ այդ շրջանին աւարտեց «Հայոց պատմութիւն» իր հոյակապ աշխատութիւնը, որ լոյս տեսաւ Ֆրանսերէն լեզուով եւ մրցանակի արժանացաւ: Հրանտ ունի ուրիշ բազմաթիւ լուրջ հրատարակութիւններ:

Պատերազմէն ետք, յաճախ իրարու հանդիպած ենք Ժընեւ, մէկ երկու անգամ ալ Փարիզ: Հրանտը միշտ նոյն որոնող, պրպտող միտքն էր, աւելի հասունցած, բայց միշտ նոյն եռանդի, շարժունութեան մարմնացումը:

Հակառակ անոր, որ Արեւմուտք մեծցած ու դաստիարակուած մարդ էր Հրանտը, բայց գերազանցօրէն հայ մարդ էր եւ հայրենասէր: Անկասկած, իր մօր բարոյական խնամքէն զատ՝ Հրանտ պարտական էր նաեւ իր հօր շունչին եւ հոգիին: Ժընեւի մեր հանդիպումներուն, յաճախ միասին կարդացած ենք Ա. Գարոյի նամակները: Պէտք է այդ բոլորը կարդալ անձամբ, ըմբռնելու համար այն հայկական շունչը, ազնուական եւ ասպետական ոգին եւ հայրենասիրական դրոշմը, որ կը կրէր Գարոյի գրած իւրաքանչիւր նամակը: Հրանտ քիչ տեսաւ իր հայրը, բայց մեծցաւ անոր հայրենասիրական շունչով:

Ո՞վ կը սպասէր, որ այնքան եռանդով, առողջ մարմնով եւ առողջ հոգիով օժտուած Հրանտը այսպէս վաղաժամ պիտի բաժնուէր մեզմէ: Ուրկէ՞ ուր անբուժելի հիւանդութիւնը փաթթուեցաւ իրեն... Եւ ով գիտէ ինչ տառապալից եղաւ իր հոգեվարքը: Իր վերջին նամակին մէջ կը գրէր «Գիտես թէ որքան կը սիրեմ շարժունութիւնը: Բայց գիտցիր, իմ սիրելի Տիգրան, մինչեւ դամբարան իջնելս, ես կատարեալ անդամալոյծ մըն եմ»...

Ու հիմա դամբարան իջած ես, իմ սիրելի Հրանտ: Դամբարան իջած էք բոլորդ, մէկ հորիզոնի, մէկ երկինքի տակ: Նախ ազնուական հայրդ՝ Արմէն Գարօն, ապա իր նոյնքան ազնուական մայրը՝ Աննան: Յետոյ քու մայրը՝ Մաշուկը եւ վերջինը՝ դուն իմ թանկագին Հրանտ... Դուք որ կենդանութեան ժամանակ միշտ իրարմէ հեռու ապրեցաք, ճակատագիրը տնօրինեց, որ բոլորդ միանաք իրարու նոյն դամբարանին մէջ, նոյն հիւրընկալ հողին տակ... Երկինքի աստղերը թող ձեզ վրայ, ամէն գիշեր, իրենց աղօթքը մրմնջեն ...

Յարգանք եւ հանգիստ քու եւ բոլորիդ ոսկորներուն ...

Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Գ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Համագումարի մասին Երեւանի թերթերու մէջ տպագրուած համառօտութեան մէջ կեդրոնական տեղ կը գրաւէ կուսակցութեան Ա. քարտուղար Ս. Թովմասեանի ճառը, որ զուտ գրական հարցերէ զատ, կը շօշափէ «իդէօլոգիական» (գաղափարական) խնդիր մը,— «Անցեալի կուլտուրական (մշակութային) ժառանգութեան ճիշդ օգտագործման» հարցը:

Զուտ գրական հարցերու վրայ խօսած ատեն, Ս. Թովմասեան, որ ոչ գրող մըն է եւ ոչ ալ գրականագէտ, որքան որոշ, նոյնքան եւ համարձակ կ'արտայայտուի: Առոր հակառակը, երբ վերը մատնանշուած «իդէօլոգիական» հարցին կը հասնի, խօսքերը կը ծամծմէ եւ իր միտքերն ու եզրակացութիւնները կիսատ կը ձգէ: Պատճառը շատ պարզ է: Կենտկոմի քարտուղարը կ'ուզէ ապահովել ինքզինքը ապագայ «գլխացաւանքից», այսինքն կը կատարէ այն յանցանքը, որով կ'ամբաստանէր իր ճառին մէջ գրական քննադատները:

— «Մեր գրականութեան, արուեստի, պատմական գիտութեան եւ կուլտուրայի յետագայ զարգացման համար, կ'ըսէ Ս. Թովմասեան իր ճառին մէջ, կարեւոր նշանակութիւն ունի մեր անցեալի կուլտուրայի ժառանգութեան ճիշդ օգտագործումը: Իսկ դա հնարաւոր է միայն այն ժամանակ, եթէ մենք չշեղուենք Լենինեան յայտնի դրոյթից, եթէ մենք քննադատաբար վերաբերուենք մեր պատմական արժէքների նկատմամբ, վերցնենք նրանցից այն ինչ առաջադիմական, ինչ լաւ է. մերժենք այն, ինչ յետադիմական է եւ անընդունելի»: Եւ առով ալ ան կ'աւարտէ իր պատգամ – հրահանգը՝ ուղղուած հայ գրողներուն:

Զենք կարծեր, որ Ս. Թովմասեան կարդացած ըլլայ Թիֆլիսի երբեմնի «Խաթաբալա» երգիծաբանական թերթը, որով անկէ ըրած բանագողութիւնը եղած է անգիտակցաբար:

Պատմութիւնը հետեւեալն է: Երբ Կովկասի թերթերը կը քննէին կաթողիկոսական ընտրութիւններու հարցը, Ալ. Քալանթար, որ այդ ատենը «Մշակ»ի խմբագիրն էր եւ շատ զգոյշ, վեհերոտ եւ քիչ մըն ալ տափակ մարդ մը, խմբագրականներու մէջ որոշ կարծիք չէր յայտներ թէ որո՞ւ թեկնածութիւնը կը պաշտպանէ: Եւ ահա «Խաթաբալա»ն, ծաղրելով Քալանթարը, կը գրէր իր թերթին մէջ «Մշակ»ի առաջնորդողը» վերնագրով.—«Մեր կարծիքով կաթողիկոս պիտի ընտրել նրան, ով որ լաւ է, իսկ լաւ նա, ով որ վատ չէ»:

Ահա այսպէս կ'արտայայտուի նաեւ Ս. Թովմասեան: Անցեալի մեր մշակութային ժառանգութենէն, կ'ըսէ, պէտք է առնենք ինչ որ յառաջադիմական է եւ մերժենք ինչ որ յետադիմական է: «Փէքաղէկ»: Բայց չէ՞ որ ամբողջ վէճը, որու պատճառով շատերը դէշ տեսակի «գլխացաւանք» կ'ունենան, անոր մէջ է, թէ ըստ «լենինեան յայտնի դրոյթների», մեր «պատմական արժէքներից» ո՞րն է յառաջդիմական եւ ո՞րն է յետադիմական:

Օրինակ, 1939ին, երբ Ս. Թովմասեանը Հայաստանի էնկավէդէի (Զեկայի) պետ ռուս Կորոտկովի տեղակալն էր, «չշեղուելով լենինեան յայտնի դրոյթներից», Րաֆֆիի ամբողջ «կուլտուրական ժառանգութիւնը» կը համարէր յետադիմական եւ բանտերու եւ աքսորի մէջ կը փտեցնէր անոր վէպերը կարդացողները: Երկու տարի վերջ, «լենինեան յայտնի դրոյթներից» մեկնելով, Թովմասեանները արտօնեցին Րաֆֆիի գործերու հրատարակութիւնը՝ հայերէն եւ ռուսերէն: Քանի մը տարի ետքը, դարձեալ նոյն այդ հռչակաւոր «դրոյթներից» չշեղուելու համար, Կենտկոմը յայտարարեց «կոպիտ սխալ», Րաֆֆիի երկերի հրատարակութիւնը, իսկ այսօր Կենտկոմի այդ վերաբերումը Րաֆֆիի հանդէպ պարտիան, ինչպէս կ'ըսէ Թովմասեան իր ճառին մէջ, «համարձակ կերպով խարազանեց, իբրեւ նիհիլիստական վերաբերմունք»: Եւ նորէն սկսեր են հրատարակել Րաֆֆիի «լաւագոյն ստեղծագործութիւնները»:

Նոյնը՝ նաեւ Պատկանեանի, Ստ. Նազարեանի, Մ. Պէշիկթաշլեանի, Ծերենցի եւ Զարենցի մասին:

Զգտխէժէն աւելի առաձգական են «լենինեան յայտնի դրոյթները» եւ ատկէ քաջ գիտնալով, Ս. Թովմասեան «անցեալի կուլտուրայի ժառանգութեան ճիշդ օգտագործման» համար հրահանգներ տալու ատեն կը խօսի հանդուցեալ Քալան–

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ
ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ
(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

Բոլորն ալ այն համոզմամբ ճամբայ ելած էին թէ ապահով կը հասնին Տիարպէքիր, ուր պիտի դատուէին միեւնոյն պատերազմական ատեանին առջեւ: Նոյն իսկ Տոքթ. Տաղաւարեան որ ոեւէ կուսակցութեան չէր պատկաներ, մտածելով որ զինքը կրնան մեղադրել իբր անդամ Հ. Բ. Ը. Միութեան, ճամբայ ելլելէ առաջ միասին առած էր Հ. Բ. Ը. Միութեան կանոնագրին թուրքերէն թարգմանութենէն մէկ քանի օրինակ, որպէս զի զանոնք ներկայացնէ պատերազմական ատեանին եւ դիւրութիւն ունենայ ատեանը համոզելու թէ Բարեգործական Միութիւնը ոեւէ քաղաքական գործունէութիւն չէր կրնար ունենալ:

Այդ միջոցին Տոքթոր Տաղաւարեան տեղեկութիւն ունէր թէ Բարեգործականի Հալէպի մասնաճիւղին նախագահը, Տոքթ. Սամուէլ Շմաւոնեան, բանտարկուած է եւ թէ հետապնդութիւններ կը կատարուին մասնաճիւղին անդամներուն դէմ: Բայց այս ձերբակալութեան ու հետապնդութեանց պատճառը ոչ թէ միութեան ծրագիրն էր, այլ պարզ վարչական թերացում մը: Միութեան Հալէպի անդամները, իրենց մասնաճիւղը կազմած ատենին, արտօնութիւն չէին խնդրած կուսակալութենէն, մտածելով որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը Պոլսոյ կեդրոնական կուսակալութենէն արտօնուած եւ իր ծրագիրն ալ վաւերացուած է: Ճիշդ է որ Տոքթ. Շմաւոնեանի մօտ գտնուած էր Միութեան մէկ շրջաբերականը, Պօղոս Նուպար փաշայի կենդանագրով, բայց դժուար չէր եղած ապացուցանել թէ այդ շրջաբերականը ոեւէ կապ չունի փաշային քաղաքական գործունէութեան հետ, կը վերաբերի լոկ Միութեան գործերուն, որոնք քաղաքական նկատումներէ բոլորովին հեռու կը մնային: Այնպէս որ, Տոքթ. Շմաւոնեան շուտով բանտէն պիտի արձակուէր, հետապնդութիւնները պիտի դադրէին ու խնդիրը պիտի փակուէր պարզ տուգանքով մը:

Մազլըմեան, Տոքթ. Գըլըճեանէ բաժնուելէն վերջ ուղղակի Ֆիքրի պէյի կ'երթայ եւ կ'իմացնէ թէ Զօհրապ եւ Վարդգէս, իր յանձնարարութեան համաձայն, նոյն գիշերը պիտի մեկնին, հակառակ անոր որ Զօհրապ իսկապէս հիւանդ է:

— Ուրախ եմ, կ'ըսէ Ֆիքրի պէյ, որովհետեւ եթէ զիրենք կառքով ղրկէի, միշտ մտահոգ պիտի մնայի, ճամբաներուն անապահովութեան վրայ խորհելով:

Մազլըմեան կը հարցնէ թէ հետեւորդներ պիտի տրուի՞ն անոնց:

— Այո, կ'ըսէ Ֆիքրի պէյ, ոստիկան մը եւ ժանտարմաներ:

— Կրնայի՞ խնդրել որ անոնց ընկերացող ոստիկանը լաւերէն մէկը ըլլայ:

Ֆիքրի պէյ պահ մը կը խորհի, յետոյ կ'ըսէ.

— Եթէ Տուրսունը անոնց ընկերացնեմ, գոհ կը մնա՞ն:

— Անշուշտ, կ'ըսէ Մազլըմեան, նոյն իսկ հիմա պանդոկ պիտի վերադառնամ եւ իրենց իմացնեմ այս կարգադրութիւնը:

Յետոյ շնորհակալութիւն կը յայտնէ Ֆիքրի պէյի ու կը մեկնի:

Քիչ ետքը Ֆիքրի պէյ կը հեռագրէ Ուրֆայի Միւթէսարրըֆութեան.— «Զօհրապ եւ Վարդգէս էֆէնտիները այս գիշերուան կառախումբով ճամբայ ելան: Կառք ղրկեցէք Արաբ Փունար եւ առէք»:

Ֆիքրի պէյ կ'ըսէ նաեւ Մազլումեանի թէ Տուրսունի հրահանգ պիտի տայ որ մինչեւ Տիարպէքիր անոնց ընկերանայ:

Տիկին Զօհրապի դիմումները Պոլսոյ մէջ

Հիւսէյին Ճահիտ «Եէնի Կիւն»ի մէջ հրատարակած յիշատակներուն կարգին կը գրէ.—

«... Առտու մը, կանուխէն հիւր մը եկաւ տունս: Տարիքոտ կին մըն էր,— Զօհրապին տիկինը: Զեր ճանչնար զիս, բայց իր ենթարկուած յուզումին եւ վախին մէջ՝ ինձմէ օգնութիւն մը ուզելու փութացած էր: Զօհրապը ձերբակալուած է եւ կը ղրկեն Տիարպէքիր, պատերազմական ատեանին առջեւ: Անատոլուի մէջ Հայերու տարագրութեան մասին առաջին պատմութիւնները սկսած էին արձագանգել Իսթանպուլ: Տիկինը կը խնդրէր որ միջամտեմ Թալէաթի մօտ, որպէսզի Զօհրապ չղրկուի Անատոլու:

«Միասին Սատրազամին(*) տունը գացինք: Քունէն արթնցաւ եւ գիշերուան «էնթարի»ովը եկաւ մեր քով: Թալէաթ փաշա որ կը գնահատէր Զօհրապին ուշիմութիւնը եւ շատ համակրելի կը գտնէր զայն, պարզապէս անտարբերութեամբ լսեց իրողութիւնը, իբր թէ խնդիրը վերաբերէր ոստիկանական անկարեւոր դէպքի մը: Աշխատեցաւ պաղարիւնութեամբ հանդարտեցնել Տիկին Զօհրապը եւ մխիթարել, ըսաւ թէ հոգ ընելու չէ, թէ անպայման խնդիրը կը վերաբերի անկարեւոր ու փոքր քննութեան մը, եւ մեզ ճամբու դրաւ (սավմաք): Տիարպէքիր գացող Զօհրապը այլեւս չվերադարձաւ» (**):

(20) (Շար.)

(*) Այդ միջոցին Թալէաթ ներքին գործոց նախարար էր, վերջէն եպարքոսութեան պիտի բարձրանար:

(**) Յառաջ, 29 Նոյ. 1936:

թարի լեզուով, զոր այնքան սրամտօրէն ծաղրած է «Խաթաբալա»ն :

Նոյն ձեւով Ս. Թովմասեանը անորոշ կը ձգէ իր պատասխանը, իր կողմէ իսկ դըրուած այն հարցին, թէ «կարելի՞ է գրել մեր ժողովրդի պատմական անցեալի մասին»: Զարափոխելով հարցը, յոխորտանքով կը յայտարարէ .— «Սխալւում են այն ընկերները, որոնք կարծում են, որ մեր ժողովրդի պատմական անցեալի մասին չի կարելի գրել»: Եւ կը շարունակէ հարցումով մը .— «Ինչո՞ւ համար դուք չէք գրում Հայաստանը Ռուսաստանին միացնելու ակտի մասին, որի պրոգրեսիւ նշանակութիւնը յայտնի է ամէնքին, կամ Հայաստանում սովետական իշխանութեան յաղթանակի մասին: Կամ ինչո՞ւ չէք տալիս մեր գրականութեան մէջ բացաշունչ ռեւոլուցիոնէր Ստ. Շահումեանի, Ս. Սպանդարեանի եւ միւսների դեղարուեստական լիարժէք կերպարները»:

Իր հարց – պատասխանով, ինչպէս կը տեսնէ ընթերցողը, Ս. Թովմասեանը կը շարափոխէ հիմնական հարցը: Հայոց պատմական անցեալը չի սկսիր 1828 թըւականէն, երբ Ռուսերը եկան Անդրկովկաս: Միւս կողմէ Հայաստանի խորհրդայնացումը պատմական անցեալ մը չէ, այլ ժամանակակից դէպք մը: Եւ Ստ. Շահումեանն ու Ս. Սպանդարեանը նոյնպէս դեռ անցեալ չդարձած ժամանակի գործիչներ եղած են: Այս դէպքերու ու դէմքերու մասին ըսել թէ կարելի է գրել դեռ չի նշանակեր թէ կը պատասխանուի այն հիմնական հարցին, որ վէճի առարկայ դարձած է ռուս գրողներ Ֆատէեւի եւ Կ. Սիմոնովի նախաձեռնութեամբ: Այդ անոնք էին, որ Միութենական Գրողներու մէկ ժողովին մէջ յայտարարեցին, թէ Հայաստանի գրողները հին անցեալի մասին շատ կը գրեն, թէ ոչ մէկ արժէք եւ շահեկանութիւն չի ներկայացներ «Պապ Թագաւոր» վէպը, ուր, ինչպէս կ'ըսէր Կ. Սիմոնովը, կը պատմուի թէ ինչ որ հայ թագաւոր մը արագօրէն կը փոխէ օրիէնթասիոնը եւ կը հակի մերթ Պարսիկներու եւ մերթ Հռովմայեցիներու կողմը: Այդ ժողովին մէջ ռուս գրողները կը քննադատէին նաեւ Դ. Դէմիրճեանի «Վարդանանք»ը, ըսելով թէ անոր մէջ պատմական անցեալը իդէալականացուած է եւ կ'առաջարկէին գրել վէպեր, պատմուածքներ, նիւթը առնելով ժամանակակից կեանքէ, «մեր սոցիալիստական շինարարութենէ»:

Ահա թէ ուրկէ կուգայ եւ ինչպէս դըրուած է այն հարցը, թէ «կարելի՞ է գրել մեր ժողովրդի պատմական անցեալի մասին»: Ս. Թովմասեանի տուած պատասխանը այս հարցին պատասխանը չէ, այլ, արտայայտուելով իրենց լեզուով՝ «հարցի շրջանցում» մըն է:

Հայաստանի Գրողներու Միութեան Համագումարին մէջ Ս. Թովմասեանը ըրաւ յայտարարութիւն մը, որ հայկ. մշակոյթը անկեղծօրէն սիրողներու սիրտերը պիտի լեցնէ անհուն ուրախութեամբ: Այդ յայտարարութիւնը մէջ կը բերենք ամբողջութեամբ:

Ըսելէ վերջ թէ արդէն ուղղուած է «հայ նշանաւոր գրողներ Րաֆֆու եւ Պատկանեանի» գրական ժառանգութեան նըկատմամբ ցուցաբերուած «նիհիլիստական վերաբերմունքը», ինչպէս նաեւ «մեր տաղանդաւոր բանաստեղծ Եղիշէ Չարենցի հանդէպ թոյլ տրուած կոպիտ սխալը, Ս. Թովմասեան կը շարունակէ.

— «Հայաստանի կոմպարտիայի Կենտրոնական կոմիտէն այժմ զբաղւում է սովետահայ այն գրողների հարցով, որոնց նըկատմամբ սխալ վերաբերմունք է ցուցաբերուել անցեալում: Այդ գրողներին հնարաւորութիւն կը տրուի վերադառնալու գրական կազմակերպութեան շարքերը, իսկ նրանց ստեղծագործութիւնները կը գնահատուեն ըստ ամենայնի» (Ս. Հ. Յուլիս 29):

Պարզ է, որ խօսքը կը վերաբերի այն գրողներուն, որոնք հալածանքի ենթարկուեցան 1937 – 1938ին, Ս. Թովմասեանի յայտարարութիւնը, դժբախտաբար խիստ ժլատ է: Անոր մէջ անուններ չեն տրուած, որով չենք կրնար ստուգապէս գիտնալ թէ «հողմացրիւ արուած» գրողներէն որոնք ողջ մնացեր են եւ պիտի վերադառնան Հայաստան: Ս. Թովմասեանը չի յայտներ նաեւ, թէ 1937 – 1938ին հայ գրողներէն մահապատիժի ենթարկուածներ եղա՞ծ են թէ ոչ: Անոր վրացի պաշտօնակիցը՝ Մժաւանաձէն Վրաստանի Գրողներու Համագումարին մէջ ըրած իր նոյնիմաստ յայտարարութեան մէջ կուտար վրացի երեք գրողներու անունները, որոնք սպաննուեր են «տեռորիստներու աւազակախմբի» (կարդա Բերիայի մարդոց) կողմէ: Ս. Թովմասեան կը լռէ այդ մասին, անձկութեան մատնելով մեզ: Կը լռէ: Ինչո՞ւ: Բերիան խնայե՞ր է հայ գրողներուն (ինչ որ անհաւանական է), թէ անոր կատարած նախճիրը այնպիսի մեծ չափերու հասեր են, որ Թովմասեան կ'ուզէ գաղտնի պահել:

Թովմասեանի յայտարարութենէն կ'երեւի նաեւ, թէ մինչեւ Յուլիս 29 գրողներու հարցը դեռ լուծուած չէր, որով արտասահմանի մէջ տարածուած այն լուրերը, թէ Գ. Մահարի, Ալազան եւ իր ընկերները արդէն վերադարձեր են Երեւան եւ մասնակցեր են համագումարին, իրականութեան չեն համապատասխաներ:

Մինչեւ Օգոստոսի վերջերը Երեւանի թերթերու մէջ ոչ մէկ հետք կայ այն մասին թէ աքսորուած գրողները վերադարձեր են: Միայն Լեռ Կամսարի անունի յիշատակութեանը հանդիպեցանք, բայց չգիտենք թէ ան աքսորո՞ւած էր եւ եթէ այո, ե՞րբ է վերադարձեր:

Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՄԱՔՈՒՐ ԳՐԵԼ, ՄԵԼԱՆՈՎ ԵՒ ՄԷԿ ԷՋԻ ՎՐԱՅ :

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Առեւտրական լայն գործառնութիւն մը ընելու համար Միջին Արեւելքի մէջ Ռուսերը կը խորհին կէս միլիոն տոլար ծախսել (175 միլիոն տոլար) Դամասկոսի տօնավաճառին մէջ: Երբ Սուրիոյ տեղեկատու դիւանին պետ Հէրրիս Փիլ իմացաւ Ռուսերու այս դիտաւորութիւնը անձկութեան մատնուեցաւ, բաղդատելով այն համեստ գումարին հետ 500.000 Փր. զոր տրամադրած էին իրեն: Անտարակոյս Ռուսիոյ ընդարձակ տաղաւարը պիտի նսեմացնէր Մ. Նահանգներունը: Արդէն հասած են Փոլիտա ինքնաշարժերը, մեքենաշարժ արօրները, վերջին կատարելութեամբ առողջապահական կազմածները, խաւիարի սայլակները:

Այս առթիւ է որ Պ. Փիլ մտածեց բերել տալ Ամերիկայէն սինեռամա (բարձրաքանդակ շարժանկար): Քանի մը օր ետք արդէն 35 թոն շարժանկարի կամածները վար կ'առնուէին օդանաւերէն, որոնց մէջ կար 62 հազարնոց ուժատու մը (գեներատոր), որ ամբողջ Դամասկոսի ելեկտրական ուժին համարժէք է: Այսպէս, Դամասկոսի տօնավաճառը այցելողները կրցան վայելել երեք տեսակի շարժանկար եւ Մ. Նահանգները կրցան ցոյց տալ «բան մը ուր Ռուսերը չունէին»:

Խ. Միութեան առեւտրական կազմակերպութեանց ճիգերը մեկուսի երեւոյթներ չէին: Սելանիկի, Իզմիրի եւ մինչեւ Ճաքարթայի մէջ (Ինտոնեզիա) շատ մեծ տօնավաճառներ տեղի ունեցան: Տաղաւարները խնամուած էին ներկայացուցիչները սիրալիր եւ ապրանքի յանձնումի թուականի եւ գիներու մասին անմրցելի էին:

Հաւասար զէնքերով մրցելու համար Ռուսիոյ հետ Ասիոյ տօնավաճառներուն մէջ, Այզընհաուըր օրէնք մը ստորագրեց որ հինգ միլիոն տոլարի (մէկ միլիառ հինգ հարիւր հազար ֆրանք) կը հասցնէ ընդհանուր ծախքը:

Թէեւ Ամերիկայի տնտեսական վարչութիւնը այնքան ալ մտահոգ չէ, վստահ ըլլալով Մ. Նահանգներու ճարտարարուեստական գերակշռութեան վրայ:

Ասով մէկտեղ այս լաւատեսութիւնը չեն բաժներ ամերիկացի քաղաքագէտ մասնագէտներ: Քանի Եւրոպայի եւ Խաղաղականի մէջ կացութիւնը խաղաղ վիճակ մը կը ստանայ, Ասիոյ եւ Միջին Արեւելքի յետամնաց երկիրներն են որ պիտի դառնան պաղ պատերազմի միջոց: Իրենց բնական հարստութեամբ բազմամարդութեամբ, այս երկիրները կրնան մէկ կամ միւս կողմը հակել աշխարհի գերակշռութիւնը:

Եւ Խ. Միութեան ճարտարարուեստական ստորակայութիւնը ի վերջոյ պիտի չքանայ: Արդէն Խ. Միութիւնը Հնդկաստանի առաջարկած է երկաթեղէնի գործարան մը հաստատել, տարեկան 800.000 թոն պողպատի արտադրութեամբ, մրցելու համար գերմանական Քրուփ հաստատութեան հետ, որ մեծ հնոցներ կը շինէ Օրիսայի շրջանին մէջ:

Անգլիական առեւտրական շրջանակներուն մէջ, որոնք արդէն տհաճութեամբ կը դիտէին Քրուփի տեղաւորուիլը հնդկական շուկային վրայ, այս վերջինի հոն երթալը պաղ ջուրի տպաւորութիւն գործեց, մանաւանդ որ Մոսկուա կ'առաջարկէ Հնդկաստանի այնպիսի գիներ եւ վճարման պայմաններ որոնք չափազանց շահաւոր են: Նոյնպէս հնդկական ճարտարարուեստական պատուիրակութիւն մը կը գտնուի Խ. Միութիւն:

«Թայմզ» այս առթիւ դիտել կուտայ թէ, պատուիրակութեան գլուխը կը գտնուի գործարանատէր մը, որուն գործարաններու դրամը կը ճարուի բրիտանական եւ ամերիկեան դրամագլուխով:

Նոյն թերթին համաձայն սովետական առաջարկը Ռուսերու առաջին կարեւոր փորձն է, տնտեսական թափանցումի տեսակէտէն՝ երկաթեայ վարագոյրին ընդմէջէն: Ռուսերը կը փորձեն նաեւ հնդկական կառավարութեան ծախել թեթեւ մեքենաշարժ արօրներ: Չորս մեքենաշարժ արօրներ խորհրդային մասնագէտներու հետ արդէն հասած են Նոր Տելհի ցուցադրութիւն մը սարքելու համար:

Այս մեքենաները մասնաւորաբար նպատակայարմար են հնդկական երկրագործութեան համար եւ առաւելութիւն մըն ալ ունին որ միայն 306 հազար ֆրանք կ'արժեն, այսինքն կէս գինը անգլիական եւ ամերիկեան մեքենաշարժ արօրներու, միեւնոյն դասակարգէն:

Կայ նաեւ ուրիշ ազդակ մը որ վտանգաւոր կը դարձնէ մասնաւորաբար խորհրդային մրցակցութիւնը յետամնաց երկիրներու մէջ, որոնք հազիւ թէ դուրս եկած են գաղթային վիճակէն: Համայնավար քարոզութիւնը, կը գրէ «Թայմզ» ճարպիկութիւնը ունեցաւ ժողովուրդին ներկայացնելու ամերիկեան եւ անգլիական շահագործումը իբրեւ աշխարհակալութեան նոր ձեւ մը:

Ամերիկեան պարբերաթերթը «Թայմ» կը յիշէ թուրք գիւղացիի մը կարծիքը: Իզմիրի տօնավաճառին առթիւ, երբ սովետական ինքնաշարժերը կը դիտէր:

— «Մեզի պէս սոսկ ալ ոչինչէն սկըսան, եւ տես ինչ սքանչելի բաներ կ'արտադրեն»:

ՍՈՒՐԻՈՅ սպարապետը յայտարարեց թէ զինուորները զօրանոցներէն դուրս պիտի չելլեն երեսփ. ընտրութեանց օրը (ուրբաթ, 24 Սեպտ.):

ՄԱԿԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԴՇ. օրուան նիւթին մէջ օրակարգ անցուցին Լաոսի եւ Քամպոճի անդամակցութեան խնդիրը: Արձանագրուեցան նաեւ Մարոքի եւ Թունուզի խնդիրները, բայց Ֆրանսական ներկայացուցիչը մերժեց որ խօսք տրուի Իրաքի պատուիրակին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

Ե Տ Ք Ը . . .

Դուք, գետնախնձորի կրակները պատանեկութեան ... Ճերմակ քուլաները դանդաղօրէն կ'անցնէին դաշտի վրայէն, կրակները կը ճարճատէին, եւ շուրջը անդորրութիւն ... Բոլոր բերքերը արդէն ժողվուած էին. մնացած էր միայն գետնախնձորը — հողը միայն, պայծառ օդը, դառն, ճերմակ ծուխը սիրելի, վերջին աշունը: Դառն ծուխը, դառն բոյրը աշունի, գետնախնձորի կրակները պատանեկութեան... Ծուխի քուլաները կը բարձրանան, կը բարձրանան ու կը փարատին. ընկերներու դէմքերը, եւ այն՝ որ մենք ճամբան ենք, եւ այն՝ որ պատերազմը վերջացած է — այդ ամէնը իրարու կը խառնուի, կը լուծուի... Նորէն կուգան կրակները, կուգայ աշունը եւ կեանքը:

— Ախ, Վիլլի, Վիլլի ...

— Մէյ մը սոր նայէ,— կ'ըսէ ան ու կը ցուցնէ ձեռքերը՝ միսով եւ գետնախնձորով լեցուն:

— Ահ, ապուշ, ես բոլորովին տարբեր բան կը խորհէի ...

★

Կրակը մարած է: Վիլլի կը մաքրէ ձեռքերը՝ տաբատին քսելով, ու կը գոցէ դանակը: Գիւղի մէջ շուներ կը հաջեն: Ուրիշ ոչ մէկ բան կը խախտէ անդորրութիւնը: Այլեւս ոչ ռումբի որոտ, ոչ ռազմամթերքի կառքերու դղրդիւն. ոչ իսկ հիւանդակիր ինքնաշարժներու ճռինչ: Գիշեր մը, ուր աւելի քիչ մարդ կը մեռնի, քան որեւէ ատեն վերջին չորս տարիներու ընթացքին:

Նորէն զինետուն կ'երթանք. սակայն հոն առաջուան կենդանութիւնը չկայ: Վալենտին հանած է բաճկոնը եւ մարմնամարզական ճարտարութեան քանի մը օրինակ կը ցուցնէ: Աղջիկները կը ծափեն, բայց ինքը Վալենտին գոհ չէ: Տըխուր ձայնով կ'ըսէ Կոզոլէին.

— Ատեն մը ես լաւ արտիստ էի, Ֆերդինանդ: Իսկ այն, ինչ որ հիմա ցուցուցի, չի գոհացներ անգամ տօնավաճառներու հանդիսականները: Ամէն ինչ դուրս ելած է ոսկորներէս: Մինչ առաջ Վալենտինի — այդ իմ բեմական անունն էր — կրկէսներու յայտագրի զարդերէն մէկն էր: Հիմա ես յօդացաւ ունիմ ...

Ան գլուխը ձեռքերուն կը յենու.

— Չեմ գիտեր, իրաւ, ինչ գործի կընամ այսուհետեւ ձեռնարկել:

— Գոհ եղիր, որ ողջ ես.— կը մխիթարէ զայն Վիլլի:

Վալենտին վեր կ'առնէ գլուխը.

— Հարկաւ, քեզի համար դիւրին է այդպէս խօսիլ: Ձեզի ինչ, դուք նորէն դպրոց կ'երթաք: Իսկ մե՞նք. ես, օրինակ. կամ Իւպ, կամ Կոզոլէ ...

Իւպ իրաւունք կուտայ անոր:

— Իմ առաջուան պաշտօնս ալ ջուրն ինկաւ, — կ'ըսէ ան, — կարելի՞ բան է այս կոճղացած ձեռքերով դրամեքենայի վրայ աշխատիլ. յիսուն վանկ ալ չեմ կրնար գրել մէկ վայրկեանի մէջ: Այս վիճակով ես շատ – շատ կրնայի գերեզմանափոր դառնալ. չէ՞ որ արդէն խրամ փորել ալ սորված եմ ...

Կոզոլէ շրջաններ կը գծէ սեղանին վրայ:

— Այո, — կը միջամտէ ան, — ով գիտէ, դեռ ինչեր պիտի պատահին:

Մենք, մնացեալներս, լուռ ենք: Ատոնք մտածումներ են՝ որ հեռու են մեզմէ: Երբ մենք զինուոր դարձանք, տակաւին որեւէ գործ չունէինք: Փրկուած լինելու զգացումին ետեւ՝ այլեւայլ անկիւններէ դէպի մեր ընկերները կը սողան հոգսեր, զորս մենք չենք ճանչնար, եւ որոնց հանդէպ անզօր ենք օգնելու իրենց:

— Սպասելու է,— կ'ըսէ Բեթկէ հանդարտօրէն,— չէ՞ որ ինչ ալ պատահի, մենք ալ մէջն ենք:

— Ճիշդ է,— կը գոչէ Կոզոլէ՝ ձեռքը սեղանին զարնելով.— Նուագ, Վիլլի:

Հոմայեր պատրաստակամօրէն ձեռք կ'առնէ իր թմբուկն ու ծնծղան: Սրահը նորէն կենդանութիւն կը ստանայ: Ես կը փորձեմ զուարթացնել Իւպը [illegible] հարցնեմ իրեն թէ ինչպէս եղաւ այն հաստ աղջկան խնդիրը: Իւպ ձեռքով խիստ արհամարհական շարժում կ'ընէ:

— Բահ, կը բացագանչեմ ապշած, այդքան շո՞ւտ:

Իւպ աւելի կը մօտենայ ինծի.

— Կը խորհէի թէ կը սիրէ զիս, կը հասկնա՞ս: Բայց վերջը, երեւակայէ յանկարծ դրամ կը պահանջէ ինծմէ այդ անամօթ արարածը... Ու դեռ ծունկս ալ պարտէզի անիծուած սեղաններէն մէկուն զարկած էի. այնպէս կը ցաւի, որ հազիւ կը քալեմ:

Լուդվիգ Բրայեր լուռ ու գունատ նստած է սեղանին առջեւ: Իրապէս, ան պէտք է շատոնց արդէն երթար պառկէր, բայց չուզեր: Իր թեւին վէրքը լաւ վիճակի մէջ է. թանչն ալ տակաւ կը նուազի: Ու սակայն ան միշտ ինքնամփոփ ու թախծոտ է:

Պարտէզին դուռը շարունակ կը ճռնչէ: Մենէ շատերը խենթեցած են կիներու համար, ու աղջիկները այլեւս դժուարահաւան չեն: Տրամադրութիւնը հետզհետէ աւելի բռնազբօս կը դառնայ:

— Լուդվիգ, կ'ըսէ Տիադէն ծանր ձայնով, դուն ալ պէտք է անգամ մը պարտէզ երթայիր... սիրելի ամէն բանի համար լաւ է...

(Շար.) Է. ՄԱՐԻԱ ՌԵՄԱՐՔ

եթէ ճիշդ է, կը խնդրենք յայտնել ձեր – բակալութեան պատճառները » :

Հրատարակուած տեղեկութեանց համա– ձայն խնդիրը կապ ունի գաղտնի լուրերու «փախուստ»ին հետ, լուրեր որոնք հա – մայնավարներուն կը հաղորդուէին : Այս նոր կասկածին վրայ, խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ կարմիր շաբաթաթեր – թի մը՝ «Թէռ»ի խմբագրատան մէջ եւ հարցաքննուեցաւ «Լիպերասիոն» օրա – թերթին խմբագիրներէն մէկը։ Թերթը կը ծանուցանէ թէ այդ լրագրողը պաշտօ – նանկ եղած է, «ծանր մեքենայութեանց պատճառով »։

Երկրի ապահովութեան տեսչութիւնը առջի օր խուզարկութիւններ կատարեց նաեւ հակաբոլշեւիկ հանդէսի մը՝ «Քոն – թաքտ»ի խմբագրատան մէջ, ստուգելու համար անոր խմբագրին յարաբերու – թիւնները պաշտօնանկ Տիտի հետ :

Աջակողմեանները կը պահանջեն խիստ միջոցներ ձեռք առնել, երեւան հանելու համար գաղտնի լուրեր «փախցնողները»։

× Ներքին գործերու նախարարը կը յայտարարէ թէ ամբաստանեալ տեսուչը «զինուորական տեղեկութիւններ հաւա – քած, պահած եւ տարածած է»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ կառավարութիւնը լուծեց երեք քաղաքական կուսակցութիւններ, դադ– րեցուց այդ հոսանքներէն մէկուն թերթը, ուսանողներուն արգիլեց անդամակցիլ կուսակցութեանց, արգիլեց նաեւ ընկե – րութիւններ կազմել փոքրամասնութեանց մէջ՝ ցեղային կամ կրօնական գետնի վրայ։ (ԽՄԲ.— Լուսաբանութեան կը կա– րօտի այս վերջին լուրը, որ հրատարակ – ուած է «Լը Մոնտ»ի մէջ)։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ յեղափոխական խորհուրդը ծրագիրներ կ'որոճայ, ճզմելու համար կառավարութեան եւ Իսլամ Եղբայրներու կազմակերպութեան յարաբերութիւննե – րը։ Կարգ մը անդամներ կը պահանջեն հրաժարեցնել Միութեան վարիչը, Հասան էլ Հոտէյպի, որ ուժգնօրէն կը պայքարի անգլեւեգիպտական համաձայնութեան դէմ :

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ դիւանը որոշեց օրա – կարգ անցընել Կիպրոսի խնդիրը, ինչպէս կը պահանջէր Յունաստանի պատուիրա – կութիւնը։ Անգլիոյ ներկայացուցիչը դի – տել տուաւ թէ այդ արձանագրութիւնը կրնայ «շատ ծանր հետեւանքներ ունենալ իրենց յարաբերութեանց վրայ՝ Ազգաժո– ղովին հետ » :

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ բողոքագիր մը ուղ – ղեց Մ. Նահանգներուն, զանգատելով թէ լրտեսներ կը ղրկէ արեւելեան Գերմա – նիա։ Այս ծանուցագիրը կ'ըսէ թէ «աւելի քան 400 լրտեսներ եւ վնասարարներ ձեր– բակալուած են վերջին չաբաթներու ըն – թացքին, իսկ ուրիշ հարիւր գաղտնի գործակալներ ալ անձնատուր եղած են ինքնաբերաբար »։

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետը վստահութեան քուէ պահանջեց, երբ համայնավարները եւ իրենց ուղեկիցները կ'առաջարկէին քննիչ յանձնաժողով մը կազմել, գեղանի Մոնթեզիի սպանութեան խնդիրը քննելու համար։ Այս առթիւ փոթորիկ մը պայ – թեցաւ ծերակոյտին մէջ։ Կառավարական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները յայտարարեցին թէ չեն կրնար ենթար – կուիլ քաղաքական խաղերու։ Ընդհ. կար– ծիքը այն է թէ դահլիճը պիտի կրնայ կանգուն մնալ :

180.000 ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐ շինուած պիտի ըլլան այս տարի։ Զեռնհաս իշխանութիւ – նը կը կարծէ թէ կարելի պիտի ըլլայ բը– նակարանի սուր տագնապը լուծել 1958էն առաջ :

ԿԱՐԵՒՈՐ ՎԱՐԿ մը սահմանուեցաւ, առեւտրական եւ ճարտարարուեստական ձեռնարկներու վերափոխման եւ ար – դիացման համար :

ԿԱՐՄԻՐ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետը յայ– տարարեց թէ Ֆորմոզան «ներքական եր– կիր մըն է Չինաստանի համար եւ պիտի ազատագրուի որեւէ գնով»։

ՊԱՅԹԻՒՆ ՄԸ տեղի ունեցաւ արեւմտ– եան Գերմանիոյ ֆրանսական շրջանին մէջ, Պիթպուրկ։ Երեսուն հոգի մեռան, ուրը ֆրանսացի, 34 հոգի ալ վիրաւոր – ուեցան :

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ վաղը, կիրակի, պիտի այցելէ Իսի լէ Մուլինոյի «Աւիա Քլիպը»։ Մասնաւոր օթօքարներ կը մեկնին ժամը ճիշդ 14ին։

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յառաջիկայ Հոկտեմբեր 31ին

HOTEL GEORGE Vի

չքեղ սրահներուն մէջ։
Կը խնդրուի նկատի առնել :

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Սէն Շամոնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Վարդգէս» խումբի կողմէ :

Այս շաբաթ ժամը 21ին քաղաքապետա– կան սրահին մէջ։ Մասնակցութեամբ ըն – տիր նուագախումբի, ղեկավարութեամբ՝ Մանուէլ Կոնզալէս :

Ճոխ պիւֆէ Մուտքը 200 Ֆր.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ. ԿԱՊ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւ – ղին հայերէնի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 30ին։ Արձանագրու – թեանց համար դիմել 26 ռիւ տէ Քոնվա – լէսան :

⁂

ԻՍԻԻ Խրիմեան դպրոցը կը վերաբաց – ուի Հոկտ. 7ին։ Դասաւանդութիւնները կը սկսին ուսուցչութեամբ տիկին Շաֆէ Սագըզի։ Աճապարեցէք արձանագրել ձեր զաւակները ամէն կիրակի :

★

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Ազգ. դպրոցը կը վերա– բացուի Սեպտեմբեր 30ին, հինգշաբթի ա– ռաւօտ ժամը 9ին, դասաւանդութիւնները ամէն հինգշաբթի կանոնաւորապէս, ու– սուցչութեամբ Պ. Կ. ՏԷՐՄՈՎՅԵԱՆԻ։ Կը խնդրուի ծնողքներէն ճշդապահ ըլլալ :

★

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՄՈՆԻ ԴՊՐՈՑԻ

Դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկ – տեմբեր 1ին։ Ուսուցչուհին՝ Տիկին Ռ. Միստիք։ Կը խնդրուի ծնողներէն շու – տով արձանագրել իրենց զաւակները Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ :

★

ԼԻՈՆԻ Հայկազեան վարժարանը կը վե– րաբացուի, յառաջիկայ հինգշաբթի առա– ւօտ, սեպտեմբեր 23ին։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայ ծնողները դիմել եկեղեցւոյ խորհրդարանը արձանագրելու իրենց զա– ւակները, ժամը 4էն 7ը։ Մեծերու համար շաբաթը երկու օր գիշերային դպրոց պի– տի ըլլայ։ Հայ ծնողներ, օգտուեցէք այս առիթէն ձեր զաւակներուն սորվեցնելու ձեր մայրենի լեզուն, ուրիշ լեզուներու կարգին :

★

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի Պուլ. Օտ – տոյի մասնաճիւղին եւ Թաղականութեան դպրոցը կը բացուի Հոկտեմբեր 4ին։

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն երկուշաբթի 5էն 7 եկեղեցիի սրա– հը :

Դիմել ուսուցչուհի Տիկին Սօնա Թո – րոսեանի :

★

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մարթէկոյի հայկ. դպ – րոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 30ին, հինգ– շաբթի, ուսուցչութեամբ Տիկին Մանուշ Շամիրեանի։ Կը խնդրուի ծնողներէն ար– ձանագրել իրենց զաւակները :

Խնամակալութիւն

★

ՎԻԷՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի դպրոցները կը վերաբացուին Սեպտեմբեր 30ին, Ուսուց– չութեամբ ընկերուհի Անժէլ Ուզունեանի եւ ընկեր Բենօ Ծիհանշահեանի։

Փասքալի, շրջանի դպրոցի վերաբա – ցումը առ այժմ յետաձգուած է, տեղի անյարմարութեան պատճառով :

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ.— Կրօն. Ընկերակց. վարչութիւ– նը կը յայտարարէ Նիսի հայ ծնողքնե – րուն թէ ամէն հինգշաբթի օր, առաւօ – տուն ժամը 9էն մինչեւ երեկոյ, Աստմ քէնյ. կը ստանձնէ սիրայօժար եւ ձրի ուսուցումը հայերէն լեզուի, եկեղեցա – կան արարողութեանց եւ հայերէն երգե – րու։ Կը յանձնարարուի ծնողքներուն օգ– տուիլ այս պատեհութենէն եւ առաջնոր – դել իրենց զաւակները Հայոց եկեղեցին, ուր տեղի կ'ունենան դասաւանդութիւն – ները :

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԴԱՍԵՐ

Հայերէնի մասնագէտ ուսուցչուհի մը տրամադրելի է դասեր տալու մատչելի պայմաններով :

Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

24 Հոկտ. կիրակի ժամը 16էն 24
Օթէլ Մօտէրնի սրահներուն մէջ
Փլաս տը լա Ռէպուբլիք

Գեղարուեստական բաժին, եւրոպական պարեր :

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ հոգա – բարձութիւնը կը ծանուցանէ Ալֆորվիլի եւ շրջակայ հասարակութեան՝ թէ այս կիրակի Լոնտոնի հոգեւոր հովիւ Տ. Պսակ վարդապետ Թումայեան պիտի պատարա– գէ եւ պիտի քարոզէ :

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉԸ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Հանդիսաւոր պատարագ պիտի մա – տուցուի այս կիր. Շաւիլի մատրան մէջ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Լուիզ Մալխասեան եւ զա– ւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհան – գստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Հայոց եկեղե – ցին ; ի յիշատակ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգող– ները :

★

Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Գուրգէն Մեծա – տուրեան, Տիկ. Ազատնի Մեծատուրեան, Ազգանոյշ Գոնչէկիւլեան, Շուշան, Մաննիկ և Վահան Մեծատուրեան կը ծանուցա – նեն թէ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշ– տօն պիտի կատարուի այս կիրակի Փա – րիզի Հայոց եկեղեցին յետ պատարագի, ի յիշատակ իրենց հօրեղբօր, տագրոջ, եւ մօրեղբօր՝

ԶԱՐՄԱՅՐ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

որ վերջերս մեռաւ Սոֆիայի մէջ :

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յար – գողները :

★

Շաւիլէն Տէր եւ Տիկին Նալպանտեան կը ծանուցանեն թէ իրենց զաւակին վա – ղամեռիկ ՈՎՍԱՆՆԱՅԻ մահուան տարե – լիցին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի Շաւիլի մատ– րան մէջ։

Կը հրաւիրուին յիշատակը յարգողները։

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէն ընդհ. ժո – ղովի կը հրաւիրէ փարիզեան շրջանի (քա– ղաք եւ արուարձաններ) բոլոր ընկերնե – րը Սեպտեմբեր 25ին, Շաբաթ, ժամը ճիշդ 9ին, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ։ Կա– րեւոր օրակարգ :

ՓԱՐԻԶ.—Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խում– բի ժողովը այս երեքշաբթի, ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտ – տոյի «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ ժամը 20ին, սովո – րական հաւաքատեղին։ Կը խնդրուի ճշ – դապահ ըլլալ :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սիամանթօ» խումբի դասախօսութիւնը այս երկուշաբթի ժամը 9ին իրենց ա – կումբին մէջ։ Նիւթը՝ «Դաշնակցութեան ծագումը»։ Դասախօս Փիլիկեան :

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Հ. Յ .Դ. «Եօթնեղբայր. եան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ ժամը 21ին, դպրոցի սրահին մէջ։ Կա – րեւոր օրակարգ :

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը այս երկուշաբթի ժամը 20.30ին, ընկերուհի Հէքիմեանի բնակարանը։ Բո– լոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը ան – հրաժեշտ է, կարեւոր օրակարգ :

ՎԻԷՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս շաբաթ ժամը 20.30– ին, Համօ Օհանջանեան ակումբը : Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի ճշդա – պահ ըլլալ :

ՀԱՄԱԽԱՐՀ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, 7 Պուլվ. տ'Աթէն։ Պար տիւ Կլոպի սրահը։ Օրակարգ՝ Զե – կուցում պատմ. ժողովի եւ ընտրու – թիւն նոր վարչութեան :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակ– ցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Փա– նոսեաններու, իրենց սիրեցեալ մօր Տիկին Մարի Դանիէլեանի տխուր մահուան առ– թիւ :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի Պո– մոնի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցու– թիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Փանոս – եանի, իրենց մօր՝ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ԴԱՆԻ – ԷԼԵԱՆԻ դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԿԱՆԹԵՂԸ բանաստեղ – ծութիւն Յովհ. Թումանեանի։ Երաժշ– տութիւն Շահան Պէրպէրեանի (երգ՝ ըն– կերակցութեամբ երգէոնի կամ դաշնա – կի)։ Նուիրուած Գարեգին Ա. կաթողի – կոսի յիշատակին։

Գին 300 ֆրանք։ Կեդրոնատեղի Հրանտ Սամուէլ գրատուն, 51 ռիւ Մէօսիէօ լը Փռէնս :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ.— Տիկին Կատար Սիրա – բունեան (ծնեալ Տիարեան) կը փնտռէ եղբայրը Կարապետ Տիարեան, հօրը ա – նունը Մովսէս, մօրը Վերոնիկ, 1918ին Իգմիրի դպրոցէն եւքը կորսուած է։ Տե– ղեկացնել Տիկին Սիրաբունեանի,

Château Seyssuel par Vienne
Isère (France)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél.: PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆր. կամ 10 $, հատը 12 ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ
26
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
*
DIMANCHE
26 SEPTEMBRE
1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7481 30e ANNEE
խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2892

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՋՈՐ ԳԼՈՒԽՆԵՐ

•

Կ'ըսէինք թէ դեռ ուրիշ ուսող – ու – րացողներ ալ կան, որոնք ճակատ կազ – մած են արեւմտահայ աշխարհաբարին ազատ զարգացման դէմ :

Ինչպէս ռուսահայ տիրացուները, ասոնք ալ չարափոխելով հայրենասիրու– թեան իմաստը, պարբերաբար կոչեր կ'ուղղեն, որպէսզի հետեւինք Երեւանի մէջ պարտադրուած ուղղագրութեան եւ «պետական լեզու»ին :

Այս կեղծարար դպիրներէն մէկն ալ Ա– մերիկայէն ձայն կուտայ:

Մոռնալով իր ծննդավայրին՝ Վանի եւ ապա Գէորգեան ճեմարանին մէջ սորված հայերէնը, քանի մը անգամ փարախ փո – խելով, այս ջոր գլուխը ազատ ասպարէզ գտած է Պոսթընի ռամկավար պաշտօնա – թերթին մէջ:

Եւ պատգամներ կ'արձակէ չարագրու – թեամբ մը ուր կը վխտան չինծու բա – ռեր, ռուսերէն, թաթարերէն, երբեմն ալ անգլերէն

Այս պարոնը կը զարմանայ որ յաճախ փրեւմտահայ աշխարհաբարի կը թարգ – մանուին Երեւանի թերթերէն արտատպ – ուած գրութիւններ, մէկը միւսէն հում եւ թխածոյ :

Այս առթիւ կը հարցնէ, սուտ խենդ ձեւանալով.

— Ղ. Աղայեանը, Մուրացանը, Թու – մանեանը եւ ուրիշներ կը թարգմանէ՞նք մինչեւ հիմա:

Ջոր գլուխը չատ լաւ գիտէ որ լեռ ու ձոր կայ գրական եւ լրագրական լեզու – ներուն, Աղայեանի, Մուրացանի եւ ուրիշ ծանօթ հեղինակներու արարատեան աշ – խարհաբարին եւ ներկայ բոլշեւիկեան խառնիճաղանճին միջեւ :

Գիտէ, նաեւ, որ յոգնութիւն է հայե – րէնէ հայերէնի թարգմանել զանազան գրութիւններ:

Այդ յոգնութիւնը կը կրենք, որպէս զի նիւթը մատչելի դառնայ ընթերցող հա – սարակութեան :

«Ռեւոլուցիոն տենդենց»ներէն չատ ա– ռաջ, Թիֆլիզի թերթերէն լուր կամ յօդ– ուած կ'արտատպուէր թերթը գրաչարին յանձնելով: Երբեմն փոքր սրբագրութիւն– ներ կը կատարուէին թերթին վրայ :

Այսօր ստիպուած էք օրինակել եւ հա – յացնել ընթացիկ նիւթեր, «Սովետական Հայաստան»էն: Մինչեւ անգամ գրական պարբերականներէն :

Բաղդատեցէք, օրինակ, երբեմնի «Մուրճ»ի աշխարհաբարը եւ «Սովետա– կան Գրականութիւն եւ Արուեստ» ամսա– գրին գրական – քննադատական խառնի – ճաղանճը :

Նոր բառե՞ր հնարած, գիտական – պե– տական լեզո՞ւ մշակած են :

Բարեհաճեցէք ներկայացնել ամբողջա – կան ցանկը, ղուրս ձգելով այլանդակ օ– տարաբանութիւնները որոնք հետեւանք են ագիտութեան եւ բռնութեան :

Անհրաժեշտ չէ ակադեմիկոս կամ բա – նասէր ըլլալ, եթէ պետական լեզու պիտի կազմենք իրարու պոչին կապելով ասամբ– լիա, սեսիա, լաուրիատ, վիցէ – պրեզի– դենտ, օպտիմիստ, պեսիմեստ, պրե – միեր – մինիստր, ռախսառեւոլուցիոն պոէ- զիա, կոնստրուկցիա, կոնստիտուցիա, դելեգատ, պրիմիտիւ, սիւժէ, ժուռնալ, դեպուտատ *եւայլն*:

Ապարանի կոլխոզին քարտուղարն ան – գամ կրնայ «պետական լեզու» կազմել, բառարան մը թխելով այս ուղղութեամբ:

Մենք վստահ ենք թէ Երեւանի մէջ ալ կ'արդահատին այն դգմագլխներուն վրայ, որոնք իբրեւ տիպար կը ցուցնեն իրենց պարտադրուած խառնիճաղանճը, խափա– նելով մայրենի լեզուին զարգացման ա – զատ ընթացքը :

Արժանապատուութեան զգացո՞ւմ ալ չունին :

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

•

ՀԱՒԱՍԱՐ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐ. — ՎԵՐԱ – ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ ԳԵՐԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ. — ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ԴԱ – ՇԻՆՔԻՆ. — ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՏԱՐ– ԲԵՐ ՏԵՍԱԿԷՏ ՈՒՆԻՆ

Արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետը, Տոքթ. Ատընաուըր, կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ աջի օր, Իններու խորհրդաժո– ղովին առթիւ որ պիտի բացուի երեքշաբ– թի օր, Լոնտոնի մէջ: Իր պահանջներն են.— Վերահաստատել արեւմտեան Գեր– մանիոյ գերիշխանութիւնը եւ ազատու – թիւնը, իր պաշտպանողական կարողու – թիւնը, եւ անդամակցութիւն Ատլանտեան դաշինքին: Ճառը խօսեցաւ Օֆենպախի կաշեղէնի արհեստաւորներուն առջեւ, ի ներկայութեան 8000 ունկնդիրներու : Ա– ռաջին անգամ էր որ հրապարակաւ կ'ար– տայայտուէր, Իտընի այցելութենէն ի վեր: Ապահովելու համար արեւմտեան Գերմանիոյ մասնակցութիւնը Եւրոպայի պաշտպանութեան, վարչապետը իբրեւ վճարանութեան հիմ կ'առաջարկէր Իտը– նի ծրագիրը, որ կը տրամադրէ ընդլայ – նել Պրիւքսէլի դաշինքը եւ Գերմանիան ալ առնել Ատլանտեան կազմակերպութեան մէջ: Տոքթ. Ատընաուըր պաշտօնապէս յայտնելով իր կառավարութեան տեսա – կէտները, ծանրացաւ Ատլանտեան դա – շինքին վրայ, գիտել տալով թէ կարելի չէ որեւէ խտրութիւն հաստատել Գերմանիոյ հանդէպ: Առանց չատ լաւատեսութիւն յայտնելու, բացատրեց թէ «Լոնտոնի խորհրդաժողովը պէտք է վերջ մը դնէ ազատ ազգերու տագնապին, որ յառաջ ե– կած է Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին վերջին քուէարկութեան հետեւանքով: Մեր առա– ջադրած նպատակն է Եւրոպայի միացեալ ճակատը: Պ. Մենտէս Ֆրանս, որուն տե – սակէտը մասամբ չատ յստակ չէ եւ որ անշուշտ պիտի ճշդուի Լոնտոնի մէջ, ինքն ալ ըսաւ թէ անխուսափելի չէ այդ միացումը » :

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ մօտաւո – րապէս այս իմաստով խմբագրուած է ա – րեւմտեան Գերմանիոյ յուշագիրը որ կը բաղկանայ երկու մեքենագիր էջերէ եւ յանձնուած է Լոնտոնի խորհրդաժողովին հրաւիրուած կառավարութեանց: Այդ յուշագիրը կը տրամադրէ Գերմանիոյ մասնակցութիւնը այն բոլոր օրկաններուն մէջ որ պիտի վճռեն իր ճակատագիրը : Ուրեմն, կը մերժէ ստորաճանաբար անցնիլ Պրիւքսէլի դաշինքէն Ատլանտեան Կազմա – կերպութիւն: Միեւնոյն ատեն վերահաս– տատում գերիշխանութեան: Կը կարծուի թէ այս վերջին երկու կէտերու մասին տարբեր տեսակէտներ ունի Ֆրանսական կառավարութիւնը :

Վարչապետը այս առթիւ հերքեց ըն – կերվարական առաջնորդին՝ Օլլենհաուըրի այն «ամօթալի զրպարտութիւնը » թէ ինք անտարբեր է Գերմանիոյ վերամիաց– ման հանդէպ եւ նոյնիսկ պատրաստ՝ այդ միացումը զոհելու, որպէսզի կարենայ միանալ արեւմտեան պետութեանց խըմ – բակցութեան: Յետոյ նորէն անդրադառ – նալով Լոնտոնի խորհրդաժողովին, ըսաւ. — «Անկարելի է գուշակել ելքը, վասն զի Պ. Մենտէս տակաւին սեղանին վրայ դր – րած չէ իր բոլոր թուղթերը: Արեւմտեան Գերմանիան չի կրնար ընդունիլ որեւէ վերապահում որ իր զինուորները պիտի դնէր Հիւս. Ատլանտեանի դաշինքին տրա– մադրութեան տակ, առանց հաւասար ի – րաւունքներ տալու, այսինքն առանց կա – տարեալ անդամակցութեան »:

Կը կարծուի թէ Լոնտոնի խորհրդաժո– ղովը պիտի տեւէ սա առաւելն տասը օր :

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

❖ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ❖

•

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՄԸՆ ԱԼ ԱՅՍ

Դպրոցական վերամուտի ազդերը իրար կը հրմշտկեն *Յառաջի* չորրորդ էջին վրայ :

Անշուշտ մխիթարական է երեւոյթը: Եւ կը մաղթենք որ ծրագրուած աշխատանքն ալ ըլլայ նոյնքան կազդուրիչ :

Ո՞ւր էր որ վերամուտ մըն ալ կատար– ուէր տուներու մէջ :

Երբ մանուկները դպրոց կ'առաջնոր – դուին, Ա. Բ. Գ. սորվելու համար, հայ– րիկն ու մայրիկն ալ հին կարօտ մը չե՞ն զգար :

Կարօտը՝ *հայերէն կարդալու*, ինչպէս կ'ընէին, վերջին արտագաղթէն առաջ :

Իրենց գիտցած փրանսերէնը հազիւ կը բաւէ շուկայի սակարկութեան :

Շատ քիչերը կրնան մտաւոր վայելք զգալ, օտար գրականութիւն կարդալով :

Ջախջախիչ մեծամասնութիւնը իր մտաւոր պահանջները պիտի գոհացնէ հա– յերէն հրատարակութիւններով :

Անշուշտ եթէ այլասերած մը կամ «վեր– ջէն տեսած» մը չէ:

Արդ, մեր չէն գաղութին ընտանիքնե – րէն հարիւրին քանի՞ն հայերէն գիրքեր ունին իրենց գրադարանին մէջ: Եւ քանի՞ հատ: Ի՞նչ տեսակ հրատարակութիւններ:

Հիմա որ վերամուտ է, կը մտածե՞ն հայերէն գիրք մըն ալ գնել:

Ամէնքն ալ շաբթէ շաբաթ կը նոխացնեն օտարալեզու հրատարակութեանց դէզը, առանց գաղափար ունենալու անոնց բո – վանդակութեան վրայ :

Կը գնեն եւ կը յանձնեն իրենց զաւակ – ներուն, որոնք այլեւս ուրիշ բանի վրայ չեն նայիր :

Զափազանցութի՞ւն է պահանջել որ եր– բեմն հայերէն գիրքեր ալ գնեն, իրենց համար: Գոնէ ամիսը մէկ հատ :

Թող բարեհաճին մէկդի դնել չտեսու – թիւնը, վերէն նայելով հայերէն հրատա – րակութեանց վրայ:

Հայկական ո՛ր գրատունն ալ հանդի – պին, իրենց տրամադրութեան տակ պիտի գտնեն գիրքեր որոնց վրայ գաղափար ան– գամ չունին :

Մանկական եւ պատանեկան հրատարա– կութիւններն ալ նոխ այլազանութիւն մը կը ներկայացնեն: Եւ կրնան օգտակար ըլ– լալ նոյն իսկ իրենց՝ չափահասներուն համար:

Վերամուտ մըն ալ թող ծնողները փոր– ձեն, որպէս զի խոպան չմնայ իրենց միտ– քը, ցամքեցնելով ամէն բարի տրամա – դրութիւն : *ՎԱՀԷ*

ԻՆՉԵՐ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ, 1943 ՅՈՒՆՈՒԱՐԻՆ

Զինուորական Ատեանին առջի օրուան նիստին մէջ, ամբաստանեալ գերման զօ – րավարը, Օպերկ, մերժեց որեւէ պատաս– խանատուութիւն Կլիշէի ջարդին մէջ, բանակին հրամանատարութեան վերա – գրելով այդ մեղքը: Յետոյ հարցումներ ուղղուեցան Հրեաներու դէմ կատար – ուած հալածանքներու, ինչպէս եւ Մար – սէյլի Հին Նաւահանգիստին խորտակման մասին:

Ահաւասիկ Մարսէյլի պարագան .— 1943 Յունուար 22էն 23ի գիշերը, հսկա – յական գործողութիւն մը կատարուեցաւ քաղաքին մէջ: Հին Նաւահանգիստը պա– շարուեցաւ եւ բոլոր բնակիչները «մաղ– ուեցան »: Արդի՞ւնքը,— Ֆրանսական ոս– տիկանութիւնը վարչական եղանակով արգելափակեց երկու հարիւր բնա – կիչներ: Գերմանական ոստիկանութիւնը անմիջապէս Գերմանիա աքսորեց 1642 հոգի, Քոմփիէնյի ճամբով: Տասներհինգ հազար հոգի Ֆրեժիւս քչուեցան, յետոյ անոնց մեծ մասը Քոմփիէնյը փոխադր – ուեցաւ եօթը կառախումբերով: Եւ վեր – ջապէս քանդուեցաւ Հին Նաւահանգիս – տը: Այս բոլոր գործողութեանց յաջողու– թեան համար Օպերկ պատասխանատու էր Հիմլէրի առջեւ: Ամբաստանեալը յայտա– րարեց .

— Բարեբախտաբար ես հոն չէի, այլա– պէս աւելի դէշ պիտի ըլլար :

Իր յայտարարութեան համաձայն, Հիթլէր անձնական ներկայացուցիչ մը ղրկած էր Մարսէյլ, զօր. Տալուէկէն, որ Օպերկի յանձներ է կնքուած նամակ մը Հիմլէրի ստորագրութեամբ : Նամակին մէջ գրուած է եղեր,— «Եթէ ճշգօրէն չգործադրէք Առաջնորդին հրահանգները, պիտի պահանջեմ որ ես կանչէ ձեզ: Զօր. Տալուէկէի յանձնարարուած է հսկել ձեր կատարելիք գործողութեան վրայ»: Օ – պերկ իբրեւ թէ նոյնութեամբ չէ գործա– դրած հրամանը, մեղմացնելով զայն՝ հա– մախորհուրդ՝ Վիշիի ոստիկանութեան վերատեսուչին հետ :

Գալով Հրեաներուն պարտադրուած գե– ղին զարդանիշին, Քնոխըն խոստովանե – ցաւ թէ ինք ստորագրած է հրամանը, իսկ Օպերկ ըսաւ թէ ինք համաձայն չէր Հրեաներուն դէմ ձեռք առնուած խստու – թեանց, մարդասիրական տեսակէտով :

....

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻ աշխատաւորները գոր – ծադուլ յայտարարեցին Նիսի մէջ:

ՏԽՐՈՒՆԻ

Հ. Բ. Ը. Մ. Եւրոպայի Կեդր. յանձ – նաժողովը խորին ցաւով կը ծանուցանէ մահը Միութեան փոխ նախագահ՝

ՏԻԳՐԱՆ ՏԻՐԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցած է Սեպտ. 17ին Նիւ Եորքի մէջ: Ողբացեալը մեծ յարգ կը վայելէր բոլոր շրջանակներուն մէջ :

ԱՄԷՆ ԲԱՆ ԿԱԽՈՒՄ ՈՒՆԻ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ

★

Եւրոպայի խորհրդակցական ժողովը լրացնելով իր աշխատանքը Սթրազպուրկի մէջ, բանաձեւ մը քուէարկեց որ կը թե– լադրէ Լոնտոնի խորհրդաժողովին արտօ– նել արեւմտեան Գերմանիոյ վերազինու – մը եւ զօրացնել Ատլանտեան կազմակեր – պութիւնը: Բանաձեւը, որ քուէարկուե – ցաւ 8ի դէմ 65 ձայնով եւ 13 ձեռնպա – հութեամբ, չի յիշեր Գերմանիոյ անդա – մակցութիւնը Ատլանտեան դաշինքին :

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստա – տեն թէ ամէն բան կախում ունի Պ. Մեն– տէս Ֆրանսի տրամադրութենէն : Այս կարծիքը ունին մանաւանդ Ամերի – կացիները, որոնք վերապահ են նաեւ Պրիւքսէլի դաշինքին հանդէպ: Ամերիկ – եան կառավարութեան տեսակէտով, ծանր հետեւանքներ պիտի ծագին, եթէ անվերջ ձգձգուին արեւմտեանԳերմանիոյ գերիշխանութեան վերահաստատումը եւ վերազինումը: Պ. Տըլլըս կ'ընդունի թէ անհրաժեշտ են երաշխիքներ՝ արգիլելու համար գերման զինապաշտութեան վերա– ծնութիւնը, բայց կը մերժէ որեւէ խտ – րութիւն հաստատել Գերմանիոյ հանդէպ, երաշխիքներ պահանջուած ատեն :

....

ԻՍԼԱՄ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ ընդհ. ժողովը նիստ գումարելով Գահիրէի մէջ, ցկեանս գերագոյն առաջնորդ ընտրեց Շէյխ Հա – սան էլ Հոտէյպին, որ թաքստոցի մը մէջ կը գտնուի: Այս որոշումը տրուեցաւ միա– ձայնութեամբ եւ իրեն հաղորդուեցաւ պաշտօնապէս, ինչ որ կը նշանակէ թէ պայքարը պիտի շարունակեն կառավա – րութեան դէմ: Առջի օր արիւնալի խռո – վութիւններ ծագեցան Գահիրէի մէջ, երբ ընկերակցութիւնը ժողով կը գումարէր : Բռունցքներ փոխանակուեցան եւ աթոռ– ներ նետուեցան իրարու դէմ:— Կառա – վարութիւնը հպատակութենէ զրկեց ըն – կերակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Ապտէլ Հաքիմ, ինչպէս եւ «Էլ Մըսրի» թերթին փախստական սեփականատէրը :

ՄԵՐ ՆՇԱՆԱԿԷՏԸ

Ճշդեցինք երէկ, թէ ազգապահպանման մեր պայքարին մէջ, յաջողութեան պայմաններէն մէկը՝ յարատեւութիւնն է մեր գործունէութեան, որեւէ գետնի վրայ: Պատասխանատուութեան ու գիտակցութեան վրայ ձգուած, անծրագիր գործունէութիւն մը դատապարտուած է ձախողանքի: Մեծագոյն զոհողութիւններն իսկ կրնան ապարդիւն, կամ չնչին արդիւնքի հասնիլ, եթէ պակսին մեզի յարատեւ ճիգը, հետեւողական ոգին եւ հաւատքը:

Պէտք հաւատանք մեր գործին, պէտք հաւատանք մեր գոյութեան ու գործին արդիւնաւորման, որպէսզի անպատուղ չանցնի մեր աշխատանքը եւ աշխատողները սրտանց փարին այն ազդակներուն, որոնք կոչուած են ուժ ու զօրութիւն տալու մեր պայքարին:

Պէտք վանենք յուսահատութեան թոյնը մեր մտքերէն, որպէսզի կրկնապատկուի մեր գործունէութեան թափը:

Մեր պայքարին յաջողութեան մէկ ուրիշ պայմանն է՝ ճշդումը մեր ձեռնարկներու նպատակին. ի՞նչ նշանակէտ կը հետապնդենք, ո՞ւր հասնելու համար ճամբայ ելած ենք կամ պէտք է ելլենք: Հայապահպանման յաջողութիւնը կապուած է հոգեբանական ու գործնական ազդակներու. անշօշափելի ու շօշափելի միջոցներու, որոնց պէտք դիմենք:

Այս միջոցներէն ,անշօշափելի այս ազդակներէն մէկը, գլխաւորը՝ ազգային ոգին է, որուն վրայ հաստատուած է ժողովուրդի մը գոյութիւնը: Սերունդ մը այնքան ապահով է, որքան վառ է իր մէջ ազգային ոգին. որքան տաք է անոր շունչը, որքան ամուր է անոր կապը իր ժողովուրդի պատմութեան ու ձգտումներուն հետ:

Հետեւաբար, մեր մեծագոյն ջանքը պէտք ըլլայ ազգային այդ ոգիին ներշնչումն ու մշակումը՝ նորահաս սերունդին մէջ: Բարդ է սակայն «ոգի» ըսուածը, զոր կարելի չէ շօշափել: Ոգին՝ հայրենիքի գաղափարն է, հայրենասիրութիւնը. ժողովուրդի մը պատմութենէն բխած հպարտութեան զգացումը, անոր մշակոյթէն ու ազգային արժէքներէն ծնող գիտակցութիւնը. վաղուան երազներուն ու ձգտումներուն գեղեցկութիւնը: Անոնց իրականացման համար մղուած պայքարին արդարութիւնը:

Այս ամէնը կարելի չէ դիւրութեամբ ձեռք բերել, ոչ ալ մանակի ջանքերով կարելի է նուաճել զանոնք: Յարատեւ, իմաստուն եւ բնական միջոցներու պէտք դիմենք, հետեւաբար, մշակելու համար ոգին, որովհետեւ ոգին կը մշակուի միայն, իսկ մշակման առաջին դաշտը՝ տունն է. հայ ընտանիքը: Մանկութեան ու պատանութեան շրջանին է որ ամէնէն աւելի կը մշակուի ոգին, մինչեւ որ հասնի գիտակցութեան շրջանը: Հետեւաբար, մեր պարտքը պէտք կատարենք նախ՝ մեր տուներէն ներս: Հայ ընտանիքը պէտք կատարէ իր պարտքը, հայ մեծցնելով իր զաւակները, ներշնչելով անոնց ազգային շունչ ու ոգի՝ կարելի բոլոր միջոցներով, — միջավայրով, բարքերով, հայրենասիրական զգացումով ու լեզուով:

Մանաւանդ լեզուով, զոր պէտք պահենք ամէն գնով, պէտք սորվեցնենք, սիրելի պէտք դարձնենք բոլորին, Հայոց պատմութեան հետ, որ մեր հայկականութեան, հոգեկան հայութեան հիմնաքարն է:

Կ'ընդգծենք կարեւորութիւնը լեզուին, որ ինքն իր մէջ ամբողջութիւն մըն է, համազգային արժէք մը, ազգային արժէքներու համադրութիւն մը, հետեւաբար հզօրագոյն վահանն ու պաշտպանը հայ ոգիին եւ հայութեան:

Թող չըսուի թէ լեզուն արտայայտութեան միջոց մըն է միայն, պարզ գործիք մը: Բառարանային բացատրութիւններէ վեր է ան. մարդաբանական տեսութիւններէն աւելի: Ինչ-ին ըլլալէ աւելի շունչ է ան. բառ ըլլալէ աւելի մտածում ու զգացում, պատմութիւն ու մշակոյթ, ոգի՝ երբ ժողովուրդի մը մասին կը խօսինք. ազգի մը հոգեկան կեանքին ու ստեղծագործ ուժերուն մասին կը մտածենք: Մեր ժողովուրդը մանաւանդ, որ եւ է ժողովուրդէ աւելի, իր պատմութեամբն ու ստեղծագործական զօրութեամբը մեր լեզուին մէջ է, անոր ամէն մէկ բառին խորը:

Ոչ բերդեր ունինք, ոչ բանակներ: Մեր Խորենացին մեր հազարամեայ պատմութեան ձայնն է, շունչն ու ոգին. հին հայութեան կոչը այսօրուան ու վաղուան հայութեան ուղղուած: Ահա թէ ինչու Խորենացիին ընթերցումը գիրք մը կարդալէն աւելի բան մըն է. կապ մըն է հզօր ,հայութեան կապող՝ դարերու մէջէն: Րաֆֆիի գործերը սերունդներ յեղափոխած են. Վարուժանի ու Սիամանթոյի ընթերցումը՝ հայ ոգին բարձրացուցած է եւ խորութեան տարած:

Այս համոզումով է որ կ'ընդգրկենք շարունակ լեզուին անհրաժեշտութիւնը: Մեր ազգային անառիկ բերդն է ան:

Այս պատճառով է որ մեր նպատակը պէտք ըլլայ լեզուն, հայերէնը սորվեցնել ոչ թէ «նամակ մը գրել»ու չափով, այլ գրականութիւն մը ըմբռնելու աստիճան: Հայ մտքով ու հոգիով տոգորուելու համար:

Նամակ մը գրելու չափով հայերէնը աղքատ է ու մերկ. առանց շունչի ու առանց ոգիի, իսկ քանի մը խօսք ըսելու, «գրել ու կարդալ» սորվելու համար միայն պէտք չարժէր այնքան սիրտ հատցնել:

Մեր պարտութիւնը այս հասկացողութեան մէջ է. նպատակի այս ճղճիմութեան մէջ:

Հայերէնը պէտք սորվինք ու պէտք սորվեցնենք բարձրագոյն նպատակի մը հասնելու համար — հայութիւնը պահելու համար: Իսկ հայութիւնը պահելու համար մեզի հետ պէտք ունենանք հայերէնը՝ իր բոլոր կարելիութիւններով:

Օտար լեզուն ու գիտութիւնը, անշուշտ, կրնան նպաստել մեր ազգային պայքարին, բայց չեն կրնար փրկել մեր ժողովուրդը:

Այս յստակ նպատակով պէտք անցնինք գործի, համապատասխան զոհողութիւններով, եթէ կ'ուզենք դեր մը կատարել մեր ազգապահպանման պայքարին մէջ: Ամուր կռուան մը ունենալ մեր ոտքերուն տակ:

Տարակուսողնե՞ր կան, անշուշտ: Ըկա՞ն տարակուսողներ մեր ազգային գոյութեան մասին:

Բայց կան նաեւ հաւատացողներ: Կան, ունինք զանգուածներ, որոնք կը պահեն իրենց շունչն ու ոգին եւ, հետեւաբար, հայութիւնը, հակառակ յուետես մարդաբէութիւններու: Կասկած չկայ, որ պէտք շարունակուի պայքարը մակընթացութեան ու տեղատուութեան պահերով, յաջողութիւններով ու ձախողութիւններով: Այդպէս ընթացած է Հայոց պատմութիւնը: Պէտք շարունակուի Հայոց պատմութիւնը, սակայն իր հարազատ բարբառով:

Կ'ուզե՞նք պահել հայութիւնը. պահենք նախ իր լեզուն, ընդհանրական դարձնելով հայերէնի պաշտամունքը, որ մեր կամքին ենթակայ է:

Ազգ մը, որ ապրելու կամքն ունի, չի կրնար պարտուիլ իր լեզուական պայքարին մէջ:

(Խմբագրական ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ)

Կ'ԸՍԵՆ ԹԷ...

(ԱԽԱՆԴՈՒԹԻՒՆ)

Հետեւողութեամբ՝ Յովհ. Շիրազի

Կ'ըսեն թէ մեզմէ շատ դարեր առաջ, հայր մայր մ'է ապրեր իբրեւ մայխի բուրմունք ու ճաճանչ: Անոր սիրտը վէս՝ խորհուրդ լուսապէս, եւ հոգին անոր՝ երկինք մը ինչպէս:

Անոր բարութեան հետ մրցող չը կար, նոյնիսկ ծխածան՝ զոր Աստուած երկնեց իր արարչութեան իբրեւ յաղթ կամար, որպէս վերջաբան իր մեծ երկունքին եւ նախերգ որպէս՝ իր հըզօր ուժին:

Ճակատն պայծառ էր, դա՜շտ մը լուսավառ, մազերը երկար՝ արտեր հողմավար, որոնցմէ կարծես դաշտի սուրբ ոգին, կ'անցնի ցընծագին, քաղցրօրէն կ'օրհնէ մայրութիւնն ու կին:

Յօնքերու աղեղ՝ սիրոյ յորդ հեղեղ, աչքին մէջ կ'աճին երազներ բոցեղ, գիտես թէ արեւ անկէ կը ծագի եւ դուրս կը հոսի տարափը լոյսի, հրեշտակներ կ'ելլեն կատարն երկինքին՝ օրհնելու համար փառերգն հայ տունին:

Այս կինը ունէր մէկ հատիկ որդի, հարազատ ու սուրբ՝ երկունք արդանդի, աճեցաւ, մեծցաւ մօրը շուքին տակ, մօրը շունչ ծծեց հարազատ ու տաք:

Հայրը մեռած էր, խեղճ տղան որբ էր, բայց մօր գուրգուրանքն՝ պակասն կը լեցնէր: Հօր մահը ցաւ է, սիրտը կը տանջէ, թէ հինգ օր ցուրտ է ,մէկ օր ալ տաք է, բայց թէ մայրն մեռնի՝ որդին մեռած է, ալ հը կայ արեւ ու հը կայ ժըպիտ, ուր որ ալ նայիս՝ դէմդ պէտք գըտնես կեանքի ցուրտ քանդակ, դագիր ու կոպիտ:

Մայրը եւ որդին ապրեցան մէկտեղ, իրենց օթեւան՝ հայ տունը անմեղ: Հայրենի տուն էր, հայր ու մայր դարձաւ, արծիւի նըման թեւերը բացաւ եւ մայր ու որդին՝ թեւին տակ առաւ, պաշտպանեց զանոնք, մոռցան հօրը ցաւ:

Այսպէս ապրեցան, գոհ էին կեանքէն, արեւ ծոր կուտար իրենց երդիքէն, թոնիրն կը մըխար, մուխն՝ երկինք կ'ելլէր, օրհնութիւն կ'ըլլար, իրենց տուն կ'իջնէր...:

★

Կ'ըսեն թէ երբոր տղան աճեցաւ ու հասակ նետեց, տաս տարու եղաւ, մեր խեղճ երկրին մէջ փոթորիկ ինկաւ, ցաւ ցաւին վրայ դէզ դէզ բարդւեցաւ, արիւնը ելաւ կատարը երկնի, խեղդեց ամէն ինչ, մարդ ու կենդանի:

Թաթա՛րը եկաւ թափովն մարախի, թաթարը եկաւ նըման սեւ ամպի, բռնեց դաշտ ու ձոր, ծածկեց ամէն բան, չը թողուց հովիտ, ոչ ալ անդաստան, այրեց գիւղ, քաղաք — դարերու վաստակ —, ամէն տեղ փըռեց մեռելու դիակ: Խեղճ մայրը վախէն, գըրկեց իր տղան, ելաւ կատարը ձիւնապատ լերան ...:

Շուներու վոհմա՜կ, անյա՜գ բորենի, թաթարներ հասան հետքէն արիւնի, տեսան որ կինը նըման արեւի՝ լոյս կուտայ, կ'այրի, այտերը կարմիր՝ գոյնով կեռասի: Թաթարներ զինով, թաթարներ խըռով, տեսան իրենց քով՝ հաճոյքի նոր ծով..., կատղեցան կիրքէն, սուրեր քաշեցին, յանձնուէ ըսին, եթէ ոչ՝ ով կին, ժամըդ հասած է, վայրկեանն է վերջին:

Հայ կինը յամառ՝ դարձաւ մարմար քար, պողպատեց ինքզինք՝ պայքարի համար, պարըսպեց պատիւն՝ գերթ բերդ անառիկ, անոր մէջ մըտաւ որպէս քաջ մարտիկ...: Ցանկարծ բարձրացաւ անտառի խորէն, շունի մը ոռնոց, աճարեկու՝ մահէն: Ի՞նչ խորհուրդ ունի ոռնոցը շունի վըտանգի ժամուն, երբ արիւնդ անզամ վախէն կը սառի...:

Հըմո՛ւց խօսք է թէ՝ շունի ոռնոցը այսպիսի պահուն, բարի նըշան է, կը բերէ բերկրանք եւ ազատութիւն:

Թաթարներ կատղած, սա փըրփուր դարձած, մայրիկին գիրկէն տաք ու սըրբամած՝ խըլեցին տղան, տասը տարեկան, փայտեր կտրեցին, խարոյկ շինեցին, երբ բոցն բարձրացաւ երկինքի կա—

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

Տիկին Զօհրապ դիմում կատարած է նաեւ Շէյխ իւլ Իսլամին, (Խայրի ?), գերմանական դեսպանին, բայց առաւելապէս Խալիլ պէյի:

Մեր տեղեկութեանց համաձայն, դիմած է նաեւ էնվէր փաշայի, որ մերժած է ընդունիլ: Շէյխ իւլ Իսլամը յուզուելով ըսած է թէ կը ցաւի, բայց չի կրնար որ եւ է բան ընել: Իսկ ներքին գործերու նախարարին խորհրդականը (միւսթէշար) նախ պատասխանած է, ամենայն կոպտութեամբ.— Ես Զօհրապի չոպա՞նն եմ: Մէկ օր վերջը, մահուան լուրը կը հաղորդէր Տիկին Զօհրապի, հեռաձայնով, ինչպէս կը պատմէ իրազեկ մը որուն լրացուցիչ տեղեկութիւնները պէտք հրատարակենք առանձին:

★

Ա. Անտոնեան կ'ենթադրէ թէ Զօհրապ եւ Վարդգէս 25 օր մնացին Հալէպ, մեկնեցան Յուլիս 23ին կամ 25ին:

Հալէպէն մեկնելէ վերջ առանց լուրի մնացած ըլլալով, Տիկին Զօհրապ կը հեռագրէ կուսակալ Պէքիր Սամի պէյի եւ կը ստանայ հետեւեալ պատասխանը.

— «Երէկ Տիարպէքիր գացին: Ձեր վերջին հեռագիրը Ուրֆա իրեն ղրկեցի»:

Լուրի պակասը կը հարկադրէ հեռագրով հարցնել Տիարպէքիրի կուսակալ Տոքթ. Րէշիտ պէյի, որ սա պատասխանը կուտայ.

— «Հոս չեկան, Ուրֆա հարցուցէք»:

Այս այն Րէշիտ պէյն է որ Տիարպէքիրի Հայերը ջարդելէ ետք, վախնալով որ պիտի պատժուի, անձնասպան եղաւ զինադադարի ընթացքին:

Ամէնէն առաջ Ուրֆա հասած էին Ակնունի, Խաժակ, Զարդարեան, Ս. Մինասեան, Տոքթ. Տաղաւարեան, Ճանկիւլեան եւ ... (Ծանօթ.— Անտոնեան բաց է ձգած անունը. եթէ չեմ սխալիր պէտք ըլլայ Սարգիս Բարսեղեան – Շամիլ):

Անոնց ճամբայ հանուելէն երկու օր ետք միայն Զօհրապ եւ Վարդգէս Ուրֆա փոխադրուեցան: Շողեկառքով՝ մինչեւ Թէլ Ապիատի կայարանը (Արապ Փունար ?) գացած եւ անկէ փոխադրուած էին Ուրֆա, ինչպէս կը վկայէ Տիկին Եղիսաբէթ Եօթնեղբայրեան

Այս տիկնոջ պատմութեան համաձայն, կ'իջնեն Մահմուտ Նէտիմի պանդոկը եւ իրիկունը Նետիմ զանոնք ընթրիքի կը հրաւիրէ քաղաքին հազարապետին հետ:

Ա. Անտոնեան առանձին թուղթի մը վրայ նշանակած է այս պարագան, բայց զանց առած է իր խմբագրած պատմութեան մէջ, անշուշտ կասկածելի համարելով:

ԻՆՉՊԷՍ ՈՉՆՉԱՑՈՒՑԻՆ ԵՐԿՈՒ ՋՈՀԵՐԸ

Անտոնեանն է որ կը շարունակէ պատմութիւնը, հետեւեալ ծանօթագրութեամբ.— «Նօթեր Զօհրապի եւ Վարդգէսի սպանութեան մասին: Կառապան Գյօ Մուհամմէտի որդի Միւսլիմի վկայութիւնը: Ուրիշ տեղեկութիւններ սպանութեան պարագաներու մասին.—

Երկու օր կը մնան Միլլէթ Օթէլը, եւ այդ երկու օրերու ընթացքին ոչ Մահմուտ Նէտիմ պէյ եւ ոչ ալ ուրիշ ոեւէ պաշտօնական անձնաւորութիւն իրենց կ'այցելէ: Երկուքն ալ կը մնան արգելափակուած, — միշտ նոյն զինուորական հսկողութիւնը պանդոկին շուրջբոլորը, եւ դրան առաջքն ալ միշտ երկու ժանտարմաներ, սուինները իրենց հրացաններուն ագուցած:

Դուրսէն տեսնողները կ'ըլլան մէկն ու միւսը՝ հրապարակին վրայ նայող պատուհանի մը առաջքը, բայց շատ հազուադէպ:

Երկրորդ օրուան գիշերը, առտուան դէմ ժամը 10ին, կառավարական պաշտօնեայ մը կուգայ պանդոկ եւ ընդոստ կ'արթնցնէ զանոնք: Քունի աչքերնուն մէջ՝ կ'ելլեն, կը հարցնեն թէ ի՞նչ կայ: Պաշտօնեան կ'ըսէ թէ կառքերը եկած են արդէն եւ թէ անմիջապէս պէտք է պատրաստուին մեկնելու: Զօհրապ կ'առարկէ թէ երկուքն ալ տկար են ու քնատ, եւ թէ կը նախընտրեն լուսնալէն ետք մեկնիլ: Շատ հաւանականաբար այդ գիշերային ճամբորդութիւնը բարեգուշակ բան մը չի թուիր իրենց: Պաշտօնեան սակայն կը յայտնէ թէ իր ձեռքը բան մը չկայ եւ թէ պէտք է մեկնին անմիջապէս:

Այն ատեն Զօհրապ ժամանակ կը խնդրէ միւթէսարրըֆին ու Մահմուտ Նէտիմ պէյին միջամտութեան դիմելու, որուն վրայ պաշտօնեան կը տեղեկացնէ թէ Տիարպէքիրէն նոր հրաման եկած է որ անմիջապէս ճամբայ հանուին, եւ թէ միւթէսարրըֆը անձամբ զինքը ղրկած է որպէսզի հրամանը իրենց հաղորդէ:

Ճարահատ՝ կը սկսին հագուիլ: Պաշտօնեան ոչ իսկ լուացուելու միջոց կուտայ իրենց, «արդէն շատ ժամանակ անցուցինք» ըսելով: Հապճեպով կը հաւաքեն իրենց գոյքերը, շատ բան մոռցամամբ, կամ իրենց յուզման հետեւանքով, տեղին անդին թողլով:

Երբոր վերջապէս կը պատրաստուին, տակաւին վար չիջած, պաշտօնեան կը կեցնէ զիրենք եւ կը խնդրէ որ իրենց վրայ գտնուող դրամն ու արժէքաւոր իրերը իրեն տան:

(Շար.)

ՌՈՊԷՆՍՈՆ ՔՐՈՒԶՕ ԵՒ ... ԿԱՐԼ ՄԱՐՔՍ

●

Մանկութեանս ամէնէն հմայիչ հերոսներէն մին էր Ռոպէնսոն Քրուզօն: Հասունցած տարիքիս վերջերս թէ տարիներ ետքն ալ կը մնար ան իր պատուանդանին վրայ, միշտ հերոս մը՝ ինծի համար: Այդ պատճառով է, հաւանաբար, որ երբ չարժանկարի ցուցատախտակին վրայ տեսայ խոշոր գիրերով «Ռոպէնսոն Քրուզօ»ն, անդիմադրելի փափաքէ մը մղուած ներս մտայ, թէեւ երկար ատենէ ի վեր տեսակ մը հակակրութիւն կը զգայի, չարժանկարի հանդէպ, եւ երբեք սինեմա չէի երթար:

Քանիցս կարդացած էի գիրքը, ժապաւէնն ալ տեսած՝ տարիներ առաջ: Այս մէկը զունաւոր է: Շատ գեղեցիկ տեսարաններ, բնական բեմադրութիւն, բաւական յաջող խաղացում մը, թէեւ եղած սղումները քիչ մը ջղայնութիւն կը պատճառեն: Պիտի չուզէի որ ամբողջ մասեր յապաւէին, յանուն առեւտրական հաշիւներու: Ցամենայն դէպս խանդավառութեամբ հետեւեցայ, եւ խանդավառ ալ դուրս ելայ, խնալու համար գրքին ամբողջութեան վերյիշման անուշ երազանքին մէջ:

Բայց տարբեր էր: Տարբեր մանկութեանս Ռոպէնսոնը, եւ տարբեր՝ ներկայի հերոսը: Ինծի հետ, եւ իմ մէջս, մեծցած է ան ալ: Նախկին միայն արկածներ ունեցող անձը չէ այլեւս: Այն հերոսն է որ նոյնիսկ մինակութեան մէջ, կրցած է չինել ու ստեղծել, ստուռ մը ընելով խեղճ վիճակէն բարուք վիճակի մը: Մէկ խօսքով մարդ անհատը՝ իր ձեռներէցութեամբ:

Ամէնուս ծանօթ է գիրքը. արկածախնդրական հրաշալի վէպ մը, այն յաջողագոյն գործերէն զոր մարդկային երեւակայութիւնը կրցած է յղանալ, միացնելով անոր փիլիսոփայական որոշ հակումներ, ինչպէս նաեւ դաստիարակչական միտումներ:

Ուրեմն կրնանք նկատել Ռոպէնսոնը իբրեւ խորհրդանիշը անհատին մէջ կուտակուած ստեղծագործ առաքինութեանց, որոնց ծաղկումով մարդը պիտի հասնի իր լինելութեան: Եւ այս՝ առանց հաւաքականութեան մը բացարձակ անհրաժեշտութեան, մանաւանդ՝ առանց հաւաքականութեան բռնակալ թաթին ճնշման: Այսպէս առնելով, Ռոպէնսոն կուռքը կարելի է նկատել չիտակ հակադրուած անհատապաշտութեան, որ յանուն մարդկային յեղաշրջումին եւ մարդուն յառաջդիմութեան, կը ջատագովէ անհատին ներքին առաքինութեանց ազատ ուռճացումը:

Գոնէ այսպէս կը տեսնէի ներկայի հերոս – Ռոպէնսոնս, մինչեւ քանի մը օր առաջ... Մինչեւ որ կարդացի «Լէ Լէթր Ֆրանսէզ»ի մէկ գրախօսականը...

Կ'երեւայ սխալած եմ: Ինծի հետ համամիտ եղողներն ալ սխալած են:

Իմացէ՛ք: Ռոպէնսոն այլեւս ոչ մէկ կապ ունի խոէալ անհատապաշտութեան հետ: Ան յառաջդիմասէր քննադատ Տիկին Ժողէթ Տէքսի կողմէ ձերբակալուած եւ համայնավար չարքերուն մէջ կոխուած է իբրեւ «համայնավար նախահայր՝ որ կը սնուցանէր Կարլ Մարքսի «Կապիտալ»ը գործին միտքն ու ձգտումները»:

Անկեղծօրէն խօսելով, այս մեծ յայտնութիւնը գլխ ափ ի բերան ձգեց: Կը նըմանի պնդելու թէ Մուհամմէտ Քրիստոնէութեան հայրը եղած է: Ինչպէ՞ս ալ կը գտնեն... Անհատապաշտութիւնը վեր հանող երկ մը տանիլ լծել գաղափարական մը, որ մարդուն յառաջդիմութեան միակ միջոցը կը գտնէ հաւաքականութեան մէջ... Անոր ծոցին մէջ, անոր շըներհիւ եւ մանաւանդ՝ անոր բռունցքին տակ:

Բայց համայնավար քարոզութեան համար, ամէն ինչ կարելի է: Ամէն անհեթեթութիւն կրնայ «դիալեկտիկայ»ով փաստուիլ եւ պատճառաբանուիլ: Կը բաւէ որ օգտակար նկատուի: Եւ ահա Ռառպէնսոն մը կ'որդեգրուի, հակառակ ընկերութենէն բոլորովին հեռու իր ցոյց տուած զուտ անհատական բարոյականին, որ կրնայ նսեմացնել համայնավարութեան հաւաքական բարոյականը: Բնականաբար... որովհետեւ անուրանալի են այդ երկին դաստիարակիչ յատկութիւնները, իբրեւ խորապէս մարդկային յղացում, նոյնիսկ համայնավար մարդուն համար: Հակառակ գաղափարականէ՞ մը կը ներշնչուի Դանիէլ Տը Ֆոյի գլուխ գործոցը... Ի՛նչ փոյթ: Կան Տիկ. Ժոզէթներ, որ կը «հաշտեցնեն» հակասութիւնները երբ նպատակայարմար չի համարուիր այդ կարգի օգտակար երկեր անցընել համայնավարութեան բանադրած գրքերու ցանկին մէջ:

Եւ Տիկին Տէքս, յառաջդիմական քննադատ, մէկդի դնելով Դանիէլ տը Ֆօն, անոր բուն միտքերը, իրար կ'անցընէ Կարլ Մարքսն ու տնտեսա – քաղաքական տարազները, Լենինն ու նիւթապաշտ դիալեկտիկան, եւ կը ճգնի դուրս գալ արտառոց անելէն, «հիմնաւորել» իր անհեթեթ հաստատումները: Իր հրաշակերտ վերլուծումէն մէջբերումներ կատարելէ առաջ, կը հարցնեմ թէ անհրաժե՞շտ է այդ բոլորը իրար խառնել: Գրական քննադատ մը չի՞ կրնար կուսակցական ճգճիմ նըկատումներէն անդին անցնելով խուսափիլ չինծուէն, եւ գոհանալ մէկ հաստատումով: Թէ գործը՝ այս պարզագոյն «Ռոպէնսոնը», շատ գեղեցիկ ստեղծագործութիւն մըն է: Եւ ա՛յդ ցոյց տալ: Կը թուի թէ անկարելի է այս բանը համայնավար քննադատին համար, վարագոյրին որ կողմն ալ ապրի:

Ու բսել թէ կղզիին մենակեացը, իր յամայի մորթէ գտակով, իր տերեւներէ չինուած հովանոցով, երկար մօրուքովն ու թութակովը, շատ հեռու է յառաջդիմական տեսիլք մը կարենալ սնուցանելէ: Թերեւս միայն թութակը յաջողութիւն մը ունենար, եթէ անչուշտ անցած ըլլար Մոսկուայէն:

Բայց Տիկին Ժոզէթ, համայնավար համազգեստին մէջ կը տեսնէ խեղճ Ռոպէնսոնը: Իր գաղափարները այնքան ալ նշանակութիւն պիտի չունենային այստեղ, եթէ դանազան եւ այլազան պատճառներով, ուրիշներ ալ նոյն փողը չհնչեցնէին իբրեւ միջազգային «ազգին» գործօն բայց անպաշտօն քաղաքացիները: Մեր մէջ ալ ունինք նմոյշներ:

Ահեն է ուրեմն, որ խօսքը տանք Տիկին Ժոզէթին: Բա՛ն կարելի՞ է հասկնալ իր «գրախօսականին» հետեւեալ հաստատումներէն, որոնք կրնային գրուիլ ռեւէ յառաջդիմասէր քննադատի կողմէ:

— «Ռոպէնսոն բնութեան հետ իր յարաբերութիւններով, հարազատօրէն կը պատկերացնէ Կարլ Մարքսի այն փաստարկութիւնը, թէ ընկերութեան արտադրիչ ուժերը կազմուած են ընկերային եւ թախուսի դասակարգներէն, եւ կը պայմանաւորեն պատմութեան յեղաշրջումը»:

Բայց ձգենք խնդրին այդ երեսը: Ի՞նչ կապ կայ Ռոպէնսոնի մը եւ այս խորունկ ճշմարտութիւններուն միջեւ... Ծիծաղելի չե՞ն այս թխածոյ տեսութիւնները բռնադրուելու համար մարդկութեան սիրուն դիւքերէն դարձած երեւակայական մենակեաց մը, անոր հէքեաթը շահագործելու նպատակով:

Բաւական ատեն հաստատում մըն ալ ես ընեմ: Լա՛ւ, ընդունինք պահ մը թէ Ռոպէնսոն առանց գիտնալու կապալի մարքսեան մըն էր: Բայց երբ 28 տարի անապատ կղզիի մը վրայ ապրեցաւ, ինչպէ՞ս կրցաւ մղել դասակարգային կռիւը: Կամ, երբ միս մինակ էր, ինչպէ՞ս յաջողեցաւ արդիւնաբերութեան միջոցներու հաւաքականացման ձեռնարկել... Քիչ մը ընկեր «Փանջունի»ի Ծապլարը յիշել չի՞ տար համայնավար ակնոցով դիտուած Ռոպէնսոնի հեռաւոր կղզին...

Այս դիւրին հաստատումներէն դուրս, կը ծագին սակայն կարգ մը հարցեր որ կը լըջացնեն խնդիրը:

Զարմանալի չէ՞... Վարդապետութիւն մը որ կը յաւակնի ըլլալ գիտական, որ կը յենու իբր թէ պատմական իրատեսութեան վրայ, որ կը քննէ կացութիւնը նիւթապաշտական դիալեկտիկայով, որ կը յայտարարէ թէ կը ներշնչուի միայն առարկայական քննարկնարկի դասերէն, կ'ելլէ եւ կը գիջանի Ռոպէնսոնի նման երեւակայական էակի մը դիմել, այն ալ էապէս հակահամայնավար, իր փաստարկութիւններուն նոր ուժ հասցնելու համար... Սպառա՞ծ են արդէն գաղափարական տուեալները... Ի՞նչ լաւ պիտի ըլլար եթէ գոհանային դամբարաններ չինելով իրենց այս կամ այն դէմքին համար, սրբացնէին անարգել իրենց մէկ ուրիշ շատ «շօշափելի» յեղափոխական անձնաւորութիւնը, բայց իրենց պարզութեան մէջ ձգէին, չարատաւորէին մարդկութեան հնամեայ հերոսներն ու դիւքերը, ըլլան պատմական թէ առասպելական, գրական թէ դիւցազներգական: Մարդկային յեղաշրջումը իր դարերու ընթացքին ըրած ոստումներուն մէջ, շատ բան կը պարտի անոնց: Պատահած է որ այս կամ այն, աջը թէ ձախը, փորձէ շահագործել զանոնք: Բայց միշտ ձախողած են, նոյնիսկ եթէ տեղացուցած են երեւութապէս հմայիչ եւ տրամաբանական նմանութիւններ: Մարդկային խորհրդանշները, մնացած են միշտ իրենց համամարդկային բարձրութեան վրայ:

Բայց այս մէկը... իսկապէս անհաւատալի է: Չէի կրնար ենթադրել թէ օրին մէկը կարմրուկ պատմուճան մը կրնային հագցնել Ռոպէնսոն ճգնաւորին, ինչպէս վսեմօրէ՛ն կը փորձէ Տիկին Ժոզէթ Տէքս, փաստելու համար թէ կարելի է համայնավար մը ըլլալով հանդերձ, սիրել հաւաքականութեան լուսանցքին մէջ ապրած ստեղծագործ անհատ մը:

Եւ թերեւս ալ Տիկին Ժոզէթ իրաւունք ունի: Ինչպէ՛ս չսիրել այդ մենակեացը... Մանաւանդ երբ համայնավար դրախտմրջնանոցին մէջ է մարդ: Մասնաւորաբար հոն չէ՞ որ քաղաքացին պիտի ուզէ ապաստանարան մը գտնել, անձնատուր՝ անապատ կղզիի մը երազանքին...

Ա. Վ. – ԱԶԱՏ

մար, տղան մէջ դըրին այրելու համար:

Մխին ու արեան հոտը վեր ելաւ, ապա՝ քիչ առ քիչ երկիրը իջաւ, երկիրն խանձեցաւ, ծընաւ ցաւ ու մահ, թաթարներ մեռան իրարու վըրայ...: Օ՛, ողջո՛յն քեզի, ո՛վ արդարութիւն, եւ ո՞վ է Աստուած, թէ ոչ՝ միայն դուն:

Թաթարներն՝ անոնք, որ ողջ մընացին, գըլըջացին, լացին, մեղայի եկան առջեւը կընկան, անմեղ մանուկ մը այրեր էին որ՝ յաղթեն բարի մօր, սակայն անոր՝ յանձընուի իրենց կիրքին թունաւոր:

— Մեղ ներէ — ըսին — ով մայր սըրբութիւն, մենք՝ սըխալեցանք, ըրինք չարութիւն, ըսէ, ի՞նչ տանք քեզ, ոսկի՞, թէ բեհեզ, ըսէ, ի՞նչ կ'ուզես, միայն փրկէ մեզ...:

— Գիտցէք որ մայր եմ, ես՝ տըղաս կ'ուզեմ:

— Բայց՝ վըկայ երկինք, տըղադ վառեցինք:

— Տըղա՞ս վառեցիք, ա՛լ ի՛նչպէս ապրիմ, ան էր իմ ճըրագ, ան էր իմ հոգին.. Գացէք, ինծ բերէք իր արդար աճիւն, որ գայն համբուրեմ իբրեւ սրբութիւն:

Թաթարներ գացին, մոխիր խառնեցին, տըղուն աճիւնը մոխրէն զատեցին, բերին յարգանքով մօր առջեւ դըրին...:

Մայրը չօշափեց աճիւնն իր տըղուն,
Սիրտը լեցուեցաւ կըսկիծով անհուն,
Ցուզուեցաւ, լացաւ, արցունքն աճիւնին երբ որ խառնուեցաւ, տըղան, — ո՞վ հըրաշք — յարութիւն առաւ, մօր հետ գըրկուեցաւ...:

ՍՕՍ-ՎԱՆԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԵՏՔԸ...

●

Լուզվիգ կը թօթուէ գլուխը եւ յանկարծ խիստ զունատ կը դառնայ: Ես կը նստիմ քովը:

— Ուրա՞խ ես, — կը հարցնեմ, — որ շուտով պիտի տեսնես քարերու հաւաքածոդ:

Ան կ'ելլէ ու կը հեռանայ: Ես չեմ հասկընար զինքը: Քիչ ետքը դուրս կուգամ բակը ու կը տեսնեմ որ մինակ կեցած է հոն: Այլեւս բան մը չեմ հարցներ: Երկուքս ալ լուռ կը վերադառնանք:

Դրան մէջ կը հանդիպինք Լեդերհոզէին, որ նոյն պահուն կուզէր անհետանալ հաստ աղջկան հետ: Իսպ չարախնդօրէն կը ժպտի:

— Լաւ մը պիտի զարմանայ մեր տղան, — կ'ըսէ:

— Ոչ, աղջիկը, — կ'ուղղէ Վիլլի. — Արթուրը պֆենիգ(*) մը իսկ չի հաներ գրպանէն, առոր կրնաս վստահ ըլլիլ:

Գինին կը հոսի սեղանն ի վար, լամպարը կը մխայ, աղջիկներու շրջազգեստները կը ծածանին: Ջերմ յոգնածութիւն մը կը հեւայ ճակատիս ետեւ. բոլոր առարկաները կակուղ կողեր ունին, ինչպէս երբեմն լոյսի գունդերը մշուշի մէջ. շատ բան արդէն հեռու է, գրեթէ մոռցուած.. Պատերազմ, խրամներ, «ձագար»ներ... տարիները այս մեղմ թաւալումին մէջ անիրական դարձած՝ անցած են իբրեւ երազ... Դանդաղօրէն գլուխս սեղանին կը հակի. Թմբիրի մէջ տակաւին կը զգամ տարտամ կերպով ճնշում մը սրտիս վըրայ ու մէկդի կը հրեմ կարծր իր մը — Վեսլինգի ժամացոյցը... ապա գիշերը կը սուրայ, փափուկ ու հրաշալի, որպէս ճեպընթաց մը դէպի հայրենիք: Շուտով տունը կը լինինք:

Գ.

Վերջին անգամ շարուած ենք զօրանոցի բակին մէջ: Մեր գունդը կը լուծուի: Մեր վաշտին պատկանողներէն ոմանք հոս շըրջակաները կը բնակին. մնացածները իրենք պէտք է միջոց գտնեն ճամբանին շարունակելու: Երկաթուղային հաղորդակցութիւնը այնքան անկանոն է, որ այլեւս կարելի չէ մեզ ամէնքս միասին փոխադրել: Այսպէսով, ստիպուած ենք իրարմէ բաժնուիլ:

Լայն, անհրապոյր բակը չափազանց մեծ է մեզի համար: Նոյեմբերեան գորշ հով մը կը փչէ, որ անջատում ու մահացում կը բուրէ: Մենք կեցած ենք ճաշարանի եւ պահականոցի միջեւ. աւելի մեծ տեղ մեզի պէտք չէ: Մեր շուրջը գտնուող ընդարձակ, պարապ տարածութիւնը անմխիթար յիշողութիւններ կ'արթնցնէ: Հոն անտեսանելիօրէն կանգնած են մեռելներու բազմաթիւ շարքերը:

Հէէլ կ'անցնի վաշտի առջեւէն: Ու անոր հետ յուելեայն կ'անցնի ուրուական թափօրը իր նախորդներուն: Ամէնէն մօտը Բերտինկն է, արիւնաթաթաւ վիզով, փրցուած կզակով ու թախծոտ աչքերով. մէկուկէս տարի վաշտապետ էր. նախկին ուսուցիչ, ամուսնացած, չորս զաւակ... Անոր մօտ՝ սեւ –կանաչ դէմքով Մեօլլեր, տասնեւինն տարեկան, վաշտապետ դառնալէ երեք օր ետքը գազէ թունաւորուած... Ապա Ռեդեկեր անտառապետ, երկուշաբթի վերջը ռումբէ մը գետնին փակցուած... Ապա, արդէն տժգունած ու հեռաւոր, Բիւտներ, գլխապետ, գրոհի պահուն գնդացիրի գնդակ մը սրտին բըռնացած... Ու առանց ետեւ, ստուերներու պէս, այնքան հեռու՝ որ գրեթէ անունները մոռցուած՝ միւսները — եօթը վաշտապետ երկու տարուան մէջ: Եւ աւելի քան հինգ հարիւր զինուոր: Երեսուներկու հոգի կեցած է զօրանոցի բակին մէջ...

★

Հէէլ կը փորձէ հրաժեշտի առիթով քանի մը խօսք ըսել. բայց բան դուրս չի գար, ու ան կը լռէ: Աշխարհի խօսքերէն ոչ մէկը կրնար յարմարիլ այս մենաւոր, պարապ զօրանոցային բակին, ուր ողջ մնացածներու ցանցառ շարքերը, լուռ կանգնած, կը դողան իրենց վերարկուներու մէջ ու կը մտածեն իրենց ընկերներու մասին:

Հէէլ մէկէն միւսին կ'անցնի եւ ամէնքին ալ ձեռք կուտայ: Երբ կը մօտենայ Մաքս Վայլին, կ'ըսէ սեղմած շրթներով.

— Հիմա ձեր ժամանակն է որ կը սկսի, Վայլ...

— Ան նուազ արիւնալի կը լինի, — կը պատասխանէ Վայլ հանդարտ:

— Եւ նուազ հերոսական, — կը յարէ Հէէլ:

— Ատիկա կարեւորագոյնը չէ կեանքի մէջ:

— Սակայն լաւագոյնը... Կա՞յ որեւէ ուրիշ տան:

Վայլ պահ մը կը լռէ. ապա կ'ըսէ.

— Այո. բան մը, այսօր դէշ կը հնչէ. բարութիւն եւ սէր: Հոն ալ հերոսութիւն կայ, պարոն տեղակալ:

— Ոչ, — կ'առարկէ Հէէլ, ու իր ճակատը կը ցնցուի, — մարտիրոսութիւն միայն, այդ բոլորովին տարբեր բան է: Հերոսութիւնը կը սկսի հոն, ուր կը դադրի բանականութիւնը, այսինքն՝ երբ մարդ կ'արհամարհէ կեանքը:

(Շար.)

Է. ՄԱՌԻԱ ՌԵՄԱՐՔ

(*) Գերմանական մարկի հարիւրերորդ մասը. հաւասար է կէս միլիեմի:

Հրաւիրուած ինը պետութեանց արտաքին նախարարները օրական մէկ նիստէն աւելի պիտի չգումարեն, որպէսզի մասնագէտները ժամանակ ունենան քննելու դրուած առաջարկները: Սեղանի վրայ երեք յուշագիրներ կան Գերմանիոյ վերադինման մասին, — գերմանական, ֆրանսական եւ անգլիական: Նիստը պիտի բանայ Պ. Իտըն, իբրեւ ներկայացուցիչը հրաւիրող կառավարութեան: Յետոյ կարգով պիտի նախագահեն մասնակցող պետութեանց ներկայացուցիչները:

× Արեւմտեան Գերմանիոյ ընկերվարական կուսակցութեան առաջնորդը ուժգնօրէն քննադատեց վարչապետը, որ մերժած էր վիճաբանութիւն մը կատարել Իններու խորհրդաժողովէն առաջ: Իրեն համար ամէնէն առիպողական խնդիրն է Գերմանիոյ երկու մասերուն միացումը: Ինք միշտ կը նախընտրէ միացեալ եւ չէզոք Գերմանիա մը, հաւաքական ապահովութեան ցանցի մը մէջ, որբացմնայ ամէնուն առջեւ, համապատասխանէ Ազգաժողովին սկզբունքներուն եւ երաշխաւորուի Խ. Միութեան եւ Մ. Նահանգներուն կողմէ: Ահաւասիկ իր առաջարկները. — 1. Բանակցիլ Խ. Միութեան հետ, հաւաքական ապահովութեան մասին եւ քննել Գերմանիոյ ազատ ընտրութեանց խնդիրը. — 2. Կարելի եղածին չափ շուտ համաձայնութիւն մը կնքել Եւրոպայի մէջ, յանձնառութեան տակ դնելով Մեծն Բրիտանիան, տնտեսական, առեւտրական, ընկերային եւ մշակութային գործունէութեան տեսակէտով. — 3. Եթէ ձախողին Խ. Միութեան հետ կատարուած բանակցութիւնները, վերազինում Գերմանիոյ, կարգ մը պայմաններով:

Ընկերվարական առաջնորդը, որ Լոնտոն պիտի երթայ յառաջիկայ շաբթու, կը յուսայ տեսակցիլ Ֆրանսայի վարչապետին հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆԸ կը շարունակէ քննել ոստիկանական տեսուչ Տիտի պաշտօնանկութեան խնդիրը, որ շատ բարդ հանգամանք ունի, ինչպէս կը բացատրեն տեղական թերթերը: Ամբաստանեալը յայտարարութիւն մը հրատարակեց ի պատասխան ներքին նախարարին ըսկոյին: Կ'ըսէ թէ խնդրոյ առարկայ վաւերագիրը համայնավարներուն ձեռքը անցած էր եւ թէ ինք յաջողեցաւ գտնել, երբ քննութիւն կը կատարէր թէ ինչպէս առացած են: Թերթերը կը հարցնեն թէ ինչո՞ւ պաշտօնանկ եղած է այնքան հաւատարիմ պաշտօնեայ մը: Տիտ կ'ըսէ թէ իր ամբողջ յանցանքը այն է որ չուզեց յայտնել տեղեկատուի մը անունը: «Ոստիկանական տեսուչ մը, ինչ մասնաւոր պաշտօն ալ ունենայ, պարտաւոր է հաւաքել իրեն հասած բոլոր տեղեկութիւնները եւ հաղորդել իր մեծաւորներուն»:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը վճռապէս մերժեց արեւելեան Գերմանիոյ խորհրդային մարզպանին այն բողոքագիրը որ կ'ըսէր թէ Ամերիկացիները լրտեսութիւն կը կատարեն, հարիւրաւոր գործակալները պահելով երկրին մէջ:

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՈՒԺԻ օգտագործման ամերիկեան ծրագիրը արձանագրուեցաւ Ազգաժողովի օրակարգին մէջ: Խ. Միութիւնն ալ հաւանած է քննութեան ենթարկել զայն:

ՃԱԿՆԴԵՂԻ գործածութեան մասին նոր օրէնք մը հրատարակուեցաւ, որով պիտի կրճատեն ալքոլի գտարանները, գարկ տալու համար շաքարի արտադրութեան: Ալքոլի գտարանները տարեկան քսան միլիառ ֆրանքի բաց մը կը ցուցնեն:

ԹՐԻԷՍԹԷԻ վիճելի շրջանը (Ա.) Իտալիոյ պիտի յանձնուի անյապաղ, համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով, ինչպէս կը ծանուցանեն Լոնտոնի դիւանագիտական շրջանակները:

ՊՐԻՒՍԷԼԻ դաշինքին մնայուն խորհուրդը նիստ պիտի գումարէ վաղը, երկուշաբթի, ճշդելու համար Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ընդունելութեան պայմանները:

ՄԱՆԿԱԿԱՆ անդամալուծման համաճարակ մը ծագած է Սէն Բանթէնի մէջ: Բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուեցան:

ԵՐԹԵՒԵԿԸ հետզհետէ անտանելի կը դառնայ Փարիզի փողոցներուն մէջ, երբեւ հետեւանք ինքնաշարժներու խճողման: Թերթերը կը գրեն թէ կացութիւնը աւելի պիտի ծանրանայ ինքնաշարժներու տարեկան յուցահանդէսին բացման առթիւ: Ոստիկանութեան վերատեսուչը այժմէն միջոցներ կը խորհի:

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

ՓԱՐԻԶ. — Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս երեքշաբթի, ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սիամանթօ» խումբի դասախօսութիւնը այս երկուշաբթի ժամը 9ին իրենց ակումբին մէջ: Նիւթը՝ «Դաշնակցութեան ծագումը»: Դասախօս Փիլիկեան:

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆ. — Ց. Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը այս երկուշաբթի ժամը 20.30ին, ընկերուհի Հէքիմեանի բնակարանը: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է, կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Ս. Պօղոս — Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ Ալֆորվիլի եւ շրջակայ հասարակութեան՝ թէ այս կիրակի Լոնտոնի հոգեւոր հովիւ Տ. Պսակ վարդապետ Թումայեան պիտի պատարագէ եւ պիտի քարոզէ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 17ԻՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆԻՆ պարահանդէսը: Պատուակալ նախագահութեամբ՝ Փարիզի քաղաքապետ BERNARD LAFAYի

ORCHESTRE JACQUES HELIAN

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Փարիզի եկեղեցւոյ հովանաւորութեան տակ բացուած Պուա Քոլոմպի, Պանեէօ Քաշանի, Ժանթիյյիի, Լիլայի, Շավիլի, Կեդր. վարժարանի, Պելվիլի, Լիսէ Քոնտորսէի հինգշաբթի օրուան հայերէնի բոլոր դասընթացքները կը վերսկսին 30 Սեպտ. հինգշաբթի օր: Կը խնդրուի Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ծնողներէն օր առաջ արձանագրել տալ իրենց զաւակները, որպէսզի որոշուած ժամանակին դասաւանդութիւնները կանոնաւոր կերպով կատարուին:

★

Ազգ. Տան հայերէնի դպրոցը կը բացուի այս հինգշաբթի 30 Սեպտ.: Կը դասաւանդէ Տիկին Էլիզ Այվազեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Տէր եւ Տիկին Արսէն Շիմշիրեան, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Շիմշիրեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Թէրզիպաշեան, Այրի Տիկին Էլիզ Շիմշիրեան, Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Շիմշիրեան (Ավինեօն), Տէր եւ Տիկին Էսմոն Շիմշիրեան, Տէր եւ Տիկին Քրիստոֆ Թէրզիպաշեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Թէրզիպաշեան, Տէր եւ Տիկ. Ճոնի Մինասեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Զամուեան (Եգիպտոս), Տէր եւ Տիկին Մանասէեան եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, մեծ մօր, կեսրոջ, խնամիին, մօրաքրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին Այրի Տիկին Բեբրոն Շիմշիրեանի (ծնեալ Ջանէլեան) մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Սեպտ. 15ին, 91 տարեկան հասակին, իրենց բնակարանին մէջ, Պոմոն:

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

6, ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՍԱԼ Տ'ԻԷՆԱՅԻ ՄԷՋ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ի պատիւ դերասան Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

Մանրամասնութիւնները շուտով:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél.: PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 փր., վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 փր. կամ 10 $, հատը 12 փր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI 28 SEPTEMBRE 1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7482 30e ANNEE | Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2893

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՇՏԱՐԱՐ ՓՈՐՁ ՄԸ

Այսօր, երեքշաբթի, 28 Սեպտ. կը բացուի Լոնտոնի խորհրդաժողովը, նախաձեռնութեամբ Մեծն Բրիտանիոյ։

Ինը պետութեանց արտաքին գործերու նախարարները վճռական փորձ մը պիտի կատարեն, հաշտեցնելու համար դաշնակից տեսակէտները՝ արեւմտեան Եւրոպայի հաւաքական պաշտպանութեան մասին։

Բուն կռուախնձորը Գերմանիոյ մասնակցութեան, ուրեմն անոր զինուորական վերահաստատումն է, նախապայման՝ վերազինման։

Սկզբունքով, ամէնքն ալ համաձայն են անոր զինուորութեան վերահաստատման եւ վերազինման։

Միացեալ բանակի ծրագիրը կը նախատեսէր վերազինումը, արեւմտեան Գերմանիոյ բաժինը հաշուելով 500.000 զինուոր։ Նաեւ ծովային եւ օդնուային ուժ, չափաւոր տարողութեամբ։

Ծրագիրներ ալ մշակուած էին, անյապաղ պատրաստելու համար այդ ուժերը, ինչպէս կը պնդէր, մանաւանդ, ամերիկեան կառավարութիւնը։

Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովը մերժեց քննել միացեալ բանակի դաշինքը, եւ այդ օրէն ի վեր անելի մը մատնուած է հաւաքական պաշտպանութեան խնդիրը։

Պիտի կրնա՞ն գտնել բանաձեւ մը որ կը գոհացնէ բոլոր կողմերը, մանաւանդ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ հանրային կարծիքը։

Ֆրանսայի մէջ ալ կ՚ընդունին թէ վտանգաւոր է անվերջ ձգձգել Գերմանիոյ զինուորութեան վերահաստատումը, կամ անտեսել զայն՝ իբրեւ ռազմական եւ քաղաքական ուժ։

Բայց, վերջին երկու պատերազմները այնքան խոր վէրքեր բացին, որ կանխակալ կարծիքները եւ կասկածները չեն փարատած տակաւին։

Ուրեմն, հաստատուն երաշխիքներ կը պահանջեն, որպէսզի Գերմանիոյ վերազինումը չյանգի զինուորական գերակշռութեան, ազգային ինքնավար բանակի վերակազմութեան։

Միացեալ բանակի ծրագրին կուսակիցները այդ երաշխիքները կը գտնէին Փարիզի դաշինքին մէջ։

Հակառակորդները տարբեր տեսակէտ ունէին, եւ ծրագիրը ջուրը ձգեցին նախաձեռնով մը։ Առանց բաւ լուծման քննելու խնդիրը։

Արեւմտեան Գերմանիան, որ վաւերացուցած էր դաշինքը, եւ անհամբեր կը սպասէր իր զինուորութեան վերահաստատման, այժմ աւելի պահանջկոտ կ՚ըլլայ։

Ընդունելով հանդերձ հաւաքական պաշտպանութեան սկզբունքը, կը սպասէ որ վերջ տան զինուորական զրաւման, վերահաստատեն իր բոլոր իրաւունքները իբրեւ գերիշխան պետութիւն։

Ինչպէս հաղորդուեցաւ, Մ. Նահանգները արամադիր են գոհացում տալու այս պահանջներուն։

Անգլիա եւս հակառակ չէ, բայց կը նախընտրէ միջին ճամբայ մը բռնել, չխրտչեցնելու համար Ֆրանսան։

Իսկ՝ այս վերջինը իբրեւ գերագոյն երաշխաւորութիւն՝ կը պահանջէ Մեծն Բրիտանիոյ գործօն մասնակցութիւնը, որ եւ է կարգադրութեան մէջ։ Ցեռայ կը դնէ կարգ մը պայմաններ՝ Գերմանիոյ վերազինման մասին։

Տակաւին Ֆրանսայի մէջ հոսանք մըն ալ կայ, որ բոլորովին հակառակ է Գերմանիոյ վերազինման եւ յարատեւ պայքար կը մղէ այդ ուղղութեամբ։

Ուրեմն, այս չարթու վճռական փորձ մը պիտի կատարուի, տեսակէտները մօտեցնելու եւ նոր դաշինք մը յօրինելու համար։

Մաղթենք որ նոր փուսեր չբացուին։

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ԱՅՍՕՐ, ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

ԻՏԸՆ ԵՒ ՏԸԼԸՍ ԿԸ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԵՏ

★

ԼԱՒԱՏԵՍ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այսօր, երեքշաբթի, կը բացուի Իննեու խորհրդաժողովը, Լոնտոնի մէջ, նախագահութեամբ Անգլիոյ արտաքին գործերու նախարարին՝ Պ. Իտընի, որ ըստանձնած է այս գործին նախաձեռնութիւնը։ Օրակարգի գլխաւոր խնդիրը կը կազմեն Իտընի ծրագիրը, Մենտէս Ֆրանսի յուշագիրը եւ արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետին դիտողութիւնները։ Խորհրդաժողովը պիտի ջանայ նոր բանաձեւ մը գտնել, առանց վերջնական որոշում տալու։

Ինչպէս յայտնի է, լուրջ տարբերութիւններ կան գլխաւոր պետութեանց տեսակէտներուն միջեւ։ Ֆրանսայի վարչապետը մանրամասն եւ ճշգրիտ ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ։ Իտընի գլխաւոր նպատակն է ընդլայնել Պրիւքսէլի դաշինքը (1948), որպէսզի անոր մէջ մտնեն Գերմանիա եւ Իտալիա։ Միեւնոյն ատեն կ՚առաջարկէ Ատլանտեան կազմակերպութեան մէջ առնել արեւմտեան Գերմանիան։ Պրիւքսէլի դաշինքը վերակազմելով, կը յուսան նուիրագործել միացեալ Եւրոպայի գաղափարը, մանաւանդ որ Անգլիան ալ պիտի մասնակցի եւ ազգային գերիշխանութեան կրճատում չի նախատեսուիր։

Ընթերցողները կը յիշեն Ֆրանսայի վարչապետին տեսակէտները, որոնք պարզուեցան Նըվեռի եւ Սթրազպուրկի ճառերով։ Պ. Մենտէս Ֆրանս անհրաժեշտ կը գտնէ պարկեշտ եւ անկեղծ հաշտութիւն մը Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, իբրեւ հիմք որեւէ եւրոպական կարգադրութեան որ կը կարօտի երկարաշունչ աշխատանքի։ Անհրաժեշտ կը գտնէ նաեւ Մեծն Բրիտանիոյ լիակատար մասնակցութիւնը որեւէ կարգադրութեան մէջ։ Որեւէ խտրութիւն պէտք չէ հաստատուի անդամակից պետութեանց միջեւ։ Գերմանիա պէտք է մասնակցի Պրիւքսէլի նոր դաշինքին, հաւասար իրաւունքներով։

Գալով Գերմանիոյ, իր գլխաւոր հոգն է ապահովել զինուորութեան վերահաստատումը և անդամակցութիւնը Ատլանտեան դաշինքին, առանց որեւէ խտրութեան։ Պ. Իտըն իր վերջին պտոյտով կրցած է իմանալ իւրաքանչիւր կառավարութեան տեսակէտը գերմանական հարցին լուծման համար։ Այդ պտոյտէն վերջ նոր խորհրդակցութիւններ տեղի ունեցան դիւանագիտական ճամբով։ Իսկ երէկ՝ երկուշաբթի, նոր լուսաբանութիւններ տրուեցան փոխադարձաբար։

Վերջին լուրերու համաձայն, Արեւմտեան Գերմանիոյ կառավարութիւնը իր յոյսը դրած է Պ. Տըլըսի վրայ. ուրեմն իր վարչապետը սպասողական դիրք մը պիտի բռնէ։ Գերման պատուիրակութիւնը աւելի լաւատես կ՚երեւայ այս անգամ։

Պ. Պ. Իտըն եւ Տըլըս նախնական խորհրդակցութիւն մը ունեցան երէկ։ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը Ուաշինկթընէն մեկնելէ առաջ յայտարարութիւն մը յանձնեց մամուլին, հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— «Ամերիկացիները այժմ մեծ մասով կ՚ըմբռնեն թէ կարելի չէ եւ դարձնել ժամացոյցին սլաքները, ապահովութիւն փնտռելով մեկուսացման մէջ. բայց գիտենք նաեւ թէ չենք կրնար մեր ապահովութիւնը եւ յարատեւութիւնը վտանգել այնպիսի կարգադրութիւններով եւ ծրա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Ուրբաթ օր (24 Սեպտ.) տեղի ունեցան Սուրիոյ երեսփ. ընտրութիւնները։ Արդիւնքէն տեղեկութիւն չունինք տակաւին, Լիբանանի մեր պաշտօնակիցը, *Ազդակ*, այս առթիւ ծանուցանելով թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Հալէպի մէջ ասպարէզ կ՚իջնէ իր առանձին թեկնածուով, յանձին ընկեր Հրաչ Փափազեանի, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ Սեպտ. 24ի խմբագրականով.—

— «Սուրիոյ, ինչպէս Լիբանանի մէջ, հայ ժողովուրդը երբեք յաւակնութիւնը չունի քաղաքական ղեկավարութիւն ըստանձնելու։ Մեր նպատակն է, ինչպէս ըսած է ընկեր Տոքթ. Ատուր Գապաքեան անցեալ շաբաթ օր Հալէպի մէջ գումարուած ընտրական մեծ միթինկին, հաւատարիմ քաղաքացիները մնալ Սուրիոյ, բոլոր տեսակի թշնամիներուն դէմ։

Քաղաքական ղեկավարութիւն չստանձնելով հանդերձ, իբրեւ օրինապահ քաղաքացիներ, Սուրիոյ հայութիւնը աւելայոյն չափով սատարած է երկրի վերելքին, իր չինարարական տաղանդը ի սպաս դնելով Սուրիոյ տնտեսական զարգացման։

Սուրիոյ մէջ, մենք ունինք միայն ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ։ Այս քաղաքականութեան հիմնական նպատակն է ապահովել մեր ժողովուրդին ապահովութիւնն ու բարօրութիւնը, ինչպէս գաղթաշխարհի բոլոր երկիրներուն, նաեւ Սուրիոյ մէջ։ Գլխաւոր մտահոգութիւն ունենալով հայ ժողովուրդի ֆիզիքական ապահովութիւնը, հեռու կը մնանք քաղաքական արկածախնդրութիւններէ, որոնք միայն կրնան չարիք հասցնել մեր մնացորդացին։

Ահա այս մտահոգութիւններով եւ առաջադրութիւններով է որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կ՚իջնէ ընտրական ասպարէզ՝ միշտ նպատակ ունենալով հայ ժողովուրդի ապահովութիւնը։

Հայրենասէր գործակցութիւնը հիմնական նախապայմանն է մեր ժողովուրդի ապահովութեան, անոր մշակոյթին պահպանման։ Սուրիոյ մէջ, իբրեւ համայնք մեր իրաւունքները արժեցնելու, մեր եկեղեցիներն ու դպրոցները ապահովելու համար, հայ ժողովուրդը պիտի հետեւի Հ. Յ. Դաշնակցութեան այս առողջ քաղաքականութեան, որ արդիւնաւոր եղած է անցնող տասնամեակներու ընթացքին եւ պիտի ըլլայ նաեւ վաղը։

Դաշնակցութեան եւ անոր թեկնածու ընկեր Հրաչ Փափազեանի օրինապահ կեցուածքն է որ Սուրիոյ մեծագոյն դէմքերէն Տոքթ. Քէյալիի ըսել կուտայ. «Պիտի յարգուին ձեր բոլոր իրաւունքները եւ ձեր ազատութեան համար պիտի գործակցինք։ Եթէ յաջողինք վերահաստատել ժողովրդապետական կարգերը, նոր հորիզոն պիտի բացուի նաեւ ձեզի համար։ Կրնաք վստահ ըլլալ որ հայ ժողովուրդը եղբայր ժողովուրդ մը եղած է միշտ մեզի համար, ու այդպէս ալ պիտի ըլլայ։ Հրաչ Փափազեանի անձին մէջ, մենք կը հաստատենք բովանդակ հայ ժողովուրդին համազգային եւ հաւաքական բաղձանքները»։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

Պ. Մենտէս Ֆրանս հետեւեալ տեսակէտները պարզեց Անըսիի ճառին մէջ, երկրին տնտեսական վերակազմութեան մասին.—

Ինքնախաբէութիւն է կարծել թէ Ֆրանսա կրնայ արագօրէն հասնիլ տնտեսական անկախութեան եւ աւելի գոհացուցիչ կենցաղի մը։ Պատրանք է որեւէ բարւոքում սպասել անշարժութեամբ, սովորամոլութեամբ, առանց վտանգներ աչք առնելու, պարզապէս պահելով ձեռք բերուած դիրքերը։ Մենք դիւրաւ համակերպեցանք որ կարգ մը նահանգներ աղքատ մնան եւ հետզհետէ աւելի աղքատանան, փոխանակ անոնց գործունէութեան միջոցները յարմարցնելու արդի կեանքին։ Երբեմն անհրաժեշտ է ուղղութիւն փոխել, արհեստագիտական նոր միջոցներ կիրարկել, նոյնիսկ արտադրութիւն փոխել, ուսումնասիրելով ներքին եւ արտաքին շուկաները։ Պետութիւնը պիտի քաջալերէ այս ուղղութեամբ կատարուած ամէն նախաձեռնութիւն։ Ֆրանսա պէտք է մէկդի դնէ պետական նպաստով կատարուած ճարտարարուեստական, հողագործական եւ առեւտրական գործեր, որպէսզի կարենայ մրցիլ ուրիշ եւրոպական ազգերու հետ։ Ֆրանսա պէտք է դիմագրաւէ իր դրացիներուն սուր մրցակցութիւնը այն վստահութեամբ թէ կը գտնուի նոր օրուան մը արշալոյսին առջեւ։ Ալքոլի արտադրութեան մասին ձեռք առնուած միջոցներուն պիտի յաջորդեն ուրիշներ, աւելի տրամաբանական հիման մը վրայ դնելու համար երկրին տնտեսութիւնը։ Իր ճառին գլխաւոր միտքը այն էր որ Ֆրանսա հետզհետէ վարժուի ձեռք քաշելու արտաքին օգնութենէ։ Այս առթիւ բացատրեց նախարարական խորհուրդին վերջին որոշումները, որոնց համաձայն ճակնդեղին երկու երրորդը, որ յատկացուած էր ալքոլի արտադրութեան, այսուհետեւ պիտի գործածուի շաքարի արտադրութեան։ Շաքարի յաւելեալ արտադրութիւնը պիտի յատկացուի անդրծովեան երկիրներու (գաղթավայր) որոնք ցարդ արտասահմանէն կը ներածէին այս տեսակ։ Ցառաջիկայ յունուարէն սկսեալ, շաքարախառն կաթ պիտի բաժնուի վեցէն ինը տարեկան մանուկներու, բոլոր հանրային եւ անհատական դպրոցներու մէջ։ Չորս միլիոն հեկտոլիտր ալքոլի մթերքը օգտագործելու համար, պիտի ծախուի վերածուելով հրանիւթի, 4 տարուան ընթացքին։ Ջենարկներ պիտի կատարուին, ջուրի արտադրութիւնը աւելցնելու համար։ Առեւտրական փոխանակութեանց ազատութիւնը 52 առ հարիւրէն պիտի բարձրանայ 52 առ հարիւրի եւայլն։

Վարչապետը կը յուսայ թէ ձեռք առնուած միջոցներուն շնորհիւ երկիրը նոր բարգաւաճում պիտի ստանայ, հետեւաբար միայն զինուորական օգնութիւն կրնայ սպասել «աւելի զօրաւոր եւ բարեկամ պետութենէ մը» (Մ. Նահանգներ)։

ՍՈՒՐԻՈՅ երեսփ. ընտրութեանց մէջ յաղթանակը չահեցան անոնք որ հակառակ են օտար ազդեցութեան։ Մասնակցողներու թիւը ակար կը համարուի, 35 առ հարիւր, բայց մասնագէտներ դիտել կուտան թէ կարելի չէր աւելին սպասել, այնքան վերիվայրումներէ ետք։ Համեմատականի մնացած ընտրութիւնները պիտի կատարուին այս ուրբաթ։ Առաջին արդիւնքէն դատելով, խորտակուած են այն կուսակցութիւնները որոնք ենթակայ էին արեւմտեան պետութեանց ազդեցութեան։ Մանաւանդ պարտուած է ժողովրդական կուսակցութիւնը որ կողմնակից է Սուրիոյ եւ Իրաքի միացման (անգլիական քաղաքականութիւն)։ Յաջողութիւն չահած են չէզոքութեան կուսակիցները։ Պարտուած են երկու նախկին վարչապետներ, Պարազի եւ Հաքիմ որոնք համաձայն էին Արեւմուտքի հետ դինակցութիւն մը կնքելու։ Տասնապատկուած է ընկերվարական կուսակցութիւնը, սերտ գործակցութիւն հաստատելով բանակին երիտասարդ սպաներուն ...։

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ գործին քննութիւնը կը շարունակուի։ Տեղական թերթերը կը գրեն թէ խնդիրը շատ աւելի ծանրակշիռ համեմատութիւններ ունի եւ չի սահմանափակուիր միայն ոստիկանական տեսուչ Տիւի սպասաւորներուն։ Ներքին նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ խիստ քննութիւն մը բացուած է, յանցաւորները երեւան հանելու համար։

ԶՕՐ. ՍՄԲԱՏ ԲՈՐՈՅԵԱՆ

(Մահուան՝ քառասունքին առթիւ)

●

Հին, մարտական սերունդի կարկառուն ներկայացուցիչներէն մէկն էր ան, որ տասնամեակներ շարունակ զէն ի ձեռին կռուեցաւ Հայոց Աշխարհի երեք հատուածներուն մէջ՝ Թրքահայաստանի, Ռուսահայաստանի եւ Պարսկաստանի, յանուն մեր ժողովրդի արդար դատին, ազատութեան ու անկախութեան :

Սմբատ Բորոյեան ծնած էր Մուշ, 1882ին, զաւակն էր Գրիգոր եւ Գիւլխզար Բորոյեաններու: Յեղափոխական գաղափարները զինքը կը հրապուրեն դեռ պատանի տարիքին մէջ. 1897ին Սմբատ կը միանայ «Վարդանանց խումբ»ին եւ կը մասնակցի Մշոյ դաշտի կռիւներուն : 1901ին կ՚անցնի Սասուն, կը միանայ Տարօնի առիւծներուն եւ կը մասնակցի բոլոր կռիւներուն :

Իր յեղափոխական առաջին մկրտութիւնը կը ստանայ տեռրոր մը կատարելով. երբ առասպելական հերոս Սերոբ փաշան դաւադրաբար կը թունաւորուի եւ կը սպաննուի, զայն թունաւորող ընտանիքը, հայ ֆետայիներու կողմէ, սրէ կ՚անցուի, Սերոբի թունաւորման գաղտնիքը յայտնի էր Նազար անունով գիւղացիի մը, որ շատ մտերիմ էր Սերոբի գլուխը կտրող Բշարէ Խալիլին: Կոտոյի Հաճին եւ ուրիշներ որոշած էին ահաբեկել Նազարը որ նախօրօք տեղեակ էր եղած Սերոբի թունաւորման եւ չէր յայտնած իրենց: Նազար, հասկնալով որ պիտի պատժուի, իր յանցանքը քաւելու համար ֆետայիներուն կը յայտնէ թէ Բշարէ Խալիլ երբ պիտի դուրս գայ Մուշէն: Անդրանիկ եւ Գէորգ Չաւուշ կը բռնեն Խալիլի ճամբան եւ կը սպաննեն զայն: Կարգը կուգայ Նազարին, Կոտոյի Հաճին կը հրահանգէ Սմբատին՝ տերրորի ենթարկել Նազարը. Սմբատ յաջողութեամբ կը կատարէ իր պարտականութիւնը եւ այսով՝ կուտայ իր առաջին քննութիւնը :

1904ին կը պայթի Սասնոյ հռչակաւոր ապստամբութիւնը. Սմբատ Անդրանիկի խումբին մէջն է եւ 27 օր հերոսական կռիւներէ ետքը, Անդրանիկի հետ, կը մեկնի Պարսկաստան: Սմբատ այդ օրերուն հազիւ 22 տարեկան էր, սակայն արդէն իսկ փորձ մարտիկի անուն ունէր եւ կը գտնուէր Մուրատի, Սեպուհի, Փարմաքսըզ Աւետիսի, Կայծակ Առաքելի եւ Սէյտօ Պօղոսի պէս ականաւոր մարտիկներու խումբին մէջ: Մինչ այդ, ան մասնակցած էր նաեւ Մշոյ դաշտի բոլոր կռիւներուն, խիզախութիւն եւ քաջութիւն ցուցնելով :

Անդրանիկ իր յուշերուն մէջ կը վկայէ. «Ինչ գիրք որ յանձնէի Սմբատին, վստահ էի որ ձեռքէ պիտի չտար. քաջ կռուող մըն էր»:

1905ին Կովկասի մէջ կը ծագին հայ–թաթարական արիւնոտ կռիւները, ցարական իշխանութեան սադրանքներով: Ռազմագէտ եւ անվեհեր Նիկոլ Դուման կը ղեկավարէր ընդհարումները: Սմբատ, Նիկոլ Դումանի հրահանգով, կը մեկնի Ղամարլուի շրջանը եւ քաջութեամբ ու պատուով կը ղեկավարէ կռիւները :

1908ին պարսկական յեղափոխութեան կռիւները կը սկսին. Թաւրիզի մէջ կը կռուէր Քեռին իր խումբով. Սալմաստի մէջ Սամսոնը մարտական խումբ ունէր: Սմբատ կը վարէր Ուրմիայէն սկսած մինչեւ Խոյ քաղաքի շրջանին կռիւները, զսպելով հակայեղափոխական տարրերը եւ յետ մղելով միապետականներու յարձակումները: Այդ խիզախ կռիւներու մէջն էր, որ Խոյ քաղաքին պարիսպներուն տակ սպաննուեցաւ հռչակաւոր Զուլումաթը :

1914ին կը սկսի կամաւորական շարժումը. երբ կազմուեցաւ Անդրանիկի կամաւորական առաջին գունդը, Սմբատ նշանակուեցաւ Ա. գունդի առաջին վաշտապետ, բոլոր կռիւներուն մէջ ունեցաւ հերոսական կեցուածք եւ մեծապէս նպաստեց Ա. գունդի յաղթանակներուն: Երբ Անդրանիկ ժամանակաւորապէս խումբէն հեռացաւ, Սմբատ վարեց հրամանատարի պաշտօնը եւ ունեցաւ կարգ մը յաջող կռիւներ, Վանայ ծովի հիւսիսային ափը, մինչեւ որ հասան Բիթլիսի առաջ, ուր Անդրանիկ կրկին անցաւ իր հրամանատարական պաշտօնին :

1920ի թրքական արշաւի օրերուն Սմբատ Ալէքսանդրապոլի շրջանին մէջն էր եւ Արագածի ստորոտը եղած արիւնոտ կռիւներու ընթացքին ծանրապէս վիրաւորուեցաւ :

Իր վէրքերը հազիւ բուժուած, Սմբատ մասնակցեցաւ 1921ի Փետրուարեան Ապստամբութեան կռիւներուն, մղուած բոլշեւիկեան բռնակալութեան դէմ :

1921ին, տարագրութեան հետ, Սմբատ եւս անցաւ Պարսկաստան, Թաւրէզ, ապա մեկնեցաւ Ամերիկա: Հոս արժանացաւ ընկերներու եւ հայրենակիցներու խանդավառ ընդունելութեան եւ գուրգուրանքին: Հին հայդուկը, առաջին անգամն էր որ իր կեանքին մէջ, հանդիստ ու խաղաղ օրեր ապրեցաւ :

Մարտական փոթորկոտ ու հարուստ կեանք ունեցաւ Սմբատ, ինչպէս ըսինք վերը, Հայոց Աշխարհի բոլոր կողմերը, Սասունէն եւ Մշոյ Դաշտէն սկսած մինչեւ Պուլանըխ–Մանազկերտ, Ալէքսանդրապոլէն մինչեւ Ղամարլու–Երեւան, Ուրմիայէն մինչեւ Սալմաստ ու Խոյ: Ան կռուած է քով քովի Անդրանիկի, Գէորգ Չաւուշի, Հրայրի, Վահանի, Քեռիի, Մուրատի, Սեպուհի, Կոտոյի Հաճիի, Մանուկի, Սպաղանցի Մակարի եւ բազմաթիւ այլ հերոսական դէմքերու հետ : Եղած է անձնուէր ու խիզախ, իր արիւնը չէ խնայած մեր ժողովուրդի ազատագրութեան սեղանին. իր Հայրենի լեռներն ու ձորերը, դաշտերն ու անտառները ուժ կը ներշնչէին իրեն, հաւատք ու սէր՝ դէպի մեր ժողովուրդի ապագան :

Արտասահմանը, սակայն, հեռու հայրենի երկրէն, իր դառնութիւններն ունեցաւ հին հայդուկին համար: Եղան մարդիկ, որ մոլորեցուցին այս պարզ ու խիզախ լեռնականը, որ գիտէր հմտօրէն զէնք շարժել մեր ժողովուրդի դարաւոր թշնամիին դէմ, այս անգամ գրիչ դրին իր ձեռքին մէջ, զայն մղելու համար իր մայր կուսակցութեան դէմ: Եւ, որքան յաջող ու փառաւոր եղաւ իր ֆետայական մարտական կեանքը, նոյնքան Սմբատ ձախողեցաւ քաղաքական խնդիրներու մէջ :

Իր զինակիցներն ու ընկերները, Տարօն Տուրուբերանի իր հայրենակիցները հոգեհանգստեան պաշտամունք կազմակերպած են ի յիշատակ անձնազոհ հայդուկի՝ զօրավար Սմբատ Բորոյեանի. Մշոյ դաշտի եւ Սասնոյ լեռներու ապառաժներէն հայդուկը սիրողներն ու գնահատողները յարգանքի եւ գնահատութեան իրենց տուրքը պիտի տան: Բայց տեսէք թէ այն նենգամիտները որ մոլորեցուցին Սմբատը քաղաքական բաւիղներու մէջ, այսօր կ՚երեւա՞ն հրապարակին վրայ : «Սովետական Հայաստան» թերթը (Երեւանի) երկտող գնահատական մը նուիրե՞ց հայ ժողովուրդի խիզախ զաւակին: Մեր հակառակորդ թերթերը որ ժամանակին Սմբատի մարտական անունն ու հմայքը կը շահագործէին, տեսէք թէ գնահատութեան տողեր նուիրեցի՞ն իր մահուան առթիւ :

Մենք կը մոռնանք իր թերութիւնները, ինչպէս որ կը գնահատենք իր լաւ գործերը: Սմբատները պիտի չմոռցուին, քանի դեռ արդարօրէն լուծուած չէ Հայկական Դատը :

(Խմբագրական ԱՍՊԱՐԷԶի)

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

(ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆՈՅ)

●

Եկեղեցւոյ Կրթ. Մարմնոյ հովանաւորութեան տակ հաստատուած հինգշաբթի օրերու հայերէնի դասաւանդութիւնները բոլորեցին արդիւնաւոր շրջան մը 1953–1954 տարուան ընթացքին :

Արուարձաններու եւ Փարիզի զանազան թաղամասերու մէջ բացուած են ութ դասընթացքներ, 360 աշակերտներով: Գործը շարունակուած է առանց ընդհատումի, բոլոր ուսուցիչները խղճմտօրէն հետեւած են ընդհանուր եւ միօրինակ ծրագրի մը, միշտ նկատի ունենալով կազմուած դասարաններու առանձնայատուկ պայմանները :

1954 Մարտ 6ին բոլոր դպրոցներու ուսուցչական կազմը եւ տեղական Կրթ. Մարմնոյ ներկայացուցիչները հրաւիրուած էին խորհրդակցական ժողովի, Հայրապետական պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Սերովբէ Ծ. Վ. Մանուկեանի նախագահութեան տակ: Իւրաքանչիւր շրջան տուաւ իր բարոյական եւ նիւթական գործունէութեան պատկերը, ուսուցիչները տուին բացատրութիւններ իրենց հետեւած մանկավարժական ուղղութեան մասին եւ երեւան եկաւ որ ամէն աշխատանք թափուած է ընդհ. ծրագրէն չշեղելու եւ ներկայացուած բացառիկ պայմաններու համաձայն յարմար կարգադրութիւններ ընելու :

ԻՍԼԱՅԻ ՇՐՋԱՆ.— Տասը տարիէ ի վեր տեղւոյն կրթ. մարմինը, որ կազմուած է գիտակից եւ անձնուէր հայրենակիցներէ, կը տանի լուրջ աշխատանք: Այս տարի բացառիկ ճիգեր կատարած է, հանդէսներով եւ հացկերոյթով ստեղծած է խանդավառ մթնոլորտ եւ համակրանք կրթական շարժումին շուրջ եւ ապահոված է կարեւոր հասոյթ մը: Ուսուցչուհի Տիկին Արմենուհի Խաչիկեան արդարացուց իր վրայ դրուած յոյսերը, այս տարի տուաւ վեց շրջանաւարտ :

Շրջանաւարտ երեսունի մօտ սաները – սանուհիները կազմած են Սաներու Միութիւն մը եւ օժանդակած են յանձնախումբին, ընդլայնելով անոր գործունէութիւնը մշակոյթի մարզին մէջ: Կազմակերպած են դասախօսութիւններ, պարահանդէս եւ նպաստած են պիւտճէի բարելաւման :Այս յատկանշական երեւոյթը կրնայ բոլոր շրջաններուն իբր օրինակ ծառայել: Ունին կանոնաւոր յաճախող 45–50 աշակերտներ :

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄԲ.— Մաքուր եւ ներկայանալի սրահի մը մէջ կը կատարուին դասաւանդութիւնները, որոնց երկսեռ աշակերտութիւնը հետեւած է առանց բացակայութեան. գլխաւոր ուսուցչուհի Տիկ. Վ. Թաքուլ աշխատած է լրջօրէն, իրեն օգնական ունենալով Օր. Ճէնտէրէճեան որ իր հայերէնը սորված է տեղւոյն մէջ և սիրայօժար կը կատարէ իր պարտականութիւնը: Կրթ. յանձնախումբի բոլոր անդամները տարիներէ ի վեր գործի լծուած են հանդէսներով եւ նուիրահաւաքութեամբ ապահոված են պիւտճէի մեծ մասը: Արձանագրուած են 45 աշակերտ :

ՊԱՆԵԺՕ ՔԱՇԱՆ.— Պատերազմէն անմիջապէս վերջ բացուած են դասընթացքները կրթ. յանձնախումբի մը հոգածու խնամքին տակ: Օր. Բերկրուհի Ծալեան սկիզբէն մինչեւ այսօր, առանց ընդհատումի կը տանի լուրջ աշխատանք եւ արդէն հայերէն խօսող եւ գրող սերունդ մը գոյութիւն ունի Փարիզի հարաւային շրջանին մէջ: Հանդէսով եւ նուիրահաւաքութեամբ կրթ. մարմինը բարելաւած է տարեկան ելեւմուտքը :

ԺԱՆԹԻՅԻ.— Այս տարի ունեցաւ գործունեայ ուժերէ կազմուած յանձնախումբ մը, որ մեծ անձնուիրութեամբ

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

●

Վարդգէս կը մերժէ, առարկելով որ արժէքաւոր ոչինչ կայ վրան, եւ ունեցած դրամն ալ աննշան գումար մըն է: Պաշտօնեան կը կրկնէ իր խնդրանքը, ըսելով թէ ճամբաները գէշ են եւ թէ կրնայ ըլլալ որ աւազակներու կողմէ յարձակման ենթարկուին, կողոպտուին ու Տիարպէքիրի մէջ նեղութեան մատնուին :

Վարդգէս տակաւին չուզեր համոզուիլ:

— Ուրեմն մինա՞կ պիտի երթանք, կը հարցնէ :

— Ո՛չ, կը պատասխանէ պաշտօնեան, ժանտարմաներ պիտի ըլլան ձեզի հետ, եւ ձեր ապահովութեան համար ամէն միջոց մտածուած է, բայց անշուշտ չենք կրնար ամբողջ բանակ մը տրամադրել ձեր ճամբորդութեան համար :

Ու տեսնելով որ անոնք տակաւին անորոշութեան մէջ կը մնան,

— Գիտէք որ, կը յարէ, սակայն զուտ վարչական ձեւակերպութիւն մըն է. ձեր դրամն ու գոյքերը ձեզի հետ պիտի հասնին Տիարպէքիր ուր խնկոյն ձեր տրամադրութեան տակ պիտի դրուին:

Կը ստիպուին յանձնել ունեցած դրամնին ու վար կ՚իջնեն: Բակը՝ Զօհրապ կը կանչէ պանդոկին սպասաւորը և կը յանձնարարէ որ վեր ելլելով իրենց պայուսակները վար իջեցնէ: Յետոյ կ՚ելլէ դուրս:

★

Պանդոկին առջեւ, երկու կառքեր, որոնց կառապանները արդէն իսկ անհամբերութեան նշաններ ցոյց կուտային: Կառքերէն մէկը որ պանդոկին դռնէն երեք չորս քայլ անդին կեցած էր, յատկացուած էր Զօհրապի եւ Վարդգէսի: Կառապանն էր Ուրֆայէն Թուրք մը, Գլօ Մուհամմէտի որդի Քիւչիւք Միւսլիմ : Իրեն մօտ կեցած էր ուրիշ ուրֆացի Թուրք կառապան մը՝ Խալլօ, որուն կառքը պանդոկին դռնէն բաւական հեռու կը մնար եւ հազիւ թէ կ՚որոշուէր տիրող մութին մէջ, երբ առեն առեն բոցավառող սիկառներէն կարելի էր հասկնալ թէ մարդիկ կան անոր մէջ:

Պաշտօնեան կը հրաւիրէ զիրենք որ իրենց յատկացուած կառքը մտնեն: Զօհրապ վերջին ճիգ մըն ալ կ՚ընէ մեկնումը յետաձգելու՝ Միւթեսարրըֆին եւ Մահմուտ Նետիմ պէյի մնաք բարով ըսելու պատրուակով, բայց պաշտօնեան կ՚առարկէ թէ արդէն շատ ժամանակի կորուստ ունեցան եւ կը խոստանայ իրենց հրաժեշտի խօսքերը անձամբ հաղորդել թէ Միւթեսարրըֆին եւ թէ Մահմուտ Նետիմ պէյի:

Պայուսակներէն Զօհրապի պատկանողը նոյն կառքին կապուեր էր արդէն: Վարդգէսինը կը տանին միւս կառքին կապելու: Երբ կառք կը մտնեն, սպասաւորը կը բերէ իրենց բրդէ ծածկոցները, որպէսզի պէտք տեսած ատեննին կարենան ցուրտէն պատսպարել իրենց սրունքները :

★

Պանդոկին սպասաւորին՝ Սարգիս Սեւեանի կողմէ պատմուած.

Երբ Վարդգէսի պայուսակը կը տանին հեռուն կեցող միւս կառքին կապելու, կառապաններէն Խալլօ, զայն ապահովցնելու համար կ՚ըսէ.

— Հոգ մի ընէք, ամուր կը կապեմ, որպէս զի տեղը հաստատ մնայ ճամբու ընթացքին :

Վարդգէս, որ այդ օրհասական ժամուն հեզնանքը բերանը կը պահէր միշտ :

— Ատոր տարակոյս չունիմ, կը պատասխանէ խնդալով, Թուրքը լաւ հանգոյց կը չինէ ... սակայն փորձով գիտեմ, որովհետեւ շատ անգամ կապուեր եմ ...

★

Այն միջոցին որ պանդոկին սպասաւորը բրդէ ծածկոցները կուտար երկու տարագիրներուն, միւս կառքը գտնուողներէն մէկը վար կ՚իջնէ, բաւական տեղ կը յառաջանայ, պաշտօնեային նշան ընելով իր մօտ կը կանչէ եւ կ՚ըսէ թէ ժամանակը կ՚անցնի, ուր որ է լոյսը կը ճեղքուի, եւ թէ անհրաժեշտ է որ մեկնին արեւը չելած:

Զօհրապ եւ Վարդգէս այն կողմ կը դարձնեն իրենց գլուխը, բայց չեն կրնար ճանչնալ խօսող մարդը, որ պաշտօնեային տուած ապահովութեան վրայ թէ խնկոյն ճամբայ պիտի ելլեն, կրկին իր կառքը կը վերադառնայ :

Տակաւին ճամբայ չելած, Զօհրապ կը հարցնէ պաշտօնեային թէ ո՞վ են միւս կառքին մէջ գտնուողները :

— Ճամբորդ վաճառականներ են, կը պատասխանէ պաշտօնեան, որոնք ձեզի պէս Տիարպէքիր պիտի երթան եւ անհամբեր են վայրկեան մը առաջ մեկնելու: Ճամբաները ապահով չըլլալուն, ձեզի կ՚ընկերանան, որովհետեւ ժանտարմաներ կան հետերնիդ, բոլորովին անվնաս մարդիկ են :

«Անվնաս» կոչուած այս մարդոցմէն այն որ իրեն հետ խօսեր էր պահ մը առաջ՝ Չէրքէզ Խալիլ պէյն էր, որ իրեն գործակից Չէրքէզ Ահմէտ պէյի հետ յատկապէս Ուրֆա ղրկուած էր Զօհրապի եւ Վարդգէսի սպանութեան գործին համար :

(22) (Շար.)

կազմակերպել կրթ. գործը, ուսուցիչ Պ. Խոսրով Վշտունի բոլորեց արդիւնաւոր շրջան մը: Տարեկան հանդէսը անցաւ յաջող, հաստատուած է նաեւ գիշերային դասընթացք մը ուր կը յաճախեն 12 աշակերտներ:

Սրահը կը պատկանի եկեղեցւոյն: Աշակերտներու ընդհ. թիւը կը հասնի 55ի, ունին նաեւ երեք Ֆրանսացի եւ վեց փոքրիկներ:

ՇԱՒԻԼ.— Տարիներէ ի վեր դասաւանդութիւնը կը կատարուի մատուռին մէջ: Տեղւոյն կրօն. Ընկերակցութեան փարչութիւնը կը հոկէ եւ կ'ապահովէ տարեկան ծախքը: Երկու տարի է ի վեր ձեռընհաս ուսուցչուհի, Տիկին Հերմինէ Բաբերդ-եանի խնամքին յանձնուած երկսեռ աշակերտութիւնը բոլորած է գոհացուցիչ շրջաններ, ունի արձանագրուած 40 աշակերտներ, կը կազմակերպուին տարեկան հանդէսներ:

ՊԵԼՎԻԼ.— Կանոնաւոր դասընթացք մը, որ հաստատուած է հինգ տարիէ ի վեր: Կրթ. յանձնախումբը լրջօրէն լծուած է աշխատանքի, հակառակ սրահի համար ունեցած իր դժուարութիւններուն կը տանի իր գործը եւ կը հայթայթէ նիւթական օժանդակութիւն. ուսուցիչ Պ. Մարգար Խրիմեան ունեցած է օգտակար գործունէութիւն մը: Յանձնախումբը կը ձգտի յառաջիկային համար ապահովել ներկայանալի եւ յարմար սրահ մը: Աշակերտութեան թիւը 60ի կը հասնի:

ԼԻՍԸ ՔՈՆՏՈՐՍԷ.— Ֆիլոթէքնիքի Միութեան մէկ բաժինը կը կազմէ հայերէնի դասաւանդութիւնը: Երկու տարիէ ի վեր կազմակերպուած է: Ունի 27 աշակերտներ որոնց հինգը Ֆրանսացիներ: Եկեղեցւոյ կրթ. մարմնոյն կողմէ ուսուցչուհի նշանակուած է տիկին Մառի Շըվալիէ-Աքմանեան: Լիսէի միութիւնը գնահատելով իր աշխատանքը անոր յանձնած է միութեան անդամի վկայականը:

ԿԵԴՐ.-ԴՊՐՈՑ.— 1949էն ի վեր բացուած այս դասընթացքը եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ, կը շարունակուի առանց ընդհատումի հաստատուն աշակերտներու թիւը կ'ունենայ: Շատեր կ'աւարտեն շրջանը եւ գործի կը սկսին, բայց եկեղեցիին կապուած կը մնան եւ կրտսեր դպրաց դասու պակասը կը լրացնեն, մասնաւորապէս հետեւելով խորհրդարանին մէջ կազմակերպուած գիշերային դասընթացքներու: Ուսուցիչներ Ադդէ Քհնյ. Փայլակեան, Պ. Սեդրակ Գառակէօզեան եւ Տիկին Յասմիկ Քիւթնէրեան սկիզբէն մինչեւ այսօր կը դասաւանդեն:

Ունին 55 աշակերտ արձանագրուած: Այս թիւը հաւանաբար պիտի աւելնայ ներկայ շրջանին:

Սեպտեմբեր 18ին, Սերովբէ Ծ. Վ. Մանուկեանի նախագահութեան տակ տեղի ունեցաւ բոլոր կրթ. յանձնախումբերու ներկայացուցիչներու խորհրդակցական ժողովը եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ: Այս առթիւ պատրաստուեցաւ յառաջիկայ տարուան բոլոր շրջաններու պիւաճէի նախագիծը, քննուեցաւ աշակերտներու թիւը բազմացնելու հարցը:

Որոշուեցաւ կազմակերպել «Մշակոյթի Օրը», Փարիզի մեծ սրահներէն մէկուն մէջ, բոլոր աշակերտներու մասնակցութեամբ:

Կը յուսանք թէ այս շրջանը աւելի արդիւնաւոր ըլլայ, նկատի ունենալով ուսուցիչներուն փորձառութիւնը եւ գործին հանդէպ ունեցած իրենց նուիրումը:

(ԿՆԻՔ)

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

●

Թուրքիոյ վարչապետը, Ատնան Մէնտերէս, քննական պտոյտի մը ձեռնարկած է եւ պիտի այցելէ նաեւ Ամասիա, Էրզրում, Վան եւն.: Առաջին անգամ Աֆիոն Գարահիսար հանդիպելով, հետեւեալ ճառը խօսեցաւ.

— «Այս հողերուն վրայ վերջին դարուս արտասովոր ճակատամարտներէն մէկը մղուեցաւ. Աֆիոն կրնայ պարծենալ որ թատր հանդիսացաւ այդ անբացատրելի ճակատամարտին, որ ապահովեց հայրենիքին ամբողջականութիւնը եւ ազգ. միութիւնը: Աֆիոնի մէջ գտնուիլ եւ չյիշել այդ յաղթանակին կերտիչը, Թուրք Ազգին հայրն ու անզուգական զաւակը Աթաթիւրքը, կարելի բան չէ:

Այդ ճակատամարտը այնպէս մը ամրապնդեց ու զօրեց մեր հայրենիքին ամբողջականութիւնը որ ոեւէ մէկը աչք չի կրնար տնկել կամ լեզու երկարել անոր: Մեր ազգը վճռած է երջանիկ ու բարօր ապրիլ իր ազգ. սահմաններուն մէջ եւ մեր հայրենիքէն դուրս ափ մը հողի աչք չունինք: Աւոր փոխարէն վճռած ենք թոյլ չտալ, որ ոեւէ մէկը աչք տնկէ մեր հողային ամբողջականութեան եւ յուր մտադրութիւններ սնուցանէ մեր իրաւունքներուն ու շահերուն դէմ դաւելու համար: Դուք լաւ կը գնահատէք այս պատճառները որոնք գլխ կը մղեն պնդելու այս կէտին վրայ ներկայ պայմաններու տակ:

Յետոյ վարչապետը խօսելով տնտեսական կացութեան մասին, ըսաւ.— Դեռ մէկ տարի առաջ կրագիւսի մեր սպառումը 500.000 թօնօն չէր անցներ եւ մեր արտադրութիւնն ալ 300.000 թօնօ էր: Այսօր մէկ միլիոն թօնոյէն աւելի է մեր արտադրութիւնը ու երկու տարիէն պիտի հասնինք 2.5 միլիոնի:

Այս պարագան կարեւոր հանգրուան մըն է մեր տնտեսական կեանքին մէջ: Սակայն այս արտադրութիւնը չի կրնար գոհացնել երկրին պէտքերը: Մենք մշակած ենք ծրագիր մը, որուն շնորհիւ քիչ ատենէն պիտի յաջողինք արտադրել 4 միլիոն թօն: Կարելի է յաջողիլ երբ հիմակուընէ նախատեսենք վաղուան պէտքերը եւ թէքնիք ու նիւթական դժուարութիւնները, զոր պիտի հարթենք:

Թուրքիոյ կուրծքին վրայ չողակնի պէս փայլող Աֆիոնի մէջ միայն կրագիւսի գործարան մը հիմնելով պիտի չբաւականանանք: Ուրիշ գործարան մըն ալ պիտի հիմնենք: Դարաշրջան մը գոցուեցաւ ու նոր մը բացուած է»:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆի ընդհ. տնօրէնը, Պ. Գրիգոր Կիրակոսեան, որ վերջերս քննական պտոյտ մը կատարած էր Միջին Արեւելքի մէջ, Փարիզէն անցնելով Նիւ Եորք վերադարձաւ անցեալ շաբթու: Միութեան դրասենեակէն մեզի կը հաղորդեն թէ «այս առաքելութեան ընթացքին եղած են բարեդէպ կարգադրութիւններ, ինչպէս եւ ապահովուած են մեծագումար նուէրներ եւ հասոյթներ եւ արձանագրուած են նոր հաւատարիքներ բարեսէր ազգայիններու կողմէ»:

ԿԵՍԱՐԻՈՅ հովեւոր հովիւը, Հայկազուն Ա. քհնյ. Կարապետեան Ս. Աստուածածնի Վերափոխման տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ խաղողօրհնէք կատարած է ի ներկայութեան խուռն բազմութեան: Նուիրուած 150 քիլօ խաղողէն 120 քիլօն բաժնուելէ վերջ, մնացեալ 30 քիլօն յատկացուած է Բաժակի գինիի պատրաստութեան: Քահանան իրեն եղած հրաւէրներուն պատասխանելով այցելած է Թէրգիլի, Քիրէճլի եւ Պուտունտշլա գիւղերը, ուր կատարած է հինգ պսակադրութիւն եւ 34 մկրտութիւն: Դրացի Թուրք ազաները եւ քահանան իրենց տունը առաջնորդած է թան ու թէյ հրամցուցած են: Հայկազուն ձեռնարկած է Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ զանգակատան շինութեան:

ՏԽՐՈՒՆԻ.— Նիւ Ճըրսիի (Մ. Նահանգներ) մէջ մեռած է Ղեւոնդ Կանտոեան: Ծնած է Վան 1877ին: Կանուխէն մըտած է Հ.Յ.Դաշնակցութեան շարքերը եւ մինչեւ վերջն ալ մնաց հաւատաւոր Դաշնակցական: Սերտ գործակցութիւն ունեցած է Կոմսի եւ Արամի հետ: Իր դագաղին մէջ դրուած է ափ մը Վասպուրականի հող:

× Ընկ. Ֆելիքս Մնացականեան մեռած է Թեհրանի մէջ: Ականաւոր մարզիկ էր եւ վարիչ սկաուտական կազմակերպութեան: Խիզախ լեռնագնաց էր նաեւ:

ՀԱՃԸՆԻ մէջ կ'ապրին 12-15 հայ ընտանիքներ, բարեկեցիկ վիճակի մէջ: Եկեղեցին վերադարձած է Հայերուն, սակայն դպրոց չունին եւ հայ տղաքը օտար վարժարան կը յաճախեն, համաձայն ծերունազարդ Պ. Եղիշէ Քէքլիկեանի տեղեկութեանց, որ հոն այցելած է եւ ափ մը հող տարած է Ամերիկա իր հօր եւ մօր գերեզմանէն, իր գերեզմանին վրայ թափուելու համար: Ան իր ճամբորդութեան ընթացքին այցելած է նաեւ Ալեքսանտրէթ, Տէօրթ Եոլ, Ճիհան, Կարս Փազար եւ Սիս: Հաճընի մէջ այժմ կը բնակին 300 Տէրսիմցի Քիւրտեր, (Նախապէս 25.000 բնակիչ ունէր այս քաղաքը):

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

★

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Անցեալ կիրակի Ալֆորվիլի Հայ Մարզականը կը մեկնէր Փավիյօն սու Պուա, ախոյենական երկրորդ մրցումը կատարելու ընդդէմ Սթատ տը լ'էսթի որ երկու տարի առաջ Փարիզի ախոյեանը եղած էր մեր նոր դասակարգին:

Այդ շրջանէն բաւական թիւով հայրենակիցներ աւելցուցած էին մարզասէրներու համրանքը:

Մեր պահեստի խումբը նորէն յաղթական ելաւ 3-1: Առաջին խումբը դաշտ մըտաւ ժամը 16.45ին: Առաջին վայրկեաններուն մեր տղաքը քանիցս վտանգի մէջ դրին հակառակորդին բերդը: Բայց մեր ձախ վերջապահին աններելի մէկ սխալը պատճառ եղաւ որ գնդակը մեր բերդէն ներս մտնէր: Քսան վայրկեան անցած չէր տակաւին երբ կրտսեր Քիւփէլեան հաւասարող կէտը կը նշանակէր: Հակառակորդները դայրացած սկսան բրտօրէն խաղալ իրենց վրայ հրաւիրելով դատաւորին դիտողութիւնները: Բախումները այնքան ուժգին էին որ իրաւարարը հարկադրուեցաւ վտարել մէկ մէկ խաղացող:

Բ. մասը բնաւ հաճելի չէր: Տեղատարափ անձրեւը շատ կը նեղէր: Քիչ էր մընացած եւ մեր տղաքը կէտ մըն ալ կ'արձանագրէին որ մերժուեցաւ դատաւորին կողմէ ու 1-1ով հեռացանք դաշտէն: Լաւագոյն խաղացողները եղան Սրապ, Քիւփէլեան եւ Քուանօ: Զ. Մուրատեան

ՆԻՍԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆԸ

«Նիս-Մաթէն» թերթը իր մարզական բաժնին մէջ մեծ գովեստով կը խօսի Նիսի Հայ Մարզական Միութեան ֆութպոլի խումբին մասին, որ Փռոմօսիօն տ'Օնէօրի ախոյեանին բարձրացաւ անցեալ տարի: Վարչութեան կորիզի նախագահն է Ժիրայր Մազլումեան: Խաղացողներն են. Կարպիս Ասլանեան, Քերովբէ Գրիգորեան, Ժօզէ Մազմուրեան, Պալապանեան, Մինոյեան, Տագլարեան, Ռօժէ Տագլարեան, Քըզըրեան, Կարօ Քիւթիւկեան: Վարչութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալ անդամներէն.— պատուակալ նախագահ Տէր եւ Տիկին Արա Երամեան, նախագահ՝ Պ. Մազլումեան, փոխ նախագահ՝ Պ. Ռօսօ, քարտուղար Պ. Խոսրովեան, գանձապահ Պալապանեան, անդամներ Թոքաթլեան եւ Սոլաքեան:

Բոլորը միացած սերտ բարեկամութեամբ մը, գործին կը բերեն տոկուն կամք մը որ ցարդ եղած է իրենց յաջողութեան ազդակը: Առանց նեցուկի, առանց նիւթական հաստատուն օժանդակութեան, Հայերը յաջողեցան տալ իրենց հին ակումբին իր արժանաւոր տեղը որուն տիրացած էր երկար ատենէ ի վեր:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՄԱՔՈՒՐ ԳՐԵԼ, ՄԵԼԱՆՈՎ ԵՒ ՄԷԿ ԷՋԻ ՎՐԱՅ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

Ե Տ Ք Ը...

●

Հերոսութիւնը, որպէսզի դուք գիտնաք այդ, գործ ունի խենթութեան, գինովութեան, վտանգի հետ, ու միայն շատ քիչ, նպատակի հետ: Նպատակ, այդ է ձեր աշխարհը: Ինչու, ինչ բանի համար, ինչ պատճառով — ով այս հարցումները կ'ընէ, այլեւս բան մը չի հասկնար հերոսութենէ:

Հէէլ կը խօսի այնպէս բուռն, որ կարծես կ'ուզէ համոզել ինքզինքը: Իր նիհարած դէմքը կը գործէ: Մէկ-երկու օրուան մէջ ան գաղազեր ու քանի մը տարիով աւելի ծերացեր է: Սակայն նոյնքան արագ փոխուեր է նաեւ Վայլ: Առաջ ան բոլորովին աննկատելի մարդ մըն էր, զոր մենք գրեթէ չէինք ճանչնար: Հիմա յանկարծակի ակնառու դէմք մը եղած է ու հետզհետէ աւելի վճռական կը դառնայ: Ոչ ոք կը կռահէր թէ ան կրնայ այդպէս խօսիլ: Որքան աւելի կը նեարդայնանայ Հէէլ, այնքան աւելի հանդարտ է Վայլ:

Մեղմ ու հաստատ ձայնով ան կ'ըսէ.

— Քիչերու հերոսութեան համար միլիոնաւորներու թշուառութիւնը շատ թանկ գին է:

Հէէլ վեր կ'առնէ ուսերը:

— Շատ թանկ... նպատակ... վճարել ... Ասոնք են ձեր բառերը: Տեսնենք, ուր կը հասցնեն ձեզ անոնք:

Վայլ կը դիտէ գինուորի բաճկոնը, զոր տակաւին կը կրէ Հէէլ:

— Իսկ ո՞ւր հասցուցին ձեզ ձերինները:

Հէէլ կը կարմրի:

— Յիշողութեան մը, — կը պատասխանէ ան կոշտ, — առնուազն յիշողութեան մը այնպիսի բաներու մասին, զորս կարելի չէ դրամով գնել:

Վայլ նորէն կը լռէ:

— Յիշողութեան մը, — կը կրկնէ ան պահ մը ետքը ու կը նայի պարապ բակի ու մեր կարճ շարքերու վրայէն, — այս.. եւ սոսկալի պատասխանատուութեան մը:

Այդ ամէնը մեզի շատ բան չըսեր: Մենք կը մսինք ու աւելորդ կը նկատենք ամէն խօսք: Չէ՞ որ ճառերով աշխարհը չի փոխուիր:

★

Շարքերը կը լուծուին: Մենք կը սկսինք հրաժեշտ առնել իրարմէ: Իմ քովիս ընկերը, Միւլլէր, կը շտկէ կոնակին պայուսակը, պարէնի ծրարը թեւին տակ կը սեղմէ: Ապա կ'առնէ ձեռքս.

— Դէհ, յաջողութիւն, Էրնստ:

— Յաջողութիւն Ֆելիքս ...

Յետոյ կը մօտենայ Վիլլին, Ալբերտին, Կոզոլէին ...

Միւլլէրէն ետքը՝ Գերհարդ Պօլ, փաշտի երգիչը, որ մեր քալելու պահուն, երբ երգը հետզհետէ կ'ուռճանար, ամէնէն բարձր ձայնը կ'երգէր, մնացած ատենը կը լռէր, որպէսզի կարողանայ երկձայն մասերուն մէջ պէտք եղած ուժը գնել: Իր թուխ դէմքը, կոծիծ մը վրան, յուզուած է: Պօլ հիմա իսկ հրաժեշտ առած է Կարլ Բրեօգերէն, որու հետ անվերջ սկատ(*) կը խաղար: Անջատումը ծանր եկած է իրեն:

— Յը, Էրնստ:

— Յը, Գերհարդ...

Կը մեկնի:

Վեղեկամպ կը սեղմէ ձեռքս: Ան խաչեր կը շինէր ինկածներու գերեզմաններուն համար:

— Էհ, Էրնստ, կ'ըսէ, մեղք որ չկրցայ հատ մըն ալ քեզի յարմարցնել: Դուն ինծմէ իսկական մահակնեայ խաչ մը պիտի ստանայիր: Ատոր համար ես դաշնակի ազուոր կափարիչ մը պահած էի:

— Հոգ մի ըներ, կը պատասխանեմ, ինչ որ չկայ, կրնայ դեռ լինիլ. ես կը գրեմ քեզի, երբ գործը ատոր հասնի:

Կը խնդայ.

— Ականջներդ սրած պահէ, տղաս, պատերազմը տակաւին վերջացած չէ:

Ու մանրաքայլ կը հեռանայ իր ծռած ուսով:

Առաջին խումբը հասած է արդէն բակի դրան: Հոն են նաեւ Շեֆլեր եւ Ֆասբենտեր: Հետզհետէ ուրիշ խումբեր ալ կ'երթան: Մենք խռովայոյզ վիճակ ունինք, վասնզի մեզի համար արտասովոր բան մըն է՝ մէկ անգամէն բաժնուիլ այդքան ընկերներէ: Մինչեւ այդ ատեն միայն մահու, վէրքի կամ արձակուրդի հետեւանքով էր որ ընկեր մը կը հեռանար վաշտէն: Այժմ այդ պատճառներուն կ'աւելնայ ուրիշ մը եւս — խաղաղութիւնը:

Մենք անկարող ենք իսկոյն հասկնալ ատիկա. չէ՞ որ ամէնքս մէկ ենք ու պէտք է շարունակենք կռուիլ: Մենք այնքան վարժուած ենք «ձագարներուն» և խրամներուն, որ չենք վստահիր խաղաղութեան անդորր, կանաչ դաշտանկարին. չլինի՞ թէ այդ անդորրութիւնը պատրուակ մըն է միայն՝ մեզ հրապուրելու եւ պաղտոնրէն ականուած, վտանգներով լի շրջան մը քաշելու համար ...

Եւ այժմ ահա անոնք, մեր ընկերները, աննդուշարար կ'երթան կ'իյնան հոն, մինակ, առանց հրացաններու, առանց ձեռնառումբերու: Մենք չենք ըմբռներ թէ անոնք պիտի երթան ու չվերադառնան: Կ'ուզենք վազել անոնց ետեւէն, կանչել ու բսել.

(Շար.) Է. ՄԱՌԻԱ ՌԵՄԱՐՔ

(*) Գերմանական թղթախաղ մըն է:

գիրներով որոնք վաւերական երաշխիք չեն ներկայացներ: Ուրիշ խօսքով, Մ. Նահանգները վճռած են չգոհանալ երկ-դիմի յաւծումներով:

Լոնտոնի օդակայանին մէջ ալ կրկնեց. — «Մենք հոս եկած չենք մեղի յատուկ ծրագիրներով: Բայց խորապէս կը շահագրգռուինք եւ կ'ուզենք օգնել, եթէ մեր աջակցութիւնը խնդրուի»: Ուրեմն, Մ. Նահանգները կ'ուզեն որ՝ միացեալ բանակի դաշինքին ձախողումէն ետք, Եւրոպայի հաւաքական պաշտպանութեան համար ելք մը գտնուի բուն իսկ Եւրոպացիներու կողմէ: Այս առթիւ «մեր հիացումը կը յայտնենք Պ. Իտընի նախաձեռնութեան համար»: Իր կարծիքով, Լոնտոնի խորհրդաժողովը «պատմական նշանակութիւն» ունի եւ ժողովին գումարումն իսկ բարենշան է:

Նոյն օրը, կիրակի, 75 վայրկեան ետք Լոնտոն կը հասնէր Ֆրանսայի վարչապետը, որ նախընթաց օրը ճառ մը խօսած էր Անըսիի մէջ, պարզելով կառավարութեան տնտեսական քաղաքականութիւնը: Ինքն ալ որոշ կարծիք չյայտնեց խորհրդաժողովի մասին, եւ գոհացաւ ըսելով թէ երբեք պիտի չմոռնայ պատերազմի այն տարիները երբ Անգլիա կը թռչէր Ազատ Ֆրանսայի մէկ օգնութեան: «Այն ատեն մենք կռուեցանք վսեմ գաղափարներու համար որոնք տակաւին կը խանդավառեն մեզ եւ վստահ եմ թէ շատ լաւ եւ օգտակար գործ պիտի կատարենք խորհրդաժողովին մէջ»:

Նոյն օրը ճաշ մը տրուեցաւ Լոնտոնի ամերիկեան դեսպանատան մէջ: Իտըն եւ Տըլըս խօսակցեցան խորհրդաժողովին կազմակերպութեան մասին: Անգլիա կ'ուզէ որ չորս գլխաւոր պետութիւնները արագօրէն համաձայնին արեւմտեան Գերմանիոյ գերիշխանութեան վերահաստատման մասին: Յետոյ կուգայ երկրորդ [illegible] խնդիր, Գերմանիոյ վերազինումը, [illegible] դաշինքին եւ Ատլանտեան կազմակերպութեան:

Անգլեւամերիկեան աղբիւրներու համաձայն, արեւմտեան Գերմանիոյ կառավարութիւնը կը յուսայ թէ կարելի պիտի ըլլայ ուրիշ ելք մը գտնել, եթէ Լոնտոնի խորհրդաժողովն ալ ձախողի:

× Երէկ բացուեցաւ Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան տարեկան համագումարը, մասնակցութեամբ 1269 պատգամաւորներու: Քաղաքական շրջանակներու մէջ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին այդ ժողովին, որուն օրակարգի գլխաւոր խնդիրներէն մէկն է արեւմտեան Գերմանիոյ վերազինումը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ օրակարգ անցուց հիւլէական ուժի օգտագործման ծրագիրը, զոր առաջարկած էր Մ. Նահանգներու նախագահը: Այս առթիւ Խ. Միութիւնը հաւանեցաւ որ հրապարակուին երկու կառավարութեանց միջեւ փոխանակուած թղթակցութիւնները:

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետը վստահութեան քուէ շահեցաւ ծերակոյտին մէջ: — Աւելի քան երկու հազար վկաներ հարցաքննուեցան, գեղանին Մոնթեզիի սպանութեան հարցին առթիւ:

ՄԱՐՈՔԻ մայրաքաղաքին՝ Ռապաթի արաբական թաղին մէջ մեծ հրդեհ մը ծագելով, մոխիր դարձուց 500 խանութներ: Նոր ահաբեկումներ տեղի ունեցան Քազապլանքայի մէջ:

ԹՈՒՆՈՒԶԻ Ֆելլահները գործարանի մը վրայ յարձակեցան, սպաննելով պահակներէն մէկը, Հնդկաչինէն վերադարձած զինուոր մը:

ԵՐԿՈՒ ԳԵՐՄԱՆ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐՈՒՆ: Օպերկի եւ Քնոխենի պաշտպան փաստաբանները նորէն փորձեցին յետաձգել տալ դատավարութիւնը եւ վկաներուն ունկնդրութիւնը, առարկելով թէ դատարանը չէ յարգած միջազգային օրէնքները:

ՊՈՒՔՐԷՇԻ անթելը կը ծանուցանէ թէ Խ. Միութիւնը Ռումանիոյ պիտի ծախէ 12 «սովրոմ» ձեռնարկներու, այսինքն ռուսական եւ ռումանական խառն ընկերութեանց բաժնին կէսը: Այս հաստատութիւններն են որ կը վարեն Ռումանիոյ գրեթէ ամբողջ տնտեսական կեանքը:

2500 ՀՈԳԻ ՋՈՀ ԳԱՑԻՆ ահռելի թաթառի մը, Ճափոնի մէջ: Միայն չորենաւ իմը նաւաբեկութեան հետեւանքով, 1500 հոգի կորսուեցան:

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆԸ նամակ ունի Պ. Նըշան Պէշիկթաշլեանէն:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

Ի ՆՊԱՍՏ ԿԵԴՐՈՆԻ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԻՆ

Շաբաթ, 16 Հոկտեմբեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Մէզօն Տոռէի շքեղ սրահին մէջ, ՓԼԱՍ ՊԵԼՔՈՒՌ:

Մուտք 250 ֆրանք:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

24 Հոկտ. կիրակի ժամը 16էն 24
Օթէլ Մօտէրնի սրահներուն մէջ
Փլաս տը լա Ռէպուպլիք

Գեղարուեստական բաժին, եւրոպական պարեր:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ՀԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Դեկտ. 18ին Սփլանտիտի
շքեղ սրահներուն մէջ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Որբերու Օգնութեան Մարմնի
ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21ԻՆ
GRAND HOTELի շքեղ սրահներուն մէջ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յառաջիկայ Հոկտեմբեր 31ին

HOTEL GEORGE Vի

շքեղ սրահներուն մէջ:
Կը խնդրուի նկատի առնել:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Փարիզի եկեղեցւոյ հովանաւորութեան տակ բացուած Պուա Քոլոմպի, Պանեօ Քաշանի, Ժանթիյյիի, Լիլայի, Շավիլի, Կեդր. վարժարանի, Պելվիլի, Լիսէ Քոնտորսէի հինգշաբթի օրուան հայերէնի բոլոր դասընթացքները կը վերսկսին 30 Սեպտ. հինգշաբթի օր: Կը խնդրուի Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ծնողներէն որ առաջ արձանագրել տալ իրենց զաւակները, որպէսզի որոշուած ժամանակին դասաւանդութիւնները կանոնաւոր կերպով կատարուին:

★

Ազգ. Տան հայերէնի դպրոցը կը բացուի այս հինգշաբթի 30 Սեպտ.: Կը դասաւանդէ Տիկին Էլիզ Այվազեան:

★

ԻՍԻԻ Խրիմեան դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտ. 7ին: Դասաւանդութիւնները կը սկսին ուսուցչութեամբ տիկին Շաքէ Սագըզի: Աճապարեցէք արձանագրել ձեր զաւակները ամէն կիրակի:

★

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Մարթէկոյի հայկ. դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 30ին, հինգշաբթի, ուսուցչութեամբ Տիկին Մանուշ Շամիրեանի: Կը խնդրուի ծնողներէն արձանագրել իրենց զաւակները:

Խնամակալութիւն

★

ՎԻԷՆ. — Ֆ. Կ. Խաչի դպրոցները կը վերաբացուին Սեպտեմբեր 30ին, Ուսուցչութեամբ ընկերուհի Անժէլ Ուզունեանի եւ ընկեր Բենօ Ճիհանշահեանի:

Փաւզալի, շրջանի դպրոցի վերաբացումը առ այժմ յետաձգուած է, տեղի անյարմարութեան պատճառով:

★

Ֆ. ԿԱՊ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին հայերէնի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 30ին: Արձանագրութեանց համար դիմել 26 ռիւ տէ Քոնվալէսան:

★

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Ազգ. դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 30ին, հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9ին, դասաւանդութիւնները ամէն հինգշաբթի կանոնաւորապէս, ուսուցչութեամբ Պ. Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆԻ: Կը խնդրուի ծնողքներէն ճշդապահ ըլլալ:

★

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՄՈՆԻ ԴՊՐՈՑԻ

Դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 1ին: Ուսուցչուհին՝ Տիկին Ռ. Միստիք: Կը խնդրուի ծնողներէն շուտով արձանագրել իրենց զաւակները Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

ԸՆՇԱՏԱԿԻ ՄԵԾ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Տարօն-Սալնոյ Ձորի Հայր. Միութեան (Մարսէյլ), նուիրուած իր երկու անմահ հերոսներուն՝ ՍՕՍԷԻ եւ ՋՈՐ. ՍՄԲԱՏԻ մահուան առթիւ: 31 Հոկտ. Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, 88 ռիւ տ'Օպանեը, Մարսէյլ, Սալ Մազըլօ:

★

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը 14 Նոյեմբերին:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
6, ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ
ՍԱԼ Տ'ԻԷՆԱՅԻ ՄԷՋ
Ի պատիւ դերասան Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ
Մանրամասնութիւնները շուտով:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԱՐԱԲԱԽՏ ՈՒՍԱՆՈՂԸ (վիպակ, հայ հքաւոր ուսանողի մը կեանքէն): Գրեց՝ Հրանդ Համբարեան: Բ. տպագրութիւն: 1954, տպ. Անթիլիաս: Գին, 2 լիր. ոսկի:

Ողբացեալ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ հետեւեալ գիրքերը, Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց վանքին հրատարակութեամբ. — ՑԵՂԻՆ ՍԻՐՏԸ — Բագինին վրայ, կրկէսին մէջ, դիւցազնավէպեր (1906 — 1909): Բ. տպ. Երուսաղէմ 1953, Գին՝ 6 շիլին

ՀԵԹԱՆՈՍ ԵՐԳԵՐ, Տպ. Երուսաղէմ, 1950, գին՝ 6 շիլին:

ՀԱՑԻՆ ԵՐԳԸ, տպ. Երուսաղէմ 1950: Գին 3 շիլին:

ՍԱՐՍՈՒՌՆԵՐ, տպ. Երուսաղէմ, 1950 գին 3 շիլին:

Օր. ՍՕՆԱ ՀԻՒՍԵԱՆ
ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆ

Նշանուած

Կնքահայրութեամբ՝ Տէր եւ Տիկ. Պետրոս Պալապանեանի:

Տէսին — Շառ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶ. — Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս երեքշաբթի, ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. — Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԸ ՓՆՏՌԵՄ հօրեղբօրս տղան, Տիգրան Թաղէոսեան, Վէզիր Քէօփրիւլի, հօր անուն Յակոբ, մօր անուն Եւա: 1915էն ի վեր կորսուած է: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր հօրեղբօր աղջկան՝ Մարիամ Թաղէոսեանի, 167 Քառթիէ Լավիսթ, Մարսէյլ:

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

×

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ. — Տիկին Կատար Միրաքունեան (ծնեալ Տիարեան) կը փնտռէ եղբայրը Կարապետ Տիարեան, հօրը անունը Մովսէս, մօրը Վերոնիկ, 1918ին Իգտիրի դպրոցէն ետքը կորսուած է: Տեղեկացնել Տիկին Միրաքունեանի,

Château Seyssuel par Vienne
Isère (France)

Vient de paraître

LA RUSSIE ET SES COLONIES
Par WALTER KOLARZ
Traduit de l'anglais par Jean Canu et Anne-Marie Canu. Editions Fasquelle, 11, Rue de Grenelle, Paris.
Prix 975 francs.

Այս այն գիրքն է որուն անգլերէն հրատարակութեան առթիւ յօդուածաշարք մը գրեց մեր աշխատակիցը, Ա. Կեղեցեան, ամիսներ առաջ: Գիրքը, որ ամբողջովին հիմնուած է վաւերական փաստերու վրայ, առանձին բաժին մը ունի Կովկասի եւ Հայաստանի մասին, խիստ շահեկան մանրամասնութիւններով:

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 — Tél. : PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 — R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր․, վեցամս․ 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆր․ կամ 10 $, հատը 12 ֆր․

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 29 SEPTEMBRE 1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7483 — 30e ANNEE — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2894

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՈՒԺԸ ԱՄԷՆ ԲԱՆ ՉԷ

Թուրքիոյ վարչապետը, Ատնան Մէն-տերէս, այս միջոցին քննական եւ քարոզ-չական պտոյտ մը կը կատարէ երկրին գլխաւոր քաղաքներուն մէջ։

Այս առթիւ կրակոտ ճառեր ալ կը խօսի, զանազան գործարաններու եւ ելեկ-տրական կայաններու հանդիսաւոր բա-ցումը կատարելով։

Առաջին ճառը խօսեցաւ Աֆիոն Գարա-հիսարի մէջ, ոգեկոչելով զինուորական յաղթանակի մը յիշատակը։

Եւ նորէն կրկնեց առածի կարգ անցած յանկերգ մը․

— Թուրքիան աչք չունի որեւէ օտար հողի։ Բայց եթէ ուրիշներ աչք տնկեն իր հողերուն, պիտի դիմադրէ իր բոլոր ու-ժերով։ Մէկ թիզ հող պիտի չտանք»։

Տարակոյս չկայ թէ նոյն մարտակոչը պիտի հնչեցնէ մինչեւ Կարին եւ Վան, ուր նոյնպէս պիտի այցելէ, ինչպէս կ՚ գրեն Թուրք թերթերը։

Ծամբան չարունակելով, Ատնան Մէն-տերէս ուրիշ քաղաքի մը մէջ կը պանծա-ցնէր Թուրքիոյ ռազմական ուժը, որ միշտ կ՚աճի, շնորհիւ դաշնակիցներու աջակ-ցութեան։

Այս առթիւ ալ կ՚ազդարարէր թէ Թուր-քիա ի վիճակի է պաշտպանելու իր սահ-մանները։ Մանաւանդ որ, այժմ անդամ է Ատլանտեան դաշինքին եւ վերջերս նոր զինակցութիւն մը եւս կնքեց, Յունաս-տանի եւ Եուկոսլաւիոյ հետ։

Ատնան Մէնտերէս ալ կը խոստովանի թէ որեւէ երկիր չի կրնար գոհանալ մի-այն զինուորական ուժով եւ պարտաւոր է զարկ տալ նաեւ իր տնտեսութեան։

Արդէն իսկ մասնաւոր օրէնքներ հրա-տարակուած են, որպէսզի օտար դրամա-գլուխը առատօրէն հոսի դէպի Թուրքիա։

Գակասը կը լրացնեն Ամերիկացիները, որոնք 1947 Մարտ 12էն ի վեր լայն բա-ցած են իրենց պետական եւ անհատական գանձերը, ռազմական եւ տնտեսական օգ-նութիւն հասցնելու համար Թուրքիոյ։

Ատնան Մէնտերէս, որուն համար կ՚ը-սեն թէ բանիմաց եւ հեռատես մարդ է, ամէն կերպով լաւատես կ՚երեւայ ապա-գայի մասին։

Անշուշտ պետական ղեկավար մը, այն ալ վարչապետ, ստիպուած է միշտ յոյս եւ կորով ներշնչել իր ժողովուրդին։

Բայց, ինչո՞ւ չարունակ սա յանկերգը․

— Աչք չունինք ուրիշին հողերուն, բայց թիզ մը չենք տար մեր հողերէն։

Տեսակ մը սրտադող չի՞ մատներ այս մարտակոչը։

Թուրքիոյ վարչապետը չի՞ գիտեր թէ այս եղանակը հնչեցնելով էր որ Վիէննա-յի դուռներէն իջան մինչեւ Խարիրէ, իսկ Արաբիոյ անապատներէն, Ափրիկէի ափե-րէն, Միջերկրական կղզիներէն կծկուե-լով, ամփոփուեցան ներկայ սահմաննե-րուն մէջ։

Եւ տակաւին այդ սահմաններն ալ ոչ բոլորովին Թրքական են, ոչ ալ բնական։ Ո՛րքան աշխարհակալութիւններ տապա-լեցան, բոյն հաստատելով օտար ժառան-գութեանց, անոնց արիւնազանգ աւերակ-ներուն վրայ։

Թուրքիան ինչքան ալ զօրացած ըլլայ, կռնակը տալով աշխարհի հզօրներուն, չի կրնար բացառութիւն կազմել այս տար-րական օրէնքէն։

Ինչպէս Օսմ․ կայսրութիւնը, հանրա-պետական Թուրքիան ալ ուշ-կանուխ պիտի քաւէ ուրիշին հողերուն բռնա-գրաւման եւ բռնատացուցիչ անարդա-րութեանց մեղքը։

Ուժը ամէն բան չէ։

Եթէ միլիոնաւոր ջարդուածներու ոսկոր-ներու փոշին իսկ անհետացած ըլլայ, հո-ղը իր տէրը պիտի փնտռէ։

Հատուցումն ալ ժամանակի խնդիր է։

Շ․

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

★

ՄԹՆՈԼՈՐՏԸ ՅՈՒՍԱՏՈՒ ԿԸ ՀԱՄԱՐՈՒԻ

Լոնտոնի խորհրդաժողովին բացման առթիւ հասած առաջին տեղեկութիւն-ները յուսատու կը համարուին։

Ինչպէս գրած էինք երէկ, ժողովին բա-ցումէն առաջ խորհրդակցութիւններ ու-նեցան Պ․ Պ․ Մենտէս Ֆրանս, Իտըն եւ Տըլըս։ Տեղական թերթերը կը գրեն թէ կարելի եղած է հարթել կարգ մը թիւրի-մացութիւններ։ Մ․ Նահանգները եւ Բրիտանիա համաձայն են որ արեւմտ-եան Գերմանիան մտնէ Ատլանտեան դա-շինքին մէջ։ Ֆրանսայի վարչապետն ալ տրամադիր է համաձայնելու, պայմանաւ որ երաշխիքներ տրուին, առանց խտրա-կան հանդամանք ունենալու։ Պ․ Մենտէս այս առթիւ կարգ մը յայտարարութիւն-ներ ըրած է ամերիկեան հանդէսի մը խմ-բագրին, ինչպէս պիտի կարդաք քիչ ան-դին։

Այդ երաշխիքներն են, համաձայն հը-րատարակուած տեղեկութեանց․— Սահ-մանափակում անդամակից պետութեանց ազգային բանակներու եւ սպառազինու-թեանց։ Այս երաշխիքները պիտի ճշդեն խրատատու օրկաններ։ Երկրորդ երաշխիքը պիտի ըլլայ Մեծն Բրիտանիոյ գործօն մասնակցութիւնը եւ նոր յանձնառութիւն-ներ ցամաքային Եւրոպայի մէջ։ Ֆրան-սական ծրագիրը կ՚ընդունի Անգլիոյ ա-ռանձնայատուկ դիրքը, եւ ուրիշ կարգ մը կէտեր։

Այս պարագաներուն մէջ, ընդհանուր կարծիքը այն է թէ խորհրդաժողովին յա-ջողութիւնը կախում ունի Պ․ Տըլըսի եւ Իտընի դիրքէն։ Կը հաւաստեն թէ նախ-նական խորհրդակցութեան ատեն առաջի-նը գոհ մնացած է Պ․ Մենտէս Ֆրանսի բացատրութիւններէն հաստատեր է թէ տեսակէտները շատ հեռու չեն իրարմէ։ Պ․ Տըլըս մասնաւորաբար ըմբռնած է Ֆրանսայի մտահոգութիւնները եւ տրա-մադիր կ՚երեւայ նոր երաշխիքներ տալու, եթէ Ֆրանսան հաւանի որ Գերմանիա միաժամանակ մտնէ Պրիւքսէլի դաշինքին եւ Ատլանտեան կազմակերպութեան մէջ։ Գալով Իտընի, կը կարծուի թէ վճռական դեր մը պիտի կատարէ ժողովին մէջ, կարգ մը նոր յանձնառութիւններ ստանձ-նելով։

Արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետը Տոքթ․ Ատընաուըր Լոնտոն հասնելով յոյս յայտնեց թէ խորհրդաժողովը յաջող-ելքի մը պիտի յանգի երկու հիմնական կէտերու մասին,— 1․ Միութիւն արեւ-մտեան աշխարհի, ապահովելու համար խաղաղութեան պահպանումը,— 2․ Վե-րահաստատում արեւմտեան Գերմանիոյ գերիշխանութեան, որով այդ երկիրը պի-տի կրնայ միացեալ ճակատ կազմել ա-րեւմտեան երկիրներու հետ։

× Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակ-ցութեան համագումարը սկսաւ քննել Գերմանիոյ վերազինման խնդիրը

ՍՈՒՐԻՈՑ երեսփ․ ընտրութեանց մէջ 35 աթոռ շահած են անկախները, 26 ազ-գայնականները, 22 աթոռ՝ ժողովրդա-կան կուսակցութիւնը, 12 աթոռ ըն-կերվարականները, մէկ՝ համայնավար-ները, (Խալէտ Պէքթաշի)։ Նոր ժողովը պիտի բացուի Հոկտեմբեր 14ին։ Համե-մատականի կը մնան 45 աթոռներ։

ԹԵՀՐԱՆԻ ոստիկանութիւնը երեւան հանեց Թուտեհ կուսակցութեան (համայ-նավար) գաղտնի տպարանը, գրաւելով քանի մը թոն թռուցիկներ եւ տետրակ-ներ։ Երեք հոգի ձերբակալուեցան։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը արեւմտեան Գերմանիա պիտի այցելէ մօտերս, ար-տաքին նախարարին հետ։

❀ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ❀

●

« ՍԿՍԱՆՔ ՄԵՐԺԵԼ »

Ընդհանրապէս գաղութներու մէջ բա-ցասական երեւոյթներն են որ կը մատ-նանշուին, դարման մը գտնելու մտահո-գութեամբ։

Կ՚արժէ, սակայն, որ, ինչքան ալ հազ-ուադէպ ըլլան — կամ թերեւս ճիշդատոր համար — անդրադառնանք նաեւ կազ-դուրիչ լուրերու։

Դպրոցական վերամուտ է։ Թուական մը մեր բնակած երկրի ժողովուրդին հա-մար։ Տեսակ մը տօնական օր։

Հարիւր հազարաւոր մանուկներ, պա-տանիներ խռնուած են պետական կամ ան-հատական վարժարաններու մէջ, ի խնդիր ուսման եւ զարգացման։

Մեզի համար եւս հետաքրքրական է այս խանդավառութիւնը, քանի որ մեր զաւակներն ալ մաս կը կազմեն տեղացի դպրոցականներու բազմութեանց։

Բայց, վերամուտին առթիւ կայ ուրիշ պարագայ մը, այլապէս արժանի մեր ու-շադրութեան։

Հապա մեր կրթարաննե՞րը։ Անշուշտ շաբաթական դասընթացքները երկրորդա-կան գծի վրայ են, չունենալով վերաբաց-ման միօրինակ թուական եւ մնացեալը։

Կարելի չէ այժմէն գաղափար կազմել թէ անցեալ տարուան վրայ աւելցա՞ծ է թէ պակսած թաղային դպրոցներու աշա-կերտներուն թիւը։ Աւելի ուշ թերեւս կա-րելի ըլլայ ստուգել ընդհանուր պատ-կերը։ Ունինք սակայն երկու երկրորդա-կան վարժարաններ, Մուրատեանը եւ Դպ-րոցասէրը։

Ո՛րքան հաճելի եղաւ մեզի համար լսել թէ Սեւրի Մուրատեան վարժարանը ար-դէն իսկ ունի 105 գիշերօթիկ աշակերտ-ներ եւ թէ ստիպուած է մերժել նոր դի-մումներ։

Երբ «լեցուած» ըլլալու պարագան կ՚ուրախացնէ մեզ, մերժելու խնդիրը ան-շուշտ հաճելի չէ։

Երբ Մուրատեան վարժարանը հասաւ հոն, որ ստիպուած է մերժել նոր աշա-կերտներ, անշուշտ պատիւ իրն է։ Իսկ մե՞նք։ Ինչո՞ւ չենք կրնար բան մըն ալ մեր կողմէ ընել, որպէսզի մեր վաղուան յոյսը, երիտասարդութիւնը ունենայ լայն միջոցներ, հայեցի կրթութիւն ստանա-լու։

Կը սպասենք նոյնքան ալ Դպրոցասէրէն։

ՍՕՍԻ

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Պ․ Շահան Պէրպէրեան, դասախօս Ան-թիլիասի դպրեվանքին, որ Պոլսէն կու-գայ։ Պիտի մնայ մինչեւ Հոկտեմբեր, պրպտումներ կատարելու համար կրթա-կան ծրագրի մը մասին։

Բժշկապետ Համբարձում Քէֆլիկեան, որուն գիտական գործունէութեան 25ամ-եակը տօնուեցաւ Պէյրութի մէջ եւ որ շքանշան մըն ալ ստացաւ Լիբանանի հան-րապետութեան նախագահէն։ Բժիշկը Ա-մերիկա վերադարձաւ երէկ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐԸ

★

Ամերիկեան հանդէս մը կարգ մը հար-ցումներ ուղղած է Պ․ Մենտէս Ֆրանսի, օրուան հարցերու մասին։ Հարց-պա-տասխանին գրուած է «Լը Մոնտ»ի ամ-բողջ մէկ էջը։ Ամերիկացի խմբագիրը մասնաւորապէս ուզած է գիտնալ վարչա-պետին տեսակէտները համայնավարական վտանգի, գերմանական հարցի եւ ուրիշ հրատապ խնդիրներու մասին։

Պ․ Մենտէս Ֆրանսի կարծիքով, հա-մայնավարութեան դէմ կռուելու լաւա-գոյն միջոցն է բարելաւել ժողովուրդ-ներու տնտեսական վիճակը։ Մասնաւո-րապէս Ֆրանսայի վրայ ծանրանալով, Պ․ Մենտէս Ֆրանս կ՚ըսէ․— «Երեք ամ-սուան մէջ իմ կառավարութիւնս նուա-զեցուց համայնավարներուն գործելու պատեհութիւնները եւ ջլատեց անոնց քա-րոզութիւնը»։ Ինք ստոյգ տեղեկութիւն-ներ չունի խորհրդային իշխանութեան դիտումներու մասին, բայց կը կարծէ թէ պէտք է միշտ արթուն մնալ։ «Եթէ մեր ներքին կացութիւնը բարւոքի, վտանգը պիտի պակսի։ Իսկ եթէ տնտեսական եւ ընկերային կացութիւնը վատթարանայ, համայնավարութիւնը պիտի զօրանայ։ Ահա թէ ինչու շատ կարեւոր կը համարիմ հետեւիլ գործօն եւ ուժգին քաղաքակա-նութեան մը, որպէսզի մեր արտադրու-թիւնը աւելնայ եւ ժողովուրդը լաւ բնա-կարաններ ունենայ։ Եթէ մարդիկ աւելի երջանիկ ըլլան, այլեւս չեն ենթարկուիր համայնավարական ամբոխավարու-թեան»։

Պ․ Մենտէս Ֆրանս կը հաւատայ թէ կարելի է գործօն մեծամասնութիւն մը գտնել Ֆրանսայի խորհրդարանին մէջ, առանց համայնավարական քուէներու։ «Ես սկիզբէն յայտարարեց թէ երբեքնկա-տի պիտի չառնեմ համայնավարական ձայները, մեծամասնութիւն ապահովելու

(Շար․ը կարդալ Դ․ էջ)

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Խորին ցաւով կ՚իմանանք թէ ծանօթ մտաւորական Հրաչ Սարգիսեան շաբաթ օր մեռեր է Մոնթէ Քաթինիի մէջ, սրտի տագնապի մը հետեւանքով։

Մեր դժբախտ բարեկամը, որ օդափո-խութեան գացած էր Իտալիա, անցեալ շաբթու նուաղում մը կ՚ունենայ իր վա-րած ինքնաշարժին մէջ։ Անմիջապէս հիւանդանոց կը փոխադրեն, եւ մինչ կը կարծուէր թէ վիճակը բարւոքած է, ահա կը հասնի մահուան գոյժը։

Վաթսունը անց, Հրաչ Սարգիսեան բը-նիկ Երզնկացի էր, զաւակը վաստակաւոր ուսուցիչ եւ գեղագիր Նշան Փթիկեան Սարգիսեանի։ Կանուխէն Եւրոպա փոխա-դրըուած էր, ժամագործութեան արհես-տը կատարելագործելով Զուիցերիոյ մէջ։ Յետոյ վերջնապէս հաստատուեցաւ Փարիզ, ուր խանդավառութեամբ կը հե-տեւէր գաղութի մտաւորական շարժու-մին։ Եղած է անդամ զանազան Միու-թեանց։ Մասնաւորապէս նուիրուած էր թատերական արուեստի վերլուծման եւ երկար ատեն աշխատակցած է «Յառաջ»ի, յետոյ զանազան պարբերականներու։

Ազատագրութենէն ետք, պահ մը եղաւ անդամ Ազգ․ Ճակատի վարչութեան, յու-սալով թէ պիտի կրնայ բարեխառնել մթ-նոլորտը, իր բարեմոյն եւ անկեղծ բնա-ւորութեամբ։ Շատ չանցած յուսախաբ ըլլալով, քաշուեցաւ իր պատեանին մէջ։ Վերջերս չափազանց յոգնած կը զգար ինքզինք։

Ամուսնացած է Արշալոյս Թէրլէմէզեա-նի հետ, որուն նրբարուեստ արտասանու-թիւնները միշտ կը փնտռուէին փարիզահայ հանդէսներու մէջ։ Զաւակ չունէր։

Դեռ կը խօսինք իր մասին։ Մեր խորին վշտակցութիւնը՝ վշտաբեկ Արշալոյսի, քրոջը՝ Աղաւնիի, ընկեր Բարթամ Պաս-մաճեանի եւ բոլոր պարագաներուն։

× Մեզի կը հաղորդեն թէ յուղարկա-ւորութեան թուականը պիտի ճշդուի, երբ մեր ողբացեալ բարեկամին մարմինը Փա-րիզ փոխադրուի։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Շնորհակալութեամբ ստացանք Մարսէյ-լէն ընկեր Գ․ Կոփոյեանէ հազար ֆր․։

Նոյնպէս ընկեր Բ․ Զիլճեանէ (Մար-սէյլ) հազար ֆրանք, Պ․ Ե․ Պարոնվարդ-եանի մահուան քառասունքին առթիւ։

ՈՒՐԱԽԱԼԻ ԵՐԵՒՈՅԹԻ ՄԸ ԱՌԻԹԻՒ

Վերջին քանի մը ամիսները հայ մտքին ու մշակոյթին համար հետաքրքրական ու յիշատակելի երեւոյթներ պարզեցին։

Մէկէ աւելի գրողներ գաղութէ գաղութ այցելութիւններ տուին։ Այսպէս նախ՝ Շաւարշ Նարդունի, Փարիզէն, առանձին այցելեց Միջին Արեւելք. Կ. Փօլատեան, Մարսէյլէն, այցելեց Եգիպտոս ու Լիբանան։ «Համազգային»ի հրաւէրով Եգիպտոս ու Լիբանան այցելեցին նաեւ փրանսացի բանաստեղծ, Նարեկի թարգմանիչ Լիւք Անտրէ Մարսէլ եւ խմբագիր-տնօրէն Ժան Պալար, որոնք ընկերակցութեամբ երկու հայ գրողներուն, արժանացան համաժողովրդական ու խանդավառ ընդունելութեան։

Հայ եւ օտար այս գրագէտ այցելուները դասախօսութիւններ տուին, խանդավառ բանախօսութիւններ ըրին՝ հաւաքոյթներու եւ հանդէսներու ընթացքին, ի ներկայութեան հոծ բազմութիւններու։

Այս կերպով, հայ մտքին, մշակոյթին ու համայնական հայ ժողովուրդի արժէքներուն հանդէպ ստեղծուեցաւ ջերմ մթնոլորտ. հայ ժողովուրդը, քանի մը շաբաթ ապրեցաւ ու շնչեց գրական ու մտաւորական ոգեւորիչ մթնոլորտի մէջ։

Լսեց հայ ու օտար գրագէտներու գնահատութիւնը. խանդավառ եւ սրտաբուխ խօսքեր՝ հայ մշակոյթի գեղեցկութեան, հայ մտքի ու հանճարի հին ու նոր ստեղծագործութիւններուն մասին։

Համակրանքի ու գնահատանքի արտասովոր ցոյցեր եղան ժողովուրդին կողմէ. եղան նոյնիսկ չափազանցուած գրուածքներ „չայլ խօսքեր՝ այցելու գրագէտներուն հանդէպ, որոնք շփոթեցան հայ բազմութիւններուն հետ եւ հրճուեցան իրենց կարգին ու ոգեւորուեցան։

Այս օրերուն „Շ. Նարդունի կը շարունակէ իր պտոյտը՝ Իրանի մէջ„ քաղաքէ քաղաք եւ նոյնիսկ գիւղէ գիւղ„ նոյն թափով արժանանալով ժողովրդական ցոյցերու, լսելով նաեւ իր անձնական համեստութիւնը վիրաւորելու աստիճան՝ չափազանց գովասանքներ։

Ուրիշ գրող մը, Մինաս Թէօլէօլեան, Հալէպի Քարէն Եփփէ Ճեմարանի փոխ տնօրէնը եւ մեր աշխատակիցը, ինչպէս նաեւ «Արեւելք» օրաթերթի խմբագիրը, այս պահուս Եգիպտոս կը գտնուի, ուր դասախօսութիւններու շարք մը կուտայ հայ գրականութեան մասին. բանախօսութիւններ կ'ընէ հանդէսներու մէջ, ոգեւորելով ժողովրդական շրջանակները եւ յատկապէս երիտասարդութիւնը։

Անդրանիկ Ծառուկեան, բանաստեղծ ու խմբագիր, այս պահուս Ամերիկա է, ուր կը շրջի գլխաւոր քաղաքները, նոյնպէս արժանանալով մտաւորական ու ժողովրդական խաւերու ջերմ ընդունելութեան ու գնահատական արտայայտութիւններուն։

Ան ալ իր կարգին հրապարակային բանախօսութիւններ կուտայ եւ նաեւ դասախօսութիւններ՝ հայ մշակոյթին, Մերձ. Արեւելքի հայ ժողովուրդին մասին, պանծացնելով հայութեան վերելքը, սրտապնդելով իր ունկնդիրները՝ հայութեան ապագային մասին, ազգային համերաշխութեան կոչ ալ ուղղելով։

Հետաքրքրականը այն է, որ ժողովրդական զանգուածները, որոնք չեն ճանչնար, կամ հազիւ թէ կը ճանչնան Նարդունին, Թէօլէօլեանը կամ Ծառուկեանը, կը լեցնեն սրահները, կը ծափահարեն, կը պանծացնեն անոնց անձն ու գործը, գրականութիւնը։

Այս հանդիպումներուն կամ հանդէսներուն ընթացքին, յաճախ, զանազան խօսողներու կողմէ գովասանքի փայլուն, յորդառատ, խոշոր խօսքեր ալ կ'ըսուին, չափազանցութիւններ կը գործածուին հիւրերուն ներկայացման պահերուն, խօսքեր՝ որոնց արձագանգ կ'ըլլան թղթակիցները, իրենց կողմէն ալ աւելի չորարձակ տողերով։

Հակառակ այս ծայրայեղութիւններուն սակայն, ուրախ պէտք է ըլլալ, որովհետեւ ժողովուրդը յանձին այս դէմքերուն, կը պանծացնէ ոչ միայն անոնց նուիրումն ու կոչումը, այլեւ բովանդակ հայ միտքն ու մշակոյթը, գիրը։ Այցելուները կը պանծացուին, անշուշտ, իբրեւ հայ մշակոյթին նուիրուած մշակներ, բայց առաւելապէս իբրեւ խորհրդանշաններ, ներկայացուցիչներ հայ մտքին։ Եւ վստահ ենք, թէ անոնք ալ, այս գովասանքներուն արժանացողները, պիտի կատարեն իրենց պարտքը, այսուհետեւ աւելի նուիրումով, արժանի ըլլալու համար եղած ցոյցերուն եւ իրենց վրայ դրուած յոյսերուն։ Ի վերջոյ, ինչ նշանակութիւն կրնան ունենալ խօսքերը, եթէ անոնց համապատասխան գործ ու գործունէութիւն չըլլայ։

Մեր այս ուրախութեան առիթով, պիտի բաղձայինք որ շարունակուին նման այցելութիւնները, որոնք հոգեկան միութիւն կը ստեղծեն գաղութէ գաղութ, սէր ու հետաքրքրութիւն հայ մշակոյթին հանդէպ եւ քաջալերանք՝ հայ մտաւորականութեան մէջ։

Պիտի բաղձայինք նաեւ, որ հայ ժողովուրդը հայ գրողներու հանդէպ իր անվերապահ յարգանքին ու խանդավառութեան մէկ մասն ալ արտայայտէր անոնց գործերուն, հայ գիրքերուն հանդէպ, որովհետեւ գրողը առաւելապէս իր գործին մէջն է, իր լաւագոյն մասովը. իր իմացական ու հոգեկան ճշմարիտ ճառագայթումով։ Գրողները կուգան, կը շրջին ու կ'երթան, սակայն անոնց գործը կրնայ մնալ մեր մօտ, մեզի հետ խօսակից ու խորհրդակից։

Ինչ փայլ պիտի առնէր հայ մշակոյթը, եթէ հայ գրողները ծափահարողներուն գոնէ մէկ քառորդը հայ գիրքը փնտռէր ու կարդար։

Մեր ուրախութիւնը այն ատեն ամբողջական պիտի ըլլար եւ հայ ժողովուրդի գնահատանքը աւելի իրական ու իրաւ, եթէ գրողներուն հետ հայ գիրն ու գիրքը արժանանային նոյն կամ նման ընդունելութեան։

Գրագէտին հետ գիրքը.— ասիկա է ճշմարտօրէն քաղաքակիրթ ժողովուրդի մը կեցուածքը։

Հայ գրագէտին հետ հայ գիրքը.— աս թող ըլլայ մեր նշանաբանը։

Նշանաբան մը՝ որուն իրականացումը չափանիշը պիտի ըլլար մեր խօսքերուն ու ծափերուն արժէքին։ Այսինքն՝ մեր ազգային գիտակցութեան ու լրջութեան։

(Խմբագրական ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՊՐՈՍ ԿՂԶԻՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԵՒ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

Ինչպէս գիտենք, Ազգաժողովին դիւանը որոշեց օրակարգ անցընել Կիպրոսի խնդիրը, հակառակ Անգլիոյ ընդդիմութեան։ Այս առթիւ, ծանօթ աշխարհագէտ Պ. Կոպլէ շահեկան ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած է «Լը Մոնտ»ի մէջ։ Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.—

Կիպրոս, շնորհիւ իր ռազմական դիրքին տեսակ մը կռուախնձոր դարձած է։ Քառուղին է Միջերկրականի եւ կեդրոնը բրիտանական պաշտպանութեան, Միջին Արեւելքի մէջ։

Կէս դարէ ի վեր, մանաւանդ, միջազգային յարափոփոխ քաղաքականութեան հետեւանքով, Կիպրոսի վիճակն ալ նոր ձեւ մը առած է։

Պերլինի վեհաժողովին ատեն (1878), Անգլիոյ Թրքասէր նախարարը, Տիզրայէլի հետեւեալը կը գրէր Վիքթորիա Թագուհիին, «Կիպրոս բանալին է արեւմտեան Ասիոյ», պահակ մը նաեւ Եգիպտոսի առջեւ եւ դիտարան մը Ռուսիոյ կողմը։ Քանի մը շաբաթ ետք, յունիս 5ի պայմանագրութիւնը կը հաստատէր օրէնք մը, որով Կիպրոսի եկեմուտքէն տարեկան տուրք մը կը սահմանուէր Բ. Դրան։ Ատոր փոխարէն Մեծն Բրիտանիա կը խոստանար պարպել կղզին, եթէ Ռուսիան Թուրքիոյ վերադարձնէր իր գրաւած հայկական հողերը։ Պիզմարք ընդունեցաւ եւ պատմութիւնն ալ արձանագրեց անոր աս նշանաւոր խօսքը, «Մեր Հրեան,— ահա մարդը»։ Իսկ Փարիզի մէջ Վատինկթըն մտահոգ էր, որովհետեւ Կիպրոս ծովային եւ ռազմական ամէնէն նպաստաւոր դիրքին վրայ կը գտնուէր եւ կ'իշխէր միանգամայն Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի ափերուն վրայ։

Օդային զինուորական զարգացումով, Կիպրոսի արժէքը ալ աւելի բարձրացաւ։

Կիլիկիոյ ջրանցքը, Կիպրոսի եւ Անատոլուի միջեւ, միայն 70 քիլոմեթր լայնութիւն ունի։ Անդրէասի հրուանդանէն մինչեւ սուրիական ափը հազիւ քիլոմեթր է, 200 Ֆամակուսթայէն, որ լաւագոյն նաւահանգիստն է Կիպրոսի, Տրիպոլիոյ եւ Պէյրութի, 350 քիլոմեթր է Եգիպտոսի Ակրոտիրի թերակղզիէն, Մեսաօրի, որ կը գտնուի կղզիին ճիշդ մէջտեղը օդանաւային սքանչելի կեդրոն մըն է։ Նիկոսիան, մայրաքաղաքը որ հիմա ունի 38 հազար բնակիչ, մեծ օդակայան մըն է օդային ճամբաներու վրայ, Եւրոպայի հարաւ-արեւելքը եւ պատերազմէն ետք ազատագրուած նորաբողբոջ երկիրներու միջեւ։

Ինը ընկերութիւններ. անգլիական, կիպրական, յունական, թրքական, եգիպտական, իսրայէլեան եւ ուրիշներ կ'ապահովեն ամէն շաբաթ արեւմտեան Ասիոյ համար տասնըչորս, վեց Յունաստանի եւ Եւրոպայի, երեք Եգիպտոսի եւ տասնըհինգ օրը անգամ մը մէկ օդանաւ դէպի Սուտան։

Այս հրաբխային եւ լեռնային կղզին, շրջապատուած կապտորակ ծովով, կը համարուի Արեւելքի գեղեցիկ պարտէզներէն մէկը։ Հիները հոն կը դնէին իրենց հայրենիքի ամէնէն սիրելի շաստուածները։ Իր տարածութեամբ Կիպրոսը երրորդ կղզին է Միջերկրականի մէջ, Սիկիլիայէն եւ Սարտինիայէն ետք։

Թրուտոսի թաւուտները եւ իր ճիւղաւորումները որ կը ծածկեն հարաւ արեւելքը, Առնաւուտի հրուանդանէն մինչեւ Լառնաքա ամէնէն քիչ բնակիչ ունեցող եւ ոչ-արդասաբեր մասն է։ Լիմասոլ որ կ'արտածէ չամիչ ե գինի, ունի 25 հազար բնակիչ եւ կղզիին երկրորդ մեծ քաղաքն է։

Հիւսիս-արեւելքի, Սերինի եւ Օղիմպիայի թարմագեղ կանաչ բարձրութեանց միջեւ, ուր կ'աճին ձիթենիներ կը գտնուի նեղ ծովեզերեայ դաշտ մը, ուր առատ ջուր կայ եւ հարուստ է հողը, կլիման մեղմ։ Քիրինիան գեղեցիկ փոքրիկ քաղաք մըն է, աւելի հանգստավայր մը, բլրապատ, զոր Վենետիկցիները կը կոչէին Պելլա Փաէս, եւ Սէն Հիլարիոնի աւերակներէն կ'ենթադրուի թէ հռովմէական քաղաք մըն է։ Կիպրոսի մէջ բազմաթիւ են հռովմէական աւերակները։

Մեսաօրէն ամէնէն կենսունակ եւ բարեբեր շրջանն է։

Անգլիացիները աւելի զարկ տուին միջին դարու եւ հին դարերու ոռոգումին։ 1878ի թշուառ կղզին իր վատառողջ ճահիճներով եւ ջերմախտով, ներկայիս մաքրուած է։ Նախապատմական մեթոտները տեղի տուած են նոր մեթոտներու, երկրագործական հին մեքենաներուն տեղ արդիական մեքենաներ կը գործածուին։

1500 քիլոմեթրէն աւելի է ճամբաներու ցանցը։ Ջնջուած է երկաթուղին որ կ'անցնէր կղզիին մէջէն, որովհետեւ շահէ աւելի վնաս կը բերէր։ Ինքնաշարժները հետզհետէ աւելի կը բանին անոր տեղը։

Անտառները որոնք քանդուած էին, կը վերանորոգուին։ Կիպրոս դեռ հա–

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ

ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

Ասոնք, Ուրֆայի մէջ, սկսած էին կազմակերպել չէթէներու գումարտակ մը որ քիչ ետքը որոշ դեր մը պիտի խաղար ոչ այնքան ինքնապաշտպանութեան, որքան անոր հետեւող կոտորածներուն մէջ։ Խալիլ պէյի հետ նոյն կառքին մէջն էին իր գործակիցը՝ Ահմէտ պէյ եւ Հաճի Քեամիլենց ընտանիքէն Հաճի Րէշիտի որդի Մուսթաֆա, որ կազմակերպուելու վրայ եղող չէթէներու մէկ խումբին հրամանատարն էր։

Նոյն խումբին մէջ էր նաեւ քոմիսէր Շաքիր, որ կառք մտած էր ըսելով — «Ալլահա էմանէթ»։

Երկու ձիաւոր ժանտարմաներ կը գտնուէին Զօհրապի եւ Վարդգէսի նստած կառքին մօտ։ Երբ որ ճամբայ կ'ելլեն վերջապէս, այս ժանտարմաներէն մէկը կ'անցնի կառքին առջեւը, իբր առաջնորդ. միւսն ալ կը հետեւի ետեւէն։ Անոնցմէ ետք, միշտ 15–20 մեթր հեռաւորութեամբ, կը յառաջանայ չէթէներուն կառքը, որուն մէջ, վերջին պահուն ելեր էր նաեւ Ապտիւրահման անուն ժանտարմայի չաւուշ մը, որ վերջէն անուն պիտի թողուր, հարկ կա՞յ ըսելու, միշտ ոճրապարտ։

★

(Կը հետեւիմ գլխաւորաբար Զօհրապի եւ Վարդգէսի կառապանին՝ Գըլօ Մուհամմէտի որդի Միւսլիմի տեղեկութեանց)։

Ուրֆայէն մեկնած ատեննին՝ պանդոկին շուրջբոլորն ու Սեւերեկի ճամբուն, որմէ պիտի յառաջանային, բոլորովին ամայի էին։ Հայերը այդ միջոցին չէին կրնար քաղաքէն դուրս ելլել՝ սպաննուելու երկիւղէն։ Ցնորք քաղաքին մէջ, ամէն իրիկուընէ ազդարարուած էր ընդհանուր ժողովուրդին թէ յաջորդ օրը Սեւերեկի այդ ճամբուն վրայ ռազմական փորձեր տեղի պիտի ունենան, հետեւաբար արգիլուած էր մերձենալ նոյն ճամբուն ձախակողմը գտնուող զօրանոցին, եւ առաջանալ անկէ անդին։

Կառապան Միւսլիմի վկայութեան նայելով, կառքերուն անցած միջոցին այդ զօրանոցը կը գտնուէին միւթէսարրըֆը, Մահմուտ Նէտիմ պէյ, ոստիկանութեան քոմիսէր մը, Խօմէր անունով քաղաքային պաշտօնեայ մը եւ Հիւսէյին Ֆէհմի անուն զինուորական հազարապետ մը որոնք վերստին նոյնպէս պիտի գործակցէին Ուրֆայի ոճիրներուն։

Գողգոթան երկար պիտի չտեւէր։ Գարաքէօփրիւ, ուր տասը տեղի պիտի ունենար, հազիւ կէս ժամ հեռու էր։ Թէ այդ միջոցին ի՞նչ տպաւորութեան տակ էին երկու տարագիրները, ի՞նչ կը խորհէին, ի՞նչ մտավախութեանց ենթակայ կը մնային, ոչինչ գիտենք։ Կառապանը մեզ վստահեցուց թէ մինչեւ Գարաքէօփրիւ երկուքն ալ ոչ իսկ բառ մը արտասանեցին։

Կառքը արագօրէն կ'անցնի զօրանոցին առջեւէն, ու կը սկսի իջնել դէպի Գարաքէօփրիւ։ Կառուղին կ'երկարէր սեւ քարերով ծածկուած ձորի մը մէջէն, զայն երկուքի բաժնելով, եւ շիտակ կ'իջնէր տափակի մը վրայ որ դէպի հիւսիս գտնուող ջաղացքի մը բարձունքէն լեռներու ջուրերը հաւաքելով կուգար ճամբան կը կտրէր ու կը կորսուէր դէպի հարաւ։

Այդ ջուրին վրայ, սեւ քարերով կառուցուած կամուրջ մը ձգուած էր, եւ ատկէ կը ծագէր Գարաքէօփրիւ (= սեւ կամուրջ) անունը։ Կամուրջէն քիչ հեռու կը գտնուէր նոյն անունը կրող գիւղ մը, մօտաւորապէս 120 տնուոր, ամբողջովին իսլամ։ Շատ գեղեցիկ գիւղ մըն էր, չորս կողմը պարտէզներով ու ծառերով։ Կառուղին, կամուրջէն անդին, գիւղին առջեւէն կ'անցնէր, քառորդ ժամ հեռուն երկուքի բաժնելով ընդարձակ այգիներ, ու կը բաժնուէր երկուքի։ Ձախ կողմը կը մնար Գարաքէօփրիւ Ճուլման գիծը, իսկ աջակողմը Գարաքէօփրիւ — Տիարհագէր — Գարա Հայտար, Գարաճուրուն գիծը, որոնց երկուքն ալ կը յանգին Սեւերեկ։ Անկէ անդին, Արապազէի վրայէն, կառուղին միակ գծով մը կ'ուղղուէր Տիարպէքիր։ Այդ աջակողմի գիծը ընտրեր էին Ակնունի եւ իր հինգ բախտակիցները Տիարպէքիր տանելու համար. Զօհրապի եւ Վարդգէսի նահատակութենէն երկու օր առաջ, հինգն ալ, իրենց հետ նաեւ Գարաքէօփրիւի ամէլէներու գումարտակէն փախստական հայ զինուոր մը, արդէն իսկ նահատակուած էին Սեւերեկ հասնելէ առաջ, Գարաճուրունի մէջ։

Կառքը կանգ կ'առնէ եւ քոմիսէր Շաքիր վար կ'իջնէ ու կ'երթայ դէպի միւս կառքը։ Զօհրապի եւ Վարդգէսի կառապանն ալ, անոր օրինակին հետեւելով, երբ տափակին կը մօտենան, կառքին առջեւէն գացող ժանտարման փոխանակ կամուրջ ուղղուելու, կը դառնայ դէպի ձախ եւ ձին տափակին եզերքը քշելով կը հասնի Գասապ Թաշը կոչուած ժայռին առջեւ, ուր ջուրին երկու եզերքները միանգամայն գեղեցիկ պարտէզներ կը տարածուին։ Կառապան Միւսլիմ կը հետեւի ժանտարմային եւ իր կարգին կը հասնի մինչեւ այդ ժայռը, ուրկէ անդին այլեւս կարելի չէր կառքը անցընել։ Հոն վար իջնելով, իսկոյն կը քակէ ձիերը եւ անոնց հետ կը հեռանայ դէպի պարտէզները, ըսելով թէ կեր պիտի տայ։

Եւ ահա յանկարծ հրացանի երկու հարուածներ։

(Շար.)

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

★

Լիբանանի վերջին թղթաբերէն հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք Դամասկոսի տօնավաճառի մասին (11 Սեպտեմբեր).—

Դամասկոսի տօնավաճառը իր տարողութեամբ աննախընթաց երեւոյթ մըն է Միջին Արեւելքի մէջ: Տօնավաճառին կը մասնակցին 25 երկիրներ. Սէուտական Արաբիա, Յորդանան, Լիբանան, Իրաք, Եգիպտոս, Լիպիա, Ֆրանսա, Մ. Նահանգներ, Գերմանիա, Աւստրիա, Պուլկարիա, Համայնավար Չինաստան, Սովետ Միութիւն, Սպանիա, Յունաստան, Հոլանտա, Հունգարիա, Իտալիա, Լիւքսէնպուրկ, Փաքիստան, Չեխոսլովաքիա, Պելճիքա, Հնդկաստան եւ Իրան: Բացի այս երկիրներէն, տաղաւարներ սարքած են նաեւ մասնաւոր ընկերութիւններ, առաւելաբար ինքնաշարժներու եւ քարիւղի ընկերութիւններ:

Մասնակցող 25 երկիրները իրենց կարողութեան չափով մրցակցութեան մէջ մտած են իրենց լաւագոյն ապրանքները լաւագոյն ձեւով ներկայացնելու համար: Հազարաւոր Սուրիացիներ եւ դրացի երկիրներէն եկած այցելուներ, Դամասկոսի մուտքին, Պարատա գետին աջ ափը եղբող Մէրճէ Հաշիշի դաշտերուն վրայ սարքուած այս տօնավաճառը կը մտնեն՝ պտտելու համար անոր զանազան մասերը, հետաքրքրութեամբ դիտելով գեղեցկօրէն զարդարուած տաղաւարները: Գիշերը, Տօնավաճառը կը ստանայ մասնաւոր գեղեցկութիւն, երփներանգ լոյսերով, աւազաններով, շատրուաններով եւ ժամանցի վայրերով:

Տօնավաճառին մէջ իր մեծութեամբ աչքի կը զարնէ Խ. Միութեան տաղաւարը, ուր կը ցուցադրուին բազմատեսակ առարկաներ, ի միջի այլոց հայկական քօնեակ եւ ծխախոտ: Հակառակ տաղաւարի մեծութեան, ցուցադրուած ապրանքները մեծ չահեկանութիւն չեն ներկայացներ, բացի սիպերիական մուշտակներու բաժինէն:

Ամէնէն արժէքաւոր բաժինը կարելի է նկատել Չեխոսլովաքիոյ եւ Գերմանիոյ տաղաւարները: Այս երկու տաղաւարներուն մէջ, այցելուն կը զգայ թէ ճարտարարուեստական մեծ նուաճումներու տէր երկու երկիրներու արտադրութեանց առջեւ կը գտնուի: Չեխոսլովաքիա կը փայլի իր յախճապակեայ եւ բիւրեղեայ արտադրութիւններով, երաժշտական գործիքներով, ատամնաբուժական սարքուածքներով, մետաքսեղէններով:

Գերմանական տաղաւարը ունի վեհութիւն մը եւ անգամ մը եւս կը փաստէ գերման ժողովուրդի ճարտարարուեստական մեծ հնարաւորութիւնները: Բացի առտնին պիտոյքներէ, որոնք նորութիւններ են, Գերմանիա կը ցուցադրէ զանազան չափերով ջահեր, որոնցմէ մին աչքի կը զարնէ իր աննկարագրելի չքեղութեամբ:

Ճարտարարուեստական գետնի վրայ տակաւին իրենց առաջին քայլերը նետող երկիրներու կարգին Եգիպտոս, Սուրիա, Լիբանան կը ցուցադրեն հետաքրքրական նորոյթներ:

Եգիպտական տաղաւարը, փոքր բայց ճաշակաւոր, այցելուին հետաքրքրութիւնը կը շարժէ ռազմանիւթերու մարզին մէջ կատարուած յառաջդիմութիւններով: Հոն կը գտնէք նաեւ եգիպտական բամպակը, ծխախոտը եւ թեթեւ ճարտարարուեստի այլ արտադրութիւններ:

Սուրիական տաղաւարին մէջ ցոյց կը տրուին ռազմանիւթեր, փոքր թնդանօթներ, ռումբեր, հակաօդային թնդանօթ մը, դամասկեան կերպասներ, սատափեայ գործեր, անուշեղէններ եւայլն:

Լիբանանեան տաղաւարին մէջ ցուցադրուած են տեղական ճարտարարուեստի յատուկ զանազան ապրանքներ: Մասնաւոր բաժնի մը մէջ ցուցադրուած են Պ. Յովհաննէս Գասպարճեանի գործարանին արտադրութիւնները՝ ծորակներ, խողովակներ եւ որոնք կը մրցին եւրոպականներու հետ:

Պ. Գրիգորեան կը ներկայացնէ ճաշակաւոր կարասիներ:

Մասնաւոր հմայք մը ունին Փաքիստանի եւ Հնդկաստանի տաղաւարները, նրբահիւս ու թանկագին մետաքսեղէններով, փղոսկրեայ գեղօններով:

Դամասկոսի տօնավաճառին հրաշալիքը կը հանդիսանայ ամերիկեան շարժանկարի նոր գիւտը — Սինէրամա, որ Մ. Նահանգներէն դուրս առաջին անգամ ըլլալով կը ցուցադրուի Դամասկոսի մէջ:

Սինէրաման բոլորովին տարբեր է ցարդ տեսնուած շարժանկարի բոլոր տեսակներէն: Սինեմասքոփը ոչինչ է բաղդատմամբ Սինէրամային: Սովորական պաստառէն վեց անգամ մեծ կիսաբոլորակաձեւ պաստառի մը վրայ, երեք կողմէ, կեդրոնէն, աջէն ու ձախէն կը լուսարձակուի ժապաւէնը: Ձայները կուգան պաստառին բոլոր կողմերէն, այն տպաւորութիւնը տալով թէ հանդիսականը կը մասնակցի պաստառին վրայ կատարուած գործողութիւններուն:

ԶԱՒԷՆ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

Ծանօթ դաշնակահար Զ. Խաչատուրեան որ երեք տարի առաջ իր նուագահանդէսով մեծ խանդավառութիւն ստեղծեց մեր գաղութին մէջ, մօտերս Փարիզ կը հասնի եւ Հոկտեմբեր 4ին նուագահանդէս մը պիտի տայ Սալ Կավոյի մէջ, ճոխ եւ խնամեալ յայտագրով մը:

Փարիզահայ գաղութը որ անցեալի մէջ լայն պատեհութիւն չունեցաւ ունկնդրելու այս տաղանդաւոր արուեստագէտը, անշուշտ այս անգամ պիտի օգտուի այս բացառիկ առիթէն:

ըուած չէ, սակայն վերաշինութեան մէջ է: Արմտիքի իր դաշտերը տակաւին բաւարար չեն, ժողովուրդին պէտքերուն հասնելու համար: Պտուղները, գինիները, փետախնձորները (որոնք շատ անգամ տարին երկու անգամ կուտան) արտածումի հարուստ աղբիւրներն են: Սակայն առաջին գծի վրայ կուգան հանքային արտադրութիւնները, ինչպէս պղինձը, երկաթը եւայլն: Եւ քանի որ քաղաքները կ՚արդիականանան եւ ճարտարարուեստական քաղաքներ կը դառնան, կը ներմուծեն մեքենաներ եւ ելեկտրական գործիքներ: Կիպրոս կ՚արտածէ, պղինձ, երկաթ եւ հրաքարեր:

Առեւտրական հակակշիռը տակաւին բաց ունի, սակայն չրջիկներու եւ պահակազօրքին սպառման շնորհիւ հաւասարակշռութիւնը կը վերահաստատուի:

Միջերկրականի վրայ չրջիկները հոն կը գտնեն լաւագոյն պանդոկները:

Կղզիին ժողովուրդը որ կանոնաւորապէս կ՚աճի, ներկայիս կէս միլիոն է, որու չորս հինգերորդը Յոյն եւ մէկ հինգերորդը Թուրք են, քանի մը հազար Մարոնիներ եւ ուրիշ ազգեր: (ԽՄԲ.— Զորս հազար Հայեր): Ժողովուրդը Օրթոտոքս եւ իսլամ է, սակայն երկուքն ալ մոլեռանդ չեն: Յունարէնն է տիրող լեզուն: Յոյն ըսելով պէտք է հասկնալ Կիպրոսցի հին Յոյները, որոնք նախանձախնդիր են իրենց լեզուին եւ նոր գաղթական Յոյները: Քահանաները եւ մտաւորականները ստեղծած են քաղաքական կուսակցութիւն մը որ Էնոսիս (Միութիւն) կը կոչուի, եւ որու նպատակն է միանալ Յունաստանի: 1948ի սահմանադրութիւնը անընդունելի կը գտնեն: Եւ Կիպրոսցիները կը զարմանան որ Անգլիա կը մերժէ իրենց այն ինչ կուտայ Ափրիկէի եւ գոյնզգոյն ժողովուրդներու:

Իսլամները որոնք միշտ հաւատարիմ էին Անգլիոյ, Օգոստոս 21ին պահանջեցին որ եթէ Անգլիան պիտի պարպէ Կիպրոսը, պէտք է, համաձայն 1878ի պայմանագրութեան, վերադարձնէ Թուրքիոյ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՇԻՔԱԿՈՅԻ (Մ. Նահանգներ) մէջ կուսակցական գործերը առաջին գծի վրայ կը գտնուին: Հայ. եկեղեցին կրնայ մրցիլ ուեւէ ազգի եկեղեցիին հետ: Խառն ամուսնութիւնները կամաց կամաց վերջ կը գտնեն, որովհետեւ շատ մը տղաք եւ աղջիկներ այդ սխալը գործեցին, եւ իրենց մատաղ կեանքը սեւցուցին ապահարզանով: Օրուան կարգախօսն է ներկայիս հայ տղան ամուսնացնել հայ աղջկան հետ:

ԳԱՀԻՐԷԻ Գալուստեան ազգ. երկրորդական վարժարանին բարձրագոյն նախակրթարանի բաժինը պիտի բարձրացնեն երկրորդական վարժարանի աստիճանին, ուսումնական համապատասխան ծրագրով: Այս կարգադրութեամբ աշակերտները պիտի կրնան պատրաստուիլ անգլիական պետական վկայականի, միեւնոյն ատեն խրացնելով հայագիտական ճիւղերու եւ արաբերէն լեզուի ուսումները:

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ թեմական պատգամ. ժողովը տեղի ունեցած է Օգոստոս 29–30ին Սոֆիոյի մէջ: Ներկայ եղած են պուլկար եկեղեցւոյ եւ կրօնական դաւանութեանց կոմիտէի խորհրդական Տոնչեւ եւ պուլկար աւետարանական եկեղեցիներու միութեան նախագահ վեր. Մարքով: Ժողովին նախագահած է Ռումանիոյ առաջնորդ Վազգէն եպիսկ. Պալճեան: Մասնակցած են պուլկարահայ բոլոր եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւները 12 եկեղեցիներէ եւ 19 աշխարհական պատգամաւորներէ: Նորընտիր թեմ. խորհուրդի անդամներն են՝ Աւետիս Ռուբեան, Լեւոն Համբարձումեան, Սարգիս Յովհաննէսեան, Եղիա Թեփելիկեան, Սարգիս Փաչաճեան, Յակոբ Պալեան, փոխ – անդամներ Կարօ Փէչէյեան, Աղաւնի Աժտէրեան:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ վախճանած հովիւը, Թովմա Ա. քհնյ. Շիկահեր, եղած է տնօրէն Նիկոմիդիոյ դպրոցին: 1920ին քահանայ ձեռնադրուելով, նշանակուած է Նիկոմիդիոյ առաջն. փոխանորդ: Աւագերէցը եղած է Պէշիկթաշի եկեղեցիին եւ վարած ուսուցչական պաշտօններ Պէշիկթաշի Մաքրուհեան եւ Օրթագիւղի Թարգմանչաց վարժարաններուն աւանդելով աշխարհաբար եւ գրաբար: Ունէր ծաղկեալ փիլոն կրելով իրաւունք: Գէորգ Ե. կաթողիկոս տուած էր լանջախաչ մասնաւոր կոնդակով մը: Ունի գրական աշխատանքներ, կրօնա – բարոյական եւ բանասիրական նիւթերու մասին: Պարտիզակի մէջ հրատարակած է Հանդէպ – Գրականը: Իր կեղծանուններն էին «Թ. Ք. Շ.», «Թ. Երէց», «Եկեղեցասէր», «Թ. Մուշէ», հրատարակած է քահանայից միութեան մատենաշարը, գործակցելով Էքսէրճեան, Փաչայեան, Յակոբեան, Մերճանեան աւագ քահանաներուն: Վերջերս հրատարակած էր «Յուշեր Անթիլիաս»էն հատորը: Սոեփաննոս արք. Յոբելեանի առթիւ գրած է մասնաւոր գրքոյկ մը: Երբեմն պատրաստած է Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցի օրացոյց գրքոյկները:

ԹԵՀՐԱՆԱՀԱՅ միութիւնները հովանաւորութեամբ թեմական խորհուրդի կազմակերպած են երեկոյթ մը օգնելու համար վերջին ողողումներու զոհերուն:

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԵՏՔԸ...

●

«Ո՞ւր, ո՞ւր կ՚երթաք. ի՞նչ պիտի ընէք հոն այդպէս անզէն ու մինակ. մենք միասին, պատսպարաններ չինենք ու պահակներ դնենք. ուրիշ ի՞նչ կերպով կարելի է ապրիլ. չէ՞ որ մենք պէտք է պաշտպանուինք, վասնզի անտարակոյս նորէն յարձակում պիտի կրենք»...

Բայց անոնք կը խնդան, ձեռքով մեզի նշաններ կ՚ընեն եւ չեն կրնար... Ու խելագար երկիւղ մը կը բարձրանայ մեր մէջ. ոչ, ոչ, այդ չի կրնար լաւ վերջանալ... բան մը կը հսկէ դարանակալ... ու անոնք ամէնքն ալ պիտի կոտորուին...

Արտառոց ջրադացանիւ մը կը դառնայ մեր գանկերուն մէջ. չափազանց երկար ատեն զինուոր եղած ենք...

Նոյեմբերեան քամին կը սուլէ զօրանոցի բակին վերեւ: Տակաւ աւելի ընկերներ կը մեկնին: Շատ չանցնիր — ու ամէն մէկը նորէն մինակ կը լինի:

★

Մեր խմբակի տղաները միասին մնացած են: Ամէնքս ալ նոյն ճամբով է որ տուն պիտի երթանք ու հարաւաքուած կայարանի ծածքին տակ՝ յարմար կառաշարի մը կը սպասենք: Ամբողջ տարածութինը լեցուած է սնտուկներով, արկղերով, զինուորական պայուսակներով, վրանամասերով:

Եօթը ժամուան ընթացքին երկու կառաշար կ՚անցնի: Մարդիկ ողկոյզի պէս կախուած են վագոններու դուռներէն: Կէսօրէն ետքը մենք կը յաջողինք տեղ մը գրաւել երկաթուղագիծին մօտ: Երեկոյեան բոլորովին յառաջացած եւ լաւագոյն դիրքը բռնած ենք:

Քանի մը օրուան ուտելու պաշար հետերնիս ունինք, իսկ խմելու համար Ալբերտ Տրոսկէ մեծ աման մը սուրճ փոխարինող հեղուկ ճարած է: Գլանիկներն ալ Կոզոլէ կը բռնագրաւէ Լեդերհոզէէն, սպառնալով՝ մերժման պարագային՝ զինք չողեշարժին տակ նետել: Այսպէսով, մենք կրնանք գլուխ պահել: Կարլ Բրեօգեր եւ Վալենտին, զորս կորսնցուցած էինք, դիչերը կուլելով ճամբայ կը բանան ու կը միանան մեզի: Վիլլի կարմրահեր գանկը փարոսի նման ուղեցոյց ծառայած էր իրենց: Մենք կը քնանանք ոտքի վրայ:

Առաջին կառաշարը կուգայ առաւօտեան կանուխ: Այնչափ լեցուն է որ բացարձակ խելագարութիւն պիտի ըլլէր՝ փորձել ցատկել վրան եւ մեր գրաւած դիրքը ի զուր վտանգի ենթարկել:

Անկէ յետոյ եկածը բեռնատար մըն է, որ ռազմաճակատէն կոյր ձիեր կը փոխադրէ: Անոնց ակնագունդերը ճերմակակապտագոյն են եւ արիւնարբծ: Կենդանիները կեցած են բոլորովին հանդարտ, գլուխնին երկնցուցած. ու միայն շնչառութենէ շարժող ռունգերուն մէջ է որ կեանք կայ:

Կը ծանուցուի թէ այդ օրը այլեւս կառաշար պիտի չերթայ: Ոչ ոք տեղէն կը շարժի: Զինուոր մը չի հաւատար ծանուցումներու: Եւ իրապէս, կէսօրէն ետքը կառաշար մըն ալ կուգայ: Առաջին իսկ նայուածքը կը ցուցնէ թէ այդ է մեզի պէտք եղածը. հազիւ կէս լեցուն:

Կայարանը կը դղրդայ սկսած խրարանցումէն եւ սպառման սրահներէն դուրս թափող մարդոց գոռհէն: Վայրենի հրմշտուք մը կը սկսի անոնց եւ դուրսը կեցածներուն միջեւ:

Կառաշարը կը սահի մեր առջեւէն: Պատուհան մը բաց է: Մենք վեր կը նետենք Ալբերտ Տրոսկէն, մենէ ամէնէն թեթեւը, եւ ան կապիկի նման մագլցելով ներս կը ցատկէ: Մէկ վայրկեանի մէջ բոլոր դուռները խցուած են: Պատուհանները մեծ մասով գոց են: Շատերը հրացանի կոթով կը փշրեն ապակիները եւ, ձեռք ու ոտք վիրաւորած, այնուամենայնիւ ետ չեն կենար մեկնելու գաղափարէն: Փշրուած ապակիներու վրայ վերմակներ կը նետուին, ու ամէնքն ալ կը փորձեն ներս սողալ ջարդուած պատուհաններէն:

Ալբերտ, մտնելով վագոն, ջանացած էր ոչ մէկ վայրկեան մեզ աչքէն չկորսնցնել, որպէսզի կառաշարը կենալու պահուն մեր հանդիպակաց պատուհանին մօտ գտնուի: Եթէ այդպէս չընէր, մեր բոլոր ջանքերը ջուրը պիտի իյնային, վասնզի մենք այնպէս սեղմուած ենք երկու կողմէն, որ անկարող ենք ոտնաչափ մը իսկ դէպի աջ կամ դէպի ձախ շարժիլ:

Կառաշարը կանգ կ՚առնէ: Ալբերտ կը բանայ պատուհանը մեր առջեւ: Տիադէն ներս կը թռի, Բեթկէն եւ Կոզոլէ, Վիլլի օգնութեամբ, անոր ետեւէն: Երեքն ալ իսկոյն կը սլանան դէպի նրբանցքի դուռները՝ վագոնի բաժիններէն մէկը երկու կողմէն պաշտպանելու համար: Մեր իրերը ներս կը նետուին միաժամանակ Լուդվիգի եւ Լեդերհոզէի հետ. ապա Վալենտին, ես, Կարլ Բրեօգեր եւ, իբրեւ յետնապահ, Վիլլի, որ հոտ անգամ մըն ալ կարժեցնէ իր ուժը:

— Ամէ՞նքն ալ ներսն են,— կը պոռայ Կոզոլէ դրան մօտէն, ուր վրայ դուրսէն աժեղի ճնշում կը գործեն:

— Ամէնքն ալ, — կը մռնչէ Վիլլի:

Ու նոյն վայրկեանին, կարծես տորճանակէ արձակուած, ետ կը նետուին ու կ՚իյնան նստարաններու վրայ Բեթկէ, Կոզոլէ եւ Տիադէն. ու մարդկային հեղեղը կը լեցնէ բոլոր բաժինները, կը բարձրանայ մինչեւ իրերու յանկացուած ցանցերը եւ կը բռնէ վերջին մատնաչափ տարածութիւնը:

(Շար.) Է. ՄԱՌԻԱ ՌԵՄԱՐՔ

համար : Բոլոր վստահութեան քուէարկութեանց մէջ, — տնտեսական քաղաքականութեան, Հնդկաչինի, Մարոքի, Թունուզի եւն. հարցերու մասին, համայնավար ձայները վճռական դեր մը չկատարեցին : Համայնավարները 95 աթոռ ունին 627ի վրայ : Արդ, բոլոր քուէարկութեանց առեն, եթէ համայնավար քուէները չհաշուէինք, դարձեալ մեծամասնութիւն գոյացած պիտի ըլլար » :

Վարչապետը անհրաժեշտ կը գտնէ Գերմանիոյ ռազմական մասնակցութիւնը : «Տարօրինակ բան պիտի ըլլար Եւրոպայի հաւաքական պաշտպանութիւնը կազմակերպել Էլպայի վրայ եւ թոյլ չտալ որ Գերմանները մասնակցին : Այդ պիտի նշանակէր տեսակ մը տնտեսական առաւելութիւն պարգեւել անոնց, վտանգելով ուրիշ երկիրներու կացութիւնը համաշխարհային շուկաներու վրայ» :

Այս առթիւ հաստատեց թէ օգտուած է Իտընի լուսաբանութիւններէն, Գերմանիոյ զերիշխանութեան վերահաստատման եւ վերազինման մասին : « Ես անձնապէս համոզուած եմ թէ ապագային պիտի բառիպուինք հրաժարիլ մեր գերիշխանութեան մէկ մասէն եւ կարգ մը կազմակերպութիւններ հաստատել Եւրոպայի մէջ, առանց ազգային նկատումներու » :

Յետոյ բացատրեց թէ ինչպէս կ՚ըմբռնէ հաւաքական պաշտպանութեան նոր ձեւը :

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ ԿԸ ԲԱՐԴԱՆԱՅ

Զինուորական իշխանութիւնը կը շարունակէ իր քննութիւնները, բանալու համար լրտեսական գործին բոլոր ծալքերը : Կարգով կը հարցաքննուին Ազգ. պաշտպանութեան կոմիտէին անդամներ, որոնց մէջ կը գտնուին զօրավարներ, նախարարներ, վարչապետը և հանրապետութեան նախագահը : Գլխաւոր խնդիրն է լուսաբանել թէ ինչպէս համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին ձեռքը անցած են երեք խիստ գաղտնի վաւերագիրներ, իւրաքանչիւրը 20–30 էջ, ժողովներէն քանի մը օր ետք :

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ «փախուստներ» պատահած են նաեւ Պ. Փինէի վարչապետութեան օրով : Հետապնդումներ կը կատարուէին մասնաւորապէս Ազգ. պաշտպանութեան կոմիտէի Սեպտ. 10ի նիստին առթիւ, ստուգելու համար թէ ժողովականներէն մէկը արգիլուած տեղեկութիւններ գրի առա՞ծ է : Որ եւ է բան գտած չէին, բայց արտօնեալ քարտուղարներուն արձանագրութիւններէն. բայց չորս օր ետքը բառ առ բառ արձանագրուած տեղեկագիր մը կը գտնուէր « Լիպերասիոն» թերթին խմբագիրներէն Պառանէսի բնակարանին մէջ : Ժողովը տեղի ունեցած էր Էլիզէի պալատին մէջ, նախագահութեամբ Ռընէ Քոթիի : Ժողովի պահուն, ոստիկանական բոլոր միջոցները ձեռք առնուած էին պալատին մէջ, որպէսզի գաղտնիքներ չգողցուին :

Ուրիշ մանրամասնութիւններ յաջորդով :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ հանրապետութեան նախագահ ընտրուեցաւ Մաօ Ցէ Թունկ, համաձայն նոր սահմանադրութեան : — Անգլիոյ նախորդ վարչապետը, Էթլի, որ վերջերս քննական պտոյտ մը կատարած էր Չինաստանի մէջ, իր կուսակցութեան համագումարին առթիւ յայտարարեց թէ անհրաժեշտ է նոր Չինաստանի յանձնել Ֆորմոզա կղզին, իսկ ազգայնական վարիչը, Չանկ Քայ Շէք «ապահով տեղ մը աքսորել» :— Ազգաժողովին առջի օրուան նիստին մէջ, ազգայնական Չինաստանի պատուիրակը պահանջեց կազմակերպութենէն վտարել Խ. Միութիւնը :

ԴԷՊԻ ԼՈՒՍԻՆ հրթիռ մը արձակել կը յուսան ռուս գիտնականները, համաձայն Մոսկուայէն հասած լուրերու :

ՊՈԼՍՈՅ վերջին թղթաբերէն կ՚իմանանք թէ ինքնաշարժի արկածի մը զոհ գացած է Երուազ Սինանեան, Պալըքէսիր-Իզմիր ճամբուն վրայ : Վիրաւորուած են Յակոբ Թորոսեան եւ ընկերը՝ Կարպիս Փոլատեան : Ինքնաշարժի վարիչը Թորգոմ Թորոսեան բանտարկուած է : Երուազ Սինանեան ատենապետն էր Գատըգիւղի Արամեան Սանուց Միութեան վարչական ժողովին : Զաւակն է ծանօթ բանաստեղծ եւ յապրող Գառնիկ Սինանեանի եւ ծնած է Պոլիս 1915ին : Տարաբախտ Սինանեան եւ ընկերները Իզմիր կ՚երթային ներկայ ըլլալու համար տօնավաճառին փակման հանդիսութեանց :

Ի ՊԱՏԻՒ ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Հ. ՔԱՐԵԱՆԻ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը կը հըրաւիրէ ընկերները եւ բարեկամները հանդիպումի մը ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Հ. ՔԱՐԵԱՆԻ հետ, (Լօս Անճըլըսէն), այս ուրբաթ գիշեր ժամը 8.30ին Ազգ. Տան մէջ :

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

Ի ՆՊԱՍՏ ԿԵԴՐՈՆԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՑԱՆԻՆ

Շաբաթ, 16 Հոկտեմբեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Մէզօն Տոռէի շքեղ սրահին մէջ, ՓԼԱՍ ՊԵԼՔՈՒՌ :

Մուտք 250 ֆրանք :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

24 Հոկտ. կիրակի ժամը 16էն 24 Օթէլ Մօտէրնի սրահներուն մէջ Փլաս տը լա Ռէպուպլիք

Գեղարուեստական բաժին, եւրոպական պարեր :

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Դեկտ. 18ին Սփլանտիտի շքեղ սրահներուն մէջ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Որբերու Օգնութեան Մարմնի

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21ԻՆ

GRAND HOTELի շքեղ սրահներուն մէջ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յառաջիկայ Հոկտեմբեր 31ին

HOTEL GEORGE Vի

շքեղ սրահներուն մէջ :

Կը խնդրուի նկատի առնել :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Մայր եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Մարսէյլի կեդրոնը իր հիմնած հայերէնի բացարձակապէս ձրի դասընթացքին (լեզու, պատմութիւն, աշխարհագրութիւն) : Դ. տարեշրջանը պիտի վերսկսի 1 Հոկտ. Ուրբաթ օր, դասախօսութեամբ նախկին հեղինակաւոր ուսուցիչ Մ. ԿԻՒՄՇԵԱՆԻ, Բարեգործականի լուսաւոր սրահին մէջ, 19ա, Ռիւ Վանթիւր, ամէն երեքշաբթի եւ ուրբաթ օրեր, ժամը 19–21 : Արձանագրուիլ բացումի օրը եւ դասերու ժամերուն, նոյն սրահին մէջ :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Փարիզի եկեղեցւոյ հովանաւորութեան տակ բացուած Պուա Քոլոմպի, Պանեէօ Քաշանի, Ժանթիյիի, Լիլայի, Շավիլի, Կեդր. վարժարանի, Պելվիլի, Լիսէ Քոնտորսէի հինգշաբթի օրուան հայերէնի բոլոր դասընթացքները կը վերսկսին 30 Սեպտ. հինգշաբթի օր : Կը խնդրուի Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ծնողներէն որ առաջ արձանագրել տալ իրենց զաւակները, որպէսզի որոշուած ժամանակին դասաւանդութիւնները կանոնաւոր կերպով կատարուին :

★

Ազգ. Տան հայերէնի դպրոցը կը բացուի այս հինգշաբթի 30 Սեպտ. : Կը դասաւանդէ Տիկին Էլիզ Այվազեան :

★

ԻՍԻԻ Խրիմեան դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտ. 7ին : Դասաւանդութիւնները կը սկսին ուսուցչութեամբ տիկին Շաքէ Սագըզի : Աճապարեցէք արձանագրել ձեր զաւակները ամէն կիրակի :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԼԱՆՍ.— Խարբերդի Մորենիկ գիւղի Ուս. Ընկերութեան Ֆրանսայի շրջանի Կեդր. վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Ահարոն Յակոբեանի եւ իր եղբօր Մարտիրոսի իրենց սիրեցեալ Յակոբին, կինծուին [illegible] [illegible] մահուան առթիւ :

ՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՈՂԲԱՑԵԱԼ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Այս Կիրակի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն պիտի կատարուի վախճանեալ Արտաւազդ արք. Սիւրմէեանի մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ :

Արարողութեան կը նախագահէ Փարիզի առաջնորդ Սերովբէ Ծ. Վ. Մանուկեան :

Կը հրաւիրուի Փարիզի եւ շրջաններու հայութիւնը, յարգելու յիշատակը ողբացեալ սրբազանին :

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԵԾ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Տարօն–Սալնոյ Ձորի Հայր. Միութեան (Մարսէյլ), նուիրուած իր երկու անմահ հերոսներուն՝ ՍՕՍԷԻ եւ ՋՕՐ. ՍՄԲԱՏԻ մահուան առթիւ : 31 Հոկտ. Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, 88 ռիւ տ՚Օպանե, Մարսէյլ, Սալ Մազընօ :

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Փարիզի «Ահարոնեան» խումբի կողմէ, այս կիրակի, ժամը 18էն 23, Ազգ. Տան մէջ :

Կը հրաւիրուին բոլոր երիտասարդներն ու մանուճիկները :

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը 14 Նոյեմբերին :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Ահարոնեան» խումբի վերամուտի անդրանիկ ընդհ. ժողովը այս հինգշաբթի, ժամը ճիշդ 21ին, Ազգ. Տան մէջ : Պարտաւորիչ ներկայութիւն բոլոր անդամներու :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքատեղին : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ : Կարեւոր օրակարգ :

Հ. Յ. Դ. ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ – ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ խումբի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական վայրը : Ներկայանալ անդամատետրներով :

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին :

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴԻ Լիոնի մասնաճիւղին վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այս շաբաթ, ժամը 20ին, սովորական հաւաքատեղին : Օրակարգ.— Պատգ. ժողովի զեկուցում : Ընտրութիւն նոր վարչութեան : Նոյն առիթով մասնաճիւղը իր շնորհաւորութիւնները կը յայտնէ հայրենակից Սահակ Քիլէրճեանի աղջկան ամուսնութեան առթիւ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՈՒՆՋԻ.— Օր. Մարի Գորգիկեանի ամուսնութեան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Յակոբեան հազար ֆր. կը նուիրեն Ֆ. Կ. Խաչի Փորթ տ՚Իթալիի մասնաճիւղին :

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél.: PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R. C. Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆր. կամ 10 $, հատը 12 ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 30 SEPTEMBRE 1954

30ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7484 30e ANNEE — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 10ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 2895

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՇԽԱՏԵԼՈՎ ԿԸ ՓՐԿՈՒԻ

Արեգակ մը, որ Լոնտոն գտնուած է քանի մը տարի, Լիբանան վերադառնալով, պատմեր է թէ սքանչելի երիտասարդութիւն մը ունինք Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ, — ուսանողներ որոնք պատիւ կը բերեն ազգին :

Միւս կողմէ, տխուր կը գտնէ գաղութին ապագան :

Նոր սերունդը հայերէն չի գիտեր եւ չուզեր սորվիլ : Ամբողջ ընտանիքներ օտարացած են խառն ամուսնութիւններով : Ուշ - կանուխ պիտի ձուլուին ամէնքն ալ :

Դուք հանեցէք եզրակացութիւնը :

Ուրեմն, մատը մատին չի խփեր այն սքանչելի երիտասարդութիւնը « որ պատիւ կը բերէ ազգին» :

Միւս կողմէ, անոնք որ հանրային գործունէութեան նուիրուած են ուղղակի կամ անուղղակի, չեն փորձեր կասեցնել հոսանքը :

Եւ հարթիչ գլանը կը գործէ անարգել, հայածին, այլ անգլեւսաքսոն սերունդ մը արտադրելով :

Ձեր սիրտը աւելի կը ճմլուի, երբ մտածէք թէ այս գաղութին տարեցները եւ երէցները գաղթած են Պոլսէն, Իզմիրէն, Փոքր Ասիոյ զանազան քաղաքներէն, կամ Միջին Արեւելքէն, Պարսկաստանէն եւ Հնդկաստանէն :

Կրնաք վստահ ըլլալ թէ, ինչպէս ամէն տեղ, յաճախ տարեցներն են որ կը հարթեն օտարացման, այլասերման ճամբան, իրենց անհոգութեամբ, անշարժութեամբ կամ չափազանց բանգիտութեամբ :

Իսկ երիտասարդութեան մէջ կայ տարր մը որ ամէն բանէ առաջ կը ձգտի շահաւէտ ասպարէզ մը ապահովել :

Անշուշտ իր տարրական իրաւունքն է մտածել ապագայի մասին, ուրիշին կարօտ չմնալու համար :

Բայց, պարտականութիւններ ալ չունի՞ այն բազմութեանց հանդէպ որ կը խլրտին իր բոլորտիքը :

Փայլուն գիրքեր գրուելու համար պայմա՞ն է բոլորովին մէկդի դնել որեւէ հանրային մտահոգութիւն :

Եթէ երէկուան եւ առջի օրուան սերունդն ալ այսպէս մտածէր, ո՞ւր հասած կ'ըլլայինք մենք :

Մեր հարցումը սահմանափակուած չէ անգլիական գաղութին վրայ :

Նոյն մտահոգութիւնը ունինք ամէն տեղ : Եւ միշտ կը յիշեցնենք ամենայն անձկութեամբ :

Եթէ Լոնտոնէն սկսանք, պատճառը այն է որ ոչ միայն ամփոփ համրանք մըն է, այլեւ չէն, ինչպէս Պրիւսէլ - Անվէրսի գաղութը :

Երբ այս ամփոփ, սահմանափակ համրանքներն ալ աշխատանք չեն թափեր իրենց գլուխը կապելու և գոնէ իրենց զաւակները փրկելու համար, պարզ հեգնութիւն չե՞ն ապագապահպանման սրտառուչ քարոզները :

Ի՞նչ օգուտ պատմական յիշատակներէն եւ պարծանքներէն, երբ ոչ մէկ յոգնութիւն կը կրենք, ամրապնդելու համար կապը՝ երէկուան եւ այսօրուան միջեւ :

Կարելի՞ է ինքնապաշտպանութիւն ապահովել, երբ նոր սերունդը ինքն իր գլխուն ձգուի, եւ հինն ալ զոհանայ հառաչանքներ արձակելով :

Միայն մենք չենք որ ցիրուցան բազմութիւններ ունինք օտար ափերու վրայ :

Երկու մեծ պատերազմները անտիրութեան մատնեցին միլիոնաւոր բազմութիւններ եւ ստեղծուեցաւ բարբարոս բառ մը, «Հայրենազուրկ» :

Մեծ տարբերութիւն մը չկայ իւրաքանչիւրին կացութեան մէջ :

Թերեւս մենք բախտաւոր ենք, շատ մը տեսակէտներով :

Աշխատանք, աշխատանք եւ հաւատք :

Այս ալ գիմադրական պայքար մըն է :

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ԲԱՐԵՆՇԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐԸ ՊԱՐԶԵՑԻՆ ԻՐԵՆՑ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐԸ

Լոնտոնի խորհրդաժողովին բացումը կատարեց Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Իտըն, որ բարի գալուստ մաղթելէ ետք առաջարկեց հետեւեալ օրակարգը.—

1. Վերահաստատում Գերմանիոյ գերիշխանութեան, խնդիր մը որ պիտի քննուի Երեք Մեծերուն եւ Տոքթ. Ատընաուըրի կողմէ : 2.— Վերափոխում Պրիւսէլի դաշինքին. 3.— Զինուորական խնդիրներ :

Ժողովը ընդունեցաւ այս օրակարգը : Յետոյ խօսք տրուեցաւ Պ. Մենտէս Ֆրանսի որ մանրամասնօրէն պարզեց իր կառավարութեան տեսակէտները : Ահաւասիկ իր ճառին ամփոփումը .

— Անհրաժեշտ է ապագային համար ստեղծել քաղաքական եւ զինուորական կազմակերպութիւն մը Եւրոպայի մէջ, հիմնուելով Պրիւսէլի դաշինքին վրայ : Այդ կազմակերպութեամբ արեւմտեան Եւրոպայի պետութեանց գործակցութիւնը պիտի տարածուի տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային ասպարէզներու մէջ : Անոր շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ ստեղծել նաեւ ապահովութեան եւ փոխահուութեան մթնոլորտ մը, հակակշռի տակ առնելով սպառազինութիւնները. Հակակշիռ մը որ իր կարծիքով աւելի ազդու կրնայ ըլլալ Պրիւսէլի դաշինքին քան Ատլանտեան կազմակերպութեան միջոցաւ : Ծրագրուած կազմակերպութեան մէջ որ պիտի չփոխարինէ Ատլանտեան դաշինքին վրայ այլ պիտի ներդաշնակուի անոր հետ, միջոցներ ձեռք պիտի առնուին սպառազինութեանց սահմանափակման, զինուորական ուժերու առաւելագոյն չափին, զինամթերքի շինութեան եւ անհրաժեշտ ստուգումներու մասին : Ոչ մէկ խտրութիւն : Վերահաստատում Գերմանիոյ գերիշխանութեան, իբրեւ միջոց մը մթնոլորտը նորոգելու : Գալով երաշխիքներուն, անհրաժեշտ է որ Մեծն Բրիտանիա նոր յանձնառութիւններ ստանձնէ : Հարկ է նաեւ կարգադրել Սարի խնդիրը, որ պղտորած է ֆրանքօ-գերման յարաբերութիւնները : Պէտք է լուծել այս վէճը, եթէ կ'ուզենք կարելի դարձնել հաշտութիւնը երկու երկիրներուն միջեւ : Առանց այդ հաշտութեան կարելի չէ նախատեսել որեւէ ճշմարիտ գործակցութիւն Եւրոպայի մէջ : Մենտէս Ֆրանսի կարծիքով, այս զանազան տնօրինութիւնները եւ որոշումները միակտուր ամբողջութիւն մը կը կազմեն որ կրնայ հիմ ծառայել վիճարանութեանց : «Նոյնութեամբ ընդունելու կամ մերժելու» ծրագիր մը չէ որ կը ներկայացնենք, այլ ընդհանրական շարք մը առաջարկներ որոնք արժանի են քննութեան եւ կրնան փոփոխուիլ կարգ մը կէտերու մէջ : Ֆրանսական կառավարութիւնը համաձայն չէ ստորճանական իրագործման : Ամէն բան պէտք է կարգադրել իբրեւ մէկ ամբողջութիւն : Ֆրանսա կ'ընդունի Գերմանիոյ անդամակցութիւնը Ատլանտեան դաշինքին մէջ, պայմանաւ որ նախ համաձայնութիւն մը գոյանայ հակակշռի կազմակերպութեան եւ Անգլիայէն ու Մ. Նահանգներէն պահանջուած երաշխիքներու մասին : Անհրաժեշտ է ձեռք առնել բոլոր այն միջոցները որոնց շնորհիւ Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովը կրնայ դրական դիրք մը բռնել, ժամանակը եկած ատեն :

Պ. Մենտէս Ֆրանսի պատասխանեցին Պ. Պ. Իտըն, Իտալիոյ, Պելժիոյ եւ Հոլանտայի արտաքին նախարարները, թէ առտուան եւ թէ իրիկուան նիստերուն մէջ : Պ. Իտըն անգամ մը եւս պնդեց՝ որ հակակշիռը գործադրուի Ատլանտեան կազմակերպութեան միջոցաւ, իսկ Պրիւսէլի դաշինքով նախատեսուած կարգադրութիւնը զուտ քաղաքական հանգամանք ունենայ : Միւս նախարարներն ալ նոյն տեսակէտը յայտնեցին : Պ. Տըլլըս խօսք առաւ միայն կարգ մը հարցումներ ուղղելու եւ լուսաբանութիւններ խնդրելու համար :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Շատ բան չեմ գիտեր իր կենսագրութեան մասին :

Երէկ, երբ կը հաստատուէր գուժկան լուրը, իրազեկ տիկին մը կը պատմէր .

— Մէկ խօսքով ինքնաշխատութեամբ հասած էր այսօրուան դիրքին : Ոչ ժառանգութիւն ունեցած է, ոչ ալ որեւէ նեցուկ : Զարաչար աշխատած, արհեստ սորված եւ յարատեւօրէն տքնած է, որպէսզի կարօտ չմնայ ոեւէ մէկուն եւ կարենայ օգնել ուրիշներուն :

Առաջին անգամ Հրաչ Սարգիսեանի հետ ծանօթացայ երբ *Յառաջ*ը կը փոխադրուէր *Մասիս* տպարանը, Ռիւ Լաֆայէթ (1925 Հոկտ.) :

Ժամագործի խանութ մը ունէր յարակից փողոցի մը մէջ—մինչեւ այսօր ալ կը մնայ — եւ միշտ կը հանդիպէր :

Համեստ երեւոյթ մը ունէր եւ եթէ չեմ սխալիր, առաջին անգամ էր որ ասպարէզ կ'իջնէր, թատերական եւ ուրիշ գեղարուեստական նիւթեր մշակելով *Յառաջ*ի մէջ :

Տակաւին զգալի էր փրանսերէնի երանգը, իր գրութեանց մէջ եւ շատ գոհ կը մնար, երբ թեթեւ յղկումներ կը կատարուէին :

Նոր կը վարժուէր հանրային գործունէութեան, մասնակցելով գրական սալոններու եւ գեղարուեստական ձեռնարկներու :

Իր սիրական ասպարէզն էր թատերական շարժումը, որուն կը հետեւէր կանոնաւորապէս :

Հետզհետէ ընդլայնեցաւ իր հորիզոնը, եւ խղճամիտ ուսումնասիրութիւններ կը կատարէր ականաւոր դէմքերու տարեդարձին կամ պատմական դէպքերու առթիւ :

Եւ ինք որ կ'ուզէր միշտ ունկնդիր մնալ, դարձաւ հասուն դասախօս մը, իր մենագրութիւններով (Օշական, Մեծարենց, Շիրվանզատէ, Վարուժան եւն.) :

Երկար ատեն եղած է անդամ Գրողներու Միութեան եւ ուրիշ հանրային կազմակերպութեանց, ջանալով պահել իր անկախութիւնը :

Միշտ պատրաստ էր ընծայելու իր ոչ միայն բարոյական, այլեւ նիւթական աջակցութիւնը, գրական - գեղարուեստական ձեռնարկներու եւ տօնակատարութեանց առթիւ :

Պարբերաբար շօշափելի գումարներ կը տրամադրէր ծանօթ հեղինակներու, իբրեւ տեսակ մը կամաւոր տուրք :

Մեկուսացած էր վերջին տարիներու ընթացքին : Բայց եւ այնպէս, պարբերաբար կ'երեւար հանդէսներու մէջ :

Տարիներու յոգնութիւնը եւ զանազան հոգեր ծանրապէս ազդած էին իր վրայ .

Եւ ահաւասիկ անագորոյն հարուածը՝ ճիշդ այն պահուն երբ հանգստանալու գացած էր Իտալիոյ լեռներուն մէջ :

Ա՛յս է ամէնուս վախճանը, սիրելի Հրաչ :

Զարաչար կը տքնիս, կ'որոնես, ծրագիրներ կը մշակես, եւ դաւադիր խոց մը կը զգետնէ քեզ, կէս ճամբան ձգելով ամէն բան ...

Իսկ մարդիկ մխիթարութիւն կը փնտռեն, «հողը թեթեւ» մրմնջելով :

ՎԱՀԷ

ԳԵՐՄԱՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Առտուան նիստին մէջ, արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետը՝ Տոքթ. Ատընաուըր բաւականացաւ ճշդելով իր կառավարութեան տեսակէտը հակակշռի մասին : Բացատրելէ ետք թէ կատարելապէս կ'ըմբռնէ արեւմտեան Գերմանիոյ ռազմական մասնակցութեան ազդեցութիւնը արեւմտեան երկիրներու մէջ, ըսաւ թէ պատրաստ է ընդունելու յայտարարութիւն մը որով Գերմանիա յանձն կ'առնէ զինուորական ուժեր ստեղծել միայն շահ Ատլանտեան կազմակերպութեան : Այս խոստումը կը նշանակէ թէ արեւմտեան Գերմանիան ամէն պարագայի մէջ պիտի ընդունի հակակշիռը՝ բոլոր գերման ուժերուն վրայ :

Կէս օրէն ետք, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Մ. Նահանգներուն եւ արեւմտեան Գերմանիոյ պատուիրակութիւնները ժողով մը գումարեցին, քննելու համար Գերմանիոյ զինուորական զրաման դադարման եւ գերիշխանութեան վերահաստատման խնդիրը : Խորհրդակցութիւնը տեւեց մօտ մէկ ժամ : Երբ Պ. Ֆ. Տըլլըս կը պնդէր եզրակացութեան մը յանգելու համար, Պ. Մենտէս Ֆրանս ժամանակ խնդրեց, որպէսզի ուսումնասիրէ խնդիրը : Ի վերջոյ զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ ամփոփելով առտուան խորհրդակցութիւնները, կ'ըսէ .—

« Պրիւսէլի դաշինքին մնայուն յանձնաժողովին նախագահը տեղեկագիր մը ներկայացուց այն քննութեան մասին զոր կատարած է յանձնախումբը, արեւմտեան Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ անդամակցութեան եղանակներու մասին : Խորհրդաժողովը հրաւիրեց մնայուն յանձնախումբը շարունակել այդ քննութիւնը աջակցութեամբ գերման դաշնակցային հանրապետութեան եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն » :

Իրիկուան նիստին մէջ վիճաբանութիւնները շարունակուեցան առանց գործնական ելքի մը յանգելու :

× Խորհրդաժողովին մնայուն նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Իտըն, որ յղացած էր այս ձեռնարկին գաղափարը :

× Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան համագումարը 2.190.000ի դէմ 3.281.000 ձայնով քուէարկեց Գերմանիոյ վերազինման բանաձեւը : Ինչպէս կ'երեւայ, հազիւ 250.000 ձայնի մեծամասնութիւն մը գոյացած է : Այս հարցին մէջ ալ իրարու դէմ ելան կուսակցութեան աջ եւ ձախ թեւերը :

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻ ՄԱՍԻՆ

Ապահովութեան տեսչութիւնը կը շարունակէ հարցաքննութիւնները, բանալու համար լրտեսական գործին բոլոր ծալքերը (տես Բ. էջ) :

Առջի օր հարցաքննուեցաւ ոստիկանութեան նախորդ վերատեսուչը, Պ. Ժան Պելօ, ճշդելու համար թէ ինչպէս գաղտնի վաւերագիրներ փախցուած են վերջին չորս ամիսներու ընթացքին, երեք անգամ (Մայիս 26ին, Յունիս 28ին եւ Սեպտեմբեր 10ին), համայնավարներու ձեռքը անցնելով : Հարցաքննութիւնը կատարեց զինուորական դատաւորը, հրամանատար Ռեսեկիէ, Ռէօյյի զօրանոցին մէջ, ամբողջ երեք ժամ :

Երկու աջակողմեան երեսփոխաններ հարցապնդումներ ուղղած են կառավարութեան, այս գործին առթիւ : Ներքին գործերու նախարարը, Պ. Միթռան, գոհունակութիւն յայտնեց այս առթիւ, ըսելով թէ կառավարութիւնը բոլոր բացատրութիւնները պիտի տայ պատեհ ժամուն, երբ Ազգ. Ժողովը գումարուի (Նոյեմբերին կամ աւելի կանուխ) :

Մինչ այս մինչ այն, ոստիկանական տեսուչ Տիտ, որ պաշտօնանկ եղաւ այս

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԱՐԵՒԵԼԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԺԴ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ա.

Այս ամառ Քէմպրիճի մէջ (Անգլիա) գումարուեցաւ արեւելագէտներու միջազգային համագումարը, տեւելով շաբաթ մը (21 – 28 Օգոստոս)։

Ներկայ էին աւելի քան ութ հարիւր մասնակցողներ, աշխարհի չորս ծագերէն։

Գեղեցիկ փոքր քաղաք մըն է Քէմպրիճ, Լոնտոնէն մօտաւորապէս 75 քիլոմեթր հեռու։ Քէմ գետակին մօտ, որուն անունը առած է քաղաքը, կ'անցնի անոր մօտէն եւ որ կ'եզերէ անոր կանանչազարդ ափերը։ ԺԲ. դարէն այնտեղ հաստատուած են ճեմարաններ (քոլէճ), որոնք իրապէս համալսարաններ են։ Այժմ, տասներկու է անոնց թիւը։ Այս կրթարաններն են որ, Օքսֆորտի համալսարաններուն հետ, աշխարհի որոշ մէկ մասին վրայ դրոշմած են անգլեւսաքսոն մշակոյթը։ Քէմպրիճի քոլէճները պետական հաստատութիւններ չեն, ինչպէս ուրիշ երկիրներու համալսարանները, այլ անկախ ուսումնարաններ, անկախ նաեւ իրարմէ։ Ունին ժողով մը, որ կը կոչուի ծերակոյտ (սենատ) եւ որուն կը մասնակցին տասներկու քոլէճներու տեսուչները։ Քոլէճներէն իւրաքանչիւրը ունի իր առանձին շէնքը։ Ասոնք կը նմանին միջնադարեան դղեակներու, զարդարուած՝ գեղեցիկ մուրքի դաներով, ցինանշաններով եւ առատմնաւոր աշտարակներով։

Քէմպրիճ խաղաղ քաղաք մըն է ուսանողութեան համար։ Մաքուր օդ, բարոյապէս մաքուր կլիմայ, յարմար միջավայր է ուսանելու։ Փափաքելի էր որ հայ ուսանողներ ալ ունենայինք այստեղ, որոնք անգլեւսաքսոն կրթութիւն ստանալէ վերջ ծառայէին ազգին։

Արեւելագէտները՝ Քէմպրիճը ընտրած էին, իբրեւ հաւաքավայր այս տարուան համագումարին, փոխանակ Օքսֆորտի, հաւանաբար այն պատճառաւ որ, Քէմպրիճ մասնաւոր հոգածութեամբ նուիրուած է արեւելագիտական աշխատանքներուն։ Համագումարի գաղափարը ծնած է 1873ին, եթէ չեմ սխալիր, Հոլանտայի Լէյտըն քաղաքի համալսարանը եղած է գաղափարը իրագործողներէն մէկը։ Համագումարը ձգտած է փոխադարձ բարեկամութեամբ կապել արեւելագէտները եւ մզել զանոնք պատմական ճշմարտութիւններ երեւան հանելու։ Յայտնի է որ Արեւելքի ժողովուրդները ունին հին քաղաքակրթութիւն մը, բայց անոնց անցեալը մեծ մասով հողին տակ թաղուած է։ Լոյս աշխարհ բերել անոնց հին պատմութիւնը ու քաղաքակրթութիւնը, այս աշխատանքներուն նուիրեալ մարդոց՝ առիթ ստեղծել, որպէսզի իրարու հանդիպին, իրար ճանչնան, իրարու հաղորդեն իրենց պրպտումներու արդիւնքը, ահա գլխաւոր առաջադրութիւնները Համագումարին։

Այսպէս աշխարհի չորս ծագերէն Քէմպրիճ հաւաքուած մարդիկ, այլալեզու եւ այլացեղ, որոնց մէջ չէին պակսիր կէս դարէ աւելի իրենց հեղինակութիւններով ծանօթ գիտնականներ, եկան իրարու մօտ, նստելու դպրոցական գրասեղաններու առջեւ, լսելու համար դասախօսութիւնները պաշտօնակիցներու, նոյն աշխատանքին նուիրուած մարդոց, հայ, հնդիկ, չինացի, անգլիացի, թուրք եւն.։ Համագումարը հոգեկան զօհացում կուտայ մտքի այս աշխատաւորներուն ու խրախոյս նոր ուղնութեանց նուիրուելու։

Արեւելագիտութիւնը բաժնուած է տասնըմէկ ճիւղերու.— 1. Եգիպտաբանութիւն, 2. Սեմական գիտութիւններ, 3. Ասորագիտութիւն, 4. Իրանական, հայկական եւ կեդրոնական – ասիական գիտութիւններ, 5. Ալթայական գիտութիւններ (*Թրքական, մոնկոլեան եւ թունկուզ լեզուներ*), 6. Թրքաբանութիւն (*պատմական*), 7. Հնդկական գիտութիւններ, 8. Ծայր. Արեւելք (*Չինաստանի, Ճափոնի, Հարաւ. Արեւելեան Ասիոյ պատմ.*) 9. Իսլամական գիտութիւններ (*գրականութիւն, պատմութիւն եւ կրօնք*), 10. Քրիստոնեայ արեւելք *ու վերջապէս* 11. Ափրիկէ *: Եթէ ճիշդ է ինծ յայտնուած տեղեկութիւնը Պ. Ֆ. Ֆէյտիի կը պարտինք հայագիտական բաժինի հաստատումը։*

Ներկայ համագումարի ընթացքին սարքուեցան պաշտօնական ընդունելութիւններ, դաշտահանդէս եւայլն, հիւրընկալողներն էին կառավարութիւնը, Ասիական ընկերութիւնը, համալսարանները եւ ուրիշ պաշտօնական մարմիններ։ Այս հանդիպումները առիթներ էին արեւելագէտներու համար իրարու հետ ծանօթանալու եւ մտքերու փոխանակութիւններ կատարելու։

Երեք տարին անգամ մը տեղի կ'ունենան այս համագումարները։ Վերջին երկուքը տեղի ունեցան 1948ին, Փարիզ եւ 1951ին՝ Կ. Պոլիս։ Յաջորդ համագումարը տեղի պիտի ունենայ 1957ին, Գերմանիոյ մէջ։ Տակաւին չէ որոշուած քաղաքը։

Քէմպրիճի քոլէճներուն սրահները յատկացուած էին դասախօսութիւններուն, իւրաքանչիւր դասախօսի 25 վայրկեան տրուած էր իր նիւթը պարզելու։ Յետոյ կը կատարուէին մտքերու փոխանակութիւններ եւ վիճաբանութիւններ։ Երկուշաբթիէն ուրբաթ, միայն հինգ օր յատկացուած էր դասախօսութեանց։ Օրական 7 կամ 8 դասախօսութիւն կը կարդացուէին իւրաքանչիւր բաժնի մէջ, եթէ չհաշուենք ընդունելութիւններու յատկացուած ժամերը (կէս օր մը), կ'ունենանք դասախօսութիւններով խճողուած ժամանակացոյց մը։ Այս պատճառաւ ալ զրկուեցանք շատ մը կարեւոր դասախօսութիւններէ, քանի որ նոյն ժամուն կը զուգադիպէին ուրիշ մէկէ աւելի հետաքրքրական դասախօսութիւններ։

Հին ազգերու, որոնց կարգին Ասորեստանեան, Հիթիթներու, Սումերներու եւ ուրիշ ժամանակակից ժողովուրդներու մասին տրուած դասախօսութիւններուն, շատ աւելի մեծ թիւով ունկնդիրներ ներկայ կ'ըլլային քան ուրիշ նիւթերու առթիւ։

Ի հարկէ մեզի ամէնէն աւելի հետաքրքրութիւն ներկայացնող բաժինը հայագիտականն էր, որ, ինչպէս ըսինք զասուորուած էր իրանական եւ կեդրոնական – ասիական գիտութիւններու կարգին։

Այս բաժինին մէջ կը տեսնուէին անուանները J. Duchesne-Guillemin *որուն նիւթն էր իրանական եւ հնդկական լեզուներու քերականութեան վերաբերեալ հարց մը:*

I. Gershvitch, (word and spirit in ossetic. (*Օսեթ լեզուի վերաբերեալ*)։ E. Benveniste, *«զրադաշտական քանի մը եզրերու մասին»,* O. HANSEN, *«Քրիստոնէական-սոկտական ձեռագիրներու լեզուն»։* D. N. Mac Kenzie, *«Քրտական զաւառաբարբառներու մասին»։*

Մ. ՎԱՂԱՐՇ

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

ՆՈՐԱՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ոստիկանական տեսուչ Ժան Տիտի ձերբակալման խնդիրը կը շարունակէ յուզել հանրային կարծիքը եւ տեղական թերթերը ամէն օր սենսակներ կը նուիրեն նոր ծալքեր բանալով։ «Փառի Փրէս»էն կ'ամփոփենք առաջին յայտնութիւնները.—

Երբ Տիտ Ազգային Ապահովութեան տնօրէնին Վիպօթի գրասենեակը կ'առաջնորդուի, այս վերջինը կը բանայ Տիտի պայուսակը եւ ուրիշ թուղթերու մէջէն կը գտնէ Ազգ. Ապահովութեան Սեպտեմբեր տասնի ժողովին մեքենագրուած տեղեկագրին պատճէնը։ Բուն օրինակը պայուսակին մէջ չէր, այլ ընդօրինակութիւնը։

Երբ Վիպօթ կը հարցնէ թէ ինչ կերպով ձեռք անցուցած է այդ վաւերագիրը, Տիտ կը պատասխանէ.

— Ձեզի չի վերաբերիր։ Միայն կրնամ ըսել թէ համայնավար կուսակցութիւնը տեղեակ է ազգային Ապահովութեան մէջ անցած դարձածին։

Եւ կը մերժէ յայտնել թէ ով իրեն տուած էր։

— Մենք գիտենք թէ Պարանէս տուած է ձեզի։ Ինչո՞ւ ձեր մեծին, ոստիկանութեան վերատեսուչին չյանձնեցիր։

Տիտ յայտնեց թէ իր կարծիքով անկատար էր եւ հաւանօրէն իրիկունը պիտի յանձնէր։

Ըստ թէ մեքենագրութեան բուն օրինակը իր ձեռքը չէ անցած, թէ ճիշդ է որ վաւերագիրը լրիւ չէր, այլ ամփոփումը, սակայն ամէն մարդ իր գործելու մեթոտը ունի։

Երբ ժամը 9.10ին ոստիկանական տեսուչը, պայուսակը թեւին տակ, նախարարութենէն դուրս կ'ելլէր, իր կառքը մտնելու Սոլֆերինօ փողոցին մէջ, յանկարծ զգաց թէ թեւերէն ուժգնօրէն կը քաշեն։ Կ'ուզէր ինքզինք ազատել երբ մէկը առջեւը ցցուեցաւ։ Պ. Տիտ կը ճանչնայ. Ապահովութեան տեսչութեան բաժնին ոստիկանն է։ Այն ութ անձերը որ մայթին վրայ կը սպասէին Ապահովութեան վերակացուներն էին։ Կարճ վէճէ մը ետք, Տիտ կ'ենթարկուի։

Ժան Տիտ զաւակն է Փարիզցի ոստիկանի մը եւ ասպարէզը սկսած է իբրեւ գըլխաւոր ոստիկան։ Եղած է անդամ Փարիզի ոստիկանութեան սենտիքայի։ Նշանակուած էր հսկիչ համայնավարներու գործունէութեան վրայ։

Մայիս 19ին նշանակուեցաւ մասնաւոր ոստիկանական տեսուչ Ժընըվիլիէի մէջ, միեւնոյն ատեն պահելով իր պաշտօնը իրրեւ ոստիկաններու վերատեսուչՊէլոյիքով եւ Յուլիս երեքին վերահաստատուեցաւ իր պաշտօնին մէջ, երբ վերատեսուչը կ'արձակուէր իր պաշտօնէն։

Իրեն յանձնուած պաշտօնին շնորհիւ տեղեկատուութեան իրական ցանց մը ըստեղծած էր։

Տիտ չփման մէջ մտաւ յառաջդիմական լրագրողի մը հետ, որ կ'աշխատակցէր «Լիպերասիոն» թերթին մէջ (Պ. Պառանէս)։

Այս վերջինը, ծագումով Թունուզցի է։ 30 տարեկանին հաստատուեցաւ Փարիզ։ Կ'աշխատակցէր Թունուզի շաբաթաթերթ «Վիքթուար»ի, ընդդիմադիրներու խմբակի մը։ «Ազգ. Ճակատ»ի օրաթերթին մէջ մտաւ։ Աշխատակցեցաւ Թունուզի եւ Մարոքի օրաթերթերուն։

Օր մը ազգային Ապահովութեան գրասենեակը Պ. Պեռթոյի ներկայացաւ, իր ծառայութիւնը առաջարկելու եւ ըսաւ, «Անկեղծ համայնավար մըն եմ, սակայն ազգայնական, չեմ հաւնիր կուսակցութեան վարիչներուն, որոնք կուրօրէն կը հետեւին Մոսկուայի հրամաններուն։ Պատրաստ եմ տեղեկութիւններ ճարել ձեզի անոնց ներքին յարաբերութեանց մասին»։

Այս տեղեկութիւնները կուտար դրամի փոխարէն։ Պ. Պառթօ ընդունեց պայմանները. անոր յաջորդը Պ. Հիւզ նմանապէս տեղեկութիւններ գնեց մինչեւ որ թէ դուռը եւ թէ քսակը փակեց։ Ատեն մը ետք, Պառանէս վերահաստատեց իր շըփումը պաշտօնական սպասարկութեանց հետ, սակայն այս անգամ առաջնորդուեցաւ դէպի ոստիկանատուն եւ Պ. Տիտի, որուն համար կանոնաւորաբար կ'աշխատէր երկու տարիէ ի վեր առանց համայնավարներէն իր վրայ կասկած հրաւիրելու։

Յունիս 28ին, Ժընեւի խորհրդաժողո –

ԶՕՀՐԱՊԻ ԵՒ ՎԱՐԴԳԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

(ԹՂԹԱԾՐԱՐ ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ)

Կառապանին վկայութեան համաձայն, այդ առաջին երկու գնդակները կ'արձակէին կառքին առջեւէն ու ետեւէն զացող ժանտարմաները, որոնք դիրք բռներ էին Գասապ Թաշիի երկու կողմերը։ Գնդակներէն մէկը կը հանդիպի Վարդգէսի որ կառքէն վար կը ցատկէ՞ թէ կ'իյնայ, վիրաւոր, եւ կը ջանայ ոտքի ելլել։ Բայց չուտով աւելի բուռն հրացանաձգութիւն մը կ'ուղղուի դէպի իր կողմը, ինչպէս նաեւ կառքին մէջ մնացած Զօհրապի վրայ (*)։

Երկրորդ կառքին մէջ գտնուողներն էին, որոնք իրենց կառքն ու կառապանը Խալլօն կամուրջին առջեւ թողած, Զավուշ Ապտուրահմանի հետ հետեւեր էին առաջին կառքին, եւ մահիկի ձեւով տարածուած կը կրակէին անոնց վրայ։ Վարդգէս այս հրացանաձգութեան ընթացքին կ'ընդունի գերագոյն հարուածը (*)։

Զօհրապ, միշտ կառքին մէջ, շատ հաւանականաբար չէր վիրաւորուած։ Երբ Զավուշն ու միւս չէթէները կը մօտենան կառքին, Զօհրապ՝ յուզմունքէն խելայեղ, երկնցած կը մնար, ձեռուըները երեսին։

— Իջի՛ր, կը պոռան ամէն կողմէն։

Բայց կարծես իրեն չէին։ Զայն անգամ չի հաներ։

Այն ատեն, Չէրքէս Ահմէտ պէյ՝ կը բռնէ ետեւէն եւ ուժով մը ցնցելով.

— Իջի՛ր, կը կրկնէ, այլեւս ապրելիք չունիս, որովհետեւ բարձրագոյն հրաման կայ։

Զօհրապ, աչուըները արցունքով լեցուն՝ կը մերժէ իջնել։

— Հոս սպաննեցէք, կ'ըսէ, կարողութիւն չունիմ չոկուելու։

Կը փորձեն քաշքշել զինքը եւ այդպէս վար առնել կառքէն, բայց երկու ձեռքերով կը կառչի կառքին կողմնակի ամբարտակներուն։

Այն ատեն Ահմէտ պէյ իր չէրքէսի դաշոյնը կը խրէ անոր կուշտը։ Միւսները, նոյնպէս դաշոյնով, բազմաթիւ հարուածներ կուտան, թերեւս բոլորովին աւելորդ տեղը։ Յետոյ, մարմինը քաշքշելով կը ձգեն գետին, Գասապ Թաշիի առջեւ, եւ բոլորովին ապահով ըլլալու համար, իրենց ըեվոլվէրներով կը կրակեն վրան, միշտ աւելորդ տեղը։ Տարաբախտ Զօհրապ, ինչպէս իր նոյնքան տարաբախտ ընկերը, մահացած էր արդէն։

Սպանութենէն ետք երկուքն ալ կը մերկացնեն իրենց հագուստներէն։ Յետոյ, ոտքերէն քաշքշելով, կը տանին մինչեւ կամուրջը եւ կը ձգեն ճամբուն միւս կողմը գտնուող փոսի մը մէջ ուր խիտ մացառուտներ կը ծածկէին։

Պայուսակները եւ հագուստները ժանտարմաները կ'առնեն կը դնեն կառքը եւ միւս կառքին հետ կը դառնան քաղաք։ Ճամբուն ընթացքին, երբ Զօրանոյին առջեւ կը հասնին, Խալիլ պէյ եւ Ապտուրահման Զավուշ վար կ'իջնեն ու Զօրանոց կը մտնեն, անշուշտ սպանութեան համարատուութիւնը ընելու համար Միւթեսարըֆին, որուն քիչ ետքը քաղաք դառնալը տեսնողներ եղած էին։

ՈՒՐԻՇ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ոճրագործներու մեկնելէն ետք, Գարաքէօփրիւի գիւղացիները կը դիմեն դէպի այն փոսը ուր ձգուած էին Զօհրապի եւ Վարդգէսի մարմինները, այն յոյսով որ գոնէ չապիկ, վարտիք, գուլպայ անոնց վրայ թողուած են, բայց տեսնելով որ բոլորովին մերկ են, խոշոր քարեր կը ձգեն անոնց վրայ ու կը հեռանան։

★

Երբ կառքը կը հասնի քաղաք՝ արդէն իսկ լուսցած էր։ Ուրֆացի Հայեր, որոնք այն միջոցին քաղաքն էին (Գրիգոր Պօյաճեան, Սարգիս Եանըքեան) պատմեցին թէ կառքերէն մէկը արիւնով ծածկուած էր երբ քաղաք դարձաւ։

Կառքը Գլօ Մուհամմէտի որդի Միւսլիմի կառքն էր. արիւնը՝ Զօհրապինը։

*

Եանըքեան եւ ուրիշ Ուրֆացիներ վկայեցին թէ կառապանները, քաղաք դառնալուն, հանդիպած Հայուն կը պոռային հեգնելով.

— «Սիզին պէօյիւքլէրի պալօնա գոյտուք,» (*Ձեր մեծերը օդապարիկ դրինք*)։

Բայց կառավարութիւնը իմանալով, կը սաստէ զանոնք, եւ այլեւս ոչ ոք կը համարձակի այս սպանութեանց խօսքը ընել։

(24) (*Շար.*)

(*) Ապտիւրահիմանի Զավուշ որ շուտով, իբր վարձատրութիւն, Նիզիպի ոստիկան – գինուորներու հրամանատար պիտի անուանուէր, այնտեղ միշտ կը պարծենար հայ տարագիրներուն առջեւ թէ «Զեր *Թօփալ* (կաղ) Վարդգէսը իմ գնդակովս հոգին փչեց»։ Ուրֆայի, ինչպէս Նիզիպի մէջ շատ չարիք գործած է։ Նիզիպ փոխադրուելէն ետք շատ մը կիներ եւ աղջիկներ պղծած է։ Ասոնցմէ Պրուսացի անոր աղջիկ մը միշտ իր քովը կը մնար իբրեւ հարճ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՄԱՔՈՒՐ ԳՐԵԼ, ՄԵԼԱՆՈՎ ԵՒ ՄԷԿ ԷՋԻ ՎՐԱՅ ։

վէն քանի մը օր առաջ Ազգ. պաշտպանութեան յանձնախումբը Ելվէքի մէջ կը վիճէր Հնդկաչին զօրք ղրկելու մասին 48 ժամ ետք, Պ. Պառանէս Տիտի կը յանձնէր խորհրդակցութեանց մանրամասն տեղեկագիրը: Ան ընդօրինակած էր այս գեկուցումը համայնավար կուսակցութեան մէկ վաւերագրէն, որ արդէն յանձնուած էր օտար պետութեան մը:

Պ. Տիտ ստուգելու համար դիմեց յանձնախումբին անդամներէն Պ. Ֆուշէի թէ արդեօք վաւերական էր: Ճիշդ է ըսաւ եւ Պ. Տիտ յայտնեց աղբիւրը: Պ. Ֆուշէ յայտնեց Պ. Մենտէս Ֆրանսի եւ Պ. Տիտ Պ. Պլէյի այս ծանրակշիռ «փախուստի» մասին:

Քանի մը օր ետք, Պ. Պլէօ ձգեց Ոստիկանատունը: Պ. Տիտ այլեւս պաշտօն չունէր հսկելու համայնավար կուսակցութեան վրայ, սակայն շփման մէջ մնաց իր տեղեկատուներուն հետ:

Սեպտեմբեր 10ին ազգ. պաշտպանութեան յանձնախումբը նորէն ժողով ունեցաւ: Սեպտ. 14ին Պ. Պառանէս յայտնեց Պ. Տիտի թէ յաջողած էր փախցնել թուղթը եւ անոր տուաւ ամփոփ վաւերագիրը:

Ուրբաթ, Սեպտ. 17ին ոստիկանապետը կը խնդրէր Պ. Տիտէն որ իրեն ներկայանայ: Խօսակցութեանց ընթացքին Տիտ ակնարկութիւն չըրաւ իր ունեցած վաւերագրի մասին:

Մէջտեղ ելած «փախուստներէ»ն առաջ արդէն ներքին նախարարութիւնը տեղեակ էր: Եւ կ'աշխատէին գտնել տեղեկութեանց աղբիւրը:

Պ. Տիտի տեսակէտը այն է թէ Ազգ. ապահովութիւնը պէտք եղած ազդեցութիւնը չունէր համայնավարներուն գործունէութիւնը երեւան հանելու եւ բնական է որ իր անձնական միջոցներով պիտի փնտռէր երեւան հանել: Իր կարծիքով սխալ գործած չէր հանդէպ իր մեծերուն: Մանաւանդ որ «տեղեկութիւն» տանելու իր գործունէութիւնը չէր խանգարեր Ժընեվիլիէի իր գործը: Ի վերջոյ այսպէս ի վիճակի պիտի ըլլար ոչ միայն մէջտեղ հանելու «փախուստները», այլեւ ճանչնալու հեղինակները:

Իսկ Ազգ. Ապահովութեան կարծիքը բոլորովին հակառակն է: Համայնավար կուսակցութիւնը շատ լաւ գիտէր՝ ճիշդը սխալին հետ խառնելով «յայտնել» թէ չյայտնել իր գաղտնիքները Տիտին, կրկնակ գործակալներով: Անոր համաձայն Պառանէս կրնար կրկնակ գործակալ ըլլալ: Զայն ազատ ձգեց «տեսնելու» համար, իսկ ամբաստանելու համար ապացոյցներ չունէր: Որով անպատեհ չէր Տիտը ձերբակալել:

ՏԽՐՈՒՆԻ.— Հալէպի մէջ Աւետիս Մելիքեան մեռած է: Ծնած էր Խարբերդի Եղէգի գիւղը 1894ին: Ուսուցիչ եղած է տեղւոյն Մեսրոպեան դպրոցին: Տարագրութեան ատեն ազատած է շատ մը ընտանիքներ վտանգելով իր կեանքը:

ՏՈՄՍԵՐ

ՀՈԳԵՇԱՀ ՔԱՐՈԶ

★

Վերջերս, Իլինոյ նահանգին մէջ տեղի ունեցաւ Եկեղեցիներու Տիեզերական Խորհուրդին համաժողովը, որուն կը մասնակցէին 48 երկիրներու 163 բողոքական եւ Ուղղափառ յարանուանութեանց ներկայացուցիչները: Վատիկան կը փայլէր իր բացակայութեամբ, որովհետեւ երկու հազար տարիէ ի վեր կը հաւատայ թէ «յարատեւ կաթողիկէ եկեղեցւոյ չիք այլ եկեղեցի»:

Համաժողովը քուէարկեց երկարապատում բանաձեւ մը, որուն մէջ Քրիստոնէութեան առաջնորդները քրիստոնէավայել մարդասիրութեամբ կոչ կ'ընեն ժողովուրդներու ճակատագիրը վարողներուն որ օրէնքէ դուրս հռչակեն հիւլէական եւ այլ նորահնար զէնքերու գործածութիւնը եւ քայլեր առնեն՝ վերջ տալու համար ներկայ զինարշաւին:

Կրօնապետները կ'ըսեն, ի միջի այլոց.

— Կոչ կ'ուղղենք բոլոր կառավարութեանց եւ բոլոր ժողովուրդներուն որ իրարու հետ խօսին, իրարու դէմ ոխ չպահեն ու ձեւ մը գտնեն, որպէսզի վախն ու կասկածը փարատեն.

— Կոչ կ'ուղղենք բոլոր պետական մարդոց եւ մամուլի առաջնորդներուն որ ծանըր բառեր գործածելով, թշնամութիւն եւ ատելութիւն չսերմանեն:

— Կոչ կ'ուղղենք բոլոր քրիստոնեաներուն որ միասին յայտարարեն թէ մարդկութեան միակ յոյսը Քրիստոսն է:

Այս հոգեշահ կոչերուն կը յաջորդէ ուրիշ բանաձեւ մը, որ կը յանձնարարէ Եկեղեցիներու միութիւնը իրականացնել՝ ուսումնասիրելով Սուրբ Գիրքը, Մկըրտութեան Խորհուրդն ու Պատարագը եւ աղօթել առ Բարձրեալն Աստուած:

Կ'ուզէք հաւատացէք, կ'ուզէք մի հաւատաք, Արեւելեան Ուղղափառ Եկեղեցիներուն ներկայացուցիչները, Նիւ Եորքի Յունական Մայր Եկեղեցիին Արքեպիսկոպոսին բերնով բողոքեցին եւ յայտարարեցին թէ Ուղղափառ Եկեղեցին այդ ձեւով միութիւն՝ անընդունելի կը գտնէ:

Արդարեւ, Արքեպիսկոպոս Միխայիլ ըսաւ.

— Միայն մեր Ուղղափառ Եկեղեցին է որ հաւատարիմ մնացած է Եկեղեցական Հայրերու դաւանանքին եւ միայն անոր միջոցաւ է որ Քրիստոնեայ Եկեղեցիներու միութիւնը կ'իրականանայ:

Ուրիշ խօսքով, Արքեպիսկոպոսը ըսել կ'ուզէր.

— Յարատեւոյ Ուղղափառ Եկեղեցւոյ, չիք փրկութիւն...

Մենք, հայ աշխարհականներս, կրօնապետներուն դասեր տալու ոչ իրաւունք ունինք, ոչ ալ տրամադրութիւն:

Բայց, խոնարհաբար կրնանք դիտել տալ.

— Գերապատիւ եւ Ամենապատիւ Հայ–ըեր — Եթէ կ'ուզէք որ ձեր հայրական խրատները աշխարհականներուն ականջը հասնին, նախ հրաժարեցէք ձեր քաղաքական մարդանքներէն ու յետոյ, ամէնէն առաջ, դուք, կէտ առ կէտ հետեւեցէք ի վերուստ արձակուած պատուէրներուն... Եւ մի փորձէք հայ ժողովուրդին Առաքելականը իր ձեռքէն առնել՝ հոգեշահ քարոզներով եւ ալէլուիաներով: Որովհետեւ հայ ժողովուրդը ովկիանոսին մէջ խեղդուելու միտք չունի, առայժմ:

Մնացածին մասին կը տեսնուինք:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

★

Թուրքիոյ վարչապետը, Ատնան Մենտերէս, շարունակելով իր քննական պըտոյտը, քաղաքական ճառ մըն ալ Թունճեպիլէքի մէջ խօսեցաւ (Քէօթահիայի շրջան), ելեկտրական կայանի մը բացման առթիւ: Ահաւասիկ իր ճառին ամփոփումը.

— Մենք խաղաղութեան կը ցանկանք միայն, սակայն եթէ հակառակ մեր կամքին պատերազմ կը պայթի, պէտք է ի վիճակի ըլլանք մեր բանակներուն անհրաժեշտ բոլոր կազմածներն ու զէնքերը հայթայթել:

Պէտք է ամէն վայրկեան պատրաստ ըլլանք մեր սահմանները պաշտպանելու ինչպէս նաեւ դաշնակիցներուն հետ խաղաղութեան դատը: Իսկ ասիկա կ'ենթադրէ ամէն կարգի ճարտարարուեստը ունենալ ու զարգացնել երկրին մէջ: Մեծ հաճոյքով ձեզի յայտնեմ թէ մեր բանակը օրէ օր կը զօրանայ, վստահ եմ որ այս յայտարարութիւնս հրճուանքով պիտի լեցնէ ձեզ եւ ազգային գոհունակութեամբ պիտի լեցուիք դուք:

Ազատ աշխարհին սպառնացող մեծ վըտանգներուն առջեւ ոչ մէկ երկիր ի վիճակի է առանձինն ինքզինքը պաշտպանելու: Մենք ազատ ազգերու հաւաքականութեան մէջ մեր փառաւոր տեղը ունինք: Կրնաք վստահ ըլլալ որ ոչ մէկ սըխալ գործուած է, ոչ ալ յապաղումներ ունեցած ենք մեր ապահովութեան անհրաժեշտ ամէն կարգի պատրաստութեանց մէջ: Գիտէք որ հաւաքական պաշտպանութեան ոեւէ դրութեան մէջ չէինք գտնուեր: Այսօր ՆԱԹՕի անդամ ենք եւ գիտակից ենք մեր պարտականութիւններուն ու պատասխանատուութիւններուն ինչպէս նաեւ մեր իրաւունքներուն: Թուրքիա յարգուած մէկ անդամն է Հիւս. Ատլանտեանի կազմակերպութեան: Միւս կողմէ գինակցութիւն կնքեցինք Յունաստանի եւ Եուկոսլաւիոյ հետ Պալքաններու ապահովութեան համար եւ տակաւ ալ չբաւականացանք: Փաքիստանի հետ ալ ուխտ մը կնքեցինք: 80 միլիոն բնակիչ ունեցող մեծ երկիր մըն է ան եւ հիմա ալ արաբական երկիրներու հետ մեր յարաբերութիւնները բարելաւելու վրայ ենք, մեր պաշտպանողական դրութիւնը ամրապնդելու եւ կատարելագործելու համար:

× Կիպրոսի պատուիրակութիւնը, Լոնտոն հասաւ եւ դիմաւորուեցաւ Կիպրոսի կառավարութեան Լոնտոնի ներկայացուցիչներուն կողմէ: Պատուիրակութիւնը ընդունուեցաւ գաղթավայրերու նախարարի օգնականին կողմէ: Տեսակցութենէն վերջ գեկոյց մը հրատարակուեցաւ ուր կը յայտնուի թէ կիպրական հարիւր հազար Թուրքեր չեն ուզեր որ փոխուի ներկայ վարչաձեւը: Գաղթավայրերու նախարարութիւնն ալ վստահեցուց պատուիրակութիւնը թէ ոչ մէկ փոփոխութիւն ընելու յանձնառու է:

Պատուիրակութիւնը շփումներ պիտի կատարէ պետական շրջանակներու հետ եւ յետոյ պիտի ընդունուի արտաքին նախարար Իտընի կողմէ:

ԹՈՒՐՔԵՒԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐ

Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, «Փրաւտա» խօսելով կը քննադատէ Թրքական վերջին ռազմափորձերը, որոնք տեղի ունեցան Խ. Միութեան հարաւային սահմաններուն մօտերը (Էրզրում):

Խորհրդային ազդը երջանիկ ժպիտով մը կրնա՞յ դիմաւորել այն պարագան որ զինեալ ամերիկեան ուժերը իրենց հողերէն հազարաւոր քիլոմեթր հեռու, Կովկասի մերձակայքը ռազմափորձի ձեռնարկած են: Ամերիկայէն հազարաւոր քիլոմեթր հեռու գտնուող երկիր մը եթէ զոր օրինակ Թորոնթոյի, Մոնրէալի կամ Վանքուվըրի շրջանները զինեալ ուժեր ուղարկելով ռազմափորձերու ձեռնարկէ, արդեօք Ամերիկացիները ի՞նչպէս կը դիմաւորեն այս դէպքը»:

«Փրաւտա» մատնանշելով նաեւ որ արեւելեան Թուրքիոյ ռազմափորձերուն ընթացքին մտացածին հիւլէական զէնքեր ալ գործածուած են, հարց կուտայ թէ Ամերիկացիները ի՞նչպէս պիտի դիմաւորեն իրենց երկրին մերձակայ շրջանի մը մէջ այդպիսի գործողութիւն մը:

Թերթը կը գրէ որ ռազմափորձերուն վերջերս Քորէայէ վերադարձած ութ հազար զինուորներ ալ մասնակցած են եւ կ'աւելցնէ.

— «Թուրք բանակին գոյութիւնը ցոյց կուտայ թէ Թուրքիա դարձած է մին այն գլխաւոր երկիրներէն, որոնք ամերիկացի արկածախնդիրներուն ծախսուելու համար զինուոր կ'ապահովեն»:

ԽՄԲԱՎԱՐ ԱՆՃԵԼՕ Էֆրիկեան (նախկին վարդապետ), Իտալիոյ ամէնէն սիրուած վարիչներէն մէկն է, որուն մասին մեծ գովեստով կը խօսին իտալ. թերթերը: Սեպտ.ի վերջերը Փարիզ պիտի բերէ իր համբաւաւոր նուագախումբը, երկու նուագահանդէս տալու համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

Ե Տ Ք Ը . . .

●

Վայրաշարժը եւս յարձակման կ'ենթարկուի ու կը գրաւուի: Անոր արգելակներուն վրայ արդէն մարդիկ նստած են: Վագոններու տանիքները նոյնպէս ամբողջովին գրաւուած են: Մեքենավարը կը պոռայ.

— Վար իջէք, ապա թէ ոչ գանկերնիդ պիտի փշրէք:

— Զայնդ կտրէ, — կը հնչէ վերէն, — մենք ինքնիս կը հոգանք մեր մասին:

Արտաքնոցի մէջ հինգ մարդ տեղաւորուած է: Ասոնցմէ մէկը յետոյքը ամբողջովին դուրս ցցած կախուած է պատուհանէն:

Կառաշարը կը շարժի: Քանի մը հոգի, որոնք բաւական ամուր կառչած չէին վագոններուն, վար կը թափին: Երկուքը կ'իյնան անիւներու տակ ու քաշկռտուելով կը տարուին: Անոնց տեղը խոկոյն ուրիշներ կը ցատկեն: Վագոններու աստիճաններուն վրայ թիզ մը ազատ տեղ չկայ: Հըմշտուքը կը շարունակուի հիմակ ալ դեռ, երբ կառաշարը կ'ընթանայ:

Մէկը փակած է դրան: Ցանկարծ դուռը կը բացուի եւ մարդը կ'իյնայ: Լեցուն պարկի մը պէս ան կը գլտորի երկաթուղիի հողաթումբին ի վար ու կը մնայ պառկած: Քանի մը ուրիշներ մենք ներս կը քաշենք:

Գիշերը մեր վագոնը իր առաջին կորուստները կ'ունենայ: Կառաշարը ցած փապուղիէ մը անցնելու ատեն տանիքին վրայ գտնուողներէն մէկ քանին կը ճըմլուին ու վար կը սրբուին: Քովիններէն ոմանք նկատած էին վտանգը, բայց վերէն հնարաւորութիւն չէին ունեցած կեցնելու կառաշարը: Արտաքնոցի պատուհանէն կախուած մարդն ալ քնացած ու վար ինկած էր:

Միւս վագոնները նոյնպէս կորուստներ ունին: Անոր համար ալ տանիքներու շուրջը փայտերէ, սիւներէ եւ չուաններէ ցանկապատ կը շինուի: Անկէ զատ, հերթապահներ կը կարգուին վտանգը կանխազգուշացնելու համար:

Մենք կը քնանանք ու կը քնանանք: Կանգնած, պառկած, նստած, կկզած, պայուսակներու եւ կապոցներու վրայ ծըւարած — մենք կը քնանանք: Անսովոր բան մը չկայ հոտ. մենք մինչեւ իսկ իրրեւ պերճանք կը զգանք ասիկա, վասնզի թշնամիի ոչ մէկ յարձակում կը վրդովէ մեր հանգիստը:

Կէսօրին կայարան մը կը հասնինք, ուր մեծ կաթսաներով ապուր դրուած է. լըւացքի ջուրի նման բան մը. բայց կ'ուտենք. տաք է. ուրեմն եւ հաճելի:

Մեր քովը բեռնատար կառաշար մը կը կենայ: Կը լսենք որ ան նոյն ուղղութեամբ կ'երթայ, ուստի մեր տանիքներու բնակիչները գրեթէ ամէնքն ալ վար կ'իջնեն եւ, իրենց վերարկուներով եւ վերմակներով, կը տեղաւորուին հոն՝ փայտի շեղջերու եւ քարի կոյտերու միջեւ: Վերը տանիքներու վրայ, գիշերը շատ ցուրտ էր, ու ոմանց ձեռքերը այնպէս էին ընդարմացեր որ ամէնքն ալ, հակառակ որ քնացած չէին, շուտով վար պիտի թափէին: Անոնցմէ երկուքը կը հազան այնպիսի աղմուկով որ կարծես անիւաւոր մեքենայ մը կ'աշխատի: Մէկը կը յաջողինք քովերնիս առնել: Արիւն կը թքնէ:

— Զար սատանայ, իսկ ես կը կարծէի թէ արդէն ազատուած եմ այս անիծեալ հիւանդութենէն, — կ'ըսէ ան մռայլ երեսայթով եւ ուշադիր նայուածքով թաշկինակը կը դիտէ:

Ամայի կայարանին մէջ անտէր շուն մը, մէկը փնտռելով, կը վազվզէ վագոններու առջեւ: Կ'իմանանք որ գիշերը տանիքին վրայ ջախջախուածներէն մէկուն կը պատկանի: Փութով նորէն կ'իջնեմ ու կը բռնեմ շան վզնոցէն: Կառաշարը կը շարժի: Կը ցատկեմ վագոնի աստիճանին վըրայ, եւ Բեթկէն ու Լիլլին զիս վեր կը քաշեն:

— Շունը քովս պիտի պահեմ, — կ'ըսեմ շնչասպառ եւ այնքան ուրախ որ շատոնց եղած չէի:

Ապա կեր կը փնտռեմ անոր համար: Ամէնքն ալ բան մը կուտան: Ան կը լափէ ու երբեմն մտերմօրէն կը շարժէ պոչը: Անունը «Գայլ» կը դնենք: Հինգ վայրկեան ետքը մենք արդէն լիովին ընտելացած ենք իրարու:

Կառաշարը ազմկելով կը յառաջանայ: Տուներ, ծառեր, պարտէզներ, ողջունող մարդիկ: Մենք կը քնանանք, վասնզի շատ անքուն գիշերներու փոխարէնն է որ պէտք է հանենք: Թափօրներ, կարմիր դրօշներ, կայարանային պահակներ, ագադակ, թռուցիկներ, յեղափոխութիւն.. Նախ քնանանք, մնացածը կրնայ յետոյ ալ գալ: Այժմ միայն մարդ կը զգայ թէ որչափ յոգնած է այս ամբողջ ժամանակաշրջանին:

Երեկոյ կը դառնայ: Աղօտ լոյս մը կը վառի: Կառաշարը դանդաղ կը քալէ շոգեշարժի խաթարման պատճառով: Մեր զինուորական պայուսակները կը տատանին. ծխամորճերը կը ծխան: Շունը կը քնանայ: Մէկը երկար բան մը կը պատմէ թեկնածու սպայի մը մասին:

Ասիկա չարդիլէր որ Տիտղէն իր դրամը համբէ. կայարանէն ան ուղղակի հանրատուն կ'ուզէ երթալ: Ինքզինքը համապատասխան կերպով տրամադրելու համար՝ անձնական փորձառութենէն դէպքեր կը պատմէ քանի մը երկրապահ զինուորներու: Ոչ ոք ասիկա իբրեւ աղտոտ բան կ'ընդունի. բանակներուն մէջ ոչինչ կայ պատերազմի մասին, ատոր համար ալ հաճոյքով կը լսեն զինքը:

(Շար.) Է. ՄԱՌԻԱ ՌԵՄԱՐՔ

գործին առթիւ, պատասխանելով իրեն դէմ ուղղուած յարձակումներուն, հաշ– ցաքննիչ դատաւորին յանձնեց վաւերա – գիր մը որուն համաձայն Պ. Վիպօ, Երկրի ապահովութեան տեսչութեան տնօրէնը, անդամ է համայնավար ոստի – կաններու ընկերակցութեան։ Տիտ այս մասին արձանագրութիւն մը գտած է ե – գեր համայնավար կուսակցութեան թուղ– թերուն մէջ։ Տեղական թերթերու կար – ծիքով, եթէ այս ամբաստանութիւնը ճշդուի, շատ ծանր տպաւորութիւն պիտի գործէ։

Տիտ հետեւեալ յայտարարութիւնն ը – րած է այս մասին․

— 1952 Մայիս 30ին, համայնավար կուսակցութեան գինեալ ապստամբութե – նէն ետք, որ տեղի ունեցաւ Փարիզի մէջ, խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ այդ օ– տար կուսակցութեան Սէնի մասնաճիւ – ղին կեդրոնը, 120 ռիւ Լաֆայէթ։ Այդ խուզարկութեան առեն գտնուեցաւ հա – մայնավար ոստիկաններու ընկերակցու – թեան անուանացանկը զոր ժամանակ չէին ունեցած ամբողջովին ոչնչացնելու։ Այդ ցանկին մէջ կ'երեւար Պ. Վավուէն կամ Վաթուէն նիշը, այլ անուամբ Ռոժէ Վի – պօ։ Այս գիւտը հաղորդուեցաւ Ներքին գործերու այն ատենուան Նախարարին։ Վախնալով որ այս վաւերագրին յայտնու– թիւնը յուզում պիտի պատճառէ ազգա – յին եւ միջազգային շրջանակի մէջ, ո – րոշուեցաւ յետաձգել որեւէ անմիջական տնօրինութիւն եւ սպասել նոր խրողու – թեան մը, միեւնոյն ատեն խիստ հսկո – ղութիւն կատարելով » եւն․։

Պ. Վիպօ անմիջապէս հերքեց իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւնը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԵՀՐԱՆԷՆ կը հեռագրեն թէ ապահո – վութեան տեսչութիւնը ձերբակալեց Ա – պատանի քաղաքի զօրանոցին պաշտօն – եաներէն 35 մասնագէտներ եւ քարտու – ղարներ, իբրեւ համայնավար։ Անցեալ շաբթու ալ ձերբակալուած էին ուրիշ 44 կասկածելիներ, այն ամբաստանութեամբ թէ պիտի պայթեցնեն զօրանը։ — Թեհրանի զինուորական կառավարիչը, զօր. Թէյմուր Պախթիար, հրամայեց բանտարկել իր եղբայրը, իբրեւ համայ – նավար։ Ամբաստանեալը նախապէս եղած է փոխ – նախարար աշխատանքի։ Ձեր – բակալուած է նաեւ Շահին ազգականնե – րէն մին, հազարապետ Փահլաւի։

ՇԱՔԱՐԻՆ ԳԻՆԸ երկու ֆրանք պիտի զեղչուի, կառավարութեան որոշումով։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղեց Պրիւսէլի դաշին– քին անդամակիցներուն — եօթը պետու – թիւն — «որպէսզի չվերազինեն Գերմա – նիան, ինչ որ կրնայ աւելցնել պատերազ– մի վտանգը »։

ՀԱՅՐԵՆԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒՆ համար մի – ջազգային պայմանագիր մը մշակուած եւ Ազգաժողովին անդամներուն յանձնուած է, վաւերացման համար։ Պայմանագիրը կ'երաշխաւորէ հայրենազուրկներուն տն– տեսական, ընկերային եւ դատական ի – րաւունքները, ինչպէս եւ մասնաւոր ու – ղեգիր մը կը նախատեսէ, իբրեւ անցա – գիր։ Այս բանաձեւը մշակուած է Սեպտ. 13 – 23։ Չեն մասնակցած Մ. Նահանգ – ները եւ Խ. Միութիւնը։ Պայմանագիրը գործադրելի է առ նուազն վեց պետու – թեանց վաւերացումէն 90 օր ետքը։

ՊԵԼԿՐԱՏ – ՊՈՒՔՐԷՇ երկաթուղին պիտի վերսկսի բանիլ Հոկտ. 2ին, չորս տարուան ընդհատումէ մը վերջ։

ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ որոշեց չա – րունակել Օպերկի եւ Քնոխընի դատավա– րութիւնը, մերժելով յետաձգման առա – ջարկը։ Երէկ սկսաւ վկաներուն ունկն – դրութիւնը։

ԹՈՒՆՈՒԶԻ մարզպանը, զօր. տը լա Թուռ ազդարարութիւն մը ուղղեց ըմ – բոստներուն, ըսելով թէ ուժ ունի, բայց չուզեր գործածել, հետեւաբար պէտք է հանդարտ կենան։

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ պահանջուեցաւ Իրանի նախորդ արտաքին նախարարին, Հուսէյն Ֆաթեմիի դէմ, որ կը դատուի իբրեւ հայրենադաւ։ Ընդհ. դատախազը յայտա– րարեց թէ պիտի հրաժարի, եթէ մահա – վճիռ չարձակուի։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նաւային գործո – ղութեանց հրամանատարը ազդարարեց թէ Խ. Միութիւնը հետզհետէ կը բազ – մապատկէ իր ծովային ուժերը, երկրորդ– ները բռնելով աշխարհի մէջ։ Ծովակալը վտանգաւոր կը գտնէ ուժերու այս յաւե– լումը, պահանջելով նոր միջոցներ ձեռք առնել, անյապաղաբար։

Ի ՊԱՏԻՒ
ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Հ. ՔԱՐԵԱՆԻ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը կը հը– րաւիրէ ընկերները եւ բարեկամները հանդիպումի մը ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Հ. ՔԱՐ– ԵԱՆԻ հետ, (Լոս Անճէլըս), այս ուր – բաթ գիշեր ժամը 8·30ին Ազգ. Տան մէջ։

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

Ի ՆՊԱՍՏ ԿԵԴՐՈՆԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ
Կ Ա Յ Ա Ն Ի Ն

Շաբաթ, 16 Հոկտեմբեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Մէզօն Տոռէի շքեղ սրահին մէջ, ՓԼԱՍ ՊԵԼՔՈՒՌ։

Մուտք 250 ֆրանք։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 17ԻՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆԻՆ
պարահանդէսը։ Պատուակալ նախագա – հութեամբ՝ Փարիզի քաղաքապետ
BERNARD LAFAYի
ORCHESTRE JACQUES HELIAN

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ․— Կապ. Խաչի կիրակնօր – եայ դպրոցը կը վերաբացուի այս կիրա – կի առաւօտեան ժամը 9ին, ուսուցչու – թեամբ Պ. Կ. Տէրմոյեանի։ Ծնողներէն կը խնդրուի արձանագրել իրենց փոքրիկ– ները նոյն օրը դպրոցին մէջ։

ՃՇԴՈՒՄ․— Պ. Յակոբ Աճարոն Յա – կոբեանի մահուան առթիւ ցաւակցութիւն յայտնողն է Խարբերդի Մորենիկ գիւղի Ուսումն. Միութեան մասնաճիւղը, (Սիւրսիւրէն աւելորդ է)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ․ — Լիոնի Եկեղեցաշէն Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները․— Սէն Մորիսի Ազգ. Միութենէն Պ. Պօյաճեանի ձեռամբ 23·000 ֆրանք։ Պ. Մկրտիչ Փոր– թուգալեանի մահուան առթիւ փոխա– ծաղկեպսակի Պ. Յակոբ Վարժապետեա– նէ, Պ. Ղազար Ղազարեանէ, Պ. Նշան Փորթուգալեանէ հազարական ֆրանք։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՈՂԲԱՑԵԱԼ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ.
ՍԻՒՐՄԷԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Այս Կիրակի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկր – տիչ եկեղեցւոյն մէջ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն պիտի կատարուի վախճանեալ Արտաւազդ արք. Սիւրմէեա– նի մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ։

Արարողութեան կը նախագահէ Փարիզի առաջնորդ Սերովբէ Ծ. Վ. Մանուկեան։

Կը հրաւիրուի Փարիզի եւ շրջաններու հայութիւնը, յարգելու յիշատակը ող – բացեալ սրբազանին։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սե– րունդի Փարիզի «Ահարոնեան» խումբի կողմէ, այս կիրակի, ժամը 18էն 23, Ազգ. Տան մէջ։

Կը հրաւիրուին բոլոր երիտասարդներն ու մասնաճիւղերը։

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մաս – նաճիւղին տարեկան պարահանդէսը 14 Նոյեմբերին։

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶ․— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Ա– հարոնեան» խումբի վերամուտի անդրա – նիկ ընդհ. ժողովը այս հինգշաբթի, ժա– մը ճիշդ 21ին, Ազգ. Տան մէջ։ Պարտա – ւորիչ ներկայութիւն բոլոր անդամներու։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ․— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը խնդրուի ճշ – դապահ ըլլալ։ Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ. ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ – ԵՕԹՆԵՂ– ԲԱՅՐԵԱՆ խումբի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական վայրը։ Ներկայանալ անդամատետրներով։

ՇԱԻԼ․— Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ երե – կոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատե – ղին։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ․— Հ. Յ. Դ. «Անտոք» կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ ժա– մը 8·30ին, մատուռին սրահը։ Խիստ կա– րեւոր օրակարգ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդա– մուհիները այս երկուշաբթի ժամը 4ին, Քաֆէ Ռէժանի վերնայարկը։ Օրակարգ․ — Պարահանդէս եւ զանազան հարցեր։

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս շաբաթ ժամը 21ին, Պ. Կ. Սիմոնեանի սրճարանը, ռիւ Պէլ Իմաժ։ Օրակարգ․— Զեկուցում պատգ. ժողո – վի։ Ընտրութիւն հաշուեքննիչ յանձնա – խումբի։ Ընթացիկ հարցեր։ (Վալանս)։

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴԻ Լիոնի մասնաճիւղին վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այս շաբաթ, ժամը 20ին, սովորական հաւաքատեղին։ Օրա– կարգ․— Պատգ. ժողովի զեկուցում։ Ընտրութիւն նոր վարչութեան։ Նոյն ա– ռիթով մասնաճիւղը իր շնորհաւորու – թիւնները կը յայտնէ հայրենակից Սա – հակ Քիլէրճեանի աղջկան ամուսնութեան առթիւ։